

EKKEHARDI CHRONICON UNIVERSALE.

id est abbreviatio
EPYTHOME EUSEBII DE SEQUENTI OPERE.

(HIER.) Moysen (188-89), gentis Hebraicæ ductorem, qui primus omnium prophetarum ante adventum Domini Salvatoris divinas leges sacris litteris explicavit, Inachi fuisse temporibus, eruditissimi viri tradiderunt, ex nostris Clemens et Africanus, ex Judeis Josephus et Justus, veteris hystoriæ monumenta replicantes. Porro Inachus quingentis annis Trojanum bellum antecedit. Ex ethnicis vero impius ille Porphirius in quarto sui operis libro, quod adversum nos casso labore contexit, post Moysen Semiramidem fuisse affirmat, quæ apud Assyrios ante Inachum regnavit annos 150. Itaque juxta cum 800 pene et 50 annis Trojano bello Moyses senior invenitur. Cum hæc ita se habeant, necessarium duxi veritatem diligentius persequi, et tempora regnorum contra se invicem ponere, ac singularum gentium annos dinumerare, ut quid cuique coætaneum fuerit curioso possimus ordine notare. Neque me fugit, in Hebreis codicibus dissonos ætatum annos inveniri, plusque vel minus, prout interpretibus visum est, lectitari, sequendumque illud potius quod exemplariorum multitudo in fidem traxit.

Verum utcumque quis volet computet, reperiet, Inachi temporibus, quem primum Argis regnasse aiunt, patriarcham Hebreorum fuisse Israhalem, a quo 12 tribus Israhelis vocabulum sortitæ sunt. Semiramidem autem et Abraham contemporales fuisse manifestum est. Nam Moyses, licet junior supradictis sit, omnibus tamen quos Greci antiquissimos putant senior deprehenditur, Homero scilicet et Hesiodo Trojanoque bello, ac multo superius Hercule, Museo, Lino, Chirone, Orpheo, Castore ac Polluce, Apolline, Esculapio, Libero, Mercurio et ceteris diis gentium sacrisque vel vatibus, ipsius quoque Jovis gestis, quem Grecia in arce divinitatis collocavit. Hos, inquam, omnes quos enumeravimus etiam post Cecropem Difien⁸¹, primum Atticæ regem, fuisse convincimus, Cecropem autem Moysi coætaneum hystoriæ ostendunt et ante Trojanum bellum fuisse annis 550. Quod ne cui dubium videatur, sequens ratio sic probabit. Quadragesimo secundo anno imperii Augusti Christus natus est, 15 Tyberii anno predicare orsus est. Si quis igitur retrorsum

A computans annorum numerum, alterum Darii regis Persarum querat annum, sub quo templum Hierosolymorum, quod a Babyloniis destructum fuerat, instauratum est, reperiet a Tyberii 15 usque ad Darium annos 540. (190) Darii quippe secundus annus sexagesimæ quintæ olimpiadis anno primo fuit, et Tyberii 15^{mus} in 201 olimpiadis annum quartum incurrit. Fiunt ergo inter Darium et Tyberii 15^{mus} annum olimpiades 156, anni 546, quadriennio in una olimpiade subputato. Deinde secundo Darii anno septuagesimus desolationis templi annus expletur, a quo usque ad primam olimpiadem retrorsum numerantur olimpiades 64, anni 256, qui similiter subputantur a supra dicto desolationis templi anno usque ad 49 annum Oziaë regis Judæorum, sub quo Ysaïas et Osee fuerunt. Itaque prima olimpias in Ysaïæ et reliquorum qui cum eo prophetaverunt incurrit ætatem. Rursum si a prima olimpiade ad superiora tempora et usque ad captivitatem Trojæ proveharis, invenies annos 405⁸² quos curiosissima Grecorum hystoria conscribit. Item apud Hebreos a supra dicto Oziaë anno et temporibus Ysaïæ prophetæ usque ad Samson et tertium annum Lapdon judicis subputabis annos 405⁸². Samson autem est quem in corporis robore Herculi similem ferunt posteri Judæorum. Et michi videntur non multum distare tempore, siquidem ambo circa Trojæ captivitatem fuerunt. Post hæc iterum ad priora convertere, et cum 329 annos numerus retro actus tibi expleverit, Cecropem Defien⁸³ Grecorum et Moysen invenies Hebreorum. Nam a 45 Cecropis anno usque ad captivitatem Trojæ et ab 80mo ætatis Moysi, in quo populum Israheliticum de Ægypto eduxit, usque ad tertium annum Lapdon judicis computantur anni 329. Itaque sine ulla ambiguitate Moyses et Cecrops, qui primus Atheniensium rex fuit, hisdem fuere temporibus. Porro iste est Cecrops Difies⁸⁴ indigena, sub quo primum in arce oliva orta est, et urbs Atheniensium ex Minervæ appellatione nomen sortita est. Hic primus omnium Jovem appellavit, aram ei statuit bovemque immolavit, simulachra reperit, et victimas obtulit, nequaquam istius modi rebus in Grecia unquam visis; cetera quoque quæ apud

VARIE LECTIONES.

⁸¹ in loco raso 1. ⁸² V e corr. 1. VI Hier. ⁸³ ita e corr. 1. ⁸⁴ e corr 1.

NOTÆ.

(188-89) Tota præfatio paucis mutatis ex Eusebio ab Hieronymo translato descripta est.

(190) Numeros et totam annorum supputationem

Ekkehardus in sequentibus paulo mutavit, verbis tamen Hieronymi servatis.

Grecos mira jactantur, posteriora Cecropis annis deprehenduntur. Sit ergo Cecropis consequentia et Moysi. Post huuc describitur diluvium sub Deucalione, incendium sub Phetonte, Erichthonius, Vulcani et Terræ filius, Dardanusque, qui Dardaniam condidit, Libiæ quoque raptus et Europæ, sacra Cereris atque delubrum Ysidis, in Eleusina frumenta Tripolemi, regnum Trois,

Cujus dii natum Ganimedem ad sidera raptum

Vina Jovi magnis voluerunt fundere mensis.

Quo tempore Tantalus et Tycius fuerunt et Apollo natus est; nam Latona, Jovis conjunx, per Tycia fugit regna; Latonæ autem et Jovis filius Apollo. Post quos Cathmus Thebas venit,

Qui Semelen genuit, de qua pulcherrima proles

Liber condignam partu tulit edita frugem.

Porro Liber et quos mox inferimus post ducentimum annum Cecropis fuerunt, Linus scilicet et Zetus et Amphyon, Museus, Orpheus, Minos, Perseus, Esculapius, Castor et Pollux gemini, Hercules, cum quo Apollo servivit Admeto. Post quos facta est Trojæ subversio, quam Homerus longo sequitur intervallo; Homerus autem Solone et Talete Milesio ceterisque qui cum his septem sapientes appellati sunt multo prior reperitur; deinde Pythagoras extitit, qui se non sapientem ut priores, sed philosophum, id est amatorem sapientiæ, dici voluit; quem secutus Socrates, qui Platonem erudit, a quo famosas in partes philosophia divisa est. Horum singulos juxta ordinem historiæ suis locis inseremus. Igitur Moyses cunctos quos supra memoravimus antecedit, quia ætate Cecropis fuisse monstratus est. Ab octogesimo autem anno Moysi et egressione Israel ex Egypto rursus ad superiora conversus usque ad primum annum Abrahamæ reperies annos 505⁸⁵, quos similiter a 45 anno Cecropis usque ad Ninum et Semiramidem Assyriorum principes 505⁸⁶ subputabis. Primus quippe omni Asiæ, exceptis Indis, Ninus, Beli filius, imperavit. Itaque manifestum est Abraham Nini ætate generatum, juxta eum tamen numerum quem contractiorem editione vulgata sermo prebet Hebreus. Verum in curiositate ne cesses, et cum divinam Scripturam diligenter evolveris, a nativitate Abraham usque ad totius orbis diluvium invenies retrorsum annos 292 (191), item a diluvio ad Adam annos 1656, in quibus nulla penitus nec Greca nec barbara, et ut in commune loquar, nulla gentilis invenitur hystoria. (192) Quam ob rem omnes hystoriarum scriptores a Nino, qui suo regno non contentus aliena invasit et ideo primus regnasse dicitur, temporum incipiunt digestiones. Nos ab ipso mundanæ creationis pri-

A mordio incipientes, generationes patrum ab Adam usque ad Noe, et a Noe post diluvium usque ad Abraham describamus, deinde cum ceteris scriptoribus ab Abraham et a Nino usque ad nostram ætatem inferiora tempora prosequamur, et statim in principio sui, commemorato Belo, Nini patre, et Egialo Sicioniorum rege, Hebreorum Abraham et Assyriorum Ninum et Semiramidem preponamus, quia neque Athenarum adhuc urbs neque Argivorum regnum nomen acceperat, solis Sicioniis in Grecia florentibus, apud quos temporibus Abrahamæ et Nini Europem secundum regnasse ferunt. Quod cur etiam et nos putemus, demonstrabitur in sequentibus⁸⁷.

B Si enim diligenter enumeres a quadragesimo tercio anno Nini usque ad⁸⁸ Trojæ captivitatem, invenies annos 834, item in Sicione a 22 anno regis Europis usque ad supradictum tempus eosdem annos invenies 834, apud Hebreos quoque a nativitate Abraham usque ad tercium annum Lapidon⁸⁹ judicis Hebreorum, qui Trojanis temporibus populo prefuit, æque⁹⁰ supputabis annos 834, item apud Ægyptios ab ætate Nini et Semiramidis, quo tempore 16 jam dinastia Thebei Ægyptiis imperabant, usque ad vicesimam dinastiam, id est potestatem, et regem Ægypti Theoren, qui ab Homero Polipus vocatur, sub quo etiam Troja capta est, colliguntur supra dicti anni 834.

C Igitur consequenter uno eodemque tempore in ordine descriptionis ponemus Abraham, Ninum vel Semiramidem, Europem, Ægyptiorum Thebeos. Nunc etiam illud in cura est, ut Hebreorum quoque annos in quatuor tempora dividamus, ab Abraham usque ad Moysen, a Moyse usque ad primam ædificationem templi, ab ædificatione templi usque ad secundam qua instauratum est⁹¹, ab instauratione ejus usque ad adventum Christi Domini. A nativitate quippe Abraham usque ad Moysen et egressum Israel ex Ægypto computantur anni 505, exinde usque ad Salomonem et primam ædificationem templi anni 478⁹², secundum minorem tamen numerum, quem tercius Regnorum liber continet; nam juxta volumen Judicum supputantur anni 600; a Salomone vero usque ad instaurationem templi, quæ sub Dario Persarum rege facta est, colliguntur anni 512, porro a Dario usque ad predicationem Domini Jhesu Christi et usque ad 15um annum Tyberii principis Romanorum explentur anni 547⁹³. Itaque simul fiunt ab Abraham usque ad 15um annum Tyberii annum anni 2042⁹⁴. Similiter a 45 anno Nini⁹⁵ usque ad 46um Cecropis sunt anni 505, exinde usque ad captivitatem Trojæ anni 329, a

VARIAE LECTIONES.

⁸⁵ V e corr. 1. ⁸⁶ e corr. 1. ⁸⁷ in s. e corr. 1. ⁸⁸ a quadr. — ad e corr. 1; et ubique Hieronymi numeros mutavit. ⁸⁹ t. a. l. in loco raso 1. ⁹⁰ it. æque e corr. 1. ⁹¹ tum est e corr. 1. ⁹² IX Hier. ⁹³ VIII Hier. ⁹⁴ duo e corr. 1. IV Hier. ⁹⁵ nini — DV e corr., ut videtur, 1.

NOTÆ.

(191) Numeros Hieronymi Ekkehardus mutavit.

(192) Hæc Ekk. adjecit.

captivitate Trojæ usque ad primam olimpiadem anni 405⁹⁶, a prima olimpiade usque ad secundam Darii annum et instaurationem templi anni 256, ab instauratione templi usque ad 15^{mum} Tyberii annum et predicationem Christi anni 547⁹⁷. Sunt ergo a Nino et Semiramide⁹⁸ usque ad 15^{mum} Tyberii Cæsaris annum 2042 anni⁹⁹, quos et ab Abraham usque ad Tyberium supputatos ostendimus.

Sed ne longus forte numerorum ordo aliquid turbationis afferat, a conditione primi hominis Adæ, qui sexto mundanæ creationis die formatus est, genealogias antiquorum patrum usque ad Abraham conferamus, ut facilis præbeatur inventio, cujus Greci vel barbari ætate prophetæ et reges et sacerdotes Hebreorum fuerint, itemque diversarum gentium falso crediti dii, qui heroes, quæ urbs quando condita, qui de illustribus viris phylosophi, poetæ, principes, qui scriptores¹⁰⁰ variorum operum extiterint, et si qua alia digna memoria putavit antiquitas, quæ universa in suis locis cum summa brevitate ponemus.

(*Isid.*) Sex¹⁰¹ diebus rerum creaturam Deus formavit, primo die condidit lucem, secundo die firmamentum, tercio speciem maris et terræ, quarto sidera, quinto pisces et volucres, sexto bestias et jumenta, et novissime ad similitudinem suam fecit primum hominem Adam (195). A cujus conditione et mundi creatione usque ad diluvium secundum quosdam (*Jord. De R. S.*; *Beda De VI æt.*) computantur anni 2242, secundum Hebraicam vero veritatem mille sexcenti quinquaginta sex; in quibus annis adhuc rudi et simplici hominum natura non reges sed familiarum capita suo in genere erant, quorum ordo hujusmodi fuit.

(*Isid.*) Adam anno vitæ suæ 150 genuit Seth, qui pro Abel natus est, interpretaturque *resurrectio*, quia in eo¹⁰² resuscitatum est semen justum, quod est stirpis filiorum Dei, quoniam, cum esset vir egregius, imitatores sui filios reliquit, qui disciplinam rerum cœlestium et ornatum earum primitus invenerunt. Adam vero cum esset annorum 930, mortuus est et rerum summam filio suo Seth reliquit.

(*Isid.*) Seth anno vitæ suæ 105 genuit Enos, vivente Adam et habente annos 255. Hic Enos cœpit, sive ut sanctus Augustinus juxta translationem aliam dicit (*De civ. Dei*, xv, 18) speravit, invocare nomen Domini. Cumque vixisset Seth annos 912, mortuus est.

(*Isid.*) Enos anno vitæ suæ nonagesimo genuit Cainan, qui interpretatur *natura Dei*, vivente Adam et habente annos 525. Cumque esset Enos annorum 905, mortuus est.

A Cainan anno vitæ suæ septuagesimo genuit Malaleel, cujus nomen interpretatur *plantatio Dei*, vivente adhuc Adam et habente annos 595. Cainan autem postquam vixit annos 910, mortuus est.

(*Isid.*) Malalehel anno vitæ suæ 65 genuit Jaret, qui interpretatur *descendens* sive *superans*, Adam adhuc vivente et habente annos 460. Ipse autem Malalehel cum vixisset annos 895, mortuus est.

Jareth anno vitæ suæ 162 genuit Enoch, Adam adhuc vivente et 622 annos habente. Jareth autem cum esset annorum 942, mortuus est.

Enoch anno vitæ suæ 65 genuit Mathusalam, vivente adhuc Adam et habente annos 687. Enoch autem postquam vixit annos 565, raptus est a Deo, ideoque finis ejus non invenitur conscriptus. Dicitur autem multa scripsisse, sed ab antiquitate suspectæ¹⁰³ fidei repudiata sunt. Judas tamen apostolus in epistola sua exemplum de illius dictis ponit. Hac generatione concupierunt filii Dei filias hominum, hoc est filii Seth filias Cain.

Mathusalam anno vitæ suæ 187 genuit Lamech, adhuc Adam vivente et annos 874 habente. Anno autem Mathusalæ 243, cum filius ejus Lamech esset annorum 56, mortuus est Adam anno vitæ suæ 930. Hac generatione nati sunt gygantes. Hac quoque ætate Jubal, qui erat de genere Cain, artem musicam reperit, cujus etiam frater Tubalcain æris ferrique inventor fuit. Mathusalam igitur juxta septuaginta Interpretum computationem reperitur vixisse post diluvium annos 14, propter quod nonnulli cum cum patre suo Enoch, qui translatus est, aliquantulum fuisse, donec diluvium preteriret, falsa opinione existimant. Certum tamen est, ut sanctus Augustinus in libro de Civitate Domini (xv, 41) dicit, eum post diluvium non vixisse, sed in ipso anno quo diluvium factum est mortuum esse, habentem annos nongentos sexaginta novem.

Lamech anno vitæ suæ 182 genuit Noe, cui divino jubetur oraculo ædificare arcam anno ætatis suæ quingentesimo, cum Deus delere disponderet homines propter maliciam eorum (*Isid.*; *Joseph. 1, 4*). Homines autem illius temporis, qui per ingenium divinitus traditum per tot annorum vitæ spacia diversarum artium et disciplinarum repertoires erant, cum predixisset eis Adam spiritu Dei plenus, exterminationem omnium rerum, unam ignis virtute, alteram aquarum vi ac multitudine fore venturam, facientes duas columnas, unam quidem ex lateribus, alteram ex lapidibus, studiis suis inventa in his conscripserunt, ne deleantur memoria quæ sapienter invenerunt. Quarum lapidea fertur diluvium evasisse et hactenus in Syria permanere. (*Isid.*) La-

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁶ e corr. 1. VI Hier. ⁹⁷ VII e corr. 1. VIII Hier. ⁹⁸ semirade 1. ⁹⁹ duo anni e corr. 1. IV Hier. ¹⁰⁰ q. s. e corr. 1. ¹⁰¹ Addit 5. rubram : Incipit liber qui dicitur cronicorum sive annalis. ¹⁰² quia in eo e corr. 1. ¹⁰³ susceptæ 1. etc.

NOTÆ.

(195) Cujus chronicam in Chron. Wirzburgensi ad verbum exscriptam dixi. Ekk. vero hic ejus narrationem ex aliis fontibus valde ampliavit.

mech vero cum esset annorum 777, quinque annis ante diluvium mortuus est. Ex supra dictis autem liquido claret, exordium litterarum ab ipso primo homine cœpisse, qui adhuc supererat, quando filii ejus in sapientiæ studio fervebant.

Noe cum quingentorum esset annorum, genuit Sem, Cham et Japheth ¹⁰⁴, centum annis ante diluvium, in quibus etiam annis arcam fabricavit; sexcentesimo autem ejus anno diluvium inundavit. In his ergo generationibus decem ab inicio mundi usque ad diluvium juxta septuaginta Interpretes computantur anni 2262, juxta Hebraicam vero veritatem 1656, ut sanctus Augustinus testatur. Josephus autem (*De ant. Jud.* 1, c. 5.) dicit duo milia 656. Qui etiam dicit: *Nullus itaque perscrutetur priscorum fines, quantum cum suis filiis eorumque avis aut atavis suam quis extenderet ætatem, sed tantum ortum eorum et generationes attendat.*

Sed nec hos solos, qui in hoc ordine scribuntur, genuerunt, cum scriptum sit de singulis: *genuit filios et filias*, verum hi tantum assumuntur a veridico hystoriographo Moyse, ex quibus Noe cum filiis suis ducebat originem, per quos et mundus post ceterorum hominum perditionem in diluvio erat restaurandus (Cf. *Aug. De civ. Dei*, xv, 15).

(*ISID.*) Transacto autem diluvio, arca Noe sedisse refertur in montibus Armeniæ qui dicuntur Ararath. Fuerunt autem filii Noe tres, ex quibus 72 gentes ortæ sunt, id est de Japheth 15, de Cham 30, de Sem 27. Vixit autem Noe post diluvium 350 annis, et mortuus est annorum 950.

(*JORD.* Cf. *BEDAM.*) A cujus regimine vel ab ipso diluvio usque ad divisionem linguarum, quæ item ob delicta ædificantium turrim in campo Sennaar facta est, et usque Heber, in quo Hebreorum et lingua prisca remansit, quia nec in illa conspiratione ædificandi interfuit, sunt anni secundum Hebreos centum et unus, juxta alios vero 531, qui plures annos cuique generationi attribuentes, etiam Cainan quendam inter Arphaxat et Sale ponunt, cui 125 annos tribuunt, dicentes, Arphaxat genuisse Cainan, Cainan vero Sale. In hac opinione Lucas quoque evangelista secutus septuaginta Interpretes, eundem Cainan in ordine genealogiæ patrum in Evangelio suo ponit dicens: *Qui fuit Sale, qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxat, qui fuit Sem*, sanctus Augustinus (*De civ. Dei*, xvi, 10) etiam et Jordanis (*MUR.* 1, p. 222) episcopus eundem simili modo ponunt, cum in bibliotheca (194) sancti Hieronimi secundum Hebraicam veritatem non habeatur, sed Arphaxat Sale genuisse dicatur, aut ipso Hieronimo nescio qua ratione Cainan pretereunte, aut scriptorum vitio nimium permanente. Ratio vero annorum satis in hoc conturbatur.

Prima autem mundi ætas numeratur ab Adam

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁴ ita 1. ¹⁰⁵ ita in margine 1. ¹⁰⁶ qui CCXXXVIII^{us} e corr. 1.

NOTÆ.

(194) Id est Biblia.

A usque ad Noe et diluvium, continens annos 1656 secundum Hebreos, juxta septuaginta Interpretes, 2262. (Cf. *Abb. Chron.*) Dein secunda ætas incipit. (Cf. *ISID.*)

(*ISID.*) Sem cum esset annorum centum, genuit Arphaxat biennio post diluvium.

Arphaxat anno 35 [*alias* 155 ¹⁰⁵] genuit Sale, a quo antiqui Samaritæ.

Sale anno 30 genuit Heber, a quo Hebrei dicti sunt.

Heber anno 34 [*alias* 134 ¹⁰⁵] genuit Falech. Cujus temporibus ædificata est turris, incitante homines ad injuriam et contemptum Dei Nembroth gygante, nepote Noe, filio scilicet Chus, filii Cham, filii Noe. Hujus autem altitudo turris dicitur tenuisse numerum quinque milium passuum et 174, paulatim in altioribus coartata, ut pondus imminens facilius sustineret (Cf. *Gen.* x. — *ISID.*) Divisiones autem linguarum 72 fuisse hystoriæ declarant, non quod solummodo tot homines tunc fuissent et non plures; sed tot jam principes familiarum ex filiis Noe procreatos ostendit, qui populos et gentes condiderunt (Cf. *BEDAM.*)

A confusione vero linguarum et primatu Heber usque ad nativitatem Abrahæ, qui natus est anno 45° Nini regis Assyriorum, computantur anni 191 secundum Hebraicam veritatem, secundum alios (*JORD.*) vero 541.

Falech anno vitæ suæ 30 [*alias* 130 ¹⁰⁵] genuit Reu. (*ISID.*) His temporibus primum templa constructa sunt, ut quidam dicunt, et quidam principes gentium tanquam dii adorari cœperunt.

Riu anno ætatis suæ 32 [*alias* 130 ¹⁰⁵] genuit Saruch, sub quo Scytharum regnum exortum est, ubi primus regnavit Thanus.

Saruch anno vitæ suæ 30 [*alias* 130 ¹⁰⁵] genuit Nachor.

Nachor anno ætatis suæ 29, sive ut alii (195) volunt 79, genuit Thare, sub quo regnum Assyriorum et Sicioniorum exoritur.

(*Aug. ibid.* xvi, c. 1.) Thare anno vitæ suæ septuagesimo genuit Abraham, anno Nini regis Assyriorum 45°, qui ¹⁰⁶ est annus circiter millesimus 258us ante conditam Romam, velut alteram in occidente Babyloniam.

Eo autem tempore quo natus est Abraham eminentia gentium regna erant tria, Sicioniorum, Ægyptiorum, Assyriorum; sed Assyriorum multo erat potentius atque sublimius, quia rex ille Ninus, Beli filius, universæ Asiæ populos excepta India huic regno subjugaverat. Unde et primus in mundo regnasse dicitur, non quod ille primus rex esset, cum pater illius Belus ante illum 65 regnasset, sed quia regnandi cupiditate regna externa invasisset. In Assyria igitur prevaluerat dominatus impiæ civitatis:

(195) Ita semper Isidorus.

hujus caput erat illa Babylon, quam ædificavit Nem- A brot gygas, contemptor Dei, in principium regni sui, cujus terrigenæ civitatis nomen aptissimum est, id est confusio. In qua civitate rex primus appellatus est Belus, pater Nini, regnavitque apud Assyrios annos 75 usque ad 27^{mum} annum Tharæ, patris Abrahamæ (Cf. Hier. ; Oros. 1, 4 ; Aug. l. l. et c. 4, 17).

(Hier.) Quadragesimo quinto autem anno Beli regis Assyriorum cœpit regnum Sycioniorum, in quo regnavit primus Egialeus an. 52 usque ad 49 annum Tharæ, patris Abrahamæ, et ab ejus nomine dicta est terra illa, in qua regnavit, Egialia, quæ deinde ¹⁰⁷ Peloponensis nuncupatur. Mortuo autem Egialeo, secundus regnavit Europis ann. 45, cujus 22 anno, qui erat Nini 43us et Tharæ 70us, natus B est Abraham.

In regno autem Ægyptiorum sexta decima tunc erat potestas, quam illi vocant dinastiam, ab hoc vero tempore imperabant eis Thebei centum nonaginta annis.

In Assyriorum vero regno mortuo Belo rege anno regni sui 75°, qui erat 27^{mus} Tharæ patris Abrahamæ, successit ei filius suus Ninus, qui in serie regni Assyriorum primus ponitur, quia, ut dictum est, ceteris regibus fraudis ignaris et regnorum suorum finibus contentis (Oros. 1, 4), ipse propagandæ dominationis libidine arma foras extulit, cruentam vitam annis quinquaginta bellis egit, donec omnem Asiam excepta India sibi subjecit. Novissime Zoroastrem, Bactrianorum regem eundemque magicæ C artis, ut ferunt, repertorem, pugna obpressum, interfecit, de quo Aristotiles scribit (Cf. Plin. xxx, 1), quod vicies centum milia versuum ab ipso condita indiciis voluminum illius declarentur (Oros. l. l.). Ejus vero artem multa post secula Democritus ampliavit. Ninus autem post expugnatum a se orbem ictu sagittæ interiit. Qui cum regnum Assyriorum

ceteris potentius fecisset, anno regni sui 45 condidit civitatem nominis sui Ninum (Hier.), quam Hebrei dicunt Niniven, regnavitque annis 52, decem postquam natus est Abraham.

Anni Nini regis Assyriorum.	Anni Europis regis Sycioniorum secundi.
1	22
2	23
3	24
4	25
5	26
6	27
7	28
8	29
9	30
10	31
11	32
12	33
13	34
14	35
15	36
16	37
17	38
18	39
19	40
20	41
21	42

(Hier.) Anno igitur Nini regis Assyriorum 43, et Europis regis secundi Sycioniorum ¹⁰⁸ 22, natus est Abraham de Thare septuagenario, eodemque anno cœperunt Thebei Ægyptiis imperare, et hoc per annos 190. Ab hoc itaque loco omnes hystoriarum scriptores incipiunt annales.

Hic etiam finitur numerus ætatis secundæ, habens annos 292, et fiunt simul anni duarum ætatum, hoc est ab Adam usque ad Noe et diluvium et a diluvio usque ad Abraham 1948 ¹⁰⁹ secundum Hebraicam veritatem. (Cf. Abbr. Chron.) Orosius autem secutus septuaginta Interpretes dicit, ab Adam usque ad Abraham esse annos 3184, et ab Abraham usque ad Christum 2015 (1, c. 1).

Tercia vero ætas incipit ab Abraham usque ad David.

Hebr.	Assyr.	Sycion.	Ægypt.
Abrah.	Ninus.	22	Thebei.
1	43	22	1
2	44	23	2
3	45	24	3
4	46	25	4
5	47	26	5
6	48	27	6
7	49	28	7
8	50	29	8
9	51	30	9
10	52	31	10

Hiuc usque ad egressum Israel de Ægypto anni 505.

(Hier.) Ninus condidit civitatem Ninum in regione Assyriorum, quam Hebrei dicunt Niniven. Quadragesimus jubeleus incipit a tercio anno Abrahamæ. Unus autem jubeleus quinquaginta sunt anni.

Zoroastres rex Bactrianorum magicæ artis inventor claruit.

(Hier., Oros., Hier., Jord.) Semiramis, uxor Nini, regnavit post eum in Assyriis ann. 42, de qua innumerabilia narrantur. Nam non contenta terminis quos a viro suo, tunc solo bellatore, acceperat, Ethiopiam bello pressam suo imperio adjecit, Indis bellum intulit, quo preter illam et Alexandrum nullus intravit. Hæc (196) Babyloniam muris coctilibus instauravit, et aggeres propter inundationes aquarum construxit. Sub qua et Abraham adolescit in Chaldea, qui et ipse natione Chaldeus fuit.

* 11. addit : Hæc (197) privignum suum Trebetam regno expulit, qui per mare et Rhenum et

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁷ hactenus G. ¹⁰⁸ ita I. sæpius. ¹⁰⁹ e corr., ut videtur 1.

NOTÆ

(196) Cf. Ovid., Met. IV, 58, et ex ipso Hier. ad Osee, c. 2.

(197) Cf. Gesta Trevir.

Mosellam classe vectus, Treverim primus construxit et eam ex nomine suo, ut aiunt Treverenses, appellavit. Unde etiam ad hæc tempora parvum repertum fuit ibi in lapide sculptum hoc epitaphium :

*Nini Semiramis, quæ tanto conjugæ felix
Plurima possedit sed plura prioribus addit,
Non contenta suis, nec totis finibus orbis,
Expulit a patrio privignam Trebeta regno,
Insignem profugus qui nostram condidit urbem
Treveris etc.*

Hebr. Assy. Sycion. Ægypt

41 1 52 41

42 2 53 42

43 3 54 43

44 4 55 44

45 5 56 45

46 6 57 46

47 7 58 47

48 8 59 48

49 9 40 49

20 10 41 20

21 11 42 21

22 12 43 22

23 13 44 23

24 14 45 24

25 15 1 25

26 16 2 26

(198) (HIER. AUG. XVIII.) Telchin tercius rex Sycioniorum regnavit annis 20. Quo regnante usque adeo cum illis mitia et læta tempora fuerunt, ut eum defunctum velut deum colerent, sacrificando et ludos celebrando, quos ei primitus institutos ferunt.

45 55 1 45 (HIER.) Apis quartus Sycioniorum rex regnavit annis 25, a quo terra illa Apia dicta est, quæ prius Egialia nunc upata est, nunc vero Peloponensis appellatur. 2000 annorum ab origine.

55 1 9 55 (HIER.) Zameis, qui et Ninias, filius Nini et Semiramidis, rex Assyriorum quartus regnavit annis 58. (JORD.) Cujus 23 anno Abraham cum esset septuaginta quinque annorum, Domino jubente de Aran egressus, ivit in terram Chanaan, factaque est ad eum repromissio Dei; (HIER.) et hic est annus primus repromissionis, ex quo ad egressum Israel de Ægypto computantur anni 450, quorum meminit Paulus apostolus dicens : *Hoc autem dico testamentum et cetera.*

54 2 40 54

55 3 41 55

56 4 42 56

70 18 1 70

75 23 6 75

(HIER.) Cres primus regnavit in ea insula, quæ ab eo Creta dicta est.

Telexion rex Sycioniorum quintus regnavit an. 52.

Abraham cum septuaginta quinque annorum esset, divino digno alloquio repromissionem accepit. Primus annus repromissionis.

89 57 20 89 Abraham ex ancilla Agar genuit Ismahelem, a quo Ismahelitarum gens, qui postea Agareni, deinde Sarraceni dicti sunt.

90 58 21 90

91 1 22 91

Arius rex Assyriorum quintus regnavit ann. 50.

Hebreorum.

Abrah. Ysaac. Assy. Sycion. Ægypt.

100 10 51 100

101 1 41 32 101

Abraham eum centenarius esset, genuit Isaac ex Sara libera nonagenaria, et vixit postea ann. 75. — Primo omnium prophetarum Abraham verbum Dei cum in figura apparuisset humana, vocationem gentium pollicebatur, quam in nostro tempore sermo Christi perduxit ad finem per Evangelium in omnes gentes predicationem.

121 21 1 52 121

122 22 2 1 122

153 53 33 32 153

156 56 36 1 156

157 57 37 2 157

158 58 38 3 158

159 59 39 4 159

160 60 40 5 160

Isaac anno vitæ suæ 60 genuit de Rebecca geminos, quorum prior Esau, qui et Edom, a quo Idumei, alter Jacob, qui cognominatus est Israel, a quo Israelitæ.

Hebreorum

Abrah. Ysaac. Jacob. Assy. Sycion. Ægypt. Argivor.

161 61 1 1 6 161

Xerxes, qui et Balcus, rex Assyriorum 7us regnavit annis 50. — Ab hoc loco incipit regnum Argivorum, ubi primum regnavit Argis Inachus annis 50. Quod 110 regnum fuit ab Inacho usque ad Euristeum primum Mycenarum regem per annos 552.

174 74 14 14 19 174 14

175 75 15 15 20 175 15

100 annus repromissionis 111.

Abraham mortuus est.

VARIÆ LECTIONES.

110 Quod — DLII e corr. 1. 111 hos annos in sequentibus omisi.

NOTÆ.

(198) In sequentibus annos plures qui vacui exstant omisi.

76 16 16 21 176 16
90 30 30 35 190 30
nes per annos centum et tres, qui et pastores dicti sunt, ob hoc, ut conjicimus, quia Jacob et filii ejus ut pastores ingressi sunt in Ægyptum temporibus eorum.

91 31 1 36 1 31 Armamitres rex Assyriorum octavus regnavit annos 38.
101 41 11 1 11 41 Leucippus rex Sycioniorum 8 regnavit ann. 53.
109 49 19 9 19 49 Sem mortuus est post annos quingentos a diluvio, et hunc
110 30 20 10 20 50 quidam putant esse Melchisedech, traduntque Hebrei, ab
hoc usque ad sacerdotium Aaron omnes primogenitos fuisse sacerdotes et Deo victimas immolasse, et hæc esse primogenita quæ vendiderit fratri suo Jacob (Cf. ISID. HIER. in *Isaiam* c. XLI).

111 51 21 11 21 1

(HIER. — AUG. XVIII, 3; *ib.* VIII, c. 27.) Phoroneus, Inachi et Niobæ filius, secundus regnavit Argis ann. 60. Hic primus leges et judicia Grecis conscripsit. Cujus soror Io Ægyptum regina est facta et Isis dicta, et quia late justeque imperaverat multaque commoda Ægyptiis fecerat et litteras eis instituerat, divinum post mortem meruit honorem, in tantum ut, si quis diceret eam hominem fuisse, plecteretur capite. Hæc Osyridis regis Ægypt. cum esset uxor, et parentibus regis, qui omnes reges fuisse dicebantur, sacrificasset, hordei segetem invenit, atque inde spicas marito regi et ejus consiliario Mercurio demonstravit; unde et eandem Cererem esse quidam volunt. (HIER.) Io vero postea nupta Telegoni genuit Epaphum.

126 66 36 26 36 16 Thessalus, filius Greci, regnavit in Thessalia; sed a Greco
127 67 37 27 37 17 Grecia, a Thessalo Thessalia dicta est (Cf. PLIN. I, 7).

128 68 38 28 38 18
129 69 1 29 39 19 (HIER.) Belochus rex Assyriorum regnavit ann. 35.

150 70 2 30 40 20
156 76 8 36 46 26 Ogyges condidit Eleusinam in Attica provincia, quæ anti-

quitus vocabatur Acta, et alias civitates plurimas. Cujus temporibus apud lacum Tritonidem virgo apparuit, quam Greci Minervam vocaverunt.

Hebreorum

Ysaac. Jacob. Assy. Sycion. Ægypt. Argiv.

157	77	9	37	7	27	
158	78	10	38	48	28	Jacob Liam duxit et Rachel in Mesopotamia.
150	90	22	50	60	40	Jacob genuit Joseph, decem filiis antea natis.
151	91	23	51	61	41	
152	92	24	52	62	42	
153	93	25	53	63	43	
154	94	26	1	64	44	(An. 2200.) Messapus rex Sycioniorum 9 regnavit ann. 47.
160	100	32	7	70	50	Diluvium in Achaia factum est sub Ogyge. In Ægypto quoque diluvium fuit.
161	101	33	8	71	51	
162	102	34	9	72	52	
163	103	35	10	73	53	
164	104	1	11	74	54	Baleus rex Assyriorum decimus regnavit annis 52
165	105	2	12	75	55	
166	106	3	13	76	56	

(HIER. — Gen.) Joseph cum sedecim esset annorum, a fratribus in Ægyptum venditur, sed dominus terræ a Pharaone constituitur, ad quem pater fame cogente cum omni domo sua descendit, ibique habitavit.

170 110 7 17 80 60

(HIER.) Apis tercius regnavit Argis annis 35, quem dicunt esse Serapim. Illic fratrem suum Egialeum proficiens regem Achaia, ipse cum populo ad Ægyptum navigavit. (AUG. *De civ. Dei*, XVIII, 5.) Ubi cum mortuus esset, factus est Serapis maximus omnium Ægyptiorum deus. Quem cum sepultum venerarentur in sarcophago priusquam templum ei construeretur, ab eo quod sarcophagum dicunt soror, primum dictus est Sorapis quasi sororapis, postea mutato o in e¹¹² dictus est Serapis. Constitutum est etiam de illo, ut quisquis eum hominem fuisse dixisset, capitalem penderet sententiam. Et quoniam fere in omnibus templis, ubi colebatur Isis, colebatur et Serapis, erat ibi simulacrum, quod digito labiis impresso ammonere videretur, ut silentium fieret, scilicet ne quis eos homines fuisse diceret. (C. 6.) Apis ergo non Ægyptiorum sed Argivorum rex fuit, cui apud Ægyptum hæc instituta sunt.

171	111	8	18	81	1	(HIER.) Apis regnavit ann. 35.
174	114	11	21	84	4	200 annus repromissionis.
179	119	16	26	89	9	Memphis in Ægypto ab Ape condita est.
180	120	17	27	90	10	Joseph cum esset annorum 50, dux Ægypti constitutus est a Pharaone.
Ysaac	121	18	28	91	11	
anno-	151	28	38	101	21	Jacob descendit in Ægyptum cum familia sua.
rum	152	29	39	102	22	
180 mor	153	30	40	103	23	
tuus est.	154	31	41	1	24	Post 18 dinastiam apud Ægyptios primus Diapolitanorum Amoses regn. ann. 23.
	140	37	47	7	30	Sparta condita a Sparto, filio Foronci.
	141	38	1	8	31	Arathus rex Sycioniorum decimus regnavit ann. 46.
	142	39	2	9	32	
	145	49	3	10	33	
	144	41	4	11	34	

VARIE LECTIONES.

¹¹² e in o 1.

145 42 5 12 35
 146 43 6 13 1
 147 44 7 14 2

(HIER.) Argus, filius Apis, succedens patri, regnavit annis 70, a quo Argi dehinc Argivi dicti sunt. (Aug. l. l. c. 6.) Quo regnante cepit Grecia uti frugibus et habere segetes, delatis aliunde seminibus. Hic etiam post mortem divinos meruit honores.

Jacob cum esset annorum 147, mortuus est in Ægypto, relinquens filium suum Joseph ducem Ægypti, annorum 57, agentem in principatu annum 27. (JORD.) Joseph autem corpus patris sui cum magno honore revocavit in terram Chanaan.

An. Joseph
 post mor-
 tem Jacob.

57 45 8 15 5¹¹³
 65 1 16 25 11 (HIER.) Altadas rex Assyriorum 11us regnavit annis 52.
 66 2 17 24 12
 67 3 18 25 13
 68 4 19 1 14 Chebron rex Ægyptiorum regnavit ann. 15.
 80 16 31 13 26 His temporibus dicitur Prometheus fuisse, a quo homines factos esse de luto fingunt poetæ, quia, cum esset sapiens, feritatem et imperitiam hominum ad humanitatem et scientiam transformabat. Cujus frater Athlas magnus fuit astrologus. Qui quoniam cursus siderum in Athlante monte deprehendit, nocturna occasione fabula hunc cælum portare confinxit. (Aug. l. l. c. 8.) Mercurius etiam, nepos Atlantidis ex filia Maia, multarum artium peritus claruit, et ab hoc post mortem in numerum deorum cessit. Multa quoque in Grecia his temporibus conflunguntur.

81 17 32 1 27 (HIER.) Ammenolis¹¹⁴ rex Ægyptiorum 3 regnavit ann. 21
 96 32 1 16 42 Ptemneus rex Sycioniorum 11 regnavit ann. 48.
 97 1 2 17 45 Maminthus rex Assyriorum 12 regnavit annos 50.
 98 2 3 18 44
 99 5 4 19 45
 100 4 5 20 46
 101 5 6 21 47
 102 6 7 1 48 (An. 2500.) Metres rex Ægyptiorum 4 regnavit ann. 12.
 103 7 8 2 49
 110 14 15 9 56 Joseph anno vitæ suæ 110, principatus vero 80, defunctus est; ex hinc Hebreorum servitus dura in Ægypto annis 144. Fiunt autem omnes anni quos Hebrei exegerunt in Ægypto 215, qui computantur ab eo tempore quo Jacob in Ægyptum descendit cum filiis suis.

Anni Hebreorum
 in Ægypto post
 Joseph.

1 15 16 10 57
 2 16 17 11 58

Hebr. Assy. Sycion. Ægypt. Argiv.

3 17 18 12 59
 4 18 19 1 60 (HIER.) Mispfarmutos rex Ægyptiorum 5 regnavit ann. 26.
 15 29 30 12 1 Creausus rex Argivorum quintus regnavit ann. 54.
 16 30 31 13 2
 17 1 32 14 3 Machabeus rex Assyriorum 13us regnavit ann. 50
 30 14 45 1 16 Thecomesis rex Ægyptiorum 6us regnavit ann. 9.
 31 15 46 2 17
 32 16 47 3 18
 33 17 48 4 19
 34 18 1 5 20 Ortopolis Sycioniorum 12us regnavit ann. 65.
 35 19 2 6 21
 36 20 3 7 22
 37 21 4 8 23
 38 22 5 9 24
 39 23 6 1 25 Ammenopes rex Ægyptiorum 7us regnavit ann. 51. — His temporibus fuisse putatur Syrus indigena, a quo Syria dicta est.
 47 1 14 9 53 Sperus rex Assyriorum 14 regnavit ann. 20.
 65 19 32 27 51 Moyses in Ægypto nascitur.
 66 20 33 28 52
 67 1 34 29 53 Mamilus rex Assyriorum 15^{mus} regnavit annis 50.
 68 2 35 30 54 Epidaurus condita est.
 69 3 36 31 1 Phorbas rex Argivorum sextus regnavit ann. 55.
 70 4 37 1 2 Horus rex Ægyptiorum octavus regnavit ann. 58.
 77 11 44 8 9 Hemon regnavit in Thessalia, a quo dicta est Hemonia (Cf. PLIN. I, 7).
 78 12 45 9 10
 79 13 46 10 11
 80 14 47 11 12
 81 15 48 12 13 (HIER.) Hercules fertur primus Anthem superasse luctæ certamine.
 88 22 55 19 20 Xanthus triopa Lesbium condidit.
 89 23 56 20 21
 90 24 57 21 22
 91 25 58 22 23

VARIE LECTIONES.

¹¹³ in 1. anni 3-17, uno numero priores scripti sunt, 17 vero his. ¹¹⁴ ammenosis corr. ammenosis 1.

92	26	59	23	24	(An. 2400.)
93	27	60	24	25	
94	28	61	25	26	30 annus Moysi
95	29	62	26	27	
96	30	63	27	28	
97	1	1	28	29	Sparatus rex Assyriorum 16 ^{us} regnavit annis 40. — Marathius rex
98	2	2	29	30	Sycioniorum 13 ^{us} regnavit annis 50.

A tricesimo quinto anno Moysi regnum cœpit Atheniensium, ubi primum regnavit Cecrops, qui et Difies, ann. 50. Difies autem dictus est sive ob longitudinem corporis, sive quia, cum esset Ægyptius, utramque linguam sciebat, Ægyptiacam et Grecam. Hic in Acta, quæ nunc Attica dicitur, Athenas, quam et Diadas vocant, condidit, quam urbem Euboici Corcomenon appellaverunt. (Aug. l. l. 5.) Quæ civitas ut vocaretur Athenæ, quod certe nomen a Minerva est, quæ Grece Athena dicitur, hanc causam Varro narrat. Cum apparuisset illic repente olivæ arbor, et alio loco erupissent aquæ, regem prodigia ista moverunt. Unde misit ad Appollinem Delphicum super hac re sciscitandum. Qui respondit, quod Neptunum et Minervam significaret, et quod in civium esset potestate, ex cuius duorum numinum nomine potius civitas vocaretur. Hoc oraculo Cecrops accepto, cives omnes utriusque sexus consulendos convocavit. Mos enim tunc in eisdem locis erat, ut etiam feminæ publicis consultationibus interessent. Consulta igitur multitudine, mares pro Neptuno, feminæ pro Minerva tulere sententias. Sed quia una plus inventa est feminarum ¹¹⁵, Minerva vicit. Tunc Neptunus iratus, marinis fluctibus exestuantibus terras Atheniensium populatus est, quoniam spargere latius quaslibet aquas dæmonibus difficile non est. Cujus ut iracundia placaretur, triplici supplicio ab Atheniensibus affectæ sunt mulieres, ut nulla ulterius ferrent suffragia, ut nullus nascentum acciperet nomen maternum, ut ne quis eas Athenas vocaret. Ita illa civitas, mater et nutrix liberalium doctrinarum et tot tantorumque phylosophorum, qua nichil habuit Grecia clarius atque nobilium, ludificantibus dæmonibus de lite deorum suorum, maris et feminæ, et de victoria per feminas, feminæ, id est Minervæ, nomen Athenas accepit. (Isid. — Hier.) Unde et Cecrops Atticos Athenienses appellavit, et ab eo regio Crecoia ¹¹⁶ vocata est. Iste bovem immolans, primus Jovem invocavit, eumque in sacrificio adorari precepit. A quo usque ad primam olimpiadem numerantur reges 17, principes vero quos mors tantum finiebat 12, sub quibus apud Grecos multa miranda narrantur. Tunc enim primum Curetes et Coribantes, qui Gnosum condiderunt, modulatum et consonam in armis saltationem invenerunt. Tunc etiam fuisse in Thessalia diluvium sub Deucalione describitur. Tunc etiam Phetontis fabulosum incendium, tunc templum Apollini Delphis construitur, et multa hujusmodi. A Crecope ¹¹⁷ vero usque ad Trojæ captivitatem computantur anni 329.

Hebr.	Assyr.	Sycion.	Ægypt.	Argiv.	Athen.	
99	3	3	30	31		
100	4	4	31	32	1	Cecrops rex primus Atheniensium regnavit annis 50.
101	5	5	32	33	2	
102	6	6	33	34	3	
103	7	7	34	35	4	
104	8	8	35	1	5	(JORD. — Hier.) 40 annus Moysi. Qui occiso Ægypto fugit in terram Madian.
105	9	9	36	2	6	Triopas rex Argivorum septimus regnavit ann. quadraginta sex.
106	10	10	37	3	7	
107	11	11	38	4	8	
108	12	12	1	5	9	Acenceres rex Ægyptiorum nonus regnavit ann. duodecim.
109	13	13	2	6	10	
115	19	19	8	12	16	Deucalion regnare cœpit apud eos qui circa Parnasum morabantur.
116	20	20	9	13	17	
117	21	21	10	14	18	
118	22	22	11	15	19	
119	23	23	12	16	20	
120	24	24	1	17	21	Achoris rex Ægyptiorum decimus regnavit ann. septem.
127	31	1	1	24	28	(Hier.) Marathius rex Sycion. 14 ^{us} regnavit ann. 20. — Cenchrus
128	32	2	2	25	29	Ægypt. rex 11 ^{us} regnavit annis 18.
129	33	3	3	26	30	Diluvium sub Deucalione in Thessalia.
137	1	11	11	34	38	Aschatades rex Assyriorum 17 ^{us} regnavit ann. 40.
144	8	18	18	41	45	(JORD. — Hier.) Moyses anno repromissionis 430 populum Israhel, jubente Deo, in signis et virtutibus eduxit de Ægypto, cum esset annorum 80, eisque in heremo per annos 40 legem exponit.

Ab hoc loco usque ad Salomonem et ædificationem templi numerantur anni 478, ad captivitatem vero Trojæ 329.

An. ducat.
Moysi.

1	9	19	1	42	46	Acherres Ægyptiorum 12 ^{us} rex regnavit ann. 8.
2	10	20	2	43	47	
3	11	1	3	44	48	Echireus rex Sycioniorum quintus decimus regnavit ann. 55.
4	12	2	4	45	49	
5	13	3	5	46	50	Primus pontifex Hebreorum Aaron constituitur.
6	14	4	6	1	1	Crotopus rex Argivorum octavus regnavit annis viginti et uno. —
7	15	5	7	2	2	Gravanus rex Atheniensium secundus regnavit ann. 9.
8	16	6	8	3	3	
9	17	7	1	4	4	Cherres Ægypt. rex 13 ^{us} regnavit ann. 15.
15	23	13	7	10	1	Amphicteon rex Atheniensium tertius regnavit ann. decem.
24	32	22	1	19	10	Armatis Ægypt. rex 14 ^{us} regnavit annis 5. Hic etiam Danaus

VARIAE LECTIONES.

¹¹⁵ fē | | narum 1. ¹¹⁶ ita 1. alii cecropia. ¹¹⁷ ita 1. alii cecrope.

25 33 25 2 20 1 dictus est. Erythionius Atheniensium rex quartus regnavit ann.
20 34 24 3 21 2 quinquaginta. Hic in Grecia primum junxit currum. (Aug. l. l.,
c. 2.) Ipse quippe in templo Vulcani et Minervæ, quod ambo unum habebant, inventus est puer a dracone
involutus; quod significavit cum magnum futurum. Et cum parentes ejus essent ignoti, propter commune
templum dictus est Vulcani et Minervæ filius. Et quia a dracone involutus erat, draconteis pedibus fingitur
natus, et ob hoc junxisse currum.

27 35 25 4 1 3 (HIER.) Stenelus rex Argivorum nonus regnavit ann. 11.
28 36 26 5 2 4

Remeses, qui et Ægyptus, a quo Ægyptus, quæ prius Acria dicebatur, nomen accepit, regnavit ann. 68.
Huic erat frater Danaus, qui habuit quinquaginta filias; Ægyptus vero habuit totidem filios, quos Danaus
simulatis nuptiis per filias suas una nocte omnes occidit, excepto Linceo, qui post eundem Danaum Argis
regnavit, qui miseratione suæ sponsæ effugit. (Or. i, 11.) Ipse vero Danaus, pulso fratre, Ægypto regnavit,
sed pulsus et ipse postea, Argos se contulit, ubi a Stenelo benigne susceptus, et ipsum postea expulit, et
in loco ejus regnavit.

29 37 27 1 3 5
30 38 28 2 4 6
31 39 29 3 5 7
32 40 30 4 6 8
33 1 31 5 7 9 (HIER.) Amintes rex Assyriorum 18us regnavit ann. 45.
34 2 32 6 8 10
35 3 33 7 9 11
36 4 34 8 10 12
37 5 35 9 11 13

Danaus, a quo et Danaï, rex Argivorum decimus, expulso Stenelo, regnavit ann. 50, minoresque ejus
perseveraverunt usque ad Euristeum, filium Steneli, nepotem Persei, post quem Pelopides imperium susce-
perunt, primo ex ipsis regnante Atreo.

Eodem tempore Dardanus Dardaniam condidit, templum Delphis a Flego incensum est.

Hoc etiam tempore Busyrides in Ægypto fuit, filius Neptuni et Lybiæ, filiæ Epaphi. Qui dum apud loca
Nilo vicina tyrannidem exerceret, transeuntes hospites crudeli scelere posita ara interfecit.

(Aug. l. l., c. 12.) Per hæc tempora, id est, ab egressu filiorum Israel ab Ægypto usque ad mortem Josuæ,
sacra sunt instituta falsis diis a regibus, quæ memoriam diluvii, quod fuerat sub Deucalione, vitæque
erumnosæ modo ad alta modo ad plana migrantium revocaverunt.

38 6 36 10 1 14
39 7 37 11 2 15
40 8 38 12 3 16

(HIER.) Moyses cum esset annorum 120, anno principatus sui quadragesimo, defunctus est, ad cujus
obitum a fabrica mundi computantur anni 3750 secundum Septuaginta interpretationem, juxta Hebraicam
vero veritatem duo milia 495⁴¹⁸.

(HIER.) Josue, qui et Jesunave (ita Aug. et Jord.), minister et successor Moysi, introduxit populum in
terram promissionis et divisit eis terram, et rexit populum annis 27

1 9 39 12 4 17
8 16 46 20 11 24 (An. 2500.)
18 26 1 30 21 34 Corax Sycioniorum rex 16us regnavit ann. 50.
27 35 10 39 30 43

Mortuus est Josue, cum esset annorum 110; post cujus mortem cum peccassent filii Israel coram Do-
mino, tradidit eos Dominus in manus alienigenarum annis 8, dein clamantibus ad Dominum dedit ducem
Gothoniel, qui primus judex rexit annis 40, quibus annumerantur illi octo afflictionis Hebræorum¹¹⁹.
(Cf. Hier.)

1 36 11 40 31 44 (HIER.) Eo tempore Finees suscepit sacerdotium Gothoniel.
8 43 18 47 38 1 Pandion rex Athen. quintus regnavit ann. 40. Hujus filia fuerunt
9 44 19 48 39 2 Progne et Phylomela.
10 45 20 49 40 3
11 1 21 50 41 4 Belochus rex Assyriorum nonus decimus regnavit annis 25.

Hujus filia Tosa, quæ et Semiramis, regnavit cum patre ann. 8.

Hoc tempore Juppiter mixtus est Europæ, filiæ Phenicis, quam rapuerunt Cretenses navi, cui fuit insigne
taurus, quam postea Asterius, quem alii (Aug. l. l., c. 12) Xantum dicunt, rex Cretensium accipiens
uxorem, procreavit ex ea Radamantum et Sarpedonem et Minoem, quos magis ex eadem femina filios Jovis
fuisse vulgatum est.

(HIER.) Tunc etiam Cathmus regnavit Thebis, ex cujus filia Semele natus est Dionisius, qui et Liber
pater et Bacchus dictus est. Postea Cathmus et Phenix profecti de Thebis in Syriam, apud Tyrum et Sydo-
nem regnaverunt. Linus et Zetus et Amphion hoc tempore in musica arte claruerunt. Ea quoque quæ de
Dana¹²⁰, ex qua Perseus natus est, dicta sunt, hoc tempore gesta sunt.

Ephyra, quæ nunc Chorintus dicitur, a Sysipho condita est, et Bythinia a Phenice. Tharsus quoque et
Paphus conditæ sunt.

Hebr. Assy. Sycion. Ægypt. Argiv. Athen.

21 11 1 60 1 14 Epopeus Sycion. rex 17us regn. ann. 55. — Linceus, Argivorum
rex 11us, regn. ann. 41.

30 20 10 1 10 25 Menopes, rex Æg. 17us regn. ann. 40.

Bellespares rex Assyriorum vicesimus, regnavit annis 50 (cf. infra).

VARIAE LECTIONES.

⁴¹⁸ e corr. 1. ¹¹⁹ judeorum 5. ¹²⁰ ita i. pro Danaæ.

(Aug. l. l. — Oros. c. 9.) Hoc tempore Dionisius, qui et Liber pater, vitem dicitur ostendisse hospiti suo in Attica terra. Hic etiam subactam Indiam sanguine madefecit, cedibus obplevit, libidinibus polluit, gentem utique nulli unquam hominum obnoxiam vernacula tantum quiete contentam. (Hier.) Habebat autem multas in exercitu suo feminas, quæ Bache appellatæ sunt, non tam virtute fortes aut nobiles quam fuerere.

(Aug. l. l.) His etiam temporibus Hercules cognomento Desanaus in Phenice clarus habetur, sed non ille cujus ingentia et innumerabilia narrantur facta, et quem Greci suis litteris produnt se ipsum incendisse. Secretiori quippe hystoria, ut sanctus Augustinus ait, plures fuisse Hercules et Liberi patres et Apollines dicti sunt.

(Hier.) Eo quoque tempore Minos regnavit in Creta, et Celeus in Eleusina. Archas etiam, Jovis et Calistonis filius, Pelasgis in deditioem receptis, regionem eorum Archadiam nuncupavit.

31	21	11	2	11	24
32	22	12	3	12	25
33	23	13	4	13	26
34	24	14	5	14	27
35	25	15	6	15	28
36	1	16	7	16	29
37	2	17	8	17	30
38	3	18	9	18	31
39	4	19	10	19	32
40	5	20	11	20	33

Bellespares rex Assyriorum ann. 30.

(Cf. Hier.) Post mortem Gothoniæ iterum peccaverunt Hebrei Domino, ipsoque dimittente afflixerunt eos Allophili ann. 18, qui tamen annumerantur annis Aoth.

(Beda.) Aoth ex tribu Efraim, secundus judex Hebreorum, judicavit eos ann. 80. Hic utraque manu pro dextera utebatur.

1	6	21	12	21	34
7	12	27	18	27	40 ¹²¹
8	13	28	19	28	1
16	21	1	27	56	9
22	27	7	33	1	15
25	28	8	34	2	16

(Hier.) Erictheus, rex Athen. 6us, regnavit annis 30. Hujus filiam Orithiam rapuit Boreas, filius Astrei, rex Tracum, quem fabula ventum fuisse confingit.

Laomedon, rex Sycioniorum 18us, regnavit annis 40

Arbas, rex Argivorum 12us, regnavit ann. 23.

(Aug. l. l., c. 13.) Lamprides, Assyriorum rex vicesimus primus, regnavit ann. 32.

(Hier.) His temporibus fabula conficta est de Triptolemo, Celci filio, quod, jubente Cerere, serpentium pennis gestatus indigentibus frumenta contulerit. Revera autem, ut Philocorus ait, longa navi ad urbes diversas accedens frumenta distribuit, cujus navis insigne serpens pennatus fuit.

Fabula quoque Proserpinæ, quam rapuit Aidoneus, id est Orcus, rex Molossorum. Cujus canis miræ magnitudinis Cerberus nomine Pirithoum devoravit, qui ad raptum uxoris ejus cum Theseo venit, quem et ipsum Theseum jam in mortis periculo constitutum adveniens Hercules liberavit, et ob id quasi ab inferis ereptus dicitur.

Hac ætate Frixus dicitur fuisse secundum opinionem quorundam, qui cum Elle sorore sua fugiens insidias novercales, visus est per aerem vehi ab ariete velieris aurei. Fuit autem ei navis parata fugienti, cujus insigne aries erat. (Aug. l. l.) Porro Palefatus¹²² affirmat, illius nutritorem Taurum vocatum, per quem liberatus sit. His temporibus Latona peperit Apollinem, non illum cujus oracula solebant consuli Delphis, sed illum qui cum Hercule servavit Admeto, qui tamen sic est deus creditus, ut pene omnes unum eundemque Apollinem fuisse opinentur.

24	29	9	33	3	17
25	30	10	36	4	18
26	1	11	37	5	19
27	2	12	38	6	20
28	3	13	39	7	21
29	4	14	40	8	22
30	5	15	1	9	23

Lamprides.

(Hier.) Setus, rex Æg. 18us, regn. ann. 55, qui primus fuit post 18¹²³ dinastiam.

Proetus, rex Argivorum 15us, regn. annis 17.

Sycion, rex Sycioniorum 19us, regn. ann. 45, a quo Sycionii dicti sunt, qui prius Ægialei dicebantur.

Sosares, rex Assyriorum 22us, regnavit ann. viginti.

His temporibus Pelops regnavit in Grecia, a quo Peloponensis est vocata. (Oros. 1, 12.) Hic (199) fuit Pandionis filius, sub quo mysteria Grecorum esse cepere.

In Dardania vero regnavit Tros, a quo Trojani nuncupati sunt. Horum temporibus Melampus divinus agnoscitur.

Tunc Tantalus Frigas regebat, qui prius Meones vocabantur. Hic Ganimedem, Trois Dardaniorum regis filium, cum in venatu flagiciosissime rapuisset, majore conserti certaminis feditate detinuit, sicut Fano-cles poeta confirmat, qui maximum bellum ob hoc excitatum fuisse commemorat. (Hier. Oros. l. l.) Quidam autem dicunt ipsum Tantalum, utpote assecclam deorum, raptum puerum ad libidinem Jovis familiari

VARIAE LECTIONES.

¹²¹ Hic deficit cod. 10 ; unde 11 jam ad historiam transit Romanam ita pergens : His temporibus cepit regnum esse in Italia. Quod translatum Romam, per diversas potestates excrevit in monarchiam Romanorum, quæ hactenus durat, sicut sequens ratio declarabit. ¹²² e corr., duobus vocabulis, quorum alterum erat philocorus, erasis 1. ¹²³ VIII. 1.

NOTÆ

(199) Dicit Hieronymus de Erechtheo.

Jenocinio preparasse, qui filium quoque suum Pelopem epulis ejus non dubitasset impendere. Ipse etiam Pelops, quia Hyppotamiam duxit uxorem, contra Dardanos Trojanosque magna pertulit certamina.

Eo etiam tempore Atrei et Thiestis stupra et parricidia cœlo quoque invisâ contigerunt; Medea quoque sevo amore sauciata, cede pignorum parvulorum grassatur; Etheocles etiam et Polinices mutuis concursibus perierunt.

(HIER. — OROS. I, 11. — AUG. c. 13.) Perseus, interfecto non sponte Acrisio, a Grecia in Asiam transiit, ibi barbaras gentes gravi diuturnoque bello domuit, et novissime victor nomen subjectæ dedit. A Perseo namque Persæ sunt vocitæ: Perseus vero et uxor ejus Andromeda post mortem sic in cœlum rapti crediti sunt, ut imagines eorum stellis designarentur et eorum nominibus appellarentur.

(AUG. *ib.* c. 14.) Ino, uxor Radamanti, et filius ejus Melicertes precipicio spontaneo in mari perierunt, et Ino a Grecis Leucothea dicta est, a Latinis mater Matuta, Melicertes deus Portunus.

(OROS. I, 12. — AUG. c. 13.) Tunc et OEdippus fuit, patris interfecto, matris maritus, filiorum frater, suusque vitricus, de quo fabula refert, quod monstrum quoddam quadrupes humana facie, quod sphingam dicunt, suo precipicio perire compulerit, eo quod questionem, quam velut insolubilem solebat proponere, solverit.

Aliæ quoque fabulæ his temporibus factæ sunt. De Gorgone scilicet, quod serpentibus crinita fuerit et pulchritudine sui aspectus homines in lapides converterit, de Pegaso equo ex ejus sanguine nato, de Yppocentauris, quod equorum hominumque natura permixti sint, et aliæ multæ.

(HIER.) Ion, quidam vir fortissimus, Athenienses ex suo vocabulo Iones vocavit.

Hebr.	Assyr.	Sycion.	Egyp.	Argiv.	Athen.	
58	1	3	29	14	1	Cecrops, junior Ericthei frater, rex Athen. 7 ^{us} regnavit ann. 40.
59	2	4	30	15	2	
60	3	5	31	16	3	
61	4	6	32	17	4	
62	5	7	33	1	5	Acrisius, Argivorum rex 14 ^{us} , regn. ann. 39.
78	1	23	49	17	21	Lamperes, rex Assyriorum 23 ^{us} , regnavit ann. triginta.

Hujus temporibus, mortuo Acrisio, defecit regnum Argivorum, quod stetit per annos 452; exin translato in Micenas imperio, regnavit post Acrisium Euristeus, Steneli filius, deinde Atreus, Thyestes, Agamemnon, Egystus, Orestes, Thysamnus, Pentilus, Cometus usque ad Heraclidarum descensum in Peloponensem.

79	2	24	50	18	22
80	3	25	51	19	23

Post mortem Aoth Hebreos in ditionem sibi redigunt alienigenæ annis 20, qui junguntur temporibus Debboræ et Barach.

(BEDA. — AUG. c. 15.) Debbora prophetissa judicavit populum annis 40, debellans hostes per Barach, qui fuit ex tribu Neptalim. Debbora vero fuit ex tribu Efraim, cujus prophetia de Christo minus est aperta et diuturna indiget expositione.

1	4	26	52	20	24
2	5	27	53	21	25
3	6	28	54	22	26
4	7	29	55	23	27
5	8	30	1	24	28
18	21	43	14	37	1
19	22	44	15	38	2
20	23	45	16	39	3

(HIER.) Ramses, rex Ægypt. 19us, regnavit ann. 66. *
Pandion, rex Atheniensium 8us, regnavit ann. 25.

Micenarum
regnum in-
cipit.

21	24	1	17	1	4	Polibus, Sycion. rex 20 ^{us} , regn. ann. 40. — Euristheus, rex Micenarum primus, regnavit ann. 45.
28	1	8	24	8	11	Pannias, rex Assyriorum 24 ^{us} , regnavit annis 45.

Hoc tempore Amphion regnabat Thebis, quem ferunt cantu cytharæ saxa movisse, quia duro corde et, ut ita dixerim, saxei quidem erant auditores.

Ea etiam quæ de Spartis memorantur hoc tempore contigisse dicuntur, quod Palefatus scribit, eos, cum proximarum essent regionum, adversus Cathmum constitisse, et propter repentinos quasi de terra contractus et ex omni parte confluentiam Spartos esse vocatos.

Ilium conditum est ab Ilo.

(AUG. c. 15.) (H. R.) Iliis temporibus Laurentes ubique in Italia regnabant, quorum rex primus, ut quidam dicunt, Picus fuit, filius Saturni. Qui Saturnus Jovem filium de Grecia fugiens, in civitate quæ ex ejus nomine Saturnia dicta est latuit, cujus ruinæ hactenus cernuntur in finibus Tusciæ non longe ab Urbe. Et quia in Italia latuit, ab ejus latebra Latium appellata est. Hic rudes adhuc populos et in montibus aut silvis latitantes ad plana deduxit, domos ædificare, terras colere, vineas plantare docuit, atque humanis moribus vivere instituit, cum antea semiferi gladium alimentis tantummodo vitam sustentarent, et aut in speluncis aut frondibus virgultisque contextis casulis habitarent. Et quia docuit eos terram stercore conficere, ut uberiores funderet fruges, Stercutius sive Sterticen vocatus est. (AUG. *l. l.* — H. R.) Ipse etiam et nummos æreos primus instituit. Pro quibus meritis indocilis et rustica multitudo deum illum appellavit. Sed ut quibusdam placet, primus in Italia regnavit Janus, deinde Saturnus, quem (200) ipse Janus fugientem de Grecia suscepit et propter ingenium ejus in regni consortium assumpsit, (H. R.) deinde Picus, filius ejus, de quo fabulose dicitur, quod a quadam maga famosissima Circe nomine ob contemptum ejus amorem in avem nominis sui mutatus sit, eo quod augur preclarus avem picum in augurio secum habuerit (Cf. AUG. *l. l.*). (H. R.) Post hunc filius ejus Faunus, qui fuit pater Latini, cujus mater Carmentis Nicostrata Latinas litteras creditur repperisse. Quibus regnantibus 150 anni referuntur evoluti. Regnante tamen Latino, qui Latinam linguam correxit Latinosque de nomine suo vocavit, Troja capta est, cum apud Hebreos Lapdon tertium sui principatus ageret annum.

NOTÆ.

(200) *Quem* — *assumpsit*, unde hausta sint nescio

Hebr. Assyr. Sycion. Ægypt. Argiv. Athen.

40 15 20 56 20 25
(HIER.) Post mortem Debboræ Hebreos in ditionem redegerunt alienigenæ annis 7, qui conjuncti sunt annis Gedeon secundum traditiones Judeorum ¹²¹. Gedeon, qui et Hierobaal, ex tribu Manasse iudicavit populum Hebreorum annis quadraginta (cf. BEDAM).

1	44	21	57	21	24	
2	45	22	58	22	25	
3	46	23	59	25	1	(HIER.) Egeus, filius Pandionis, rex Athen. 9 ^{us} , regn. annis 48.
21	54	1	57	41	19	(HIER.) Inachus, rex Sycion. 21 ^{us} , regnavit ann. 42.
22	55	2	58	42	20	
23	56	3	59	43	21	
24	57	4	60	1	22	Atreus et Thiestes fratres regnaverunt mycenis annis 65.
31	44	11	1	8	29	Menoses, rex Ægypt. 20 ^{us} , regn. ann. 40. Hic a quibusdam
32	45	12	2	9	30	(OROSIO) dicitur Vesoces ¹²⁵ .
33	1	15	5	10	31	(HIER.) Sosarmus, rex Assyriorum vicesimus quintus, regnavit annis decem et novem. His temporibus quidam ascribunt gesta Liberi patris et ea quæ de Ligurgo et Acteone et Pentheo dicuntur.

40 8 20 10 17 58
Abimelech, filius Gedeon ex concubina, occisis fratribus suis septuaginta, iudicavit populum Hebreorum annis tribus (cf. HIER.)

1	9	21	11	18	39	
2	10	22	12	19	40	
3	11	23	13	20	41	
4	12	24	14	21	42	Thola, filius Foa patris Abimelech, iudicavit Hebreos annis 22
(cf. HIER. et BED.)						
8	19	31	21	28	1	(HIER.) Theseus, filius Ægei, rex Athen. 10 ^{us} , regnavit ann. 50.

Mitreus, rex Assyriorum vicesimus sextus, regnavit annis 27.

Hoc tempore Orpheus Trax clarus habebatur, cujus discipulus fuit Muscus, Emolpi filius.

(AUG. c. 15.) Linus etiam, magister Herculis, famosus fuit; ipse etiam Hercules certamina multa egit, Anthemum interfecit, qui idcirco filius Terræ dicitur fuisse cadensque vires ex ea sumpsisse, quia palestricæ artis, quæ in terra exercetur, scientissimus erat. (HIER.) Ydram autem quam Hercules occidit, licet alii dicant ¹²⁶ paludem fontibus redundantem, Plato asserit mulierem fuisse callidissimam sophystam.

Bellum Laphytarum et Centaurorum hoc fuit in tempore, quos scribit Palefatus nobilissimos equites fuisse Thessalorum, ipsosque a Laphitis creditos et dictos esse Centauros, (OROS. I, 13) quia discurrentes in bello equites velut unum corpus equorum et hominum sua velocitate viderentur conficere.

(HIER.) Ea etiam quæ de Dedalo referantur hoc tempore fuisse dicuntur, qui visus est fecisse simulacra se moventia, qui etiam primus omnium pedes statuarum a se invicem separavit, aliis conjunctim eas facientibus, necnon quomodo cum filio Icharo Minoem navi fugerit, et propter nimiam velocitatem et investigabilem fugam avolasse pennis estimatus sit.

(OROS.) Minos ¹²⁷ Cretensibus leges dedit, cujus filius Androgeus ab Atheniensibus dolo interfectus est, cum ludos agentes superaret. Unde atrocissimum inter Cretenses et Athenienses certamen fuit, ubi populis utrisque profligatis, cruentiorem victoriam infeliciter exercuerunt Cretenses. Qui nobilium Atheniensium ¹²⁸ filios Minotauro devorandos crudeliter addicebant. Utrum vero hic Minotaurus ferus ac inhumanissimus crudelisque fuerit homo, an informe prodigium, dubitatur (ita Oros.). (HIER.) Scribit enim Philocorus in secundo Attidis libro, magistrum Minois fuisse Taurum nomine inhumanum atque crudelem, et quia Minos super mortem Androgei agonem statuerat, præmiî nomine pueros Atticos largiens, ille fortissimus omnes in contentione superabat; sed tandem factum est, ut a Theseo in palestra vinceretur, ob quod Athenienses pueri a tributaria pœna liberati sunt. Theseus autem Athenienses, qui prius per regionem dispersi erant, in unam congregavit civitatem. Qui etiam Helenam rapuit, quam rursus fratres illius receperunt, capta matre Thesei. Tandem Theseus Athenas profugus dereliquit, ignominiose ejectus.

Hoc etiam tempore Argonautæ fuerunt, qui cum Jasone pro rapiendo vellere aureo Colchos petierunt. Quo tempore Laomedon regnavit apud Trojam, post quem filius ejus Priamus, sub quo Troja capta est (cf. HIER.).

(OROS. I, 14.) Eodem quoque tempore Vesoces rex Ægypti meridiem et septentrionem, divisas pene toto cælo ac pelago plagas, aut miscere bello aut regno jungere studens, Scythis primus bellum indixit, missis prius legatis, qui hostibus parendi leges dicerent. Scythæ autem legatis responderunt, stolidè opulentissimum regem adversus inopes sumpsisse bellum, quod timendum sibi magis versa vice fuerit; propter incertos belli eventus nulla ibi premia, et dampna manifesta; porro sibi non expectandum dum ad se veniatur, sed causa prædæ ultro se obviam ituros. Nec mora; nam dicta factis insecuntur, primumque ipsum Vesocen territorium refugere in regnum cogunt, destitutum vero exercitum invadunt, omnemque belli apparatus capessunt, universam quoque Ægyptum depopularentur, nisi paludibus Nili impedirentur. Inde continuo reversi, totam Asiam infinitis cedibus perdomuerunt. Hi autem fuerunt, qui Getæ vel Gothi dicti sunt, et hoc modo hocque tempore primum de Scythia exierunt (cf. Jord. de reb. Cæ., c. 6).

9	1	32	22	29	2	Mitreus.
20	12	1	33	40	13	(HIER.) Festus, Sycion. rex 22 ^{us} , regn. ann. 8.
21	13	2	34	41	14	
29	14	3	35	42	15	

VARIE LECTIONES.

¹²¹ hebreorum 5. ¹²² Hic — Vesoces post addita esse videntur 1. ¹²³ dicunt cor. ut videtur dicant 1.
¹²⁷ inos littera M rubra omissa 1 ideoque Inos 5. ¹²⁸ athenensium 1.

Jair ex tribu Manasse judicavit populum Dei annis viginti duobus habens filios bellatores 30, totidem civitatum principes.

•Hebr. Assyri. Sycion. Ægypt. Mycen. Athen.

1	15	4	36	43	16
2	16	5	37	44	17
3	17	6	38	45	18
4	18	7	39	46	19
5	19	8	40	47	20
6	20	1	1	48	21
7	21	2	2	49	22
8	22	3	3	50	23
9	23	4	4	51	24
10	24	1	5	52	25
11	25	2	6	53	26
12	26	3	7	54	27
13	27	4	8	55	28

Agrastus, Sycion. rex 23us, regn. ann. 4. — Agamenes, rex Ægypt. 21us, regnavit annis 26.

Phylopides, Sycion. rex 24us, regnavit annis 31.

Thautanes, rex Assyriorum vicesimus septimus, regnavit annis 52.

His temporibus Minos adhuc leges et jura constituit, qui tandem in Sicilia adversus Dedalum arma capiens, a filiabus Cocali occiditur.

(HIER.) Tunc etiam Hercules agonem Olympiacum constituit, a quo usque ad primam olimpiadem subputantur anni 430. Cui inter ejus ingentia duodecim annumerantur insignia (cf. AUG. c. 12. — HIER.) Qui dum plura fortiter fecisset, incidit in morbum pestilentem, et ob remedium doloris iniecit se in flammam in monte Oeta, sicque morte finitus est anno ætatis suæ 52.

Per hoc tempus Alexander Paris Helenam rapuit, propter quam decennale Trojanum bellum ortum et Troja capta est. Rapuit autem eam anno 15. Thautanis et 25. anno ejus Troja capta est

14	1	5	9	56	29
15	2	6	10	57	30
16	3	7	11	58	1
22	9	13	17	64	7

Thautanes.

Menesteus, rex Athen. 11us, regn. ann. 23.

Post mortem Jair Hebreos in suam ditionem redigunt Ammonitæ annis 19, qui cum temporibus posteriorum judicum computantur juxta traditionem Judæorum.

1	10	14	18	65	8
2	11	15	19	1	9

Jepthe judicavit populum Hebreorum annis 6.

Agamemnon Micenis imperat. ann. 15, cujus anno 15° Troja capitur.

1	16	20	24	6	14
---	----	----	----	---	----

Abessan sive Esebon judicavit populum Dei annis septem (*Jud. XII*), habens triginta filios totidemque filias, deditque filias viris et filiis duxit uxores dum adhuc viveret

2	17	21	25	7	15
3	18	22	26	8	16
4	19	23	1	9	17
5	20	24	2	10	18
6	21	25	3	11	19
7	22	26	4	12	20

(HIER.) Theores, Ægypt. rex 22us, regn. ann. 7.

Labdon judicavit populum Dei annis octo, habens filios 40. In libro autem Judicum (cap. XII) fertur post Esebon rexisse populum ann. 10 judex Aglaon, qui apud 70 interpretes non habetur. (ISID.) Tercio autem anno Labdon, qui est 25us Thautanis, capta est Troja.

1	23	27	5	13	21
2	24	28	6	14	22
3	25	29	7	15	23

(HIER.) Excidium Trojæ, ex quo usque ad primam olimpiadem computantur anni 405.

Ægyptiorum dinastia vicesima mox post excidium Trojæ incipit, tendens per annos centum septuaginta septem, cujus temporis reges apud nos non habentur. — Micenarum vero reges post hæc non scribuntur in ordine; regnavit tamen post Agamemnonem Egistus, post quem Orestes, dein Thysameneus, Pentilus, Cometus; sicque post annos octoginta ab excidio Trojæ ad Lacedæmones translatum est regnum (cf. HIER.).

4 26 30 1 1 Demophoon, filius Thesei, rex Athen. 12us regnavit ann. 33.

5	27	31	2	2
---	----	----	---	---

(JORD. AUG. c. 19) Æneas fugiens de Troja venit ad Italiam cum viginti navibus, ut dicunt (*H. R. JORD.*), anno tercio post excidium Trojæ, licet quidam dicant (cf. *Hier., Jord., H. R., AUG.*), cum venisse anno septimo, seque conjunxit affinitatis gratia cum Latino, filio Fauni, rege Latinorum, accepta filia ejus Lavinia in uxorem, interfecit Turno, Dauni Tuscorum regis filio, qui eam desponsaverat; sicque Frigas Italosque populos unitos nominavere Latinos, et jam ex tunc et deinceps quamvis in pauperrimo regno locoque angusto qui dicebatur Agro Laurentum regnaverunt. Mortuo autem Latino, regnavit Æneas annis tribus, fecitque castellum quod ex nomine uxoris suæ Lavinium appellavit. Qui (201) dum sevissimus esset ac crudelissimus belligerator et nulli parceret, ob tantam impietatem a Deo ictu fulminis percussus interiit. Quidam dicunt (cf. *FRED. II, 8, 5*) quod Æneas et Frigas duo fratres fuerint germani, e quibus Æneas in Latio, Frigas regnavit in Frigia, de quo progressa progenies cum per multas regiones vagando cum uxoribus et liberis oberraret, elegit sibi regem ex se Francionem nomine, ex quo Franci putantur vocari, eo quod ipse fortissimus esset, et dum cum plurimis gentibus pugnasset, dirigens iter suum in

NOTÆ.

(201) Qui — interiit. ex quo auctore desumpta sint nescio. In Uspergensi (II) de ipso hæc narratur *Hinc Romanorum gens duxit originem ab Ænea profugo et, ut ipse Virgilius adulatur, viro forti ab aliis vero traditur, patriæ proditore ac necromantico, utpote qui etiam uxorem suam diis suis immolaverit.*

Europam, inter Rhenum et Danubium consedit, ibique mortuo Francione, plurima prelia gesserunt quos reliquit, quibus attrito, ad parvam manum deducti sunt. Hinc duces ex se constituerunt, attamen jugum alterius ferre semper recusaverunt. Ex quibus progressi estimantur qui adhuc Franci vocantur.

(H. R.) Mortuo autem Ænea, Ascanius, filius ejus, quem ei Creusa apud Trojam peperit, quemque secum adduxit, regnum suscepit, annisque 38 regnavit. Genuit autem Lavinia filium post mortem Æneæ, quem Postumum Æneam vocavit, qui etiam Silvius dictus est, ut quidam dicunt (JORD.) quia Lavinia, metuens invidiam Ascanii, clam eum in silva genuit et nutrit. (H. R.) Quem tamen Ascanius summa pietate educavit, et derelinquens Lavinium novercæ suæ Laviniae, Albam condidit civitatem, ibique regnavit, filiumque generans Julium vocavit, unde familia Juliorum orta est. Cumque regnasset Ascanius annis 38, et filius ejus adhuc esset parvulus nec regendis civibus idoneus, fratrem suum Postumum Æneam Silviam regni reliquit heredem, a quo reges postmodum dicti sunt Silvii, et ab Alba Albani (cf. JORD.)

(HIER.) His temporibus facta dicuntur ea quæ de Ulixæ referuntur, quomodo trieri fugerit Scyllam, hospites spoliare solitam. Scribit quoque Palefatus in primo libro incredibilem, Syrenas tunc fuisse meretrices, quæ decipiebant navigantes.

Tunc etiam Pyrrus in templo Delphici ab Oreste occiditur, prodicione sacerdotis Macharei.

Homerum quoque tunc fuisse quidam dicunt, de cujus tempore varia opinio est, aliis dicentibus eum fuisse post annos centum Trojanæ eversionis, aliis post 200 aliis post 180 aliis diverso modo.

Hebr. Assy. Sycion. Ægypt. Alban. Athen.

Latin.					
6	28	1	3	Æneas.	5 Pelasgus, Sycion. rex 25 ^{us} , regn. ann. 20.
7	29	2	4	1	4
8	30	3	5	2	5.

Post Lapdon Hebreos in ditionem suam redigunt alienigenæ annis 40, qui annumerantur temporibus judicum posteriorum secundum traditionem Hebreorum.

Samson judicavit populum Hebreorum annis viginti. Qui cum mirabiliter fortis esset, a gentibus putatus est Hercules.

1	51	4	6	3	6	
2	52	5	7	4	7	Ascanius, Albanorum rex primus, regn. ann. 38.
3	1	6	8	2	8	(HIER.) Teuteus, Assyriorum rex vicesimus octavus, regnavit ann. quadraginta. Cujus anno primo Ascanius civitatem condidit, quam Albam longam vocavit.
18	16	1	25	17	23	Zeuxippus, rex Sycioniorum 26 ^{us} et ultimus, regnavit ann. 52.
19	17	2	24	18	24	
20	18	3	25	19	25	

Heli sacerdos pariter et judex erat annis quadraginta, sub quo arca capta est, quod ille audiens ceci de sella sua et mortuus est.

1	19	4	26	20	26	
9	27	12	34	28	1	Onixistes, Athen rex 15 ^{us} , regnavit ann. 12.
20	38	23	45	1	12	Silvius Postumus, filius Æneæ, Albanorum rex secundus, regnavit annis 29.
21	39	24	46	2	1	Aphidas, Athen. rex 14 ^{us} , regnavit annum unum.
22	40	25	47	3	1	Thymætes, Athen. rex 15 ^{us} , regnavit ann. 8.
23	1	26	48	4	2	Tineus, rex Assyriorum 29 ^{us} , regnavit annis 30. Quo regnante filii Hectoris, expulsis Antenoribus posteris, receperunt Ilium, Heleno subsidium sibi ferente.
30	8		55	11	1	Melanthus Athen. 16 ^{us} regnavit ann. 37

Defecit regnum Sycioniorum, quod per annos 962us traditur porrectum.

31	9		56	12	2
40	18		65	21	11

Samuel propheta et judex et Saul rex populum Hebreorum regerant annis quadraginta. Ex hoc cœperunt reges esse in populo Hebreorum; Saul quippe primus erat (cf. HIER.)

1	19		66	22	12 1	
9	27		74	1	20	(HIER.) Æneas Silvius, Albanorum rex tercius, regnavit ann. 31, in alia vero reperitur hystoria, Latinum Silvium quarto regnasse loco, Silvii et Melampodis filium, fratrem Postumi Silvii, et quinto, qui nunc hic quartus ponitur, Silviam Æneam, Silvii Postumi filium.

10	28		75	2	21
11	29		76	3	22
12	50		77	4	23

Dercilus, rex Assyriorum tricesimus, regnavit annis 40. Quidam dicunt, hoc tempore Homerum fuisse.

Hoc tempore Peloponenses contra Athenienses dimicant. (Aug. c. 19.) Codrus autem rex Atheniensium¹³⁰ Peloponensibus, suæ civitatis hostibus, se interficiendum ignotas obtulit, sicque patriam liberavit, Responsum enim acceperant Peloponenses, tum demum se superaturos esse Athenienses, si regem illorum non occidissent; Codrus autem habitum pauperis induens, accessit ad castra colligens ligna, eosque jurgiis provocavit, donec eum quidam interfecerunt. (Aug. l. l.) Unde ait Virgilius: *Et jurgia Codri. Quem Athenienses tanquam deum honore sacrificiorum coluerunt.*

Hebr. Assy. Ægypt. Alb Athen. Laced. Corinth.

13	1	78	5	24
14	2	79	6	25

(HIER.) Lacedemoniorum et Corinthiorum regna ex-

VARIAE LECTIONES.

¹²⁹ mille LXIII. 3 9^c. ¹³⁰ athenensium 1.

Heor. Assyrg. Egypt. Alban. Athen. Laced. Corinth

15	5	80	7	26			riuntur; sed Lacedemonorum rex primus Euristheus regnavit annis 42. Corinthiorum vero primus Alethes regnavit annis 35.
16	4	81	8	27	1	1	
27	15	92	19	1	12	12	Codrus, filius Melanthis, rex Atheniensium 17 ^{us} , regnavit annis 21.
40	28	105	1	14	25	25	Latinus Silvius, rex Albanorum quartus, regnavit ann. 50.

Hic finitur ætas tertia, nãpens annos nongentos quadraginta, et fiunt simul anni trium ætatum 2888. Quarta ætas dehinc incipit a David (cf. Isid. abb. Chron.)

1	29	106	2	15	26	26	(HIER.) David ex tribu Juda rex Israel regnavit annis 40, prophetantibus in Judæa Samuele, Gath, Nathan, Asaph; sub quo Abiathar pontifex.
8	56	113	9	1	53	53	Medon, rex Athen. 18 ^{us} , regnavit ann. 20.
9	57	114	10	2	54	54	
10	58	115	11	3	55	55	
11	59	116	12	4	56	1	Yxyon, rex Corinthiorum secundus, regnavit annis 37.
12	40	117	13	5	57	2	
13	1	118	14	6	58	3	Eupales, Assyriorum rex tricesimus primus, regnavit annis triginta octo. Cujus anno 50, ut quidam dicunt, Kartago condita est a Carcedone Tyrio, sive ut alii volunt a filia ejus Didone, anno centesimo tricesimo quinto post eversionem Trojæ.

14	2	119	15	7	59	4	
15	3	120	16	8	40	5	
16	4	121	17	9	41	6	
17	5	122	18	10	2	7	
18	6	123	19	11	1	8	Ægis, Lacedemonum rex secundus, regnavit annum unum, post quem tercius Echestratus regnavit ann. 35.
19	7	124	20	12	1	9	Acastus, Athen. rex 19 ^{us} , regnavit ann. 36.
28	16	133	29	1	10	18	Salomon, filius David, omnium Hebreorum regum sapientissimus ac ditissimus, potitur regno Israhelitico, a patre David nobiliter dilatato, qui Domino monente templum Hierosolimis mirabiliter, patris suffragantibus impensis, quarto regni sui anno ædificare cœpit, annoque regni 11 ^o omne opus templi consummavit. Regnavit autem annis 40. Sadoch et Ahias Sylonites prophetabant.
1	29	146	42	14	23	31	

2 30 147 43 15 24 32
3 31 148 44 16 25 33
4 32 149 45 17 26 34 Prima templi ædificatio, ex qua usque ad ¹³¹ desolationem ejus anni 442, menses 4, dies 10, usque ad restorationem vero ejus, id est ad secundum annum Darii, anni 512, menses 7, dies 20.

5	33	150	46	18	27	35	
6	34	151	47	19	28	36	
7	35	152	48	20	29	37	
8	36	153	49	21	50	1	Eglaus, rex Chorint. 3 ^{us} , regnavit ann. 37.
9	37	154	50	22	51	2	
10	38	155	1	23	52	3	Alba Silvius, Albanorum quintus, regnavit ann. 39.
11	1	156	2	24	53	4	Laosthenes, rex Assyriorum tricesimus secundus, regnavit annis quadraginta quinque.
12	2	157	3	25	54	5	
13	3	158	4	26	55	6	
14	4	159	5	27	1	7	Labotes, rex Lacedem. quartus, regnavit ann. 37.
21	14	169	15	1	11	17	Archippus, rex Athen. 20 ^{us} , regnavit ann. 19.
33	23	1	24	10	20	26	Ægyptiorum dinastia 21 ^a , in qua primus regnavit Semendis ann. 26.
40	• 50	8	31	17	27	33	

Hic oritur dissonantia hystoriarum in annis videlicet Salomonis, qui in libro Regum dicitur annis quadraginta regnasse. Josephus vero dicit (III, 11), cum annis octoginta regnum tenuisse, et omne vitæ illius spacium annorum 94 fuisse. Mortuo autem Salomone, regnum Hebreorum divisum est, et duæ tantum tribus remanserunt cum Roboam, filio Salomonis, qui regnavit in Hierusalem; quæ duæ tribus ex eo quod David ex tribu Juda ortus est, dictæ sunt Juda, unde et universa gens Judæorum sortita est nomen; decem vero tribus retinentes antiquum nomen, Israel dictæ sunt, regemque sibi elegerunt Hieroboam, qui regnavit in Samaria (cf. Hier. et Aug. xvii, 21).

(HIER.) Roboam itaque, filius Salomonis, regnavit super Judam in Hierusalem ann. 17, licet alii dicant 22. Cujus anno quinto Sesahc (ita Beda) sive ¹³² Susachim rex Ægypti pugnans contra Hierusalem, cepit eam, et spoliavit templum. Prophetabant autem in Judæa Achias, Amos, Johel et Azarias.

Hieroboam autem regnavit super Israel in Samaria ann. 22, et peccare fecit Israel in vitulis aureis, quod malum per annos multo prevaluit (III Reg. xii).

Juda. Israel

1	1	51	9	52	18	28	54	
2	2	52	10	53	19	29	55	
3	3	53	11	54	1	50	56	(HIER.) Thersippus, Atheniensium rex vicesimus primus, regnavit ann. 41.
4	4	54	12	55	2	51	57	
5	5	55	13	56	3	5 ^a	1	Primis rex Corinthiorum quartus, regnavit

VARIE LECTIONES.

¹³¹ ad—XX. partim e corr., partim post add. 1. ¹³² q. s. sive e corr. 1.

Juda.	Israel.	Assyr.	Ægypt.	Alban.	Athen.	Laced.	Chor.	
6	6	36	14	37	4	33	2	annis triginta quinque.
7	7	37	15	38	5	34	3	
8	8	38	16	39	6	35	4	
9	9	39	17	4	7	36	5	Egyptus Silvius sive Atis, rex Albanorum sextus,
10	10	40	18	2	8	37	6	regnavit annis viginti quatuor.
11	11	41	19	3	9	4	7	Doristus, Lacedemoniorum rex quintus, regnavit
12	12	42	20	4	10	2	8	annis viginti novem.
13	13	43	21	5	11	3	9	
14	14	44	22	6	12	4	10	
15	15	45	23	7	13	5	11	
Pyriades, rex Assyriorum tricesimus tertius, regnavit annis triginta.								
His temporibus Ephesus condita est ab Andronico. Samus quoque conditur et Smirna in modum urbis ampliatur. Una etiam ex Sybillis claruit, quia plures legimus.								
16	16	1	24	8	14	6	12	
17	17	2	25	9	15	7	13	
1	18	3	26	10	16	8	14	Abia, filius Roboam regnavit super Judam in Hierusalem annis tribus (cf. HIER. et BEDAM.).
2	19	4	1	11	17	9	15	(HIER.) Pseusennes, rex secundus vicesimæ primæ
3	20	5	2	12	18	10	16	dinastiæ Ægyptiorum, regnavit annis quadraginta et uno.
4	21	6	3	13	19	11	17	Asa, filius Abiæ, regnavit in Hierusalem super Judam annis quadraginta et uno, prophetantibus in Judæa Aggeo, Hicu, Amos, Johel, Azaria, qui et Abdo ¹³³ , Abdia, Michea (cf. HIER. et BEDAM.).
2	22	7	4	14	20	12	18	
3	1	8	5	15	21	13	19	Nabath, filius Microboam, regnavit in Samaria annis duobus, quem interfecit Baasa, et regnavit pro eo (cf. HIER.).
4	2	9	6	16	22	14	20	
5	1	10	7	17	23	15	21	Baasa regnavit super Israel in Samaria ¹³⁴ annis viginti quatuor.
12	8	17	14	24	30	22	28	Tria milia annorum ob origine mundi.
15	9	18	15	1	31	25	29	(HIER. et H. m.) Capis Silvius, qui Capuam condidit, filius regis superioris, rex Albanorum septimus, regnavit ann. viginti et octo.
20	16	25	22	8	38	1	1	(HIER.) Agesilaus, Lacedem. rex 6 ^{us} , regnavit ann. 44. — Bachis, Chor. rex 5 ^{us} , regnavit ann. 35.
21	17	26	23	9	39	2	2	
22	18	27	24	10	40	3	3	
23	19	28	25	11	41	4	4	
24	20	29	26	12	1	5	5	Phorbas, rex Atheniensium vicesimus secundus, regnavit ann. triginta et uno.
25	21	30	27	13	2	6	6	Offractus, rex Assyriorum tricesimus quartus, regnavit annis viginti.
26	22	1	28	14	3	7	7	
27	23	2	29	15	4	8	8	
28	24	3	30	16	5	9	9	
29	1	4	31	17	6	10	10	Hela, filius Baasa, regnavit super Israel annis duobus, quem occidit Zambri et regnavit in loco
30	2	5	32	18	7	11	11	
cujus ¹³⁵ septem diebus ¹³⁶ (cf. HIER.).								
31	1	6	33	19	8	12	12	Amri, occiso Zambri ¹³⁷ , regnavit super Israel annis duodecim.
40	10	15	1	28	17	21	21	Nefercheres rex Ægypt. regnavit ann. quatuor.
41	11	16	2	1	18	22	22	Carpentius Silvius, rex Albanorum octavus, regnavit annis tredecim.
1	12	17	3	2	19	23	23	Josaphat, filius Asæ, regnavit super Judam in Hierusalem ann. viginti quinque. Cujus temporibus prophetaverunt Helias, Heliseus, Abdias, Zacharias, Micheas.
2	1	18	4	3	20	24	24	Ahab, filius Amri ¹³⁸ , regnavit super Israel ann. viginti duobus.
	2	19	1	4	21	25	25	Ammenophis, rex Ægypt. regnavit ann. novem.
4	3	20	2	5	22	26	26	
5	4	1	3	6	23	27	27	Offratanes, rex Assyriorum tricesimus quintus, regnavit annis quinquaginta.
12	11	8	1	13	30	34	34	(HIER.) Osochor rex Ægypt. regnavit annis sex.
13	12	9	2	1	31	35	35	Tiberinus Silvius, Carpentii filius, rex Albanorum nonus, regnavit ann. octo. (H. m.) Hic cadens in fluvium Albulam extinctus est, unde postea Tiberis appellatus est.
14	13	10	3	2	1	36	1	(HIER.) Megiales vel Migades ¹³⁹ , rex Atheniensium vicesimus tertius regnavit annis triginta. — Agelas rex Corinthiorum 6 ^{us} regnavit ann. 30
15	14	11	4	3	2	37	2	
16	15	12	5	4	3	38	3	
17	16	13	6	5	4	39	4	
18	17	14	1	6	5	40	5	Spinnacheus rex Ægyptiorum regnavit annis 9.

VARIAE LECTIONES.

¹³³ qui et Abdo in margine 1. ¹³⁴ samaria superscr. tersa alia fortasse manu 1. " r. pro eo 5. ¹³⁵ s. d. e corr. 1. ¹³⁷ o. z. e corr. 1. ¹³⁸ e corr. 1. ¹³⁹ vel m. post add. 1.

Juda.	Israel.	Assyr.	Ægypt.	Alban.	Athen.	Laced.	Chor
19	18	15	2	7	6	41	6
20	19	16	3	8	7	42	7
21	20	17	4	1	8	43	8

Agrippa Silvius, filius Tyberini, rex Albanorum decimus, regnavit annis 40.

His temporibus quidam dicunt Homerum fuisse. In Latina quippe hystoria hæc ad verbum scripta reperimus (*ita Hier.*): Agrippa apud Latinos regnavit. Homerus in Grecia claruit, ut testantur Apollodorus grammaticus et Euphorbus historicus ante Urbem conditam anno 145, et ut ait Cornelius Nepos ante olympiadem primam anno 158.

22	21	18	5	2	9	44	9
23	22	19	6	3	10	1	10

Archelaus, rex Lacedemoniorum 7us, regnavit annis 60.

24	1	20	7	4	11	2	11
25	2	21	8	5	12	3	12

Ochozias, filius Ahab, rex Israel regnavit in Samaria annis 2.

1	1	22	9	6	13	4	13
---	---	----	---	---	----	---	----

Joram, filius Ahab, frater Ochoziæ, regnavit super Israel annis 12. — Joram, filius Josaphat, regnavit super Judam in Hierusalem annis 8. Quo tempore prophetabant in Judea Helias et Heliseus et Micheas. Septimo autem regni ejus anno Helias raptus est.

2	2	23	1	7	14	5	14
---	---	----	---	---	----	---	----

Spuscenes rex Ægyptiorum regnavit annis 55.

3	3	24	2	8	15	6	15
---	---	----	---	---	----	---	----

4	4	25	3	9	16	7	16
---	---	----	---	---	----	---	----

5	5	26	4	10	17	8	17
---	---	----	---	----	----	---	----

6	6	27	5	11	18	9	18
---	---	----	---	----	----	---	----

7	7	28	6	12	19	10	19
---	---	----	---	----	----	----	----

8	8	29	7	13	20	11	20
---	---	----	---	----	----	----	----

1	9	30	8	14	21	12	21
---	---	----	---	----	----	----	----

Helias rapitur.

Aazias sive Ochozias (*ita Hier.*), filius Joram regis Juda, regnavit anno uno.

1	10	31	9	15	22	13	22
---	----	----	---	----	----	----	----

Athalia, mater Aaziæ, regnavit in Hierusalem annis septem. Quæ cum occidisset omne semen regis filii sui, Josabeth, filia Joram, soror Aaziæ, furata est Joas, filium regis Aaziæ, et abscondit eum, qui postea regnavit (*IV Reg. xi*). (*HIER.*) Hæc Josabeth uxor fuit pontificis Joiadæ, quem Dominus in evangelio Barachiam vocat, qui clarus eo tempore habebatur, solusque post Moysen centum triginta annos vixisse perhibetur.

2	11	32	10	16	23	14	23
---	----	----	----	----	----	----	----

3	12	33	11	17	24	15	24
---	----	----	----	----	----	----	----

4	1	34	12	18	25	16	25
---	---	----	----	----	----	----	----

Hieu interfecit Joram, filium Ahab, regem Israel anno duodecimo regni sui, et regnavit ipse super Israel ann. viginti octo

5	2	35	13	19	26	17	26
---	---	----	----	----	----	----	----

6	3	36	14	20	27	18	27
---	---	----	----	----	----	----	----

7	4	37	15	21	28	19	28
---	---	----	----	----	----	----	----

1	5	38	16	22	29	20	29
---	---	----	----	----	----	----	----

Joas, filius Aaziæ sive Ochoziæ, patrocinate Joiada pontifice regnavit super Judam in Hierusalem annis quadraginta. Hic anno sexto sive ut quidam scribunt (*HIER.* — Cf. *II, Par. xxiv.* — *Jos. ix, 10*) tricesimo sexto regni sui Zachariam, filium Joiadæ, occidit oblitum bonorum quæ fecit sibi Joiada.

(*HIER.*) Heliseus moritur.

2	6	39	17	23	30	21	30
---	---	----	----	----	----	----	----

3	7	40	18	24	1	22	1
---	---	----	----	----	---	----	---

Diognitus, rex Athenarum vicesimus quartus, regnavit ann. viginti octo. — Eudemus, rex Corinthiorum septimus, regnavit annis viginti quinque.

14	18	1	29	35	12	33	12
----	----	---	----	----	----	----	----

15	19	2	30	36	13	34	13
----	----	---	----	----	----	----	----

16	20	3	31	37	14	35	14
----	----	---	----	----	----	----	----

17	21	4	32	38	15	36	15
----	----	---	----	----	----	----	----

18	22	5	33	39	16	37	16
----	----	---	----	----	----	----	----

19	23	6	34	40	17	38	17
----	----	---	----	----	----	----	----

20	24	7	35	1	18	39	18
----	----	---	----	---	----	----	----

Aremius Silvius, Agrippæ filius, Albanorum rex undecimus, regnavit annis decem et novem. Hic inter montes ubi nunc Roma est presidium Albanorum ponens, ob impietatem fulminatus est. Hujus filius Julius Proculus proavus fuit Julii Proculi illius qui cum Romulo Romam commigrans fundavit Juliam gentem.

21	25	8	1	2	19	40	19
----	----	---	---	---	----	----	----

22	26	9	2	3	20	41	20
----	----	---	---	---	----	----	----

23	27	10	3	4	21	42	21
----	----	----	---	---	----	----	----

24	8	11	4	5	22	43	22
----	---	----	---	---	----	----	----

25	1	12	5	6	23	44	23
----	---	----	---	---	----	----	----

26	2	13	6	7	24	45	24
----	---	----	---	---	----	----	----

27	3	14	7	8	25	46	25
----	---	----	---	---	----	----	----

28	4	15	8	9	26	47	1
----	---	----	---	---	----	----	---

29	5	16	9	10	27	48	2
----	---	----	---	----	----	----	---

30	6	17	10	11	28	49	3
----	---	----	----	----	----	----	---

31	7	18	11	12	1	50	4
----	---	----	----	----	---	----	---

Sisonchus rex Ægypt. regnavit ann. viginti et uno.

32	8	19	12	13	2	51	5
----	---	----	----	----	---	----	---

33	9	20	13	14	3	52	6
----	---	----	----	----	---	----	---

34	10	21	14	15	4	53	7
----	----	----	----	----	---	----	---

35	11	22	15	16	5	54	8
----	----	----	----	----	---	----	---

36	12	23	16	17	6	55	9
----	----	----	----	----	---	----	---

37	13	24	17	18	7	56	10
----	----	----	----	----	---	----	----

38	14	25	18	19	8	57	11
----	----	----	----	----	---	----	----

39	15	26	19	1	9	58	12
----	----	----	----	---	---	----	----

Aventinus Silvius, Aremii filius, Albanorum rex duodecimus, regnavit ann. triginta sex. De cujus nomine mons Aventinus dictus est, quia ille ibi sepultus est.

40	16	27	20	2	10	59	13
----	----	----	----	---	----	----	----

41	17	28	21	3	11	60	14
----	----	----	----	---	----	----	----

Amasias, filius Joas, regnavit in Hierusalem annis viginti et novem.

Juda. Israel. Assyr. Ægypt. Alban. Athen. Laced. Chor.
 2 1 29 1 4 12 1 15 Joas, filius Joachaz, regnavit super Israel annis
 sedecim. — Osorthon rex Ægypt. regnavit ann. quindecim. Theleclus ¹⁴⁰, rex Lacedemoniorum octavus,
 regnavit annis quadraginta.

10	9	57	9	12	1	9	23	Arifron, rex Atheniensium vicesimus sextus, re-
11	10	58	10	13	2	10	24	gnavit annis viginti.
12	11	59	11	14	3	11	25	
13	12	40	12	15	4	12	26	
14	13	41	13	16	5	13	27	
15	14	42	14	17	6	14	28	
16	15	1	15	18	7	15	29	Tonos Concoloros, quem Greci Sardanapallum

nominant, rex Assyriorum tricesimus septimus regnavit annis viginti. (OROS. 1, 19.) Hic muliere corruptior inter scortorum greges femineo habitu purpuram colo tractans, a nullo suorum pene videbatur, a prefecto autem suo Arbace, qui tunc Medis prefuit, visus atque execrationi habitus, mox etiam, excitis Medorum populis, provocatus ad bellum, vincitur, seque ardenti pyræ pre dolore injiciens concrematur; sicque Arbaces regnum capiens ad Medos transtulit; regnum vero Assyriorum post annos mille ducentos 19 a primordio regni Nini, ex quo vero pater ejus Belus regnare cœpit post annos mille 294 finem tantæ diuturnitatis accepit (cf. HIER. et BEDAM). Ferunt (HIER.) autem, interim usque ad Dejochum regem sine principibus regi, et in medio hoc tempore Chaldeos proprie prevaluisse, quorum separatim quædam regum successiones feruntur. Reliquæ quoque gentes propriis regibus utebantur. Idem Sardanapalla Tharsum atque Anchiliadem condidit

Per idem tempus Esiodus poeta claruit, atque Fidon Argivus mensurarum pondera reperit. Lyncurgus Lacedemoniis jura componit.

17	16	2	1	19	8	16	50	Thelegotes rex Ægypt. regnavit ann. tredecim.
18	1	3	2	20	9	17	51	Hieroam, filius Joas, regnavit super Israel ann.
19	2	4	3	21	10	18	52	quadraginta et uno.
20	3	5	4	22	11	19	53	
21	4	6	5	23	12	20	54	
22	5	7	6	24	13	21	55	
23	6	8	7	25	14	22	1	Agemon, nonus rex Corinthiorum, regnavit an-

nis sedecim.
 1 15 15 1 32 1 29 8 Ozias, qui et Azarias, filius Amasia, regnavit super Judam annis quinquaginta duobus. Prophetabant hoc tempore Osee, Amos, Jonas, Ysaïas, Micheas. — Ponibastes rex Ægypt, regnavit ann. viginti quinque. — Thespheus, Atheniensium rex vicesimus septimus, filius Arifronis, regnavit ann. viginti septem.

2	14	16	2	53	2	50	9
3	15	17	3	54	3	51	10
4	16	18	4	55	4	52	11
5	17	19	5	56	5	53	12
6	18	20	6	57	6	54	13

Hucusque ferunt hystoriæ regnum Assyriorum stetisse a primo anno Nini per annos mille ducentos triginta ¹⁴¹ et novem; ex hinc Medorum incipit regnum (cf. HIER.).

Arbaces Medus interfecto Sardanapalla rege Assyriorum, regnum eorum ad Medos transtulit, ipseque primus ibi regnavit viginti octo.

Juda.	Israel.	Medcor.	Ægypt.	Alban.	Athen.	Laced.	Chor.	Maced.	
7	19	1	7	1	7	35	14		(HIER.) Procas Silvius, filius Aventini, rex
8	20	2	8	2	8	36	15		Albanorum duodecimus [l. tredecimus,
9	21	3	9	3	9	37	16		E. P.], regnavit annis viginti tribus.
10	22	4	10	4	10	38	1		Alexander ¹⁴² , rex Corinthiorum decimus,
11	23	5	11	5	11	39	2		regnavit annis viginti quinque.
12	24	6	12	6	12	40	3		
13	25	7	13	7	13	1	4	1	Hoc in tempore regnum Macedonum sum-

psit exordium, quorum rex primus Caranus fuit, qui annis viginti octo regnavit. — Thalcamenes, rex Lacedemoniorum nonus et ultimus, regnavit annis triginta.

26	38	20	1	20	26	14	17	14	Osorthon rex Ægyptiorum, quem ipsi Her-
27	39	21	2	21	27	15	18	15	culem cognominaverunt, regnavit annis

novem.
 28 40 22 3 22 1 16 19 16 Agamestor, rex Atheniensium vicesimus
 29 41 23 4 23 2 17 20 17 octavus, regnavit annis viginti.

Zacharias, filius Hieroam, regnavit super Israel mensibus sex, quem interficiens Sellum regnavit pro eo mense uno; hunc quoque interfecit Manaem et regnavit pro eo, sicque annus ille consumitur per diversos.

Amulius Silvius, Procæ filius, rex Albanorum quartus decimus, regnavit annis quadraginta tribus. Hic habuit fratrem Numitorem, quem ipse regno privavit. (H. m.) Procas quippe, pater eorum, cum obisset, testamentum hereditatis duobus filiis suis Numitori et Amulio reliquit, ut unus pecuniam suam, alter regnum acciperet. Amulius ¹⁴³ vero fratri sui Numitori electionem dedit, ut quod desideraret acciperet. Qui pecuniam tulit, regnum Amulius obtinuit. Qui cum consuleret oraculum, responsum est ei quod a stirpe patris occidendus foret; statimque fratrem de regno expulit. Qui abiens, vixit in agro suo. Erant autem e duo filii, Sergestus et Rhea, quæ et Ilia est dicta. Metuens ergo Amulius responsum, Sergestum ad venationem secum duxit, eumque in venatione occidit, sororem vero ejus Rheam adimendi partus gratia Vestalem virginem fecit. (JORD.) Quæ stupro subdita et gravida inventa, dum scelus suum excusare nititur a

VARIE LECTIONES

¹⁴⁰ dee 5. 9. in margine Nota scripto. ¹⁴¹ XXX. e corr. 1. decem 5. 9^c. ¹⁴² Hæc desunt 5. 9^c. ¹⁴³ Amulius — accipe. et des. 5. 9^c.

Marte se compressam mentitur. (*H. m.*) Quæ cum duos geminos peperisset, septimo anno regni patrum, juxta legem viva defossa est in terra, pueros vero rex jussit exponi. Quos juxta ripam Tyberis vagantes Faustus, regii pastor armenti, inveniens, ad uxorem suam Accam Laurentiam detulit, quæ ob rapacitatem corporis questuosi propter pulchritudinem a vicinis appellabatur Lupa. Unde et adhuc meretricum cellæ lupanaria dicuntur. (*JORD.*) Acca vero pueros nutriens, inter alios pastores conversari docuit. Unde et a poetis finguntur a lupa in silva lactati et nutriti. Pueri vero Remus et Romulus cum adolevisset, collecta pastorum et latronum manu, Amulium apud Albam in ultionem matris interficiunt, et avum suum Numitorem in regnum constituunt.

Juda. Israel. Medor. Ægypt. Alban. Athen. Laced. Chor. Maced.

30 1 24 5 1 3 18 21 18

Multa (202) dissonantia est hystoriarum in dispositione regnorum Juda et Hierusalem¹⁴⁴, dicentibus aliis sic, aliis vero sic. In ipsis quoque Hebreorum libris, quorum auctoritate utimur, scilicet Josepho et Regum volumine ac Paralyponenon, quædam in hujusmodi serie inveniuntur, quæ sibi convenire non posse proferantur, dum quidam regum tot et tot annis regnasse leguntur, et tamen aliqui eorum necdum finitis preceperunt annis alteri cum alteris maturius incepisse regnare scribantur. Quod utrum vitio scriptorum pro varietate numeri errantium sit depravatum, vel qua ratione sic variatum, necdum invenimus certum. Quæ dissonantia hoc in loco et in serie sequentium quatuor regum Israel usque in ejusdem regni destructionem reperitur, ubi liber Regum et ceteri Hebreorum cronicorum scriptoribus multum discordare videntur. Nam ut multis hystoriographis consentientibus habetur in cronicis (*HIER.*), Hieroboam, filius Joas, regnavit in Israel ab 18° anno Amasiæ per 40 annos et unum usque in vicesimum annum Ozis sive Azariæ, filii Amasiæ, cujus tricesimo Zachariam, filium Hieroboam, cum sex menses regnaret, occidit Sellum, et regnavit pro eo mense uno; nam hunc occidens Manaem, regnavit pro eo annis decem usque in quadragesimum Azariæ; a cujus 41° Phacee, filius Manaem, regnavit annis decem usque in quinquagesimum Azariæ; a cujus quinquagesimo primo Phaceæ, filius Romeliæ, annis viginti usque in secundum Achaz regis Juda; a cujus tercio Osee annis novem usque in undecimum Achaz, qui est quintus decimus Madidi regis Medorum, quo anno multi scribunt captas esse decem tribus Israel.

Hæc cum juxta multorum opinionem sic teneantur, et in cronicis eodem modo scribantur, Hebreorum volumina, in quibus et liber Regum apud nos nescio an viciatus an purus, multum ab his discordare videntur; ubi scribitur (*II, c. XIV sq.*) quod supradictus Hieroboam, filius Joas, regnaverit in Israel a quinto decimo anno Amasiæ regis Juda, Zacharias vero, filius Hieroboam, a tricesimo octavo Azariæ, filii Amasiæ, novem annis in medio transiit. Quod qua ratione positum sit nescio. Cum enim Azarias rex Juda septimo decimo Hieroboam regis Israel quinquaginta duobus annis regnasse dicatur, Hieroboam vero quadragesima et uno regnum tenuisse dicatur, patet quod istius anni finiantur vicesimo octavo illius anno, qui regnare cœpit suo septimo decimo. Et cum Zacharias, filius Hieroboam, tricesimo octavo Azariæ regis Juda per sex tantum menses regnasse dicatur, invenire non valeo qua ratione a regno paterno, nemine interim regnante, tam diu suspenderetur, ut decimo a patris morte anno vix hereditate paterna potiretur, moxque post menses sex interficeretur. Nam Sellum quidam hunc occidit, ipseque secundum hanc computationem 39° Azariæ anno mense uno regnavit; sed Manaem hunc interficiens, eodem anno regnare cœpit, et usque ad quinquagesimum Azariæ annum per decem annos regnavit. Cujus filius Phacee quinquagesimo et quinquagesimo primo Azariæ anno regnavit per biennium, cum juxta superiorem supputationem in cronicis scribatur regnasse per decennium. Quem interficiens Phacee, filius Romeliæ, regnavit in loco ejus annis 20, a quinquagesimo secundo Azariæ anno usque in tertium Achaz, filii Jonatham, regis Juda, qui 18° anno ejusdem Phacee regnare cœpit et sedecim annis regnavit. Osee vero, filius Hela, ultimus regnavit in Samaria super Israel annis novem, juxta quosdam cronicorum scriptores a tercio anno Achaz regis Juda, qui est septimus Madidi regis Medorum, ut captivitas decem tribuum, quæ nono Osee anno facta est, in quintum decimum Madidi regis occurrat. At secundum Hebreorum libros quarto decimo Achaz regnare cœpit Osee in Israel, decem annis item a morte Phacee nescio qua ratione intermissis, cum idem tamen Osee legatur Phacee propter regnum interfecisse. Hoc igitur ordine sexto anno Ezechiæ regis Juda, qui est 26us Madidi, nonus Osee annus occurrit, in quo ipse cum toto Israel captivatus est. Hæc secundum Hebreos.

Has igitur diversitates in hystoriis inveniens, sed neutram partem veluti nullius auctoritatis homuncio reprehendere presumens, utriusque notavi opinionem, ut studiosiorem¹⁴⁵ lectorem reddam cautiorem.

Nunc regum tempora, ut in cronicis inveni, sicut et hucusque perducta sunt, transcurram, in ultimo tantum Israeliticorum, hoc est in Osee, Hebreorum voluminum sequar auctoritatem.

31	1	25	6	2	4	19	22	19	(<i>HIER.</i>) Manaem, filius Gaddi, regnavit in
32	2	26	7	3	5	20	23	20	Samaria super Israel annis decem.
33	3	27	8	4	6	21	24	21	
34	4	28	9	5	7	22	25	22	
35	5	1	1	6	8	23	1	23	Sosarmus, rex Medorum secundus, regnavit

annis triginta. Cujus anno secundo Remus et Romulus nati sunt. (*JORD.*) Tunc etenim post innumerabiles, ut ita dicam, Laurenti loci et Latii reges Silvios Albanosque, qui per annos trecentos in Italia regnaverunt quamvis pauperrime, Amulius regnavit, cujus anno septimo de fratris sui Numitoris filia hi duo fratres nati sunt, qui postea Romam condiderunt. (*HIER.*) — Spamus rex Ægypti regnavit annis decem. — Thelestes, rex Choriinthiorum undecimus et ultimus, regnavit annis duodecim.

41 1 7 7 12 14 29 7 1 Phacee, filius Manaem, regnavit in Israel annis decem secundum quosdam (*HIER.*), juxta Hebreos vero annis duobus. — Chinus, rex Macedonum secundus, regnavit annis duodecim.

42 2 8 8 13 15 30 8 2

VARIÆ LECTIONES.

¹⁴⁴ Israel 5. ¹⁴⁵ studiosiorem 1.

NOTÆ.

(202) Ekkehardus hoc loco in Judæorum regum temporibus disponendis longius immoratus est; quæ tamen aliis typis indicare nolimus, ne nimium spatium his rebus a nostro proposito alienis indulsisse videamur.

Juda.	Israel.	Medor.	Ægypt.	Alban.	Athen.	Maced.	Lydor.	
45	3	9	9	14	16	Finisre-	9	3
44	4	10	10	15	17	gui La-	10	4
45	5	11	11	16	18	cedem.	11	5
draginta sex. Hic Ægyptiis jura constituit, sub quo et agnus locutus est.								
46	6	12	2	17	19		12	6
47	7	13	3	18	20		*	7

* Ex hoc in Chorintho annui principes constituti sunt.

Æschilus, Agamestoris filius, rex Atheniensium vicesimus nonus, regnavit annis viginti tribus. Hujus anno secundo, qui ab excidio Troiæ quadringentesimus quintus computatur, olympias prima cœpit, quem Yphitus, filius Fraxonidis filii Hemonis, primus instituit, in qua Chorebus Eliensis victor extitit. Antea siquidem Elii quinquennale certamen agebant, quatuor annis in medio completis, in quibus annuos principes constituebant.

Ab hoc tempore hystoria Grecorum vera esse creditur; nam antea ut cuique visum fuit diversas protulerunt sententias.

(Oros 1, 20). Ea tempestate Phalaris Siculus arrepta tyrannide Agrigentinos populabatur. Qui crudelis mente, commentis crudelior, omnia nefaria in innocentes agens, invenit aliquando quem juste puniret injustus. Nam Perillus quidam æris opifex, tyranni affectans amicitiam, aptum munus crudelitati illius ratus, taurum æneum fecit, cui januam e latere apposuit, ut cum aliquis inclusus ibidem subiectis ignibus torreretur, sonum vocis pre dolore clamantis cavitatis æris auget, nefarioque spectaculo mugitus pecoris, non hominis gemitus videretur. Sed Phalaris factum amplexus, factorem vero execratus, et crudelitati materiam prebuit et ultioni. Nacta quippe occasione, ipsum opificem sua punivit inventionem.

(Ibid., c. 20). Tunc etiam Peloponensium Atheniensiumque maximum bellum totis viribus animisque commissum est, in quo mutuis cædibus ad hoc coacti sunt, ut velut victi se ab alterutro subtraherent bellamque desererent.

Quibus etiam temporibus Lacedæmonii contra Messenios per annos viginti indefesso furore bellantes, quæ amvis sepius ancipiti victoria, demum superabant. Sciendum est autem ipsam esse Spartam quam et Lacedæmoniam civitatem, atque inde Lacedæmonios Spartanos dictos.

48	8	14	4	19	1	8	1	(Hier.). Regnum Lydorum incipit, quorum rex primus Ardysus regnavit annis triginta sex.
----	---	----	---	----	---	---	---	---

Olympias prima incipit

49	9	15	5	20	2	9	2	
50	10	16	6	21	3	10	3	
51	1	17	7	22	4	11	4	Phacee, filius Romeliæ, interfecit Phacee, filium Manaen, regem Israel, et regnavit in loco ejus annis viginti, secundum quosdam (Hier.) a quinquagesimo primo Azariæ regis Juda, juxta Hebræos vero ab anno sequenti.

52	2	18	8	23	5	12	5	
1	3	19	8	24	6	1	6	Joatham, filius Ozis sive Azariæ, regnavit super Judam in Hierusalem annis sedecim, prophetantibus in Judæa Osee, Ysaia, Michea, Amos, Johel, Jona.— Tyrinnas, rex Macedonum tercius, regnavit annis triginta octo.

13	15	1	21	36	18	13	18	Madidus, rex Medorum tercius, regnavit annis quadraginta. Cujus tempore in Sicilia Siracusa et Cathina conditæ sunt. Roma quoque ejus tempore condita est.
----	----	---	----	----	----	----	----	--

1	19	5	25	40	22	17	22	Achaz, filius Joatham, regnavit super Judam annis
2	20	6	26	41	23	18	23	sedecim. Sub quo prophetabant idem qui et supra.
3	7	27	42	1	19	24	24	Alcmeon, rex Atheniensium tricesimus, regnavit annis duobus. Dehinc principes qui usque ad mortem suam rei publicæ preerant desierant, et in decem annos magistratum consuetudo versus est, ubi primus erat Carobs, filius Eschili.

Ab hoc etiam tempore secundum quosdam (Hier.) regnare cœpit Osee super Israel interfecto Phacee, sed juxta Hebræorum volumina post undecim annos, scilicet a quarto decimo Achaz.

4	8	28	43	2	20	25
---	---	----	----	---	----	----

Numitor a nepotibus suis Remo et Romulo restitutus in regnum, occiso ab eis Amulio fratre suo, regnavit apud Albam anno uno, qui est annus nonus Madidi regis Medorum (cf. *H. m.* et *Jord.*). Quo anno item fratres urbem exiguam in Palatino monte constituunt, 10 Kal. Mai anno 429. post excidium Troiæ, exactis ab origine mundi annis 3,211. Cumque eam vallo circumdarent, sed Remus vallum non posse sufficere ad tutelam novæ urbis increparet, ejusque angustias transsiliret, a Fabio Romuli duce aratro pastoralis occisus est. Quidam vera dicunt (cf. *Liv.* II, 6, 7.), hanc fuisse causam interfectionis ejus, quod condita civitate contenderint, ex ejus nomine vocaretur. Cumque statuissent illud augurio perquirere, Romulus ascendens montem Palatinum vidit vultures septem advolare, Remus vero in Aventino monte vidit duodecim, et ob hoc a militibus Romuli occisus esse refertur. Tunc Romulus solus regno potitus, urbem ex suo nomine Romam vocavit, templumque in ea faciens, asylum, id est domum refugii, appellavit, pollicitus cunctis illuc confugientibus impunitatem (*H. m.*). Quam ob causam magna multitudo ad eum confluerat. Latini denique Tuscique pastores, transmarini quoque Friges, qui sub Ænea, Archades etiam, qui sub Evandro convenerant, et cum his, ut Salustius ait (*Cat.* c. 6), Aborigenes, quasi in unum corpus convenientes, Romanum populum confecerunt. Tunc centum ex senioribus elegit, quorum consilio ageret omnia, quos senatores ob senectutem, et patres ob similitudinem curæ nominavit. Mille etiam pugnatore elegit, quos a numero milites appellavit (*Jord.* — *H. m.*). Cumque non haberent uxores, simulatis ludis equestribus vicinarum urbium populos ad spectaculum invitavit ex Sabinia, eorumque virgines rapiunt anno ab Urbe condita quarto. Qui commotis bellis propter injuriam raptarum virginum urbem cingunt (*Jord.*). Tunc per Tarpeiam virginem proditis portis intronissi Sabini, pugnam movent; sed quædam ex his quæ jam enixæ fuerant, procedentes cum filiis, patres et cognatos flexerunt, sicque pacem inter eos et maritos fecerunt. (cf. *Liv.* I, 13.) (*H. m.*) Tarpeia vero clypeis obruta est in monte qui ab ejus nomine Tarpeius appellatus est, in quo postea Capitolium constructum est. Pepigere autem Romani cum

Sabinis amicitias, in tantum ut Titus Tatius rex Sabinorum jam senex pariter cum Romulo regnaret. (Or. — *H. m.*) Qui cum post non multum tempus vita excederet, sive, ut quidam ferunt, ab ipso Romulo extingueretur, Romani et Sabini unus efficiuntur populus. Ad quam conjunctionem confirmandam Romani nomina Sabinorum suis preponebant nominibus, et Sabini Romanorum invicem suis, et ex illo consuetudo tenuit ut nemo Romanus sit absque prenomine. Propter hanc etiam societatem cum Sabinorum more Romulus hastam longam ferret, quæ illorum lingua cyris dicebatur, Quirinus dictus est, et Romani Quirites exinde appellati sunt. Sic igitur Romanum imperium, quo neque ab exordio ullum fere minus, neque incrementis ullum aliud orbe toto amplius, a Romulo sumpsit exordium (Aug. xviii, 22). Eo autem tempore quo Roma condita est, populus Israel habitabat in terra promissionis annos sexingentos octoginta quinque, quorum viginti septem pertinent ad Josue, deinde ad tempus judicum trecenti octo, ex quo autem reges ibi esse cœperunt erant anni trecenti quinquaginta; et rex tunc erat in Judea Achaz.

(Aug. *l. l.* c. 23). Hoc tempore Sybilla Erithrea, sive ut quidam volunt Cumana, fuisse traditur, quæ nonnulla de Christo manifeste scribit

Juda. Israel. Medor. Ægypt. Rom. Athen. Maced. Lydor.
 5 9 29 1 1 21 26 (Hier). Numitor itaque regnavit Albanis anno uno.
 — Charobs principabatur Atheniensibus annis decem. — Romæ cœpit ædificari.

6 10 30 1 2 22 27 Romulus, a quo Romanum cœpit imperium, regnavit annis triginta octo, et apud paludem Capræ fulmine ictus 7. Kal. Aug. nusquam comparuit, et suadente Julio Procuro, qui illum in augustiore forma sibi apparuisse et pro numine se adorari precepisse dicebat, ad deos transisse creditus est, et Quirinus consecratur (Jord.) Quidam tamen dicunt, ob asperius ingenium a senatu eum fuisse discerptum.

15 17 37 8 9 29 34

Osee, filius Hela, interfecit Phacee, filium Romeliæ, regem Israel, et regnavit ipse in Samaria super Israel novem annis juxta Hebreos a quarto decimo Achaz regis Juda, undecim interjectis ab interfectione Phacee, secundum alios (Hier.) vero a tercio anno Achaz (Jos. xi, 20). Nono autem regni Osee ascendit Salmanasar, qui et Teglatphalassar, rex Chaldeorum, et cepit Samariam, et captivavit Israel, id est decem tribus, et transtulit eas in montem Medorum, cessavitque regnum Israel in Samaria, ubi regnatum est per annos 260¹⁴⁶ et menses septem ac dies septem, ex quo a domo David et tribu Juda seperaverunt se ceteræ tribus, a tempore vero quo sub principe Jhesu provinciam obtinuerunt eandem erant anni nongenti quadraginta septem. Misit autem Salmanasar ad custodiendam regionem Israelitarum accolæ Assyrios, qui proprie vocati sunt Cuthi, quia¹⁴⁷ a quodam flumine Cutha migraverunt. Ii emulatores Judaicæ legis facti, Samaritæ sunt appellati.

14 1 18 58 9 10 30 35
 15 2 19 59 10 1 31 56 Æsimeles prefuit Athen. ann. 10
 16 3 20 40 11 2 32 1 Aliattes, rex Lydorum secundus, regnavit ann. 14.

Ezechias, filius Achaz, regnavit in Judæa annis viginti novem, prophetantibus Ysaia et Osee. Cujus anno sexto captivatae sunt decem tribus juxta Hebreos, et defecit regnum Israel.

Anno vero 14. Ezechiae ascendit Sennacerib, filius Salmanasar, in Judæam, et cepit civitates ejus, et obsedit Lachis et misit servos suos in Hierusalem ad blasphemandum nomen Domini. Angelus autem Domini noctu venit in castra regis, et percussit de exercitu ejus octoginta quinque milia, et reversus est rex cum ignominia in terram suam, ibique a propriis filiis interfectus est (*II. Reg. xviii, 19.*) Quo in tempore Tobias fuit in captivitate, captus a Salmanasar.

(Aug. *l. l.*, c. 24, 25.) Eo tempore Thales Milesius ex septem sapientibus unus claruit. Sunt autem hæc nomina septem illorum qui dicebantur sapientes: Thales Milesius, Pithacus, Mitilineus, Solon Atheniensis, Chilon Lacedæmonius, Pariandrus Chorinthius, Cleobulus Lydius, Bias Prieneus. Olvmoias decima.

1 4 21 41 12 3 33 2
 6 9 26 46 17 8 38 7 * Defecit regnum Israel, captivatis decem tribubus.
 7 27 1 18 9 1 8 (Hier.) Perdiccas, rex Macedonum quartus, regnavit annis 51.
 8 28 2 19 10 2 9
 9 29 3 20 1 3 10 Elidicus Atheniensibus annis decem prefuit.
 14 34 8 25 6 8 1 Meles tercius Lydorum regnavit annis 12.
 19 39 1 30 1 13 6 Sebichus regnavit Ægypt. ann. 12. — Yppomenes
 20 40 2 31 2 14 7 Atheniensibus prefuit annis decem.
 21 1 3 32 3 15 8 Cardiacus, rex Medorum quartus, regnavit annis tredecim.

Eo tempore Sybilla Samia, quæ et Erofila dicta est, in Samo habebatur insignis. — Nicomedia est condita, quæ prius Astacus dicebatur.

26 6 8 37 8 20 1 Candales, rex Lydorum quartus, regnavit ann, 17.
 27 7 9 38 9 21 2

Post mortem Romuli senatores rem publicam rexerunt, singuli quinque diebus, et ita unus annus expletus est.

28 8 10 1 10 22 3

Numa Pompilius, rex Romanorum secundus, regnavit annis quadraginta. (*H. m.*) Hic bellum quidem nullum gessit, sed non minus quam Romulus Urbi profuit. Nam leges Romanis moresque constituit, qui usu præliorum quasi latrones et semi barbari videbantur. Annum quoque in decem menses divisit secundum quosdam (*H. m.*), qui prius sine aliqua subputatione confusus erat. Quidam vero dicunt (Hier., Isid.), quod prius sub Romulo decem menses habuerit annus, et iste duos, id est Januarium et Februarium, adjecerit. Hic capitolium a fundamentis ædificavit.

(*H. m.*) Hujus tempore Glaucus primus ferramenti glutinum excogitavit.

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁶ 261 corr. 260 l. 261 5. 9c. ¹⁴⁷ decet 1.

Juda.	Medor.	Ægypt.	Rom.	Maced.	Lydor.		
29	9	11	1	1	23	4	(H. m.) Leocrates prefuit Athen. annis 10.
1	10	12	2	2	24	5	Manases, filius Ezechiaë, regnavit super Judam annis quinquaginta quinque. Hic inter multa mala, quibus Dominum irritavit, precipisse fertur Ysaïam prophetam serra lignea secare (cf. HIER, in Isai. fin. — JORDAN). Unde divina p̄missione captivatus a rege Babylonie et ferreis vinculis alligatus, p̄nitentiam egisse fertur, cujus p̄nitentie canticum etiam legitur. Postea vero in regnum reversus et bene conversatus, successorem regni reliquit Ammon filium suum.
2	11	1	3	3	25	6	(HIER.) Tracus Æthyops rex Ægypt. ann. 20.
3	12	2	4	4	26	7	
4	13	3	5	5	27	8	
5	1	4	6	6	28	9	Dejoces, rex Medorum quintus, regnavit annis quinquaginta quatuor. Cujus tempore Archilocus et Symonides et Aristoxenus musici habentur illustres.
10	6	9	11	1	33	14	Absander prefuit Athen. Ann. 10.
14	10	13	15	5	37	1	Gyges, rex Lydorum quartus, regnavit annis 36.
20	16	19	21	1	43	7	Erixias prefuit Athen. annis decem.
21	17	20	22	2	44	8	
22	18	1	23	3	45	9	Æthyops, qui et Mermes, rex Ægypt. regnavit ann. 12.
29	25	8	30	10	1	16	Argeus, rex Macedonum quintus, regnavit ann. 38.
30	26	9	31		2	17	Post hæc novem ex nobilibus urbis ¹⁴⁸ electi sunt, qui annuatim regerent rem publicam Atheniensium.
34	30	1	35		6	21	Stephinatis rex Ægypt. regnavit ann. septem.
39	35	6	40		11	26	

(ISTID.) Tullius Hostilius, Romanorum rex tercius, regnavit annis triginta duobus. Hic primus Romanorum purpura et fascibus usus est, et in re publica prior censum exegit. (JORD. — H. m.) Hic omnem militarem disciplinam et usum belli instituit, et exercitata juventute bellum Albanis intulit, ab urbe Roma distantibus duodecim miliaris, illisque sexta congressione devictis, Albam destruxit. Hic etiam Vegentes et Fidenates devicit, quorum alii sex miliaris, alii decem et octo ab urbe distabant. Hic, adjecto Celio monte, urbem valli ambitu ampliavit. Tricesimo autem et secundo anno regni sui cum omni domo sua fulmine arsit.

40	36		1		12	27	
41	37	1	2		13	28	(HIER.) Necepses rex Ægyptiorum regnavit annis sex.
47	43	1	8		19	34	Nechao regnavit Ægypt. ann. octo.
48	44	2	9		20	35	
49	45	3	10		21	36	ab inicio 3300.
50	46	4	11		22	1	Ardisus, rex Lydorum 6 ^{us} , regnavit ann. 37.
55	51	1	16		27	6	Spammetus rex Ægypt. regnavit annis 44. — Pausanias, rex Spartanorum, condidit Bizantium, quæ postea Constantinopolis dicta est.
1	52	2	17		28	7	Ammon, filius Manase, regnavit in Hierusalem super Judam annis duobus secundum Hebreos, juxta septuaginta vero annis duodecim, qui et in cronicis ponuntur (cf. HIER.)
4	1	5	20	31	10		Fraortes, rex Medorum sextus, regnavit annis viginti quatuor (HIER.) Hujus tempore Thales Milesius et Terpander musici claruerunt.
5	2	6	21	32	11		Annus centesimus ab exordio Romæ.
2	9	13	28	1	18		Philippus, rex Macedonum sextus, regnavit ann. 38.
1	10	14	29	2	19		Josias, filius Ammon, regnavit super Judam annis triginta duo ¹⁴⁹ . Cujus anno tercio decimo Hieremias prophetare cœpit. Prophetabant etiam temporibus ejus Sofonias et Oida mulier. — (JORD.) Hic ergo lucos succidit, et idola gentium de regno suo abjecit, et integre Deum coluit.
2	11	15	30	3	20		
3	12	16	31	4	21		
4	13	17	32	5	22		

(HIER. — JORD.) Ancus Marcus, Romanorum rex quartus, nepos Numæ ex filia, regnavit annis viginti tribus. Hic mœnia muro amplexus est, et influentem urbi Tyberim ponte commisit, Ostiamque civitatem coloniam in ipso maris fluminisque confinio sexto decimo miliario ab urbe Roma constituit, jam tunc videlicet presagens animo, futurum, ut totius mundi opes et commeatus illo velut maritimo urbis hospitio reciperentur. (H. m.) Hic finitimos Tusciæ populos duodecim potentes innumeris conflictibus concidit, et Aventinum montem et Janiculum adjiciens, urbem ampliavit.

5	14	18	1	6	23		
16	1	29 ¹⁵⁰	12	17	34		Cyaxares, rex Medorum septimus, regnavit annis triginta duobus. Hujus anno quarto Epydaunus ¹⁵¹ condita est, quæ postea Dyrachium vocata est. Ejus etiam tempore Arion Methymneus clarus habebatur, qui a delphine vectus dicitur.
20	5	33	16	21	1		Sadiattes, rex Lydorum 7 ^{us} , regnavit ann. 15.
27	12	40	23	28	8		

(JORD.) Tarquinius Priscus, Romanorum rex quintus regnavit annis tringinta septem. Hic quamvis transmarinæ originis regnum ultro peteret, ob industriam suam et elegantiam a Romanis regnum accepit, quippe qui Chorintho oriundus Grecam eloquentiam Italicis artibus miscuisset (H. m.) Hic numerum senatorum duplicavit, circum Romæ ædificavit, ludos instituit. Sabinos vicit, primusque Romam triumphans intravit, muros et cloacas fecit, capitolium inchoavit. (JORD.) Fasces, trabeæ, curules, anuli, phalera, paludamenta, pretextæ, togæ pictæ, omnia denique ornamenta et insignia sub hoc sumpta sunt a diversis populis subactis. (H. m.) Tricesimo igitur et septimo imperii sui anno per filios Anci, cui successerat, ipse occisus est. (HIER.) Cujus anno duodecimo Pitacus Mitileneus, ex septem sapientibus unus, cum Frenone Atheniensi Olimpico ludo congressus, vicit eum.

VARIAE LECTIONES

¹⁴⁸ urbibus 1. 5. ¹⁴⁹ corr. 1. ¹⁵⁰ XXVIII. 1. ¹⁵¹ ita 1.

His temporibus Stersicorus poeta et Alceus et Sapho, quæ Saphicum metrum invenit, claruerunt
Juda. Medor. Ægypt. Rom. Maced. Lydor.

28	13	41	1	29	9	
32	17	1	5	33	13	Necho ¹⁵³ secundus, qui et Necepsus, rex Ægypt. regnavit annis 6.

Joachim, qui et Eliachim sive Jechonias, filius Josiæ, regnavit in Hierusalem annis undecim. Cujus pater Josias tricesimo secundo regni sui anno cum Nechaone rege Ægypti ipso invito congressus, occiditur. Pro quo filius ejus Joachaz regnavit mensibus tribus (*II Reg.* 23); sed veniens pharao Necho rex Ægypt. in Hierusalem, amovit eum ne esset rex, et abduxit eum secum in Ægyptum, constituitque pro eo regem Eliachim, fratrem ejus, et vertit nomen ejus Joachim. Hic fuisse creditur, de quo per Matheum (cap. 1.) dicitur: *Josias genuit Jechoniam et fratres ejus in transmigrationem Babylonis*. Tres quippe filios genuit Josias, Joachaz, Eliachim, Mathaniam, qui postea dictus est Sedechias, sicut Eliachim vocatus est Joachim et Jechonias. Anno igitur tercio Joachim ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis et cepit Judæam anno primo regni sui, et factus est ei tributarius Joachim annis tribus (*II Reg.*, 24.). (HIER.) Transtulit autem Nabuchodonosor in Babylonem partem vasorum domus Dei et multos ex Judeis, inter quos et Ezechielem et Danielem, Ananiam, Azariam Misahalem adhuc pueros (*II Par.* 36.) Postea vero cum rebellaret Joachim, venit contra eum Nabuchodonosor, captumque et catenis vinctum duxit in Babylonem, sicut in Paralypomenon (*l. l.*) legitur, secundum Regum vero librum (*l. l.*) dormisse cum patribus suis et extra muros Hierusalem occisus dicitur. Quæ diversitas sic solvitur. Vinxit eum quidem et duxit de Hierusalem, sed occidit eum in itinere juxta Hierusalem, ideoque secundum hoc quod ibi occisus est dicitur dormisse cum patribus suis, utpote in patria sua occisus, juxta illorum vero opinionem qui viderunt eum ex urbe abduci, dicitur in Babyloniam ductus. Mos quidem est scripturarum, secundum vulgi opinionem aliquando texere orationis seriem.

1	18	2	6	34	14	
2	19	3	7	35	15	
3	20	4	8	36	1	(HIER.) Aliattes ¹⁵³ , rex Lydorum 8 ^{us} , regnavit annis 49.
4	21	5	9	37	2	
5	22	6	10	38	3	
6	23	1	11	1	4	Psammutes, qui Spammeticus, rex Ægypti, regnavit annis duodecim. — Eropus, rex Macedonum septimus, regnavit annis viginti sex.
11	28	6	16	6	9	

Joachin, qui et ipse Jechonias dictus est, filius Joachim, qui et Eliachim et Jechonias, regnavit in Hierusalem tribus mensibus et decem diebus, sicut et Joachaz, patruus ejus. (*Jos.* x, 6.) Hunc constituit Nabuchodonosor pro patre suo, quem occidit, regem universæ provincie, quam sibi subjecerat victo Necho rege Ægypti et omni Syria de potestate ejus ablata. Postea penituit Nabuchodonosor quod constitisset Joachin pro patre suo: formidavit enim ne, habens mali memoriam, pro nece paterna provinciam suam invaderet; misit qui obsiderent eum Hierosolimis, et venit ad civitatem, ut expugnaret eam. Joachin vero accipiens jusjurandum quod sibi nichil mali fieret nec civitati, egressus est ad regem cum matre et omnibus suis, et suscepit eum rex Babylonis octavo sive nono anno regni sui, sed non servavit fidem; precepit enim ipsum et matrem ejus et amicos et omnes fortes Israel ad se ligatos adduci, et ducens eos in Babylonem, habuit in custodia, patruum vero Joachin regis Mathaniam regem constituens, imposuit ei nomen Sedechiam, sicque annus iste finitur.

Iste Joachin non Joachim nomen habebat, mutata littera ultima de nomine patris sui, fuitque binomius; vocabatur enim Jechonias, sicut et pater ejus; et hic est Jechonias, qui post transmigracionem genuit Salthiel, Mortuo enim Nabuchodonosor, ut Hieremias testatur (c. 52 ad fin.): *in 37° anno transmigracionis, Joachin regis Judæ 12° mense, 25 die mensis Evilmerodach, rex Babylonis ipso anno regni sui elevavit caput Joachin regis Judæ, et eduxit eum de domo carceris, et locutus est cum eo bona, et posuit thronum ejus super thronos regum, qui erant post se in Babylone, et mutavit vestimenta carceris ejus, et comedebat panem coram eo cunctis diebus vitæ suæ.*

1	29	7	17	7	10	(HIER.) Prophetabant his temporibus Hieremias, Baruch, Sophonias.
---	----	---	----	---	----	---

Sedechias, qui et Mathanias, filius Josiæ, frater Eliachim, qui et Joachim, regnavit in Hierusalem annis undecim (*II Reg.* xxv). Cujus anno nono venit Nabuchodonosor in Judeam, et obsessa est Hierusalem usque in annum undecimum Sedechiæ. Cumque videret Sedechias urbem capiendam esse, fuga elapsus est. Quem persequentes Babylonii comprehenderunt cum uxore ac filiis, et adduxerunt eum ad regem in Reblata, sive ut alii dicunt in Arabatha, ubi ipso Sedechia inspiciente filios ejus et amicos jussit interfici, oculos vero ejus erui, ipsumque vinctum in Babylonem duci, et usque ad finem vitæ Nabuchodonosor in custodia carceris includi (cf. *Jos.* x, 8). In hoc autem loco quibusdam videntur discordare Hieremias et Ezechiel, quia Hieremias (c. xxxviii) predixit Sedechiam ducendum esse in Babylonem, Ezechiel (c. xii) vero dixit illum non visurum esse Babylonem; sed vera concordia utriusque prophetia completa est. Ductus est enim vinctus in Babylonem secundum Hieremiam, sed quia cæcus ductus est, non vidit eam, juxta Ezechielis prophetiam (cf. *Jos.* l. l.).

1	30	8	18	8	11	
2	31	9	19	9	12	
3	32	10	20	10	13	
4	1	11	21	11	14	(HIER.) Astiages, rex Medorum octavus, regnavit annis trinta octo. — Solon leges dedit Atheniensibus.
5	2	12	22	12	15	
6	3	1	23	13	16	Vafres, rex Ægyptiorum, regnavit annis triginta.

Anno undecimo Sedechiæ capta est Hierusalem ab exercitu Nabuchodonosor, mense quarto, nona die mensis, anno tercio postquam obsessa est, regni vero Nabuchodonosor anno 19, sicut Hieremias testatur, qui dicit (c. xxiv), quartum annum Joachim, filii Josiæ, primum fuisse Nabuchodonosor, cum in libro Sa-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁵³ Hæc in 1. abrupta sunt. ¹⁵³ Hæc partim abrupta sunt 1.

nielis (c. 1) legatur idem rex Babylonis anno tercio Joachim Hierusalem cœpisse et spoliasse. Quæ sibi quomodo convenient, in questione est, nisi forte uterque illius hujus primus esset, scilicet finis tercii et principium quarti. Misit autem Nabuchodonosor principem militiæ suæ Nabuzardan in Hierusalem, qui veniens spoliavit templum, et succendit illud mense quinto, decima die mensis, anno Sedechiæ regis undecimo, a primâ ædificatione templi anno 445°; (Jos. x, 8) ab egressu autem filiorum Israel de Ægypto tunc erant anni 920^{is}, menses 4, dies 10, a diluvio vero anni 1717, menses 4, dies 10, ex quo vero factus est Adam 5575, menses 4, dies 10 (cf. Jos). Mansit autem hic populus sub regibus a Saul et David per quingentos quinque annos, menses 4, dies 10, sub ducibus vero ann. 348 post mortem Moysi et ducis Jhesu. Hæc ita se habent juxta Hebraicam veritatem; Josephus autem et alii quidam aliter sentiunt.

Rex autem Joachim¹⁵⁵ cæcatus est, et cum pontifice Josedech omnique populo captivus ductus est in Babylonem, permansitque captivitas hæc per annos septuaginta usque in secundum annum Darii, licet Cyrus multos eorum absolverit. Numerantur autem hi anni secundum quosdam (HER.) a tercio anno Joachim, qui et Eliachim, usque ad vicesimum annum Cyri, regis Persarum, porro secundum alios a 15° Josiæ, patris Joachim, anno, quò Hieremias prophetare cœpit, usque ad primum Cyri annum, secundum alios vero ab undecimo Sedechiæ anno usque ad secundum annum Darii, tercii regis Persarum. Desolationis vero templi sub Dario completi sunt anni septuaginta. Hujus rei testis est Zacharias propheta, secundo anno Darii dicens: *Domine omnipotens, quousque non misereberis Hierusalem, et civitatibus Juda quas desperisti? Hic septuagesimus annus est.*

Nabuzardan igitur princeps militiæ regis, succenso templo et transmigrato populo, quasdam reliquias ex pauperioribus populi reliquit in Judea ad excolendam terram et persolvenda tributa, proficiens eis Godoliam. (Jos. x, 9) Quem cum Ismahel de regio semine occidisset, timentes ceteri Babylonios propter necem ejus, ad Vafrem regem Ægyptiorum fugientes, Hieremiam prophetam invitum et contradicentem cum discipulo suo Baruch secum pertrahunt. Quinto autem anno captivitatis Hebraicæ, cum subdidisset sibi Nabuchodonosor Ammonitas et Moabitas, perrexit in Ægyptum et subvertit eam, et reversus denuo Judæos duxit captivos in Babyloniam anno regni sui 24°, nullum jam ex eis in provincia relinquens, per quos excoleretur, nec aliam gentem imponens, sicut apud Samariam factum est in captivitate decem tribuum; ideo desolata est omnis Judæa, et templum per annos septuaginta desolatum permansit. Omne autem tempus a captivitate Israel, id est decem tribuum, usque ad duarum tribuum transmigrationem fuit annorum 445, mensium 6, dierum 10.

Nabuchodonosor autem post secundum annum vastationis Ægyptiacæ, qui est annus regni sui 27, vidit somnium de statua, quod interpretatus est Daniel; postea facta sunt illa omnia quæ leguntur de erectione statuæ et trium puerorum in ignem immissione, et de secunda ejus visione, quæ significabat ejus abjectionem de hominibus per septem annos, et de reversione ejus denuo in regnum, quæ omnia certis annorum spatiis non sunt distincta in libro Danielis; regnasse tantum illum annis 45 in commentario super Danielem dicit sanctus Hieronimus (cf. Jos. x, 11). Neminem vero moveat quod nos dicimus eum visionem vidisse anno regni sui 27, cum Daniel dicat in anno secundo regni sui eam sibi ostensam fuisse; sed sciat, juxta sanctum Hieronimum (ad c. 11) ex traditione Hebræorum secundum annum regni ejus Danielem hic dicere non Chalæorum et Judææ, quod diu jam tenuit, sed quod multis barbaris nationibus devictis postea acquisivit, et hunc esse apud Danielem eundem secundum annum regni, quem Josephus dicit secundum vastationis Ægypti. Alioquin non stabit quod idem Daniel dicit, quod anno tercio Joachim, quem primum annum Nabuchodonosor dicunt, idem rex in Judæam venerit, translatisque multis in Babylonem, eundem Danielem et socios ejus adhuc pueros nutriendos erudiendosque tradiderit, ut enutriti tribus annis postea starent in conspectu ejus. Tradit autem Josephus (x, 12), quod hujus quoque pater Nabuchodonosor dictus sit, et 21 annis in Babylone regnaverit. Quo defuncto, iste Nabuchodonosor regnavit annis 45 aut plus. Hic tantæ fuit fortitudinis, ut etiam Majestenes in quarto Indicorum libro nitatur approbare hunc regem fortitudine et actuum magnitudine Herculem transcendisse. Post cujus mortem suscepit regnum ejus Evilmerodac, filius ejus, quem Josephus Almilmadapachum vocat (l. l.), qui Joachin de carcere sublevavit. Cui successit Baldasar, frater ejus, juxta Orosium (205) et alios quosdam, sed Berosus, gentilis hystoriæ scriptor, et Josephus aliter de successoribus ejus scribunt, quibus et beatus Hieronimus (in Dan. c. v) non dissentit, qui Baldasar filium Nabuchodonosor non fuisse dicit. Sic enim Josephus scribit (l. l.): *Post mortem Nabuchodonosor Almilmadapachus successit in regnum, qui regem Joachin, qui et Jechonias, solvit a vinculis. Quo mortuo, Egesarius, qui et Neglisar, filius ejus, tenuit principatum. Eo mortuo, ad ejus filium Nabosardachum, qui et Laborsedech a quibusdam dicitur, pervenit imperium. Quod dum novem mensibus habuisset eo defuncto transiit ad Baldasar, qui et Naboar nuncupabatur* (Jos. x, 13). Contra hunc regem castra metati sunt Cyrus rex Persarum et Darius rex Medorum. Qui cum obsiderent eum, quadam nocte inter epularum convivia vidit manum scribentem in pariete, ut legitur in Daniele (c. v, ad fin.), et ipsa nocte capta est civitas, et ipse Baldasar occisus est (Jos. c. 14). Darius itaque, filius Astiagis, quem Daniel (c. ix) filium Asveri nuncupat, qui et ipse alio nomine vocabatur a Grecis, cum esset major natu quam Cyrus — erat enim annorum sexaginta duorum — cedente sibi Cyro jure propinquitatis, Chalæorum regnum obtinuit, unde Danielem secum abduxit in Mediam, eumque omni honore coluit (cf. HER. in Dan. c. v). Erat enim unus inter tres satrapas quos Darius super trecentos sexaginta constituerat satrapas. Hunc ergo finem regni Babylonici, quem diximus, fuisse cognovimus. Sed cum tam potentes atque famosi Babyloniorum existerent reges, queritur quænam causa sit cur non in numero et ordine illustrium habeantur regum. Scimus enim quoniam regnum Assyriorum, quod a Semiramide, Nini uxore, in Babylonia est fundatum, diuturno tempore in ea et usque ad Sardanapallum permansit. Quo interfecto, a Medorum prefecto Arbace regnum Assyriorum in Medos est translatum, Medorumque reges exinde in ordine et numero ab hystorographis traduntur, donec ad Persas translatum est regnum. Ergo si regnum Assyriorum translatum est ad Medos, nunc regnum Babyloniorum quod sit si quis scire voluerit, recolat Asiam a Nino occupatam totumque orientem usque ad Indos, ab uxore vero ejus insuper Æthyopas aliasque nationes regno Assyriorum esse subjectas. Ex quo apparet, discedentem ad Medos Arbace maximam regni partem dignitatemque invasisse ac penes se in Media retinuisse. Chalæi vero Babyloniam sibi adversus Medos vendica-

VARIAE LECTIONES.

¹⁵⁵ hi et qui sequuntur numeri tantum non omnes e corr. 1; Josephi enim numeros Ekk. mutavit. ¹⁵⁶ Joachim corr. sedechyas 5.

NOTÆ.

(203) Apud Orosium de his regibus nihil legitur.

verunt, et ita potestas Babyloniæ apud Medos, proprietas vero regni apud Chaldeos fuit. Chaldei autem propter antiquam regiæ urbis dignitatem, non suam dignitatem, sed illius vocare maluerunt. Unde factum est ut Nabuchodonosor ceterique post eum reges usque ad Darium et Cyrum, qui Chaldehyum regnum civitatemque Babyloniæ destruxerunt, quamvis Chaldehyum viribus potentes, nomine tamen Babyloniæ clari legantur.

(*AUG. De civ. xviii, c. 25.*) Illis adhuc temporibus illi septem, quos antiquitas sapientes jactabat, fuerunt, qui nonnulla quidem honestiora morum precepta brevitate sententiarum complexi sunt, nichil autem monumentorum quod ad litteras attinet posteris reliquerunt, nisi quod Solon quasdam leges Atheniensibus dedit, Thales vero physicus fuit et suorum dogmatum libros reliquit.

(*AUG. viii, 2.*) Pythagoras Samius, a quo ferunt philosophiæ nomen exortum, qui (204) et arithmeticiæ artis et musicarum consonantiarum repertor fuisse dicitur, eisdem temporibus fuisse fertur. Nam cum antea sapientes dicerentur, qui aliis prestare videbantur, iste interrogatus quid profiteretur, philosophum se esse respondit, id est studiosum vel amatorem sapientiæ, quoniam sapientem profiteri se arrogantissimum sibi videbatur.

(*HIER.*) Per idem tempus etiam alii plures claruerunt: Alcmanus et Stersicorus poetæ, Pherecides hystoriarum scriptor, Xenophanes physicus et tragedus, Sapho mulier in multis poematibus clara, Anaximander physicus, cujus magister erat Thales Milesius (*cf. AUG. l. l.*).

anni ca-
ptiv.¹⁵⁶. Medor. Ægypt. Rom. Maced. Lyd.

1 9 7 29 19 22

9 17 15 37 1 30

(*HIER.*) Alcetas, rex Macedonum octavus, regn. ann. 29.

Finitur ætas sæculi quarta in captivitate Hebreorum, continens annos 486, et fiunt simul anni quatuor ætatum ab inicio mundi usque ad captivitatem 3374 (*cf. ISID.*) (*BEDA.*) Quinta ætas incipit a captivitate usque ad Christum.

(*H. m.*) Servius Tullus, Romanorum rex sextus, regnavit annis triginta quatuor. Hic genitus ex nobili femina, captiva tamen et ideo ancilla, cum dormiret adhuc puer in regia Tarquinii Prisci, uxor ejusdem regis Tanaquil vidit quasi ardere caput ejus, et propter hoc prodigium liberaliter eum inter suos pueros educavit, pro qua re ad regnum pervenit. Nam post mortem Tarquinii, annitente regina, subrogatus in locum regis quasi ad tempus, regnum dolo partum sic administravit industrie, ut jure adeptus videretur.

(*HIER. et H. m.*) Hic tres montes urbi adjunxit, Quirinalem, Viminalem, Esquilinum, fossas circa murum duxit, primus omnium censum ordinavit, qui adhuc per orbem terrarum incognitum¹⁵⁷, omnibusque sub eo Romæ in censum delatis, inventa sunt capita civium Romanorum cum his qui in agris erant 84000. Ad utimum occisus est scelere generi sui Tarquinii Superbi, qui fuit filius superioris regis cui ipse successerat, consentiente in necem ejus filia sua, quam Tarquinius uxorem habebat. Quo adhuc regnante, Baldasar imperavit Chaldehyum, sub quo Daniel mysticam scripturam in pariete legit et interpretatus est.

Eodem tempore Claudia, quinta vestalis virgo, pro stupri crimine accusata est. At illa purgare se dedignata humaniter, in vadum Tyberis ivit, navim ascendit, proram zonula sua ligavit et ait. *Si virgo sum, sequere me.* Mox navis mota Romam ingressa est.

10 18 16 1 2 31^{157*}

25 33 1 2 3 32

29 37 5 17 18 46

30 38 6 21 22 1

30 38 6 22 23 2

(*HIER.*) Amasis rex Ægypt. regnavit ann. 42.

Croesus, rex Lydorum ultimus, regn. ann. 25.

(*JORD. — HIER.*) Cyrus Persa Medorum destruxit imperium, quod steterat per annos 259 sub regibus octo, transferensque illud ad Persas, regnavit ipse ibi primus annis triginta, a tricesimo primo anno desolationis templi usque ad sexagesimum ejusdem desolationis. Qualiter autem ad Persas venerit regnum Medorum, dissonantia quædam est historiarum. Quidam enim sic scribunt (*Oros. i, 19.*) Astiages, rex Medorum ultimus, virili prole vacuus, Cyrum nepotem apud Persas genitum habuit. Sed Cyrus mox ut adolevit, congregata Persarum manu, avunculo certamen indixit. Porro Astiages oblitus sceleris sui, quod in Arpalum dudum amiserat cum filium ejus unicum et parvulum interfecit epulandumque patri apposuit, ac ne quid infelicissimæ orbitati felix ignorantia subtraheret, infames epulas ostensis patri cum capite manibus impropere, hujus inquam facti immemor, ipsi Arpalo summam belli commisit. Qui acceptum exercitum statim Cyro per prodicionem tradidit. Quo comperto Astiages, raptis secum copiis, in Persas ipse proficiscitur certamenque acriter instaurat, proposito suis metu, si quis e prælio cedere moliretur, ferro exciperetur. Qua necessitate acriter pugnantis Medis, cum Persæ paulatim cederent matres et uxores eorum eis obviam currunt, orantes ut in prælium reverterentur, cunctantibusque subalta veste obscena corporum ostendunt, quærentes num in uteros matrum vel uxorum refugere vellent. Quo facto erubescens Persæ, in prælium redeunt, et impressione facta, quos fugiebant fugere compellunt. Ibi tunc Astiages capitur, cui Cyrus nichil aliud quam regnum abstulit, eumque maximæ Hyrcanorum genti preposuit, in Medos vero ipse redire noluit. Is hinc imperii Medorum fuit. Sed civitates, quæ tributariæ Medorum fuerunt, a Cyro defeecerunt; quæ res Cyro multorum bellorum causa fuit et origo. (*HIER. in Dan. c. v.*) Sic Pompeius Trogus et alii quidam testantur. Ast alii, quibus etiam beatus Hieronimus consentire videtur, dicunt, Astiagem matrem avum Cyri fuisse, et Darium Astiages filium extitisse et avunculum Cyri, qui cum eo Babyloniæ et regnum Chaldehyum destruxit, ac per illum Medorum regnum estimant ad Cyrum velut hereditario jure pervenisse. Unde Jordanis episcopus sic scribit (*ap. Mur. I, p. 224*): Post captam Hierosolimam a Nabuchodonosor rege Babyloniæ et post desolationem templi regnum Medorum, quod steterat per annos 259, destructum est et in Persas translatum, quia Cyrus rex Persarum et Darius rex Medorum, filius Astiages, parentela conjuncti nepos et avunculus fuerunt, irruentesque super Baldasar, abnepotem Nabuchodonosor, regem Babyloniæ, regnum ejus pervadunt, mortuoque Dario Cyrus et suum, id est Persarum, regnum, et affinis sui Darii, hoc est Medorum regnum, cum tercio illo regno quod captivaverant obtinuit. Post is ammodum Per-

VARIAE LECTIONES.

¹⁵⁶ Anni captivitatis Judaicæ codd. ¹⁵⁷ ita 1. ^{157*} ita 1., ubi annorum ordo turbatus est: et in 3 ultimis columnis numerus uno minor legi debebat, quod cum animadverteret a. 56. bis scripsit.

NOTÆ.

(204) Qui — fertur ex fonte mihi incognito.

sarum regnum et gentem elevavit. Quæ gens a predicto Cyro usque ad Darium, Arsami filium, regnavit per annos plus minus 250; sicque in Alexandriam regnum devenit. Hunc Darium dicit Daniel filium Asueri fuisse, nescio qua ratione, nisi forte Astiages, qui pater ejus ab aliis dicitur, binomius fuerit, ut et Asuerus dictus sit. Dicit enim sic Daniel (c. ix) : *In anno primo Darii, filii Asueri, de semine Medorum, qui regnabat super regnum Chaldeorum, vidi visionem.* Dicit et de Astiage (c. xiii, xiv) : *Rex Astiages appositus est ad patres suos, et suscepit Cyrus Perses regnum ejus, et erat Daniel conviva regis, et reliqua.*

Horum omnium convenientia qualiter se habeat, studiosioribus propositam relinquamus; hoc tantum in hystoriis notum habemus, quod Cyrus Persis primus regnavit, et in cronicis annotatum invenimus, quod tricesimo primo anno desolationis templi regnare cœpit, et vicesimo regni sui anno Babylonem cœpit, in terfecto Baldasar rege Chaldeorum, vixitque postea decem annos, et Medorum Chaldeorumque regna suo, id est Persarum regno, subjugavit (cf. HIER.). Hujus igitur anno primo concurrebat septuagesimus captivitatis Judaicæ annus, ut Josephus refert (xi, 1); sed de illa captivitate, quando templum incensum est, hoc stare non potest, cum hic annus esset 51us, nec de illa qua Joachin, filius Joachim, abductus est, cujus 45us hic erat annus, nec de illa quoque quæ sub patre ejus Joachim, qui et Eliachim, facta est, quando Daniel et socii ejus inter ceteros translati sunt, cujus hic annus est quinquagesimus primus, nisi forte pro captivitate deputentur omnes anni a tercio decimo anno Josiæ, quo Hieremias primum cœpit de captivitate predicare.

(Jos. xi, 1.) Cyrus itaque dum legeret prophetias Ysaïæ, et scriptum reperisset dixisse dominum quoniam : *Volo, Cyrum, quem multarum et magnarum gentium regem constitui, mittere populum meum ad propriam terram, et templum michi reconstruere,* miratus est nomen Domini, et impetus quidam accepit eum, ut munificam illam scripturam impleret, quam ante 160 annos destructionis templi Ysaïas predixit. (HIER.) Ille namque fere quinquaginta milia Judæorum regredi fecit in Judæam, qui constructo altari fundamenta templi jecerunt. Cumque a vicinis gentibus impediretur opus, usque ad Darium, filium Hydaspis, remansit imperfectum, solo tantum altario consistente. Apud Hebreos autem, qui tunc ascenderant ad Judæam ex captivitate, pontifex maximus Jhesu, filius Josedech, et princeps Zorobabel clari habebantur. Quinto autem anno Cyri, qui est desolationis templi 55us, prophetabant Aggeus et Zacharias.

Ea quæ de Cræso memorantur, quomodo temptaverit oracula, his fuere temporibus. Ille decimo anno Cyri adversus eum iniit bellum. Vicesimo autem regni sui anno Cyrus cœpit Babylonem cum avunculo suo Dario, Astiagis filio (cf. JORD.). (OROS. II, 6, HIER.) Ibi tunc Cræsus Lydorum rex, famosus opibus, cum ad auxiliandum Babyloniis venisset, victus in regnum suum refugit, Capta vero Babylonia, Cyrus bellum transtulit in Lydiam, captumque Cræsum et vita et patrimonio donavit, regnum vero Lydorum destruxit, quod stetit per annos 250 (HIER.).

(OROS. II, 7.) Igitur Cyrus cum plurimas gentes suo subdidisset imperio, Scythis bellum intulit. Uli cum filium Thamaris reginæ, quæ tunc genti preerat, cum tercia parte copiarum suarum astu occidisset, illa econtra diffidentiam simulans desperatione cladis illatæ, paulatim decedendo superbum hostem in insidias vocat, ibique compositis inter montes insidiis, ducenta milia Persarum cum ipso rege delevit, adjecta super omnia ammiratione, quod ne nuncius quidem tantæ cladis superfuit. Regina vero caput Cyri amputans, atque in utrem humano sanguine obpletum conjici jubens, non muliebriter increpavit; *Sacia te, inquam, sanguine quem sitisti, cujus per annos 50 insatiabilis perseverasti.*

(HIER.) Anaximenes physicus his temporibus agnoscitur; Symonides clarus habetur; Stersicorus poeta et Thales Milesius moriuntur.

Juda. Pers.r. Ægyp. Rom. Maced. Lydor.

31	4	7	22	23	3	Regnum Persarum cœpit exordium.
58	8	14	29	4	10	Amintas, rex Macedonum nonus, regn. annis 50. Annus du-
43	13	19	34	6	15	centesimus a conditione urbis Romanæ.

(JORD.) Lucius Tarquinius Superbus, quod cognomen ei ex moribus datum est, Romanorum rex septimus et ultimus, regnum avitum, quod a socero suo Servio tenebatur, rapere maluit quam exspectare, missisque in eum percussoribus, scelere partam potestatem non melius egit quam acquisivit. Nec abhorrebat moribus ejus uxor Tullia, quæ ut virum regem salutaret, supra cruentum patrem vecta carpento consternatos equos egit. (H. m.) Iste primus excogitavit vincula, taureas, fustes, lautomas, carceres, compedes catenas, exilia, metalla. (JORD.) Ipse in senatum cedibus, in plebem verberibus, in omnes bonos superbia, quæ crudelitate gravior est, grassatus est. Tam diu superbiam regis populus Romanus pertulit, donec libido affuit; hanc ex liberis ejus importunitatem tolerare non potuit. (H. m.) Nam cum Ardeam obpugnaret octavo decimo miliario ab urbe Romana positam, filius ejus Sextus Tarquinius nocte armatus de castris Romam venit, et nobilissimam Lucretiam, Lucretii Tricipini filiam, Tarquini Collatini uxorem, per vim stupravit. Quæ mox maritum et patrem cum aliis amicis e castris asciscens, vim quam perpessa est pudibunda et flens conquesta est. Quibus eam consolantibus, nec hoc quod per vim passa est pro crimine ducentibus, ait : *Nulla impudica exin Lucretiæ defendet se exemplo.* Tum ferrum, quod sub veste celabat, subito visceribus immersit. Pro qua re commotus populus Romanus a Bruto ejus patre et viro Collatino, imperium Tarquinius adimendum decrevit. Mox quoque exercitus Ardeam, quam obpugnabat, cum ipso rege relinquens, Romam rediit, ipsumque Tarquinium venientem portis obseratis exclusit. Cumque imperasset annis 35, cum uxore et liberis fugit; sicque dominatus regii finis factus est.

(JORD.—Hist. misc.) Hæc est prima ætas et quasi infantia Romani populi, quam habuit sub regibus septem per annos 243, cum adhuc Roma ubi plurimum vix usque ad quintum decimum miliarium possideret.

(JORD.—H. m.) Post exactos reges per annum unum singuli senatores quinque diebus rem publicam obtulerunt, dehinc pro uno rege creati sunt duo consules per annos singulos hac de causa, ut, si unus malus esse vellet, alter similem habens potestatem eum coerceret, et ut scientes se annis tantum singulis populo preesse non insolescerent, magisque consulere civibus quam imperare discerent, et ita illo anno erga alios agerent qualiter eos erga se acturos postea vellent.

(HIER.) Igitur primum erant consules, deinde dictatores, exin tribuni plebis, et rursus consules; qui ordo permansit per nongentos sedecimque viros annis 408 usque ad Julium Casarem, qui primus monarchiam arripuit. (JORD., HIER., H. m.) Primi autem consules, expulso Tarquinio, fuerunt Lucius Junius Brutus, avunculus Lucretiæ, qui maxime egerat ut Tarquinius pelleretur, et Tarquinius Collatinus, ejusdem Lucretiæ maritus; sed Collatino statim sublata est dignitas; placuit enim Romanis ne quisquam in

urbe remaneret, qui Tarquinius vocaretur. Qui cum omni patrimonio suo ex urbe migravit, et in loco ejus consul factus est Lucius Valerius Publicola.

Tarquinius vero pulsus de regno ad Porsennam regem Etruriæ ceterosque finitimos populos se contulit, et per triennium multa mala Romanis ingessit. (*H. m.*) Collectis enim multis gentibus, in eodem expulsionis suæ anno bellum commovit, et ut in regnum restitui posset dimicavit; ubi in prima pugna Brutus consul et Arruns, Tarquinius filius, invicem se occiderunt, Romani tamen vicerunt. Valerius Publicola Lucretium Tricipitinum, patrem Lucretiæ, collegam sibi fecit; quo non multo post mortuo, iterum Horatium Pulvillum sibi collegam sumpsit; sicque primus annus quinque consules habuit.

Secundo anno iterum Tarquinius, auxiliante Porsenna Etruscorum rege, bellum Romanis intulit, continuisque impugnationibus trepidam urbem terruit, clausit, obsedit, et, nisi Mutius constanti patientia urbe submovisset hostem, aut urbem caperet, aut recepto rege jugi servicio populus subjaceret (cf. *OROS.* II, 5). (*H. m.*) Is enim Mutius ad feriendum Porsennam in castra ejus descenderat; sed videns subregulam ejus purpurato habitu stipendia dividentem, arbitratus regem esse, occidit eum. (*JORD.*) Videns autem se frustratum esse, ardentibus in ara focis manum mox intulit, terroremque dolo ingeminans ait: *O manus, ut scias quem effugeris virum; idem enim trecenti juravimus.* Hoc namque facto hic interritus perseverat, rex vero trepidabat, quasi ejus manus arderet. Siquidem una virginum Clælia nomine ex obsidibus regi datis elapsa e custodia equum conscendit, et audacter Tyberis transmeato Romam rediit. (*H. m.*) Quadam etiam die cum Etrusci per pontem Tyberis irruerent in urbem, quidam Horatius Cocles in fronte pontis solus eis obstitit donec dissolutus pons per cives dirueretur, et statim cum armis in Tyberim se dedit, ac pariter et hostium victor et fluminis, superjecta Etruscorum tela vitavit. (*JORD.*) Ergo tot tantisque virtutum monstris rex territus, abscessit, pacemque cum Romanis fecit.

(*H. m.*) Tercio anno Tarquinius cum se in regnum reverti non posse videret, nec ei Porsenna auxilium preberet, non longe ab urbe civitatem Tusculum condidit¹⁵⁸, atque ibi per 14 annos privatus consenuit.

(*H. m.*) Quarto anno Sabini bellum Romanis intulerunt, et victi sunt.

(*HIER. H. m.*) Quinto anno Lucius Valerius, ille Bruti collega, jam quater consul, mortuus est adeo pauper ut sumptu publico, collectis nummis a civibus, sepeliretur.

Nono anno post exactos reges cum gener Tarquinius ad injuriam soceri vindicandam ingentem collegisset exercitum, nova Romæ dignitas est creata, quæ appellabatur dictatura, major consulatu, similis imperiali potestati quam postea tranquillitas regni habebat, maxime cum Augustus quoque Octavianus et ante eum Julius Cæsar sub dictaturæ nomine atque honore regnaverint. (*HIER. H. m.*) Eodem etiam anno et magister equitum factus est, qui dictatori obsequeretur. Dictator autem primus fuit Marcus Valerius, magister vero equitum primus Spurius Cassius.

Sexto decimo anno Marco Valerio dictatore delectum militum faciente, seditionem populus Romæ fecit, tanquam a senatu premeretur, discessionemque a patribus faciens, sacrum montem insedit armatus, sibi que tribunos plebis quasi proprios judices et defensores creavit.

Septimo decimo anno Volsci contra Romanos bellum preparaverunt, sed victi per Marcum Valerium, Coriolos civitatem optimam perdiderunt. Idem vero Marcus anno sequenti expulsus ab urbe, ad Volscos contendit iratus, ipsorumque auxilio Romanis bella inferens, sepe illos vicit, et usque ad quintum miliarium urbis accessit, obpugnaturus eam, nisi mater ejus Veturia et uxor Volturnia venissent ad eum ex urbe, quarum precibus superatus, remisit exercitum. Et hic secundus erat a Tarquinio, qui dux contra patriam suam esset.

anni	cap. ivit.	Persar.	Ægypt.	Rom.	Maced.	Lydor.
44	14	20	1	7	16	
53	23	29	10	16	25	
54	24	30	11	17		

(*HIER.*) Cræsus rex Lydorum a Cyro captus est, et regnum Lydorum, quod per annos 241 steterat, destructum est.

60 30 36 17 23¹⁵⁹ Thamaris regina Massagetarum interfecit Cyrum.

Cambises, filius Cyri, rex Persarum secundus, regnavit annis octo. Hic in libro Ezræ Assuerus et Artaxersis nuncupari creditur, ubi quosdam pro impeditioe restorationis Hierusalem ad eum scripsisse, ipsumque suggestioni eorum consensisse narratur (cf. *JOS.* XI, c. 2.) Idem (205) cum magos odio haberet, aures eorum jussit abscidi; sed post mortem ejus septem magi filium ejus clam occiderunt, ex quibus duo fratres magi, cum ei simillimi viderentur, regnaverunt secundum quosdam (*HIER.*) septem mensibus, juxta Josephum (XI, 3) vero anno uno; quorum temeritas, per hoc quod auribus detruncatis inventi sunt magi, cito deprehensa ferroque repressa est. Quidam autem scribunt (*HIER. in Dan.* c. XI) eum qui a magis occisus est Smerdem dictum fuisse et Pantapten, Cambisis filiam, uxorem duxisse, quam illo interfecto Darius cum regno acceperit et ex ea Xerses genuerit. Cambisen vero quidam aiunt (*HIER.*) etiam secundum Nabuchodonosor vocatum, sub quo hystoria Judith et acta sit et conscripta, quia et in Romana dicitur hystoria (*ap. MUR.* p. 4): *Tarquinius sane Superbi temporibus Judith castissima Holofernem interfecit.* Et revera Tarquinius Cambisis fuit contemporaneus; nam primus Cambisis annus illius fuit 18us. Et Cambisen quidem Nabuchodonosor vocatum fuisse, Judithque hystoriam sub eo conscribi posse, non nego; quomodo autem sub eo acta sit, non video. Nam cum idem in hystoriis non ultra octo annos regnasse legatur, regni que illius tempus in cronicis sic annotatum inveniatur, quomodo ipse anno 12° regni sui Arfaxat regem Medorum potentissimum, qui apud nos nusquam in ordine regum qui Medis imperabant ex quo Assyriorum regnum ad Medos translatum est, vicerit, aut quomodo 13 anno pro injuriæ suæ vindicta Holofernem miserit, scientiæ meæ necdum occurrit, maxime cum regnum Medorum nuper a patre suo Cyro ad Persas translatum sit, sive subverso Astiage, ut quidam volunt, illud invasit, sive, ut alii dicunt, defuncto Dario, ejusdem Astiagis filio, qui tamen in cronicis non ponitur in catalogo regum, hereditario jure velut avunculi sui regnum ad eum pervenerit. Eliachim quoque, qui sacerdos magnus in libro Judith legitur Judæos ammonuisse de confidendo in Domino, non hoc tempore fuisse legitur, nisi forte isem sit qui et Joachim, quem post Holofernem occisionem ab Hierosolymis Bethuliam pro videnda Judith venisse liber idem testatur ut filius Hiesu,

VARIAE LECTIONES.

¹⁵⁸ *H. m.*: se contulit. ¹⁵⁹ XXXIII. 4. qui etiam XXX—XXXII. pro XX—XXII. habet.

NOTÆ.

(205) Horum verborum fontem nescio.

qui et Josue credatur. Sed hic Joachim Josedech est cognominatus, et Hiesus pater ejus etiam sub Dario tenuit honorem pontificatus. Sed nos forsitan stulte proponentes, nichil autem temere definire presumentes, hystoriarum scriptoribus, ut par est, cedamus, hæcque studiosioribus investiganda relinquamus.

(HIER. — *H. m.*) His diebus Hyppicus carminum scriptor et Xenophanes physicus ac tragœdiarum scriptor agnoscuntur. Symonides et Sophocles, Anacreon et Phociles, lyrici poetæ, clari habentur. Phytogoras quoque physicus et phylsophus celebrabatur. qui de Samo oriundus Crotone deguit, novissime Metapontum adiit, ibique sepultus est.

anni	Persar.	Aegypt.	Rom.	Maced.
61	1	37	18	24 ¹⁰⁰
66	6	42	25	29
67	7	Defecit	24	30
68	8	h. c	25	31 ¹⁰⁰

regnum.

(HIER.) Darius, filius Hydaspis, rex Persarum tercius, regnavit annis 36, ab anno 69. desolationis templi. Hic unus ex his qui magos regnare volentes ferro coercuerunt, cum esset privatus, oravit Dominum pro accipiendo regno, promittens ut si fieret rex omnia vasa Dei, quæ Babylonie reperirentur, in Hierusalem remitteret, et templum reedificaret. (OROS. II, 8. JOS. XI, 3. — Cf. *I Esd.* VI., *II Esd.* I.) Cum autem consensu omnium factus esset rex, Necemias, unus ex Hebreis, invenit gratiam coram eo. Qui cum ammoneret eum ut votum quod voverat Deo adimpleret, secundo anno regni sui, qui erat septuagesimus destructionis Hierusalem et templi, omnem relaxavit captivitatem, sicut per prophetas predictum fuerat.

(HIER.) Ergo venia reedificandi templi sub Cyro exordium habuit, sed impediens inimicis mansit imperfectum usque ad Darium, cujus regni anno secundo a Zorobabel et Hiesu constructur, et quarto ædificationis anno, qui est Darii sextus, perficitur opus, juxta Josephum (XI, 6) vero anno septimo, qui est Darii nonus, consummatur, prophetantibus ultimis Aggeo et Zachario et Malachia, qui Angelus dicitur apud Judæos. A prima autem ædificatione templi sub Salamone usque ad reedificationem sub Dario secundum quosdam (JORD.) sunt anni quingenti duodecim, juxta Josephi vero assertionem (*l. l.*) 450.

(OROS. II, 8.) Darius Antyro regi Gothorum Scythiæ degentium bellum cum septingentis milibus intulit, eo quia sibi filiam suam in conjugium negavit, ubi ipse 80000 amisit. Post hæc Asiam Macedoniamque perdomuit, et in campis Marathonis cum Atheniensibus conflixit, ubi ducenta milia sui exercitus amittens, victus in Persas refugit. Cum autem instaurare bellum et ulcisci in victores moliretur, in ipso apparatu concidit.

(HIER.) His diebus claruerunt Ellanicus hystoriorum scriptor, Democritus phylsophus, Eraclius cognomento tenebrosus, Anaxarus et Diogenes et Xenophanes phylsophi, Eschylus tragedus, Hyppicus carminum scriptor, Symonides et Anacreon et Pyndarus lyrici. Phytogoras vero his diebus moritur.

anni	Persar.	Rom.	Maced.
69	1	26	32
70	2	27	33
	3	28	34
	10	35	41
	11		42

Hoc¹⁶¹ anno reedificari cœpit templum, ex qua reedificatione usque ad 42. annum Augusti, quo natus est Christus, computantur anni 519, ad 15^{num} vero Tyberii et predicationem Christi anni 547.

Apud Romanos dominatus regii finis est factus, quibus a Romulo usque ad Tarquinium Superbum septem reges dominabantur per annos 245.

Persar. Maced.

16	47	Phythagoras moritur.
17	48	
18	49	
19	50	Nova dignitas Romæ creata est, scilicet dictatura et magistratus equitum.
20	1	Alexander, rex Macedonum decimus, regn. ann. 45.
26	7	Discessio plebis a patribus; et tunc tribuni constituti sunt.
31	12	(<i>H. m.</i>) His temporibus gloriosissima numero et viribus familia Fabiorum, cum essent 306, speciale sibi adversus Vegeantanos certamen expetiverunt in decennium, promittentes per se omne certamen impleri. Itaque profecti, omnes nobiles, et qui deberent singuli magnorum exercituum duces esse, insidiis circumventi, omnes trucidati sunt, uno tantum residuo, qui propter ætatem puerilem duci non potuit ad prelium.

1 18 (HIER.) Xerses, filius Darii, rex Persarum quartus, regnavit annis viginti. Hunc dicit Josephus (XI, 7) voluntatis paternæ erga Judæos et templam Dei heredem extitisse, unde et Ezram ejus gratiam adeptum cum multis aliis Hierosolimam directum fuisse, Neemiam quoque pincernam ejus extitisse, cum Ezras scribat se permissione Artaxersis regis a Babylone descendisse, ipseque Neemias testetur se pincernam Artaxersis regis extitisse. Per illud tempus princeps sacerdotum fuit Joachim, cognomento Josedech, filius Hiesu. Quo mortuo, successit ei filius ejus, Eliasib. Josephus (VIII, 11) vero Joachim vocat Judam. (XI, 7.) Defuncto autem Eliasib, Joiada, filius ejus, sacerdotium suscepit, cui Johannes, filius ejus, successit. Igitur Xerses septingenta milia armatorum de regno et trecenta de auxiliis, rostratas etiam naves mille ducentas, onerarias autem 5000 habuisse describitur, cum Greciam vastare disponderet, ut merito inopinato exercitui immensæque classi vix ad potum flumina, vix ad ingressum terras, vix ad cursum maria suffecisse, memoratum sit. Hinc est quod mari pontem navibus imposuisse legitur (Cf. HIER. et OROS. II, 9). (OROS. *l. l.*) Huic tam incredibili nostris temporibus agmini, cujus numerum nunc difficilius est astrui, quam tunc fuit vinci, Leonida rex Spartarum cum quatuor milibus hominum in angustiis Termipolarum obstitit, et pene eum vicit. Deinde Themistocles, Atheniensium dux, navali prælio exercitum ejus superavit. Ad ultimum Xerses, bello in Grecia infeliciter acto, contemptibilis factus est suis, domumque reversus, per Artabanum prefectam suam in regia circumventus occiditur. (HIER.) Qui regnavit pro eo mensibus septem, dein Artaxersis.

1 38 (JORD.) Artaxersis, qui Macrochir, id est longimanus, dicebatur, regnavit apud Persas annis 40.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶⁰ XXV—XXXIII. 1. ¹⁶¹ Hæc partim e corr. 1.

a restauratione templi anno 56°. (HIER.) Quo regnante Ezras sacerdos clarus habebatur apud Hebreos, utpote magister omnium in legibus sacris; ipse quippe legem renovavit (*II Esd.*), Neemias vero muros civitatis perfecit, pontifex vero templi maximus fuit Joiada, filius Eliasib, quem Josephus Judam dixit.

Maced. Persar.

2	39	(HIER.) Socrates nascitur.
7	4	Perdicca, rex Macedonum 11 ^{us} , regn. ann. 28.
8	2	
14	8	Annus tricentesimus a conditione urbis Romanæ.
26	20	

His igitur in locis de regum temporumque serie scriptores hystoriarum videntur dissentire. Ea quippe quæ de Ezra et Neemia scribuntur, Josephus (xi, 8) sub rege Xerse, filio Darii, refert facta fuisse, si tamen codex in quo sic habetur mendosus non est, ut magis ex scriptorum negligentia, quam ex hystoriographi hoc evenerit sententia. Scriptum quippe ibi reperitur, Neemiam regis Xersis pincernam fuisse, illumque anno ejusdem regis 25° ad reædificandam Hierusalem ejus permissione venisse, et 58° ejus anno mense nono muros ejus perfecisse, cum nec ulla alia hystoria apud nos nec in cronicis inveniatur ultra 26 annos regnasse. Idem quoque dicit (*ib. c. 9*), Artaxersen ¹⁶², quem ipse Cyrum nominat, sub quo hystoria Hester acta est, hujus Xersis filium fuisse sibi in regnum successisse, cum in regni Persarum successione inter illos ponantur quinque, scilicet Artabanus, qui occiso eodem Xerse regnavit mensibus septem, Artaxersis iste, de quo nunc agitur, qui Macrochir dicebatur, quique regnavit annis 40, Xerses alius mensibus duobus, Sogodianus mensibus 7, Darius Nothus annis 19, qui simul computantur anni 60 menses quatuor. Ipse etiam Neemias, ut in libro Ezræ legitur (*II, 11*), Artaxersis pincernam se fuisse fatetur, et vicesimo regni ejus anno accepta licentia ab eo ad reædificandam Hierusalem descendisse, ac per annos 12, hoc est 52° ejusdem regis anno, opus suum perfecisse (*ib. c. 15. Cf. Hier. in Dan. c. ix*). Primum enim, ut sepe dictum est, ad imperium Cyri Zorobabel princeps Hebreorum et Hiesus pontifex summus et qui cum eis ire volebant, postea Ezras et cum eo multi de Babylone ad extruendum templum et Hierusalem descenderant; sed contradicentibus in circuitu nationibus, constructo altari templum mansit imperfectum usque ad secundum Darii annum, qui est annus quadragesimus a primo Cyri anno; sed ipso Cyro permitte, templum cum peribolo suo perfectum est anno ejus sexto, muri vero Hierusalem remanserunt imperfecti usque ad Neemiam per annos 64 a perfectione templi, sicque 20° anno Artaxersis hujus Neemias eos ædificare cœpit et 50° anno regis ejusdem perfecit. A quo tempore, scilicet a vicesimo Artaxersis anno, si quis numeraverit septuaginta ebdomadas a Daniele scriptas, quæ faciunt annos 490, reperiet eas in regno Neronis expletas, sub quo Hierusalem obsideri cepta, secundo Vespasiani anno capitur. De quarum ebdomadarum subputatione multa inter doctores diversitas est (*Cf. ibid.*). Quidam enim computant eas a 20° anno Artaxersis usque ad obsidionem Hierusalem sub Nerone, ut dictum est, alii vero a perfectione templi sub Dario usque ad Hyrcanum, in quo defecit sacerdotium, quorum sententia hujusmodi est. (HIER.) Igitur septem et 62 ebdomadæ, quæ simul fiunt 69, faciunt annos 485, in quibus christi, id est sacerdotes, per unctionem consecrati regnaverunt, ab instauratione templi sub Dario usque ad Hyrcanum, in quo novissimo crisma et sacerdotium defecit Judæorum. (HIER. in Dan. c. ix.) Quod autem a perfectione templi, hoc est a sexto Darii anno, usque ad decimum Augusti annum septem et 62 ebdomadæ, id est anni 485, computentur, sic possumus approbare. Sexagesimæ sextæ olympiadis anno primo, hoc est anno Darii sexto, completa est templi ædificatio, et centesimæ octogesimæ sextæ olympiadis anno secundo, id est Augusti decimo, Herodes suscepit regnum Judæorum, in quibus fiunt anni 485, per singulas olympiades quadriennio subputato. Alii vero easdem ebdomadas a vicesimo Artaxersis anno computantes, in octavo decimo Tyberii anno, quo Christus passus est, eas finiri volunt, sic scribentes (BEDA *De temp. rat.*, c. 7): « Septuaginta, inquit, ebdomadæ abbreviatæ sunt super populum tuum, et super urbem sanctam tuam, ut consummetur prevaricatio, et finem ¹⁶³ accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adduceatur justitia sempiterna, et impleatur visio et prophetia, et ungatur Sanctus sanctorum. » Nulli dubium quin hæc verba Christi incarnationem designent, qui tulit peccata mundi, legem et prophetas implevit, et unctus est oleo leticiæ pre participibus suis, notumque est quod ebdomades 70, per septenos annos distinctæ, quadringentos et 90 annos insinuent. Sed notandum quod easdem ebdomadas non simpliciter annotatas sive computatas, sed abbreviatas asserit, occulte videlicet tectorem commonens ut breviores solito annos noverit indicatos. « Scito, inquit angelus, ab exitu sermonis, » id est licentiæ ut iterum ædificetur Hierusalem, « usque ad Christum ducem ebdomades septem et ebdomades 62 erunt, et rursus ædificabitur platea et muri in angustia temporum. » Ezra narrante didicimus quod Neemias, cum esset pincerna regis Artaxersis, vicesimo anno regni ejus mense Nisan impetraverit ab eo instaurari muros Hierusalem, templo multo ante permittendo Cyro constructo, ipsumque opus, ut dictum est, in angustia temporis perfecit, adeo scilicet a ¹⁶⁴ finitimis gentibus impugnatus, ut structores singuli gladio renes accincti, una manu pugnas, altera murum recuperasse narrentur. Ab hoc ergo tempore, id est ex quo ei hæc licentia data est a rege, usque ad Christum ducem ebdomadas 70 computa, et invenies annos duodenorum mensium lunarium 490, qui sunt anni solares 475. Siquidem Persæ a prefato vicesimo anno Artaxersis usque ad mortem Darii regnaverunt annis 116, ex hinc Macedones usque ad interitum Cleopatæ annis trecentis, inde Romani usque ad 17^{mum} Tyberii annum monarchiam tenuerunt annis 59; qui sunt simul, ut diximus, anni solares 475, et continentur circulis decennovenalibus 25. Decies novies enim viceni et quini fiunt 475. Et quia singulis circulis embolismi septem accrescunt, multiplica 25 per septem, et fiunt 175, qui sunt menses embolismales 475 annorum. Si ergo vis scire quot annos lunares facere possint hi menses, partire 175 per duodecim. Duodecies quaterdeni sunt 168. Quatuordecim ergo annos faciunt, et remanent menses septem. Hos igitur quatuordecim annos junge ad superiores 475, et fiunt simul 489. His adde et menses superfluos septem et partem octavi decimi anni Tyberii, quo Dominus passus est, et invenies a tempore prefinito, id est a vicesimo Artaxersis anno, usque ad passionem Domini ebdomadas ¹⁶⁵ 70 abbreviatas, hoc est, lunares annos 490, solares vero 475, ad ejus vero baptismum, quando unctus est Sanctus sanctorum, descendente super eum Spiritu sancto in specie columbæ, non solum ebdomadas septem et sexaginta duos fuisse completas, sed et partem jam septuagesimæ ebdomadis videbis inchoatam. « Et post ebdoma-

VARIE LECTIONES.

¹⁶² artaxensen 1. ¹⁶³ fiat 1. ¹⁶⁴ u 1. ¹⁶⁵ ebdomades 1.

das 62, inquit, occidetur Christus, et non erit ejus populus, qui cum negaturus est. » Non ergo statim post 62 ebdomadas, sed in fine septuagesimæ ebdomadis occisus est Christus, quam ideo, quantum conicere possumus, segregavit a ceteris, quia de hac erat plura locuturus; nam et Christus in illa crucifixus est, et a populo perfido non modo in passione verum continuo ex quo a Johanne baptizatus predicare cœpit negatus est. Quod autem sequitur: « Et civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, et finis ejus vastitas, et post finem belli statuta desolatio, » non ad 70 ebdomadas pertinet; predictum enim fuerat, quod ipsæ ebdomades usque ad Christi ducatum pertingerent, sed scriptura, predicto adventu et passione ipsius, quid etiam post hanc populo qui eum recipere nollit eventurum esset, ostendit. Ducem enim venturum dicit Titum, qui quadragesimo anno dominicæ passionis ita cum populo Romano civitatem et sanctuarium dissipavit, ut non remaneret lapis super lapidem. Verum his per anticipationem prelibatis, mox ad exponendum ebdomadæ, quam omiserat, redit eventum. « Confirmabit autem pactum multis ebdomada una, » hoc est ipsa novissima, in qua vel Johannes baptista vel Dominus et apostoli predicando ad fidem multos converterunt. « Et in dimidio ebdomadis deficiet hostia et sacrificium. » Dimidium ebdomadis hujus quintus decimus annus Tyberii cæsaris erat, quando inchoato Christi baptismate hostiarum purificatio fidelibus paulatim vilesce-re cœpit. Item quod sequitur: « et in templo erit abominatio desolationis, et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio, » ad sequentia tempora respicit. Cujus prophetiæ veritatem et hystoria veterum et nostrorum hodieque temporum testatur eventus.

Has diversas expositorum sententias de ebdomadibus in Daniele scriptis ideo posui, ut sapiens attendat, et quid eligat videat.

(HIER.) Hucusque divina scriptura temporum seriem continet; quæ vero post hæc apud Jurdæos sunt gesta, de libris Machabeorum et Josephi atque Africani scriptis exhibentur, qui deinceps universam hystoriam usque ad Romana tempora prosecuti sunt. (HIER. in Dan. c. ix.) Equidem Africanus in quinto temporum volumine hujus temporis ita meminit scribens: Mansit itaque imperfectum opus usque ad Neemiam et vicesimum annum regis Artaxersis, quo tempore regni Persarum centum et tredecim anni sunt evoluti, captivitas autem Hierusalem 175us annus erat, et ex illo tempore si numerare velis 70 annorum ebdomadas, usque ad Christum poteris pervenire.

(OROS. II, 12.) Anno ab Urbe condita 290°, qui est tercius regis Artaxersis, suspenso ad modicum bello quo Romani diu laboraverunt, gravis pestilentia per universam urbem violenter incanduit, quæ cum magna multitudine ambos consules Ebutium et Servilium extinxit.

Proximo dehinc anno cives exules servique fugitivi, duce Herbonio quodam Sabino, invaserunt et incenderunt Capitolium; quibus cum Valerius consul et dictator fortiter resisteret, occisus est.

(H. m.) Sequenti anno Æqui Vulscique Minucium consulem in prælio superarunt, fugientemque in Algido monte, qui 12 ferme miliario abest ab urbe, ferro fameque cinxerunt, actumque esset inteliciter, ni Lucius Quintus Cincinnatus, ille precipuus dictator, obsidionem solvisset. Ille in rurè quatuor jugera possidens, manibus suis excolebat, inventusque in ipso opere arans, ab aratro accersitus, togam pretextatam accepit; mox sumpto honore instructoque exercitu, cæsis hostibus, victor rediit, jugumque boum equis imposuit, et victoriam quasi stivam tenens, subjugatos hostes pre se primus egit.

Nono dehinc anno, qui est ab Urbe condita 301us, imperium consulare cessavit, et pro duobus decem facti sunt rerum potentes, quæ a numero decemviri nominati sunt, quæ res magnam perniciem rei publicæ dedit. (H. R. — H. m.) Nam cum primo anno bene egissent, anno secundo unus ex his Appius Claudius, cedentibus sibi ceteris, solus sibi continuavit imperium; deinde statim aliorum conjuratio subsecuta est, ut repente singuli regalibus cum fascibus procederent, omniaque superbo fastu secundum libitum facerent. Unde et Appius predictus Virginii cujusdam honesti hominis filiam stupravit, pro qua re pater adactus dolore libertatis et pudore dedecoris, protractam ad servitutem filiam in conspectu populi trucidavit. Qua rei atrocitate populus permotus, et periculo libertatis ammonitus, montem Aventinum occupavit armatus, nec tueri libertatem prius destitit, quam a decemviris potestas ablata est, ipsique dampnati sunt.

Post viginti deinde annos, id est 35° Artaxersis anno, Vegentani rebellaverunt Romanis, contra quos missus Furius Camillus dictator devicit eos, inventaque in civitate statua Junonis Monetræ, jussit eam transferri Romam. Tunc unus ex militibus per jocum interrogavit simulachrum, an vellet ire Romam, statimque respondit: *Volo*. Postea idem Manlius cepit et Faliscos, non minus nobilem civitatem; sed commota est ei invidia, quasi predam male divisisset, dampnatusque ob eam causam expulsus est a civitate.

Igitur Galli Senones, duce Brenno Italiam intrantes, omnia vastaverunt. Quos cum Fabius consul obvius exciperet, ab eis occisus est. Qui cum Romam ingressi fuissent, cede et incendio urbem repleverunt, occisisque senatoribus, reliquam multitudinem juvenum, quam constat vix mille hominum tunc fuisse, in arce Capitolini montis latentem obsidione concluserunt. Qua necessitate revocatus Manlius (206) supervenit, occisisque ex hostibus multis, Capitolium ascendit. Galli vero per noctem ascendentes Capitolium pene ceperunt, nisi quod Manlius voce anseris excitatus eis obstiterat. Sed cum eos diu obsiderent, acceptis mille libris auri pro discessu, abierunt. Manlius vero insecutus eos, ita cedebat, ut aurum totum reciperet, et omnia militaria signa, quæ ceperant, reduceret. Ita tercius triumphans urbem ingressus, appellatus est secundus Romulus, quasi et ipse urbis conditor.

Persar. Maced.

27 21 (HIER.) His temporibus agnoscuntur Aristarchus tragediographus, Cratinus et Plato comediarum scriptores, Zenon et Heraclytus, Ferecides secundus hystoriarum scriptor, Sophocles et Aristophanes tragedi, Empedocles atque Parmenides phylosophi clari habentur.

53 1 Archelaus, rex Macedonum 12us, regn. ann. 25.
1 , Xerses rex Persarum regnavit mensibus duobus. Post quem Sogodianus mensibus 7; sicque annus ille transigitur.

1 8 Darius, cognomento Nothus, regnavit Persis annis 19, a reedificatione templi anno 97.
2 9 Herodotus, cum libros suos Athenis in concilio legisset, honoratus est.
3 10 Plato nascitur.
4 11 Hypocrates quoque medicus, et Socrates phylosophus, et Zeuxis pictor insignes habentur.
14 21 1 Rursum Ægyptiorum renascitur dinastia, in qua primus regnavit Amarithheus Saites annis sex.

NOTÆ.

(206) Ekkehardus Manlium et Furium Camillum inter se confudit et quædam Hist. misc. adjecit.

Persar. Maced. Ægypt:

19 1 6
1 2 1 Secundus Neferites rex Ægyptiorum regn. ann. sex. — Artaxersis, qui et Memnon cognominatus est, Darii et Persatidis filius, regnavit Persis annis quadraginta, a restauratione tempni anno ¹⁶⁶ 116. Hic est quem Josephi liber (xi, 9) dicit filium Xersis, quinque regibus transiit, et iste est quem Hebrei dicunt Asuerum, sub quo hystoria Hester acta est (HIER.)

(OROS. II, 18.) His diebus bellum civile vix parricidio terminatum est apud Persas. Mortuo enim Dario rege, cum Artaxersis et Cyrus, filii ejus, de regno certarent, tandem magnis provinciarum ac populorum ruinis utrimque conflictum est. In quo conflictu cum e diverso concurrentes sibi ambo fratres mutuo casus objectassent, prior Artaxerses vulneratus a fratre Cyro, equi velocitate morti exemptus evasit, Cyrus autem mox a cohorte regia obpressus finem certamini dedit. Ita ergo Artaxerses preda fraternæ expeditionis et exercitu potitus, potestatem regni parricidio firmavit. Unde Josephus (*l. l.*) et alii quidam Cyrum eum nominant.

2	1	2	(HIER.) Archelaus, rex Macedonum 14 ^{us} , regnavit ann. quatuor.
6	1	6	Amintas 15 ^{us} regnavit anno uno.
7	1	1	Pausanitas 16 ^{us} regn. anno uno. — Tercius Achoris rex Ægyptiorum regn. ann. 12.
8	1	2	Amintas, rex Macedonum 17 ^{us} , regnavit annis sex.
12	5	6	Socrates, venenum bibens, moritur.
14	1	8	Argeus 18 ^{us} regnavit annis duobus.
16	1	10	Amintas 19 ^{us} regnavit ann. 18.
19	4	1	Quartus Spammutes anno uno.
20	5	1	Nectanibus, quintus rex Ægyptiorum, regnavit annis decem et octo.
26	11	7	His temporibus Demostenes orator et Eudoxas astrologus ac Diogenes Cynicus agnoscuntur.

Aristotiles quoque 18^{ann.} agens annum, auditor erat Platonis, qui et Xenophon cum aliis Socraticis tunc clarebant.

34	1	15	Alexander, rex Macedonum 20 ^{us} , regnavit anno uno.
35	1	16	Ptolomeus, qui et Alorites, rex Macedonum 21 ^{us} , regnavit ann. 4.
38	4	1	Sextus Theo rex Ægyptiorum regnavit annis 49; sicque regnum defecit.
39	1	2	Perdicca, rex Macedonum 22 ^{us} , regnavit ann. 6.
40	2	3	

(*Hist. misc. lib. II.*) Anno ab Urbe condita 565, qui est Artaxersis Memnonis ¹⁶⁷ 18us, dignitates in urbe mutatae sunt, et pro consulibus vel dictatoribus tribuni militares esse cœperunt, et hinc jam Romana res crescere cœpit. Nam Camillus eo anno Volscorum civitatem, quæ per annos 70 bellum contra eos gessit, devicit, et Æquorum urbem et Sutrinorum, Titus etiam Quintius Cincinnatus Prenestinos, qui usque ad urbis portas cum bello venerunt, persecutus usque ad flumen Alliam, vicit, et octo urbes, quæ sub ipsis erant, Romanis adjunxit. Verum dignitas tribunorum militarium non diu perseveravit; nam post aliquantum tempus nullos fieri placuit, et quadriennium ita in urbe fluxit, ut potestates ibi majores non essent. Rursus consulibus factis Lucio Leantio et Quinto Servilio, mortuus est Camillus, honorque ei secundus post Romulum delatus est anno ab Urbe condita 584°, qui est Artaxersis 37us.

(*H. R. — H. m.*) His temporibus ingens universam Romam pestilentia per continuum biennium corripuit. Sequenti dehinc anno secutum est satis triste prodigium. Siquidem in medio urbis foro terra dissiluit, vastoque prurpto hiantia inferna patuerunt. Quod cum diu manens terrorem cunctis inferret, tandem aruspices dixerunt claudi posse illud baratrum, si juvenis, qui Romæ preciosissimus esset, sponte illuc mitteretur. Tunc Marcus Curtius eques Romanus, domo clarus, insignibus sumptis, cum equo se in illud baratrum precipitavit, sicque conclusum est. Post quem sacrificantes in eundem locum jecere fruges, moxque terra in naturam suam rediit.

Iterum terribilis Gallorum inundatio juxta Anienem ¹⁶⁸ fluvium ad quartum lapidem ab urbe concedit. Ubi Lucius Manlius, juvenis nobilissimus ex senatoribus, provocantem ad singulare certamen Gallum progressus occidit, et sublata torque aurea colloque suo imposita, in perpetuum sibi et posteris suis Torquati cognomen accepit.

Alio quoque tempore sub his lem diebus quidam ex Gallis, Furio nomine (207), aliquem ex Romanis, qui optimus esset, ad singulare certamen provocabat. Tunc Marcus Valerius tribunus militum se obtulit. Et cum processisset armatus, corvus ei super dextrum brachium sedit, moxque commissa adversus Gallum pugna, idem corvus alis et unguibus oculos Galli verberavit, ut in directum prospicere non valeret. Ita Valerius Gallum occidens, victoriam et nomen ut Corvinus diceretur obtinuit, ac propter hoc meritum 23 annis consul factus est. Occiso enim Gallo, ceteri fugientes trucidati sunt.

(OROS. III, 7.) Eo etiam tempore nox usque ad plurimam diei partem tendi visa est, et saxea de nubibus grando descendens, veris terram lapidibus verberavit. Quibus etiam diebus Alexander Magnus, vere gurges miseriarum ac atrocissimus turbo totius orientis, natus est. (HIER.) In Sicilia vero Dionisius tyrannidem exercuit, et 19° anno moritur, filiusque suus Dionisius junior regnum invasit.

(AUG. VIII, 3.) Socrates magister Platonis, Athenis tunc claruit, qui primus universam phylosophiam ad corrigendos mores flexisse memoratur, cum ante illum omnes magis physicis, id est naturalibus, rebus perscrutandis operam darent, finemque bonum non posse fieri nisi bene vivendo docuit. Qui cum plurima virtutum documenta dedisset, imperitorum invidia excitatis Atheniensibus adversus eum in calumniosam criminationem, sumpto veneno moritur, quem tamen postea omnis civitas publice luxit. (HIER. — AUG. *l. l.* et c. 4, 9, 4.) Cumque plurimos ille suæ phylosophiæ sectatores relinqueret, quorum studium certatim fuit in questionum moralium disceptatione versari, ubi agitur de summo bono sine quo beatus fieri homo non potest, inter omnes discipulos ejus Plato gloria et fama eminentior fuit, nec immerito, cum determinasset,

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶⁶ ita l. anno — est e corr. l. ¹⁶⁷ m. XVIII^{us} e corr. l. ¹⁶⁸ anionem l?

NOTÆ.

(207) Hæc nimio errore Ekkehardus ex verbis Historiæ miscellæ : *duce Lucio Furio, quidam ex Callis etc. sumpit.*

finem boni esse secundum virtutem vivere, et hoc ei soli evenire posse, qui noticiam unius Dei habeat in imitationem, nec aliam ob causam esse beatum. Hic itaque Plato cum apud suos honesto natus esset loco, et Athenis ingenio mirabili omnes suos condiscipulos anteiret, non contentus Socratica disciplina, longe lateque peregrinatus est, quaquaversum alicujus nobilis scientiæ percipiendæ fama illum rapiebat. Itaque et in Ægypto didicit quæcumque magna illic habebantur atque docebantur, et inde veniens in eas partes Italiæ ubi Phytagorea fama celebrabatur, quicquid Italicæ fuit phylosophiæ facillime comprehendit. Et quia magistrum Socratem singulariter diligebat, eum loquentem facit fere in omnibus sermonibus suis. Itaque cum studium sapientiæ in actione et contemplatione versetur, unde et una ejus pars activa, altera contemplativa dicitur, quarum activa ad agendam vitam, id est ad mores instruendos pertinet, contemplativa vero ad conspiciendas naturæ causas sincerissimamque veritatem, Socrates in activa eminuisse, memoratur, Phytagoras vero magis contemplativæ quibus potuit intelligentiæ viribus instituisse predicatur. Proinde Plato utrumque jungendo phylosophiam perfecisse laudatur, quam in tres partes distribuit, unam moralem, quæ maxime in actione versatur, alteram naturalem, quæ contemplationi dedita est, terciam rationalem, qua verum determinatur a falso.

Persar. Maced. Ægypt.

1 5 4 Artaxerses, qui et Ochus, regnavit apud Persas annis 26, a restauratione templi anno 153°.

(HIER. — JORD.) Hic Sydonem subvertit, Ægyptum suo subegit imperio, Nectancho rege in Æthiopiam pulso, in quo Ægyptiorum regnum destructum est, Syriamque cunctam devastavit.

(JOS. XI, 14.) Judæorum sacerdos his diebus fuit Johannes, filius Judæ, qui et Joiada. Hujus Johannis frater erat Jhesus, cui Vagosus, dux regis Artaxersis, promisit principatum sacerdotii. Qua confidentia altercatus in templo adversus fratrem, interfectus est ab eo. Propter quod dux ingressus templum violavit illud, et multa mala Judeis intulit.

5 4 8 (HIER.) Philippus, filius Amintæ, pater Alexandri Magni, rex Macedonum 25us, regnavit annis 26, in quibus omnes acerbitatum acervos cunctasque malorum moles struxit. (OROS. III, 12, 14, 15.) Hic primum ab Alexandro fratre suo Thebanis obses datus, per triennium apud Epaminondam, preceptorem strenuissimum et summum phylosophum, eruditus est. Ipso autem Alexandro scelere matris Euridicis interfecto, compulsus a populo, regnum parvo fratris occisi filio tuendum suscepit. Mox finitimis populis inferens bellum, victis Atheniensibus subjectisque Thessalis, Olimpiadem, Auruchæ regis Molossorum filiam, Alexandri Epyrotarum ¹⁶⁹ regis sororem, duxit uxorem, de qua suscepit filium Alexandrum, qui appellatus est Magnus. Cumque per 26 annos incendia civitatum, excidia bellorum, subjectiones provinciarum, cedes hominum, rapinas opum, predas pecorum, venditiones mortuorum, captivitates vivorum per totam Greciam, Scythiam quoque et Traciam unius regis fraus et ferocia ac dominatus agitaret, tercio Arsis filii Ochi anno a (208) Pausania, filio Cerastæ, genus ab Oreste trahente, per insidias interimitur. Sufficerent ad exemplum miseriarum insinuata memoriæ gesta per Philippum, etiam si Alexander ei non successisset in regnum.

14 .0 17
15 41 18
16 42 19
17 43

Annus 400 ab Urbe condita.

1 23 (HIER. — JOS. XI, 14.) Arses ¹⁷⁰, filius Ochi, regnavit Persis annis 4, a reædificatione templi anno 182°.— Defuncto Johanne pontifice Judæorum, Jaddus, filius ejus, suscepit principatum, ejus frater Manasses templum in monte Garizim construxit.

(HIER.) Plato moritur his temporibus, post quem Speusippus achademiam tenuit, cui mortuo Xenocrates ¹⁷¹ successit. — Aristotiles omnium ore celebratur.

1 1 Darius, Arsami filius ¹⁷², rex Persarum ultimus, regnavit annis 6, a restauratione templi
2 2 anno ¹⁷³ centesimo octogesimo sexto. Sexto quippe ejus anno Alexander, rex Macedonum,
3 3 pugnavit cum eo, victoque, regnum Persarum dextruxit, quod stetit per annos 240.

4 4

5 5 (HIER.) Alexander Magnus, Phylippi ¹⁷⁴, ut putabatur, et Olimpiadis filius, rex Macedonum
6 6 vicesimus quartus, regnavit annis duodecim, sex adhuc stante regno Persarum, postea item

7 7 sex, qui et in ordine temporum numerantur. (Cf. JORD.) Hic (208) parvus statura, ferox
8 8 natura, vir magni fuit animi, quietis impatiens, semper ad altiora contendens, crudelis et san-
9 9 guinem siciens. (OROS. III, 18.) Unde non solum de extraneis, sed de suis quoque multos oc-
10 10 cidit, inter quos Amintam consobrinum ¹⁷⁵, Clytum quoque annis gravem et amicitia sibi
11 11 conjunctum, Callistenen ¹⁷⁶ etiam phylosophum sibi apud Aristotilem condiscipulum, cum
12 12 plurimis regni principibus. (Ib. c. 16.) Hic regnum adeptus, primam experientiam animi et

virtutis suæ compressis celeriter Grecorum motibus dedit, quibus ut ab imperio Macedonum deficerent Demostenes orator extitit auctor. Subditis igitur Atheniensibus, deletis Thebanis, ceteris urbibus Græciæ et Thessaliæ vectigalibus factis, Ylliricis et Tracis domitis, profectus est ad Persicum bellum contra Darium regem, quem potentissimum et ditissimum fuisse, tam Græcæ quam Latinæ et barbaræ narrant historiæ (Cf. HIER., in DAN. c. IX et OROS. l. l.). Habuit autem Alexander in exercitu suo viginti duo milia peditum, quatuor milia equitum et quingentos ¹⁷⁷, naves centum octoginta, et cum tam parva manu universum orbem, utrum mirabilius quia vicerat, an quia aggredi ausus fuerit ¹⁷⁸, incertum est. In primo ejus congressu cum Dario sexcenta milia Persarum in acie fuerunt, quæ non minus arte Alexandri superata, quam virtute Macedonum terga verterunt. Magna igitur cedes Persarum fuit, in exercitu vero Alexandri centum viginti equites et novem tantum pedites defuerunt. Deinde Gordien, civitatem Frigiæ, quæ nunc Sardis ¹⁷⁹ vocatur obsedit et expugnavit. Interea Darius cum trecentis milibus peditum et

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶⁹ desunt duo folia in l. ¹⁷⁰ erses omissa uttera imittant 4. arses 9c. ¹⁷¹ zenocrates 9c. ¹⁷² f. a. 4. ¹⁷³ deest 9c. ¹⁷⁴ ut p. phylippi 4. ¹⁷⁵ consobri 4. 5. ¹⁷⁶ callastenen 4. ¹⁷⁷ quingentas n. 4. ¹⁷⁸ fur-
rat 4. ¹⁷⁹ sardus 4.

NOTÆ.

(208) Hæc verba nescio ubi Ekkehardus invenerit.

centum milibus equitum advenit. Cumque congressi essent, ingentibus utrimque animis pugnatum est, in pugna ambo reges vulnerati sunt, ac tandem anceps certamen fuit, quoadusque fugeret Darius. Ibi tunc ex Persis 80 milia peditum et decem milia equitum cesa sunt, 40 milia capiuntur; ex Macedonibus vero cecidere pedites 150, equites 150. (Jos. xi, 10.) Post hæc Alexander ad Judeam tendens, Hierosolimam adiit; cui Jaddus sacerdos cum jachinctina et aurea stola, habens super caput cydarim et laminam auream, occurrit, ceteri vero sacerdotes cum bissinis stolis, omnisque multitudo cum vestibus albis processit. Alexander autem solus accessit, et nomen Dei, quod in aurea lamina scriptum erat, adoravit, principemque sacerdotum primum veneratus est, deinde ¹⁸⁰ ascendens ad ¹⁸¹ templum, sacrificavit Deo juxta sacerdotis ostensionem, ipsi vero pontifici ¹⁸² ceterisque sacerdotibus multa donavit. De qua re suis omnibus stupentibus, Parmenius princeps exercitus interrogavit eum cur adorasset sacerdotem gentis Judeæ. *Non hunc, inquit, adoravi, sed Deum, cujus sacerdotii principatu functus est. Nam cum adhuc essem in Macedonia et cogitarem me non posse Asiam vincere, in hujusmodi habitu eum conspexi, incitantem me confidenter transire, seque ducturum dixit exercitum meum et Persarum potentiam michi traditurum* (208 bis.) [Oros. l. l.] Interea Darius tercio, cunctis Persarum viribus sociorumque auxiliis contractis, bellum instaurat. Alexander vero revertens a Judea, Tyrum urbem cæpit, Syriam et Ægyptum invadit, Alexandriamque in Ægypto condidit. Inde revertenti Darius apud Tharsum 404 ¹⁸³ milia peditum et 100 milia equitum obponit. (Oros. iii, c. 17) Nec pugne mora, omnes cæca rabie in ferrum ruunt, Macedones tocians a se victis hostibus animosi, Persæ nisi vincant preoptantes mori. Raro in ullo bello tantum sanguinis fusum est. Sed Darius cum vinci suos videret, mori in bello paratos, persuasu suorum ¹⁸⁴ fugere compulsus est. Alexander 24 diebus continuis castrorum predam percensuit. Cum vero ¹⁸⁵ audisset Dariam a propinquis suis vinctum aureis compedibus teneri, statuit eum persequi; sed inveniens eum in itinere solum relictum, multis ¹⁸⁶ vulneribus perfossum mortuum, hunc ¹⁸⁷ inani misericordia in sepulchris majorum sepeliri fecit. Occiso itaque Dario regni sui anno sexto, Alexandri quoque itidem sexto, Asiæ viri ¹⁸⁸ conciderunt, et totus oriens in potestatem Macedonici cessit imperii, Persarumque regnum Alexandriam translatum est, ubi regnatum est per annos ducentos nonaginta sex. (Cf. Hier et Oros. l. l.) Quod regnum alii (Jord.) Grecorum, alii (Cf. Jos. xii, 1, et Bedam) Ægyptiorum nominant regnum.

Alexander Macedo post mortem Darii regnavit annis sex, a reedificatione templi anno 186°. Duodecim quippe annis trementem sub se orbem ferro pressit, sed sex postremi ejus anni, quibus destructo Persarum imperio monarchiam tenuit orbis, in ordine temporum numerantur, priores vero septem sub regno Persarum computantur. Omnibus itaque circumpositarum gentium regnis sibi subjectis, in Indiam tetendit, eamque cum omnibus orientalibus regnis sibi subiecit. Postquam vero multa miranda peragens dominus gentium diversarum nuncupatus est, anno ætatis suæ 52° apud Babyloniam, cum adhuc sanguinem sitiret, ministri sui insidiis venenum bibit et interiit. Quo mortuo, Macedonum duces diversas sortiti provincias, ipso tamen adhuc vivo disponente, mutuis se bellis consumpserunt, orbemque ab Alexandro ¹⁸⁹ celeriter et fortiter acquisitum quatuordecim annis dilaniaverunt, et veluti optimam predam a magno leone prostratam avidi catuli discerpserunt. Sed quia idem Alexander multa mire peregrisse legitur, quæ scire multi delectantur, libet de vita ejus aliqua summatim decerpere, quibus delectationi querentium utcumque valeam satisfacere (Cf. Hieron., Oros. c. 19, 20, 23, et Jordan.).

EXCERPTUM DE VITA ALEXANDRI MAGNI ¹⁹⁰.

(Hist. Alex., cod. Bamb. f. 195.) Ægyptiorum A Cumque ibi moraretur usque ad tempora regis Philippi, quodam tempore, illo exeunte ad prælium, Nectanebus venit ad palatium, salutansque reginam Olimpiadem, ab ea resalutatus est, jussitque ¹⁹² eum regina sedere secum, querens an vere Ægyptius esset. Qui cum se Ægyptium diceret, et Ægyptiorum sapientiam per multa laudaret, seque divinandi peritissimum commendaret, inter verba confabulationis exarsit in ejus amorem, sensuque concupiscibili respexit in eam. Dixitque ad eum regina: *O propheta, quid cogitasti sic respiciendo me: Qui ait: Recordatus sum pulcherrimam divinationem, quam ego diis proximus ab eis percepi. Unus ex potentissimis diis concumbet tecum, et ex ipso concipies.* At illa dixit: *Et quis est deus ille?* Nectanebus inquit: *Ille est Hammon, qui largitur divitias omnibus.* Dixitque illa: *Et quam formam habet?* Cui ille: *Neque juvenis est neque vetulus, sed in media ætate consistit, habens canos barbamque ornatam et in fronte cornua. Unde si tibi placet, esto preparata illi, quia in somnis videbis illum, et in ipso somno concumbet tecum*

(Hist. Alex., cod. Bamb. f. 195.) Ægyptiorum A Cumque ibi moraretur usque ad tempora regis Philippi, quodam tempore, illo exeunte ad prælium, Nectanebus venit ad palatium, salutansque reginam Olimpiadem, ab ea resalutatus est, jussitque ¹⁹² eum regina sedere secum, querens an vere Ægyptius esset. Qui cum se Ægyptium diceret, et Ægyptiorum sapientiam per multa laudaret, seque divinandi peritissimum commendaret, inter verba confabulationis exarsit in ejus amorem, sensuque concupiscibili respexit in eam. Dixitque ad eum regina: *O propheta, quid cogitasti sic respiciendo me: Qui ait: Recordatus sum pulcherrimam divinationem, quam ego diis proximus ab eis percepi. Unus ex potentissimis diis concumbet tecum, et ex ipso concipies.* At illa dixit: *Et quis est deus ille?* Nectanebus inquit: *Ille est Hammon, qui largitur divitias omnibus.* Dixitque illa: *Et quam formam habet?* Cui ille: *Neque juvenis est neque vetulus, sed in media ætate consistit, habens canos barbamque ornatam et in fronte cornua. Unde si tibi placet, esto preparata illi, quia in somnis videbis illum, et in ipso somno concumbet tecum*

VARIÆ LECTIONES.

¹⁸⁰ dein 4. ¹⁸¹ in 4. ¹⁸² sacerdoti 4. ¹⁸³ quadringenta 4. ¹⁸⁴ persuasorum 4. ¹⁸⁵ autem 5. ¹⁸⁶ deest 9c. ¹⁸⁷ deest 9c. ¹⁸⁸ deest 4. ¹⁸⁹ ab a. des. 9c. ¹⁹⁰ deest 9c. ¹⁹¹ menon 4. ¹⁹² fuit temporibus et cont. 5. ¹⁹³ advenisse 9c. ¹⁹⁴ voluit 4. ¹⁹⁵ pergit 1. fol. 60.

NOTÆ.

(208.) Vid. Julius Zacher, qui diu multumque in historiam fabularum de Alexandro Magno narratam inquisivit monet hæc, et quedam alia legi in Petri Comestoris Historia scholastica.

Dixit illa : *Et si hoc videro, non sicut prophetam aut divinum, sed sicut deum te adorebo.* His dictis, Nectanebus exiit continuo in desertum, evellensque herbas et exprimens sucum, fecit incantationem Olimpiadi, ut videretur illi quasi per somnium veraciter Hammonem deum concumbere secum. Nectanebus vero concubuit cum ea. Qui cum surrexisset ab ea, dixit illi : *Mulier, concepisti defensorem tuum.* Mane autem facto, cum illa surrexisset a lecto, fecit venire ad se Nectanebum, recitans illi somnium quod viderat. At ille dixit : *Omnia scio. Faciamus aliquod arbitrium, quia aliud est veritas, aliud somnium. Iste deus quando veniet ad te, figuram habebit draconis, postea humanam formam in mei similitudine.* At illa ait : *Bene dixisti, propheta, recipe cuticulum, et ego si videro hoc, habebo te quasi patrem pueri.* Quod cum factum esset, cum surrexisset ab ea, percussit manu illius uterum, dixitque illi : *Hæc conceptio sit victorialis, et nullo modo subjugabitur.* Cum autem cœpisset intumescere uterus ejus, vocato Nectanebo dixit : *Propheta, quid facturus erit Phylippus si redierit?* Cui ille : *Noli expavescere, ego tibi ero in adiutorium.* Taliter persuasa Olimpiades, adulterata est ab homine quasi a deo. Inter hæc fecit Nectanebus ¹⁹⁶ incantationes, et apparuit Phylippo, quasi videret Hammonem deum concumbere cum Olimpiade et dicere ei : *Mulier, concepisti in utero defensorem tuum a patre suo Phylippo, et quasi videret celata pueri membra consuere atque signare anulo aureo, cui inerat lapis habens insculptum sibi caput claritatem solis et gladium (f. 195).* Hæc ^C videns Phylippus surrexit, et vocavit ad se ariolum, qui interpretaretur somnium. Cui ariolus : *Scias, Phylippe, pro certo, quia concepit Olimpiades non ab homine sed a deo, et ille qui nascetur pertinet usque ad orientem pugnando atque civitates per gladium capiendo.* Post hæc Phylippus, accepta victoria ¹⁹⁷, rediit Macedoniam, cui Olympiades processit obviam. Quam cum oscularetur, intuitus eam dixit : *Cui te tradidisti, Olympiades? Peccasti; in quem? sed non peccasti, quia vim a deo sustinuisti. Ego itaque totum hoc per somnium vidi, proinde inreprehensibilis esse videris.* Quadam vero die cum epularetur rex et valde lætus esset, Nectanebus per artem magicam transfiguravit se in formam draconis, et per medium triclinium transiit, ac terribiliter sibilavit, unde convivis omnibus pavorem incussit, et appropinquans ad Olimpiadem, posuit caput in gremium ejus. Quem videns Phylippus, dixit omnibus : *Vere hunc draconem vidi, quando contra inimicos meos in prælio fui.* Post paucos vero dies cum Phylippus sederet solus, parva quædam avis ascendit in ejus gremium, peperitque ovum. Quod cadens de sinu ejus in terram, divisum est, et exiit inde parvissimus serpens, qui gyrans ovum voluit intrare in illud, sed antequam intromisisset caput, defunctus est. Turbatus autem rex vocavit ariolum, et recitavit ei

A factum. Qui ait : *Rex Phylippe, nascetur tibi filius, qui debet regnare et circumire totum mundum subjungendo omnes, et antequam revertatur in terram suam, morietur.* Appropinquavit autem Olimpiadi tempus pariendi, et cum doleret uterus ejus, fecit venire ad se Nectanebum. Qui cum inciperet computare, dixit : *Paululum te subleva, Olimpiades, de sede tua, quia hac hora conturbat sol omnia elementa.* Et post paululum peperit Olimpiades, et ubi puer cecidit in terram, statim facta sunt fulgura atque tonitrua et terremotus. Quod cum vidisset Phylippus dixit : *O mulier, cogitavi in corde meo ut nullo modo enutriretur iste infantulus; quia non est ex me conceptus; sed quia intellego quod est conceptus a deo, et in partu ejus elementa mutari video, nutriatur in memoriam mei, quasi proprius sit filius meus, imponaturque ei nomen Alexander.* Hæc dicente Phylippo, cœperunt nutrire sub omni diligentia puerum. Cujus figura neque patri neque matri assimilabatur, coma capitis ejus quasi leonis, oculi ejus non similibantur ad invicem, sed unus erat niger, albus alter, dentes ejus erant acuti, impetus vero illius quasi leonis erat fervidus. Datus vero ad studium philosophiæ, cum sedebat in scolis cum condiscipulis suis, sepe pugnavit cum eis, eosque devicit. Ubi autem factus est annorum duodecim, instruebatur cum aliis militibus quasi ab pugnam. Videns autem rex velocitatem ejus, dixit ad eum : *Fili, diligo velocitatem tuam atque ingenium, sed tristis existo, quia figura tua non assimilatur michi.* Quem videns Olimpiades tristem, vocavit Nectanebum, et dixit ei : *Perscrutare et intellege, quid cogitet Phylippus facere de me.*

Qui computans dixit : *Cogitatio illius munda est erga te; sol enim respicit in quandam stellam, separantem desiderium suum.* Alexander vero tunc ibi erat. Qui ubi hoc audivit, dixit : *Pater, hæc stellæ, quas tu computas, apparent in cælo? Cui Nectanebus ¹⁹⁸ ait : Etiam, fili.* Alexander dixit : *Et possum eas videre hora serotina? Nectanebus ait : Sequere me nocturna hora in campum, et ostendam tibi.* Alexander dixit : *Et fatum tuum agnoscis? Cui Nectanebus : Etiam fortiter.* Alexander dixit : *Ars bona est et opto eam scire; et qua morte debes mori? Qui dixit : A filio meo moriar.* Hæc omnia loquendo, secutus est eum Alexander per noctem extra civitatem. (f. 196.) Cui dixit Nectanebus : *Fili, respice stellas, et vide stellam Herculis quomodo tristis est; stella vero Hermi læta est, et stella Jovis clara.* Sic sursum respiciente Nectanebo, accessit ei propius Alexander, et impetum faciens in eum precipitavit in foveam, dicens : *Cum nescias terrenas causas, quare voluisti te intromittere de cælestibus elementis? Cui Nectanebus ait : Cognitum michi fuit hoc, quia sic debuit michi evenire; non potui tamen evadere, nisi michi hoc contingeret.* Alexander dixit : *Quia ego sum filius tuus.* Cui Nectanebus ait : *Tu es utique filius meus.* Ille autem ubi cognovit quia pa-

VARIE LECTIONES.

¹⁹⁶ nectanebus 1. ¹⁹⁷ deest 1. ¹⁹⁸ nectanebus 1.

ter ejus esset, dubitavit eum dimittere in fovea, sed elevavit eum in humeros suos, et portavit in palatium. Quod ubi vidit mater ejus, dixit: *Fili Alexander, quid est hoc?* Cui ille: *Corpus Nectaneb est.* Et illa: *Nectanebus pater tuus fuit.* Ille autem dixit: *Quomodo stulticia tua fecit.*

(f. 195.) Quidam autem ex Capadocia adduxerunt Phylippo poledrum, id est pullum equinum magnum, ligatum ex omni parte diversis ligaturis; comedebat enim homines. Quem jussit rex includi cancellis ferreis, ut raptores et latrones alique malefactores, qui feris deputarentur, ab hoc comederentur. (f. 196.) Alexander autem audax factus et fortis, transiit quadam die per eum locum ubi caballus ille inclusus erat, vidensque jacere ante eum summitates manuum et pedum humanorum, quæ sibi superfuerant, miratus est, misitque manum suam per cancellos ad eum. Ille statim extendit collum suum, et cœpit lambere manum illius, complicatisque pedibus projecit se in terram, tornansque caput respexit Alexandrum quasi blandiendo. Qui intellegens voluntatem caballi, aperuit cancellum et cœpit mansuete tangere dorsum ejus manu dextera, statimque caballus cœpit mansuescere amplius, et sicut canis blandiri solet domino suo, sic ille blandiebatur Alexandro. Ille autem ascendens super eum, equitavit foras, vocavitque (209) eundem caballum buccfalum. Quod cum vidisset Phylippus, dixit: *Fili Alexander, omnem divinationem modo cognovi in te, et scio quia tu debes regnare post me.*

Inter hec factus Alexander annorum quindecim, dixit ad Phylippum: *Pater, si potest fieri, dirige me sedentem in curru.* Dixitque rex: *Gratum accipio, fili, daboque tibi caballos centum et 40 milia aureorum solidorum, et vade cum bono auxilio.* Exiens itaque Alexander venit in Peloponensem, ut faceret pugnam cum Nicolao, rege ipsius provinciæ. Quem videns Nicolaus, dixit: *Dic michi, quis es tu?* Cui ille: *Ego sum Alexander, filius Phylippi.* Cui Nicolaus: *Quem me speras?* Dixit Alexander: *Tu es Nicolaus, rex Arideorum; sed non elevetur cor tuum in superbiam quia habes honorem regalem, solet enim inveniri in futo humano, quod major perveniat ad parvitatem et parvus ad magnitudinem.* Cui Nicolaus: *Bene dixisti. Tu nescis te ipsum, mea autem natura irreprehensibilis est. Dic tamen michi veritatem, quare in has partes venisti?* Cui Alexander ait: *Recede a me, homo, quia neque tu habes aliquid adversum me, nec ego adversum te.* In hoc Nicolaus valde iratus dixit: *Ecce quali homini loquor. Per salvationem patris mei, si impetum spumæ in faciem ejus ejicio, morietur.* Et exspuit ad eum et dixit: *Tolle hoc quod te decet accipere, catule, quia non erubescis.* Ille autem continens se secundum doctrinam philosophiæ, dixit: *Nicolae, per nativitatem meam paternam et per uterum matris meæ a deo impregnatum, et te per arma devincam, et patriam tuam michi subjugabo.*

A Et recessit ab eo. Post paucum tempus venit dies constitutus, in quo juncti sunt ambo ad pugnam. Sonantibus ergo tubis, omnes Nicolai milites moti sunt unanimiter ad pugnam, quos omnes Alexander propria manu occidit.

Reversus autem cum victoria, invenit Phylippum sociasse sibi quandam nomine Cleopatram, matre sua ejecta; sicque illo sedente in nuptiali convivio, ingressus Alexander dixit: *Pater, accipe a me de prima mea pugna victorialem coronam; tamen quando celebraturus sum nuptias matris meæ, jungendo illi maritum, ad ipsas nuptias tu non invitaberis.* Unus autem ex discumbentibus Lysias dixit: *Phylippe, ex Cleopatra nascetur tibi filius similis tui.* Hoc audiens Alexander, percussit eum cum baculo quem tenebat in manu, et mortuus est. Videns hec Phylippus iratus est, et erigens se impetum fecit in eum, sed in ipso impetu cecidit. (f. 197.) Cui dixit Alexander: *Qui subjugasti Asiam et Europam, quare super pedes tuos non stas?* Sic ergo exturbatæ sunt ipsæ nuptiæ, et Phylippus egrotabat. Post paucos dies introivit Alexander visitare illum, et dixit: *Phylippe, quamvis non sit lex ut te vocem ex nomine, non tibi loquor ut filius sed ut amicus; fac bene mulieri illi cui male fecisti, et non sit tibi curæ quia Lysiam occidi. Bene feci, tu autem male fecisti, volens me percutere gladio.* Et flevit Phylippus. Alexander autem ubi vidit patrem plorantem, dimisit eum, et abiens ad matrem, dixit ei: *Mater, noli tenere malam voluntatem patris, quia quamvis absconditum sit peccatum tuum, reprehensio tamen tua stabit. Bonum est ut uxor semper subjecta sit marito.* Hæc dicens, adduxit eam Phylippo.

Post paucos dies venerunt legati Darii regis ad Phylippum, exigentes ab eo tributum. Quibus Alexander ait: *Ite et dicite Dario: Quando Phylippus non habebat filium, gallina generabat ei aureorum, nunc autem Phylippo natus est filius, et gallina facta est sterilis.* Hæc dicens, dedit eis absolutionem, et remisit eos vacuos ad Dariam regem.

Post hec rebellavit Phylippo Armenia, et direxit illuc Alexandrum cum exercitu, ut expugnaret eam. In Macedonia vero erat quidam homo nomine Pausania subjectus Phylippo, qui concupiscens Olimpiadem, fecit contra regem consilium, et adunavit sibi populum, armataque manu venit super Phylippum. Qui cum ei terga verteret, vibrata hasta Pausania percussit Phylippum in dorso, qui tamen non statim mortuus est, sed jacuit semivivus in campo. Pausania vero putans eum mortuum, elevatus est, intransque palatium cum audacia, abstraxit inde Olimpiadem. Inter hæc reversus Alexander de Armenia, invenit maximam perturbationem in Macedonia. Exiens autem Olimpiades, cœpit vociferare ad Alexandrum, dicens: *Uti est, Alexander, victoria tua, ubi fatum quod a diis accepisti, ut esses victorialis et vindicares me patremque tuum?* Quo audito Pausania, exiit ut videret

NOTÆ.

(209) vocavitque e. c. b. ex alio quodam libro

sumpsit.

Alexandrum. Ille autem vibrato gladio percussit A Pausaniam, et statim mortuus est. Venitque illi nunciatus quod et pater ejus jam moreretur, et abiit ad eum. Ut autem vidit eum Phylippus, dixit illi : *Fili Alexander, jam lætus moriar, quia fecisti vindictam, occidendo inimicum meum.* Hæc dicens mortuus est. Alexander vero plorans mortem patris, abiit et sepelivit eum. Altero die sedens in throno patris sui, convocatis omnibus dixit : *O juvenes Macedones, Tracenses, Thesalonicenses, Lacedæmones, et alii, intuemini et videte Alexandrum, et procul sit a vobis timor barbarorum! In me sit hoc, quia et illos subjugabo et in servitium vobis dabo. Quisquis ex vobis voluerit, tollat arma ex palatio meo et preparet se ad prælium, et qui noluerit, armet se armis suis.* Dixerunt ei seniores : *Rex Alexander, multis annis militavimus patri tuo, et virtus non est nobis, ut angustias ferre valeamus; unde, si tibi placet, recusetur a nobis militia quam hæcenus egimus*¹⁹⁹. Respondit Alexander : *Magis volumus vos habere in militia nostra quam juvenes, quia juvenis confidens in juventute sua acquirit mortem, senior autem agit omnia cum consilio.* Hoc dicens, fecit eos acquiescere, ut essent in militia sua.

(f. 198.) Post hæc congregata multitudine, cœpit ire Romam, deinde perrexit in Africam (210) sicque contendit in Ægyptum. Audientes Ægyptii adventum ejus, exierunt obviam ei, et honorabiliter susceperunt eum. Invenit autem ibi regalem statuam ex marmore nigro, interrogantique cujus esset, dictum est quod Nectanebi regis esset. Qui ait : *Nectanebus pater meus est.* Et amplexatus statuam, osculabatur eam. Inde perrexit in Syriam; sed Syrii viriliter resisterunt ei, pugnantisque cum eo, occiderunt aliquos ex militia ejus. Quidam autem ex eis abeuntes Persidam, nunciaverunt Dario regi presumptionem Alexandri. Qui cum sciscitaretur de statura ejus, ostenderunt ei depictam imaginem Alexandri. Quem ille despiciens pro parvitate formæ illius, statim direxit ei speram et virgam curvatam et cantharam auream cum epistola tali :

*Rex regum terrenorum, parens solis, qui lucet una cum Persidis diis, famulo meo dirigo gaudium. Audivi denique de te, quod pro mea venias inimicitia perennem gloriam; quapropter precipio tibi turnare gressum. Redi ergo ad matrem tuam, et quiesce in sinu illius. Direxi autem tibi speram et curvam virgam cantharamque auream, ut exerceas et cogites jocandi causam. Cognosco itaque, quia pauper es et miserrime indiges; sed cito resipisce a stulticia tua et dæmoniaca*²⁰⁰ *quam agis gloria. Tu enim coadunasti quosdam latrunculos, et vis conflagrare cum multitudine Persarum. Quin immo cogita si poteris numerare stellas cæli; et si potueris coadunare homines totius mundi, nec sic prevalebis resistere multitudi-*

VARIÆ LECTIONES.

¹⁹⁹ habuimus et egimus S. ²⁰⁰ dæmonii || ca. I. ²⁰¹ equites G.

NOTÆ.

(210) Hic plura ommissa sunt ab Ekkeharo.

Persarum, quæ coæquatur arenæ maris. Tantum aurum est in Persida, ut vincat claritatem solis. Unde oportet te pœnitere in hoc quod operatus es, quia, si in ipsa stulticia perseverare volueris, dirigam ad te vindicatos qui te apprehendant, et non quomodo filium Phylippi, sed quomodo principem latronum cruci te affigi precipiam.

Hanc epistolam cum precepisset Alexander legi coram militibus suis, audientes contristati sunt. Quibus ille ait : *Nolite contristari in verbis epistolæ hujus. An nescitis quia canes multum latrantes nullum effectum faciunt? Credamus itaque quod veritatem dicat hæc epistola: sed opus est nobis strenue et fortiter pugnare cum illis, et non in vacuum, quia illorum divitiæ compellunt nos pugnare.* Hoc ubi dixit, precepit suis hominibus comprehendere portitores epistolæ et crucifigere. At illi dixerunt : *Male facis; quam enim culpam nos habemus?* Quibus ait : *Si ego malefacio, senioris vestri dicta me hoc agere compellunt, qui direxit vos quasi ad latronem.* (f. 199.) At illi dixerunt : *Proinde scripsit hæc Darius, quia nescit magnitudinem tuam? sed quia nos vidimus intelligibilem imperatorem, si redierimus, diffamabitur per nos nomen tuum.* Tunc precepit illos dimitti et ad convivium suum vocari. Sedentes itaque cum eo et convivantes, dixerunt ei : *Dominator, si placet potestati tuæ, precipe mille milites*²⁰¹ *nobiscum venire, et trademus tibi Darium.* At ille ait : *Lætetur animus vester in his in quibus sedetis, pro traditione autem vestri senioris non dabuntur vobis mille milites*²⁰¹.

Alio itaque die sedit Alexander, et jussit scribi epistolam Dario continentem ita :

Rex Alexander, Phylippi filius et Olimpiadis, terrenorum regi Dario, proximo solis, lucenti una cum Persidis diis. Dedecus est tam lucidissimo atque magnificentissimo imperatori talia verba dirigere parvo homini, et cottidie suspectum manere ledi posse a me te, qui es parens solis et resides in throno velut in æthere et fulges cum diis Persidis. Dii namque immortales irascuntur, si mortales homines eorum socii effici conantur. Mortalis ego sum, et sic venio ad te quasi cum mortali homine pugnaturus. Quia vero, laudando te, dixisti te habere plurimas divitias, acuisti mentes nostras et fecisti nos fortiores in virtute, ut acquiramus divitias vestras. Si autem tu, qui magnus es, pugnaturus mecum veneris, si viceris me, non habebis laudem, quia latrunculum vicisti, si autem ego te vicero, magnam habebis laudem, quia magnificentissimum vici imperatorem. Quia vero michi direxisti virgam curvam et speram et cantaram auream, per virgam curvam intellego quia curvantur ante me reges potentissimi, per speram rotundam, quia tenebo rotunditatem totius mundi, per cantaram auream me intellego victoriosum esse et censum ab

omnibus recipere, sicut a te, qui magnus es, ego, qui parvus sum, cantaram auream accepi.

Hæc scribens Alexander, vocavit apocrisiarios, et donavit illis cantaram auream et epistolam. Quibus abeuntibus preparavit se ipse ut iter faceret.

Recepta itaque Darius epistola et relecta, iratus est, scripsitque satrapis suis epistolam talem :

Rex Persarum Darius satrapis suis. Audivimus itaque quod filius Phylippi, Alexander Macedo, elevatus est in stulticia, et intravit in terram Asiæ, quæ mea est, ei depredatus est eam. Quapropter precipio vobis ut apprehendatis eum et ducatis ad me, sicut tam magnos et fortes et adjuutores imperii mei decet; ut pueriliter flagellem illum, et indutum purpura dirigam illum Olimpiadi matri suæ in Macedoniam, quia non decet eum pugnare, sed in provincia sua stare et pueri more ludere.

Relegentes itaque satrapæ epistolam, rescripserunt ei sic :

Regi Persarum Dario ego Primus et Antiochus satrapes gaudium. Sciat magnitudo vestra, quia cum ipso Alexandro, quem puerum dicitis, congregata multitudine pugnavimus, et terga vertimus ei, et vix de manu illius evasimus. Quia vero nos dicitis imperii adjuutores, necesse est ut vestram queramus salutem, ideoque volumus vobis notum esse, quia hic funditus dissipabit Syriam.

Cum autem legisset Darius hanc epistolam, venit et alter nuncius, quod Alexander applicasset super fluvium, qui dicitur Straga. Iterum scripsit ei epistolam :

Darius rex Persarum dirigo hoc Alexandro. In universo mundo laudatum est nomen Darii, quin immo etiam dii laudant nomen ejus; et quomodo tu ausus es transire flumina et mare ac montes et venire contra me? Hoc fuerat tibi magnum nomen, ut sine me tenuisses imperium Macedoniae, sed confortatus es et congregasti socios tuos, et vadis pugnando et dissipando civitates meas. Melius tibi fuerit poenitere de malis tuis, antequam acciperes a me injuriam, et absconse faceres refugium ad me, qui sum dominus, ut non congregares multa mala super te. Deberes enim pro hoc gloriari, quia epistolam de me recipere dignus fuisti. Ut autem cognoscas qualis et quanta est militia mea, significo tibi per hanc sementem papaveris quam direxi tibi. (f. 200.) Si ergo hanc numerare potueris, pro certo numerabitur populus meus. Quod si facere non poteris, revertere ad terram tuam, et amplius non ascendat in cor tuum talia facere.

Cum autem venissent apocrisiarii ad Alexandrum portantes epistolam et sementem papaveris, legit epistolam, tendensque manum tulit de semente papaveris et misit in os suum, mandensque dixit : *Video, quia populi illius multi sunt, sed sicut hoc semen papaveris molles sunt.* Supervenerunt autem ei nuncii, significantes ei infirmitatem matris suæ. Quam cum audisset, scripsit Dario sic :

Rex Alexander Dario regi Persarum. Plurimæ

epistolæ, quæ michi adveniunt, impellunt me volentem nolentem ad hæc quæ facio et quæ dico. Noli cogitare quod pro pavore vanæ tuæ gloriæ recedam de loco isto, pro certo scias quia vado videre matrem meam, quæ obpressa est valida infirmitate; sed tamen non post multum tempus renovando me redcam. Ad vicem vero sementis papaveris, quod michi misisti pro inmensurabili numero militiæ tuæ, dirigo tibi hoc piper, ut agnoscas, quia multitudinem sementis papaveris vincit fortitudo hujus parvissimi piperis.

Hanc epistolam dedit Alexander apocrisiariis Darii cum parvo pipere, illisque abeuntibus, cœpit ipse redire ad matrem suam.

Potentissimus autem vir quidam princeps militiæ Darii regis sedebat illo tempore cum valida manu super Arabiam, qui movens se cum omni exercitu inde, stetit contra Alexandrum, et cœpit acriter pugnare cum eo. Valde mane inchoatum est prælium, et pugnatum est usque ad solis occasum, et neque hi neque illi molles inventi sunt, cum tamen utrimque multi cecidissent; sed fortiter pugnatum est per tres continuos dies. Post hæc defecit princeps militiæ Darii, et cum his qui superfuerant tanta velocitate fugit in Persidam, quod ante Darium invenit apocrisiarios, qui epistolam Alexandri et piper portaverunt, tenente Dario epistolam. Scrutabatur autem Darius a legatis, quid faceret Alexander de semente papaveris. At illi dixerunt : *Apprehendit et momordit, et despiciendo dixit : « Multi sunt sed molles. »* Accepto itaque Darius pipere, misit in os suum, mandensque dixit cum lacrimis : *Pauci sunt sed duriores.* Videns hoc princeps ille qui de prælio venit, dixit : *Etiam, dominator, paucos pugnatore habet Alexander, sed fortes sunt, multosque milites meos occiderunt.* Alexander autem, non elatus pro victoria, jussit sepeliri qui de suis ceciderant.

Post hæc applicuit in Achaïam, ubi subjugatæ sunt ei civitates multæ, junxitque militiæ suæ decem et septena milia. Inde ascendit in montem Taurum, et venit in civitatem Persepolim, in qua sunt novem musæ, deinde venit in Frigiam, in templum quod dicitur Solis, in quo ²⁰² et oblationem fecit. Inde venit ad fluvium Scamandrum, qui est in latitudine cubitorum quinque. Dixit autem his qui erant ibi : *Beati estis qui habetis laudes doctoris Homeri.* Et stetit ante eum homo cui nomen Clytomidis, et dixit : *Alexander rex, majores laudes possum facere tibi de tuis actionibus quam fecisset Homerus, quia plus miras virtutes fecisti quam hi qui fuerunt Trojæ.* Alexander dixit : *Magis vellem esse discipulus Homeri quam habere laudem Achillis.* Post hæc veniens in Macedoniam, invenit matrem suam levatam de infirmitate sua, et lætatus est cum ea.

Post hæc exiens de Macedonia, venit in locum qui dicitur Abdira; homines autem ipsius civitatis clausurunt portas, ut non ingrederetur ibi. Iratus Alexander jussit ut incenderetur civitas. Videntes

²⁰¹ et sacrificavit et o

autem ignem qui erant in civitate, dixerunt : *A Quod si non vultis, estote fortiores meis, sin autem, (f. 201.) Alexander, non rebellando tibi clausimus portas, sed timendo Darium, ne audiret nos tecum fecisse pactum, et dissiparet nos. Apertis ergo portis transiit, et venit in Olintum, inde Chalceopolim, venitque ad fluvium qui dicitur Xenis, et oppressit eos fames valida, et murmuraverunt inter se milites, dicentes : Defecerunt caballi nostri. Quibus Alexander dixit : Viri commilitones mei, et si defecerunt caballi vestri, desperastis vos de salute? Quod si nos vixerimus, caballos festinanter inveniemus; si vero nos morimur, caballi non sunt nobis necessarii. Festinemus tamen ire in locum talem, ubi cibaria nobis sint et caballis nostris. Et ceperunt ire ad locum qui dictus est Locrus, ubi invenerunt cybaria multa, et animalibus pascua. Inde venientes in locum qui dictus est Tragachantes, invenerunt ibi templum Apollonis, ubi voluit Alexander invenire divinationem a virgine Zachora sacerdote. Cui illa dixit : Non est hora divinationis. Secunda vero vice dixit Apollo : Heracli. Alexander dixit : O Propheta, michi nomen est Heraclius? ergo periit divinatio tua. Inde movit exercitum et veniens Thebaidam dixit Thebeis : Date michi 400 viros armatos qui veniant in adiutorium michi. Illi autem clausurunt portas armatique ascendentes murum ad quatuor milia, dixerunt ei : Alexander, si non recesseris, pugnabimus tecum. Alexander subridens dixit : Fortissimi milites sunt Thebei, clausurunt intra portas, et sic dicunt se pugnare mecum. Omnis homo fortis volens pugnare in campum exit, non clauditur intra urbem sicut virgo. Et precepit militibus suis urbem obpugnare, captamque incendit, murumque a fundamentis evelli precipiens abiit. Thebei vero qui remanserant abierunt Delphum ad Apollinem, responsa querentes, si deberet civitas eorum reedificari. Quibus dictum est : Ille qui hanc civitatem aedificaturus est, tres victorias habebit, post quas eam reedificabit.*

Alexander autem profectus est Chorintum, rogaruntque eum Corinthii ut luderet cum eis in curribus, et ad hoc spectaculum convenerunt multi. Secutus est autem Alexandrum vir Thebeus magnus et gloriosus, cui nomen Clytomagus. Astantibus vero ad hoc spectaculum dixit Alexander : *Quis ex vobis exiet luctans in ludo isto? Cui Clytomachus dixit : Si placet potestati vestrae, ego pugnabo et vincam. Alexander dixit : Si tres viceris, coronaberis. (f. 202.) Pugnavit ergo, vicitque et alios duos; et dixit illi preconator : Dic nobis nomen tuum. Qui ait : Sine civitate. Audiens hoc Alexander dixit : O beatissime et pulcherrime certator, ut quid sine civitate? Clytomachus dixit : Magne imperator, antequam tu esses, habui civitatem, nunc autem per te civitatem non habeo. Intellexit hoc responsum Alexander et dixit preconatori : Vociferare ut sit Thebeus, et potestatem habeat reedificandi civitatem.*

Exiens inde Alexander venit Athenas, misitque ad Athenienses in haec verba : *Nichil a vobis opto, nisi ut militetis sub imperio meo et me habeatis seniore.*

Quod si non vultis, estote fortiores meis, sin autem, subjugamini michi fortiori vobis. Athenienses vero rogaverunt Demostenen philosophum, ut daret eis consilium. Qui annuens manu imperavit silentium, et dixit : Viri cives mei, commune consilium dabo vobis. Si scitis vos tales esse ut vincere possitis Alexandrum, pugnate cum eo, sin autem, flectamus nos sub potestate manuum ejus, quia de caelo datur ei adiutorium. Et cum multa hujusmodi perorasset, acquievit ei populus omnis, et statuerunt dirigere illi victorialem coronam, pensantem libras quinquaginta. (f. 203.) Quibus ille ait : Quia dedit vobis Demostenes consilium de salvatione vestra et fecistis illud, amodo confortamini et estote salvi, nullam contrarietatem sustinentes a me.

B Inde accepta militia, perrexit Lacedemoniam. Lacedemonii vero clausurunt portas, et ascendentes naves exierunt ei obviam praelio navali. Alexander vero irruens super eos qui in muris erant vulnerabat, qui in navibus, igni desuper misso, incendebat. Multis igitur pereuntibus, qui superfuerunt venerunt ad pedes Alexandri, misericordiam postulant. Quibus statim concessit libertatem. Deinde per Ciliciam ingressus est terram Persarum. Darius itaque congregans principes et sapientes suos, consilium habuit cum eis quid agere debuisset, et ait : *Ut video, iste qui sic pugnando vadit, adjungitur in virtute et victoria. Ego reputabam illum sicut latronem ire predando, ille autem sicut rex pugnat et humiliat, et quantum nos volumus exaltari super illum, tanto amplius exaltatur nomen ejus. Dubito, ne adjuvet illum divina providentia, volens illi concedere regni dyadema, ut sicut nos optavimus eicere illum de Elluda, ita nos eiciat ille de Persida. Unde si placet, cogitemus de salute nostra, nec despiciamus illum superbiendo pro hoc quia tenemus regnum Persarum, ne forte parvitas illius crescat et magnitudo nostra deficiat. Haec dicente Dario, Oesiather, frater regis Darii, dixit : Magnificasti Alexandrum dimittendo illi Ellaaam, et in hoc fiduciam ei concessisti, ut plus exardescat ingredi Persidam. (f. 204.) Unde, si tibi placet, fac sicut ille facit; ille quippe, quando vult pugnare cum aliquo, non mittit principes, sed per semet ipsum vadit, et antecedens omnes satrapas, pugnat viriliter, et acquirit sibi nomen et victoriam.*

C Alius satrapa dixit : *Alexander in omnibus peritissimus est, et in nullo offendit, omniaque viriliter agens, formam et virtutem habet leonis. Quod si tibi placet, mitte in omnes fines tuos, et congrega satrapas omnium gentium; sunt enim nobis gentes plurimae plus quam centum quinquaginta, et queramus auxilium a diis. Dum ergo Darius congregata multitudine consiliaretur, Alexander moram faciens in Cilicia, venit ad quandam aquam pulcherrimam, et accidit ei delectatio ut lavaretur in eo, sed per frigiditatem apprehendit cum dolor capitis, et egrotavit fortiter. Quod videntes Macedones, valde tristes effecti sunt, metuentes ne audiret Darius, et faceret, super eos impetum atque deleret illos. Quidam vero*

juvenis nomine Phylippus, quem diligebat Alexander quia medicus erat, promisit ei se daturum potionem unde sanus fieret. Princeps autem militiæ quidam, qui tenebat Armeniam, odio habuit hunc medicum, quia diligebatur a rege, scribensque epistolam direxit Alexandro dicens: *Caveas te a medico Phylippo*²⁰³, *et ne bibas potionem ejus, quia promisit ei Darius rex sororem suam in conjugium dare et consortem regni facere, si interficiat te.* Cum autem preparasset Phylippus potionem, portavit ante regem; sed antequam biberet, supervenit epistola illa. Qui accipiens et legens antequam biberet, non est turbatus, quia de fide Phylippi erat securus. Tenens itaque una manu epistolam, altera accipiens potionem, respiciebat in faciem Phylippi. Cui dixit Phylippus: *Noli expavescere potionem, magne imperator, sed bibe illam.* Statim ebibit eam. Et postquam bibit, porrexit epistolam Phylippo. Relecta Phylippus epistola dixit: *Non sum culpabilis, Alexander, sicut hæc epistola dicit.* Rex autem sanus effectus, vocavit Phylippum, amplexansque collum ejus, dixit: *Cognovisti, Phylippe, quantum te diligam, et quam fiduciam in te habeam, qui prius potionem bibi, et sic epistolam tibi porrexi?* Cui Phylippus dixit: *Fac venire ipsum hominem, qui hæc epistolam tibi direxit, quia me tibi talia pro salute tua facere ipse noluit.* Jubens ergo illum venire, inquisivit eum, inveniensque culpabilem, jussit decollari.

Dehinc movens exercitum, venit in Mediam et Armeniam magnam, et subjugavit eas, deinde ambulavit dies multos, et ingressus est locum aridum et cavernosum, in quo non inveniebatur aqua, et transiens per locum qui dictus est Andriacus, venit ad fluvium Eufraten. Ponens ergo castra, jussit afferri ligna, et preparavit pontem super ipsum fluvium cum tabulis et catenis ferreis, jussitque militibus suis ut transirent. Qui cum dubitarent, precepit custodibus animalium ut transirent cum omni apparatu et cibariis, et post hæc jussit milites transire. Quibus adhuc dubitantibus et validum fluvii²⁰⁴ cursum metuentibus, ipse primus transivit, sicque omnes secuti sunt. (f. 205.) Fluvius autem Tygris et Eufrates vadunt per mediam Mesopotamiam et Babyloniam, et intrant Nilum. Ferunt autem quidam quod ista flumina evacuentur, quando Nilus inundat Ægyptum, et quando subtraxerit se, ista superabundent. Cum autem transisset omnis exercitus, rediit retro Alexander, et fecit incidi pontem. Videntes hoc milites, coeperunt murmurare et dicere: *Si acciderit nobis ut fugiamus de prælio, non erit transitus nobis.* Quibus dixit Alexander: *Bene me confortastis, quando talia cogitastis, et ego proinde feci dissolvi pontem istum, ut aut pugnetis viriliter et vincatis, aut si vultis fugere pereatis, quia victoria non erit his qui fugiunt, sed illis qui insecuntur. Unde quia nullo modo jam vi-*

A *debitis Macedoniam, nisi prius vicero cunctos barbaros, confortetur mens vestra, et fortitudo pugnae estimetur vobis jocus.* Quibus ita confortatis, ecce multitudo militum Darii applicuisse nunciatur super fluvium Tigrin. Principes autem militiæ super eos erant quinque. Convenerunt igitur in campo Alexander cum suis et principes militiæ Darii, et acriter pugnaverunt. Vir autem quidam de Persis animo acer, induens se vestem et arma Macedonica, abiit occidere Alexandrum, mixtusque militibus ejus post tergum illius, evaginatoque gladio tam fortiter percussit caput ejus, ut et galeam transforaret et caput vulneraret. Statimque apprehenderunt eum milites Alexandri, et duxerunt ante eum. Cui dixit Alexander: *O strenue vir, quid est hoc?* Cui barbarus ait: **B** *Ne estimates me, dominator, Macedonem esse, Persa sum*²⁰⁵. *Promisi Dario auferre caput tuum, et ille spondit michi filiam suam in conjugium et regales provincias.* Tunc Alexander ostendit eum omnibus militibus suis, et dixit: *Viri Macedones, convenit omnibus militibus talem habere fortitudinem, et continuo dimisit illum abire, coepitque pugnare fortiter, et ceciderunt ex barbaris multi.* Qui videntes se multum minui, fugerunt, et persecutus est usque Bactram et applicuit. Alia die apprehendit civitatem, invenitque ibi matrem Darii et uxorem eandemque sororem et duas filias ejus, posuitque in ea civitate solium suum, et subjugavit sibi omnes circumpositas civitates. Post hæc unus ex principibus militiæ Darii presumpsit venire ad Alexandrum, et dixit ei: **C** *Dominator Alexander, princeps militiæ Darii sum, et plurimum illi servivi, et nichil dignum ab eo recepi; si tibi placet, da nobis decem milia armatorum, et ego dabo principes nostros et ipsum Darium.* Alexander dixit: *Perge auxiliaturus regem tuum, quia non credunt extranei, postquam tuos vis expugnare.* Principes autem Darii Fictir et Stapsi et Nostadi scripserunt Dario de factis Alexandri, quod et terram dissiparet et multos occideret, et multi ex suis potentissimis junxissent se Alexandro et regales provincias multosque honores acciperent ab eo, ideoque prospiciat sibi et illis, antequam ingrediatur ad eum.

Darius hæc audiens, scripsit ad Alexandrum sic: **D** *Pervenit in manus nostras epistola de tua superbia, quod cogites venire prope nos, ut loquaris nobiscum. Quod si potuerit fieri, omnes orientales dii pergant habitare in occidente. Non elevetur mens tua in hoc quod fecisti; sic preparavi me, quasi mater mea mortua sit, et quasi uxorem nunquam habuerim. Unde scias quia non quiescam inquirendo injuriam meam. Scriptum quidem michi est quia benignitatem erga meos ostenderis, tamen hoc scias, quia, quantumque illis benefeceris, me non habebis amicum, et econtra, si male illis feceris, non amplius me habebis inimicum. Hanc ultimam sententiam mandavi tibi.*

Alexander accipiens epistolam, legit ac risit,

VARIE LECTIONES.

²⁰³ m. P. me'ico l. ²⁰⁴ fluvium l. ²⁰⁵ fortasse persarum, ut in cod. Bamb. hist. Alexandri, legi debet in cod. l. ²⁰⁶ se v. l.

rescripsitque epistolam talem : *Rex Alexander Dario regi. Superbiam et elationem supervacuae gloriae tuae odio habent dii, prout video, quia non cessas blasphemare usque in finem. (f. 105.) Quod benefeci tuis, non pro tuo timore feci, sed habens spem intrandi ad te, ostendi eis benignitatem meam, ut et tu grato illud animo acciperes; sed ut sentio, tu non es animi humani. Haec epistola mea ultima sit tibi. Cave itaque te, et mentem habe in te.* Ubi ergo direxit epistolam, preparavit se, et scripsit satrapis suis qui erant in Syria et Cappadocia, Cilicia et Pamphilia et Arabia ceterisque provinciis, ut prepararet unusquisque mille vestimenta et pelles animalium, quotquot invenirent, et Antiochiam mitterent, ibique ordinarentur cameli, qui portarent ea usque Eufraten, quantum milites sui haberent vestimenta et calciamenta.

Darius vero scripsit satrapis suis ut essent parati cum omnibus suis ad resistendum gentibus Macedoniae, misitque ad Porum regem Indiae, ut preberet ei adiutorium. Qui rescripsit ei, se de injuria ejus valde dolere, et se quidem promptum esse venire, sed infirmitate prepediente non posse, milites tamen suos cum aliis gentibus venturos esse.

Mater autem Darii cum audisset quod ille se iterum prepararet ad praeliandum cum Alexandro, direxit illi epistolam hanc : *Dario regi mater sua gaudium. Audivimus quia congregas alias gentes et pugnare vis cum Alexandro. Quod si totum mundum adunare potueris, quid exinde eveniat nescis, quia victoriae illi concessae sunt. Dimitte sensum altitudinis tuae, et reclina paululum, et ne presumas multum, quia perdes vitam. De nobis autem scias, quia in maximo honore sumus apud eum, sed inducis malum super nos, et facis nos amittere gratiam quam habemus. Fili mi, noli preparare matri tuae angustiam, quia fiducia michi est, si volueris, te in bono ordine futurum cum Alexandro.* Perlecta Darius hac epistola turbatus est valde, et flevit.

Inter haec Alexander movit exercitum suum, et cepit ingredi terram Darii, et appropinquans ei, ita ut Macedones viderent sublimissimum locum ex civitate Darii, jussit milites suos evellere herbas et ramos arborum et ligare in pedibus equorum ad excitandum pulverem, ita ut viderent Persae et mirarentur. Distabant enim a civitate itinere dierum quinque. Cum autem venissent propius, dixit Alexander suis sapientibus : *Inveniamus hominem, quem dirigamus Dario, ut preparet se et exeat ad nos in pugnam.* Dormiens autem ibi, vidit in somno Hammonem deum in forma Hermi, portantem dominicalem clamidem et Macedonicam vestem, sibi que dicentem : *Fili Alexander, quando necesse est adiutorium, paratus sum nunciare tibi. Vide, quem missum dirigere volueris. Sed dico tibi ut induas formam meam, et tu vadas illuc. Periculosa quidem res est, ire regem per missaticum, sed quia deus est in adiutorium tibi, nullam sustinebis angustiam.* Evigilans autem repletus est gaudio,

recitavitque somnium amicis suis, qui dederunt ei consilium ut ita faceret. Vocans autem fidelissimum suum satrapam, cui nomen Eumilo, tulit secum tres velocissimos equos; unum insidebat ipse, alium princeps ille, tertius pergebat vacuus. Pergentes igitur ambo, venerunt ad fluvium qui dicitur Stragan. Hic fluvius pre nimio frigore congelatur noctu, prebetque iter tota nocte transeuntibus; mane, cum incaluerit sol, dissolvitur et perfundissimus efficitur et ingredienti absorbet. Veniens itaque Alexander, invenit eum congelatum, induensque se figuram quam viderat in somno, dimisit ibi principem illum cum duobus caballis, et ipse cum suo transivit. Erat autem fluvius in latitudine stadii unius²⁰⁶. Abiens itaque Alexander, cum venisset ad portam civitatis Darii, videntes eum Persae, mirati sunt in figura vultus ejus, estimantes illum esse deum. Interrogatus autem ab eis quis esset, respondit, se apocrisarium esse regis Alexandri. Et duxerunt eum ad Darium. Qui videns eum adoravit ut deum, cogitans illum esse Mithram deum, descendentem de caelis. Interrogavit ergo eum : *Quis es tu?* Cui ille : *Apocrisarius sum regis Alexandri, missus nunciare tibi quia moram facit in campo expectans te. Unde, si tibi placet, constitue diem praeliandi.* Cui Darius : *Forsitan tu es Alexander, qui cum tantis loqueris audacia; non enim loqueris sicut nuncius, sed sicut ipse Alexander. Scias tamen pro certo, quia audacia tua nullo modo conturbat me. Sed manduca hodie mecum, quia et Alexander sedit ad caenam cum missis meis.* Et extendens manum, apprehendit eum per dexteram, introduxitque in palatium suum. Alexander vero pro signo tenuit in corde suo hoc quod indixit eum per dexteram, quasi jam teneret palatium inimici sui, ingressusque triclinium, in quo erat convivium preparatum, sedit cum rege, sederunt et principes Darii facie ad faciem. Persae itaque sedentes in convivio despexerunt vultum Alexandri, eo quod esset parvus, nescientes qualis virtus et qualis audacia erat in vasculo tali. Pincernae vero ferebant sepius pocula. Mediante vero convivio cum allatum fuisset Alexandro poculum aureo²⁰⁷ et bibisset, misit illud in sinum suum, fecitque hoc secundo et tertio. Quod cum vidissent pincernae, nunciaverunt Dario. Eruit se Darius, et dixit : *O vir fortissime, quid est hoc quod agis?* Cui Alexander : *Dominus meus sedens in convivio donat militibus suis vascula illa in quibus bibunt. Quod si talis consuetudo non est inter vos, reddo vobis omnia.* In hoc omnes tacuerunt, cogitantes quod talis consuetudo esset apud illos²⁰⁸. Unus autem ex principibus militiae, cui nomen Anepolis, quondam missus ad Phylippum exigere ab eo censum, vidit tunc Alexandrum, sedensque nunc in convivio cum eo facie ad faciem, intuitus est faciem ejus, cepit cogitare in corde suo : *Nonne iste est Alexander?* Intellegens enim vocem et signa iiiiis, accessit ad Darium, et dixit : *Domine,*

VARIÆ LECTIONES.

²⁰⁶ stadii u e corr. 1. ²⁰⁷ ita 1. ²⁰⁸ deest 1. eos 9c.

iste missus quem vides ipse est Alexander. Cognoscens autem Alexander quia loquebantur de illo et de cognitione ejus, exiit de sede sua, tollensque faculam de manu cujusdam Persæ tenentis eam, ante mensam regis percussit eum, et ascendens equum abiit. Persæ vero insequabantur eum armati cum omni velocitate, sed ipse ferens in manu faculam ardentem, tenuit iter rectum, insequentes autem cadebant in foveas; erat enim obscura nox. Darius autem sedens in solio suo, vidit signum infaustum, quia cecidit domus Xersis regis et statua ejus, et doluit. Alexander itaque veniens ad fluvium Stragan transiit, statimque dissolutus est fluvius, mortuusque est caballus ejus antequam exiret, et tulit eum fluvius; Alexander vero exiit in ripam, junctusque principi quem reliquerat, reversus est ad suos; congregataque omni militia sua, ascendit in locum eminentiorem, et confortavit milites suos, dicens: *Multitudo nostra non æquatur multitudini Persarum, sed non conturbet nos multitudo illorum, etiam si centupliciter auferentur, quia non prevalet multitudo muscarum parvitati vesparum.* Qui audientes hæc, laudaverunt eum.

Darius itaque movit exercitum suum valde magnum, transiitque fluvium Stragan, ut pugnaret cum exercitu Alexandri. Habebat autem currus falcatos. Cum autem venisset uterque exercitus in campum, ascendit Alexander equum cui nomen Bucfalus, et stetit in medio ante omnes Persas. Videntes autem eum Persæ, timuerunt ire super eum, quia divinitas quædam cooperiebat eum. (F. 208.) Mixtis autem utrisque partibus, pugnabant acriter, multique cadebant, sed ex parte Darii plurimi. Videns itaque Darius quia multi cecidere de suis, fugam iniit; fugerunt et Persæ, multitudo vero currum falcatorum fugientes occidebant suos, jacebantque sicut messis in campo. Veniens autem Darius ad fluvium, et inveniens cum adhuc congelatum, transiit; sed sequenti multitudine ingrediente, dissoluta est glacies, et plurimi mortui sunt; qui vero ingredi non poterant, eos insequentes Macedones occidebant. Fugit autem Darius, et ingressus palatium suum, prostravit se super faciem suam in terram, ex altoque pectore dura trahens suspiria, dixit: *Heu me, quanta tribulatio apprehendit Persidam, quia humiliatus est Darius, qui subjugavit atque in potentiam suam redegit multas gentes! In puncto articuli unius diei evenit, quod humiles exaltentur super nubes, et sublimes humiliantur usque deorsum.* Deinde erigens se et in sensum suum rediens, scripsit ad Alexandrum epistolam hujusmodi:

Darius rex dominatori meo Alexandro gaudium. Recordetur tua clementia, quia et tu homo es; sufficit autem homini in quo sapientia est, cum habuerit victoriam, ut non elevetur amplius mens ejus. Recordare igitur quia superna divinitas concessit tibi hanc victoriam, et quia refugium facio ad te; impende michi misericordiam; scis enim nos nostramque civitatem atque magnitudinem; concede nobis matrem

A et uxorem ac filias, et dabo tibi thesauros quos habeo in terra Miniada et Susis et Mactra; quos thesaurizaverunt ibi patres nostri sub terra, et constituam te dominum Persarum et Medorum. Cunctis diebus vitæ tuæ esto salvus, et concedatur tibi victoria a Jove.

Relecta hac epistola ab Alexandro, unus ex principibus militiæ Parmenius dixit: *Alexander, tolle tibi cunctas has divitias, et redde sibi pro quibus rogat.* Cui Alexander: *Miror, si per datum vult Darius recipere matrem et uxorem ac filias. Si victus est Darius, michi datum non promittat, si iterum pugnare voluerit et nos vicerit, utnam salvare valeamus nosmet ipsos, quanto magis ut teneamus matrem ejus et uxorem ac filias.*

B Dimisit autem legatos, precipiens eis ut talia dicerent Dario. Precipiens itaque militibus suis ut mortuos sepelirent et vulneratis medicinam impenderent, aliquantos dies hiemavit ibi, faciens oblationem diis suis; precepitque militibus suis ut pulcherrima palatia Xersis regis comburerent: sed paululum pœnitentia ductus jussit ut hoc non facerent. Erant autem in hisdem locis sepulchra mortuorum, quæ fodientes, invenerunt vasa aurea et argentea, invenerunt etiam sepulchrum olivitreum, de quo a foris apparebat corpus hominis et capilli ejus. Invenierunt quoque ibi turrim, in qua multi truncati homines, alii vero erant ibi in custodia, qui clamaverunt ad Alexandrum, misericordiam postulantes, ut liberaret eos. Ipsa vero custodia erat pessima. Qui *C* jussit eos abstrahi de ipsa custodia, et videns eos, doluit et ploravit, precepitque singulis dare dragmas mille, restituens illis proprietates suas.

Inter hæc preparavit se Darius denuo ad pugnam, scripsitque epistolam ad Porum regem Indorum in hæc verba: *Darius rex regum regi Poro gaudium. Nuper scripsi ad te deprecando ut faceres nobis adjutorium contra illos qui conati sunt dissipare palatium nostrum, quia hæc bestia, quæ venit super nos, ferocem habet mentem, et æstuat animus ejus sicut tempestas maris.* (F. 209.) *Volui recolligere ab illo matrem et uxorem et filias et offerre illi munera et noluit acquiescere. Nunc vero quamvis sine voluntate mea pugnabo iterum cum eo, congregatisque gentibus multis certabo usque ad mortem, quia melius est michi mori in bello, quam videre desolationem regni et gentis meæ. Congregamini ergo et parate vos ad portas Caspias. Omnibus qui vobiscum venerint datum dabo, unicuique pediti per singulos menses solidos tres, equiti vero quinque, et cibarium illorum et quæcumque necessaria tribuam illis, de spoliis vero captivorum medietatem dabimus tibi, caballus quoque Bucfalus et imperiale paramentum Alexandri tuum sit, et ubicumque applicueris, dabo tibi centum et octoginta juvenulas cum ornamentis earum. Cum acciperis epistolam hanc, festina venire.*

Homines vero Darii fugientes ad Alexandrum, nunciaverunt ei omnia hæc. Qui audiens hæc preparavit se, et dixit omnibus ut nullo modo vocare-

tur imperator, si regnum Darii non optinisset. Cumque audisset Darius adventum Alexandri, timuit valde. Duo autem ex Persis cum audissent eum appropinquare, statuerunt Darium occidere, estimantes se recepturos ab Alexandro magnam remunerationem, si ejus inimicum occiderent. Cumque invenissent Darium in palatio solum, evaginati gladiis accesserunt ad eum. Quibus ait Darius: *O karissimi mei, quondam servi, nunc autem domini, quare me vultis occidere? Plus honorati sunt Macedones quam vos; recedite a me; sufficit michi tribulatio mea; nolite michi hoc malum facere. Si occideritis me, et veniens Alexander invenerit me occisum quasi a latronibus, faciet vindictam in vos; non enim est gaudium imperatori, invenire alium imperatorem mortuum fraude.* Illi autem ferientes eum gladiis, dimiserunt semivivum, et abeuntes absconderunt se, donec audirent sententiam Alexandri. Transeuntibus autem Macedonibus Stragan fluvium, abiit Alexander et intravit Darii palatium. Inveniens autem eum jacentem in terra semivivum, flevit, et exuens se clamidem imperialem cooperuit eum, et amplexatus vulnera ejus, flevit et dixit: *Surge, domine Dari, surge, et sicut aliquando fuisti dominus totius imperii Persarum, recipe diadema tuum. Juro tibi per potentissimos deos, quia veraciter abrenuncio imperio tuo.* Tunc Darius blanditer extendens manum suam, amplexatus est eum, et osculans manus ejus et pectus, dixit: *Fili Alexander, non elevetur mens tua in victorialis gloria quam habes; etiam si opera feceris deorum, et manum tuam extenderis usque ad cælum, semper recordare novissimorum. Intuere me, qualis fui hesternam die et qualis sum hodie, quia dominator fui terrarum multarum, nunc vero in memet ipso non habeo potestatem, sed humiliatus sum miser usque ad pulverem. Sepeliant me manus tuæ, et veniant in exsequias meas Macedones et Persæ, et amodo gens Persarum et Macedonum efficiatur unum regnum. Commendo tibi Rodogoni matrem meam, ut sit tibi in memoriam matris; vigeat benignitas tua in uxore mea, Roxani filiam meam accipe tibi in conjugium; ex bonis parentibus filii jungantur in unum, tu de Philippo, illa de Dario.* Hæc dicens Darius, in manibus Alexandri emisit spiritum. Alexander vero more regio composuit corpus ejus, subponensque collum suum, portavit lectum illius una cum Persis; Macedones vero et Persæ armati antecedeabant cum magno obsequio. Flebant autem Persæ non tam pro morte Darii quam pro pietate Alexandri. (F. 210.) Post sepulturam Darii tale proposuit Alexander edictum: *Gauderem quidem; si non defecisset hic populus, sed quia voluit deus Hammon me fieri victorem Persidæ, oportet me diis gratias referre. Volo autem ut per unamquamque civitatem sint principes et rectores sicut temporibus Darii regis, et obediatur eis, omnia vero arma recondantur in domibus regalibus; volo enim, ut pacifica et omni bono plena sit hæc*

terra, et hinc usque Elladam sit iter apertum, ut euntes et redeuntes cum negotiis nichil patiantur mali. Qui vero vindictam fecerunt de inimico meo Dario accedant, ut videam illos et dignum honorem exhibeam eis, quia bonum servitium fecerunt michi. Tunc interfectores Darii venerunt ante eum, magnum sperantes premium; ille autem jussit eos decollari, dicens: *Qui proprium dominum occidunt, extraneo quid faciunt?* In hoc vociferatio magna Persarum facta est, laudantium eum quasi deum. * Erat autem ibi avunculus Darii, nomine Duriti, quem per totius populi petitionem ordinavit Persidæ ducem. Secundum preceptum vero Darii regis fecit venire Roxani, filiam ejus, accipiensque eam in uxorem, fecit eam sedere secum in throno regali, ut adoraretur ab omnibus sicut regina. Tunc omnes Persæ levaverunt deos suos et duxerunt ante Alexandrum, laudando et celebrando nomen ejus, dicentes: *Quia nunc fecisti quod diis placet.* Quibus ait Alexander: *Nolo ut michi exhibeatis honorem sicut diis, quia corruptibilis ego sum et mortalis; ideoque dubito me sociare illis.* Scripsit autem matri suæ eipistolam, ut et ipsa celebraret has nuptias in Macedonia.

* Add. 5. : De hac vero vindicta alii sic scribunt: Post hæc rebus ordinatis, cum ipsos seire Alexander cupivisset, qui Dario necem intulerant, ait: *Gaudeo me hostem maximum Darium servitio subjugasse; licet ego ipse id executus non sim, habeo tamen gratiam condignam rependere his qui benivolentiam suam erga me protestati sunt; quique hi sunt, hortor atque moneo, uti se prodant. Namque per patris matrisque²⁰⁹ meæ majestatem juro sublimes illos me facturum ac notissimos, quia maximo premio digni sunt.* Mox quoque hoc audito, Besas et Ariobarzanes obvias se Alexandro ferunt, et professi facinus, sponsonem premii petunt. Tunc protinus viros comprehendi jubet atque altissimo in loco crucifigi; idque præter spem omnibus fuit. Nec tamen se reum de perjurio dicebat, quia sublimes eos ac notissimos omnibus fecerat.

Completis itaque diebus nuptiarum, congregavit iterum milites suos, et cum audisset quod Porus rex Indorum venisset contra eum in adiutorium Darû regis, coepit ire obviam ei in Indiam, ambulans per spaciosam terram et desertam, et transiens flumina invadosa, et per colles cavernosos, fatigatusque est una cum militibus suis. Qui etiam omnes dicebant: *Sufficit nobis quia venimus pugnando usque Persidam Dariumque subjugavimus, qui tollebat antea census a Macedonibus; quid deficiemus querendo Indiam in locis in quibus bestiae habitant, et obliviscimur terram nostram? Hic Alexander nichil aliud optat facere, nisi ire præliando et subjugando sibi gentes. Dimittamus eum nos; eat ille quo vult.* Audiens hæc Alexander, stetit, dixitque omnibus: *Separamini ab invicem, Persæ sint in una parte²¹⁰, Macedones et Greci in alia.* Intuens autem Macedones et Grecos, dixit: *O commilitones mei Macedones et Greci, Persides isti contrarii sunt michi et vobis; et*

VARIÆ LECTIONES.

²⁰⁹ matrique cod. ²¹⁰ 5. add. : Macedones et Persæ.

*autem et vos posuistis in cordibus vestris ut con-
traeatis michi, redite post tergum, et ite in patriam
vestram; recordamini tamen quia et istos solus vici
et quocumque iero pugnare cum barbaris, superabo
illos. Scitis quia, quando consiliatus sum vobis, con-
fortati sunt animi vestri; quando venimus pugnaturi in
campo, nunquid non ego steti solus ante omnes et pro
omnibus solus pugnavi? Nunquid non ego solus pro
salvatione vestra et totius patriæ abii quasi missus
ad Darium regem, et tradidi me multis periculis?
Quid ergo? Si vultis pergere soli Macedoniam, per-
gite, quia ego vobiscum non venio; cognoscetis autem
quæ nihil facere valet militia sine consilio regis.
Hæc eo dicente, erubescerent milites posebant ve-
niam, dicentes: A modo vita nostra in manibus tuis
sit posita; quodcumque vis facere, fac. Multa vero
pericula in ipso itinere passi sunt, multaque mi-
randa viderunt, quæ juxta ipsius Alexandri descri-
ptionem, ut aiunt litteræ, post referemus.*

(Fol. 211.) Post aliquantos dies in finibus Indiæ
obviaverunt Alexandro legati Pori regis, deferentes
ei epistolam continentem hunc modum: *Indorum
rex Porus latroni Alexandro, qui civitates obfincit la-
trocinando. Cum sis mortalis homo, quid prevalet fa-
cere deo? Quod anxisti homines persequendo, qui
digni fuerunt sustinere angustiam, cum hominibus
mollibus et qui nullam habuerunt virtutem pugnasti,
et quia vicisti eos, speras te victorem esse in omnibus
hominibus. Victoralis et ego sum, et non solum ho-
mines obædiunt michi, sed etiam dii. Venit aliquando
Dionisius famosus pugnaturus in India, sed terga
vertit ante Indos et fugit, quia Indorum virtutem su-
stinere non potuit. Quapropter antequam turpitudine
tibi eveniat, do consilium tibi et precipio ut festinan-
ter revertaris in terram tuam. Antequam Xerxes esset,
dabant nobis Macedones censum, sed quia non inve-
nimus in illa terra quæ placeant regi, velut in terra
inutili, dedignati sumus illam, quia omnis homo plus
desiderat amplam causam quam parvam. Ecce con-
testor te ut revertaris, et ubi dominationem habere
non poteris, ibi desiderium non habeas.*

Ut autem pervenit hæc epistola ad Alexandrum,
legit eam coram omnibus, et dixit: *Viri commilito-
nes, fortem animum vestrum non conturbent Pori re-
gis epistolæ; recordamini verba epistolarum Darii
regis, quam superbe et cum quanta locutus est auda-
cia. Veritatem dico vobis, quia omnes barbari com-
munem habent sensum et parum distant a bestiis. Hæc
dicens Alexander, scripsit epistolam regi Poro tali
modo:*

*Rex Alexander regi Poro gaudium. Acuisti senum
nostrum, et prebuidisti nobis audaciam ut pugnemus
contra te. Dixisti enim in Macedonia nihil boni
esse, Indiam vero omni dulcedine effluere; proinde
toto conamine pugnabimus, ut acquiramus eam. Et
quia dixisti omnem hominem plus diligere amplam
causam quam parvam, ideo nos, qui parvi sumus, ad*

*amplitudinem vestri culminis venire optamus. Quia
vero dicebat epistola tua quod non solum hominibus,
verum etiam diis existas imperator, ego ita pugnatu-
rus venio, quasi cum homine barbaro et qui se multum
extollit, non quasi cum deo, quia unius dei arma to-
tus mundus sufferre non poterit. Quin immo scias
quia stulta elatio tua me non conturbat.*

Hæc epistola lecta, Porus rex iratus est, congregata-
que multitudine suorum atque multis elephantis,
cum quibus Indi pugnare solent, exiit obviam Mæce-
donibus. Fuerunt autem in exercitu ejus sine pedi-
tibus, quorum non erat numerus, 4000 octingentæ
quadrigæ falcatae, quadringenti elephantum portantes
turres, in quibus stabant homines armati ad pugnam.
Macedones vero atque Persæ videntes preparationem
atque multitudinem Indorum, turbati sunt, expave-
scentes non tantum multitudinem hominum quantum
ferarum. Ferebat autem secum Alexander statuas
hominum æreas, et sapienter cogitans, misit eas in
ignem, ut calefierent, faciensque recepta ferrea qui-
bus sustinerentur, jussit eas portari ante exercitum
contra elephantos. Videntes itaque statuas elephantum,
putaverunt quod homines essent, et extendentes
promoscidas suas, id est rostra sua, secundum con-
suetudinem ut caperent homines, præ nimio calore
statuarum incensi sunt, redeuntesque retro morie-
bantur, reliqui vero exturbati nullo modo pergelant
pugnaturi super homines. Videns autem²¹¹ quod de
feris factum est, turbatus est valde. Persæ vero im-
petum facientes super Indos cum sagittis et lanceis,
fugaverunt eos, cum tamen ex his et illis maxima
strages hominum facta fuisset. Alexander autem se-
dens super equum suum Bucefalum, ingressus est
pugnam, et præliatus est fortiter, quin etiam ipse
caballus adjuvabat eum non modice, et per continues
viginti dies pugnabant inter se. Videns itaque Alexan-
der quia defecerat populus, stetit solus ante hostem,
et locutus est Poro regi. *Non decet imperatorem sic
in vanum perdere populum suum, sed per semet ip-
sum ostendere virtutem suam. Stet ergo populus tuus
in parte una, et meus in altera, ego vero et tu soli
pugnemus manu ad manum, et qui vicerit, illius com-
putetur populus uterque.* (fol. 212.) Audiens hoc Po-
rus, gavisus est, confidens in altitudine sua, quæ
erat cubitorum quinque, cum Alexander esset tan-
tum cubitorum trium. Recedente itaque utroque
exercitu et stante in suo ordine, pugnatum est ab
illis duobus. Vociferantibus autem militibus Pori,
tornavit ille caput ad illos; Alexander vero impetum
faciens in eum, complicatis pedibus exilivit super
eum, percutiensque illum gladio, prostravit in mor-
tem. Tunc acriter pugnatum est ab utroque exer-
citu. Stans autem Alexander dixit ad milites Pori:
Miseri, post mortem regis vestri ut quid pugnatistis?
Qui dixerunt: *Quia nolumus subdi vobis terram no-
stram, ne devastetur. At ille ait: Cesset pugnatio ve-
stra, et ite liberi ac securi in domos vestras, quia vos*

VARIÆ LECTIONES

²¹¹ a. Porus 5.

non presumpsistis impugnare nos, sed rex vester. Hæc A
dicens, castra metatus est et fecit sepeliri Porum.

De hac pugna alii aliter sentiunt, sic scribentes
(Oros. III. 19) : Cum Poro, fortissimo Indorum rege,
cruentissimum bellum gessit, in quo Alexander cum
ipso Poro singulariter congressus, occisoque de-
jectus equo, concursu satellitum presentiam mortis
evasit; Porus vero multis confossus vulneribus,
captus est, sed ob testimonium virtutis Alexander ei
regnum restituit. Hæc autem diversitas etiam in epi-
stolis quæ ipsius Alexandri dicuntur ad magistrum
suum Aristonem reperitur, quæ si ipsius sunt, di-
versa sibi sentiunt. Ibi enim quodam loco scriptum
est (C. B. f. 213), quod ad Candacem reginam cum
veniret Alexander, Carator, filius ejusdem reginæ,
suadente uxore sua, quæ filia fuit Pori, cum occi-
dere voluerit, eo quod ipse Porum occiderit; in alio
autem loco sic scriptum invenitur, ut eadem verba
ponantur quæ ipsius esse dicuntur (ep. ad Arist. c. B.
f. 231) : Venimus, inquit, in illum locum, ubi Porus
prius cum exercitu consederat quam pugnaremus cum
eo; habebat autem desiderium videndi me, et interro-
gavit aliquos de militibus meis, ubi essem vel quid fa-
cerem. Qui cum se nescire hæc dicerent, venerunt et
nunciaverunt michi hæc omnia. Ego autem exuens ve-
stimenta regalia, indui militis unius indumento,
abiensque ad castellum, finxi me comparare velle car-
nes et vinum. Cumque me vidisset Porus, vocavit ad
se et interrogavit, quid Alexander faceret et cujus
ætatis esset. Cui inquam : « Quid faciat nescio, quia
pastor sum animalium cujusdam militis Macedoni,
de annis vero ejus sapio quia senex est, et forsitan
nunc scdet ad focum, sicut est consuetudo senum. »
Tunc ille repletus est gaudio, quod cum homine sen-
e pugnare deberet, cum ipse juvenis esset; et clatus in
gloriam dixit : « Quare non intendit senectutem suam,
quia vult pugnare cum juvene? » Statim dedit michi
epistolam minis plenum, rogans et premium pollicens,
ut eam Alexandro darem. Cui cum jurarem, quod
certissime ipsæ litteræ in manus Alexandri venirent,
abii, legensque epistolam, multum risum habui pro
superbia et presumptione barbari. Post hæc pugnavi
cum Indis, et eici eos sicut volebam, et tuli regna
quæ habuit Porus, sed postea reddidi ea illi. Pro qua
re factus est ille Macedonibus summus amicus et
manifestavit michi thesauros suos occultos; unde et
ego et omnes comites mei divites facti sumus; deinceps
duxit me ubi erant statuæ aureæ, quæ ibi posuerant
Liber pater et Hercules, et fuit diu socius itineris
nostri.

Hæc de dissonantia non solum hystoriographo-
rum, sed ipsius quoque Alexandri, ut dicunt, litte-
rarum idcirco posui, ne quis me de prima hujus
pugnæ descriptione arguat mendacii; ceterum pru-
dens lector eligat, quid sibi de hiis maxime placeat.

(Hist. Alex. Cod. Bamb. fol. 212.) Igitur post
pugnam cum Poro peractam, congregato magno ap-

paratu, Alexander abiit ad Oxidracas. Oxidracas au-
tem non sunt superbi homines, neque pugnant cum
aliquo; nudi enim ambulant, et dicuntur gymnosop-
hystæ, in tuguriis habitant, non habentes civita-
tem, neque habitationes alias. Rex autem hujus gen-
tis cum audisset adventum Alexandri, misit ad eum
honoratos suos cum epistola tali : *Corruptibiles gym-
nosophystæ Alexandro homini scribimus. Audivimus
quod venias super nos. Si pugnaturus veneris, nichil
lucri acquires, quia, quod tollas aut auferas a nobis,
non invenies, scia et ipsum quod habemus nullo modo
audet quis tollere, nisi quantum divina providentia
concesserit. Quod si pugnare vis pugna, nos simplici-
tatem nostram non dimitemus.* Relegens hoc Alexan-
der, remandavit eis dicens : *Et nos pacifice veniemus
ad vos.* Statimque ingressus est ad illos. Intuens au-
tem illos omnes nudos ambulare et in abditis tugu-
riis et speluncis habitare — filii vero et uxores eo-
rum separate erant ab illis cum animalibus —, in-
terrogavit unum ex illis : *Non sunt sepulchra vobis?*
Qui ostendens ei habitationem suam, dixit : *Uti ha-
bito, sufficit michi.* Convocatis autem omnibus,
Alexander dixit : *Querite quod vultis, et dabitur vo-
bis.* Qui dixerunt : *Da nobis immortalitatem.* Quibus
ille ait : *Mortalis ipse cum sim, immortalitatem vo-
bis dare non possum.* At illi dixerunt : *Et si mortu-
lis es, quare vadis discurrendo huc et illuc et faciendo
tanta et talia?* Quibus ille ait : *Istæ causæ non gu-
bernantur nisi de superna providentia, cujus ministri
sumus, facientes jussionem illius. Mare nullo modo
turbatur, nisi cum ventus fuerit ingressus. Volo quies-
cere et a pugnis recedere; sed dominus sensus mei non
dimittit me hoc facere. Si omnes unius intelligentie
fuissemus, totus mundus sicut ager unus esset.* Hæc
dicens, cepit ire, et fatigatus est multum in ipso iti-
nere, quia erant ibi loca inambulatoria. Deinde
Agrastas, Catthenos, Gangaridas, ceteros eorum exer-
citus, Macedones expugnare. Cumque ad Co-
phides ventum esset, ibi contra ducenta milia equi-
tum pugnam commiserunt, et cum jam fessi, ætate
detriti, animo egri, viribus lassi, difficile vicissent,
castra ob memoriam plus solito magnifica condiderunt.

(Oros. III, 19.) Exin Alexander ad amnem Agesi-
nem pergit, per hunc in oceanum devenitur, ubi Ges-
sonas Sybosque, quos Hercules condidit, obpressit.
Ilic in Andros²¹² et Sebagra navigat. Quæ gentes
cum armatis 80000 peditum et 60000 equitum
excipiunt, commissoque prælio, diu anceps et cruenta
pugna tandem tristem pene victoriam Macedonibus
dedit. Nam fuis hostium copiis, Alexander exerci-
tum ad urbem eorum duxit. Et cum murum primus
ascendisset, vacuum ratus civitatem, solus introrsum
desilivit. Quem cum undique infesti hostes circum-
dedissent, incredibile dictum est, ut cum non multi-
tudo hostium, non vis magna telorum, non tantus
laccessentium clamor terruerit, solus tot milia ceci-
derit ac fugaverit. At ubi se obrui a circumfusa mul-

VARIE LECTIONES.

²¹² ita aut mandros l.

litudine persensit, muri obice posteriora tutatus, contrarios facilius eo usque sustinuit, donec perfossis muris omnis exercitus ingreditur. In eo praelio sagitta sub mamma trajectus, fixo genu catenus pugnavit, donec eum, a quo vulneratus est, occideret. Inde conscensis navibus cum oceani litora peragra-

DE MIRABILIBUS REBUS QUAS

In his ergo itineribus quæ et quanta pertulerit et quam miranda conspexerit, ipse, ut fertur, ad matrem suam Olympiadem et magistrum suum Aristotilem scribit, de quibus aliqua ob delectationem noticiæ rerum mirabilium breviando perstringimus, ceterum veritatem ipsarum rerum iudicio legentium relinquinus. (*Hist. Alex. C. Bamb. f. 216.*) Scribit itaque ad matrem suam, quia cum adhuc in Babylonia priusquam egrederetur de terra illa, erat ibi mulier quædam, quæ peperit filium, qui ab umbilico et sursum erat ut homo, deorsum autem erat ut bestia, similitudinem habens canis. Quem cum peperisset, cooperuit eum adduxitque Alexandro regi, mandans ei, ut liceret sibi cum eo secreta loqui. Quæ cum vocata veniret, ait : *Jube omnes exire, secretum habeo indicare tibi.* Omnibus ergo recedentibus, discooperiens infantulum monstravit ei. Quem videns rex, miratus est. vocatoque ariolo, interrogavit eum, quid hoc portenderet. Qui susspirans dixit : *O rex, appropinquabit tempus tuum, ut ex eas de hoc seculo. Medietas corporis, quæ habet aspectum hominis, tu es, pars autem versa in bestiam homines sunt qui post te venient.* Audiens hæc Alexander, tristis effectus est, et dixit : *O Juppiter, oportuit quidem ut dies obitus mei in pace finiretur, ut hoc quod proposui perficeretur, sed quia tibi sic placet, suscipe me tecum immortalam.*

(F. 217.) Coadunato autem populo suo, exiit, et venit ad columnas Heraclii, unam auream, alteram argenteam, habentes in longitudine cubitos duodecim, in latitudine duos.

Inde moventes, ingressi sunt desertum, inveneruntque loca frigida atque sic obscura, ut bene se mutuo non agnoscerent.

Inde ambulantes per septem dies, venerunt ad fluvium calidum, videruntque ibi mulieres Amazonas speciosas nimis, equitantes in horridis vestimentis, argentea arma in manibus tenentes; æs autem et ferrum ibi non invenitur. Jungens autem se exercitus ad ipsum fluvium, transire non potuit, quia latitudo et altitudo illius magna erat nimis, plenusque erat reptilibus et bestiis.

Abinde venientes ad mare Rubrum, invenerunt montem nimis altum, in quem ascendentes, visi sunt sibi, quasi essent in cælo. Cogitavit autem Alexander cum amicis suis, ut instrueret aliquid tale, quo posset ascendere cælum, ut probaret, si esset hoc cælum quod videmus. Fecit ergo sibi sedem excogitatam, et apprehendens gryphes duos, colligavit eos catenis, et posuit vectes ante eos, et in summitate eorum cibaria illorum. Cœperunt igitur sursum ascendere, donec terra tota sibi videbatur sub se quasi

A ret, ad urbem quandam, cui Ambira rex preerat pervenit, sed in expugnatione civitatis magnam partem exercitus sagittis hostium veneno illitis amisit; at post herba per somnium sibi ostensa et in potum sauciis data, cum reliquis subveniretur, urbem expugnavit.

ALEXANDER VIDISSE DICITUR.

area et mare sicut draco gyrans eam. Divina vero virtus obumbrans gryphes, dejecit eos in terram in loco campestri longe ab exercitu itinere dierum decem; nullam tamen lesionem sustinuit Alexander in cancellis illis, cum forti vero angustia junctus est militibus suis. Quem videntes lætati sunt, collaudantes eum. Iterum venit in cor ejus, ut mensuraret profundum maris, vocavitque astrologos et geometricos, precipiens eis ut facerent sibi vasculum tale, in quo posset in profundum maris descendere et mirabilia quæ ibi sunt perspicere. Qui dixerunt : *Fiat dolius olivitreus et ligetur catenis, et regant eum milites fortissimi in submitendo et reducendo.* Hoc audito Alexander, precepit talia fieri, et tali modo perquirens profundum maris, vidit diversas figuras diversicolorum piscium et quasi terrestrium animalium profundum maris ambulantium, multaque quæ dici non possunt.

(*Ep. ad Arist. Cod. Bamb. f. 228.*) Postquam autem venit in Persidam et interfecit Darium regem mense Maio, ut ipse magistro suo Aristoteli scribit, subjugavit sibi omnem terram illius, et posuit in provinciis orientis suos honoratos, et divites facti sunt omnes. Mense autem Julio deficiente, venit in Indiam Fasiacem, ubi cum magna celeritate vicit Perum regem multasque divitias invenit. Apprehendit enim civitatem ipsius Pori et domum ejus magnificam, in qua fuerunt quadringentæ columnæ aureæ cum capitellis aureis. et parietes domus erant vestiti laminis aureis, quæ erant grossæ in spissitudine sicut est digitus hominis, vinea quoque aurea et racemi cristallini, quibus interpositæ erant gemmæ ignitæ et smaragdineæ. Omnes etiam mansiones, quæ inerant ei, ornatae erant de margaritis et unionibus et carbunculis, et januas habebant de ebore albo, et laquearia subfixa de ligno quod dicitur ebenum et est nigrum nasciturque in India et Ethyopia, et camerae erant factæ de cypressis. Foris autem extra domum erant statuæ de auro positæ et platani aureæ, et inter illas erant multa genera aucellarum varii coloris, et habebant ungulas et rostra inaurata, et in auriculis pendebant margaritæ et uniones. Multa quoque vasa gemmea et cristallina et aurea invenit ibi, argentea vero pauca.

Cumque omnia in sua potestate haberet, desideravit interiorem Indiam videre et ad portas Caspicas pervenire. Quo cum tenderet cum omni suo exercitu, pervenerunt ad quandam fluvium, in cujus medio erat civitas cooperta, et in circuitu civitatis erat aqua quasi stadiis quatuor; ipsa vero aqua erat amara nimis velut elleborum. (*Hist. Al. f. 212.*) Ubi cum applicuissent hora diei tertia, quidam ex

juvenibus audacioribus numero 37 evaginatiis gladiis nudi ingressi sunt fluvium, sed surgentes ex eo bestiae quae dicuntur yppotami devoraverunt eos. Gyranes autem ceteri milites fluvium ex alia parte, perrexerunt superius, et invenerunt stagnum dulce, ibique applicantes, accenderunt focos. Hora vero noctis tertia exeuntes subito ex ipsius stagni arundineto feræ silvestres, venerunt ad ipsum stagnum bibere, leones miræ magnitudinis, pardi, tigrides, porci silvatici habentes dentes in longitudine cubiti unius, elephanti quoque et scorpiones habentes longitudinem unius cubiti. Venerunt et homines silvatici, habentes sex digitos in manibus et pedibus, qui incursum magnum fecerunt super milites, sed cum lanceis et sagittis eiecerunt eos a se. Posuerunt autem focum in ipsa silva (f. 213) arundinum, ut fugerent ipsæ feræ, et ecce, venit super eos bestia miræ fortitudinis, fortior elephante, quæ irruens occidit ex eis viginti sex, quidam autem armati occiderunt eam. Sequenti vero nocte exierunt ex arena vulpes et cocodrilli, et comedebant corpora mortuorum. Volabant ibi et vespertiliones tam magni sicut columbæ, quorum dentes ut hominis, qui mordebant homines, auferentes eis nares et aures et digitos.

Moventes inde, venerunt in campum qui dicitur Actia, in cujus circuitu erat silva condensa; et erant ibi arbores fructiferæ, ex quibus nutriebantur homines agrestes, habentes formam gygantum, induti vestimento pellicio, qui exeuntes cum longis contis occiderunt quosdam de exercitu. Quod videns Alexander, precepit suos vociferare. Qui cum clamarent magnis vocibus, timuerunt illi et fugerunt, quia non erant illis cognitæ voces humanæ. Insequentes autem eos milites, occiderunt ex eis sexcentos et triginta quatuor; ex ipsis vero ceciderunt centum viginti septem. Manserunt autem per tres dies, comedentes poma arborum ipsarum.

Deinde venerunt ad fluvium quendam, in quo erat civitas locuples valde. Hora vero nona incumbente, venit super eos quidam magnus homo agrestis, pilosus ut porcus. Alexander itaque precepit militibus suis, ut apprehenderent eum. Qui cum fecissent impetum in eum, ille neque timuit neque fugit, sed stetit immotus. Precepit autem Alexander adduci puellam et mitti ante illum nudam. Ille autem impetum faciens apprehendit eam, et stetit in parte. Concurrentibus vero militibus, ut raperent eam, ille ruguit sicut fera. Cum maxima igitur angustia apprehenderunt eum, et jussit eum Alexander ligari et in ignem precipitari.

Inde moventes, venerunt in alium campum, ubi ab hora diei prima exiebant arbores de terra et crescebant usque in horam sextam, ab hora sexta usque ad occasum solis descendebant in terram: ferebant autem fructus valde odoriferos. Precepit autem Alexander militibus quibusdam, ut tollerent de fructibus ipsis; sed mox ut accedebant propius, exiebant dæmones et flagellabant eos; audierunt

quoque omnes vocem quasi de cælo sibi precipientem, ut nullus aliquid incideret ex ipsis arboribus, quia qui faceret moriretur. Erant ibi et volatilia mitissima, sed quicumque volebant ea tangere, exiebat ignis et incendebat eos. Moventes etiam inde, venerunt in fines oceani maris, et audierunt in insula quadam homines loquentes Grecam linguam. Quidam vero ex militibus exeuntes se, voluerunt ingredi ad ipsam insulam, sed surgentes bestiae quædam de mari, apprehenderunt ex eis viginti et submerserunt in profundum.

Exinde venerunt in locum quendam, in quo erat arbor neque fructum habens neque folia, et sedebat super eam avis, habens super caput suum radios lucentes sicut sol.

Deinde venerunt ad montem quendam, sub quo erat ripa, in qua pendeat catena aurea, et ipse mons habebat gradus bis mille et quingentos ex saphiro. Ascendit autem Alexander montem ipsum cum aliquantibus militibus, et invenit ibi palatium, in quo erat templum totum aureum, et in eo tympana et cimbala ex auro, et lectus cum preciosissimis lectisterniis in quo jacebat homo magnificentissimus et clarissimus, indutus alba veste lombicea, ornata ex auro et lapidibus preciosis, et circa eum vinca aurea, ferens botros ex lapidibus preciosis. Adoravit itaque Alexander hominem ipsum, et descendit. Ab hoc loco perrexit per continuos quindecim dies, et venit in terram quæ dicitur Prasiaca. Cognoscentes autem adventum ejus homines terræ illius, adduxerunt ei xenia, pelles ex piscibus similes pellibus leopardorum et pelles murenarum longitudine cubitorum sex. Erat ibi civitas murata sine calce, precisus ex monte lapidibus. Primatum ipsius regni tenebat quædam femina vidua, nomine Candacis, habens tres filios. Cui direxit Alexander epistolam talem: *Rex Alexander reginæ Candacis gaudium. Dirigo tibi templum et statuam Hammonis, ut venias et eamus simul ad montes et offeramus ei. Illa vero rescripsit ei: Candacis reginæ Merois Alexandro regi gaudium. Revelatum tibi fuit ab Hamnone deo tuo, ut ires et expugnares Ægyptum, quod tibi concessum ab ipsis diis. Nos itaque claras ac lucidas habemus animas, magis quam hi qui apud te sunt.* (F. 214.) *Dirigo autem deo tuo Hammoni coronam ex lapidibus preciosis, videlicet ex smaragdo et margaritis, et insertas catenas decem ex preciosis lapidibus. Tibi etiam dirigo infantulos Æthyopes centum, et intelligibiles aves psythacos ducentos, spinas ducentas, rinocerotes octoginta, pantheras tria milia, pelles pardoleonum quadringentas, cantharas aureas triginta, vectes ex ebano mille quingentos, elephantos quadringentos quinquaginta. Tu vero remanda nobis, si totum mundum subjugasti.* Inter legatos autem suos misit pictorem peritissimum, qui diligenter consideraret et depingeret figuram et formam Alexandri et afferret eam sibi. Quod et factum est. Unus autem ex filiis Candacis reginæ, cui nomen Candaulis, cum paucis equitibus abiit

ad tabernaculum Alexandri; custodes vero, qui vigilabant super exercitum, apprehenderunt eum, et duxerunt ad Ptholomeum, qui secundus erat ab Alexandro. Cui Ptholomeus ait: *Quis es tu?* Et ille: *Filius*, inquit, *sum Candacis reginæ.* At ille ait: *Quare huc venisti?* Qui dixit: *Exivi cum uxore mea exercere me cum paucis equitibus, et rex Bebrixorum, sciens pulchritudinem uxoris meæ, venit super me cum valida manu et abstulit eam michi, et quia volui me defendere, occidit etiam milites meos.* Cui Ptholomeus: *Expecta*, inquit, *interim.* Et exiliens de tabernaculo suo, abiit ad tabernaculum regis, et excitans eum, narravit ei omnia quæ audivit a juvene. Quo audito, surrexit Alexander, tollensque diadema capitis sui, coronavit Ptholomeum, et dixit ei: *Revertere in tabernaculum tuum, et sede in solio regali, et dic, quia tu sis Alexander, et precipe alicui homini tuo, ut faciat venire ad te quasi Antigonom hominem tuum veniatque ad me et adducat me quasi Antigonom, et dum venero recita michi coram ipso juvene quæcumque tibi dixit, et interroga me sub persona Antigoni, ut dem tibi consilium de hac re.* Et ita factum est. Dixit autem Alexander sub persona Antigoni: *Domine, si precipis, ego pergam nocte super ipsam civitatem et succendam eam igni, faciamque per vim reddi uxorem ejus.* Statim adoravit eum Candaulis, et dixit: *O sapientissime Antigone, optimum fuisset, ut tu rex Alexander esses.* Abiit autem Alexander hora noctis in silentio, et succendit civitatem illam. Evigilantes autem homines ipsius civitatis, clamaverunt dicentes: *Quid est hoc?* Alexander dixit: *Candaulis est cum plurimo exercitu, volens ut sibi reddatur uxor ejus; alioquin moriemini omnes per ignem.* Irruentes autem homines illi fregerunt portas palatii, et abstrahentes inde uxorem Candaulis, reddiderunt eam illi. Qui volvens se Alexandro dixit: *Mi karissime Antigone, rogo te, veni mecum ad matrem meam, quatinus tibi reddat digna meritis tuis.* Gaudens Alexander dixit: *Eamus ad Alexandrum, et postula me ab eo, et veniam tecum.* Significavit autem hoc antea Ptholomeo. Abiit ergo Candaulis et petiit eum ab eo; acceptaque licentia, abiit cum eo. Cum autem issent per viam, videns Alexander altos montes pertingentes usque ad nubes, miratus est, viditque excelsas arbores poma grandia portantes, et vites magnos botros habentes, in tantum ut homo unus non posset portare unum ex illis; vidit et nuces quæ erant sicut pepones, et dracones erant in ipsis arboribus et simiæ multæ. Post paucos dies cum venissent in civitatem Candacis reginæ, exiit ipsa foras obviam illis, longa et pulchra nimis, portans coronam auream, et excipiens eos benigne duxit in palatium suum, quod erat optimum, et fulgebat tectum ejus quasi esset aureum, lectisternia ejus ornata ex auro purissimo, triclinia ejus constructa ex lapide onichino, columnæ vero ipsius palatii erant ex ebano; mensæ erant elephantinæ, fiolæ ceteraque vasa ex lapidibus preciosis. Subtus ipsum

A palatium currebat fluvius, habens claritatem aquæ quasi ex auro. Illo itaque die comedebat Alexander cum filiis reginæ, altera vero die apprehendens eum Candacis per manum, introduxit eum in cubiculum, quod erat constructum ex lapidibus aureum colorem habentibus, lucebatque intus (f. 215) quasi sol ibi refulsisset, eratque ibi triclinium ex lignis asiptis, quæ non incenduntur ab igne, aliud quoque cubiculum super ligna maxima cum rotis, quod trahebatur a viginti elephantis. Hæc videns Alexander, miratus est, et dixit reginæ: *Istæ causæ admiratione dignæ essent, si apud Grecos fuissent.* Irata regina dixit: *Veritatem dicis, Alexander.* Qui ubi nomen suum audivit, vehementer expavit. Cui illa ait: *Quare mutata est facies tua, quia vocari te Alexandrum?* At ille ait: *Domina, Antigonus dicor, non Alexander.* At illa dixit: *Ostendam tibi, quia Alexander es.* Introduxitque eum in cubiculum suum, et monstrans ei imaginem suam, dixit: *Agnosce hanc imaginem!* Ille autem cœpit tremere et pallescere. Et illa: *Quare mutatus est color tuus et expavescis, destructor totius Persidæ, destructor et Indiæ? Superasti Indos atque Parthos, modo sine militibus et sine aliquo conflictu cecidisti in manus reginæ Candacis. Unde scias, Alexander, quia nullo modo debet elevari cor hominis in elationem, quæcumque sequantur eum prospera, et ne cogitet in corde suo, quod non inveniat hominem fortiolem se, qui cum superabundet.* Ille autem cœpit stridere dentibus et tornare se in aliam partem. At illa ait: *Cur irasceris, et quare turbatus es? Quid nunc facere potest imperialis gloria tua?* Et ille inquit: *Irascor, quia non habeo gladium.* Illa dixit: *Et si haberes, quid faceres?* Ait: *Quia traditus sum tibi per meam voluntatem, primum occiderem te, postea memet ipsum.* Cui illa: *Et hoc sicut sapiens imperator dixisti. Veruntamen ne contristeris, quia sicut tu liberasti uxorem filii mei de manibus inimicorum suorum, sic ego liberabo te de manibus barbarorum, quibus si notum fuerit de adventu tuo, occident te, quomodo tu occidisti Porum regem Indorum, quia et uxor junioris filii mei filia est Pori regis.* Hæc dicens, exiit tenens Alexandrum per manum, et dixit filiis suis: *O fili Candaulis et tu, o filia Marpissa, demus aliquod bonum huic misso Alexandri.* Respondens alius filius ejus Carator dixit: *O mater, verum est quidem, quia direxit istum Alexander et liberavit uxorem fratris mei de manibus inimicorum suorum reddiditque sibi eam, sed uxor mea compellit me occidere hunc Antigonom pro Alexandro, quia ipse occidit Porum patrem ejus, ut recipiat dolorem pro eo Alexander.* Candacis dixit: *Quod nomen acquirimus, si hunc occiderimus?* Ad hæc respondit Candaulis: *Me iste salvavit, et uxorem meam michi reddidit; in fide adduxi eum huc salvumque restitui in locum suum.* Carator ait: *Quid est hoc quod dicis? Modo in isto loco moriemur ambo.* Candaulis dixit: *Ego nolo hoc; quod si tu vis, paratus sum.* Videns itaque Candacis, quia filii sui volebant se

in vicem occidere, angustiata est, tollensque Alexander, secreto dixit: *Alexander, non ostendis in hoc aliquam sapientiam, ut non occidantur pro te filii mei?* Cui Alexander ait: *Dimitte me ire et loqui cum eis.* Qua permittente, abiit ad eos, et dixit: *Carator, si occideris me, habet Alexander rex multos milites meliores me, sed si vultis ut tradam vobis ipsum inimicum vestrum, date michi quod postulo: tantum ut pacifici sitis inter vos, et juro vobis, quia huc in palatium vestrum adducam Alexandrum.* Crediderunt ei fratres, et pacificati sunt, et dona multa ei promiserunt. Vocavit autem eum iterum regina Candacis occulte, et dixit ei: *Beata essem, si te cottidie præ oculis habere possem; per te quippe vicissem omnes inimicos meos.* Dedit ergo ei dona regalia, inter quæ coronam ex lapide adamantinam et bruniam et clamidem stellatam. Inde abiens, ivit in criptam quam monstravit ei Candaulis, dicens quod ibi comedissent dii. Igitur antequam ingrederetur fecit oblationem, et sic ingressus est, et vidit ibi caliginem magnam, et inter ipsam caliginem vidit lucentem stellam et apparitiones ydolorum, vidit et quosdam recumbentes, lucidos oculos sicut lucernas habentes, quorum unus dixit ei: *Ave, Alexander.* Cui ait: *Quis es tu, domine?* Et ille: *Ego sum Sesonchosis, regnum mundi tenens, et mundum subjugans, et faciens omnes subjectos, sed tamen michi non est nomen tale quale tu habebis in tua quam fabricaberis Alexandria. Ingredere tamen amplius, et videbis.* Et vidit iterum aliam caliginem, et quendam sedentem quasi in sede regali, cui dixit: *Quis es, domine?* Qui ait: *Nativitas deorum ego sum. Vidi te in terra Lybiæ et modo hic esse videris.* Cui Alexander ait: *Dic michi, quot annos victurus sum.* Ille respondit: *Hanc causam quam interrogas oportet ut nemo mortalium sciat, quia si cognitus fuisset homini dies mortis suæ, tanta tribulatio ei accideret, quasi cottidie mori deberet.* (F. 216.) *Facturus es civitatem, quæ gloriosa exstabit in toto mundo; ibi fabricabitur sepulchrum tuum, ibique requiescet corpus tuum.*

Exiens inde, venit ad milites suos, movensque exercitum, applicuit²¹³ ad Amazonas, dirigens eis epistolam talem: *Rex Alexander Amazonibus gaudium. Pugnam quam cum Dario fecimus vobis non incognitam credimus, et quomodo expugnanimus Indiam aliasque gentes, quæ resistere nobis nullo modo poterunt. Quapropter scribimus vobis, ut persolvatis nobis datum, quia non veniemus super vos aliquod malum vobis inferre.* Ad hæc rescripta sunt ista: *Amazones potentissimæ atque fortiores omnibus militibus Alexandro gaudium. Scripsimus et significavimus tibi, antequam venias in fines nostros, ut scias quomodo venias, ne forte patiaris turpitudinem. Scias, quoniam habitatio nostra est ultra fluvium in quadam insula, quam cingit ipse fluvius in gyrum non habens initium neque finem, et ex una parte*

habemus angustum introitum. Sunt inter nos quæ a viris sunt intactæ 214000; viri enim nullo modo habitant inter nos; sed ultra fluvium in alia parte. Per unumquemque annum celebramus festivitatem Jovis per triginta dies, et sic transimus videre viros nostros, et gaudent nobiscum triginta diebus. Si quis vult in læticia manere cum uxore sua, tenet eam per unum annum. Quod si mulier impregnata peperit masculum, tenet eum pater secum, et si feminam peperit, nutrit eam pater per annos septem, postea reddet eam matri suæ. Cum autem pugnaturæ venerimus cum aliquo, sumus numero decies dena milia equitantes, aliæ autem custodiunt insulam nostram; et obviamus inimicis nostris usque ad ipsos montes; viri autem nostri insecuntur post nos, et cum reversæ fuerimus cum victoria, adorant nos viri nostri. Si qua ex nobis ceciderit, hereditabunt eam quæ supervixerint. Ecce significavimus tibi consuetudinem nostram quam facimus omni anno; tu autem considera et fac quod oportet, et scribe illud nobis. Quod si pugnare volueris, ad ipsos exiemus obviam tibi; oportet enim ut stemus et pugnemus adversum vos. Si autem viceritis nos, nullam habebitis laudem, quia feminas vicistis, sed et quod tollatis a nobis non invenietis. Unde cave, imperator, ne quid tibi adversi contingat.

Legens Alexander epistolam hanc, risit, et ita rescripsit: *Tres partes mundi apprehendimus, et victoriam fecimus; unde si vobis resistentibus non pugnaverimus vobiscum, turpe erit nobis. Attamen do vobis consilium. Si vultis perire et dimittere terram vestram ut non habitetur amplius, venite sicut dixistis obviam nobis ad montes. Si autem non vultis perire, ingredimini fluvium, et sic loquamur in unum. Juro autem vobis per deos, quia nullum malum patiemini a nobis. Equites autem feminas quantas vultis dirigite nobis, et donabimus singulas, et post tempus dimitemus eas redire in terram suam. Datum autem quod vultis date nobis. Considerate ergo et scribite nobis.* Illæ autem considerantes, direxerunt ei poledros decem et caballos blancos, et inde profectus est. (Oros. III, 13.) Legitur tamen quod Halestris sive Minothea proëax Amazon cum 500 feminis ad eum venerit, gratia suscipiendæ ab eo sobolis excitata. (Epist. ad Aristot. Cod. Bamb. f. 229.) Cum autem perveniret Alexander ad portas Caspias, et miraretur terram illam quia erat bona, cognovit ibi aliqua quæ sibi videbantur odiosa. Erant enim in ipsis locis diversi serpentes et bestię, de quibus dixerunt homines loci illius ut caverent se. Tulit autem centum quinquaginta peritos locorum qui sibi ducatum preberent, et perrexit cum omni exercitu mense Augusto per ardentissimum solem et per arenosa loca, promittens premia ductoribus, si illum salvum ducerent. Pervenerunt autem in Bactriacem, ubi sunt gentes quæ dicuntur Seres, et sunt ibi arbores habentes folia velut lanam, unde homines

VARIE LECTIONES.

²¹ venit et a. 5.

illius terræ faciunt sibi vestes. Sed et duces itineris collegerunt ex ea. Quadam vero die dum iter agerent, cœperunt sitim habere majorem. Quam cum Alexander sufferre non posset, quidam miles Zephilus nomine invenit aquam in petra cavata, de qua implevit cassidem suam et attulit regi, plus diligens ejus vitam quam suam. Ille autem convocans exercitum, coram omnibus fudit ipsam aquam in terram, ne, dum videret exercitus quod ille solus biberet, plus sitire inciperet. Laudavit autem bonitatem Zephili quam habuit in eum, et optima dona dedit ei. Confortatus vero de hoc exercitus cœpit ire. Apparuit autem non longe flumen in deserto, in cujus ripa erant cannæ altæ sexaginta pedibus et grossæ sicut pinus, ex quibus fiebant tabulæ ad faciendas casas. Ibi ergo posuerunt castra. Cumque ex eadem aqua bibere vellent, erat amara sicut fel. Angustiabatur itaque rex plus de animalibus quam de hominibus, quia illa sitim temperare minus noverant, (f. 230) milites autem alii lingebant ferrum, alii bibebant oleum, alii vero ad tantam pervenerant necessitatem, ut urinam suam biberent. Pergentes igitur juxta ripam ejusdem amari fluminis, circa octavam dici horam venerunt ad castellum unum, in insula ejusdem fluminis positum, quod ex predictis cannis erat ædificatum. Ibi viderunt paucos homines nudos, qui statim ut exercitum viderunt, absconderunt se. Alexander autem volens loqui cum eis ut aquam sibi ostenderent, cum nullus eorum appareret, jussit paucas jactari sagittas, ut vel propter timorem sagittarum exirent; sed illi plus se absconderunt. Tunc misit in ipsum flumen ducentos ex Macedonibus cum levibus armis. Qui cum jam quartam partem fluminis pernatassent, ecce de profundo emergerunt yppetami ²¹⁴ fortiores quam elephantis, et videntibus ceteris et plangentibus, devoraverunt eos. Yppetami autem medii sunt homines et medii caballi. Iratus autem Alexander in eos qui exercitum per talia loca ²¹⁵ ducebant, jussit centum ex eis mitti in flumen, et cœperunt yppetami ebullire sicut formicæ, et devoraverunt eos. Inde moti, ad undecimam dici horam viderunt in ipso flumine homines in naviculis rotundis de canna factis, et interrogaverunt eos, ubi aquam dulcem invenirent. Qui indicaverunt eis lacum dulcis aquæ in ante reperiendum. Ibant ergo tota nocte fatigati de siti, et erat eis angustia, quia omnes ibant armati. Occurrebant autem eis leones, ursi, tygrides, et per totam noctem pugnabant cum eis. Alia vero die, cum jam lassus esset, hora quasi octava pervenerunt ad ipsum lacum. Posuerunt itaque ibi castra in longitudine et latitudine ad tria miliaria; lacus vero erat spaciosus ad miliarium unum. Tunc locaverunt elephantos in media parte castrorum, ut continere se posset exercitus, si quid eis nocte superveniret, et incidentes silvam quæ erat circa lacum, faciebant focos mille

A quingentos, horaque undecima cœnaverunt. Cumque luna lucere inciperet, subito venerunt scorpiones et serpentes aliæque feræ bibere de ipso iacu, et tota terra illa resonabat de sibilis serpentium. Ponebant ergo milites scuta in fronte castrorum per ordinem, et tenebant lanceas in manibus, et sic recipiebant serpentes contra se venientes, et aliquantos occiderunt ex eis. Recedentibus autem serpentibus circa terciam noctis horam, cum jam sperarent se requiem habituros, ecce de montibus veniebant alii serpentes columnis grossiores, erectis pectoribus, apertis buccis, de quorum [oculis ²¹⁶] scintillabat venenum, alitusque eorum erat mortifer; cum quibus pugnabant plus quam unam horam noctis, et occisi sunt ab eis triginta servi et viginti milites. B At postquam recesserunt serpentes, venerunt cancri, habentes dorsa dura sicut cocodrilli, quæ jactis lanceis perforata non sunt; multos tamen ex illis occiderunt in igne, reliqui intraverunt lacum ipsum.

(F. 231.) Jam venerat quinta vigilia noctis, et requiescere volebat exercitus, et ecce venerunt leones albi majores tauris, et concutientes cervices suas, cum murmuratione magna fecerunt impetum in eos; ipsi autem exceperunt eos venabulis suis, et mortui sunt. Post hæc venerunt porci miræ magnitudinis, habentes diversos colores, et cum illis similiter pugnauerunt. Interea apparuit bestia una similis caballo, major elephanto, tria habens cornua armata, vidensque castra, antequam biberet de lacu, dedit impetum in castra, resistentibusque militibus, occidit ex ipsis viginti quatuor, quinquaginta conculcavit; tamen occiderunt eam. Deinde venerunt et vespertiones, sicut et supra scriptum est, quasi columbæ, habentes dentes sicut homines, et feriebant milites in facies suas, et plagas eis inferebant. Venerunt et surices sicut vulpes, et quæcumque animalia mordebant, statim moriebantur, homines autem ex morsibus eorum non mortui sunt. Appropinquante autem luce venerunt aves similes vulturibus, habentes colorem rubicundum, pedes vero et rostra nigra, et impleverunt totam ripam lacu, et extrahentes pisces de lacu comederunt, homines vero non nocuerunt. Iratus autem Alexander contra duces viæ, fecit eis abscidi manus et pedes, ut vivi a serpentibus comederentur, hortatusque est milites, ut fortes essent nec in adversis sicut feminae deficerent.

(F. 232.) Motis inde castris, Alexander tetendit usque ad mare, probare volens, si posset orbem circumire per oceanum, et quoniam homines loci illius dicebant tenebrosa ibi loca, et quod Hercules et Liber non ausi essent ad illas partes accedere, ordinavit sinistram partem Indiæ circumire, ut non esset locus sibi incognitus. Invenerunt autem paludem siccam, quæ habebat cannas multas, per quam cum voluissent transire, exivit inde bestia similis

VARIÆ LECTIONES.

²¹⁴ yppetami 1. sapius quod an yperpotami legendum sit dubito. ²¹⁵ loco 1. ²¹⁶ ita cod. Bamb Hist. Alex.; deest 1. rell.

ypotamo, habens pectus sicut cocodrillus, et in dorso gestabat quasi serram, dentes habens fortissimos, subitoque occidit de militibus duos, nec potuit transforari lanceis; cum malleis tamen ferreis occiderunt eam.

Deinde venientes ad ultimas Indiæ silvas, posuerunt castra in longitudine miliariorum sex, in latitudine vero duorum et dimidii, prope fluvium qui dicitur Bucmar. Erat autem hora diei undecima. Et cum jam cœnare vellent, ecce subito veniebant pastores et qui ligna trahebant, nunciantes quod multitudo elephantorum de silva venirent super eos. Alexander vero precepit equitibus de Thessalia, ut tollerent secum porcos et occurrerent eis in equis, sciens quod grunnitum porcorum timerent elephantis, sicque fugati sunt. Milites autem sonantibus buccinis persecuti sunt eos, et subnervantes eos, occiderunt ex eis nongentos octoginta, et tulerunt ex eis dentes et cornua, et redierunt in castra, illamque noctem habentes quietam, alia die cœperunt ire in alias partes Indiæ. Invenientes autem campos patentes, viderunt ibi homines masculos et feminas nudos, quorum longitudo erat novem pedum, et habebant consuetudinem et in terra et in fluminibus morari. Nam dum quidam de exercitu vellent ire ad eos, subito immerserunt se in flumine.

Deinde venerunt in silvam de cinocephalis plenam, hoc est hominibus canina capita habentibus. Qui cum eos percutere vellent, cum sagittis eos fugaverunt. Post hæc dicentibus illis qui cum eis erant de terra illa, quod nichil jam novi reperturi essent, ceperunt redire in Fasiacen, unde venerunt, precepitque Alexander, ut tenderentur castra per 12 miliaria. Cumque omnia tentoria jam erecta essent et multi foci accensi, subito tanta vis euri flare cœpit, ut omnia tentoria dejiceret, animalia quoque multum vexarentur, quia scintillæ de focis dorsorum feriebant eisque valde nocbant. Colligentes ergo tentoria, invenerunt vallem quandam, ibique castra locabant: sed ceciderant nives magnæ sicut lana. Alexander vero timens ne multum crescerent nives in castris, præcepit militibus ut conculcarent eas, et tamen multi ex (f. 233) nivibus extincti sunt, quingenti scilicet milites, qui et ibi sepulti sunt.

Venerunt post hæc ad speluncam ubi Liber pater jacebat, dictumque est, si aliquis in eandem speluncam intraret, quod tertia die febre periret. Tunc quosdam dijudicatos ibi miserunt, et ut dictum est esse invenerunt.

Cumque jam apprehenderent viam eundi in Fasiacen, occurrerunt eis duo senes, quos interrogavit Alexander, si quid novi scirent sibi demonstrare. Qui dixerunt, mirabilem causam se scire, sed viam longam esse, scilicet decem dierum, iter quoque angustum et aquas multas et loca serpentibus plena. Cumque blando sermone sciscitaretur quid esset illud tam magnum, unus ex eis cum gaudio dixit:

A Videbis, rex, duas arbores, unam solis, alteram lune, et arbor solis loquitur Indica lingua, arbor vero lune loquitur Greco sermone, et ab ipsis poteris scire quæ tibi debeant evenire. Cumque rem tam incredibilem audiret, cogitans quod per jocum talia dicerent fecisset eos male tractari, dicens: Sic pervenit gloria mea ab occidente in orientem, ut isti senes de me risum faciant? Illi autem affirmabant jurando, quod nullam fallaciam dicerent, sed verum esse quod dicebant ostenderent. Rogabant igitur eum amici ejus et comites, ut nullo modo pretermitteret videre talem causam. Tulit ergo 30000 equitum secum, mittensque ceterum exercitum in Fasiacen cum omnibus divitiis quas collegerat, ipse cum delecta juventute secutus est senes illos per loca dura et districta.

B Venientes autem ubi arbores erant, viderunt locum largum et thure et opobalsamo plenum; est enim ibi silva ubi hæc nascuntur, et homines loci illius his nutriuntur. Intrantes itaque locum sacratum, invenerunt sacerdotem loci ipsius, cujus statura erat plus decem pedibus, et habebat corpus nigrum, dentes caninos, et ex auribus ejus perforatis pendebant gemmæ. Quem cum salutasset Alexander, interrogavit eum, pro qua causa veniret. Ille vero ait: Veni, ut videam sacras arbores solis et lune. Barbarus respondit: Si mundus es a fornicatione, licet ut intres divinum locum. Secuti sunt autem regem ex amicis suis trecenti, quibus precepit sacerdos, ut deponerent anulos et calciamenta. Erat autem hora diei undecima, et exspectabat sacerdos donec occideret sol; nam dicebat cum tunc solere loqui et responsum dare, itemque de arbore lune dicebat, quod oriente et irradiante luna ipsa daret responsum. Igitur cœperunt deambulare per ipsam silvam, quæ erat muro inclusa, et viderunt opobalsamum largissime currere de ramusculis arborum. In media vero silva erant arbores similes cypressis, altæ pedibus centum. Cumque miraretur Alexander de illarum altitudine ²¹⁷, et diceret quod de nimia pluvia tantum crescerent, (f. 234.) dicebat sacerdos, nunquam in illum locum pluere, neque avem neque feram neque serpentem in ipsos terminos intrare, quia antiquitus a majoribus Indorum locus ille consecratus esset soli et lune. Voluit autem Alexander immolare victimas; sed prohibuit eum sacerdos, dicens, non licere in ipso loco quodcumque animal occidere aut incensum de thure facere; tantum oscularentur ipsas arbores, et rogarent solem et lunam, ut vera sibi responsa darent. Post hæc viderunt radios solis resplendere sursum in cacuminibus arborum, et sacerdos ait: Sursum respicite, et de qualicumque causa interrogare quis voluerit, cogitet in corde suo, palam non dicat. Tunc cum magna cura cœperunt respicere, ne forte inter ramos arborum pica aut psithacus esset, quia solent hæc manam exprimere vocem. Cumque nil fraudis viderent, cœpit Alexander cogitare in animo suo, si

VARIAE LECTIONES.

²¹⁷ altitudinem 1.

triumphans reverti posset in patriam suam ad matrem et sorores karissimas. Cum subito arbor Indico sermone respondit: *Sicut interrogasti nomen meum, Alexander, eris dominus orbis terrarum, sed vivus in patriam non revertaris, quoniam fata sic diffinierunt de te.* Cumque ille interrogaret Indos quos secum adduxit, interpretati sunt ei sermonem. Tunc tres fidelissimi ejus amici Perdicca et Clyton et Phylotas ceperunt plangere super hac responsione. Vespere autem veniens rex ad interrogandum arborem lunæ, cum stetisset juxta arborem, interrogavit, ubi mori deberet. Et ubi splendor lunæ tetigit arborem, respondit arbor et dixit Greco sermone: *Plenum jam finem ætatis habes, Alexander, sed isto anno adveniente Maio in Babylone morieris, deceptus a quo minime speras.* Tunc plangere cœpit, similiter et amici ejus, et exiens inde tristi animo comedere noluit. Rogatus autem ab amicis ut non affligeret corpus jejunio, contra voluntatem suam manducavit modicum, et collocavit se in ipso sacro loco, ut paratus esset quando primum sol exiret. Alia die valde diluculo surrexit, et amicos suos excitavit; sacerdos autem involutus pellibus jacebat, et ante illum posita erat in tabula de ebena magna gleba de libano, quæ illi de cœna remanserat. Excitato itaque sacerdote, tertia vice intravit ad interrogandum, et dixit: *Dic michi, sacratissima arbor, cujus manus me occidere debeant, et quali morte mater mea et sorores meæ morituræ sint.* Arbor Grece dixit: *Si dixero tibi quis te occisurus sit, occides eum, et ita mutabitur quod de te fata ordinarunt, et irascentur michi tres sorores Cloto, Lachesis, Atropos, eo quod impedimentum ei fecerim²¹⁸ quod illi statuerunt. Igitur post annum unum et octo menses Babylone morieris, non per ferrum sicut putas, sed per venenum; mater tua turpissima morte morietur, et non sepelietur, sed aves et feræ comedent illam, sorores tuæ bene sese habebunt, tu autem in parvo tempore dominus eris terrarum. Nunc vero noli plus interrogare nos, sed exi de loco isto, et revertere in Fasiacem.* Sed et sacerdos monuit eum ut abiret, dicens, quod de planctu et ululatu amicorum ejus irascerentur. Alexander itaque rediens dixit militibus suis, ut nulli dicerent quod audierunt, sed in file sua conservarent illud.

Deinde venerunt ad vallem quandam, in qua erant serpentes habentes in collo lapides qui smaragdi dicuntur, sed non permittunt aliquos transire vallem ipsam. (F. 225.) Vivunt autem ipsi de lasere et pipere albo, et singulis annis pugnant inter se, et multis morientibus solvuntur smaragdi, sicque colliguntur; unde et milites Alexandri aliquos tulerant, qui magnam formam habuerunt. Inde per magna pericula venerunt in locum, ubi erant bestię habentes capita sicut porci, caudas sicut leones, ungulas duas in latitudine sex pedum, cum quibus milites feriebant multum. Mixti eis erant et grïphes,

A qui fortiter feriebant rostris suis militum facies; sed cum sagittis et contis defendebant se. Perierunt tamen in eo certamine milites ducenti et octo.

Inde venerunt ad flumen quoddam influens oceano, latum miliaris duobus et dimidio, in cujus ripa erant cannæ tam altæ et grossæ, ut vix triginta homines possent unam portare, ex quibus facientes naves, transierunt flumen, et invenerunt ibi homines vestitos pellibus ballenarum, qui dederunt eis spongas albas et purpureas et conchas marinas capientes duos aut tres congios, dederunt et tunicas ex vitulis marinis factas, et coeleas quæ capiebant sextarium; posuerunt quoque ante eos vermes, quos traxerunt de ipso flumine grossos sicut coxa hominis, quorum sapor erat melior omni pisce; dederunt et fungos rubicundos et murenas pensantes ducentas quinquaginta libras, dicentes, quod adhuc fortiores essent in oceano. Erant autem in eodem flumine feminae capillatæ, quæ cum viderint extraneos homines in ipso flumine natantes, apprehendunt illos, et aut suffocant illos in eodem flumine, aut trahunt eos inter cannas riparum, et quia ipsæ sunt nimium formosæ, faciunt illos secum tam diu concumbere, quousque sine anima remaneant, aut nolentes pre nimia ira occidunt. Milites vero Alexandri apprehenderunt ex eis duas, quæ erant albæ sicut nix, habentes capillos longos per dorsa sparsos.

Abeuntes inde, venerunt in locum, ubi erant feræ, de quarum capitibus exstabant ossa serrata, sicut gladius acuta, cum quibus feriebant milites fortiter, et multos clypeos perforabant, et occiderunt ex eis usque ad octo milia quadringentes quinquaginta, sicque cum multo labore magnoque periculo pervenerunt in Fasiacem. Ibi precepit Alexander militi suo Alconi, quem preposuerat in Perside, ut in Babylonia et in Perside statueret duas statuas de auro fusiles, altitudine viginti quinque pedum, et in ipsis scriberet omnia facta sua, et in ultima India, ubi erant centum statuæ in honore Liberi et Herculis positæ, erigeret idem Alcon statuas aureas quinque altitudine pedum decem in honore suo. (Oros. III, 49.) Post peragrata itaque Indiam et perdomitam Alexander cum ad saxum miræ asperitatis et altitudinis, in quod multi populi confugerunt, pervenisset, et cognovisset Herculem ab expugnatione saxi ejusdem terræ motu prohibitum, emulatione permotus ut Herculis facta superaret, cum summo labore ac periculo potitus saxo, omnes illius loci gentes in deditionem accepit, Nisam urbem adiit, Dedalios montes regnumque Cleophilis reginæ expugnavit; quæ cum se dedisset, concubitu regnum redemit.

(Oros. III, c. 20.) Subacto igitur omni oriente, Babyloniam celeriter rediit, ubi cum exterritarum totius orbis provinciarum legati opperiebantur, scilicet Kartaginensium totiusque Africae civitatum, Hispanorum et Gallorum, Siciliae Sardiniaque, pu-

VARIE LECTIONES.

²¹⁸ deest I.

ritæ quoque partis Italiæ. Tantus enim timor constituti in summo oriente ducis populos ultimi occidentis invaserat, ut inde peregrinam cerneret toto mundo legationem, quo vix crederes pervenisse rumorem. (*Hist. Alex.*) Erat autem ex principibus ejus quidam Antipater, habens duos filios Cassandrum et Yolum, quorum Yolus pincerna erat regis. Hic ergo Antipater absente Alexandro multa contra eum clam moliebatur, (Sol. 217) de quibus mater ejus Olympias multis vicibus scripserat ei et angustiabatur. Cum autem moraretur Alexander Babyloniam, misit Antipater ad maleficum quendam, egitque cum eo, ut daret sibi venenosam potionem. Qui fecit ei talem potionem, ut non esset vas quod sustineret illam. Fecit ergo cantharellam ferream et misit potionem in eam, dansque filio suo Cassandro, direxit eum in servitium Alexandri, precipiens ut loqueretur fratri suo Yolo, quatinus potionem illam daret Alexandro. Accidit autem illo in tempore, ut percuteret Alexander Yolus in caput, non habentem culpam. (F. 218.) Unde juvenis dolore commotus, accepit potionem animo grato. Cum autem sedisset Alexander in convivio cum principibus ac militibus suis, cepit lætari et jocundus esse ultra modum. In medio autem convivio cum amplius ampliusque lætaretur multaque ad convivas loqueretur, subito petiit sibi dari potum. Yolus infector tanti mali porrexit ei venenum. Quod cum bibisset, subito exclamavit voce magna, quasi aliquis misisset lanceam in jecur ejus. Paululum autem continens se et sufficiens dolorem, surrexit a convivio, rogans principes ac milites sedere et comedendo ac bibendo lætari. Illi vero turbati, surrexerunt a mensa, steteruntque forinsecus, ut viderent eventum rei. Alexander autem volens vomere, quesivit pennam, ut mitteret in guttur suam ad provocandum vomitum; Yolus vero inveniens pennam, linivit eam veneno, et porrexit illi. Quam cum ille in guttur mitteret, magis ac magis urgebat eum venenum, totamque noctem illam duxit insomnem. Altera vero die cum sensisset se positum in malo, convocavit omnes milites suos, et ammonuit eos, ut bene et pacifice inter se viverent. Facta vero nocte, precepit omnes exire de cubiculo, simul et Roxani uxorem suam. Cumque omnes exissent, precepit cuidam familiari suo ut aperiret regiam (211) quæ erat super descensum fluvii Eufhratis, et cum nemo ibi esset, erexit se de stratu suo media nocte, et exstinxit lucernam, et quia non valebat erectus ire, manibus pedibusque reptavit per terram ad flumen, ut mergeretur in eo. Roxani autem uxor ejus vigilans, et videns eum tendentem ad flumen, secuta est eum cursu velocissimo, et cum jam prope flumen se advolveret, amplexata est eum, dicens: *Hæc me miseram, ut quid vadis temerè, sum occidere?* Cui ille: *Oro te, Roxani,*

A nemo sciat finem meum, cum tu non fueris digna gaudere mecum. Quæ quamvis invitum reduxit eum ad lectum suum, dicens: *Si venit finis tuus, ordina primum de nobis.* (F. 117.) Statim fecit venire notarium, et ordinavit testamentum: *Si Roxani uxor mea genuerit ex me filium, ipse teneat regnum, et imponatur ei nomen quod principibus placuerit. Si autem filiam genuerit, eligant sibi Macedones regem quem voluerint. Custos corporis mei et gubernator Ægypti Ptholomeus erit.* Aliarum quoque provinciarum dispositionem fecit, easque pueris suis, prout voluerit dum adhuc viveret, divisit, quas divisiones quia diverse scriptas reperi, velut incertas pretermisi. (F. 218.) Diffamatum est autem per cunctum populum, mortuum esse Alexandrum. Mox cuncti Macedones vociferati sunt, dicentes cubiculariis: *Scitote, quia omnes vos occidemus, nisi demonstraveritis nobis dominum nostrum.* (F. 219.) Ille autem audiens et cognoscens eorum perturbationem, precepit, ut tollerent eum cum ipso lecto in quo jacebat, et ponerent eum in eminentiori et spacio loco, ut posset videri ab omnibus; et sedens in lecto, percussit pectus suum, flens amariter, et voce magna clamavit: *Hæc me, Alexander moritur, et Macedonia minuetur! O Macedones, nomen vestrum amodo super barbaros non dominabitur.* Tunc dixerunt Macedones omnes qui astabant: *Melius fuerit nobis omnibus mori tecum, quia post mortem tuam non stabit Macedonia regnum.* Post hæc mortuus est Alexander, et posuerunt eum in currum suum, duxeruntque a Babylonia in Alexandriam. Ptholomeus autem, filius Lagi, pergebat ante currum ejus, plorans et dicens: *O fortissime Alexander, non occidisti tantos in vita tua, quantos in morte tua.* Fuerunt autem dies vitæ ejus 53, regni vero 12, sex ante destructionem regni Persarum, in septimo interfecto Dario illud destruxit, quinque postea regnavit.

*Add. 5. Condidit autem urbes 12, quas omnes suo de nomine Alexandrias nuncupavit, Alexandria quæ condita est sub nomine Bucefali equi, Alexandria montuosa, Alexandria apud Porum, Alexandria in Scithia, Alexandria Babylonis, Alexandria apud Massagetas, Alexandria apud Ægyptum, Alexandria apud Origala, Alexandria apud Granicum, Alexandria apud Troadem, Alexandria apud Tigridem fluvium, Alexandria apud Xantum. Insignivit ergo earum muros primorum quinque elementorum uti legeretur in eis: *Alexander rex, genus Jovis, fecit, A. B. Γ. Δ. Η.,* vel aliis litteris α. Π. C. Π. Θ. Et quem orbis universus ferro superare non potuit, vino et veneno superatus atque extinctus occubuit.

(BEDA.) Igitur ²¹⁹ post mortem Alexandri cum multi sibi succederent, obtinuit Ptholomeus Ægyptum, Philippus, qui et Arideus, frater Alexandri, Macedoniam ²²⁰, Seleucus, qui et Nicanor, Syriam et Babyloniæ et regna orientis, Antigonus Asiam

VARIÆ LECTIONES.

²¹⁹ Hic pergit 10. ²²⁰ macedoniam — orientis e corr. 1.

NOTÆ.

(211) I. e. januam.

ceteri quique loca sibi distributa. (OROS. III. 23.) Sed diversas sortiti provincias, mutuis se bellis consumpserunt, et per totum Macedoniae regnum, hoc est per universam Asiam et plurimam Europae partem vel maximam Lybiae, horrendi subito bellorum globi confluerunt. Causa vero et origo bellorum epistola fuit Alexandri regis, qua precepit omnes exules patriae libertatique restitui. Potentes autem civitatum Graeciae timentes ne exules, recepta libertate, ultionem meditentur, a regno Macedonum defecerunt, primumque Athenienses, contracto triginta milium exercitu et ducentis navibus, bellum cum Antipatro, cui Graecia obvenerat sorte, gesserunt. Post haec bellum inter Antigonum et Perdiccam oritur gravissimum, multisque provinciis et insulis ob auxilia vel negata vel prestita dilaceratis, diu deliberatum est, utrum in Macedonia bellum transferretur an in Asia gereretur, novissime Perdica Aegyptum cum exercitu ingenti petiit. Sic Macedonia, in duas partes discurrentibus ducibus, in sua viscera armatur. Ptholomeus Aegypti viribus et Cyrenensibus copiis instructus, occurrere Perdicae bello parat, Perdica vero cum Ptholomeo acerbissime congressus, amissis copiis, ipse quoque interfectus est. Olympias vero, Alexandri mater, post plurimas principum caedes per Cassandrum interfecta est; Hercules, Alexandri filius, cum matre Roxani in custodia positus, cum jam quatuordecim esset annorum, ab eodem Cassandro interfectus est. Antigonus autem cum filio Demetrio congressus contra Ptholomeum et Cassandrum atque Lysimachum, qui Seleuci societate fulti erant, praelio victus est. Ptholomeus iterum cum Demetrio navali praelio confligit, et cum omnem pene classem atque exercitum perdidisset, victus in Aegyptum refugit. Haec victoria elatus Antigonus, regem se una cum Demetrio filio suo appellari jussit. Quod exemplum omnes secuti, regum sibi nomen dignitatemque sumpserunt. Igitur Ptholomeus et Cassander ceterique alterius factionis duces, cum decipi se ab Antigono singillatim viderent, per epistolas se invicem confirmantes, coeundi in unum tempus locumque condicunt, et bellum adversus Antigonum communibus viribus instruunt. Cassander finitimorum bellis implicatus, Lysimachum clarissimum inter omnes ducem cum ingenti manu pro se sociis in auxilium misit, Seleucus quoque ex Asia majore discedens, novus Antigono hostis ²²¹ accessit. Hic itaque Seleucus plurima per orientem inter socios regni Macedonici ²²² bella gessit, principio Babyloniam expugnavit, Bactrianos novis motibus assurgentes perdomuit, transitum deinde in Indiam fecit, quae post mortem Alexandri, velut detracto excussoque cervicibus jugo, prefectos ejus occiderat. Adunatis itaque Ptholomei sociorumque illius copiis, pugna committitur, cujus quanto potentior apparatus, tanto ruina gravior fuit. Nam in ea tunc totius pene Macedonici

A regni vires conciderunt. In ipso bello Antigonus occisus est. Sed finis belli hujus incipit alterius. Nam cum victoribus de preda non conveniret, iterum in duas factiones deducuntur, Seleucus Demetrio, Ptholomeus Lysimacho jungitur. Cassandro defuncto, filius ejus Philippus succedit, sicque quasi ex integro nova Macedoniae bella nascuntur. Antigoni filius Demetrius, augmento Graeciae et totius Macedoniae elatus, in Asiam transire disponit. Ptholomeus autem et Seleucus et Lysimachus experti priori certamine, quantae vires essent concordiae, iterum societate pacta adunatisque exercitibus, bellum in Europam transferunt adversus Demetrium. His se comitem et belli socium Pyrrhus rex Epyri jungit, sperans Demetrium Macedonia posse depelli. B Nec spes frustra fuit; quippe corrupto ejus exercitu ipsoque in fugam acto, regnum Macedoniae Pyrrhus invasit. Lysimachus autem, qui Ellespontum regebat, post interfectionem generi sui et necem filii assiduis parricidiis cruentatus, a militibus propriis deseritur, qui ad Seleuchum transeuntes hortati sunt eum, ut Lysimacho bellum inferret. Res namque fedissimi spectaculi erat. Duos quippe reges, quorum Lysimachus annorum erat 74, Seleucus autem 77, de eripiendis alterutrum regnis concurrere, in acie stare, arma gerere. Ultimum hoc quidem bellum Alexandri commilitonum fuit, quod ad exemplum humanae miseriae fuerat reservatum, quippe cum orbem terrarum, extinctis jam 34 Alexandri ducibus, soli possiderent, et angustissimos senectutis ac vitae suae terminos non aspicientes, angustos esse imperio suo totius mundi terminos arbitrarentur. (HIER.) Seleucus quippe, capto jam antea Demetrio in Sicilia, regnum Asiae destruxit, et ex duobus unum fecit. (OROS. l. l.) In hoc autem bello Lysimachus, amissis vel interfectis prius quindecim liberis ante hanc pugnam, postremus occisus est, sicque Lysimachus solutio pugnae Macedoniae fuit. Sed nec Seleucus quidem de tanta victoria impune latus est; nam neque ipse post septuaginta septem annos quietem naturalis mortis invenit, sed extortam sibi infeliciter vitam velut immatura morte finivit. Insistente quippe Ptholomeo, cujus sororem Lysimachus in matrimonio habuerat, insidiis circumventus occisus est. Haec sunt inter parentes, filios, fratres ac socios consanguinitatis societatisque commercia, quibus orbem Alexandre celeriter ac fortiter acquisitum annis quatuordecim dilaniaverunt, et veluti opimam predam a magno leone prostratam avidi catuli discerpserunt, seque ipsos invicem irritantes, in rixam praedae emulatione consumpserunt.

(H. m.) Anno ab urbe Roma condita 422°, qui est Alexandri Magni quintus ²²³, Alexander rex Epyrotarum, hujus Magni Alexandri avunculus, trajectis in Italiam copiis, cum bellum Romanis inferre pararet, a Samnitibus, qui Lucanis suffragabantur, ma-

VARIAE LECTIONES.

²²¹ hosti l. ²²² r. m. e corr. l. ²²³ e corr. l.

ximo bello in Lucania victus et occisus est. Post hæc Romani jam potentes esse cœperunt, bellumque in centesimo et octogesimo fere miliario ab urbe cum Samnitibus Papirio dictatore gesserunt, ubi Fabius Maximus magister equitum absente Papirio felicissime dimicavit et 20000 Samnitum delevit. Postea Samnites circumspectiori cura instructo exercitu, apud Caudinas Furculas angustiis locorum armisque conclusos Romanos, Tito Biturio et Spurio Postumio consulibus, ingenti dedecore vicerunt, quorum dux Pontius pro magna securitate victoriae Herennium patrem suum consuluit, utrum clausos occideret an parceret victis. Ut vivos tamen dedecori servaret, elegit. Universum quippe Romanum exercitum turpiter captum, armis vestimentisque nudatum, vilioribus vestimentis tantum ob verecundiam corporum tegendam concessis, longum ordinem victoriae agere precepit, sexcentisque Romanis equitibus in obsidatum acceptis, consules ignominia oneratos remisit, sub tali conditione pacis, qualis Samnitibus placuit. Sed si fidem fœderis Romani servassent, aut hodie non essent, aut Samnitibus subjacuisent. Posteriori siquidem anno jubente senatu fidem solvunt, eosque Papirio consule in bellum cogunt, nec ante cedi vel cedere desierunt, quam victis Samnitibus captoque duce eorum cum septem milibus, jugum eis reposuerunt. Eo tempore Appius Claudius censor aquam Claudiam urbi induxit et viam Appiam stravit. Post hæc Samnites reparato bello Quintum Fabium Maximum vicerunt, tribus milibus hominum occisis. Postea cum pater ejus Fabius Maximus legatus datus fuisset, et Samnites vicit, et plurima ipsorum oppida cepit. Deinde Publius Cornelius Rufinus et Marcus Curius Dentatus, ambo consules, contra Ramentas²²⁵ missi, ingentibus præliis eos confecere, ita ruinas ipsas urbium diruentes, ut hodie Samnium in ipso Samnio requiratur nec facile inveniatur. Tunc bellum cum Samnitibus per 49 annos actum sublatum est, neque ullus hostis fuit intra Italiam, qui Romanam virtutem magis fatigaverit.

(HER. in Dan. c. x.) Post Alexandrum Ptholomeus, Lagi filius, regnavit Alexandriae primus annis 40, a restauratione templi anno 198. Iste fuit vir prudentissimus, ditissimus quoque ac fortissimus, tantæque potentiae, ut Pyrrhum regem Epyrotarum regno depulsum restitueret, Cyprumque ac Phenicem multasque urbes et insulas ac regiones obtineret, et victo Demetrio, filio Antigoni, Seleuco partem regni sui, quæ ab Antigono fuerat ablata, restitueret. (HER.) Hic, Hierosolima et Judæis dolo subactis, multos ex eis iterum in Ægyptum transtulit, quos tamen postea benigne tractavit. Hujus tempore princeps sacerdotum Hierosolimis Onias, Jaddi filius, fuit; quo mortuo, filius ejus Symeon cogno-

mento Justus principatum obtinuit²²⁵.

Alex. Maced. Asiæ.

1 1 Philippus, qui et Arideus, frater Alexandri, regnavit Macedoniae annis 7, a restauratione templi anno centesimo nonagesimo octavo.

7 7 1 Hinc Asiæ regnum incipit, in quo primus post Alexandrum regnavit Antigonus annis 18.

8 1 2 Cassander regnavit Macedoniae annis 19.

Syriæ
regnum
incipit.

15 6 7 1 Regnum Syriæ et Babyloniae²²⁶ et superiorum locorum nascitur, ubi primus post Alexandrum regnavit Seleucus Nicanor annis triginta duobus. Hic, capto Demetrio, Antigoni filio, regnum Asiæ destruxit, et ex duobus, id est Asiæ et Syriæ, unum fecit imperium. Unde et filius ejus Antiochus, qui et Sother, post eum regnavit in Syria et Asia, post quem regnavit item Antiochus, qui dicebatur Theos. Has autem urbes condidit Seleucus: Antiochiam, Laodiciam, Seleuciam, Apamiam, Edissam, Beroeam, Pellam. Quarum Antiochiam 12° anno regni sui condidit et metropolim publicæ rei suæ constituit. — Ex hoc tempore, id est ab inicio regni Seleuci, subputatur²²⁷ Grecorum regnum, juxta Hebream²²⁸ historiam Machabeorum.

C 25 18 1 15 Demetrius, filius Antigoni, regnavit in Asia 17 annis.

27 1 5 15 Antigonus et Alexander, filii Cassandri²²⁹, regnaverunt in Macedoniae annis 4.

31 1 7 19 Demetrius regnavit in Macedoniae annis sex²³⁰.

37 1 15 25 Pyrrus rex Epyri, corrupto exercitu Demetrii ipsoque fugato, regnavit Macedonibus menses 7, post quem Lysimachus annis²³¹ sex.

40 4 16 28

(H. m.) Anno ab Urbe condita 464°, qui est Ptholomei 55us, Tarentini, qui in ultima Italia sunt, Romanam classem forte pretereuntem hostiliter invaserunt, prefectos navium occiderunt omnesque utiles bello reliquos vendiderunt precio; unde grande bellum inter eos ortum est. (JORD.) Tarentum vero a Lacedæmoniis conditum, Calabriae quondam et Apuliae totiusque Lucaniae caput erat, divitiis, magnitudine, muris, portu ipsoque situ mirabile. (H. m.) Romanus itaque exercitus cum Æmilio consule irruens in universos Tarentinorum fines, igne ferroque vastat²³² omnia, plurima expugnat²³³ oppida, injuriam insolenter acceptam crudeliter vindicat²³³. Tarentini vero cum plurimis finitimorum presidiiis

VARIÆ LECTIONES.

²²⁵ lege Samnitas ex H. m. ²²⁶ Hic jam 12 (vel 13?) quaterniones in 1. sunt. ²²⁷ babylon 5. ²²⁸ hebreorum 9°. ²²⁹ i. e. desunt 9°. ²³⁰ Hæc desunt 9°. ²³¹ deest 9°. ²³² vastant corr. vastat 5. ²³³ expugnant — vindicant 5.

falcirentur, etiam Pyrrus rex Epyrotarum, qui ex genere Achillis originem duxit, quasi cognatam Græciæ civitatem vindicaturus, totas vires Epyri, Thesaliæ ac Macedoniæ, elephantos etiam, usque ad id tempus Romanis invisos, numero 20 in Italiam advexit. Qui dum Delphici Apollinis consulisset oraculum, ambiguum dedit responsum (Cf. Cic. *De divin.* II, 56) :

Aio te Æacida Romanos vincere posse.

(*H. m.*) Tunc primum Romani cum transmarino hoste dimicaverunt. Missus est contra eum consul Publius Valerius Levinus. Qui cum exploratores Pyrrici cepisset, eos jussit per castra duci omnemque exercitum ostendi sicque dimitti, ut renunciarent Pyrrum quæ viderint. Commissa itaque pugna, consumpta est dies gravissimo certamine, omnibus utrimque mori paratis, fugere nesciis. Introductos autem inter currentia agmina elephantos, formidabiles, odore graves, mole terribiles, ut viderunt Romani, novo pugnandi genere circumventi et terribiti, maximeque pavitantibus equis, diffugerunt. Minutius vero, centurio quartæ legionis, protentam in se beluæ unius promoscidam gladio desecuit. Qua vulneris dolore turbata et averti compulsa, ejus immoderato discursu permisceri cœperunt. Finis pugnæ etiam de noctis beneficio impositus est; Levinus tamen per noctem fugit; Romanes victos fuisse turpis fuga prodidit, ex quibus tunc cecidisse referuntur 14 milia peditum et octingenti octoginta, capti octingenti 20, equites autem cesi ducenti 46, capti septingenti ²³⁴ 12, signa 22 amissa. Pyrrus autem Romanos quos cepit summo honore tractavit, occisos sepelivit. Quos cum ²³⁵ adverso vulnere et truci vultu etiam mortuos jacere vidisset, tulit manus ad cælum, dicens, se totius orbis dominum esse potuisse, si tales milites sibi contigisset habere. Cujus victoriæ titulum Pyrrus affigens templo Tarentini Jovis, ita scripsit in eo :

Qui invicti ante fuere viri ²³⁶, pater optime Olympi,

Hos egomet pugna vici, sum victus ab hisdem.

Quem cum sui increparent, cur se victum diceret qui vinceret, respondisse fertur : *Si iterum eodem ²³⁷ modo vicero, sine ullo milite revertar Epyrum.* Cumque legati mitterentur ad eum pro redimendis captivis, jussit Lyconum et Molossum eis obviam ire, ipse vero cum equitibus procedens ad portam civitatis, honorifice suscepit eos, captivos sine pretio ²³⁸ remisit. Unum autem ex legatis Fabricium cum pauperem vidisset, promisit ei quartam partem regni sui, ut se transferret ²³⁹ ad eum; sed contemptus ab eo, ammiratus est illum. Pro hac admiratione misit ad Romanos legatum, precipuum ²⁴⁰ virum Cineam nomine, qui pacem æquis conditionibus peteret, scilicet ut Pyrrus partem Italiæ quam armis

occupavit teneret. Sed pax quam offereret eis displicuit; remandatamque est ei a senatu, illum cum Romanis pacem habere non posse, nisi ab Italia recessisset. Jusserant autem omnes captivos quos Pyrrus reddiderat infames haberi, eo quod capi potuissent armati, nec ante eos ad pristinum statum reverti, quam ²⁴¹ sibi notorum hostium occisorum spolia retulissent. Ita legatus Pyrrici reversus est. A quo cum quereretur Pyrrus, qualem Romam comperisset, Cineas dixit, regum se patriam vidisse, scilicet tales illic fere omnes esse, qualis unus Pyrrus apud Epyrum et reliquam Græciam putaretur. Secunda pugna inter Romanos et Pyrrum facta est in Apuliæ finibus, Publio Sulpicio et Decio consulibus, in qua pugna Pyrrus brachio transfixo saucius, prior e bello secessit; elephanti capti, 20 milia hostium caesa sunt, et ex Romanis quinque milia. Fabricius quoque legatus vulneratus est. Anno interjecto, idem Fabricius contra eum missus est. Cumque vicina haberent castra, medicus Pyrrici nocte venit ad Fabricium, promittens se veneno Pyrrum occisurum, si sibi aliquid polliceretur. Quem ille vincitum remittens ad Pyrrum, jussit ei dici quæ ille spondit. Tunc rex ammiratus eum, dixisse fertur : *Ille est Fabricius, qui difficilius ab honestate, quam sol a cursu suo averti potest.* Tunc rex ad Siciliam profectus est, Fabricius victis Lucanis et Samnitibus triumphavit. Deinde Curius Dentatus et Cornelius Lentulus contra eum missi consules, de exercitu ejus viginti tria milia caedebant, 500 capiebant; ipse Tarentum fugatus est, castra ejus capta sunt, Curius in consulatu triumphavit, primusque Romam quatuor elephantos duxit. Quinto demum anno postquam in Italiam venit, Pyrrus victus aufugit ²⁴², et post multa bella, quæ fecit in Græcia, apud Arges Achaia urbem, Spartani regni aviditate seductus, ictu saxi occubuit. Cujus pollex e dextro pede, si credendum est, remedio fuisse dicitur, si ejus renes ²⁴³ tumentes eo tangerentur. Cumque ab Antigono victore idem Pyrrus jussus esset ²⁴⁴ exuri, sic arsit, ut idem pollex inveniretur intactus. Qui aureo loculo inclusus, in templo Jovis est conditus ²⁴⁵.

Ptholomeus Phyladelphus, filius Ptholomei superioris, regnavit Alexandriae annis 58, a restauratione templi anno ducentesimo 58°. (Cf. *HER.*) Hujus tempore pontifex Judæorum Eleazarus fuit, frater Symonis cognomento Justi, filius Onia filii Jaddi, qui sacerdotium pro tali suscepit causa. (*Jos.* XI, 2.) Defuncto principe sacerdotum Onia, filius ejus Symon Justus successor exstitit. Quo moriente filiumque infantulum nomine Oniam relincente, frater ejus Eleazarus principatum sacerdotii accepit, quem Ptholomeus liberaliter muneribus tali occasione honoravit. (*Ib.*, XII, 2.) Demetrius Phalareus,

VARIAE LECTIONES.

²³⁵ octingenti 4. 10. 11. ²³⁶ deest 9c. Quos adverso v. e. t. v. e. m. cum jacere. 5. ²⁴⁵ viros 5. 9c. 10. 11. ²³⁷ deest 9c. ²³⁸ premio 9c. ²³⁹ se transiret 5. ²⁴⁰ principium 9c. ²⁴¹ quam — retulissent des. 9c. ²⁴² affugit 9c. sapius. ²⁴³ deest 9c. ²⁴⁴ est 9c. ²⁴⁵ Qui digitus a. l. est inclusus et in antiquissimo templo Dodonci Jovis conditus II.

apud Grecos orator et phylosophus, super byllio-
 taccam regis, cujus magnum habuit studium, con-
 stitutus erat. Qui dum studeret omnia per univer-
 sam terram inventa congregare volumina et acqui-
 rere si quid dignam audiret industria vel voluntate
 regis, interrogatus ab eo quot milia librorum habe-
 ret, respondit, 20 milia, sed cito ad quinquaginta
 milia posse venire, dicensque, nuntiatum sibi esse,
 apud Judæos multa haberi bybliothecca regali digna,
 persuasit regi, annitente Aristeo, quodam regis
 amico necessario, ut ad Eleazarum pontificem Hiero-
 solimam²⁴⁶ mitteret, rogans ut sibi viros legem
 scientes destinaret, qui eam in Grecam linguam
 transferrent. Qui ex omnibus septuaginta viros in
 lege doctissimos elegit, eosque regi transmisit. Illi
 vero Alexandriam ducti et a rege benigne suscepti,
 Demetrio sunt commendati. Qui duxit eos in domum
 secretam et huic negotio aptam, secus litus maris
 positam, ubi per septuaginta duos dies omnem le-
 gem disertissime transtulerunt, cottidie huic nego-
 tio curam usque ad horam nonam impendentes.
 Quibus diebus transactis, congregavit omnes Judæos
 Demetrius ad locum in quo translatae fuerant leges,
 et presentibus interpretibus legit eas. Cumque mul-
 tudo complexa legem vel seniores ejus interpretes
 Demetrium, eo quod magnarum rerum esset inven-
 tor, laudasset, rogavit ut etiam presidibus suis dare-
 tur legenda. Gavisus ergo rex, voluntatem suam
 esse perfectam, et relectis legibus, sensum et sa-
 pientiam earum obstupescens, dixit ad Demetrium,
 ammirari se, quod nemo hystoriographus nec poeta
 Grecus ejusdem legis meminisset, cum tam mira
 existeret. Cui Demetrius respondit, neminem ausum
 fuisse conscriptionem ejus tangere, eo quod divina
 esset, addens quod Theopompus volens in hystoria
 aliquid de his conscribere, mente sit turbatus plus
 quam 30 diebus, donec inde sibi dementiam factam
 esse suspicatus, et in somnis quoque ammonitus,
 quod²⁴⁷ hoc ei ideo accidisset, quia divinas leges
 scrutatus esset et ad impuros homines eas ferre vo-
 luisset, cum humilitate a Deo veniam supplicaret.
 Cumque scribere quievisset, recepit sensum. Refe-
 rebat etiam de Theotecto²⁴⁸ tragediarum poeta,
 quia cum nisus²⁴⁹ fuisset in aliquo dramate eorum
 meminisse quæ divino continentur volumine, obscu-
 retis oculis, recognovit causam suæ cæcitatatis, et ita
 liberatus est a passione, Deo²⁵⁰ veniam largiente.
 Ptholomeus autem remisit eosdem seniores cum ho-
 nore, donans unicuique stolas optimas et auri ta-
 lenta duo et calicem unius talenti totumque convivii
 thorum. Principi autem sacerdotum Eleazaro desti-
 navit per eos lectos decem cum argenteis pedibus et

A convenientem eis suppellectilem et calicem talento-
 rum triginta et stolas decem et purpuram et coro-
 nam decoram et lineas de bisso centum, preterea et
 pateras et trullam²⁵¹ et libatoria et crateras aureas
 duas Deo vovendas, omnesque Judæos, quos in
 Ægypto captivos invenit, liberos esse permisit.
 (Hier.) Abeantes autem interpretes, et a regibus
 Asiæ honorati sunt. (Jos. xii, 5.) Nam Seleucus Ni-
 canor in civitatibus, quas per Asiam edificaverat, et
 in inferiore Syria et in ipsa metropoli Antiochia
 re publica sua dignos eos fecit, et æquum eis honorem
 cum habitatoribus Macedonibus et Grecis deputavit.

(H. m.) Anno ab Urbe condita quadringentesimo
 70°, qui est Phyladelphi primus²⁵², Tarentini, morte
 Pyrrhi cognita, iterum nova adversus Romanos solli-
 citant arma, Kartaginensium auxilia per legatos po-
 secunt et accipiunt; consertoque prælio, Romani vin-
 cunt²⁵³. Ibi jam tunc Kartaginenses, quamvis
 nondum hostes judicati, vinci tamen a Romanis
 posse senserunt. Quæ (212) res occasionem bello-
 rum tribuit inter Romanos et Africanos. Quæ bella
 diu protracta ac nimium sevissima utriusque experti
 sunt populi, quamvis demum Romani cum nimio
 sudore victores existerent. Ariminus in Gallia et
 Beneventus in Samnio hoc tempore a Romanis con-
 ditæ sunt. Anno prescripto prodigia visa sunt, san-
 guis de terra in multis locis effossa profluxit, lac de
 cælo in modum pluviae descendit.

Anno autem quadringentesimo octogesimo sexto,
 qui est Phyladelphi 17us, Romani Appium Claudium
 consulem Mamertinis auxilia deposcentibus contra
 Hieronem Syracusanorum regem et Pœnorum co-
 pias, quas rex ipse conduxerat, in Siciliam mise-
 runt. Qui tam celeriter eos vicit, ut ipse rex regum
 magnitudine perterritus ante se victum quam con-
 gressum fuisse prodiderit. Hannibal vero senior dux
 Pœnorum in Agriginto civitate Siciliae obsidione
 cinctus a Romanis, ad summam egestatem perdu-
 ctus esset, nisi Hanno novus imperator Kartaginensium
 cum equitibus mille quingentis et triginta
 milibus peditum et triginta elephantis superveniens,
 expugnationem civitatis paulisper distulisset; sed
 continuo capta est, Pœnique victi et fugati sunt,
 Hannibal cum paucis evasit, undecim elephantum
 capti, Agrigentini sub corona omnes sunt venditi.
 Post hæc, Gaio Aquilio Floro et Lucio Cornelio Sci-
 pione consulibus, Kartaginenses Hannonem in lo-
 cum Hannibalis subrogaverunt, qui a Scipione con-
 sule victus, confertissimis hostibus se immiscuit,
 ibique interfectus est. Hannibal iterum classi præ-
 positus, infeliciter cum Romanis navali prælio con-
 gressus et victus, ab exercitu suo seditione orta la-
 pidibus cooperatus interiit. Lucio Manlio Vulsonæ et

VARIAE LECTIONES.

²⁴⁶ iherosolimam 5. 9^c. semper, quod in 1. vix semel aut bis legitur. ²⁴⁷ eo quod 9^c. ²⁴⁸ theotecto 5.
²⁴⁹ visus 9^c 11. ²⁵⁰ deo a p. 5. ²⁵¹ trullas 9^c. ²⁵² primus, ortum est^o punicum bellum primum. Nam
 T. 11. ²⁵³ Carthaginenses victi sunt 11. ubi quæ sequuntur ex ipsa *Historia miscella sumota sunt.*

NOTÆ.

(212) Quæ - - existerent Ekkehardi verba sunt.

Marco Atilio Regulo consulibus, bellum in Africam translatum est, quibus Hamilcar dux Pœnorum et Hanno alter classi prefectus occurrerunt, consertoque navali prælio, Pœni in fugam versi sunt, 64 naves perdidit, consules victores in Africam transvecti sunt, Kartaginemque petentes, 500 aut eo amplius castella populati sunt. Manlius cum victrici classe Africa decedens, 27000 captivorum Romam evexit; Regulus in Africa remanens, contra tres duces dimicavit, Hastrubales et Hamilcarem ex Sicilia accitum. Cumque haut procul a flumine Bagra da castra posuisset, multos militum ad flumen descendentes serpens miræ magnitudinis devoravit. Regulus ad expugnandam bestiam cum exercitu descendens, squamis ejus tela non recipientibus, jussit balistas, quibus muri confringuntur, afferri, hisque ossibus ejus confractis, occisa est. Cujus corium Romam devectum 120 pedum spacio dicitur distentum. Kartaginenses itaque fracti bellis, inter multos quos precio conduxerunt in auxilium Xantippum regem Lacedemoniorum accitum bello preceperunt. Qui cum Pœnorum copiis instructis ad pugnam procederet, 50 milia Romanorum militum prostrata sunt, Regulus dux ille nobilis cum quingentis viris captus est, et in catenas conjectus, decimo tandem belli Punici anno nobilem triumphum Kartaginensibus dedit. Xantippus tam audacis facti conscius, rerum instabilium mutationem timens, ilico ex Africa migravit in Greciam. Post hæc fessi tot malis Kartaginenses, petendam esse pacem a Romanis decreverunt, ad quam rem Atilium Regulum antea ducem Remanorum, quem jam per quinquennium tenebant captivum, inter ceteros legatos precipue putaverunt mittendum. Qui cum Romam veniret, ductus in senatum, nichil quasi Romanus egit, dixitque se ex illa die, qua in potestatem Afrorum venisset, Romanum esse ²³⁴ desisse. Itaque et uxorem a complexu removit, et senatui suasit, ne pax cum Afris fieret. Quod et obtinuit. Cumque vellent eum Romæ tenere, negavit se in ea urbe mansurum, in qua, postquam Afris servierit, dignitatem civis honesti habere non posset. Rediit ergo Kartaginem. Quem regressum machinæ illigaverunt et ad radium solis semper stare fecerunt, resectisque palpebris, in somno ²³⁵ necaverunt. Alter deinde Atilius Regulus et Manlius Vulseo, ambo bis consules, cum classe ducentarum navium et quatuor legionibus Lylibeum profecti, superveniente Hannibale, Hamilcaris filio, victi sunt, majoreque exercitus parte perdita, ipsi vix evaserunt. Post hos Claudius consul cum classe ducentarum viginti navium ad Drepani portum contra hostem profectus est, ubi mox exceptus classe Pœnorum, dum contra auspicia dimicasset, superatus est, et ipse quidem cum navibus 30 Lylibeum confugit, reliquæ omnes aut captæ aut submersæ

sunt, novem milia militum cæsa sunt, 20 milia capta referuntur. Inter hæc Lutacius consul cum classe trecentarum navium in Siciliam transvectus est, cui Pœni cum quadringentis navibus magnisque copiis Haunone duce occurrunt, factaque pugna, victus Hanno dux fugæ primus fuit; 75 Puniceæ naves captæ sunt, 120 submersæ, 52 milia capta, 14 milia cæsa sunt. Post hæc ad Lutacium, deinde Romam mittentes, pacem sub hac conditione fecerunt, ut Sicilia Sardiniaque decederent et per 20 continuos annos tria milia talentorum puri auri Romanis persolverent; sicque finitum est hoc Punicum bellum per 23 annos protractum.

His temporibus argenteus nummus primum Romæ figuratus est. (Hier.) Aratus astrologus claruit, et Quintus Ennius poeta Parenti nascitur, qui post Romæ deguit, contentus unius ancillæ ministerio.

(Jos. XII, 5.) Quo etiam tempore defuncto Eleazaro, principatum sacerdotii suscepit patruus ejus Manases, frater Jaddi. Quo mortuo, successit ei Onias, filius Symeonis Justi, quem, ut supra diximus, parvulum reliquit.

Alex. Maced. Asiæ. Syriæ.

1 5 17 29 (Hier.) Ptholomeus Phyladelphus regnavit Alexandriae annis triginta octo.
2 6 50 Demetrius semet ipsam Seleuco tradidit, qui destructo ²³⁶ regno Asiæ ex utroque unum fecit imperium.

3 1 31 Ceraunus, qui et Ptholomeus, regnavit Macedoniae menses novem, Meleagrus menses duos, Antipater diebus 45.

4 1 52 Sostenes regnavit Macedoniae annis duobus.

5 2 1 Antiochus, qui et Sother, filius Seleuci, regnavit in Syria et Asia annis 19.

6 1 2 Antigonus regnavit Macedoniae annis triginta sex. Hic Lacedemoniam obtinuit Pyrrumque superavit.

11 6 7 Aratus agnoscitur.

12 7 8 Argenteus nummus Romæ primum figuratur.

20 15 16 Judeorum pontificatum post Eleazarum Manases, patruus ejus, accepit.

21 16 17 Anni ab inicio 3700.

24 19 1 (Hier. in Dan. c. XI.)

Antiochus, qui vocabatur Theos, id est Deus, filius Antiochi Sotheris, regnavit in Syria et Asia annis 15. Iste adversus Ptholomeum Phyladelphum gessit bella quam plurima et totis Babylonis atque orientis viribus dimicavit. Volens autem Ptholomeus molestum finire certamen, cum ipse tamen magnas haberet copias, filiam suam Beronicen Antiocho dedit uxorem, qui de priore uxore Laodice duos habebat filios, Seleucum, qui cognominabatur Calinicus, et alterum Antiochum. Antiochus autem dicens, Bero-

VARIÆ LECTIONES.

²³⁴ se esse 5. ²³⁵ somnio 4. 5. ²³⁶ destruxit asiæ regnum fecitque ex utroque unum imp. 5.

nice se velle habere regni consortem et Laodicen in loco concubinæ, post multum temporis superatus amore Laodicen cum liberis suis reduxit in regnum. Quæ metuens ambiguum viri animum, ne Beronicen reduceret, virum per ministros veneno interfecit, Beronicen vero cum filio quem ex Antiocho genuit Ieadioni et Genneo principibus regis occidendam tradidit, ipsaque cum majore filio Seleuco Calinico regnavit.

(HIER.) Parthis a Macedonum imperio recedentibus, primus regnavit Arsaces, unde et Arsacidæ dicti sunt.

Alex. Maced. Asiæ. Syriæ.

52 27 9 Annus quingentesimus ab Urbe condita.

58 33 15

Ptholomeus Evergetes, filius Ptholomei Phyladelphii, regnavit Alexandriæ annis 26, a restauratione templi anno 276. Sub hoc Ihesus, filius Sirach, librum suum conscripsit. (HIER. in Dan. c. xi.) Hic ergo Ptholomeus ²⁵⁷ post mortem patris sui Phyladelphii, pro ultione patris et occisæ sororis, cum magno exercitu intravit provinciam regis aquilonis, id est Seleuci Calinici, qui cum matre Laodice regnavit in Syria, et cepit Syriam et Ciliciam et superiores partes trans Eufraten et omnem pene Asiam. Cumque audisset in Ægypto seditionem moveri, diripiens regnum Seleuci, 40 milia talentorum argenti tulit vasaque preciosa et simulachra deorum duo milia quingenta, in quibus erant et illa quæ Cambises capta Ægypto in Persas portaverat. Gens vero Ægyptia idolatriæ multum dedita erat. Et quia post multos annos deos eorum Ptholomeus retulerat, Evergetem eum appellabant. Et Syriam quidem ipse obtinuit, Ciliciam vero amico suo Antiocho gubernandam tradidit, et Xantippo alteri duci provincias trans Eufraten.

(H. m.) Anno ab Urbe condita quingentesimo octavo, qui est primus Evergetis, repentina subversio ipsius Romæ pervenit triumphum Romanorum. Siquidem Quinto Lutacio Catulo et Aulo Manlio consulibus, diversæ ignium aquarumque clades pene absumpsere urbem. Nam Tyberis insolitis auctus imbribus et ultra opinionem redundans, omnia Romæ ædificia in plano constituta delevit; diversæ qualitates locorum ad unam convenere perniciem, quoniam quæ sevir inundatio tenuit, madefacta dissolvit, et quæ cursus torrentis invenit, impulsa dejecit. Aquarum vero gravissimam cladem gravior ignis vastatio secuta est. Qui ignis, incertum unde surrexerit, plurimas civitatis partes pervagatus, hominum domorumque stragem miserabilem fecit. Dehinc cum omnia in circuitu foris devastaret, ædem Vestæ corripuit, unde Metellus cum arsuos Deos eripuit, brachio semiustulato, vix aufugit. Tito Simpronio Gracco et Gaio Valerio Falcone consulibus, bellum Romani Faliscis ²⁵⁸ in-

A tulerunt, quæ civitas Italiæ opulenta quondam fuit. Quod bellum ambo consules intra sex dies transegerunt, quindecim milibus hostium cæsis.

Eodem anno etiam Galli Cisalpini novi extitere hostes, adversum quos varia sorte bellatum est. Nam in primo conflictu Valerio consule tria milia ex Romanis cecidere, in secundo 14 milia Gallorum cæsa sunt, duo milia capta. Sed ob priorem cladem triumphus consuli denegatus est. Anno ab Urbe condita quingentesimo 17°, qui est Evergetis decimus, dux Pœnorum Hamilchar ab Hispanis in bello interfectus est, cum jam aliud bellum adversum Romanos clam pararet.

(HIER.) Ptholomeus Phylopator, filius Evergetis, regnavit Alexandriæ annis 17, a restauratione templi anno 502°. (HIER. in Dan. l. l.) Post fugam et mortem Seleuci Calinici filii Antiochi, quem interfecit Evergetes pater hujus Phylopatoris, duo filii Seleuci ejusdem, videlicet Seleucus cognomento Ceraunus et Antiochus qui appellatus est Magnus, provocati spe victoriæ, et in ultionem patris exercitu magno congregato, adversum Ptholomeum Phylopatores arma corripunt. Cumque Seleucus major frater tercio imperii sui anno occisus esset in Frigia per dolum Nicanoris, exercitus qui erat in Syria fratrem ejus Antiochum cognomento Magnum de Babylone vocavit ad regnum Syriæ, quæ eo tempore tenebatur a Ptholomeo Phylopatore. Cumque pugnasset adversum duces ejus, immo proditione Theodoti cujusdam obtinisset Syriam, in tantam venit audaciam, ut ultro Ægyptiis bellum inferret. Phylopator autem, amissa Syria proditione Theodoti, congregavit multitudinem plurimam adversum Antiochum, in quoque certamine juxta opidum Raphiæ, quod est in finibus Ægypti, Antiochus omnem amisit exercitum, et per deserta fugiens, pene captus est. Cumque decessisset Syria, ad extremum fœdere et pactionibus conditionis cujusdam pugna finita est.

(Jos. xii, 5.) Sub hoc tempore Judæi multa mala tolerabant, dum terra eorum diversis calamitatibus subiacebat. Nam cum Antiochus pugnasset contra Ptholomeum Phylopatores et filium ejus Epyphanem, Judæi in medio positi utrisque vincentibus laborabant, ut pares existerent navi turbatæ et tempestatibus fluctuanti.

Alex. Maced. Syriæ.

1 34 1 (HIER.) Seleucus Calinicus, Antiochi major filius, regnavit Syriæ et Asiæ cum matre Laodice annis 20.

2 55 2

5 56 3

4 1 4 Demetrius regnavit Macedoniæ annis 10

14 1 14 Antigonus regnavit Macedoniæ annis 15.

15 2 15 Judeorum pontifer Ouias.

VARIÆ LECTIONES.

²⁵⁷ deest 9^c. ²⁵⁸ falacis 4. 5. 10. aliseis 9^c.

Alex. Maced. Syriae.

21 8 1 Seleucus Ceraunus, Seleuci Calinici filius, regnavit Syriae annos tres.

22 9 2

23 10 3

24 11 1 Antiochus, qui dictus est Magnus, frater Seleuci Cerauni, regnavit Syriae annis 56.

25 12 2

26 13 3

(H. m. Cf. H. R.) Finito igitur primo Punico bello, quod per viginti tres annos tractum est, jam Romani clarissima gloria noti facti sunt, et per anni spacium sine bellicis conflictationibus quieverant; eodemque anno Jani portae clausae sunt, quod ab Urbis conditione sub Numa Pompilio, Romae successore, tantum contigit, postea vero per annos quadringentos quinquaginta non evenit. Eo tempore potentissimus Siciliae rex Hiero ad ludos Romanos venit, et ducenta milia modiorum tritici populo dono dedit.

(H. m.) Anno ab Urbe condita 534^a, qui est primus Ptholomei Phylopatoris, bellum Punicum secundum Romanis illatum est per Hannibalem ducem Pœnorum, filium Hamilcaris, qui ab Hispanis occisus est. Hic itaque Hannibal, dum adhuc novena esset annorum, Amilcari patri ad aras juraverat, ut cum primum posset contra Romanos pugnaret. Cumque 20 esset annorum, Saguntum, florentissimam Hispaniae urbem, Romanis amicam, obpugnare aggressus est. Ad quem Romani legatos miserunt, ut a bello abstineret, quos ille a se injuriose abiecit. Miserunt pro eadem re Fabium Kartaginem, sed ille etiam cum ²⁵⁹ ibi dura responsa percepisset: *Quæ, inquit, mora est? In hoc ego sinu pacem bellumque porto, utrum eligitis?* Illis subclamantibus: *Bellum: Igitur, inquit, accipite.* Et excusso in media curia togæ sive, quasi plane sinu bellum ferret ²⁶⁰, effudit. Interea Saguntini fame victi sunt, et octavo demum mense capti, ultimis ab Hannibale pœnis afficiuntur. Tum Publius Cornelius Scipio consul cum exercitu mittitur in Hispaniam, Tyberius Simpronius in Siciliam. Hannibal vero, relicto in Hispania fratre suo Hasdrubale, Pyrincos transivit montes, et inter ferocissimas Gallorum gentes ferro viam aperuit, et nono demum die a Pyrinæo ad Alpes pervenit. Ubi dum montanos Gallos ab ascensu eum repellere obnitentes bello superat, atque invias rupes igni et aceto ferroque rescindit ²⁶¹, quatrimum commoratus, quinto die cum maximo labore ad plana pervenit. Traditur autem ad Italiam duxisse centum milia peditum, 20 ²⁶² milia equitum, 37 elephantos. Interea multi Ligures et Galli junxerunt se Hannibali. Simpronius Tyberius Graccus, cogito Hannibalis adventu, exercitum ex Sicilia trajecit Ariminum. Publius Cornelius Scipio Hannibali apud Ticinum primus occurrit, commissoque prælio, fugatis suis et pene omnibus victis, ipse a filio Scipione admodum præ-

A textato et vix a puericia egresso, qui postea dictus est Africanus, ab ipsa morte liberatus, saucius tamen in castra rediit. Pugnatum deinde est ab eodem consule apud Trevium ²⁶³ fluvium, iterumque Romani superati sunt. Simpronius consul et ipse confligit cum Hannibale, et amisso exercitu, pene solus evasit. In eo tamen bello etiam Hannibal sauciatus est. Qui postea cum in Etruriam primo vere transiret, in summo Apennino tempestate correptus, biduo continuo immobiliter stetit, nihilus cum exercitu conclusus; ubi magnus hominum numerus, jumenta quam plurima, elephantum pene omnes frigore perierunt. Deinde in Tusciam veniens, juxta Sarnum fluvium, nebulis prospectum impediens, magnam partem sociorum ac jumentorum perdidit, ipse autem uni elephanto, qui solus superfuerat, supersidens, vix difficultatem itineris evasit, sed oculum, quo jam dudum ager erat, violentia frigoris et vigiliarum ac laboris amisit.

Anno ab Urbe condita quingentesimo 40°, qui est septimus Phylopatoris, Æmilius Paulus et Terentius ²⁶⁴ Varro consules contra Hannibalem missi, per impatientiam Varronis, altero consule contradicente, apud Caudinas Apuliae vicum omnes pene Romanae spei vires perdidit. Nullo enim Punico bello gravius additi sunt. Perit quippe in eo Æmilius Paulus consul, qui dum saucius in quodam saxo resedisset, Lentulo sibi equum offerente, quo fugiens cladi superasset, noluit, atque ibi peredit, donec ab hostibus interemptus est. Perierunt in consulares atque pretorii viri 20, senatores aut capiti aut occisi 50, nobiliores viri 500, pedestrium militum 40 milia, equitum tria milia quingenti quinquaginta. Varro consul cum quinquaginta equitibus Venusium fugit. Nec dubium est, illum diem ultimum Romani status futurum fuisse, si Hannibal mox post victoriam ad Urbem contendisset. Hannibal in testimonium victoriae suae tres modios anulorum aureorum Kartaginem misit, quos ex manibus interfectorum Romanorum equitum senatorumque detraxit. De exercitu suo cæsa sunt tria milia multique sauciati. Interea Varro Romam rediit, eique gratiæ referuntur a senatu, quod publicam rem non desperasset. Ipse autem, non vitæ cupiditate, sed amore publicæ rei se superesse, reliquo ætatis suae tempore probavit. Nam barbam capillumque summisit, et postea numquam recubans cibum cepit. Honores quoque cum ei deferrentur a populo, recusavit, dicens, felicioribus magistratibus rei publicæ opus esse. Usque adeo autem ultima desperatio rei publicæ apud residuos Romanos fuit, ut de relinquenda Italia sedibusque querendis consilium ineundum putarent. Quod etiam auctore Cecilio Marcello confirmatum esset, nisi Cornelius Scipio, tunc tribunus militum, qui postea dictus est Africanus, eos cincto gladio deterruisset singulis mansans, ac potius pro patriæ defensione in sua verba jurare cœgisset.

VARIAE LECTIONES.

²⁵⁹ dum 9°. ²⁶⁰ gestaret 4. 5. ²⁶¹ rescendit 5. ²⁶² CXX. 4. 5. 10. ²⁶³ tereinum 9°. ²⁶⁴ terentius 9°. 10.

Sub hoc tempore quatuor locis pugnabatur a Romanis, in Italia contra Hannibalem, in Hispania contra fratrem ejus Hasdrubalem, in Macedonia contra Philippum, in Sardinia contra Sardos et alterum Hasdrubalem Kartaginensem, quem Titus Manlius, in Sardiniam missus, vivum cepit Romamque portavit. Philippus quoque in Macedonia a Levino vincitur, et in Hispania Hasdrubal et Mago, tercius frater Hannibalis, a duobus fratribus Scipionibus superantur, qui tamen ambo Scipiones fratres in Hispania a fratre Hasdrubalis postea occisi sunt. Unde omnibus pavore cunctantibus, Scipio, postea Africanus dictus, natus tunc annos 24, ultro se obtulit, et praconsulare imperium in Hispania sortitus, ultionem patris et patrii precipue intendens, Pyreneum transgressus, primo impetu Kartaginem novam Hispaniae cepit, ubi copiae auri argentique magnae²⁶⁵ Pœnorum et nobilissimi obsides, quos ab Hispanis acceperant, cum magnis presidiiis erant. Ibi etiam Magonem, fratrem Hannibalis, captum cum aliis Romam misit. Romae ingens læticia oritur. Cumque universam Hispaniam a Pyreneo usque ad oceanum Scipio subegisset, revocatus a Romanis, cum ingenti gloria Romam venit, et 14° anno postquam Hannibal in Italiam venerat, qui est 15us Phylopatoris, cum Licinio Crasso consul creatus et in Africam missus est. Scipio Africam aggressus, hiberna Pœnorum et mapalia Numidarum, quæ haut longe aberant ab Utica, nocte fecit incendi. Pœni trepidi, cum casu accidisse ignem putarent, inermes ad extinguendum cucurrerunt; qua de re facile ab armatis oppressi sunt. In utrisque castris 40 milia hominum igni ferroque consumpta sunt, quinque milia capta, duces ipsi miserabiliter ambusti ægre diffugerunt; Hasdrubal dux Kartaginem profugus venit. Mox Syphax et Hasdrubal plurimum reparantes exercitum, iterum cum Scipione congressi sunt, victique fugerunt. Syphacem fugientem Lelius et Masinissa ceperunt, cetera multitudo Cirtam confugit, quam Masinissa obpugnatam in deditionem accepit; Syphacem ad Scipionem catenis vinctura adduxit, quem Scipio cum ingentibus spoliis plurimisque captivis perducendum Romam Lelio tradidit. Qui cum in custodia Tyburti defecisset, sumptu publico jussit senatus eum honorifice sepeliri. Qua re audita, omnis fere Italia Hannibalem dereliquit. Ipse autem Hannibal a Kartaginensibus redire jussus, ut subveniret patriæ, quam Scipio vastabat, flens dicitur Italiam reliquisse. Ita anno 17°, qui est primus Ptholomei Epyphanis, liberata est Italia ab Hannibale. Legati autem Kartaginensium pacem a Scipione petentes, ad senatum missi sunt, et ex arbitrio Scipionis pacem acceperunt; sed veniente Hannibale Kartaginem, pax turbata est, multaque hostilia ab Afris facta sunt. Post hæc Han-

nibal frequentibus præliis victus a Scipione, petiit et ipse pacem et colloquium Scipionis. Ubi cum se attoniti diu admiratione mutua duo clarissimi duces conspexissent, infecto pacis negotio, discesserunt. Hannibal tres exploratores ad castra Scipionis misit, quos captos Scipio circumduci per castra jussit eisque ostendi totum exercitum, nichil de hostibus percunctatus, prandium quoque jussit eis dari, refectosque abire permisit. Deinde prælium ab utroque duce commissum est, quod diu magnis ducum artibus dispositum, magnis copiarum molibus gestum est, quale vix ulla memoria fuit, quippe cum peritissimi viri copias suas ad bellum educerent. Scipio tamen victor extitit, pene capto Hannibale. Octoginta elephantibus ibi aut capti aut occisi sunt. Kartaginensium militum viginti milia quingenti interfecti sunt. Hannibal omnia et ante prælium et in prælio expertus, primum cum multis equitibus, deinde cum viginti, postremo vix cum quatuor inter tumultum elapsus, Adrumetum confugit, postea Kartaginem, post 36 annos ex quo inde parvus cum patre exierat, venit, consultantique senatui Pœnorum, nullam spem esse nisi in petenda pace persuasit²⁶⁶. Gaio Cornelio Lentulo, Publio²⁶⁷ consulibus; pax per Scipionem voluntate senatus populique Kartaginensibus concessa est, naves tamen plus quam quingentæ in altum productæ, in conspectu civitatis submersæ sunt. Scipio jam tunc cognomento Africanus, cum omni gloria triumphans, Urbem ingressus est. Quem Terrentius, qui postea erat comicus, ex nobilibus Kartaginensium captivus, triumphantem post currum secutus est pilleatus, quod indultæ sibi libertatis fuit insigne.

Anno igitur ab Urbe condita quingentesimo quinquagesimo secundo, qui est secundus Ptholomei Epyphanis, bellum Punicum secundum finitum est, post annum 19 quam coepit. Jactet se licet Roma victoriis Hannibalem devicisse, tamen in Campaniæ luxuriis commorantem provincia deliciosa superavit; dum aquis innatat, dum piscibus atque ostreis passim infercitur, dum olet, potat, dormit, aquarum resolutio mollivit Punicam feritatem, et, quem alia duraverant, eum Seplasia opidum Campaniæ ungentis odoratis labefactavit et vicit.

Alex. Maced. Syriæ

1 4 (HIER.) Ptholemeus Phylopator regnavit Alexandriae annis²⁶⁸ 17.

2 5

3 1 6 Philippus regnavit Macedoniae annis 42. Hic cum rebellare pararet, primum per Levinum consulem, deinde per Titum Quintium superatus est.

17 15 20

Ptholemeus Epyphanes, filius Ptholomei Phylo-

VARIAE LECTIONES.

²⁶⁵ copiae magnae a. a. 5. ²⁶⁶ persuasit pace 5. ²⁶⁷ P. Aelio Peto 11. ²⁶⁸ deest 9c.

patoris, regnavit Alexandriae annis 24 ²⁶⁹, a restauratione templi anno trecentesimo 19. (Hier. in Dan. l. l.) Hujus patre Phylopatore defuncto, Antiochus Magnus, rupto foedere et pacto quod cum patre fecerat, exercitum de superioribus Babyloniae partibus congregavit, factaque pace cum Philippo Macedonum rege, contra hunc Epyphanem, qui tunc quatuor erat annorum, exercitum movit ²⁷⁰. Pugnantibus autem inter se Antiocho et ducibus Ptholomei pueri, Judæa in medio posita multaque mala perpressa, in contraria studia scindebatur, sicut et sub Ptholomeo Phylopatore, patre ejus, aliis Antiocho, aliis Ptolomeo faventibus. Cumque Antiochus teneret Judæam, missus Scopas, dux partium Epyphanis Ptholomei, adversus Antiochum fortiter dimicavit, cepitque Judæam (Jos. xii, 5); sed post modicum tempus Antiochus Scopam vicit, confligens cum eo juxta fontem Jordanis, multosque de exercitu ejus prosternens. Postea vero Antiocho capiente Samariam et civitates Syriae quas Scopas tenuerat, gens Judæorum sponte ad eum veniens, omnem ejus exercitum in civitatem suscepit, et prono animo auxilium prebuit. Unde et ipse multa eis beneficia contulit, quæ Josephus describit.

Velens autem Antiochus non solum Syriam et Ciliciam et Liciam et alias provincias quæ erant partium Ptholomei possidere, sed in Ægyptum quoque regnum suum extendere, facta pace cum Ptholomeo per Evolem Rhodium, Cleopatram filiam suam septimo anno adolescentis despondit ei, et ¹³ anno tradidit, data ei dotis nomine omni Celsyria et Judæa. Nec tamen optinere potuit Ægyptum, quia Ptholomeus Epyphanes et duces ejus sentientes dolum, cautius se egerunt, et Cleopatra magis viri quam parentis fovit partes. Hic Antiochus Magnus duos habuit filios, fratres Cleopatras quam dedit Ptholomeo, Seleucum, qui cognominatus est Sother quique regnavit post eum, et Antiochum, qui dictus est ²⁷¹ Epyphanes et a patre Romanis datus est obses mortuoque fratre regnavit in loco ejus; et hic est Antiochus qui dicitur illustris et nobilis in libro Machabeorum (Cf. I, 1), qui ¹⁵⁷ regni Grecorum anno regnare cœpit multaque mala Judæis intulit.

(Jos. l. l.) Eo tempore pontifex Judæorum fuit ^D Onias, filius Symonis Justi, fratris Eleazari. Is autem Onias parvulus mente et avarus pecuniæ, vectigal quod patres ejus pro populo dabant, scilicet 20 talenta, non reddidit, unde regem Ptholomeum ad iram provocavit. Qui mittens legatum nomine Athenionem in Hierusalem, culpabat Oniam, et minatus est quod terram metiretur ad jugera, et mitteret qui habitarent in ea. Audientes Judæi mandata regis, turbabantur, Oniam vero nichil horum flectebat propter avariciam suam. Quod audiens

^A Josephus adolescens, sororis ejus filius de patre Tobia ²⁷², vir sagacissimus et inter suos nobilis, increpavit avunculum Oniam. Quo non attendente nec ad regem ire volente, ultro se legatum ad regem obtulit pro necessitate populi, si per eum liceret sibi. Illo autem concedente et populo gratias agente, suscepit legatum regis in domum suam, et per multos dies magnifice tractans, muneribus honoratum remisit ad regem, dicens se continuo secuturum. Athenio autem rediens ad regem, cum ei omnia indicaret, advenientem postea Josephum rex et regina Cleopatra benigne susceperunt, invenitque tantam gratiam coram rege, ut non solum populum liberaret, sed etiam dux Judææ atque humilis Syriae et finitimarum regionum ab eo constitueretur. Is igitur ²² annis tributa Syriae et Fenicis atque Samaritæ dispensavit, populumque Judæorum a paupertate et debilitate ad clarissimas rerum causas perduxit. Habuit autem septem filios de uxore sua, et de filia fratris sui Solini unum nomine Hyrcanum. Qui cum tredecim esset annorum, naturalem fortitudinem et prudentiam in se demonstravit, ut etiam acerbam æmulationem fratribus excitaret. Josephus vero cupiens scire quis de filiis suis virtute melior existeret, unumquemque ad doctorum studia destinavit, sed desidia disciplinarum in docti redierunt. Post illos autem adolescentulam Hyrcanum transmisit, viam duorum dierum ad solitudinem seminare, dans ei 500 juga boum, sed abscondens lora quibus ligarentur. Cumque ad locum veniret et lora non haberet, suadentibus aratoribus, ut pro his afferendis domum transmitteret, ille nolens tempus deperdere, occidit decem jugorum boves, et carnes quidem operariis dedit, pelles vero incidens, retinacula fecit; sicque seminata terra, ad patrem rediit. Pro qua mentis argutia pater eum benigne suscipiens, nimium dilexit, quod ei apud fratres invidiam suscitavit.

Post hæc nunciatum est Josepho, filium Ptholomeo regi genitum esse, omnesque principes provinciarum ad celebrandum natalem pueri diem cum apparatu maximo Alexandriam ire. Cumque ipse ire senio prohiberetur, interrogavit filios suos quis eorum vellet ire ad regem. Majoribus recusantibus et Hyrcanum hoc facere posse dicentibus, consuluit ipsum. Qui cum se promisisset iturum, si tantum misisset epistolam Arioni dispensatori pecuniarum quas regi debebat, ut daret ei pecuniam necessariam, data epistola dimisit eum. Fratres autem ejus scribebant omnibus amicis regis, ut eum interficerent. Qui cum venisset ²⁷³ Alexandriam, porrexit Arioni epistolam, acceptisque ab eo mille talentis, latenter accessit ad negotiatores, et comparavit ab eis centum pueros scientes litteras, unumquemque talento uno, et centum virgines, singulas eodem

VARIAE LECTIONES.

²⁶⁹ XIII 9c. ²⁷⁰ misit 9c. ²⁷¹ deest 5. ²⁷² thobia 5. ²⁷³ venissent 5.

precio. Susceptus autem benigne a rege et ad convivium ejus invitatus, discumbens cum prioribus provinciarum, ultimus omnium sedit, tamquam puer ab omnibus despectui habitus. Cumque omnes ossa ciborum ante illum in mensa projicerent, ipso tacente, Triphon quidam, qui ad convivarum risu aptus erat, rogantibus convivis, juxta mensam regis assistens, ait regi: *Vides, domine, anteposita ossa Hyrcano? Ex hoc conjice quod et pater ejus sic omnem Syriam denudavit, sicut hæc ossa iste a carnibus exspoliavit.* Ridente autem rege ad verba Triphonis et interrogante Hyrcanum cur tanta ossa ante eum jacerent: *Apte, inquit, domine, nam canes semper ossa cum carnibus devorant, sicut isti fecerunt, ante quos ossa minime jacent; homines vero comedunt carnes, ossa autem jactant, quod et ego tamquam homo nunc feci.* Rex autem miratus ejus responsum tam sapienter dictum, jussit omnes plaudere, verbum ejus laudantes. Postera vero die Hyrcanus ad unumquemque regis amicum pergens et ad potentes aulae, salutavit eos. Instante vero die natali filii regis, principes regi offerebant ²⁷⁴ munera, qui multum, non plus quam viginti talenta. Hyrcanus itaque assumens pueros et virgines quos comparaverat, dedit unicuique talentum portare, et pueros quidem optulit regi, puellas autem Cleopatras reginae. Omnibus igitur munificentiam ejus ammirantibus, rex honorans eum liberaliter et donationes copiosas prestans, patri et fratribus et omnibus magistratibus scripta pro eo transmisit. **C** Audientes autem fratres ejus, talia eum a rege meruisse et cum magno reverti honore ²⁷⁵, in occursum ejus egredi se simulantes, interficere illum omnimodo decreverunt, etiam patre sciente, qui propter pecunias quas regi optulerat irascebatur, sed regem timens, iram celabat. Committentibus autem adversus eum fratribus pugnam, multos eorum qui sequebantur occidit cum duobus fratribus suis; ceteri autem ad patrem Hierosolimam confugerunt. Qui postquam ad civitatem venit, nullo se suscipiente, discessit trans Jordanem fluvium, ibique remoratus, vectigalia exigebat a barbaris. Per idem autem tempus regnabat in Asia Seleucus, qui dicebatur Sother, filius Antiochi Magni.

Defunctus est autem Onias pontifex, filius Symonis Justi fratris Eleazari, avunculus Josephi patris Hyrcani, principatum sacerdotii derelinquens filio suo Symoni. Mortuus est autem et Josephus, ejusque morte contigit seditionem pati populum propter filios ejus. Nam majoribus bellum gerentibus contra Hyrcanum, dissensit ab invicem multitudo, et plures quidem majoribus fratribus auxilium ferebant cum principe sacerdotum Symone, qui cognatus eorum et affinis erat. Hyrcanus autem discedens ab Hierosolima trans Jordanem, turrim ibi edificavit firmissimam ex lapide albo, et totam usque ad terram

A sculpens diversis animalibus, reliquis etiam aedificiis locam munivit, quem Tyrum nuncupavit. Praefuit autem illis partibus per annos 12, omni tempore quo Seleucus, filius Antiochi Magni, Syriae regnavit. Quo mortuo, frater ejus Antiochus Epiphanes regnum obtinuit. Quem metuens Hyrcanus, ne ab eo tormentis afficeretur pro his quae contra Arabas egerat, vitam propria manu finivit. Cujus substantiam Antiochus sibi applicuit. Mortuus est autem et Symon pontifex, filius Oniae, relinquens tres filios, Oniam, Jhesum, Oniam sive Ananiam; sed patri Onias in sacerdotii honore successit; et hic est ad quem Arius rex Spartarum, id est Lacedaemoniorum, epistolas misit, dicens Judaeos et Lacedaemonios ex uno genere Abrahæ descendisse.

B (*H. m.*) Anno ab Urbe condita quingentesimo quinquagesimo primo, qui Ptholomei Epyphanis computatur etiam primus, Titus Quintus Flaminius contra Philippum Macedoniae regem missus est, et post praelia multa, quibus Macedones vicit, pacem Philippo dedit, sub conditione etiam Demetrium filium suum obsidem dedit. (*H. B.*) Lacedaemoniis quoque bellum Titus idem intulit, ducemque illorum Navidem vicit et quibus voluit conditionibus in fidem accepit, ingenti gloria triumphavit, ducens ante currum suum nobilissimos obsides, Demetrium Philippi filium et Armenem Navidis. Transacto bello Macedonico, secutum est Syriacum. (*HIER. in Dan. — H. m.*) Antiochus itaque Magnus rex Syriae, cum regnum generi ²⁷⁶ sui Ptholomei Epiphanis obtinere non posset, vertit se ad Asiam, et navali certamine obtinuit Rhodum et Samum et alias insulas multas, deinde contra Romanos struens bellum, ex Asia transit in Europam. Tunc etiam Hannibal exhiberi Romam jussus a senatu, clam ex Africa profectus, ne Romanis traderetur, ad Antiochum migravit eique se conjunxit. Quem cum apud Ephesum invenisset cunctantem, mox ad bellum impulit. (*HIER. l. l. — H. m.*) Sed occurrit eis Scipio Nasica cum fratre suo Scipione Africano, isdemque Africanus familiare colloquium cum Hannibale habuit, sed infecto negotio, ab Antiocho discessit. Sequenti anno idem Scipio Africanus Hannibalem, qui tunc Antiochi classi preerat, navali praelio vicit et fugavit; frater quoque ejus Lucius ²⁷⁷ Cornelius Scipio Nasica consul, habens in auxilio Eumenum, Attali regis fratrem, ingenti praelio Antiochum vicit (*Cf. HIER.*). Qui pacem rogans, eo jure obtinuit ut annis singulis mille talenta persolveret, atque ex Asia et Europa recedens, intra Taurum montem se contineret et Hannibalem concitatorum belli dederet. (*H. m.*) Qui fugiens ad Prusiam regem Bythiniae, cum a Romanis reposceretur, jam tradendus venenum bibit. Antiochus vero filium Africanum, quem utrum explorantem an bello ²⁷⁸ cepisset incertum est, ultro remisit, filium quoque

VARIAE LECTIONES.

²⁷⁴ o. regi 4. 5. regis o. 10. 11. ²⁷⁵ h. r. 5. ²⁷⁶ generis 4. ²⁷⁷ lucilius 5. 9c. 10. ²⁷⁸ an in bello 9c.

sum Antiochum obsidem dedit. Scipio Nasica Romanam rediens, ingenti gloria triumphavit, nomen et ipse ad imitationem fratris Asianus, quia Asiam vicit, accepit. Philippo autem Macedonum regi, quia contra Antiochum Romanis auxilio fuit, filius Demetrius ²⁷⁹ redditus est. (HIER.) Plautus ex Umbria Arpinas Romæ moritur hoc tempore, qui propter annonæ difficultatem ad molas manuaris pistorem se locaverat, ubi quotiens ab opere vacasset, fabulas scribere ac vendere solitus erat. Titus Livius tragediarum scriptor clarus habebatur eo tempore, qui ob ingenii meritum a Livio a Salinatore, cujus liberos erudiebat, libertati donatus est.

Alex. Maced. Syr.

1 16 21 (HIER.) Ptholomeus Epyphanes regnavit Alexandriæ annis 24.

(H. m.) Hoc tempore Scipio Africanus ab ingrata sibi urbe Romana diu exulans, apud Amiternum opidum morbo perit, et sepulchro suo inscribi iussit: *Ingrata patria, ne ossa quidem mea habes.*

17 52 1 Seleucus, qui et Sother, filius Antiochi Magni, regnavit Alexandriæ ²⁸⁰ annis undecim. Hic instinctu cujusdam Symonis, qui erat prepositus templi Hierosolimitani, misit Heliodorum ad auferendas pecunias, qui correptus est a Deo, ut in Machabeorum legitur libro.

1 ²⁸¹ 40 9 (HIER.) Ptholomeus Phylometor, secundus filius Epyphanis regnavit Alexandriæ annis 35, a restauratione templi anno tricesimo 45°.

4 1 1 (Jos. XII, 5, sqq.) Persens, filius Philippi, regnavit Macedoniæ annis 10. — Antiochus Epyphanes, id est illustris, frater Seleuci, filius scilicet Antiochi Magni, post mortem fratris sui Seleuci regnavit in Syria annis 12. Hujus sororem Cleopatram habuit uxorem Ptholomeus, qui et ipse dicebatur Epyphanes, de qua duos filios accepit, quos moriens adhuc parvulos reliquit. Quorum major, qui et pro eo regnavit, Phylometor, alter Physcon dicebatur. Antiochus autem, suo regno non contentus, exercitum ducere deliberavit in Ægyptum, tractus desiderio ejus, et contempnens filios sororis suæ quasi debiles ac tanta negotia regere non prevalentes. Perveniens igitur ad Pelusium cum magna virtute, doloque circumveniens Phylometorem consanguineum suum, occupavit Ægyptum. Et cum adisset loca Memphiticæ civitatis, cepit eam, dein ²⁸² contra Alexandriam, ut obsideret Ptholomeum, cujus erat avunculus, tetendit, sed per duces Ptholomei pulsus est non solum ab Alexandria, verum etiam tota Ægypto (Cf. HIER. in Dan.). (Jos. l. l.) Inde reversus, ad Hierosolimam

A civitatem duxit exercitum. Quo perveniens, cepit eam sine conflictione alicujus, aperientibus ei portas his qui voluntatis ejus erant conscii, ingressusque civitatem, multos interfecit sibi contraria sentientes; sed et eos ipsos qui ei civitatem aperuerunt propter divitias templi occidit, faciensque omnia mala illa quæ in Machabeorum hystoria scripta sunt, multis de templo ablati, reversus est Antiochiam. (HIER. in Dan.) Post biennium vero rursus contra Ptholomeum congregavit exercitum, et venit Alexandriam. Cumque duo fratres, Ptholomei et Cleopatæ filii, quorum avunculus erat Antiochus, obsiderentur Alexandriæ, Romam miserunt legatos. Cum autem Romanorum legati venissent Alexandriam, quorum unus erat Marcus Pompilius Lenas, et invenissent eum stantem in litore, senatusconsultum dederunt ei, quo jubebatur ab amicis populi Romani discedere et suo imperio contentus esse. Qui cum responsionem ad amicorum consilium distulisset, orbem fecisse fertur in arena cum baculo quem tenebat manu, et conscripsisse regem atque dixisse: *Senatus et populus Romanus precipiunt ut in isto loco respondeas quid consilii geras.* Quibus dictis ipse perterritus, ait: *Si hoc placet senatui et populo Romano, recedendum est.* Et statim recessit.

Per idem tempus, ut Josephus (XII, 6) scribit, defunctus est Onias, filius Symonis, princeps sacerdotum, relinquens filium parvulum Oniam. Unde Antiochus fratri ejus Jhesu principatum sacerdotii contulit, quem postea iratus abstulit et juniori eorum fratri Oniæ sive Ananiæ dedit. Habuit enim Symon, ut prediximus, tres filios, ad quos sacerdotii principatus ordine dicto pervenit. Jhesus autem Jasonem se nominavit, Onias vero sive Ananias Menelaus est nuncupatus, ut Josephus dicit. Deinde subjungit idem Josephus, Jhesum, id est Jasonem, prius sacerdotem contra Menelaum seditionem concitasse, eundemque Menelaum cum suis fautoribus, relicta religione paterna, se ad Antiochum contulisse, illumque contra Judæos incitasse, et post ab Antiocho juniore persuasu Lysiæ occidisse ²⁸³. In quibus verbis videtur Josephus ab hystoria libri Machabeorum discrepare, in qua refertur (II, 5, sqq.) quod Menelaus frater fuerit cujusdam Symonis de tribu Benjamin, qui fuit prepositus templi, quique, adhuc vivente Seleuco, fratre Antiochi, propter odium Oniæ sacerdotis sibi resistentis, ne aliquid mali machinaretur in civitate, effecit ut Heliodorus a Seleuco mitteretur Hierosolimam ad auferendas pecunias de templo. Qui cum territus rediret, Symon non cessavit male loqui de Onia, et instigavit Apollonium ducem contra eum. Quibus ille cedens, contulit se ad regem, ut ejus defensione tutus viveret.

VARIÆ LECTIONES.

²⁷⁹ demetrii 5. 9c. ²⁸⁰ ita 4. 5. 9c. 10. Syriæ 11. ²⁸¹ in 5. numeri 1—11 bis scripti sunt, in 9c. vero antea, columna quarta addita, legitur: Alexander 1—11, in 4. numeri 2—13, 41—10, 10—10 desunt; in 10. item 1—13,—40—10, 10—10. ²⁸² deinde 9c. ²⁸³ ita quos vidi codices fere omnes; occisum esse occidisse altero vocabulo deleta 10, occisum esse 11.

Post mortem vero Seleuci cum regnaret frater ejus Antiochus, hoc quod de Onia Menelao Josephus testatur, in hac hystoria (c. 4) de Jasone, fratre Oniæ, narratur. Hic enim Jason, qui et Jhesus, collectis impiis, Antiochum adiit, ejectoque per pecuniam fratre Onia, sacerdotium accepit, et accepta licentia ut gymnasium Hierosolimis ædificaret, ad ritus gentium relicta religione se transtulit. Post triennium misit Jason Menelaum, fratrem Symonis supradicti, portantem pecuniam regi ²⁸⁷ pro sacerdotio promissam, scilicet quingenta nonaginta talenta, sed ipse Menelaus, promittens adhuc trecentas libras regi, Jasonem subplantavit. Sic Jason, qui fratrem Oniam expulit, ipse post expulsus de patria, secundum quod dignus erat, exul periit. Menelaus autem cum non persolveret promissas pecunias, rex abstulit ei sacerdotium, et dedit illud fratri suo Lysimacho. Metuens vero Menelaus ne Onias reciperet sacerdotium, egit cum Andronico regis amico, quem rex abiens prefecit negotiis, ut Oniam interficeret; quod et fecit. Lysimacho quoque a Judæis propter sacrilegia sua occiso, Menelaus sacerdotium recepit. (Jos. XII, 14, sqq.) Quo ab Antiocho Eupatore, filio Antiochi, suadente Lysia, occiso, Alchimus quidam alienigena impius successit sacerdotio. Et hoc divinitus percusso, deficientibus hereditariis successoribus, omnium voluntate Judas Machabeus suscepit sacerdotium. Onias quippe, filius Oniæ, quem moriente patre parvulum relictum supra diximus, videns mala quæ fiebant, fugit ad Ptholomeum regem Ægypti, et benigne ab eo acceptus, impetravit ab eo regionem quæ Helyopoleos vocatur, ubi concedente rege construxit templum ad formam templi Hierosolimitani, quod per annos permansit usque ad tempus Vespasiani. Ipsa autem urbs quæ vocabatur Oniæ, dimicantibus postea Judæis adversum Romanos, ad solum usque diruta ²⁸⁸ est, et neque urbis neque templi ullum restat vestigium. Sub occasione igitur Oniæ infinita Judæorum examina Ægyptum confugerunt. Asserebat enim Onias, in se impletum esse vaticinium Ysaïæ scribentis: *Erit altare Domini in Ægypto et titulus Domini in terminis ejus*, et quod Ezrias ²⁸⁹ ante sexcentos annos predixerat, quod oporteret in Ægypto templum ædificari Deo per virum Judæum. Antiocho autem Judæos affligente et ad gentilitatem per se ipsum et per missos suos cogente, Mathathias cum quinque filiis suis adversus eos arma corripuit, et patrias leges viriliter defendit. Quo post annum moriente, scilicet anno centesimo quadragesimo sexto regni Grecorum, qui est 15us Phylometoris, decimus vero Antiochi, filius ejus Judas Machabeus successit patri, et congregato exercitu, vindictam in male agentes exercuit. Is templum ab Antiocho destructum nobiliter renovavit et a sordibus ydolorum, quibus per triennium pollutum

A fuerat, emundavit, anno centesimo quinquagesimo secundo. Audiens etiam Romanorum virtutem, amicitias fœderavit cum eis et societatem. Post multa demum prælia feliciter gesta pugnans contra Bachtidem, Demetrii principem, multos interfecit, et ipse occiditur anno quinquagesimo, cum regeret populum annos ²⁸⁷ quinque. Cui succedens frater ejus Jonathan, regebat populum per annos 17. Quo a Triphone occiso, Symon, frater eorum, tenuit principatum annis octo, quem accepit anno septuagesimo ²⁸⁸ regni Grecorum.

(H. m. et H. R.) Philippo rege Macedonum mortuo, qui et adversus Romanos bellum ²⁸⁹ gesserat et postea Romanis contra Antiochum auxilium tulerat, filius ejus Perseus regnum ejus tenens, rebellavit, B adjutores ejus habens Cotim regem Traciæ et regem ²⁹⁰ Illirici Gentium nomine. Romanis autem auxilio erant Eumenes rex Asiæ, frater Attali, Ariaratus rex Capadociæ, Antiochus Syriæ, Ptholomeus Ægypti, Masinissa, Numidiæ. Brusias autem rex Bythinæ, licet Persei sororem ²⁹¹ haberet, utrisque se æquum prebuit. Contra Perseum missus consul Publius Licinius, ab eo victus est, nec tamen Romani regi pacem petenti prestare voluerunt, nisi se et suos senatui subdidisset. Mox contra eum missus Lucius Æmilius Paulus consul, vicit eum, et cum ingenti pompa Romam rediit in navi ejusdem Persei, quæ inusitatae magnitudinis ferebatur fuisse, adeo ut sedecim ordines remorum dicatur habuisse. Triumphavit autem Paulus in curru aureo, duobus filiis suis utroque latere astantibus. C Ducti autem sunt ante currum ejus duo filii regis et ipse Perseus annis quadraginta quinque natus, qui post apud Albanam in custodia defecit; filius vero ejus junior fabricam ærariam ob tolerandam inopiam Romæ didicit, ibique defunctus est.

Anno autem ab Urbe condita sexcentesimo, qui 26us Phylometoris inscribitur, cum omnes Romanos ingens Celtiberorum metus invasisset, nec esset ex omnibus qui vel miles vel legatus ire in Hispaniam auderet, Publius Scipio, Africani nepos, qui et ipse post Africanus est dictus, ultro se militaturum in Hispania obtulit, cum tamen in Macedoniam contra Philippum deputatus esset. Profectus itaque in Hispaniam, stragem magnam dedit, sepius etiam militis quam ducis officio usus; nam et barbarum provocantem singulariter congressus occidit.

Eodem tempore Messala censor primus theatrum lapideum in Urbe construi jussit, quod ne tunc fieret, Scipio Nasica gravissima dehortatione obstitit, dicens inimicissimum fore populo bellatori hoc ad nutriendam desidiam lasciviæque commentum, adeoque movit senatum, ut non solum omnia theatro comparata ²⁹² vendi jussisset, sed etiam subsellia in ludis poni prohibuerit ²⁹³, et ut neque urbani, neque

VARIE LECTIONES.

²⁸⁴ r. p. 5. ²⁸⁵ dirutum 5. 9^c. ²⁸⁶ ezdras 5. ²⁸⁷ annos quinque -- regebat *desunt* 4. ²⁸⁸ centesimo sept. 11, *et ita deinceps* 100 his numeris addit. ²⁸⁹ bella 5. ²⁹⁰ et g. n. i. regem 5. ²⁹¹ h. s. 5. ²⁹² comparato 5. 9^c. 10. ²⁹³ prohibuerunt 5.

qui a foris mille passibus adessent, sedentes ludos spectarent, ne fortitudo illorum mollesceret. Illo quoque tempore Tuccia virgo Vestalis arguebatur incesti. At illa purgare se argumentis dedignata mortalibus, ad ²⁹⁴ Tyberim detulit cribrum, idque submergens ²⁹⁵, prece addita, inquit: *O Vesta, si pia sum, si virgo sum, hanc e Tyberi aquam ad templum tuum deferam.* Et pertulit.

Anno sexingentesimo secundo tertium Punicum bellum exortum est. Igitur cum senatus abolendam Kartaginem decrevisset, profecti consules Lucius Manlius Censorinus et Marcus Manlius, et Scipio tunc tribunus militum, prope Uticam castra majoris Africani tenuerunt. Ibi Kartaginensibus evocatis jussisque ut arma et naves traderent nec moratis, tanta vis armorum repente tradita est, ut facile tota ex his Africa potuisset armari. Sed postquam arma tradiderunt et derelicta urbe recedere procul a mari decem milibus passuum jussi sunt, dolorem ad desperationem contulerunt, aut defensuri civitatem, aut cum ipsa per ipsam sepeliendi, moxque sibi ²⁹⁶ duos Hastrubales duces creant, armaque facere aggressi, postquam æs ferrumque defecit, aurea argenteaque fecerunt. Consules Romani urbem aggressi, cum aliquantam muri partem ²⁹⁷ machinis diruisent, a Kartaginensibus victi sunt atque repulsi. Quos fugientes Scipio defendit, hoste intra muros repulso. Is apud omnes ingenti metu et reverentia erat, nam et paratissimus ad dimicandum et promptissimus erat ad consulendum, nec quicquam magis duces Pœnorum vitabant, quam contra eam partem Romanorum committere ubi Scipio dimicabat. Per idem tempus Masinissa rex Numidarum, per annos fere sexaginta amicus populi Romani, mortuus est anno vitæ suæ nonagesimo septimo, valentissimo semper corpore perseverans. Hic est vir qui numquam in ymbre vel maximo caput suum textit aut frigore, et tam diu in uno stetit vestigio, ut prius juvenes lassitudine cederent, quam ille de loco in quo steterat moveretur. Si stetisset, ne membrum quidem tota die movebat, si iter ingressus est eques, non descendebat, si pedes, non ascendebat, solebatque equitans in exercitu nocti diem sepissime conjungere, et sui custodiam tutelamque sevissimis canibus committebat. Post octogesimum sextum annum genuit filium, cui nomen fuit Methuma, nichilque quod juvenis fecit ævo ultimo pretermisit. Moriens igitur 44 filios reliquit, inter quos divisorem esse Scipionem jussit. Qui postquam inter eos Numidiæ regnum divisit, Kartaginem reversus est.

Anno a Roma condita sexingentesimo sexto, qui est Phylometoris 32us, cum clarum esset nomen Scipionis, juvenis adhuc consul factus est, et delere Kartaginem suprema sorte molitus, Cothonem ingressus est. Ubi cum sex diebus continuis noctibus

que pugnarentur, ultima desperatio Kartaginenses ad deditionem traxit, petentes, ut quos belli clades reliquos fecit, saltem servire liceret; ac primum agmen mulierum satis miserabile, post virorum magis deforme descendit. Nam fuisse mulierum 25 milia, virorum 30 milia, memorie traditur. Rex Hastrubal se ultro dedit, sui que tantum salutem obtinuit; transfugæ voluntario precipicio dati, consumpti sunt igni, quosquos autem transfugas Romanos Scipio obtinere potuit, crucibus affixit, Latinos securi percussit. Uxor Hastrubalis ubi ardentem Kartaginem aspexit, viro suo cum duobus filiis suis occurrit, eique dixit: *Vive tu, qui superstes esse Kartagini potes, nam pro nobis frustra rogasses.* Et volentibus filiis, virili dolore, femineo furore, in medium se conjecit incendium, eodem modo exitum mortis faciens extrema regina, quem quondam fecerat prima. Ipsa vero civitas decem et septem diebus continuis arsit, miserumque spectaculum de varietate conditionis humanæ victoribus suis prebuit, dirutaque est, omni murali lapide in pulverem converso. Cujus situs hujusmodi fuisse dicitur. Per viginti duo milia passuum muro amplexa, toto pene mari cingebatur, absque faucibus, quæ tribus milibus passuum aperiebantur. Is locus murum triginta pedibus latum habuit saxo quadrato, in altitudine cubitorum 40. Arx, cui Birsæ nomen fuit, paulo amplius quam duo milia passuum tenebat. Ex una parte murus communis urbi et Birsæ erat, imminens mari, quod mare Stagnum dicitur. Igitur Kartago septingentesimo anno postquam condita est deleta est, multitudo omnis captivorum, exceptis paucis principibus, vendita est. Ita quarto postquam ceptam est anno tertium Punicum bellum est terminatum. Scipio nomen quod avus ejus acceperat, meruit, scilicet ut propter virtutem etiam ipse Africanus junior vocaretur.

Eodem anno Corinthus, nobilissima Græciæ civitas, subversa est incendio a Mummio ²⁹⁸ consule. Ubi cum, propter multitudinem et varietatem statuarum simulachrorumque, in illo tantæ civitatis incendio permixta in unum auri, argenti atque æris metalla fluissent, novum genus metalli factum est. Unde usque hodie, sive ex ipso sive ex imitatione ejus, æs Corinthium dicitur et vasa Corinthia. Hoc tempore tres celeberrimi triumphi simul Romæ fuerunt: Africani ex Africa, ante ejus currum ductus est Hastrubal; Metelli ex Macedonia, cujus currum precessit Andariscus, qui et Pseudophilippus, rex Macedonum; Mummii ²⁹⁹ ex Corintho, ante quem signa ænea et pictæ tabulæ et alia urbis clarissimæ ornamenta prelata sunt. Interfecto autem Pseudophilippo, qui sibi Macedoniam usurpavit, itemque Pseudoperseo, qui se Persei filium jactavit, Macedones gentium dominos ³⁰⁰ Romani principes tributarios fecerunt, regnumque Macedonum defecit. (HER.)

VARIÆ LECTIONES.

²⁹⁴ deest 9c. ²⁹⁵ in 10. alia manu additur in aqua; in aquam 11. ²⁹⁶ m. d. II. sibi duces 5. ²⁹⁷ p. m. 5. ²⁹⁸ nummio 5. muminio 4. ²⁹⁹ muminii 4. nummii. 9c. ³⁰⁰ demini R. tributarios se fecerunt 9c.

Statius Cecilius comediarum scriptor clarus habetur his diebus, qui natione Gallus, sive ut alii dicunt Mediolanus, primum Ennii contubernalis, sequenti anno post mortem ejus mortuus est. Ennius vero poeta 70° ætatis suæ anno articulari morbo periit, sepultusque est in monumento Scipionis, via Appia, intra primum ab Urbe miliarium. Tunc etiam Lucius³⁰¹ poeta nascitur.

Alex.	Jud.	Syr.	
14	1	11	Deficiente regno Macedonum,
15	2	12	cœpit regnum Judæorum, ubi

primus eo tempore principatum tenebat Judas Machabæus annis 5, ab anno 47 regni Grecorum, qui est 14us Phylometoris, 11us vero Antiochi Illustris (Cf. HIER.).

16	3	1	(Jos.) Antiochus Eupator,
17	4	2	filius Antiochi Illustris, regnavit

in Syria annis duobus.

Anni ab inicio 3800.

13	5	1	Demetrius Seleuci filius fratris Antiochi Illustris, occiso Antiocho Eupatore, filio ³⁰² patris ³⁰³ sui, regnavit in Syria annis 11. Hic ³⁰⁴ habuit filios duos, Demetrium sibi æquivo-
----	---	---	--

19	1	2	Jonathas, frater Judæ Machabei, post mortem ejus suscepit principatum, et per annos 18 strenue rexit populum. (HIER.) His temporibus Aristobolus equidem phylosophus commentarios scripsit in libros Moysi, et optulit Ptholomeo regi.
----	---	---	--

27	9	10	Annus sexcentessimus ab Urbe condita.
28	10	11	
29	11	1	Alexander, item filius Antiochi Illustris, frater Eupatoris,
30	12	2	occiso Demetrio, patris sui Seleuci filio, regnavit annis 4.
31	13	3	
32	14	4	

Hic ducens Cleopatram, Ptholomei regis filiam, genuit ex ea Antiochum.

33	15	1	(Jos.) Demetrius, filius Demetrii, quem Alexander occidit, regnum eo vivente invasit, cui Ptholomeus Phylometor Cleopatram filiam suam Alexandro ablatam conjunxit, occisoque Alexandro, regnavit Demetrius annis quinque, sed quinto captus est ab Arsace Parthorum rege. Regnante autem adhuc Demetrio, Triphon quidam partium Alexandri tulit Antiochum, filium ejusdem Alexandri, et licet adhuc parvulo diadema imposuit ut regnaret, sed quarto imperii ejus anno dolo occidit eum, ipseque regnavit. Sed et hoc tercio sui regni anno interfecto, Antiochus frater Demetrii regnavit, cui Cleopatra fratris uxor nupsit, de qua filium suscepit nomine Antiochum, qui dictus est Cizicenus a civitate Cizico, in qua nutritus est. Demetrius quoque, frater Antiochi, ex eadem Cleopa-
----	----	---	---

tra filium habuit ejusdem neminis Antiochum, qui dictus est Griplus. Hi duo fratres Antiochi dicti postea de regno contenderunt. Antiochus, Alexandri filius, inposito sibi diademate a Triphone, regnavit contra Demetrium annis 4, sed quarto anno ab eodem Triphone per dolum occisus est.

Alex.	Jud.	Syr.	
1	18	4	(HIER.) Ptholomeus Evergetes

secundus regnavit Alexandriæ annis 29, a restauratione templi anno 388°. (H. M.) His temporibus Romæ puer ex ancilla natus est quadrupes, quadrimanus, oculis quatuor, auribus totidem, naturam virilem duplicem habens. In Boniniensi³⁰⁵ agro fruges in arboribus natæ sunt.

2	1	5	(Jos.) Symon, frater Judæ et Jonathæ, post mortem eorum, rexit populum Judæorum annis octo.
---	---	---	---

3	2	1	Triphon; occiso Antiocho,
4	3	2	regnavit annis tribus, sed anno
5	4	3	tercio etiam ipse ³⁰⁶ occisus est.

6	5	1	Antiochus, qui et Sedites est appellatus, frater Demetrii, postquam captus est frater ejus a rege Parthorum, ipse regnavit annis 15, fratrem a captivitate liberavit, qui post ipsum regnavit.
---	---	---	--

10	1	5	(Jos. XIII, 13.) Johannes, qui et Hyrcanus, filius Symonis, interfecto patre cum duobus filiis in convivio per insidias generi sui Ptholomei, qui erat dux circa Hiericho, tenuit principatum Judæorum annis triginta et uno. Hic contra Hircanos bellum gerens, Hircanus appellatus est. (HIER.—Jos. de bell. Jud., i, 3.) Hic vir plane beatissimus, tria maxime præcipua solus habebat, quia dux et pontifex et propheta erat, cum quo Deus ³⁰⁷ ita colloquebatur, ut futurorum nichil penitus ignoraret. (HIER.) Hic prælia multa peregit, primum contra Ptholomeum sororis suæ virum, deinde Samariam obsidione captam solo coæquavit, quam postea Herodes instaurans, Sebasten in honorem Augusti appellavit. Antiochus quoque, quem quidam Seditem, quidam vero Spondium vocant, frater Demetrii, pridem Symoni infensus, secundo Hyrcani anno, adducto exercitu, Hierosolimis obsedit Hyrcanum. (Jos. ib. i, 2) At ille patefacto sepulcro David, plus quam tria milia talentorum inde abstulit, datisque trecentis Antiocho, ut a civitate recederet persuasit. Et ut facti leniret invidiam, fertur ex hac pecunia instituisse xenodochia, quibus susciperet pauperes et peregrinos. Cumque fortunatissime viveret per annos 30 et unum, optime rebus amministratis, moritur, quinque filiis relictis. Quorum maximus natus Aristobolus, translato in regnum principatu, primus apud Judæos diadema sibi imposuit, 398 annis ac tribus mensibus exactis post-
----	---	---	--

VARIÆ LECTIONES.

³⁰¹ Lucilius 11. ³⁰² deest 4. 9^c ³⁰³ patris suo 4. ³⁰⁴ Hic — Sother desunt 10. 11. ³⁰⁵ boniensis 5. ³⁰⁶ e. i. a. t. 5, anno tercio ipse etiam 9^c. ³⁰⁷ cum deo 9^c.

quam populus de Babylonica rediit captivitate. Fratrem Antigonom a se secundum natu, quem diligere videbatur, in honore pari producebat, alios vero vinctos custodiæ tradidit, matremque, ausam aliquid de potestate contendere³⁰⁸, itidem colligavit fameque necavit, sed et Antigonom fratrem postea peremit. Post necem vero matris et Antigoni fratris ipse dignissimo atque crudelissimo viscerum dolore tortus detestabiliter moritur, cum non plus uno anno regnaret. Uxor autem ejus³⁰⁹, fratrum vinculis dissolutis, regem constituit Alexandrum, fratrem ejus, qui ætate major erat, et modestia præstare videbatur.

Alex. Jud. Syr.

21 12 1 Demetrius, frater Antiochi, per fratrem a captivitate liberatus, regnavit post mortem fratris annis 12.

29 20 9

(H. m.) Anno ab Urbe condita sexingentesimo vicesimo, qui est 11us Ptholomei Evergetis secundi, Scipio Africanus junior consensu omnium secundo consul est creatus atque ad obpugnandam Numantiam Hispaniæ civitatem cum exercitu missus. Hæc per annos 14 cum solis 4 milibus suorum 40 milia Romanorum non solum sustinuit, sed etiam vicis pudendisque fœderibus affecit. Scipio itaque ingressus Hispaniam, non statim aggressus est Numantinos quasi incautos, quos noverat semper esse paratos, sed aliquamdiu militem suum, viciosum et ignavum pro culpa ducum priorum, exercendo magis quam puniendo, sine aliqua acerbitate in castris velut in scholis exercuit, deinde omnia quæ voluptatis causa haberentur in castris severo summo jussit edicto. Denique scortorum duo milia cum laxis e procinctus ejus loco ejecta sunt, tantumque subito sub districto judice profecit exercitus, ut Numantiam, diu perniciosissimam Romanis, brevi exæquaret solo. Igitur cum partem æstatis totamque hiemem, ne attemptata quidem pugna, transgisset, parum propemodum hæc profecit industria. Nam ubi copiâ pugnandi facta est, exercitus Romanus impetu Numantinorum obpressus, sicut solebat, terga vertit, sed increpatione et minis objectantis se consulis manumque retinentis³¹⁰ tandem indignatus, in hostem rediit, et quem fugiebat fugere compulit. Difficilis tunc in relatu fides; Numantinos effugavere et fugientes videre Romani. Unde quamvis Scipio, quia præter spem acciderat, lætus esset, tamen bello ultra adversum eos audendum non esse professus est. Itaque urbem obsidione conclusit, fossa circumdedit, cujus latitudo pedibus decem, altitudo viginti fuit, ipsumque deinde aggerem sudibus prestructum crebris turribus communivit. Ad hoc bellum Micipsa rex Numidarum in auxilium Scipioni Jugurtam misit, qui fortiter agens, gloriam acquisivit et gratiam coram Scipione

A invenit. Igitur Numantini diu conclusi et fame trucidati, cum facultatem pugnae sepe deposcerent, ut eis³¹¹ mori tamquam viris liceret, nec impetrassent, novissime duabus subito portis eruperunt, larga prius potione usi, non vini, cujus ferax is locus non est, sed suto tritici per artem confecto, quem succum a calefaciendo celiam vocant. Hæc igitur³¹² potione post longam famem recalescentes, bello se obtulerunt, subitoque super Romanos irruerunt. Atrox diu certamen et usque ad periculum Romanorum fuit; iterumque se Romani adversum³¹³ Numantinos pugnare fugiendo probavissent, nisi sub Scipione pugnassent. Numantini, interfectis suorum fortissimis, bello cedunt, compositis tamen ordinibus nec sicut fugientes in urbem revertuntur; corpora interfectorum ad sepulturam oblata accipere noluerunt, novissima spe desperationis omnes in mortem destinati, clausam urbem ipsi introrsum succenderunt, cunctique pariter ferro, veneno atque igne consumpti sunt; Romani nihil ex his victis penitus habuere nisi securitatem suam; neque enim, eversa Numantia, vicisse se magis quam evasisse dixerunt. Unum Numantinum victoris catena non tetigit, unde triumphum dederit; quicquid suppellectilis fuit, ignis absumpsit. Tunc Scipio Tyresium quendam Celticum principem interrogavit qua de causa Numantia prius invicta durasset et post eversa fuisset. Respondit Tyresius: *Concordia victoriam, discordia excidium prebuit*. Quod Romani tamquam sibi ac de se dictum exempli loco acceperunt, quippe quibus jam de seditionibus discordantis totius Urbis nunciabatur.

Ea namque tempestate, qua hæc gerebantur apud Numantiam, Gracchorum³¹⁴ seditiones agitabantur apud Romam. Kartagine quippe Numantiaque deletis, oritur apud Romanos utilis de provisione collatio, sed infamis de ambitione contentio. Gracchus³¹⁵ itaque tribunus plebis iratus nobilitati, cur eum inter auctores Numantini fœderis, quod per Mancinum consulem turpiter factum est, notarent, agrum a se privatim catenus obsessum populo dividi statuit, Octaviano tribuno obsistenti ademit imperium eique successorem dedit Minutium. His causis seratum ira, populum superbia invasit. Inter hæc quoque Attalus rex Asiæ, frater Eumenis, moritur, populum Romanum scripto heredem reliquit, et ita Romano imperio regnum Asiæ per testamentum accessit. Gracchus³¹⁶ populi gratiam precio appetens, legem tulit ut pecunia quæ Attali fuisset populo distribueretur. Obsistente Scipione Nasica etiam Pompeius sponndit se Gracchum, cum primum magistratu abiret, accusaturum. Gracchus autem annitebatur ut ipse tribunus plebis sequenti anno permaneret. Et cum comitiorum die seditiones populi accenderent, auctore Nasica nobilitas inflammata, fragmentis subselliorum plebem fugavit. Gracchus

VARIAE LECTIONES.

³⁰⁸ deest 9c. ³⁰⁹ e. que etate cæteris omissis 9c. ³¹⁰ renitentis 5. ³¹¹ eis ut 5. ³¹² ergo 5. ³¹³ adver-

sis 5. ³¹⁴ Gracchorum, Graccus Codd. his locis.

per gradus qui sunt super Calpurnii fornicem, de tracto adminiculo fugiens, ictus fragmento subseilii corruit, rursusque assurgens, alio ictu clavi cerebro impacto exanimatus est. Ducenti preterea in ea seditione interfecti, eorumque corpora in Tyberim projecta sunt, ipsius quoque Gracchi cadaver inhumatum contabuit.

Anno dehinc secundo Publium Scipionem pridie in concione ³¹⁵ de periculo salutis suæ contestatum, quod sibi pro patria laboranti ab improbis et ingratis denunciari cognovisset, alio mane exanimem repperunt, idque inter maxima Romanorum mala censuerunt ³¹⁶, præsertim cum tantum in urbe illa Africani vigor et modestia valeret, ut facile illo vivo neque sociale neque civile bellum existere posse crederetur. Hunc quidem necatum ferunt dolo uxoris suæ Simpronæ, quæ soror erat Gracchorum, ne scelerata, ut credo, familia ad perniciem patriæ suæ inter impias seditiones virorum non etiam sceleribus mulierum esset immanior. Causa vero interitus ejus hæc fuit. Gaius Carbo tribunus plebis cupiens necem vindicare Gracchianam et excitare seditionem sopitam, Publium Scipionem Africanum, eruta Numantia revertentem interrogavit quid de Gracchi morte sentiret. Cui Africanus ait, jure occisum sibi videri.

Post hæc Gaius Gracchus, Gracchi illius qui jam in seditione occisus fuerat frater, tribunus plebis per tumultum creatus, magna rei publicæ perniciem fecit. Nam cum sepe populum Romanum largitionibus promissisque nimis in acerbissimas seditiones excitasset, tandem a tribunatu, Minutio successore, decessit. Qui Minutius cum decessoris sui Gracchi statuta convulsisset legesque abrogasset, Gaius Gracchus cum Fulvio Flacco, ingenti stipatus agmine, Capitolium, ubi contio agitabatur, ascendit, ibique cum eo duobusque filiis suis armatis maximum tumultum excitavit; sed contra Decius Brutus vir consularis ac Lucius Publicius (215) cum ingenti certamine insistunt. Ibi Flaccus diutissime pugnavit, Gracchus vero in templum Minervæ secedens, gladio incumbere voluit, sed interventu Letorii ³¹⁷ retentus est. Cumque diu anceps bellum ageretur, tandem sagittarii ab Opimio missi, consertam multitudinem disturbaverant. Duo Flacci pater et filius, cum per ædem Lunæ in privatam domum desiluissent foresque objecissent, a reticio graticio ³¹⁸ parieti ³¹⁹ affixi sunt. Gracchus, diu pro se pugnantibus amicis ac pereuntibus, ægre ad pontem Subsilicium pervenit, ibique, ne vivus caperetur, cervicem servo suo prebuit. Cujus caput abscisum consuli allatum est, corpus ad Corneliam matrem Misenum opidum de-

ductum est. Hæc autem Cornelia majoris Africani filia fuit, quæ post prioris filii Gracchi mortem Misenum secessit. Bona Gracchi publicata sunt; Flaccus adolescens in robore necatus est, ex factione Gracchi ducenti in Aventino monte cæsi fuisse referuntur. Opimius autem consul, sicut in bello fortis, ita in questione fuit crudelis; nam amplius quam tria milia hominum suppliciis necati sunt, ex quibus plurimi, ne dicta quidem causa, innocentes occisi sunt. Hæc Gracchorum seditio, hic finis fuit.

Anno ab urbe condita sexingentesimo 57, qui est 28us Ptholomei Evergetis secundi, Publio Scipione Nasica et Lucio Calpurnio Bestia consulibus, Jugurtæ, Numidarum regnum invadenti ³²⁰, consensu Romani populi bellum senatus indixit, de quo Salustius Crispus plenissime scribit

His temporibus Ptholomei Evergetis secundi misera vita miserabiliorem vitæ exitum dedit. Is enim sororem suam, stupro cognitam ac deinde in matrimonio receptam, novissime turpius quam duxit abjecit; privignam suam, hoc est filiam sororis et conjugis, conjugem asscivit; filium quem ex sorore susceperat, necnon et filium fratris occidit. Quamobrem, tantis incestis parricidiisque execrabilis, anno regni sui 29° ab Alexandrinis regno pulsus est.

(HER.) His temporibus Cicero Arpini nascitur, matre Helwia nomine, ex regio Vulscorum genere, patre vero equestris ordinis. Marcus quoque Furius poeta, cognomento Pibaculus, Cremonæ nascitur.

Alex. Jud. Syriæ.

1 21 10 Ptholomeus, qui et Phiscon vel Sother, regnavit Alexandriæ annis 17, a restauratione templi anno 407°. Hic postea per matrem Cleopatram de regno pulsus, Cyprum secessit, iterumque post annos aliquot in regnum rediit.

1 24 1 Antiochus, qui et Gryphus, filius Demetrii, regnavit Syriæ; sed frater ejus Antiochus Cizicenus, filius Antiochi, fratris Demetrii ex eadem muliere Cleopatra, ejecto fratre, regnavit ipse; rursusque frater, hoc depulso, regnum recepit; sicque contendebant inter se per annos 19, et ex hoc regnum illud per se non habuit, sed in Romanorum ditionem cessit.

12 1 9 Aristobolus, filius Johannis Hyrcani, principatum Judæorum post patrem suscepit, primusque, imposita sibi corona, anno uno regnavit.

15 1 10 (Jos. De bell. Jud., 1. 3.) Alexander, qui et Janneus, frater Aristoboli, post mortem fratris pontificatum Judæorum pariter cum regno suscepit, et per viginti septem annos ³²¹ in

VARIÆ LECTIONES.

³¹⁵ contentione 4, 5. ³¹⁶ recensuerunt 9^c ³¹⁷ licitoris 11. ³¹⁸ ita (i. e. a Reticio Graticio?) omnes quos vidi codices, quum in Hist. miscella et 11. legatur: rescisso craticio pariete confossi sunt. ³¹⁹ pariete 5. ³²⁰ invadendi 4. 5. 9^c. 10. ³²¹ et XXVIII annis 9^c.

NOTÆ.

(215) Hæc Ekkehardus ex verbis H. m.: a clivo Publicio deformavit.

cives suos crudelissime regnavit. Non enim minus [quam ³²²] quinquaginta milia de propria gente debellando per sex annos interfecit, proprios quoque fratres ³²³ alterum occidit, alterum rebus omnibus nudatum contemptibili vita secum habuit. Qui 27° anno moriens, conjugii suæ Alexandræ, quæ et Salina vocabatur, regni gubernacula cum duobus filiis parvulis reliquit. Cujus actus qui latius scire voluerit, tertium decimum Josephi librum antiquitatis hystoriæ legere curet.

Alex. Jud. Syr.

1 6 15 (HIER.) Ptholomeus, qui et Alexander, pulso de regno Ptholomeo Phiscone per matrem Cleopatram, regnavit Alexandriæ annis novem, a restauratione templi anno 424°.

2 7 16

3 8 17

4 9 18

5 10 19

6 11

7 12 defecit

8 13 regnum

9 14 Syriæ.

(II. m. et H. R.) Anno sexingentesimo quinquagesimo nono, qui est quartus Ptholomei Alexandri, cum prope omnia bella extranea cessassent, superato in Numidia per Metellum primum, deinde per Marium et Syllam Jugurta, post hæc Citabris et Teutonibus per Marium et Quintum Catulum, gravissimum in Italia bellum Picenses ³²⁴ et Marsi Pelignique moverunt, qui annis numerosis jam Romanis subjacuerunt. Contra quos a Romanis bene pugnatum est a Gaio Mario, qui jam sexies consul fuerat, et a Gneo Pompeio, maxime tamen a Lucio Cornelio Sylla, qui inter alia egregia Cluentium duces hostium ita cum magnis copiis fudit, ut ex suis unum ³²⁵ amitteret. Hoc bellum quadriennio cum gravi calamitate tractum, quinto demum anno finem accepit per Lucium Cornelium Syllam, tum consulem, cum antea in eodem bello multa strenue prætor egisset. Ipso in tempore dira prodigia visa sunt. Nam sub ortu solis globus ignis a septentrione cum maximo cæli fragore micuit; apud Aretinos in convivio e panibus cruor quasi e vulneribus corporum fluxit; per septem continuos dies grando lapidum, immixtis etiam testarum fragmentis, terram latissime verberavit; in Samniæ partibus e vastissimo terræ hiatu flamma prorupit et usque ad cælum extendi visa est. Tunc etiam omnium generum animalia, quæ inter homines vivere solent, relictis stabulis pascuisque, cum balatu, hinnitu gemituque miserabili ad silvas montesque fugerunt; canes, quorum natura est extra homines esse non posse, lacrimosis ululatibus vagi luporum ritu oberraverunt. Nec mora, post hæc tam gravia prodigia civilia bella secuta sunt.

A Anno quippe Urbis conditæ sexcentesimo 62° sociali bello, multis repugnantibus per totam Italiam suscitato, intestinum bellum adjunctum est, multiplicesque calamitates perturbaverunt populum Romanum, quamvis jam Romani multarum domini vocarentur gentium. Causam vero civilis belli Marius, jam sexies consul, dedit. Nam cum Sylla consul, gesturus bellum contra Metridatem, qui Asiam et Achaïam invaserat, mitteretur, sed exercitum adhuc paulisper in Campania teneret, ut belli socialis, quod, ut supra diximus, in Italia gestum est, reliquæ tollerentur, Marius affectavit ut, septimo consulatu sibi commisso, ipse ad bellum Metridaticum mitteretur. Qua re Sylla commotus, cum exercitu ad Urbem venit, et ante Urbem legatum Marii quasi primam victimam belli civilis occidit, mox Urbem irrupit, et contra Marium ac Sulpicium dimicans, Sulpicium occidit, Marium fugavit, atque ita ordinatis in futurum annum consulibus Gneo Octavio et Cornelio Cinna, ad Asiam profectus est. Marius vero cum permovere nobilitatem, inflammare plebem, perarmare ordinem equestrem adversus Syllam frustra temptasset ³²⁶, tandem in Capitolium cessit; sed a partibus Syllanis graviter contritus, ab eo dif-fugit, et persequentium instantia circumseptus, in Minturnesium paludibus sese abdidit, e quibus infeliciter luto oblitus ignominioseque protractus, turpi quoque spectaculo Minturnas deductus, contrususque in carcerem, percussorem ad se missum ³²⁷ solo visu conterruit. Deinde lapsus e vinculis, in Africam transfugit, sollicitatoque ex Utica filio suo Mario, ubi is custodia observabatur, continuo Romam regressus est, Cinnæque consuli societate scelerum conjunctus est; sicque collecto exercitu, Romam ingressi, nobilissimos e senatu et consulares viros interfecerunt, multos proscripserunt; ipsius Syllæ domo eversa, uxorem ejus et filios ad fugam compulerunt; universus reliquus senatus ex Urbe fugiens, ad Syllam in Greciam venit; orans ut patriæ subveniret. Qui statim in Italiam trajecit. Marius autem cum septimum consulatum invasisset, Cinna jam tercio consule, in exordio consulatus septimi sera tandem morte prereptus est; Cinna vero ab exercitu suo interfectus est. Revertens autem Sylla, cum jam Romæ consules mutati essent, et Marius, Marii filius, ac Papius Carbo consulatum accepissent contra Marium juniorem dimicans, 15 milia occidit, de suis 400 amisit. Mox etiam Urbem ingressus, tria milia hominum contra datam fidem inermes peremit. Cumque magna crudelitate contra sones insontesque sevirer, Quintus Catulus palam Syllæ dixit: *Cum quibus tandem victuri sumus, si in bello armatos, in pace inermes occidimus?* Sylla itaque Marium, Marii filium, Præ-neste persecutus, obsedit et ad mortem compulit, post hæc de Metridate ingenti gloria triumphavit.

VARLE LECTIONES.

³²² ita 9°. deest 4. 5. 10. 11. ³²³ deest 5. ³²⁴ picensis 5. ³²⁵ unum non 4. non unum 11. ³²⁶ deest 8°. ³²⁷ misso 5.

(H. m.) Gneus autem Pompeius, quod nulli Romanorum tributum erat, vicesimum quartum annum ætatis agens, de Africa triumphavit. Sylla itaque post multa flagicia dictator creatus est, ut dominationis et crudelitatis libido honesti nominis reverentia velaretur. Novissime tamen potestate privatus moritur, tandemque conclusa sunt duo bella funestissima, sociale Italicum et civile Syllanum, quæ per annos decem protracta, plus quam centum quinquaginta milia Romanorum consumpserunt. (HIER.) His temporibus Terrentius Varro tricesimum quintum annum ætatis agens, litteras summo studio didicit. Cicero, defenso contra Chrisogonum Rustico³²⁸, Athenas cedit, deinde post triennium Romam regressus, 26° ætatis suæ anno etiam Quintium defendit. Quo in tempore Plotius Gallus Romæ Latinam rethoricam primus docuit, ejus etiam Cicero meminit. Lucius Pomponius Bononiensis catillarum³²⁹ scriptor tunc claruit. Lucretius etiam poeta nascitur, qui amatorio poculo hausto in amentiam versus, aliquos libros per intervalla vesaniæ scripsit, quos Cicero postea emendavit. Crispus quoque Sallustius hystoriographus nascitur. Virgilius Maro in pago qui Andes dicitur haut procul a Mantua nascitur. Portius Cato Stoicus phylosophus cognoscitur. His temporibus Apollodorus Pergamenus Grecus orator, preceptor Callidii et Augusti, clarus habetur. Horatius Flaccus libertino patre Venusii nascitur, satyricus postea et lyricus poeta. Virgilius Cremonæ studiis eruditur; dehinc sumpta toga, Mediolanum transgreditur, et post breve tempus Romam pergit.

Alexand. Jud.

1 15 (HIER.) Ptholomeus Phiscon, qui ejectus fuerat a matre, regressus de fuga, regnum recepit, quoniam Alexandrum, qui eo pulso regnavit, ob interfectionem matris ejus cives expulerunt. Regnavit autem hic postea annis 8, a restauratione templi anno quadringentesimo tricesimo tercio.

1 25 Ptholomeus Dionisius, frater Cleopatæ, regnavit Alexandriae annis 30, a restauratione templi anno 441°.

6 1 Mortuo Alexandro Judæorum principe, uxor ejus Alexandra, quæ et Salina dicta est, regnum Judæorum per annos novem obtinuit. (Jos. De b. J., 1, 4.) Quæ cum duos filios ab Alexandro generatos haberet, Hyrcanum natu majorem propter ætatem declaravit pontificem et propter modestiam regem post se constituit, minorem autem Aristobolam privatum vivere voluit, quia ferventioris erat ingenii. Alexandra vero dum regnum novem annis administraret, morbo laboravit. Tunc minor filius ejus Aristobolus cum servis suis, quos multos habebat omnesque præ ætatis fervore fidissimos, universa castella obtinuit, et conductis auxiliis pecunia quam ibi reperit, regem se declaravit. Ob hæc miserata querelas Hyrcani mater, conjugem Aristoboli

A cum filiis includit in castello quodam; ante tamen moritur, quam injurias Hyrcani ad plenum ulcisceretur.

Alex. Jud.

15 1 Hyrcanus, Alexandri Jannei et Alexandræ Salinæ filius, post obitum matris suscepit regnum Judæorum, a matre sibi commissum; sed frater ejus Aristobolus zelo ductus, impugnavit et expulit illum. Qua dissensione actum est ut Romani ductores Judæam intrarent; sicque annuente Pompeio Hyrcanus principatum recepit. Quem cum per 53 annos administraret, consilio Antigoni, filii fratris sui, a Parthis captus est, et ita regnum et sacerdotium Judæorum defecit. Nam idem Antigonus a Parthis principatum accipiens, a Romanis interfectus est, et principatus ad alienigenas translatus est³³⁰.

18 4 Anni ab inicio 5900.

30 16

(H. m. et H. R.) Anno ab Urbe condita sexingentesimo 81°, qui est nonus Ptholomei Dionisii, duo tantum gravia bella in imperio³³¹ erant Romano, Metridaticum et Macedonicum. Hæc duo Luculli agebant, Lucius Lucullus Metridaticum, et consobrinus ejus Marcus Lucullus Macedonicum. At Lucius Lucullus transgressus Eufraten et Tygrin, cum Metridate congressus est, et cum parva suorum manu 50000 hostium occidit; Metridates, vix centum quinquaginta comitantibus, aufugit, diademate et thyra³³², ne agnosceretur, abjectis; castra ejus direpta sunt; Armenia quoque minor, quam tenuit, ei ablata est. Qui fugiens, susceptus est a Tygrane rege Armeniæ, qui tum cum ingenti gloria imperabat, Lucullus vero repetens hostem fugatum, etiam Tygranis ingressus est regnum, ipsumque rebellantem ita devicit, ut magnam partem Armeniæ deleverit. Alter autem Lucullus, qui Macedoniam administrabat, Bessis primus Romanorum intulit bellum, hisque cum pluribus aliis gentibus superatis, Macedoniam totam devicit, et victor rediit. Eodem tempore Cretam insulam Metellus per biennium debellans, in potestatem Romanorum redegit, legesque Minoas Romanis legibus permutavit; unde et Creticus dictus est a Creta.

D Quo tempore Lybia quoque per testamentum Apionis, qui tunc rex ejus erat, Romano imperio accedebat, in qua inclitæ urbes erant Beronice, Ptholomais, Cyrene. Dum hæc aguntur, pyratiæ³³³ per omnia sparsi maria, non solum navium comæatus intercipiabant, sed etiam insulas provinciasque vastabant. Quos Gneus Pompeius, commisso sibi bello, intra paucos menses ingenti felicitate miraque celeritate compressit. Postea successor Luculli factus, Metridatem impugnatione frequenti vehementer afflixit. Eo tempore Castor, Metridatis prefectus, qui Panagorio preerat, interfectis amicis regis, arcem cepit, et quatuor filios Metridatis ad presidia Ro-

VARIÆ LECTIONES.

³²⁸ ita pro Roscio codd. ³²⁹ ita pro atellanarum codd. ³³⁰ transit 5. ³³¹ erant in i. 5. ³³² cythara 9^c. ³³³ pyrati 5.

mana transmisit. Metridates accensus ira, exarsit in scelera; nam plures amicos suos interficiens, Exipodram filium suum interfecit, cum jam ante alium filium ³³⁴ Mocharen trucidasset. Pharnaces autem, filius ejus, exemplo fratrum territus, exercitum ad se persequendum a patre missum sibi conciliavit, statimque adversus patrem duxit justo iudicio, quia et ille adversus patrem suum de regno ³³⁵ concertavit. Interea Metridates diu ex altissimo muro filium frustra deprecatus, ubi eum inexorabilem vidit, moriturus exclamasse fertur: *Quoniam Pharnaces, inquit, mori jubet, vos, si estis dii patrii, precor, ut quandocumque et ipse hanc vocem a liberis suis audiat.* Statimque descendens ad uxores et pelices ac filias suas, venenum omnibus dedit. Quod cum ipse novissimus omnium hausisset, nec tamen, propter remedia quibus vitalia sua adversus noxios sucos sepe obstruxerat, veneno confici posset, frustra que spaciaretur, si quo tandem modo infusa pestis per venas vegetatione corporis acta discurreret, Gallum quendam militem, jam fracto muro discurrentem, iavitavit ³³⁶, eique jugulum prebuit. Hunc exitum vitæ Metridates habuit, homo, ut ferunt, omnium supersticiosissimus, qui viginti duarum gentium linguis, quas sub regno suo habuit, ita locutus est, ut numquam legationes sub interpretibus audiret. Periit autem apud Bosphorum, vir ingentis consilii et industriæ. Regnavit annis 40, vixit 72, semper habens secum philosophos omniumque artium peritissimos. Contra Romanos habuit bellum annis 40, ^C sive, ut alii dicunt, 50.

Pompeius vero, Metridatis occisi nuncio accepto, Tygrani bellum intulit; sed ille ei se ³³⁷ dedit, ac diadema suum, cum procubisset ad genua Pompeii ³³⁸, in manu ejus collocavit, quod ei Pompeius reposuit, honorificeque eum habuit, regni tamen parte sublata, grandi eum pecunia multavit, quia bellum sine causa Romanis intulit. (Jos. *De b. J.*, 1, 5.) Inter hæc autem Scaurum legatum in Syriam misit eique omnia negocia ibi agenda commisit. Qui cum Damascum veniret, audiens quæ in Judæa inter Hyrcanum et Aristobolum fratres gerebantur ³³⁹, illuc tetendit. Ad quem cum utriusque fratris legati venirent, acceptisque ab Aristobolo trecentis talentis, parti ejus favit, justitia pecuniæ posthabita ³⁴⁰. ^D Interea Pompeius, Armenia superata et omnibus partibus illis, cunctisque pro voto ordinatis, in Syriam divertit, deinde Damascum venit, Antipater autem quidam genere Idumeus, divitiis et aliarum rerum copia gentis suæ princeps, jam dudum invisus Aristobolo, hortabatur Hyrcanum ut se conferret ad Pompeium. Ad quem veniens, magnis ei datis muneribus, sibi eum conciliavit. (H. m.) Qui tendens Hierosolimam, cum sibi a partibus Aristoboli resisteretur, obpugnationem intendit, vixque tercio

A mense illam expugnans, 14000 Judæorum occidit, cetera multitudo in fidem venit, muros civitatis everti soloque æquari precepit; cujus circuitus 4 milia passuum fuisse dicitur. (Jos. *De b. J.*, l. 1.) Pompeius cum suis comitibus templum ingressus — pro quo tamen Judæi maxime doluerunt —, omnia que intrinsecus erant perspexit, vasa sacra et candelabra et congestam molem pigmentorum et pecuniæ sacræ, prope ad duo milia talentorum; nec tamen vel hæc vel aliud quicquam de sacris attigerat, sed postera die post excidium jussit ædituos templum curare, ne quid sordiam haberet, et ut sollempnia sacra celebrarent. Ipse autem eos qui maxime belli causa fuerant securi percussit, eos vero qui secum fortiter egerant preclaris premiis donavit, et Hyrcanum pontificem declarans, ceteris Judæis tributum i. d. dixit. Post hæc Scauro committens omnia legationia a flumine Eufrate usque ad fines Ægypti, Romanus ipse contendit, ducens secum Aristobolum captivum cum duabus filiabus totidemque filiis, quorum unus Alexander ex itinere fugit, minor autem Antigonus cum sororibus et patre Romam perductus est. (*ib.* c. 6.) Alexander itaque, congregata manu ad decem milia peditum et mille quingentos equites, Hyrcano gravius imminebat, Judeamque populabatur. Interea Gabinius in Syriam missus successor Scauro, adversus Alexandrum cum valida manu dimicavit quo prælio Alexander sex milibus amissis, in Alexandrium castellum confugit. Ubi obsidione cinctus, veriam rogare coactus est et castellum tradere. Gabinius vero, castellis omnibus dirutis, consilio matris Alexandri Hyrcanum Hierosolimam perducit, eique templi curam permisit, ceteris rei publicæ partibus optimates prefecit, omnemque Judæorum gentem in quinque conventus divisit: unum Hierosolimis, alium Doris, tertium apud Amathunta, quartum Hierico, quintum Seffori Galileæ civitate deposuit. Singularem autem unius dominatione Judæi liberati, libenter ab optimatibus regebantur.

(H. R.) Anno ab Urbe condita sexingentesimo 89°, qui est Ptholomei Dionisii 17us, Marco Tullio Cicerone oratore et Gæco Antonio consulibus, ea quæ de Catilina et sociis ejus Salustius Crispus scribit acta sunt.

(H. m.) Anno sequenti, qui est Urbis conditæ 690us, Decimo ³⁴¹ Junio Syllano et Lucio Murena consulibus, Metellus triumphavit de Creta, Pompeius de bello pyratice et Metridatico. Nulla unquam pompa triumphi similis fuit. Ducti sunt ante currum Pompeii filii Metridatis et filius Tygranis et Aristobolus ex Judæa, prelata est ingens pecunia auri atque argenti infinita. Hoc tempore nullum grave bellum erat.

Anno ab Urbe condita 695° Gaius Julius Cæsar, qui postea imperavit, cum Lucio Bibulo consul fa-

VARIE LECTIONES.

³³⁴ deest 9c. suum 4. ³³⁵ de r. des. 9c. ³³⁶ invasit 9c. ³³⁷ se ei 5. ³³⁸ pompeii 9c. ³³⁹ agebantur. ³⁴⁰ postposita 5. ³⁴¹ decio 4. 10. 11.

ctus est. Decreta est ei Gallia Transalpina et Cisalpina et Illyricum cum legionibus denis in quinquennium datis; Galliam comatam postea senatus adiecit. Cæsar itaque in Galliam profectus, multa prælia cum Gallis Germanisque commisit, sepeque victus, sepiusque vincens, Galliam totam et Suevos, gentem ferocissimam, quorum centum pagos esse multi prodiderunt, omnemque Germaniam Romano subdidit imperio. Domuit autem novem annis omnem fere Galliam, quæ inter Alpes et flumen Rhodanum Rhenumque ³⁴² et oceanum est et circuitu patet ab his tricies centena milia passuum. Inde ad Marinus ³⁴³ venit, unde in Brithaniam ³⁴⁴ proximus et brevissimus transitus est, Britannisque bellum intulit, quibus ante ne nomen quidem Romanum cognitum fuit. Ibi acerba primum pugna fatigatus, non sine magno suorum discrimine tandem eos vicit, anno ante Dominicam incarnationem, ut Beda scribit, quinquagesimo (*h. e. A. 1. 2.*). Hanc historiam Suetonius Tranquillus explicuit planissime.

Anno ab Urbe condita 697, qui est Ptholomei Dionisii 25us, Marcus Licinius Crassus, collega Gnei Pompeii Magni in consulatu secundo, provinciam sortitus in Parthos, homo inexplebilis cupiditatis, audita templi ³⁴⁵ Hierosolimitani opulentia, quam Pompeius intactam reliquerat, in Palestinam divertit, Hierosolimam adit, templum pervadit, opes diripit. Inde per Mesopotamiam tendens in Parthiam, quacumque iter habuit, sociis civitatibus auxilia indixit, precia exegit; moxque ut Eufraten transiit, Bajasen legatum ab Horode ³⁴⁶ rege Parthorum ad se missum obviam habuit, a quo vehementer increpatus est cur contra fœdus Luculli et Pompeii, avariciâ inductus, Eufraten transierit, quomodo rem futurum sine mora ut pro auro Parthico ferro oneraretur Serico ³⁴⁷. Itaque cum prope Charras ventum esset, Parthi subito irruentes cum Surena et Salacea prefectis, obpressere Romanos sagittis. Ceciderunt ibi plurimi senatores, aliquot etiam consulares et pretorii viri. Crassus quoque, filius Crassi, electissimus juvenis, in acie occisus est; preterea quatuor cohortes cum Wargunteio legato mediis deprehensæ campis, interfectæ sunt. Surenas, raptò equitatu, Crassum persequi intendit, eumque circumventum, ac frustra colloquium ejus petentem, interfecit, quamvis vivum auferre maluisset; pauci beneficio noctis liberati, Charras confugerunt (*Cf. OROS. VI, 15. — Cf. JORD. Der. s.*). Avaricia enim unius ad tantum nefas exolevit, ut 12 legiones Romanorum aut captæ, paucis elapsis, aut cæsæ cum ducibus fuissent. Caput vero Crassi cum dextera ad regem delatum, spectantibus fuit ludibrium. Rex itaque aurum in oris ejus rictum jussit infundere, dicens: *Urat te Parthicum, quod te vivum*

urebat, aurum. Eo successu Parthi elatiores effecti, transire in Syriam censuerunt. (*Jos. De b. J. 1, 6.*) Quos strenue insidiis excepit Cassius et commissæ sibi provinciæ repulit finibus; deinde in Judæam irruit, et Tharicheis deletis, 50000 Judæorum in servitutem vendidit.

Antipater autem, de quo supra dixi quod Hyrcano faveret, accepit uxorem cui nomen Cypris, splendidissimo inter Arabiæ ³⁴⁸ feminas loco natam, ex qua suscepit filios quatuor, Faselum, Herodem, Josephum, Feroram, et filiam nomine Salme. Qui cum Gabinii favorem muneribus atque obsequiis promerisset, etiam Cassii familiaritatem adeptus est. Causa quippe tantorum filiorum vir egregius est factus ad promerendam muneribus societatem potentium. Sic Josephus de eo testatur; Africanus vero historiographus precipuus (*Eus., Hist. eccl. 1, 4*): « Aiunt, inquit, qui de eo diligenter explorarunt, Antipatrum quendam patrem fuisse Herodis Ascalonitæ, qui et ipse fuerit Herodis cujusdam filius, templi Apollinis editui. Hic Antipater ab Idumeis latronibus captus admodum puer, permansit cum predonibus, pro eo quod pater ejus rei familiaris inopia filium redimere non posset. Verum puer latronum vita et moribus institutus, Hyrcano cuidam Judæorum pontifici familiaris efficitur. Ex quo natus est Herodes, hic ³⁴⁹ qui Salvatoris temporibus fuit. » Hæc Africanus.

(*H. m. et H. R.*) Anno ab Urbe condita septingentesimo, qui est Ptholomei Dionisii 28us, incertum unde concretus plurimam Urbis partem ignis invasit; nec umquam antea tanto incendio correptam et vastatam civitatem ferunt. Nam quatuordecim vicos ejus consumptos dicunt. Hinc jam bellum civile successit execrandum ac lamentabile, quod magis jam dudum dissensionibus ac molitionibus parabatur, quo preter calamitates quæ in bellis acciderunt, etiam fortuna populi Romani mutata est. Nam rediens Cæsar victor ex Gallia, decerni sibi absenti iterum consulatum poposcit; sed contradictum est ei a Marcello consule, annitente Pompeio et Catone ³⁵⁰, jussusque est Cæsar dimissis ³⁵¹ exercitibus Romam venire; et ex Marcelli consulis auctoritate ad legiones quæ apud Luceriam erant Gneus Pompeius cum imperio missus est. Propter quam injuriam Cæsar se contulit Ravennam. Marcus Antonius et Publius Cassius, tribuni plebis, pro Cæsare intercedentes, a Lentulo consule curia foreque prohibiti, ad Cæsarem profecti sunt, Curione simul Cælioque comitantibus. Cæsar cum militibus quos habebat contra patriam venit, et Rubicone flumine transmeato, mox ut Ariminum ³⁵² venit, quinque cohortes quas tunc solas habebat, cum quibus, ut Livius ait, orbem terrarum adortus est.

VARIÆ LECTIONES.

³⁴² renunquæ 4. 9c. 10. *semper fere* ³⁴³ morinos 4. marinas 10. 11. ³⁴⁴ *ita codd.* ³⁴⁵ *deest* 9c. ³⁴⁶ herode 4. 9c. 10. ³⁴⁷ syrico 9c. *corr.* sirico *vel* serico 5. ³⁴⁸ arabias 9c. ³⁴⁹ is 9c. ³⁵⁰ cattone 5. ³⁵¹ nonnisi d. 9c. ³⁵² arriminum 5.

quid facto opus esset, edocuit, deplorans injurias suas, causam belli civilis pro restituendis in patriam tribunis esse testatus est. Inde per Antonium septem cohortes quæ apud Sulmonem ³⁵³ morabantur, a Lucretio accepit, tres legiones, quæ cum Domicio apud Cornificium morabantur, ad suas partes transmisit. Consules vero cum Gneo Pompeio, senatus omnis atque universa nobilitas ex Urbe fugiens et in Greciam transiens, apud Dyrrachium bellum contra Cæsarem parabant, quo multi orientis reges ³⁵⁴ cum auxiliis conveniebant. Cæsar vacuum Urbem ingressus, dictatorem se fecit, negatamque sibi ex ærario pecuniam fractis foribus invasit, protulit ex eo auri pondo 4135, argenti pondo prope nongenta milia. Inde venit Massiliam, ad quam obpugnandam Trebonium cum tribus legionibus relinquens, ad Hispanias contendit, quas Lucius Afranius et Marcus Petreius et Marcus Varro, Pompeiani duces, obtinebant, ibique multis præliis Petreium et Afranium superatos, composita pactione, dimisit, in ulteriore, vero Hispania duas legiones a Marco Varrone suscepit. Similiter et duces ejus Curio Catonem Sicilia expulit, Valerius Cottam Sardinia, Varrus Tuberonem Africa ejecit. Cæsar, compositis rebus suis, Dyrrachium venit, et Pompeium frustra obsidione cunctis, cum illi maria paterent. Pompeius castellum quoddam mari propinquum, ubi presidia Cæsaris erant, evertit, et milites occidit. Cæsar autem, omissa obsidione, ad Pompeium convertit; Torquatus vero prorumpens aversum ³⁵⁵ e vestigio insecutus est. Ita Cæsaris milites ancipiti periculo territi, ipso Cæsare frustra obsistente, fugerunt; evasit tamen Cæsar, quia nocte interveniente Pompeius sequi noluit. Dixit autem Cæsar, nec Pompeium scire vincere, et illa tantum die se vinci potuisse. Cæsa sunt in eo prælio 4000 militum Cæsaris, centuriones 22, equites Romani complures; cæsus est ibi Sceva, Cæsaris miles fortissimus, cujus scutum centum viginti ictibus petatum fuisse dicitur. Inde citato agmine Cæsar per Epyrum in Thessaliam perrexit, Pompeius vero cum maximis copiis secutus est, bellumque commissum est. Videre ibi et gemere erat, contractas Romanorum vires in campis Pharsalicis ad occisionem mutuam constitisse, quas, si concordia rexisset, nulli populi, nulli reges ferre ³⁵⁶ potuissent. Fuerunt enim ex parte Pompeii octoginta octo cohortes, peditum plus quam 40000 ³⁵⁷, equites in sinistro cornu 600, in dextro 500, reges et senatores et Romani equites plurimi, ex parte autem Cæsaris minus quara 40 milia peditum, equites mille. Cumque diu utrimque sub dubia sorte caderentur, atque ex alia parte Pompeius diceret: *Parce civibus*, nec tamen faceret, ex alia vero Cæsar hoc faceret quod urgeret, dicens: *Miles, faciem feri*, tandem universus Pompeii fugit exercitus, castra-

A que direpta sunt. Cæsa sunt in eo prælio Pompeianorum 15000, centuriones 33. Pompeius fugiens, in ostio Penei annis onerariam navim nactus, in Asiam transiit, inde per Cyprum Alexandriam petiit, ut a rege Ægypti, cui tutor ipse a senatu datus fuerat propter juvenilem ejus ætatem, acciperet auxilia. Qui fortunam magis quam amiciciam secutus, occidit Pompeium, caputque ejus et anulum Cæsari misit. Quibus conspectis, Cæsar etiam lacrimas fuisse dicitur, tanti viri intuens caput, generi quondam sui, et inundatum odoribus imperavit cremari. Pompeii uxor filiique fugerunt, cetera Pompeiana classis direpta est, omnibus qui in ea erant crudelissime trucidatis. Ibi et Pompeius Bythinus occisus est, Lentulus vero vir consularis apud Pelusium interfectus est. Cæsar, compositis apud Thessaliam rebus, Alexandriam venit, ubi Achilles dux regis ³⁵⁸, semel imbutus Pompeii sanguine, Cæsaris quoque necem meditabatur. Nam jussus exercitum cui preerat dimittere prope 20000 armatorum, non modo sprexit, verum etiam aciem direxit. In ipso prælio regia classis ad terram subducta jubetur incendi. Ea flamma cum partem quoque urbis invasisset, 400,000 librorum proximis forte ædibus condita exussit, singulare profecto monumentum studii curæque majorum, qui tot tantaque illustrium ingeniorum opera congesserant. Postea Cæsar insulam ubi Pharus est cepit; eo Achilles cum Gabinianis militibus venit; ingens pugna commissa est, magna ibi Cæsarianorum militum multitudo cecidit, omnes etiam interfectores Pompeii interfecti sunt. Cæsar quoque vi insistentium hostium pressus, scapham ascendit. Qua mox pondere subsequentium gravata ac mersa, per ducentos passus ad navim, una manu elevata, qua cartas tenebat, natando pervenit. Mox navali certamine pulsatus, magna felicitate classem regiam aut depressit aut cepit. Alexandrinis petentibus regem reddidit, monitum ut magis amiciciam Romanam quam arma experiri studeret ³⁵⁹. Qui tamen, ilico ut liber fuit, bellum intulit, sed continuo cum toto exercitu suo et ipse deletus est. Nam et 20000 hominum in eo bello referuntur cæsa, 12000 cum 70 longis navibus dedita. Quingenti ex victoribus cecidisse dicuntur. D Rex ipse adolescens scapha exceptus, ut fugeret, multis insilientibus, mersus necatusque est; corpus ejus ad litus devolutum, indicio lorice aureæ cognitum fuit. Qua Cæsar Alexandriam premissa, omnes Alexandrinos ad deditionem desperatione compulit, regnumque Ægypti Cleopatræ, Ptholomei sorori, dedit, cum qua stupri consuetudinem habuit; quæ postea regio comitatu Urbem ingressa est.

Cleopatra itaque, soror Ptholomei regnavit Alexandriae annis 22, ut Jordanis episcopus dicit (*De*

VARIÆ LECTIONES.

³⁵³ Salmonem 9^c. ³⁵⁴ r. o. 5. ³⁵⁵ aversus 5. adversum 9^c ³⁵⁶ ita 9^c. flaire 4. 5. 10. 11. ³⁵⁷ XI. 9^c. ³⁵⁸ regis 5. ³⁵⁹ studerent 5.

r. s.); sed Tertullianus scribit (*adv. Judæos* ed. Semler II, p. 296) quod regnaret annis tantum 20, dicens eam conregnasse Augusto annis 13, ipsumque postea regnasse aliis 43, qui sunt 56 Augusti³⁶⁰. Regni autem Cleopatæ licet tot anni fuisse dicantur, in ordine tamen regum non plus quam duo computantur, quia tercio ejus anno Gaius Julius Cæsar Romanum arripuit imperium. (JORD. l. l.) Hanc siquidem Cleopatram postea Romanus ductor Antonius suscipiens sucque lateri, sprete sorore Octaviani, consocians, contra cives proprios dimicavit. Quem Octavianus Augustus certamine superans in Actiaco litore, utrosque jugales coegit ut se ipsos perimerent; sicque regnum eorum in Romanorum³⁶¹ imperium devenit, ubi et usque hactenus et usque in finem mundi secundum prophetiam Danielis regni debetur successio.

Alex. Rom.

1

2

3 1 Romanum cœpit imperium per Gaium Julium Cæsarem.

8 1 (HIER.) Octavianus³⁶², qui postea appellatus est Augustus, filius Actiæ sororis Julii Cæsaris, regnavit post Julium annis 56, a quo Romani principes appellati sunt augusti.

17 10 Ex³⁶³ hoc tempore, videlicet ex decimo anno Augusti, regnum et sacerdotium Judæorum et christus, id est unctus, usque in presens tempus defecit, Hyreano pontifice consilio Antigoni fratris sui, Aristoboli filii, a Parthis capto, et eodem Antigono a Romanis occiso, et Herode alienigena rege constituto.

12 15 Antonius et Cleopatra semet ipsos Defecit 16 interficiunt, et Ægyptus in provinciam redacta Cornelium Gal- Alex. 17 vium primum habuit judicem Romanum. 18 56

(HIER.) Gaius Julius Cæsar, a quo Romani principes cæsares appellantur, primus apud Romanos singulare arripuit imperium, regnavitque annis quinque, ab Urbe condita 703°.³⁶⁴ (H. m.) Illic itaque reversus ab Alexandria per Syriam, Pharnacem, Metridatis Magni filium, vicit, Romamque regressus, tercio se dictatorem et consulem fecit cum Marco Æmilio Lepido, qui magister militum ei causa dictaturæ ante annum fuerat. Deinde in Africam profectus est, ubi infinita Romanorum nobilitas cum Juba rege Mauritaniae apud Thapsum sibi bellum reparaverat. Duces autem Romani erant Publius Cornelius Scipio, ex antiquissimo genere Scipionis Africani, qui etiam socer Marci Pompeii fuerat, Marcus Petreius Varrus³⁶⁵, Marcus Portius Cato, Lucius Cornelius Faustus, Syllæ dictatoris filius. Contra hos commisso prælio, post multas hominum

A cædes victor exstitit Cæsar; castra eorum direpta sunt, sexaginta elephantum capti. Cato sese apud Uticam veneno occidit; Juba percussori jugulum dato precio prebuit; Petreius gladio se³⁶⁶ perfodit; Scipio in navi, qua ad Hispanias fugiens, vento coactus, in Africam rediit, semet ipsum jugulavit. In eadem navi etiam Torquatus occisus est. Cæsar Pompeii Magni nepotes filiamque³⁶⁷ Pompeiam, simulque eum his Faustum, Syllæ filium, et Petreium ac Afranium jussit occidi. Post annum Romam cum quatuor triumphis ingressus, quarto dictator et consul creatus est, totiusque regni monarchiam solus assumpsit, ex quo continua Romanis nascuntur imperia. Disposito itaque ac recuperato rei publicæ statu, continuo in Hispaniam contra Gneum Pompeium et Sextum Pompeium, filios Pompeii Magni, profectus, multa bella sorte varia gessit. Ultimum bellum apud Mundam flumen gestum est, ubi tantis viribus dimicatum est tantaque cædes acta, ut Cæsar quoque, veteranis etiam suis cedere non erubescens, se voluerit occidere, ne post tantam rei militaris gloriam in potestatem adolescentum natus annos 66 veniret. Denique reparatis suis, tum subito in fugam versus est exercitus Pompeiorum; Titus Labienus et Actius Varus in acie cæsi sunt; Gneus Pompeius cum centum equitibus aufugit; Sextus Pompeius, frater ejus, contracta celeriter non parva Lusitanorum manu, congressus cum Cessario, victus fugiensque interfectus est. Hoc bellum eo die actum est quo pater eorum Pompeius ab Urbe, bellum gesturus, antea aufugerat, quatuorque annis hoc bellum civile toto orbe intonuit. Cæsar itaque, bellis civilibus toto orbe compositis, Romam rediens, agere insolentius³⁶⁸ cœpit contra consuetudinem Romanæ libertatis. Cum ergo honores ex sua voluntate prestaret, qui antea ferebantur a populo, nec senatui ad se venienti assurgeret, aliaque regia et pene tyrannica faceret, conjuratum est in eum a ducentis et 60 vel amplius senatoribus equitibusque Romanis. Precipui inter conjuratores fuerunt duo Bruti, ex genere illius Bruti qui primus consul fuerat Romæ regesque expulerat, et Gneius Cassius et Servilius Casca. Quadam igitur die senatu in curia congregato, cum Cæsar advenisset, viginti tribus cultris senatoriis confossus est, moxque auctores cædis strictis pugionibus in Capitolium secesserunt. Turbato populo, diu deliberatum est utrum Capitolium cum auctoribus cædis oporteret incendi, corpus ejus raptum populus, dolore stimulatus, in foro fragmentis tribunalium ac subselliorum cremavit. Eadem vero nocte quæ cædem ejus precessit, Calpurnia, uxor ejus, vidit in somnis eum confossum vulneribus in sinu suo jacere; oravitque eum ne mane abiret in senatum; sed hæc auspicioverba sæpe negligens, contempsit somnium,

VARIÆ LECTIONES.

³⁶⁰ deest 5. anni augusti 4. 10. 11. ³⁶¹ romanum 5. ³⁶² Hæc deest 4. 11. ³⁶³ D. r. a. deg. 5. ³⁶⁴ add. anno 5. ³⁶⁵ varus 4. ³⁶⁶ se g. 5. ³⁶⁷ M. filiam p. nepotesque 5. ³⁶⁸ i. a. 5.

rei autem probavit eventus. Ante paucos quoque dies bove ex more mactata, cor in extis non est repertum. Quod cum Spurinna aruspex pronunciasset ei ad vitæ periculum pertinere, Cæsar memor constantiæ ait : *Miraris, si bos non cor habet.* Sed mox vitæ ejus finis fuit. Idem Spurinna ante paucos fere annos eidem Cæsari dixerat, cavendas ei esse Idus Martias. Quo die viso, ait Spurinnæ Cæsar : *Idus Martii venerunt.* Ille respondit : *Sed nondum transierunt.* Eodem die Cæsar confossus est, vir quo nullus unquam magis bellis enituit. Ejus siquidem ductu undecies centum nonaginta duo milia hominum cæsa sunt. Nam quantum bellis civilibus fuderit, amotare noluit. Signis collatis quinquagies dimicavit, Marcum Marcellum solus supergressus, qui 59 vicibus fuerat præliatus. Ad hoc nullus celerius scripsit, nemo velocius legit, quaternas etiam epistolas simul dictavit. Tantæ fuit bonitatis, ut quos armis subegerat, clementia magis vicerit³⁶⁹. Eodem tempore Romæ tres simul exorti soles paulatim in eundem orbem cojerunt. Inter cetera quoque portentosa quæ toto³⁷⁰ orbe facta sunt, bos in suburbano Romæ ad arantem locutus est, frustra se urgeri, non enim frumenta, sed homines brevi defaturos.

Octavianus Cæsar, qui postea Augustus est appellatus, a quo et deinceps imperatores Romanorum³⁷¹ augusti dicti sunt, regnavit annis 56, 12 cum Antonio et Lepido, solus vero 44 (Cf. HIER.). (H. m.) Hic Octavio patre senatore genitus, maternum genus ab Ænea per Juliam familiam sortitus est, filius Actiæ, sororis Julii Cæsaris, quem ille adoptavit in filium, cum non haberet proprium, et testamento heredem reliquit nomenque suum ferre jussit. Interfecto igitur Cæsare³⁷² avunculo suo, cum primum rediens ab Apollonia Urbem ingrederetur, hora circiter tertia, repente liquido ac puro sereno ad speciem caelestis arcus orbem solis ambiit circulus, quasi eum potissimum in mundo solumque clarissimum in orbe monstraret, cujus tempore nasciturus esset, qui ipsum solem solus mundumque totum et fecisset et regeret.

Anno itaque ab Urbe condita 709 interfecto Julio Cæsare, bella civilia reparata sunt. Percussoribus enim Cæsaris favebat senatus; Antonius autem consul, qui erat partium Cæsaris, civilibus bellis eos obprimere conabatur. Ergo turbata re publica, inter multa scelera quæ Antonius commisit, Decium Brutum apud Mutinam obsidione conclusit. Pro qua re a senatu hostis judicatus est, missique sunt ad expugnandum eum duo consules, Pansa et Hircius, et cum his Octavianus adolescens, natus annos³⁷³ 17. Ex quibus Pansa primo veniens, pilo graviter vulneratur, et interpositis diebus moritur; Hircius vero collegæ auxilium ferens, magnas Antonii copias va-

sta cæde delevit; Octavianus Cæsar eatenus castra custodivit. Secunda adversus Antonium pugna magnæ utrimque strages factæ sunt, Hircius consul occiditur, Cæsar victoria potitur; consulum occisorum uterque exercitus Octaviano Cæsari subditur. Antonius fugatus, amisso exercitu, confugit ad Lepidum, qui tunc magister equitum Cæsaris fuerat, et tum militum copias grandes habebat. A quo susceptus est, ipsoque interveniente, Cæsar recepit eum in gratiam, atque ob fidem reconciliatæ gratiæ filiam ejus in matrimonium³⁷⁴ sortitus est; et ut vindicaturus patrem Cæsarem, a quo per testamentum heres adoptatus fuerat, Romam cum exercitu tendebat, et cum Antonio ac Lepido rem publicam armis tenebat et³⁷⁵ senatum proscripserat. Cumque rumor de futura proscriptione in Urbe ortus esset, Gaius Toranus³⁷⁶ vir pretorius nichil tale suspicans, incursantibus militibus, in domo sua interfectus est, aliique complures³⁷⁷ nobiles trucidati sunt. Sed ne incircumscripita cædes effrenatius ageretur, 152 senatorum nomina in tabula proposita sunt, primum Lepidi precepto et nomine, deinde Antonii, teschio Cæsaris. Ibi Antonius Tullium Ciceronem inimicum suum proscripserat, Lucium quoque Cæsarem avunculum suum, et quod exaggerando sceleri accessit, viduam matrem proscripsit; ibi Lepidus Lucium Paulum fratrem in eundem proscriptorum gregem conjecit; adjectique sunt postea triginta equites Romani (Cf. Oros. VI, 18. — H. m.). Multæ et variæ clades diu actæ sunt, domus proscriptorum, direptis omnibus, dirutæ sunt. Interea Brutus et Cassius, interfectores Gaii Cæsaris, ingens bellum moverunt; erant enim per Macedoniam et orientem multi exercitus quos occupaverant. (H. R. et H. m.) Profecti sunt igitur contra eos Octavianus Cæsar et Marcus Antonius, Lepido ad defendendam Italiam remanente, et apud Philippos Macedoniæ civitatem contra eos pugnantes, primo prælio victi sunt; periit tamen dux nobilitatis Cassius; secundo Brutum et infinitam nobilitatem victam interfecerunt; ac sic inter eos divisa est res publica, ut Cæsar Hyspāniam et Gallias et Italiam teneret, Antonius Asiam, Pontum et orientem. Sed in Italia bellum civile moverat Lucius Antonius consul, frater ejus qui cum Cæsare contra Brutum et Cassium dimicavit. Is apud Perusiam Tusciæ civitatem victus et captus est, sed non occisus. At Romæ Fulvia, uxor Antonii, socrus Cæsaris, dominatum ut mulier exercebat, insoles etiam in eos per quos ut insolesceret agebatur; Cæsarem quoque contumeliis et insidiis petiit; a quo propulsata, ad Antonium in Græciam concessit. Antonius vero etiam Octaviam, sororem Cæsaris, duxit uxorem. Interim a Sexto Pompeio, Gnei Pompeii filio, ingens bellum in Sicilia commotum est, adversus quem Octavianus Cæsar et Marcus Anto-

VARIÆ LECTIONES.

³⁶⁹ vinceret vel vicerit 5. ³⁷⁰ ex eo 9c. ³⁷¹ r. imp. 5. ³⁷² Julio Cæsare 5. ³⁷³ annos n. 5. ³⁷⁴ matrimonio 5. ³⁷⁵ deest 4. 9c. ³⁷⁶ Thorans 9c. ³⁷⁷ quam plures 5.

nus pugnauerunt; sed pax ³⁷⁵ inter eos postremo A convenit. Quam cum postea Pompeius rumperet, Agrippa jussu Cæsaris cum eo conflixit, et vicit; centum sexaginta tres naves ejus aut mersit aut cepit; Pompeius cum 17 vix lapsus evasit. Lepidus quoque magna viginti legionum insolentia tumens, cum Messanam militibus permissam ³⁷⁹ diripisset, ipsum Cæsarem ad se venientem semel atque iterum sprexit, ac potius telis appeti jussit; quæ ille collecta in lævum brachium lacerna repellendo vitavit. Mox immisso equo ad suos reversus, instructoque exercitu, adversus Lepidum veniens, plurimas legiones ejus, paucis interfectis, in suam partem transire coegit. Lepidus tandem intelligens, quo sua vanitas tenderet, deposito paludamento, assumptaque veste pulla, supplex Cæsari factus, vitam et bona impetravit, perpetuo quidem emendatus exilio. (Cf. Oros. l. l. H. m.) His temporibus Agrippa in Aquitania rem prospere egit, et Lucius Ventidius ³⁸⁰ Bassus irrumpentes in Syriam Persas tribus præliis vicit, Parthorum regis Orodis filium interfecit, eo ipso die quo oim Orodēs per ducem Surenam Crasum occidit. Taurus quoque Cæsaris prefectus totam pene Siciliam ferro pertemptatam in fidem recepit. Quadraginta quatuor legiones sub unius tunc ³⁸¹ imperio Cæsaris erant. Unde milites multitudine fereces quosdam pro accipiendis agris tumultus excitaverant. Sed Cæsar, animo ingens, 20 milia militum exauctoravit, 30 milia servorum dominis restituit, 6 milia, quorum domini non exstabant, in crucem egit, jam (214) tum ³⁸² presignans, suo tempore nasciturum esse, per quem superbientes reprimendi et omnes servi suo vero ³⁸³ domino restituendi essent, qui tamen dominum suum recognoscere; qui vero sine domino invenirentur, mortis supplicio punirentur. Post hæc Cæsar ovans Urbem ingressus, ut in perpetuum tribunitiæ potestatis esset, a senatus decreto accepit.

His diebus trans Tyberim e taberna meritoria fons olei de terra exundavit, ac per totum diem largissimo rivo fluxit, significans sub perpetuo principatu nascituri ejus tempore Christi, toto die, id est omni tempore, Romani imperii de hospita largaque æcclesia oleo sacri crismatis unctos indesinenter processuros (Cf. Oros. vi, 20).

(H. m.) Antonius autem, qui Asiam et Orientem tenebat, Artabanem Armeniæ regem proditione et dolo cepit, vinctumque argentea catena ad confessionem thesaurorum regionum coegit; expugnatoque opido, in quo erant thesauri, magnam abstulit copiam argenti et auri ³⁸⁴. Qui elatus pecunia, bellum Cæsari indixit, atque Octaviæ, sorori Cæsaris, repudium denunciavit, et Cleopatram ex Alexandria sibi

occurrere imperans uxorem duxit. Mox ingens bellum civile commovit, cogente Cleopatra, dum cupiditate muliebri cupit etiam in Urbe regnare. Profectus est igitur Cæsar a Brundisio Calabriae in Epyrum adversus Antonium, qui jam omne Actium litus classibus obsidebat. Naves Cæsaris erant ducentæ triginta rostratæ et 30 sine rostris triremes, et octo legiones classi superpositæ absque cohortibus pretoriis quinque. Classis autem Antonii 170 navium fuit, quantum numero cedens, tantum magnitudine precellens; nam decem pedum altitudine a mari excelebant. Famosum hoc bellum fuit, ab hora quinta usque septimam incerta vincendi spe, reliquum diei cum sequenti nocte in victoriam Cæsaris declinavit. Prior Cleopatra regina cum 60 velocissimis navibus fugit; Antonius quoque, detracto insigni pretoriæ navis, fugientem ³⁸⁵ secutus est uxorem. Illucescente jam die, victoriam Cæsar consummavit. Antonius igitur gladio se transverberavit, ac semi-animis ad Cleopatram in mausoleum regium, in quo se illa moritura condiderat, perlatus est. Cleopatra vero exornata diversis ornamentis ad Cæsarem venit, sperans eum ut ceteros sua specie ad libidinem illicere. Sed ille se intra pudiciam coartans, eam sprexit et custodiri precepit. (JORD. De r. s.) Quæ ubi se ad triumphum servari intellexit, e custodia elapsa, in mausoleum suum se recepit, ibique maximos, ut solebat, induta cultus, in referto odoribus solio juxta suum se collocavit Antonium; admotisque ad venas serpentibus, sic morte quasi semio soluta est, frustra Cæsare etiam psillos admovente, qui venena serpentium e vulneribus hominum exsugere solent. Sic Cæsar Octavianus Alexandria urbe opulentissima cum tota Ægypto potitus est; preposuitque Ægypto Cornelium Gallum, de quo Virgilius scribit. (HER. — H. R.) Hunc primum judicem Romanum Ægyptus habuit

(H. R. et H. m.) Anno ab Urbe condita 725. Cæsar ab oriente victor rediens, 8 Idus Januarii Urbem triplici triumpho ingressus est, ductis ante currum ejus Cleopatrarum liberis, Sole et Luna, ac tum primum, sopitis omnibus civilibus bellis, Jani portas clausit. Hoc die Cæsar consalutatus est Augustus primum, eo quod publicam rem auxerit, atque ex eadem die summa rerum ac potestatum penes unum esse cepit et mansit; quod Greci monarchiam dicunt.

Anno sequenti Cæsar Augustus parum in Hyspania per ducentos annos actum intellegens, si Cantabros et Astures, duas ferocissimas gentes Hyspaniæ, suis uti legibus permisisset, iterum Jani portas aperuit, atque in Hyspanias ipse cum exercitu profectus est. Ibi cum apud Tarraconem ³⁸⁶, citerioris Hyspaniæ urbem, legati Indorum et Scytarum ³⁸⁷, toto orbe

VARIÆ LECTIONES.

³⁷⁸ deest 5. 9c. 10. ³⁷⁹ deest 5. ³⁸⁰ vendilius 9c. ³⁸¹ deest 9c. i. t. 5. ³⁸² tunc 5. ³⁸³ deest 5.
³⁸⁴ auri et argenti 5. ³⁸⁵ deest 9c. ³⁸⁶ tarraconam 5. ³⁸⁷ scitharum 5.

NOTÆ.

(214) Jam — punirentur Ekkhardi verba sunt.

transmisso, tandem invenerunt, refuderuntque in Cæsarem Alexandri Magni gloriam; quoniam, sicut illum Hispanorum Gallorumque legatio in medio oriente apud Babyloniam contemplatione pacis adiit, ita hunc apud Hispaniam in occidentis ultimo supplex Indus et Scyta Boreus pro pace oravit. Cantabrico itaque bello per quinque annos confecto, totaque Hispania in æternam pacem composita, Cæsar Romam rediit³⁸⁸, et Cantabricæ victoriæ hunc honorem contulit, ut tunc quoque portas claustris cohiberet. Ita tunc secundo per Cæsarem, quarto post Urbem conditam clausus est Janus. Non ullo³⁸⁹ autem tempore ante eum Romana res magis floruit, quippe cui ipse et per se et per duces ac legatos suos plurimum bellis addidit. Ipse namque per se Romano adjecit imperio Ægyptum, Cantabriam, Asturiam, Dalmatiam, Pannoniam, Aquitaniam; Drusus vero privignus ejus, Galliam Rhetiamque sortitus, maximas fortissimasque gentes armis subegit, Susipeces, Thecteros et Chattos³⁹⁰ perdomuit, et trans Albim fluvium, qui in barbarico longe ultra Rhenum est, submovit, Marcomannos pene ad interniciem delevit, postea fortissimas nationes, quibus et natura vires et consuetudo experientiam virium [dabat³⁹¹], pariter uno bello, sed suis aspero, superavit, id est Cheruscos, Suevos et Sicambros, quorum virtus ac feritas ex eo considerari potest, quod mulieres quoque eorum, si quando preventu Romanorum inter plastra sua collidebantur, deficientibus telis vel qualibet re qua velut telo uti furor possit, parvulos filios, collisos humi, in hostium ora jaciebant. Tyberius autem, frater Drusi, Pannonios, novo motu intumescens, cruentissima cæde delevit, idemque continuo Germanos bello arripuit, e quibus 40 milia captivorum victor abduxit; quod revera bellum maximum et formidolosissimum quindecim legionibus per triennium gestum est, nec fere ullum majus bellum, sicut Suetonius testatur, post Punicum fuit. Sub eodem vero tempore Quintilianus Varus propretor cum tribus legionibus trans Rhenum fluvium mira superbia atque avaricia in subjectos agens, a Germanis rebellantibus cum tribunis et legionibus deletus est. Quam rei publicæ cladem Cæsar Augustus adeo graviter tulit, ut veste capilloque ac reliquis lugentium indiciis deformis, et sepe per vim doloris caput parieti collidens, clamaret: *Quintili*³⁹²⁻³⁹³⁻³⁹⁴⁻³⁹⁵ *Vare, redde legiones*. In Africa quoque Cossus dux Cæsaris Musolanos et Getulos latius vagantes artatis finibus coercuit, atque a Romanis militibus³⁹⁶ sustinere metu compulit. Piso etiam adversus Vindelicos missus est, quibus subactis, victor ad Cæsarem Lugidunum venit. Bosphoranos vero Marcus Agrippa superavit, et signis Romanis, quæ illi quondam sub Metridate sustulerant, bello repa-

Aratis, victos ad deditionem coegit, Armeniam a Parthis recepit. Parthi quasi, toto terrarum orbe vel domito vel pacato, omnium oculis notarentur, atque in se solos omnis vigor Romani imperii vertendus esset, quippe quos pristina ulciscendæ Crassianæ cædis conscientia mordebat, ultro signa quæ Crasso interfecto abstulerant ad Cæsarem remiserrunt, eique obsidibus datis, firmum fœdus fidei supplicatione meruerunt³⁹⁷. Galatia quoque sub hoc provincia facta est, cum antea regnum fuisset, primusque eam Marcus Lollius pro pretore administravit. Tanto autem amore etiam apud barbaros Cæsar Augustus habebatur, ut reges Romanorum amici in honorem ejus civitates conderent et ex ejus nomine Cæsareas vocarent. Multi quoque reges ex regnis suis venerunt, ut ei obsequerentur, et habitu Romano, scilicet togati, ad vehiculum³⁹⁸ vel equum ejus cucurrerunt. Ipse autem adeo exsecratus est turbas, bella, simultates, ut nisi justis de causis numquam genti alicui bellum indixerit, jactantisque esse ingenii et levissimi dicebat, ardore triumphandi et ob lauream coronam, id est folia infructuosa, securitatem civium in discrimen per incertos eventus certaminum precipitare, neque imperatori bono quicquam minus quam temeritatem congruere, satis celeriter fieri quicquid commune³⁹⁹ gereretur, armaque nisi majoris emolumenti spe nequaquam movenda esse, ne compendio tenui, jactura gravi petita victoria similis sit hamo aureo piscantibus, cujus abrupti amissique detrimentum nullo capture lucro pensari potest. Hic itaque in imperio positus, tribuniciam per se potestatem exercuit. Denique erga cives elementissimus, in amicos extitit fidissimus, quorum precipui erant Mecenas ob taciturnitatem, Agrippa ob modestiam laborisque patientiam. Diligebat preterea Virgilium Flaccumque poetas, liberalibus studiis in tantum incumbens, ut nullus ne in procinctu quidem laboretur dies, quin legeret, scriberet, dictaret. Leges alias novas, alias protulit suo nomine correctas. Auxit ornavitque Romam multis ædificiis, isto glorians dicto: *Urbem latericiam reperi, marmoream relinquo*. Fuit mitis et gratus et civilis animi, toto corpore pulcher, sed maxime oculis, quorum acies clarissimorum syderum modo vibrabat. A cujus facie dum quidam miles oculos averteret, et interrogaretur ab eo cur ita faceret, respondit: *Quia fulmen oculorum tuorum ferre non possum*. Nec tamen hic tantus vir vitiiis caruit. Fuit enim paululum impatiens, leniter iracundus, occulte invidus, palam factiosus, dominandi vero supra quam estimari possit cupidus, alæ lusor studiosus. Cumque esset cibi ac vini multum abstinens, aliquatenus vero somni, usque ad vulgaris tamen famæ probrum serviebat libidini; nam inter duode-

VARIÆ LECTIONES.

³⁸⁸ adiit 9c. ³⁸⁹ Nonnulli 5. 9c. corr. non ullo 10. ³⁹⁰ chatos 9c. catthos 5. cattos 10. 11. t ³⁹¹ deest
³⁹² omnibus quos vidi codd. ³⁹³⁻³⁹⁴⁻³⁹⁵ quintiliane 9c. ³⁹⁶ ita codd. limitibus abstinere 11. ³⁹⁷ inierunt
 9c. ³⁹⁸ vehiculum 5. ³⁹⁹ ita codd. pro commode quod legitur in Hist. misc.

cim catamitos totidemque puellas accubare solitus erat; abjecta quoque uxore sua Scribonia, amore conjugis alienæ possessus, Libiam, quasi marito concedente, sibi conjunxit; cujus Libiæ jam erant filii Drusus et Tyberius. Cumque esset luxuriæ serviens, erat tamen ejusdem vitii severissimus ultor, more hominum quorundam qui in ulciscendis vitiis quibus ipsi vehementer indulgent acres sunt. Nam poetam Ovidium, qui et Naso, pro eo quod tres libros artis amatoriæ scripserat, irrevocabili damnavit exilio. Oblectabatur etiam omni genere spectaculorum, precipue ferarum incognita specie.

Hujus temporibus Romæ sapientes insignes erant Virgilius, Horatius Flaccus, Livius, Salustius, Ovidius, Hortensius, Athenodorus Tharseus, Sitis Alexandrinus.

Anni Augusti.

1. Anno igitur septingentesimo decimo a conditione Urbis Octavianus Cæsar regnare cœpit, regnavitque cum Antonio et Lepido annis 12, postea solus 44, qui sunt quinquaginta sex. Primo autem anno jussu senatus bellum adversum Antonium movit, eumque devicit. (HIER.) Eodem anno cum multi in ultionem Cæsarum occiderentur, Cicero in Phormiano suo ab Herennio et Publio occisus est, anno ætatis suæ 64. Eodem quoque anno Ovidius Naso nascitur in Peligno.

2. Curtius Salassus in insula Arato cum quatuor cohortibus exustus est vivus, eo quod tributa gravius exigeret.

3. Octavianus, interveniente senatu, in amiciciam regreditur cum Antonio.

4. Cornificius poeta desertus a militibus interiit, quos sepe fugientes galeatos lepores appellavit. Hujus soror erat Cornificia, cujus insignia extant epigrammata.

5. Secunda secessio Cæsarum et Antonii.

6. Cornelius Nepos scriptor historicus clarus habetur.

7. Formius cum filio Formio claruit, sed filius consularis ante patrem obiit ⁴⁰⁰.

8. Brutus et Cassius, magnis exercitibus comparatis, apud Athenas convenerunt, totamque Græciam depopulati sunt. Quos Cæsar et Antonius, denuo reconciliati, in Macedoniam persecuti sunt et ad mortem compulerunt; nam in desperationem adacti, immaturam sibi mortem ante belli terminum intulerunt. Invitatis quippe ⁴⁰¹ percussoribus Cassius caput, latus ⁴⁰² Brutus prebuit.

9. Varus poeta, quem Virgilius in Bucolicis notat, in Capadocia moritur.

10. Herodes alienigena, filius Antipatri Ydumei et Cypridis Arabiæ, suadente Antonio, a senatu

A Romano rex Judæorum constituitur, regnavitque annis 47 ⁴⁰³. Qui ut se Judæis ⁴⁰⁴ magis commendaret, uxorem suam, quæ Dosis vocabatur, de qua filium nomine Antipatrum habuit, abjecit, et regio semini se conjunxit, accipiens Mariannem, filiam Alexandri, filii Aristoboli, fratris Hyrcani summi pontificis et regis, quam procreaverat idem Alexander ex filia Hyrcani patris sui (Cf. HIER. — Jos. De b. J. I, 11).

(HIER.) Ab hoc igitur anno, qui est decimus Octavianus Cæsarum et 718us a conditione Urbis, ab origine vero mundi ter millesimus nongentesimus 22us, regnum et sacerdotium Judæorum usque in presens tempus defecit, et christus, id est unctus, quem Scriptura Danielis significat, finem accepit. (Eus. II. e. 1, 5. — HIER. in Dan. c. IX.) Nam usque

B ad Hyrcanum, Alexandri Jamnei filium, iudices, sacerdotes, reges per successiones populo Judæorum profuerunt; sed ⁴⁰⁵ Hyrcanum frater suus ⁴⁰⁶ Aristobolus de regno expulit, quem Pompeius Romanorum princeps, favente Antipatro Herodis patre, restituit, Aristobolum vero Romam captivum duxit. Hyrcano autem per consilium Antigoni, filii fratris sui Aristoboli, a Parthis capto, eodemque ⁴⁰⁷ Antigono in loco patris ab eisdem Parthis subrogato, sed mox eodem a Romanis seu ab Herode capto et interfecto, (HIER.) Herodes regum accepit, et exinde nequaquam per successionem generis sacerdotalis pontifices constituti sunt, sed ignobiles quique, et alii alio tempore, nonnulli vero per unius anni spacium vel modicum amplius sacerdotium emeruerunt.

C Itaque Herodes Analeum quendam, de Babylone accitum, pontificem constituit; post exiguum vero temporis Aristobolum, fratrem uxoris suæ Mariamnis, nepotem Hyrcani ex filia, successorem ei dedit. Quo post annum consilio ipsius Herodis in aqua suffocato, rursus sacerdotium reddidit Analeo; sicque per diversas successiones extraneorum in sacerdotali successione generis sacerdotium defecit Judæorum. Quæ omnia ita ventura angelus Danieli predixit in hæc verba: « Et scies et intelleges ab initio sermonis respondendi et ædificandi Hierusalem usque ad Christum ducem ebdomadæ septem et 62, et post ebdomas septem et 62 interibit crisma, et iudicium non erit, et templum et sanctum corrumpet populus, D duce veniente. » Et reliqua. Igitur septem et 62 ebdomadæ, quæ simul fiunt 69, faciunt annos 485, in quibus christi, id est sacerdotes per unctionem consecrati, regnaverunt ab instauratione templi sub Dario usque ad Hyrcanum, in quo novissimo crisma et sacerdotium defecit Judæorum. (HIER. in Dan. c. IX.) Quod (215) autem a perfectione templi, hoc est ⁴⁰⁸ a sexto Darii anno, usque ad ⁴⁰⁹ decimum Augusti annum septem et 62 ebdomadæ, id est anni 485,

VARIAE LECTIONES.

⁴⁰⁰ deest 9c. ⁴⁰¹ deest 9c. ⁴⁰² deest 5. ⁴⁰³ XXXVII. 5. XXXXVIII 1b. ⁴⁰⁴ i. se 5. ⁴⁰⁵ deest 9c. ⁴⁰⁶ ejus 9c. ⁴⁰⁷ eodem 9c. 11. ⁴⁰⁸ hoc est des. 9c. ⁴⁰⁹ deest 5.

NOTÆ.

(215) Cf. eadem verba supra col. 554.

computentur, sic possumus approbare. Sexagesimæ sextæ olympiadis anno primo, hoc est Darii sexto, completa est templi ædificatio, et 186 olympiadis anno secundo, id est Augusti decimo, Herodes regnum suscepit Judæorum, in quibus fiunt anni 483, per singulas olympiades quadriennio subputato.

Anni Herodis regis.

11. 1. (HIER.) Salustius obit quadriennio ante bellum Actiacum. Lunæ cursus secundum Romanos hoc anno inventus est.

12. 2. Antonius Cleopatram junctus, illi Arabiam dedit.

13. 3. Octaviani et Antonii terciæ dissensionis exordium, eo quod Antonius, repudiata sorore Cæsaris, duxisset Cleopatram.

14. 4. Nicetes et Theodorus rethoricæ artis preceptores habentur.

15. 5. Antonius et Cleopatra semet interficiunt, et Ægyptus fit Romana provincia, in qua usque ad ⁴¹⁰ Cleopatram regnaverunt qui vocabantur Lagidæ annis 273 ⁴¹¹, ipsa vero regnavit annis 22, qui fiunt anni ducenti nonaginta quinque.

16. 6. Nicopolis juxta Actium promunctorium condita est.

17. 7. ⁴¹² Octavianus Cæsar cum ingenti triumpho Romam ingressus est, ductis ante currum ejus filiis Cleopatram, Sole et Luna, eodemque die sui triumphi nomen accepit Augusti. Eodem anno Marcus Terentius Varo phylosophus prope nonagenarius moritur.

18. 8. Cornelius Gallus Foro juliensis poeta, cujus Virgilius meminit in egloga ultima, qui et Ægyptum in provinciam redactam primus rexit, 44° ætatis suæ anno propria manu se interfecit.

19. 9. Augustus Calabriam et Gallos vectigales fecit.

20. 10. Marcus Gnatius Plaucius, Ciceronis discipulus, orator insignis habetur, qui cum Galliam comatam regeret, Lugdunum condidit.

21. 11. Quintilius Cremonensis, Virgilii et Horatii ⁴¹³ amicus, moritur.

22. 12. Pylades Cilex pantomimus primus Romæ chororum et fistulam sibi precinere fecit.

23. 13. Tyberius ab Augusto missus occupavit Armeniam.

24. 14. Herodes apud Hierosolimam mutas et magnas ædes construxit.

25. 15. Virgilius Brundusii moritur, et Neapolim transfertur, cujus tumulus ⁴¹⁴ hujusmodi notatur, quem ipse, ut aiunt, moriens dictavit :

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc

Parthenope; cecini pascua, rura, duces.

26. 16. Herodes in Paneade id quod Panum vocatur extruxit.

27. 17. Augustus Samiis libertatem dedit.

28. 18. Herodes Samariam, olim jam in cineribus

A sedentem, a fundamentis suscitans, in honorem Augusti Sebastiam, id est Augustam, appellavit.

29. 19. In Cypro plurimarum civitatum partes terremotu ceciderunt.

30. 20. Varus et Tucca, Virgilii et Horatii contubernales, poetæ habentur illustres, qui libros Æneïdon postea emendandos susceperunt ab Augusto, ea lege ut nichil de suo adderent.

31. 21. Agrippa Bosphorum cepit.

32. 22. Augustus a senatu maximus pontifex nominatur.

33. 23. Herodes Cæsaream nomine Cæsaris condidit, quæ prius turris Stratonis vocabatur.

34. 24. Horatius 57° ætatis suæ anno moritur Romæ.

35. 25. Julius Hyginus, cognomento polyhystor, grammaticus habetur illustris.

36. 26. Herodes Hyrcanum, qui olim sacerdos et rex Judæorum fuerat, causa illius amiciciæ pristinae ipso rogante ⁴¹⁵ de captivitate regressum Parthica, occidit, metuens ne reciperet regnum.

37. 27. Herodes Aristobolum, fratrem uxoris suæ Mariamnis, suffocari jussit (Cf. Jos. xv, 3).

38. 28. (HIER.) Tyberius, Augusti privignus, sed jam in filium adoptatus, deletis Vindeliceis, Armeniis et Pannoniis, triumphavit.

39. 29. Augustus Juliam filiam suam in adulterio deprehensam damnavit exilio. Marcus Tullius Tyro, Ciceronis libertus, qui primus notas commentatus est, in Puteolano predio usque ad centum annos con-senesceus, moritur.

40. 30. Portius Latro Latinus declamator tædio duplicis quartanæ se interfecit.

41. 31. (H. m.) Cirinus ex consilio senatus ad Judæam missus, census hominum possessionumque descripsit. Augustus vero, habitatoribus Romanæ urbis per facies dinumeratis, invenit virorum 151,000 triginta septem.

42. 32. Augustus Cæsar 42° imperii sui anno, qui est ab Urbe condita 750^{ua}, ab oriente in occidentem, a septentrione in meridiem, ac per totum oceanum circum, quo Romanum pervenit imperium, cunctis gentibus una pace compositis, Jani portas tercio ipse clausit, quas extunc per 12 fere annos quietissimo semper obseratas ocio ipsa etiam rubigo signavit; nec umquam postea, nisi sub extrema senectute Augusti, pulsante Atheniensium seditione et Dacorum commotione patuerunt. (H. m.) Clausis igitur Jani ⁴¹⁶ portis, rem publicam, quam bello quesierat, pace nutrire atque amplificare studens, leges primus statuit, per quas genus humanum libera reverentia morem gereret; ipse vero domini appellationem ut homo declinavit. Nam eodem ludos spectante, cum quidam mimus pronunciaret: *O dominum æquum et bonum!* universique quasi de ipso dictum exsultanter approbavissent, ille statim qui-

VARIE LECTIONES.

⁴¹⁰ ante 9^c. ⁴¹¹ CCLXXXIII 9^c. ⁴¹² VI. 4. et ita deinceps annum minorem numerat. ⁴¹³ oratii codd. ⁴¹⁴ cujus tytilus h. 9^c. vocabulum deesse videtur. ⁴¹⁵ regnante 9^c. regnante corr. rogante 1b. ⁴¹⁶ jam 4. 9-

dem manu vultuque indecoras adulationes repressit, et insequenti die gravissimo edicto omnes corripuit, dominumque se post hæc appellari ne a liberis quidem aut nepotibus suis serio vel joco passus est ⁴¹⁷.

(*Chr. W.* [216] — *H. m.*) Eo igitur tempore, hoc est anno 42° Octaviani Cæsaris Augusti, ex quo autem Ægyptus in provinciam redaeta est et Cleopatra cum Antonio victa anno 28°, quando firmissimam pacem ordinatione Dei Cæsar Augustus composuit, nascitur in Bethlehem Juda Dominus noster Jhesus Christus, verus Deus ⁴¹⁸ et homo, cui pax ista famulabatur, anno ab inicio creationis mundanæ secundum Hebraicam veritatem 3962°, secundum 72 interpretes eorumque sectatores 5201°, a diluvio 2506°, ab Abrahæ nativitate 2014°, a Moyse et egressu filiorum Israel de Ægypto 1509°, a Salomone et prima templi ædificatione 1051°, a reædificatione quæ sub Dario facta est 519°, ab urbis Romanæ ⁴¹⁹ conditione 751°, olympiadis centesimæ nonagesimæ quartæ anno ⁴²⁰ tercio (*Cf. BEDAM*).

Anni Anni

Herodis. Augusti Cæsaris.

53. 43. (*HIER.*) Anno Dominicæ incarnationis secundo, qui est Augusti 43us, Augustus amicitiam facit cum Parthis.

54. 44. Anno Domini tercio Herodes occidit infantes.

55. 45. (*Chr. W.*) Anno Domini 4 Judas Galileus ad rebellandum cohortatur Judæos.

56. 46. (*HIER.*) A. D. 5. Asinius Pollio orator et consularis, qui de Dalmatis triumphavit, in villa Tusculana moritur anno vitæ octogesimo.

57. 47. (*Chr. W.*) A. D. 6. Herodes magno cruciatu moritur, pro quo filius ejus Archelaus regnavit annis 9. Multos (217) autem filios habuit Herodes ex diversis uxoribus, quas plures duxerat, Antipatrum ex Doside ⁴²¹, quam habuit antequam rex fieret, Aristobolum et Alexandrum filiasque duas ex Mariamne, Hyrcani nepte ex filia, quam sibi ex regio semine conjunxerat postquam ipse factus est rex, abjecta Doside cum filio Antipatro; sed postea, ipsis et aliis accusantibus, occidit Mariamnem, filios quoque ipsius Alexandrum et Aristobolum quasi de nece matris indignantes occidit (*Cf. Jos. De b. J. I, 18*). Alexandro autem fuerunt duo filii Tygranes et Alexander ex Glaphira, regis Capadociæ Archelai filia; Aristoboli vero filii fuerunt Agrippa, qui sub Gaio rex factus est, et Herodes ac Aristobolus, filia-

que Herodias ex Beronice consobrina sua, scilicet filia Salome, sororis Herodis patris sui. Habuit Herodes et alios filios, Antipam et Archelaum et filiam Olympiadem ex Marthace Samaritide, Herodem ex filia Symonis pontificis, item Herodem et Philippum ex Cleopatra Hierosolimitide, Phasahelum ex Pallade. Postquam autem Alexandrum et Aristobolum filios suos, qui de semine regio erant, occiderat, Antipatrum, pro ⁴²² accusatione fratrum sibi placentem, proposuit heredem regni relinquere per testamentum; sed cum et ⁴²³ ipse de nece illius tractare diceretur, missum in carcerem ⁴²⁴ sub ipso fere mortis articulo interfici jussit et ipsum, mutatoque testamento, successorem regni ⁴²⁵ scripsit Archelaum. Regnavit autem Herodes postquam Antigonus interemptus est annis 54, ex quo autem regnum a Romanis acceperat annis 37; sicque post multa facinora male moritur.

Anni ⁴²⁶

Archelai.

1. 48. (*H. m.*) A. D. 7, qui est Augusti 48us, fammes facta ⁴²⁷ est Romæ adeo dira, ut omnes peregrinos et servorum maximas copias, exceptis medicis et preceptoribus, ex Urbe trudi preceperit ⁴²⁸ Augustus. Quæ ideo creditur divinitus immissa, quia, cum Gaium nepotem suum mitteret Augustus ad ordinandas Ægypti Syriæque provincias, ille preteriens ab Ægypto fines Palestinæ, apud Hierosolimam in templo Dei tunc sancto et celebri adorare contempsit. Quod Augustus ubi per eum comperit, pravo usus judicio, prudenter eum fecisse laudavit. Unde divina vindicta populum cum principe peccante corripuit, et quantitatem offensionis qualitas ultionis ostendit.

2. 49. (*HIER.*) A. D. 8. Tyberius jam cæsar factus, Dalmatas et Sarmatas in Romanam potestatem redegit.

3. 50. (*H. m.*) A. D. 9, qui est Augusti quinquagesimus, ab Urbe vero condita 758us, quatuordecim vicos Urbis, incertum unde consurgens, flamma consumpsit.

4. 51. (*HIER.*) A. D. 10. Athenienses moliantur novas res contra Romanos.

5. 52. A. D. 11. Messala Corvinus orator biennio antequam moreretur ita memoriam ac sensum amisit, ut vix pauca verba conjungeret.

6. 53. (*Chr. W.*) A. D. 12. Jani portæ per 12 annos jam clausæ, ab Augusto aperiuntur.

7. 54. (*HIER.*) A. D. 13. Satio ⁴²⁹ phylosophus

VARIÆ LECTIONES.

⁴¹⁷ 5. *add. rubram*: Hic inchoantur anni Dominicæ incarnationis. ⁴¹⁸ *deest* 9^c. ⁴¹⁹ *romæ* 9^c. ⁴²⁰ *deest* 9^c. ⁴²¹ *dosia* 9^c. ⁴²² *Hic incipit codex Berol.* (E1.) ⁴²³ *deest* 9^c. ⁴²⁴ *carcere* 5. 10. 11. ⁴²⁵ *deest* E1. ⁴²⁶ *regum anni super desunt* D. E. ⁴²⁷ *r. f. est* E1. ⁴²⁸ *preciperet* 9^c. ⁴²⁹ *satio* 9^c *satio corr.* sitio 4.

NOTÆ.

(216) I. e. Chronicon Wirziburgense supra editum.

(217) Hæc Ekkhardus non ita apud Josephum

invenit, sed ipse ex variis locis composuisse videtur. (cf. etiam supra a. 10.)

Alexandrinus, præceptor Senecæ, claruit.

8. 55. A. D. 14. Augustus cum Tyberio censum Romæ agitans, invenit norragies ter centena et 70 milia hominum.

9. 56. A. D. 15, qui est imperii Augusti 56us, Archelaus accusatus ob insolentiam, nono regni sui anno, in Viennam ab Augusto relegatus est ⁴³⁰, et Judæa tetrarchis committitur, Herodi, Antipatro, Lysaniæ, Philippo. Eodem anno Augustus Nolam ingressus, morbo capitur, et in Athellæ opido Campaniæ moritur, anno ætatis suæ 75°. Quem mortuum senatus multis modis censuit honorandum, dicens : *Utinam aut non nasceretur, aut natus non moreretur* (Cf. BEDAM, *Chr. W. Hier. H. m.*).

10. 11. *add.* : Romæ in campo Martio est sepultus.

Anno ⁴³¹ Dominicæ incarnationis 16, qui est a condita Urbe 766, Tyberius, Libiæ filius, Augusti privignus, mox gener, postremo adoptione filius, imperium Romanum adeptus est, ab Augusto secundus, et regnavit annis 23. Iste quia Claudius Tyberius Nero dicebatur, eleganter a joculatoribus Caldius ⁴³² Biberius Mero ob vinolentiam nominabatur. Satis prudens in armis satisque fortunatus ante sumptum imperium sub ⁴³³ Augusto fuit, ut non immerito rei publicæ dominatus ei committeretur, habens scientiam litterarum, multo preclarus eloquio, sed ingenio pessimo, truci, avaro, insidioso, simulans ea se velle quæ nollet et ea nolle quæ vellet, his quasi infensus quibus consultum cupiebat, his vero quos oderat quasi benivolus apparens, repentinis responsionibus melior quam premeditatis. Denique delatum a patribus principatum, quem quidem astu perceperat, finxit se abnuere, quid singuli dicerent ⁴³⁴ aut sentirent, atrociter explorans. Quæ res bonos quosque pessumdedit. Estimantes ⁴³⁵ enim eum ex animo declinare magnitudinem imperialis molestiæ, cum sententias suas ad ejus voluntatem, ut sibi videbatur, promunt, postrema exitia inciderunt. Per se nulla bella gessit, sed ne per legatos quidem aliqua gravia, nisi quod tantum aliquantis in locis precogniti gentium tumores cito comprimebantur (Cf. Oros. vii, 4). Getulorum latrocinia repressit, Maroboduum Suevorum regem calide circumvenit. Cum magna et gravi modestia rei publicæ præfuit plurimo imperii sui tempore, adeo ut quibusdam presidibus ad augenda provinciis tributa suadentibus scripserit boni pastoris esse tondere pecus, non deglobere; sed paulatim mutatur in pejus. (*H. m.*) Nam et filios suos adoptivos ⁴³⁶ Drusum et Germanicum, germani sui Drusi filios, veneno interfecit, prefectum suum Sejanum nova molientem occidit, et ex viginti patriciis ⁴³⁷, quos sibi causa consilii elegit, vix duos incolomes reliquit,

A ceteros diversis causis necavit, Habuit ipse filium nomine Drusum, sed eo mortuo, filium ejus Tyberium, cognomento Gemellum, et Gaium, filium Germanici, filii fratris ⁴³⁸ sui Drusi, adoptavit in filios, ex quibus Gaius sibi successit in regnum. (Cf. Jos. xviii, 13.) Hujus itaque Tyberii temporibus Agrippa, filius Aristoboli, qui filius fuit Herodis, quem ipse cum fratre suo Alexandro interfecit, demorans Romæ, Druso, Tyberii filio, familiaris fuit; sed mortuo eodem Druso, pater ejus Tyberius pre impatientia doloris prohibuit omnes amicos filii ⁴³⁹ ante faciem suam accedere, ne illis visis dolor ejus renovaretur (*Ib. c. 12, sqq.*). Unde Agrippa in Judæam descendens, et post aliquantum tempus Romam rediens, favente Antonia ⁴⁴⁰, uxore Drusi fratris Tyberii, quæ Beronicem ⁴⁴¹ Agrippæ matrem admodum diligebat, in amicitiam receptus est a Tyberio, a quo jussus est nepoti suo Tyberio semper adherere illumque summa ope excolere; sed ille Gaium, Antoniæ nepotem, magis dilexit, unde et offensam Tyberii incurrit. Nam cum quadam die Gaio optaret, ut illum ⁴⁴², mortuo Tyberio ⁴⁴³, dominum cunctorum videre mereretur, nunciatum est hoc Tyberio, statimque conjecit eum in vincula, in quibus permansit usque ad Gaii tempora.

10. *add. in margine, quæ 11 recepit* : Quendam brum fertur jugulasse, qui adinvenit vitrum fabricare, et secundum libitum suum inflectere, dicens ei : « Si vixeris et hoc alios docueris, aurum et argentum annulabitur. »

Anni Tyberii.

2. (*Hier.*) Anno Dominicæ incarnationis 17, qui est Tyberii secundus, Asinii Pollionis filius Asinius Gallus diris a Tyberio supplicii enecatur.

3. A. D. 18. Livius ⁴⁴⁴ hystoriographus Patavii ⁴⁴⁵ moritur. Ovidius quoque poeta in exilio moritur ⁴⁴⁶.

4. (*H. m.*) A. D. 19. Germanicus, Drusi filius, Caligulæ pater, de Germanis, ad quos ab Augusto jam sene missus fuerat, triumphat.

5. (*Hier.*) A. D. 20. Germanicus cæsar a Tyberio patruo suo veneno interfecitur.

6. A. D. 21. Fenestella hystoriographus et poeta 70° vitæ suæ anno moritur, et Cumis sepelitur.

7. A. D. 22. Tyberius multos reges per blandicias ad se vocavit nunquamque remisit, inter quos et Archelaum Capadocem, cujus etiam regnum in provinciæ formam redegit, et nobilissimam ejus civitatem Mazacam ex suo nomine Cæsaream appellavit.

8. A. D. 23. Pompeii theatrum incensum est.

Olympias 200.

9. A. D. 24. Tyberius Drusum, fratris sui filium, regni consortem fecit, quem eodem anno veneno interemit.

VARIE LECTIONES.

⁴³⁰ deest 9c. ⁴³¹ In 4. hoc loco legitur rubra : Anni Tyberii, Herodis tetrarche. ⁴³² claudius 1b. 10. e corr. 11. ⁴³³ tantus sub 1b. ⁴³⁴ deest E1. ⁴³⁵ existimantes 9c. ⁴³⁶ adoptivum 9c. ⁴³⁷ patribus E1. ⁴³⁸ fr. s. d. filii 5. ⁴³⁹ f. sui 5. ⁴⁴⁰ antonio 4. antonii 5. ⁴⁴¹ beronicem E1. 11. ⁴⁴² illo 9c. ⁴⁴³ deest 9c. ⁴⁴⁴ Lucius E1. qui hæc post Ovidius— moritur habet ⁴⁴⁵ patavi 5. ⁴⁴⁶ deest 9c.

10. A. D. 25. Servius Plautus, corrupti filii reus, A semet in iudicio interemit.

11. A. D. 26. Philippus tetrarcha Paneadem, in qua plurimas aedes construxit, Cæsaream Philippi vocavit.

12. (Ch. W.) A. D. 27. Pylatus a Tyberio preses Judææ mittitur.

13. A. D. 28 ⁴⁴⁷.

14. (Jos. l. I., c. 4.) A. D. 29. Herodes tetrarcha, frater Philippi, ad magnam amiciciam Tyberii pervenit, ædificans civitatem, quam ex ejus nomine Tyberiadem vocavit.

15. (Evang.) A. D. 30. Johannes baptizare cœpit populum; cujus baptismate Dominus noster Jhesus Christus in Jordane baptizatus, tricesimo ætatis suæ secundum carnem anno ⁴⁴⁸ cœpit signa facere et predicare, virtutibus vera comprobans esse quæ diceret (Cf. Chr. W.).

16. A. D. 31. Dominus noster Jhesus Christus discipulos eligens, evangelicis eos imbuit sacramentis. Johannes baptista decollatur ab Herode tetrarcha filio Herodis illius sub quo natus est Dominus, machinante Herodiade uxore sua, quam abstulit fratri suo, ut Marcus dicit, Philippo, eandemque Herodiadem Beda (Comm. in Marcum Opp. ad. 1688. V, p. 123. Cf. Chr. W.) scribit filiam fuisse Arethæ regis, quam idem Aretha primum Philippo conjunxerit, sed postea ablatam Herodi, fratri ejus, dedit, eo quod ipse ditior et potentior fuerit. Josephus vero scriptor antiquitatum, neutri consentiens, in 18° libro (c. 9) scribit in hunc modum: *His quoque temporibus ⁴⁴⁹ inter Aretham Petreum et Herodem regem simultatio magna contigit propter hujusmodi causam. Herodes tetrarches uxorem habuit Arethæ filiam, cum qua non parvum tempus advixerat. Sed cum Romam evocaretur, transiens in domo Herodis exceptus est. Frater ejus erat etiam ⁴⁵⁰ ipse, sed non ex una matre progenitus; Herodes enim ex filia Symonis sacerdotis fuerat procreatus. Cumque ibi esset, Herodiadis amore captus est, uxoris alterius Herodis; filia enim erat ista Aristoboli soror Agrippæ majoris. Audet igitur cum muliere de nuptiis ineundis miscere sermonem. Illa vero suscipiente, pacta firmantur, ut, cum Roma reversus fuisset, illa conubii jura susciperet. Erat enim in pactis ut filiam ⁴⁵¹ Arethæ regis excluderet. Et Herodes quidem Romam, talibus pactis firmatis, advehitur; sed cum reversus fuisset, peragens Romæ propter quæ fuerat evocatus, uxor ejus fideliter cuncta cognoscens quæ inter eum fuerant Herodiademque ⁴⁵² composita, antequam eam ille cuncta ⁴⁵³ cognovisse sentiret, rogat virum, ut in ⁴⁵⁴ Macherunta, ubi limes erat Arethæ Herodisque regionis, ab eo mitteretur, nihil ei suæ voluntatis aperiens. Hoc Herodes libenter accipiens, mittit uxorem,*

nihil eam sensisse penitus arbitratus. Illa vero — premiserat enim ante multum tempus ad patrem, ut ei apud Macherunta omnia ⁴⁵⁵ pararentur quæ itineris usus exposceret — a ductoribus Arethæ suscipitur, confestimque Arabiam intrat, atque ibi ⁴⁵⁶ ab illis ductoribus ad alios, ab illisque rursus ad alteros transmissa, cum summa celeritate patri perducitur, cui cunctam Herodis voluntatem aperit. Ille vero exhinc inimiciciarum sumpsit initium, atque ab utroque congregato exercitu, in regione Gamalica bello confligitur, non quidem ipsis ⁴⁵⁷ presentibus, sed ductoribus ab utraque parte transmissis. Pugna itaque facta, et exercitu Herodis afflicto proditione perfugarum, qui ex Philippi tetrarchia ad Herodem quasi auxiliandi causa convenerant, hæc Herodes scribit ad Tyberium. Ille autem indignatus, quod Arethas ⁴⁵⁸ talia perpetravit, scribit Vitellio, Syriæ tunc rectori, ut ei bellum incunctanter inferret et aut vivum eum vinctum adduceret aut certe mortui caput auferret. Tyberius quidem, ut hæc ageret, rectori Syriæ demandabat. A quibusdam autem Judæorum videbatur ⁴⁵⁹ ideo perisse Herodis exercitum, quod in eum satis juste indignatio divina commota sit pro vindicta Johannis, qui vocabatur ⁴⁶⁰ baptista. Hunc enim Herodes occidit, virum valde bonum, qui precipiebat Judæis virtuti operam dare, justiciam colere, pietatem in Deum servare, et per baptismum in unum coire, Hucusque verba Josephi, quæ docent, Herodiadem nec filiam Arethæ fuisse nec uxorem Philippi, cum et superius in libro 17 ⁴⁶¹ antiquitatum (c. 2) idem scribat, Herodem majorem pœnitudine ductum super interfectione ⁴⁶² filiorum suorum Alexandri et Aristoboli, erga filios eorum clementem extitisse, et Alexandri filio majori filiam Feroræ fratris sui junxisse, filio vero Aristoboli filiam Antipatri, filio autem Antipatri filiam Aristoboli Mariamnem, alteram vero, id est Herodiadem, filio suo Herodi; et is, inquit, natus est ei ex filia pontificis; cum post subinferat, Herodem et Philippum ex Cleopatra Hierosolimitate natos, pontificis vero filiam Mariamnem dictam fuisse. Ex his prudens lector eligat quid ⁴⁶³ magis sit tenendum, cum et difficile sit evangelistæ verbis non credere, et omnes astipulentur Josephum veracem antiquitatum relatores existere, nisi forte dicatur evangelista pro affinitate personarum mutationem fecisse nominum ⁴⁶⁴, nec multum curaverit inter ⁴⁶⁵ tot Herodis filios exquirere, quod duos filios sibi æquivocos scribatur habuisse. Bedæ vero indulgendum putamus, quod Herodiadem Arethæ filiam dixerit, quia multis scribendis intentus, multiplici-tatem hystoriarum forte per omnia tenere non potuit, maxime cum et beatum Hieronimum in commentario Marci (218) eadem ⁴⁶⁶ sensisse forsitan legerit.

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁴⁷ annos vacuos postea omisi. ⁴⁴⁸ a. s. c. 5. ⁴⁴⁹ l. q. 5. ⁴⁵⁰ et 9^c. ⁴⁵¹ et h. 9^c. ⁴⁵² deest 9^c. ⁴⁵³ cuncta 5. ⁴⁵⁴ ab ipsis 9^c. ⁴⁵⁵ aretha E1. ⁴⁵⁶ appellabatur 5. ⁴⁵⁷ XVIII, 9^c ⁴⁵⁸ interfectionem E1. ⁴⁵⁹ quod E1. ⁴⁶⁰ n. f. 5. ⁴⁶¹ deest 9^c. ⁴⁶² e. s. desunt E1.

NOTÆ.

(218) Ejusmodi liber jam non exstat; cf. comm. in Matthæum Opp. ed. Vallars VII, p. 100.

17. Anno Dominicæ incarnationis 52, discipuli Christi, evangelicis instructi documentis, verbum fidei per civitates Judææ, ipso mittente, predicaverunt.

18. (Cf. Chr. W. — HIER.) Anno incarnationis suæ 55, Dominus noster Jhesus Christus passus est in carne et resurrexit, in cujus passione multa contigisse miracula etiam gentilium scriptores testantur. Josephus quoque, inter cetera quæ tempore illo stupenda contigerunt, scribit sacerdotes templi primum commotiones locorum et sonitus quosdam audisse, dein ex adito templi vocem erupisse: *Transeamus ex sedibus his. De ipso etiam Christo scribit ita (XVIII, 6): Fuit autem his temporibus Jhesus, sapiens vir, si tamen virum eum nominare fas est; erat enim mirabilium operum effector et doctor hominum eorum qui libenter audiunt quæ vera sunt, et multos quidem Judæorum, multos etiam ex gentibus sibi adjunxit; Christus hic erat. Hunc accusatione primorum nostræ gentis virorum cum Pilatus in cruce agendum decrevisset, non deseruerunt hi qui ab initio eum dilexerunt. Apparuit enim eis tercio die iterum vivus, secundum quod divinitus inspirati prophetæ vel hæc vel alia de eo innumera miracula futura esse predixerant. Sed et in hodiernum diem Christianorum, qui ab ipso nuncupati sunt, et nomen perseverat et genus.*

19. (Chr. W.) A. D. 54. Jacobus, frater Domini, Hierosolimis episcopus ordinatur ab apostolis, sedique annos 50.

20. A. D. 55. Pylatus imaginem cæsaris in templo statuere volens, seditiones in Judæis excitavit.

21. (HIER.) A. D. 56. Sejanus prefectus cohortatur Tyberium ut Judæos delet. Persius Voliternis nascitur.

22. (H. m.) A. D. 57. Pylatus ad Tyberium scripsit de passione et resurrectione Domini et de virtutibus ejus, per quas, crescente plurimorum fide, Deus crederetur. Tyberius autem cum magni favoris suffragio retulit ad senatum, ut Christus Deus haberetur. Senatus vero indignatione commotus, cur non sibi prius secundum morem delatum esset ut de suscipiendo cultu prius ipse decerneret, consecrationem Christi recusavit edictoque constituit exterminandos esse Urbe Christianos, precipue cum et Sejanus, prefectus Tyberii, suscipiendæ religioni obstinatissime contradiceret. Tyberius tamen accusatoribus Christi edicto mortem comminatus est, plurimosque senatorum proscripsit et in mortem coegit. (Jos. XVIII, 7.) Pylatus autem cum in Judæa decimum compleret annum, accusatus a Judæis apud Vitellium, qui tunc Syriæ principabatur, jussus est ab eo Romam ire, ut in judicio cæsaris se ab objectis purgaret; sed antequam Romam veniret, Tyberius rebus humanis excessit. — (V. supra.) Eodem anno Aristoboli filius Agrippa,

cognomento Hercules, Romam veniens, a Tyberio clementer tractatur, favente Antonia, matre Germanici et Claudii, quæ fuit uxor Drusi fratris Tyberii; sed cum accusaretur, quod optaret Tyberium citius mori regnumque Gaii dari, in vincula ab eo conjicitur, nec eo vivente solvitur.

23. (H. m.) A. D. 58. Tyberius Romanos graviter affligens, ingenti omnium gaudio in Campania veneno periit insidiis Caligulæ, anno imperii sui 23°, ætatis vero 78°.

Anni Gaii Caligulæ 471.

Anni ab initio mundi quatuor milia.

1. (H. m. — HIER.) Anno Dominicæ incarnationis 59, ab Urbe vero condita 789, Gaius Caligula, tertius ab Augusto, suscepit imperium, et regnavit annos tres, menses 10, dies 8. Ille fuit filius Germanici, nepos Drusi, qui fuit privignus Augusti, frater vero Tyberii; hic quia in exercitu natus fuit, ex calciamento militari Caligula cognominatus est; magnoque favore aviæ suæ Antonie nutritus, in magnis habebatur honoribus (Jos. XVIII, 15), adoptatusque a Tyberio in filium cum Tyberio, filii sui Drusi filio, in aula nutriebatur, liberalibusque disciplinis adprime eruditus, propter Germanici patris sui virtutem a populis amabatur. Tyberius igitur cum jam ad senectutem pervenisset, diis patriis supplicabat, ut ei signum manifestum ostenderent, quinam post eum in imperium successisset, festinans quidem ut nepoti suo principatum relinqueret. Cui cum dictum esset illum regnaturum, qui sequenti die primus ex omnibus ad eum venisset, misit ad nepotis sui pædagogum, jubens ut primo mane puerum ad se perduceret, putans ulla re numinis superare sententiam. Cumque dies illuxisset, jussit Evodum, ut quisquis foris esset infantulorum, ad se primitus evocaret. Ille autem egressus Gaium ante tabernaculum reperit; nam Tyberius necdum aderat, ciborum acceptione tardatus. Ille vero ignorans totum quod agebatur *Veni, inquit, vocat te pater;* et introduxit eum. Videns autem Tyberius majestatis supernæ potentiam, semet ipsum culpabat, quod illud augurium postulasset, sed non valens divinæ ordinationi resistere, Gaium benigne alloquens commisit ei imperium, monens illum erga nepotem Tyberium existere benivolam. Accepto autem regno post Tyberium, omnium ante se sceleratissimus fuit, et qui Tyberii dedecora purgaverit. (H. m.) Ante principatum quippe omnibus acceptus fuit, in principatu vero talis extitit, ut merito vulgaretur atrociorum illo dominum non fuisse. Nam ut breviter crudelitatem ejus depromam, exclamasse fertur: *Utinam populus Romanus unam cervicem haberet!* Sepe etiam de conditionibus temporum suorum questus est, quod nullis calamitatibus publicis insignirentur. Plurima fecit, de quibus

VARIÆ LECTIONES.

463 t. si Et. 464 cruce 9c. 465 eum 9c. 466 mira 9c. 467 i. p. Et. 468 chr. u. esse ext. Et. 469 dcest Et. In sequentibus hujus et codicis 9c. non nisi præcipuas lectiones afferam. 470 dcest 9c. 471 caliguli 5. 472 dcest 9c. 473 succederet 4. 9c.

nescio an deceat memoriæ tradi, nisi ⁴⁷² forte quia A. Agrippæ commisit, ipsum vero perpetuo exilio La-
 juvat de principibus nosse omnia, ut improbi saltem gderum relegavit. Cognoscens autem quod Herodias
 famæ metu talia declinent. (Jord. *De r. s.*) In palatio soror esset Agrippæ, voluit ei opes et quæque pro-
 matronas nobiles publice libidini subiecit, tribus pria concedere; sed illa mariti causa contempnens
 sororibus suis stupra intulit, ex una earum etiam omnia, secuta est cum in exilium, ibique pariter
 natam filiam vitiavit, Memmium Regulum coegit ut perierunt (Cf. *A. I.* xviii, 14).
 conjugem suam sibi uxorem in loco filiae daret seque
 patrem ejus diceret et instrumenta matrimonii ut
 pater conscriberet; sorores suas, quas stupravit,
 insularum exilio damnavit. (HIER. — *H. m.*) Hic
 primus, diademate imposito, dominum se appellari
 jussit, et in deorum numerum se referri precepit.
 Hic statim ut post mortem Tyberii regnum accepit,
 Agrippam cognomento Herodem a vinculis absolvit,
 in quæ illum Tyberius conjecit, eique tetrarchiam
 Philippi patris sui, qui jam decesserat, tradidit, re-
 gemque appellavit, cui et postea tetrarchiam Herodis
 patris sui adjecit (Cf. *Jos. l. l.* — *Eus. H. e.* ii, 4). Iste
 est qui in actibus apostolorum (cap. xiii) Herodes
 appellatur, qui et Jacobum occidit et Petrum in car-
 cerem misit, et postea ab angelo percussus, vermi-
 bus scaturiens exspiravit; cujus filii fuerunt Agrippa
 rex, æquivocus ejus, et Beronice, soror ejus. Re-
 gnavit autem annis 7, moriturque anno tercio Clau-
 dii (Cf. *Eus.* ii, 10). Philippus vero, patruus ejus,
 mortuus est anno 22 Tyberii, regens Traconitidis
 et ⁴⁷⁵ Gaulanitidis regionem annis 52.

2. A. D. 40, qui est Gaii secundus, Judæi, qui
 jam tunc ob passionem Christi meritis ubique cladi-
 bus exagitabantur, apud Alexandriam exorta sedi-
 tione, profligati sunt cæde, atque pulsati ex urbe; pro
 quibus Phylo, vir sane apprime eruditus, secunda
 vice Romam veniens; et apud Gaium interpellans,
 nichil profecit, sed ibi commorans dicitur cum Petro
 apostolo locutus fuisse ejusque amicitiam habuisse
 (Cf. *Eus.* ii, 5).

3. (*Chr. W.*) A. D. 41. Pylatus multis calamitati-
 bus a Gaio oppressus, se ipsum interfecit.

4. A. D. 42. Matheus evangelium scripsit Hebraice.
 Herodes tetrarcha, qui in Johannis baptistæ nece
 auctor extitit et passioni Domini interfuit, filius He-
 rodis Magni, sub quo natus est Christus (*V. supra*),
 Romam venit, cogente Herodiade uxore sua, quam
 abstulit fratri suo (*Jos. De b. J.* ii, 8). Quæ cum vi-
 deret Agrippam fratrem suum a Gaio regem factum,
 exprobrare cœpit Herodi socordiam, quia per id
 quod noluerit ad cæsarem navigare careret majori
 honore. Nam cum Agrippam ex privato regem fe-
 cisse non esset dubium quin cum ex tetrarcha
 pari honore proveheret. His adductus Herodes Ro-
 mam venit, subsequente ⁴⁷⁶ eum et accusante Agrip-
 pa, filio fratris sui Aristoboli. Gaius cum de avaricia
 vehementer increpavit, eique tetrarchiam auferens,

Agrippæ commisit, ipsum vero perpetuo exilio La-
 gderum relegavit. Cognoscens autem quod Herodias
 soror esset Agrippæ, voluit ei opes et quæque pro-
 pria concedere; sed illa mariti causa contempnens
 omnia, secuta est cum in exilium, ibique pariter
 perierunt (Cf. *A. I.* xviii, 14).

(*H. m.*) Eodem anno Gaius cum adversus omnes
 ingenti crudelitate sæviret, a militibus in palatio
 occisus est, anno ætatis ⁴⁷⁷ 58, regni quarto. Qui
 postquam occisus est, duo libelli in secretis ejus re-
 perti sunt, quorum alteri pugio, alteri gladius pro
 signo nominis ascriptum erat; ambo lectissimorum
 virorum utriusque ordinis, senatorii videlicet et
 equestris, nomina et notas continebant, qui morti
 destinati erant. Inventa est et arca ingens variorum
 venenorum, quibus mox Claudio cæsare jubente di-
 mersis, maria infecta traduntur, non sine magno
 piscium exicio, quos enecatos per proxima litora
 passim æstus ejecit.

Anni Claudii.

(*H. m.* — *HIER.*) Anno Dominicæ incarnationis 43,
 ab Urbe autem condita 793. Claudius, ab Augusto
 quartus, imperium adeptus est, regnavitque ann. 13,
 menses 8, dies 28. (*H. m.*) Hic fuit patruus Gaii
 Caligulæ, filius Drusi privigni Augusti, qui apud
 Mogontiam habet monumentum, cujus nepos erat
 Caligula. Iste, cum senatus censuisset genus Cæsa-
 rum exterminari, deformi latebra latere repertus,
 quia vecors erat, mitissimus videbatur imprudenti-
 bus, sicque raptus a militibus, imperator effectus
 est, annitente (219) Agrippa, qui tunc forte Romam
 venerat et a senatu in consilium vocatus fuerat,
 unde et filium ejus Agrippam postea regem fecit.
 (*H. m.*) Hic ventri, vino, libidini fœdæ obediens,
 vecors et prope hebes ac pavidus, libertorum et con-
 jugis subjacebat imperiis (*Oros.* vii, 6, s. *BEDA* i,
 5); cupiens tamen utilem se publicæ rei ostendere
 principem, exercitum movit in Britanniam, transve-
 ctusque in insulam, quam nemo ante Julium Cæsa-
 rem nec post eum ausus fuit adire, intra paucos dies
 sine prælio et sanguine plurimam ejus partem in
 deditionem accepit; Orchadas etiam insulas ultra
 Britanniam Romano imperio adjecit, ac sexto mense
 ex quo profectus est Romam rediit. (*HIER.*) Sic ergo
 de Britannis triumphavit, filiumque suum Britan-
 nicum vocavit. (*H. m.*) Uxor vero Claudii Messalina
⁴⁷⁸ primo passim adulteris utebatur; ex quo factò
 plures metu abstinebant et extincti sunt, dehinc
 atrocius accensa, nobiliores quasque nuptas et vir-
 gines scortorum modo secum proposuerat, coactique
 sunt mares ut adessent. Quod si quis talia horrue-
 rat, conficto crimine in eum ⁴⁷⁹ omnemque familiam
⁴⁸⁰ ejus seviebatur. Ita ⁴⁸¹ liberti ejus potestatem

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁷⁴ deest 9c. ⁴⁷⁵ deest 9c. ⁴⁷⁶ sed s. — gaius EI. ⁴⁷⁷ a. suæ 9c. ⁴⁷⁸ messalia 5. 9c. ⁴⁷⁹ conf. in
 cum c. 5. ⁴⁸⁰ in f. 9c. ⁴⁸¹ itaque EI.

NOTÆ.

(219) Hæc nescio unde hauscrit Ekkehardus.

summam adepti, stupris, exilio, cæde, proscriptione omnia fœdabant. Ex quibus Felicem legionibus Judææ prefecit, Possidonio eunucho post triumphum Britannicum inter militarium fortissimos arma insignia tamquam participi victoriæ dedit, Polibium inter consulares medium incedere fecit. Hos omnes antebat Narcissus. Post hæc Claudius Agrippinam, Germanici fratris sui filiam, sororem Caligulæ, matrem vero Neronis, accepit uxorem, quæ filio suo procurans imperium, privignum suum Britannicum primo in palatio multiformibus insidiis circumvenit, dehinc ipsum conjugem veneno interemit.

1. Primo igitur imperii sui anno, cum confirmaretur (219) in regno Agrippæ consilio, dedit eidem Agrippæ pro remuneratione omnia quæ dedit Augustus Herodi ⁴⁸², aliud quoque regnum, quod Lysaniæ dicebatur fuisse.

2. A. D. 44. Duodecim apostoli, cum eatenus in Judæa tantum predicarent, juxta preceptum Domini, ut Beda scribit, anno a passione Domini 12, in totum orbem divisi sunt. Unde Petrus, fundata primum Antiochena ecclesia ⁴⁸³, Romam tetendit, ut quidam volunt (BEDÆ Mart.) hoc anno, secundum alios (HIER.) vero quarto Claudii anno.

3. (Chr. W.) A. D. 45. Primus episcopus Antiochiæ ordinatur Evodius. Herodes Agrippa, filius Aristoboli, anno 7° regni sui percitur ab angelo, relinquens filium nomine Agrippam et tres filias, Beronicem ⁴⁸⁴, Mariannem atque Drusillam. Tunc Claudius, ut Josephus testatur (A. J. XIX, 8; cf. De b. J. II, 10), regnum ejus in provinciam redegit, in cujus procurationem missus est Cuspius Fadus.

4. (HIER.) A. D. 46. Claudius de Britannis triumphavit. Eodem anno facta est fames gravissima per Syriam, quam etiam Agabus propheta predixit, ut in apostolorum legitur Actibus (cap. XII, 28); sed Christianorum necessitatibus apud Hierosolimam, convecto ex Ægypto frumento, Helena Adiabenorum regina largissime ministravit.

Hoc etiam anno ⁴⁸⁵, scilicet Claudii quarto, illud factum esse Beda (Comm. in Acta. Opp. V, p. 652.) opinatur, quod in Actibus apostolorum legitur: *Statuerunt, ut ascenderent Paulus et Barnabas et quidam alii ex illis ad apostolos et presbiteros in Hierusalem, et hanc ascensionem suam esse illam, de qua ipse Paulus ita scribit ad Galathas: Deinde post annos 14 ascendi Hierosolimam cum Barnaba, assumpto et Tito. De hac ascensione positus ⁴⁸⁶ quibusdam, Beda subinfert: Sequitur ergo beatum ⁴⁸⁷ Petrum eodem 14 post passionem Domini anno, quo eum Hierosolimis alloquitur Paulus, Romam venisse credamus, id est quarto Claudii cæsaris anno; simulque, nisi fallor, hac expositione, Paulum apostolum eodem quo Dominus passus est et resurrexit anno ad*

A fidem venisse, probamus. Petrum vero quarto Claudii anno Romam venisse, fere omnes sanctorum temporum scriptores testantur; quidam autem pontificatum ⁴⁸⁸ in urbe Romana hoc anno illum suscepisse opinantur; et hoc exinde verum conjicitur, quia Petrus sedem Romanam 25 annis tenuisse dicitur (HIER.), et ultimus Neronis annus quo Petrus passus esse narratur, 25us ⁴⁸⁹ a quarto Claudii numeratur. Unde satis apparet quod eodem anno quo Romam venit etiam sedem pontificatus accepit.

De ⁴⁹⁰ successione vero pontificum Romanorum et ordine atque temporibus eorum jam inde a principio et deinceps in plurimis diversa sentiuntur a diversis. Quorum opiniones hic summatim scribere idecirco arbitror non esse ab re, ut et segniore et negligentiores mei similes ad veritatem rei attendendam excitentur, et prudentiores ad hanc subtilius investigandam provocentur. Quidam scribunt, quibus et æcclesiastica consentire videtur hystoria (Eus. Hist. eccl. III, 12 sqq.), Linum post passionem Petri apostoli, Romanæ sedis 25 annis presidentis, hanc regendam suscepisse, et post duodecimum sui regiminis annos, secundo Titi anno, pontificatum Anacleto reliquisse, et hunc item post 12 annos Clementi sedem tradidisse, quod videtur anno Domitiani 12° contigisse, ipsumque Clementem post novem sui pontificatus annos sub Trajano passum; Evaristum quarto ejusdem Trajani anno successisse, huic Alexandrum, illi vero Sixtum, et sic ceteros. Alii vero scribunt Linum et Cletum sub Petro fuisse, ipsumque Petrum, mox ut pontificatum accepit, Linum pro se in agendis æcclesiasticis, quo ipse liberius predicationi vacaret, ordinasse, illoque post annos 12 decedente, Cletum huic subrogasse; quo etiam item post anno 12 defuncto, eo anno et tempore quo ipse Petrus passus est, scilicet 14° Neronis anno, Clementi sedem commisisse, et ei suisque successoribus ligandi solvendique potestatem, sicut ipse a Christo suscepit, demum tradidisse; et huic passo ⁴⁹¹ sub Domiciano Anacletum successisse, cui Evaristum, et huic Alexandrum, et sic ⁴⁹² ceteros. Quæ descriptiones cum sibi multum dissonæ probentur, querendum cui magis credi judicetur. Consideremus ergo earum inæqualitates. Igitur si Linus Anacletum isque Clementem successorem reliquisse accipitur, ut prior descriptio testatur, Cletus omnino de pontificum catalogo excluditur, cujus veneratio per omnes æcclesias sic celebris est, ut non solum in martyrologiis attuletur, verum etiam in canone missarum et in supplicationibus letaniarum publicitus inter Linum et Clementem recitetur. Si vero post Linum Cletus, dein Clemens, et post hunc Evaristus et Alexander numerentur, locus non habetur ubi Anacletus reci-

VARIAE LECTIONES.

⁴⁸² pro remuneratione add. E1. ⁴⁸³ c. anthiocena 5. ⁴⁸⁴ beronicen E1. ⁴⁸⁵ deest E1. ⁴⁸⁶ interpositis E1. ⁴⁸⁷ ut beatum 9^c. ⁴⁸⁸ pontificatus 5. 9^c. 10. ⁴⁸⁹ XXV in margine suppletur; a — numeratur des. 9^c. ⁴⁹⁰ Hæc de pontificum ordine desunt (D?) E. ⁴⁹¹ desst 9^c s. d. p. 5. ⁴⁹² sicque 9^c. 10. 11.

piatur, cum Bedā in martyrologio suo dicat (Opp. IH, p. 300), hunc quartum post Petrum sedisse et sub Domiciano passum fuisse, ut primus sit Linus, secundus Cletus, tercius Clemens, quartus Anacletus. Sed si post Clementem Anacletus ponatur et secundum Bedam sub Domiciano passus recipiatur, necessario illud refellitur, quod antecessor ejus Clemens sub Trajano passus dicitur, cum evidenter sub Domiciano passus esse probetur, si successor ejus Anacletus ab eodem occisus non negetur. Adhuc autem argumentatur et illud: quia si Linus et Anacletus juxta quosdam, sive Linus et Cletus secundum alios, uterque post passionem Petri, quæ 14° Neronis anno facta est, per annos 12 tenebat pontificatum, quod spacium per 24 annos in Domiciani duodecimimum protenditur annum, Clemens ab apostolo Petro sedem et ligandi solvendique licentiam nullatenus accepisse probatur, quod a nonnullis affirmatur. Additur et hoc, quod sanctus Dionisius Ariopagita, beati Pauli apostoli discipulus et Athenarum episcopus, cum, sicut in libro passionis ejus legitur (*Acta SS. Oct. IV, p. 792*), beatos apostolos Petrum et Paulum audiret Romæ teneri, subrogato Athenis episcopo, properavit Romam velocius attingere, summo opere desiderans, si Deus ita vellet, cum eisdem sanctis apostolis occumbere; sed cum divina dispositio vota ipsius preveniret, sanctique apostoli prius passionis gloria coronarentur quam ille Romam adiret, tandem perveniens, Clementem, condiscipulum suum, Romanæ sedi jam presidentem invenit, qui et illum in Gallias predicatorem direxit. Quæ igitur fuit festinantia tanti desiderii, si per 24 annorum spacium vel amplius inter Athenas et Romam nullo potuit obsistente cohiberi? Nec enim illud refragatur quod, ostio fidei sibi aperto, causa seminandi verbum Dei aliquamdiu retardatus fuisse narratur; quia, etsi per contiguas parrochias divina semina predicandi avidus disperserat, passionis tamen desiderio fervens, ab Athenis infra 24 annos maturius Romam contendere poterat. Adhuc vero cum idem Dionisius nonagesimo sexto Dominicæ incarnationis anno, qui est 14 Domiciani, passus describatur, Clemens vero, qui eum direxit in Gallias, 12° ejusdem principis anno juxta superioris opinionem descriptionis sedem accepisse dicatur, mirum potest videri, qualiter anno nondum aut vix expleto possent omnia hæc expleri, scilicet ut Dionisius de Roma in Gallias veniret, et tam cervicosum populum ignotus adhuc et advena fidei jugo substerneret, basilicam construeret, aliaque plura quæ de eo leguntur, sacerdotum super his commotorum relatio Romam recurreret, divulgataque persecutione, prefectus inde missus in Galliam, Dionisium diversis pœnis occideret. Liber quoque passionis Alexandri papæ te-

A statur (*Acta SS. Mai I, p. 371*), quod in ordine pontificum Romanorum Clemens post Petrum primus, hoc est secundus ab illo habeatur. Sic enim ibi scriptum est: *Quinto loco a beato Petro apostolo Romanæ ecclesiæ cathedram Alexander suscepit, et reliqua.* Quod si Linus a Petro secundus dicitur, necesse est ut et Cletus ante Clementem et Anacletus post eum a numero excludantur, quatenus Alexander quintus inveniatur, scilicet ut, Petro existente primo, Lino secundo, Clemente tercio, Evaristo quarto, Alexander quinto loco subsequatur. Aliter enim Alexander quintus a Petro non habetur, quia, si Linus a Petro secundus et Cletus sive Anacletus ante Clementem fuerit positus, Alexander erit sextus; si vero Cletus ante Clementem et Anacletus post illum ponatur, Alexander septimus habetur, nisi Clemens a Petro secundus numeretur. His et talibus allegatis pro imperitia mea propter rerum et temporum convenientiam, hos magis interim sequendos estimo, qui Linum et Cletum dicunt fuisse sub Petro ⁴⁹³, et illos quidem hoc officium, quod chorepiscopi ⁴⁹⁴ sub episcopo tenent, administrasse; Clementem vero, Petro ipso ⁴⁹⁵ tradente, legitimo jure successisse, et idcirco eum a quibusdam primum papam vocatum, quia velut hereditario jure ligandi solvendique a Petro accepisse dicitur pontificatum, pro ⁴⁹⁶ hoc vero ab aliis dictum tercium esse a Petro, quod sub ipso apostolo precesserint eum Linus et Cletus in sacerdotali officio. Hucusque de his.

C In sequentibus vero eadem causa pro successionis ordine et temporum serie generat erroris cumulum, qui pro similitudine nominum personis inditorum inolevisse creditur ob incuriam et vitium scriptorum. Fabianus quippe papa legitur ⁴⁹⁷ sub Decio passus, post quem Cornelius, itemque post eum in catalogo pontificum et in quibusdam etiam chronicis inveniuntur positi Lucius, Stephanus, Sixtus, Dionisius. Cum igitur Fabianus sub Decio passus legatur, Sixtus quoque, sub quo Laurentius archidiaconatum tenebat, per omnes ecclesias et legendo et cantando sub eodem passus predicetur, Decius vero non amplius quam 50 mensibus, hoc est annis duobus et dimidio, regnasse dicatur, a quibusdam etiam minus, id est anno uno et mensibus tribus, si inter Cornelium Fabiani successorem et hunc Sixtum Lucius et Stephanus ponantur, ut quibusdam ⁴⁹⁸ placet: consequentia rerum stare non potest, cum hic sub Decio, illi sub Valeriano et Galieno passus fuisse legantur, et Cornelius tribus annis, Lucius vero mensibus octo, Stephanus autem duobus annis ⁴⁹⁹ Romanæ sedi prefuisse in ecclesiastica historia dicantur. Unde satis intellegi potest, vitio scriptorum pro similitudine nominum ordinem esse confusum, et Cornelio successisse Sixtum, et huic Dionisium, illi autem Lucium, huic vero Stepha-

VARIAE LECTIONES.

⁴⁹³ s. p. fuisse 5. ⁴⁹⁴ corepiscopi 5. corr. coepiscopi 10. et ita 11. ⁴⁹⁵ i. t. petro 5. ⁴⁹⁶ per 9.
⁴⁹⁷ sub d. legitur 5. ⁴⁹⁸ quibusdam — illi desunt 10. 11. ⁴⁹⁹ a. d. 5.

num, cui item Sixtum, dein iterum Dionisium, sicque per ordinem reliquos. Hæc autem omnia non dico, quasi pro mea garrulitate prejudicium cupiens inferre aliorum me ⁵⁰⁰ satis ⁵⁰¹ satisque precellentium sententiæ, sed quasi pro indagandæ veritatis cupiditate, stulticiæ notandus elogio, sensum meæ denudans imprudentiæ. Ceterum sapiens quisque pro captu suo deliberet quid pro vero tenendum dijudicet, ego vero tot et tantas varietates in hystorographis cernens et pro tenuitate ingenioli mei mecum ruminando et ammirando perpendens, hystorias, passionum libros, chronicorum exemplaria, quæ habere potui, diligenter pro meo captu percurri, multaque inveniens scriptorum negligentia vel imperitia depravata, propter numerorum varietates litteris designatorum, in quibus facile a diligentibus delinquitur, quanto magis a non attendentibus, dum aut littera pro littera popitur vel aliqua forte subducitur, in quantum meæ licuit rusticitati nulliusque auctoritatis exilitati, quædam correxi, temporaque pontificum Romanorum temporibus imperatorum, quam diligentius poteram, annexi, et ab hoc anno Dominicæ incarnationis 46°, qui est primus beati Petri apostoli in pontificatu Romano, etsi non annos præsulorum singulorum ⁵⁰², quos reperire non potui, ordinem tamen cunctorum, sicut ad nos perlatus est, usque in millesimum nonagesimum nonum ejusdem incarnationis annum seriatim perduxit; ubi si sapientum iudicio mea simplex placuerit diligentia nullique veritatis invidentia, gratias Deo; sin autem, melius ostendenti veluti certi et veri cupidus desiderantissime cedo (Cf. Jos. A. J. xx, 5). — Fado successit Alexander.

Anni Alexandri.

1. 5. (HIER.) A. D. 47. Domitius orator clarus habetur, qui postea sub Nerone ex cibi redundantia in cœna moritur.

2. 6. (H. m.) A. D. 48. Inter Therasiam et Theram in mari Ægea nova insula emersit, 30 stadiorum spacio extenta. Cumanus quidam successit Tyberio Alexandro in procuratione Judææ (Cf. Jos. l. l.).

3. 7. (H. m.) A. D. 49. Sub procuratore Judææ Camano tanta seditio Hierosolimis in diebus azimorum exorta est per culpam militis unius, ut coartato in exitu portarum populo, 30 milia Judæorum cæde prostrata et compressa dicantur.

4. 8. (Jos. l. l.) A. D. 50. Herodes rex Calcidis, frater Agrippæ majoris, moritur, tres filios relinquens, Aristobolum de priori natum uxore, Berenicianum et Hyrcanum ex Beronice, filia fratris sui Agrippæ. Cujus regnum Claudius Agrippæ juveni dedit, filio Agrippæ, quia regnum patris ejus jam in provinciam redegit, eo quod ipse tunc puer erat quando pater obiit. — (H. m.) Hoc anno tanta fames

A Romæ fuisse dicitur, ut imperator in medio foro correptus a populo convitiisque et fragminibus panum turpissime infestatus, vix furorem plebis evaserit. Eo tempore Paulus apud Athenas aram ignoto deo superscriptam reperit.

5. 9. (Chr. W.) A. D. 51. Claudius Judæos expulit urbe Roma.

6. 10. (H. m.) A. D. 52. Fenix apud Ægyptum visus est, quem volucrum, ferunt anno 654° ex Arabia memorato loco advolare.

7. 11. (Chr. W.) A. D. 53 ⁵⁰³. Claudius Felicem Judææ procuratorem fecit.

8. 12. A. D. 54. Symon magus auctor Symoniacæ heresis extitit. (H. m.) Apollonius ex Italia ortus, Phytagicus phylosophus, Romæ pollebat, ita ut, ipsi quoque Phytagoram fuisse, Phylostratus et alii acrioris ingenii describant.

9. 13. (Chr. W.) A. D. 55. Ægyptius quidam pseudopropheta Judæos complures seducens a Felice obprimitur.

10. 14. (H. m.) A. D. 56. Claudius ab Agrippina uxore sua veneno, ut dicitur, interemptus est anno vitæ suæ 64°, cujus funus, ut quondam Tarquinii Prisci, diu occultatum est, et dum arte muliebri corrupti custodes ægrum simulant, privignus ejus Nero, Agrippinæ filius, imperii jura suscepit ⁵⁰⁴.

Anni Domitii Neronis.

(H. m. — HIER.) Anno Dominicæ incarnationis 57, ab Urbe vero condita 807 ⁵⁰⁵, Domitius Nero, filius Domitii Enobarbi et Agrippinæ sororis Caligulæ, quintus ab Augusto, sumpsit imperium, et regnavit annis 14 non plenis, scilicet annis 15, mensibus 7, diebus 28. (Jos. xx, 10.) Cujus mater Agrippina filia fuit Germanici fratris Claudii, vir autem Domitius Enobarbus ex nobilissimis Romanorum. Quo mortuo, Claudius amavit eam, et propter amorem ejus interemit uxorem suam Messalinam, ex qua habuit filium Britannicum et filiam Octaviam. Habuit etiam ex prima uxore sua nomine Petina filiam Antoniam. Ducta vero Agrippina, filium ejus Domitium in filium adoptavit eumque Neronem vocavit, et filiam suam Octaviam ei desponsavit. Agrippina vero metuens ne Britannicus regnum a patre perciperet, de morte Claudii cogitavit. Quo mortuo, repente principem militiæ Burrum cum tribunis prepotentibus misit, qui Neronem de castris adductum more principis adorarent. Qui, hoc modo accepto imperio, Britannicum quidem veneno latenter occidit, matrem vero propriam interfecit, hoc ei retributionis impendens.

(H. m.) Per quinquennium autem primum bonus apparuit, in tantum ut quidam scripserint Trajanum solere de eo dicere cunctos principes longe distare a Neronis quinquennio. (Oros. vii, 7, Aur. Victor.) Reliquum vero quod a quinque annis su-

VARLÆ LECTIONES.

⁵⁰⁰ meæ 9^c. ⁵⁰¹ deest 4. 10. 11. ⁵⁰² s. p. 5. ⁵⁰³ LIII. corr. LIII. in margine vero suppl. : Anno dni. LIII. Simon — extitit 10. et ita hæc 11. recepit. ⁵⁰⁴ 9^c add. : Iheronimi chronica aliter ordinant annos usque ad Constantinum magnum et Silvestrum. ⁵⁰⁵ DCCCLXX^o 9^c.

pervixit ita Caligulae avunculi sui vestigia secutus est, immo supergressus est, ut turpe sit dicere ad quantum malignitatem pervenerit. (*H. m. et H. R.*) Plurimam senatorum partem interfecit, equestrem ordinem pene destituit, bonis omnibus hostis fuit. Libidinibus porro tantis agitatus est, ut ne a matre quidem vel sorore ullave consanguinitatis reverentia referatur abstinuisse, virum in uxorem duxerit, ipse amictus nubentium virginum specie, convocato senatu ad placitandum de ratione dotis, ipsisque nuptias celebrantibus, pelle coopertus, fere a viro ut uxor ductus sit. Parricidia multa commisit, matre, fratre, sorore, uxore ceterisque consanguineis interfectis. Urbem Romam per sex dies et noctes incendit, ut quale esset incendium Trojae videret; ipseque stans in altissima turri laetusque prospectans flammam, tragico indutus habitu, Illiadem tragediam canebat. In re militari nichil omnino ausus, Britanniam pene amisit. Auxit molem facinorum ejus temeritas impietatis in Deum. Primus enim persecutionem in Christianos movit per omne regnum suum, ipsumque nomen extirpare cupiens, principes apostolorum Petrum et Paulum occidit. Ipse Vespasianum cum filio suo Tito ad destruendam Hierosolimam misit. Inter haec Galba Hispaniae praetor et Gaius Julius imperium corripuere. Nero autem, omnibus execrabilis, hostis a senatu judicatus est; decretum⁵⁰⁶ est, ut, furca collo ejus inserta, nudus per publicum duceretur, et virgis usque ad mortem caesus, de saxo precipitaretur. Quod ille audiens simulque adventum Galbae comperiens, fugit e palatio, noctisque medio Urbe egressus est. Secuti sunt autem eum Phaon et Epafroditus et Nefitus et spado Nesporo, quem quondam exsecutum in mulierem formare temptaverat. Cumque venisset in suburbanum liberti sui, quod est inter Salariam et Numentanam viam ad quartum Urbis miliarium, ictu gladii se percutere voluit, sed trepidante manu hoc perficere non potuit. Et cum nullum inveniret a quo feriretur, exclamavit dicens: *Itane nec amicum nec inimicum habere possum.* (*Aur. Victor.*) Videns hoc Nesporo adjuvit manum trementem; et ita periit anno vitae suae 51°, imperii 14°, sicque omnis Augusti familia in eo consumpta est. (*H. m.*) Hujus temporibus Romae pollebant Seneca tragicus et philosophus, Musonius et Plutarchus philosophi, Juvenalis et Persius satyrici, Lucanus quoque, filius fratris Senecae, et Statius.

Anni

Neronis.

1. 11. (*Chr. W.*) Primo autem Neronis anno Festus successit Felici presidi.

2. 12. (*Hier.*) A. D. 58. Paulus apostolus apud Festum, presente Agrippa rege, religionis suae rationem exponens, ab eodem Festo vincetus Romam mittitur, ubi et Petrus occurrens, Paulum con-

nit (*v. supra*); et quia Linus jam excessit, Cleto in locum ejus subrogavit, qui et ipse annis 12 ecclesiam rexit; Petrus⁵⁰⁷ vero predicationi deservivit. (*Chr. W.*) Hucusque librum actuum apostolorum Lucas perduxit evangelista.

3. 13. (*Hier.*) A. D. 59. Probus Beritius eruditissimus grammaticus claruit.

4. 14. A. D. 60. Statius Sursulus poeta Colosensis celebris fuit.

5. 15. A. D. 61. Terremotus Romae et eclipsis solis facta est.

6. 16. (*Chr. W.*) A. D. 62. Festo succedit Albinus in presidatu Judaeae.

7. 17. (*Hier.*) A. D. 63. Jacobus, frater Domini, lapidatur a Judaeis, et Symeon⁵⁰⁸, frater ejus, in locum ejus constituitur.

8. 18. (*Chr. W.*) A. D. 64. Marcus evangelista passus est Alexandriae.

9. 19. A. D. 65. (*Hier.*) Persius moritur anno aetatis⁵⁰⁹ 29°. Ante mensam Neronis fulmen cecidit.

10. 20. A. D. 66. Anneus Lucanus Cordubensis poeta in Pisoniana conjuratione deprehensus. brachium ad secundas venas prebuit.

11. 21. A. D. 67. Nero incendit Romam ad similitudinem Trojae.

12. 22. A. D. 68. Anneus Seneca Cordubensis, praceptor Neronis et patruus Lucani, jussus a Nerone genus mortis eligere, incisione venarum et haustu veneni interiit. Cujus frater Junius Gallio, egregius declamator, propria se manu⁵¹⁰ interfecit; frater vero illorum Lucius Anneus Melas bona filii sui Lucani a Nerone promeruit.

13. 23. (*Chr. W. — Cf. Jos. De b. J. III.*) A. D. 69. Vespasianus dux exercitus adversum Judaeos, qui Gessii Flori, successoris Albini, avariciam non ferentes, rebellabant, a Nerone missus, inter ceteras urbes⁵¹¹ Jotapatam munitam civitatem cepit, in qua et Josippum, qui et Josephus, ducem belli comprehendit. Qui cum interficiendus esset a Romanis, predixit Vespasiano quod ipse imperator futurus esset, sicque vitam promeruit. Hic est scriptor Antiquitatum.

14. 24. A. D. 70. Petrus apostolus, peracto predicationis suae tempore, iterum veniens Romam⁵¹², defuncto Cleto discipulo suo, Clementi cathedrati Romanam commisit, dans ei suisque successoribus potestatem ligandi et solvendi, sicut ipse accepit a Domino, eodemque⁵¹³ anno ipse Petrus jubente Nerone crucifixus est, Paulus vero decollatus. Sedit autem Clemens ann. 19, menses 5, passusque est sub Domiciano 9 kal. Decembr., licet quidam (*Beda Mart., p. 351*) contendat eum passum sub Trajano. Secundum ecclesiasticam hystoriam (*Eus. II. e. III, 12*) primus post Petrum Linus hoc anno Romanam suscepit ecclesiam et per 12 rexerat annos. Nero autem post interfectionem apostolorum se ip-

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁰⁶ decretumque E 1. ⁵⁰⁷ petrus — deservivit in 10 *deleta esse videntur, desunt* 11. ⁵⁰⁸ symon 4 9^e. 10. 11. ⁵⁰⁹ a. suae 9^e. ⁵¹⁰ m. se 5. ⁵¹¹ deest folium E 1. ⁵¹² romani v. 5. ⁵¹³ Eodem 9^e.

sum interfecit ordine supra scripto⁵¹⁴, ut in Romana legitur hystoria, cum quidam scribant illum in silva errantem a lupis esse devoratum. (AUR. VICTOR.) Hunc Persæ in tantum dilexerunt, ut legatos mitterent Romam, multum rogantes, ut concederetur illis licentia fabricandi ei sepulchrum. Ceterum omnes aliæ provinciæ et tota Roma de interitu ejus nimis exultaverunt, in tantum ut omnes vestiti piluleis manumissionum, quod tunc erat signum liberationis, quasi ab impio domino liberati, victoriam celebrarent. — (HIER.) Ignatius Antiochiæ secundus ordinatur episcopus, cum eum precesserit Evodius.

Galba.

25. (H. m.) Anno Dominicæ incarnationis 71, ab Urbe vero condita 821, Galba, antiquissimæ nobilitatis senator, de Sulpiciorum genere progenitus, cum septuagesimum tertium gereret ætatis annum, ab Hispanis et Gallis electus, mox ab universo exercitu libenter imperator acceptus, statim ut Neronis mortem audivit, Romam venit, sextusque ab Augusto mensibus 7 regnavit. Hujus privata vita insignis fuit militaribus et civilibus rebus; sepe fuit consul; sepe proconsul, sepe dux in gravissimis bellis, militem suum ita severissime tractans, ut, ingresso eo in castra, diceretur statim ab altero ad alterum: *Disce militare, Galba venit, non Getulicus*. Imperium vero adeptus, cum avariciæ vitio segnitiaque omnes offenderet, Pisonem quendam nobilem adolescentem in filium regnumque adoptavit; ipse autem mense septimo in medio Romanæ urbis foro decollatus est, insidiis cujusdam Otthonis, qui post eum arripuit regnum (cf. Oros. VII, 8. H. m.).

Otho

Lucius Otho, occisis Galba et Pisone, invasit imperium Romanorum, ortus ex opido Ferentino, materno genere nobilior quam paterno, neutro tamen obscuro; in privata vita mollis, maximeque in adolescentia turpis et Neronis⁵¹⁵ familiaris, in imperio vero documentum sui non potuit ostendere. Nam cum hisdem temporibus quibus Otho Galbam⁵¹⁶ occiderat, etiam Vitellius a Germanicis exercitibus imperator factus esset, bellum contra Vitellium suscepto, tribus levibus præliis Otho⁵¹⁷ victor exiit, uno apud Alpes, alio circa Placentiam, tercio circa locum quem Castores vocant; quarto cum apud Betriacum in Italia victus esset levi prælio, ingentes tamen copias habens ad bellum, sponte semet occidit, 38° ætatis anno transacto, 95° imperii die, scilicet mense 4°. Hic propriis militibus tam amabilis fuit, ut plerique, viso ejus corpore mortuo, suis manibus interirent.

Vitellius.

Vitellius, Romam victor ingressus, vi Romano po-

A titus est imperio, familia honorata magis quam nolili ortus (cf. Oros. l. l.). Nam pater ejus Lucius Vitellius non admodum clare natus est, tres tamen ordinarios gesserat consulatus. (H. R. et H. m.) Hic cum multo dedecore imperavit, multa sevitia ceterisque vitiis notabilis, maxime ingluvie et voracitate, quippe qui de die quarto vel quinto sepe⁵¹⁸ fertur epulatus. Notissima certe cœna memoriæ mandata est, quam ei Vitellius, frater ejus, exhibuit, in qua super ceteros sumptus duo milia piscium et septem milia avicellorum⁵¹⁹ apposita sunt. Interim Vespasianus Hierosolimam obsidens, audita Neronis morte, a militibus imperator creatus est. Quod audiens Vitellius, Sabinum, fratrem Vespasiani, cum multis aliis in Capitolio incenso interfecit. Unde a militibus Vespasiani sub muris Urbis habito prælio superatus, cum in quandam cellulam palatio proximam se contrusisset, turpiter inde protractus, vinctis post tergum manibus, resupinato capite, gladio ad mentum subposito, per forum ad spectaculum vulgi ducitur; multisque finum et cœnum in faciem ejus mittentibus, minutis ictibus excarnificatus, unco inde trahitur et in Tyberim projicitur, anno ætatis 57°, imperii autem mense 8°. (HIER.) Hi tres post Neronem rapuerunt imperium, Galba in Hispania, quo missus erat cum exercitu, Otho Romæ, Vitellius in Germania, regnaveruntque anno uno et mensibus sex. — Antiochiæ secundus ordinatur episcopus Ignatius.

Anni Vespasiani.

C Anno Dominicæ incarnationis 72, ab Urbe condita 822. Vespasianus in Judæam a Nerone cum exercitu missus, comperta morte Neronis, ab exercitu imperator efficitur; dimissoque Tito filio suo in Judæa ad obsidendam Hierosolimam, ipse per Alexandriam profectus est Romam, ubi, accepto imperio, septimus (220) ab Augusto, regnavit annis 9; obscure quidem natus (H. m. et H. R.), sed vir militari virtute precipuus et optimis comparandus, utpote qui a Claudio missus in Germaniam, deinde in Britanniam⁵²⁰, tricies et bis cum hoste conflixit multumque Romano imperio adjecit. Hic in imperio moderate se gessit. Inter cetera namque bona hanc gratiam habuit, ut inimicicias in corde non retineret, in tantum ut filiam predicti Vitellii inimici sui, multis dotatam divitiis, nobilissimo traderet marito. Hic cum ab amicis moneretur⁵²¹ ut caveret se a Tamecio Pomposiano, de quo sermo vulgabatur quod regnaturus esset, consulem illum fecit, alludens tali cavillo: *Quando regnum acceperit, talis beneficii memor erit*. Talibus sepe verbis jocularibus amicorum iras placavit. Cumque Romam incendiis ruinisque veteribus destitutam repararet, ac multa re-

VARIÆ LECTIONES.

⁵¹⁴ s. dicto 4. 9c. ⁵¹⁵ Neronis corr. neroni 9c. neroni 1b. ⁵¹⁶ galbam ottho 5. ⁵¹⁷ ottho codd. h. l. ⁵¹⁸ deest 9c. ⁵¹⁹ avium 1b. 11. ⁵²⁰ britthanium 5. ⁵²¹ pergit E 1.

NOTÆ.

(220) In his numeris Ekkehardus deinceps Hieronymum sequitur, ex quo etiam regni annos et menses enotavit.

quo Romano adjiciens, cum Tito filio de superatis Judæis triumpharet, cunctisque amabilis existeret: profluvio ventris fessus, in villa propria circa Sabinos interiit, anno ætatis⁵²² 79.

26. 1. (*Chr. W.* — *H. m.*) Cujus anno primo Titus, filius ejus, Judæos inenarrabili fame cruciavit obsessos, premens eos diversis bellicis instrumentis.

2. Anno Dominicæ incarnationis 75. Hierusalem a Tito capitur, non sine multo suorum sanguine, subversa que civitate, 600 milia⁵²³ Judæorum interfecit, ut Cornelius et Suetonius referunt. Josephus vero, qui et Josippus, unus ex Judæis, qui ei tunc bello prefuit, scribit undecies centena milia fame perisse et gladio, et centum milia captivorum publice venundata. (*HIER.*) Ut autem tanta multitudo Hierosolimis reperiretur, causam azimorum fuisse^B refert, ob quæ ex omni gente Judæorum ad templum confluentes, urbe quasi carcere sunt inclusi. Oportuit enim ut hisdem diebus paschæ interficerentur, in⁵²⁴ quibus Salvatorem interfecerunt. Colligitur autem omne tempus in secundum annum Vespasiani et subversionem Hierosolimorum novissimam a 45 anno Tyberii cæsaris et ab exordio evangelicæ predicationis anni 42, a captivitate autem quam ab Antiocho passi sunt Judæi anni ducenti, a secundo anno Darii, quo reædificabatur templum, 590; a prima vero⁵²⁵ ædificatione sub Salomone anni 1102.

5. A. D. 74. Vespasianus Capitolium cœpit reædificare.

4. A. D. 75. Seditio in Alexandria orta est.

5. A. D. 76. Colossus erectus est, habens altitudinem pedum centum et septem.

6. (*Chr. W.*) A. D. 77. Josephus hystoriographus claruit.

7. (*HIER.*) A. D. 78. Tres civitates Cipri terremotu corrucunt.

8. A. D. 79. Pestilentia Romæ tanta facta est, ut intra non multos dies decem ferme milia hominum morerentur.

9. A. D. 80. Vespasianus profluvio ventris mortuus est.

Anni Titi.

(*H. R.* et *H. m.*) Anno Dominicæ incarnationis 81, ab Urbe condita 831, Titus, Vespasiani et Domitillæ filius, octavus ab Augusto, imperium suscepit, et duobus annis duobusque mensibus regnavit. Hic etiam Vespasianus ex nomine patris dictus est, vir in utraque lingua, scilicet Greca et Latina, disertissimus, bellicosissimus, moderatissimus, omniumque genere virtutum mirabilis, adeo ut Amor et Delitiæ generis humani diceretur. Tantæ vero⁵²⁶ largitatis erat, ut nulli a se petenti negaret. Cumque reprehenderetur ab amicis cur hoc faceret, respondit nullum debere ab imperatore tristem exire.

A Quadam itaque die dum⁵²⁷ recordaretur in cœna quod ea die nulli quicquam prestitisset, dixit assidentibus: *Amici, hodie diem perdidit.* Anno autem ætatis suæ 42° obiit in eadem villa qua et pater ejus. Tantus vero planctus fuit in urbe Roma pro morte ejus, quasi orphani relinquerentur a patre.

1. (*HIER.*) Primo igitur imperii sui anno amphitheatrum Romæ ædificavit, in cujus dedicatione 5 milia ferarum⁵²⁸ occidit.

(*H. m.*) A. D. 82. Repentinum incendium Romæ per triduum fuit. Secundum⁵²⁹ æcclesiasticam hystoriam (*Eus. H. e. III, 12, 14*), defuncto Lino, Anacletus ordinatur papa, seditque annos 12; sed alii hoc negant⁵³⁰.

Anno Dominicæ incarnationis 83, ab Urbe condita 853, Domicianus, Vespasiani et Domitillæ filius, frater Titi junior, nonus ab Augusto, regnare cœpit, et annis 15 ac mensibus sex regnavit. (*H. m.*) Iste primum finxit se misericordem et modestum esse, mox Tyberio aut Caligulæ vel Neroni similior quam patri aut fratri, ad omnia vitiorum genera progressus est, in tantum ut pro sceleribus omnibus secundo Christianos persecueretur, primus post Neronem; (*H. m.*) in qua persecutione Johannem apostolum et evangelistam ob predicationem verbi divini in Pathmos insulam relegavit, et Flaviam Domitillam, filiam sororis Flavii Clementis, in Pontianam⁵³¹ insulam cum multis aliis exiliavit, multosque nobiles ex Romanis necavit. Hic dominum ac deum se appellari scribique jussit, nullamque nisi auream vel argenteam statuam sibi in palatio statui permisit. In tantam vero mentis segnitiem devenit, ut, remotis omnibus, solus in palatio muscarum persecueretur agmina. Quem cum quidam percunctaretur an aliquis esset in palatio, respondit: *Ne musca quidem.* Cumque odiosus esset omnibus, conjuratione suorum interfectus est in palatio, asscita in consilium uxore sua Domicia ob amorem Paridis hystriionis, anno vitæ suæ 35°. Funus ejus per vispilliones cum ingenti dedecore exportatum et ignobiliter est sepultum, senatusque nomen ejus abradendum⁵³² decrevit, ne quis eum imperatorem nominaret. Hic in arte sagittandi tam doctus fuit, ut inter expansos digitos hominis a longe stantis sagittam transmitteret.

1. (*HIER.*) Hic primo anno suo eunuchos fieri prohibuit.

2. (*Chr. W.*) A. D. 84. Titus decreto senatus inter deos reputatur.

3. (*HIER.*) A. D. 85. Domicianus plurimos senatorum in exilium mittit⁵³³.

4. (*Chr. W.*) A. D. 86. Anianus primus post Marcum Alexandriae, episcopus obiit, post 22 episcopatus sui annum. Cui Abilius secundus successit.

5. (*HIER.*) A. D. 87. Quintianus⁵³⁴ ex Hispania

VARIÆ LECTIONES.

⁵²² a. sue 9^c. LXVIII. EI. ⁵²³ deest 9^c. ⁵²⁴ deest 5. ⁵²⁵ autem 5. ⁵²⁶ deest 9^c. ⁵²⁷ dum — die in margine 9^c. ⁵²⁸ f. milia 5. ⁵²⁹ Secundum — negant desunt E. ⁵³⁰ 9^c. add. : Chronica Iheronimi dicunt Cletus, qui et Anacletus. ⁵³¹ pontiam 5. ⁵³² abradendum 5. ⁵³³ misit 5. ⁵³⁴ ita pro quintilianus codices.

Calagurritanus primus Romæ publicam scolam ⁵³⁵ A habuit et salarium e fisco accepit.

6. A. D. 88. Domicianus mathematicos et phylosophos Urbe pepulit.

7. A. D. 89. Anacletus, tertius a Petro, Clementi successit, sedensque ann. 12, menses 10, passus est sub Trajano, 6 Kal. Mai.

8. (HIER.) A. D. 90. Domicianus forum et multa ædificia fecit.

9. (Chr. W.) A. D. 91. Heresis Menandri et aliorum multorum exoritur.

10. A. D. 92. Domicianus de Dacis et Germanicis triumphavit.

11. A. D. 93. Domicianus prohibuit vites in urbibus seri ⁵³⁶.

12. (HIER.) A. D. 94. Domicianus persecutionem secundam in Christianos, primus post Neronem, movit. Juxta ⁵³⁷ æcclesiasticam hystoriam (Eus. H. c. III, 14, 34.) in urbe Roma Anacletus, 12 annis in episcopatu exactis, sacerdotii sedem Clementi tradidit, quam ille 9 annis tenuit.

13. (HIER.) A. D. 95. Domicianus multos nobilium perdidit.

14. (Vita S. Dion.) A. D. 96. Dionisius Ariopagita, primus Atheniensium episcopus a Paulo apostolo constitutus, sed postea in Gallias predicator directus, apud Parisium decollatus est cum Rustico et Eleutherio, sub Sisinnio prefecto, anno a passione Domini 64.

15. (HIER.) A. D. 97. Flavia Domitilla in insulam Pontianam exiliata est.

16. (Chr. W.) A. D. 98. Domicianus a suis interfectus est.

Nerva.

1. (H. m.) Anno Dominicæ incarnationis 99, Urbis vero ⁵³⁸ conditæ 849, Nerva Cocceius, opido Narniensi genitus, mediæ nobilitatis, admodum senex, decimus ab Augusto, suscepit imperium, regnavitque anno uno, menses quatuor, dies octo. Hic in privata vita moderatus et strenuus, in imperio civilissimum se et æquissimum prebuit. (HIER.) Hic ex decreto senatus constituit irritum fieri quicquid Domicianus fieri jussit, et edicto suo exules omnes revocavit. (H. m.) Unde et sanctus Johannes apostolus ab exilio Ephesum rediens, et æcclesiam heresibus turbatam inveniens, hortatu fratrum evangelium scripsit, quo fidem rectam confirmavit (Cf. BEDA CHR.). Nerva vero, adoptato in regnum Trajano, morbo confectus obiit, mense quinto anni secundi imperii sui, ætatis ⁵³⁹ anno 72 (Cf. HIER.).

Anni Trajani ⁵⁴⁰.

(H. m.) Anno Dominicæ incarnationis centesimo, Urbis vero ⁵⁴¹ conditæ 850. Ulpus Trajanus Crinitus, ex urbe Tudertina genitus, genere Hispanus,

A ex familia antiqua magis quam clara, cum tamen pater ejus consul esset, apud Agrippinam, nobilem Galliæ civitatem, imperator factus est, regnavitque, undecimus ab Augusto, annis 19, menses 6, dies 15. Hic rem publicam ita administravit ut omnibus principibus merito preponeretur. Nam cum duo sint quæ ab egregiis principibus expetantur ⁵⁴², sanctitas domi, in armis fortitudo, utrobique prudentia, tantus in eo maximarum rerum fuerat modus, ut quasi temperamento quodam virtutes miscuisse videretur, nisi quod cibo vinoque paululum deditus erat. Laboris patiens fuit, justiciæ jurisque humani et divini tam repertor novi quam veterum custos. (Aur. V.) Multa Romano imperio adjiciebat, multa beneficia per totum orbem quibusque prestabat; fuit

B enim bellicosus et in omnibus bonis studiosus. (H. m.) Hunc cum amici culparent, quod nimium communis esset erga omnes, respondit: *Imperator talis esse debet erga subjectos, quales erga se imperatores esse optaret ipse privatus.* Hujus ergo imperium credebatur divinitus datum in remedium perditum et prostrati senatus Romani, pro eo quod pleraque magnifica illud denunciaverint ⁵⁴³, in quibus illud precipuum, quod cornix e fastigio Capitolii Atticæ sermone clamavit: *kalos.* Hic postea deceptus errore, cum persecutionem tertiam moveret in Christianos, et Plinius Secundus, qui inter ceteros iudices, ut Tertullianus refert, persecutor datus erat, ei suggereret, eos homines nichil morte dignum gerere, nisi quod diis non immolarent, et Christum veluti Deum, ante lucem surgentes, laudarent, a malis vero omnibus abstinerent: rescripsit ei Trajanus Christianos pro fide nullatenus inquirendos; sicque persecutio sedata est. Igitur Trajanus post ingentem gloriam bello domique quesitam e Perside rediens, apud Seleuciam Ysauriæ profluvio ventris extinctus est, anno vitæ suæ 63°, mense primo, die 4°, mense ⁵⁴⁴ vero 7° anni vicesimi regni sui. Cujus exusti corporis cineres in urna aurea relati Romam, humati sunt in foro Trajani sub ejus columna, cujus altitudo 140 pedes habet, et imago subposita est, triumphantium more invecta, senatu et exercitu preeunte, solusque omnium intra Urbem sepultus est. Hujus memoriæ tantum delatum est, ut usque ad nostram ætatem non aliter in senatu principibus acclamaretur nisi: *Felicio Augusto, melior Trajano* (cf. H. R.).

1. (Chr. W.) Hujus anno primo Johannes apostolus et evangelista apud Ephesum obdormivit, anno a passione Domini 68°, vitæ suæ 99°. — (HIER.) Alexandria tertius ordinatur episcopus Cerdo, qui sedit ibi annis 11.

2. A. D. 101. Nerva jussu senatus inter Deos refertur ⁵⁴⁵.

VARIÆ LECTIONES.

⁵³⁵ deest 9°. ⁵³⁶ fieri 9°. in u. v. s. 5. ⁵³⁷ Juxta — tenuit desunt EI. ⁵³⁸ deest EI. ⁵³⁹ a. sue 9°. ⁵⁴⁰ Hæc des. codd. ⁵⁴¹ deest 5. ⁵⁴² expectantur EI. ⁵⁴³ pronunciaverunt 5. ⁵⁴⁴ mense — sui desunt 9°. ⁵⁴⁵ 9°. add.: Passionales consentiunt Ieronimo, 3 anno Trajani Clementum passum

4. (*Chr. W.*) A. D. 105. Evaristus papa quartus A ordinatur, sedensque annis 8, patitur sub Trajano, 6. Kal. Novembris.

5. A. D. 104. Trajanus multos Romano subiecit imperio.

7. A. D. 106. Trajanus de Dacis et Scytis triumphavit.

8. (*HIER.*) A. D. 107. Terremotu quatuor urbes Asiæ subversæ sunt.

10. A. D. 109. Trajanus persecutionem quartam ⁵⁴⁶ movit in christianos, in qua Symeon, filius Cleophae, qui in Hierosolimis episcopatum tenuit post Jacobum, crucifigitur, cum esset annorum 120; pro quo Justus ordinatur. (*Chr. W.*) Ignatius quoque secundus Antiochiæ episcopus Romam adductus, bestiis traditur; pro quo tercius Heros constituitur (*HIER.*).

11. A. D. 110. Plinius Secundus clarus habetur, et pro christianis agit.

12. A. D. 111. Alexander quintus Romanæ ecclesiæ papa ordinatur, sedensque annis 10, cum Eventio et Theodolo patitur 5 Nonas Mai sub Adriano, duce Aureliano (cf. *Chr. W.*). Quartus Alexandriae ordinatur episcopus nomine Primus, seditque annis 12 (*HIER.*).

14. A. D. 113. Tres civitates Galatiæ terremotu corruerunt.

15. A. D. 114. Hierosolimæ quartus episcopus ordinatur Zacheus, post quem Tobias quintus, Benjamin sextus, Johannes septimus, Mathias octavus, Philippus nonus, Seneca decimus, Justus undecimus ⁵⁴⁷, Levi duodecimus, Effrem tredecimus, Joses vel Joseph decimus quartus, Judas decimus quintus. Hi quindecim ab apostolis usque ad eversionem et restaurationem Hierusalem, quæ sub Adriano facta est, ex circumcissione preverunt Hierosolimis a passione Domini per annos fere centura et sex.

16. A. D. 115. Trajanus Armeniam et Syriam ac Mesopotamiam fecit provincias.

18. A. D. 117. Salaminam Cypri urbem subvertunt Judæi.

19. A. D. 118. Trajanus profluvio ventris moritur. His temporibus apud Asiam supererat adhuc et florebat ex apostolorum discipulis Policarpus Smirneorum ecclesiæ episcopus, et Papias similiter apud Hierapolim sacerdotium gerens.

Anni Adriani.

(*H. m.*) Anno dominicæ incarnationis 119. Urbis conditæ 870. Helius Adrianus, genere Italicus, filius Adriani qui fuit consobrinus Trajani, de Adria civitate agri Piceni, unde et mare Adriaticum dicitur, duodecimus ab Augusto, imperator efficitur, regnavitque annis 21. Hic licet esset filius consobrini Trajani, noluit tamen eum ⁵⁴⁸ adoptare. Sed sine vo-

luntate ejus factus est imperator, operam tamen dante Plotina, uxore Trajani. Unde et gloriæ Trajani invidens, tres provincias reliquit, quas Trajanus adjecit, Armeniam, Assyriam et Mesopotamiam. Hic eruditissimus et facundissimus fuit Greco Latinoque sermone, acutus nimis ad interrogandum et respondendum, ordinata respondens ordinatis, jocososa jocosis, maledica maledicis, cantilenam cantilenis, ficta fictis, ita ut premeditatum crederes eum contra omnia. In omnibus enim omnia studia Atheniensium secutus est, in loquendo, in canendo, in psallendo, in medicinæ artem discendo, in musica, in geometria. (*ACR. v.*) Item pictorum et figulorum scientiam habuit, et omnia hæc perfecte didicit aliaque multa, ita ut rara esset res illi non experta, et super quam credi possit ⁵⁴⁹ hæc in memoria retinebat, loca, res, causas, milites, et eos quos nunquam videbat propriis nominibus appellabat. Fuit homo varius et ⁵⁵⁰ multiplex ac multiformis, dissimulatur in bono et malo ⁵⁵¹; et ut bonum se ostenderet, vitia quæ habebat callide abscondebat. (*H. m.*) Hic per Quadratum, apostolorum discipulum, et per Aristidem Atheniensem, virum fide sapientiaque plenum, et per Serenum Granium legatam libris de christiana religione compositis instructus, mitior christianis efficitur. (*JORD. DE r. s. — H. m.*) Multos labores sustinuit orbem circueundo et multa reparando, Alexandriam et Hierosolimam dudum subversas restauravit, Judæos denuo rebelles ultima cæde perdomuit, ablata eis licentia Hierosolimam introeundi, quam ipse in meliorem statum in eo loco, ubi Dominus ⁵⁵² extra portam crucifixus est, restauravit et Heliam de suo nomine vocavit. (*BEDÆ CHR.*) Obiit ⁵⁵³ in Campania apud Baias morbo subcutaneo, anno ætatis suæ 62°, imperii 21°, mense decimo.

1. (*Chr. W.*) Primo anno suo Alexandriam publicis ⁵⁵⁴ restauravit impensis.

2. (*HIER.*) A. D. 120. Senatus inter deos refert Trajanum.

3. (*Chr. W.*) A. D. 121. Alexander papa passus est. Cui succedens Sixtus papa sextus, sedit annis 9, patiturque sub Adriano, 8 Idus Aprilis.

4. (*HIER.*) A. D. 122. Justus Alexandriae quintus ordinatur

8. A. D. 126. Saturnides et alii duo heresim condiderunt.

10. (*Chr. W. — HIER.*) A. D. 128. Quadratus, apostolorum discipulus, et Aristides Atheniensis noster philosophus libros de fide composuerunt.

12. (*Chr. W.*) A. D. 130. Thelesphorus papa 7us ordinatur, sedensque annis 10, patitur sub Adriano, Nonas Januar. (*BEDÆ MART.*) Hic constituit missas in sancta dominicæ ⁵⁵⁵ nativitate nocte celebrari, et tempore sacrificii Gloria in excelsis cantari.

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁴⁶ terciam 9^c ⁵⁴⁷ I. u. desunt 9^c. ⁵⁴⁸ deest 9^c ⁵⁴⁹ posset 4. potest 5. ⁵⁵⁰ ac 5. ⁵⁵¹ in m. E. ⁵⁵² ubi c. est d. e. p. 5. ⁵⁵³ o. autem 9^c. ⁵⁵⁴ publice 9^c ⁵⁵⁵ s. nocte de n. 5.

(HIER.) Antiochiæ 4us episcopus Cornelius ordinatur.

13. (Chr. W.) A. D. 131. Nicopolis et Cæsarea terremotu corrueverunt.

14. (HIER.) A. D. 132. Eumenes Alexandriae sextus ordinatus ⁵⁵⁶, sedit annis 13.

19. (Chr. W.) A. D. 137. Hierosolima ab Helio Adriano restaurata et ab ejus nomine Helia vocata est.

20. (HIER.) A. D. 138. Marcus Hierosolimæ ordinatur episcopus primus ex gentibus, cum antea fuerint quindecim ex circumcissione.

21. (JORD. De r. s.) A. D. 139. Adrianus morbo subcutaneo moritur. Hoc regnante, Aquila Ponticus Scripturas sacras de Hebreo transtulit in Grecum.

Anni Antonini. Anni ab initio 4100. B

(H. m.) Anno dominicæ incarnationis 140. Urbis conditæ 891. Antoninus Fulvius Boionius, qui propter clementiam postea cognominatus est Pius, genere ⁵⁵⁷ claro, sed non admodum vetere, tercius decimus ab Augusto, sortitus est imperium regnavitque annis 22, menses tres. (AUR. V. — H. m.) Iste ab Adriano adoptatus est in filium, cujus et gener fuit, vir insignis, et qui merito Numæ Pompilio conferatur, sicut et Trajanus Romulo æquatur. Vixit ingenti honestate privatus, major in imperio, nulli acerbus, cunctis benignus, in re militari gloriæ moderator, defendere magis provincias quam ampliari studens, viros æquos ad ⁵⁵⁸ administrandam rem publicam querens. Et cum orbem terræ nullo bello per annos 22 auctoritate sola rexerit, adeo tremebant eum et amabant cuncti reges et nationes ac populi, ut parentem sive patronum magis quam dominum vel imperatorem eum reputarent, omnesque in morem cælestium propiciam optantes, de controversiis inter se judicem poscerent. Obiit autem anno vitæ suæ 77.

1. (Chr. W.) Primo hujus anno Yginus papa octavus ordinatus, sedit annis 4, decessitque 4 Idus Januar. (BEDÆ MART.) Hic clerum constituit et gradus distribuit.

2. (Chr. W.) A. D. 141. Valentinus et Cerdo æclesiam impugnant heresi.

3. (HIER.) A. D. 142. Adem heresiarchæ Romam venerunt.

4. (BEDÆ.) A. D. 143. Justinus phylosophus librum pro christiana religione compositum Antonino obtulit eumque benivolum erga christianos fecit.

5. (Chr. W.) A. D. 144. Pius papa nonus sedit annis 15; migravit ⁵⁵⁹ 5 Idus Julii.

6. (HIER.) A. D. 145. Antiochiæ quintus constituitur episcopus Heros.

7. A. D. 146. Alexandriae septimus ordinatur Marcus per ⁵⁶⁰ annos 10.

A 11. A. D. 150. Apollonius Stoicus Calcedonicus claruit.

14. A. D. 153. Crescens quidam Cynicus phylosophus in Justinum, nostri dogmatis phylosophum, persecutionem movit, quia illum gulosum et phylosophiæ prevaricatorem esse coarguit, in qua persecutione Justinus gloriöse pro Christo sanguinem fudit.

15. A. D. 154. (EUS. H. e. iv, 13.) Antoninus commotus heresi Crescentis, universis Asiæ plebibus scripsit epistolam pro christianis.

16. A. D. 155. (HIER.) Alexandriae Celadion ⁵⁶¹ ordinatur octavus, qui sedit annis 14.

20. A. D. 159. (Chr. W. — HIER. — BEDÆ MART.) Anicetus papa decimus ordinatur, qui sedit annis 10. Sub quo Policarpus Romam veniens, multos correxit, quos Valentini et Cerdonis error subvertit. Hic ergo Anicetus constituit, ut clerus comam non nutriat, passusque est sub Marco et Severo 16 Kalend. Maii.

21. A. D. 160. (HIER.) Hierosolimæ post Marcum ordinatur Cassianus 17us, deinde Publius 18us, Maximus 19us, Julianus ⁵⁶² 20us, Gaianus 21us, Simmachus 22us, Gaius 23us, Julianus 24us, Capito 25us.

22. A. D. 161. Antoninus obiit apud Dorium villam suam.

Anni Antonini Veri

(H. m.) Anno dominicæ incarnationis 162, ab Urbe condita 913. Marcus Aurelius Antoninus Verus, 14us ab Augusto ⁵⁶³, imperium adeptus est, in quo regnavit annis 19. Iste haut dubie nobilissimus fuit, quippe cujus origo paterna a Numa Pompilio, materna vero a Solentino rege pendebat. (AUREL. VICT.) Hic omnes virtutes et cæleste habebat ingenium, et in calamitatibus publicis factus est quasi defensor, et si in illis temporibus ipse non fuisset, sine dubio gloria Romana perisset. (H. m. H. R.) Iste propinquum suum Lucium Annum Antoninum Severum, qui erat gener Antonini Pii, nova benivolentia consortem imperii fecit, tumque primum Romana res publica duobus æquo jure imperium administrantibus paruit, cum usque ad illos semper singulos habuisset augustos. Hi bellum contra Parthos gesserunt, ad quod tamen Lucius Annius Severus perrexit, multaque et ingentia per se ducesque suos peregit, rediensque cum victoria, in Venetia obiit, anno imperii 11°, sicque Marcus Antoninus iterum solus imperium obtinuit.

1. (HIER. et H. m.) Primo hujus anno Vologesus rex Parthorum post victoriam Trajani tunc primum rebellans, vicinas sibi Romanas provincias depopulatus est, contra quem Lucius Annius profectus est.

2. (HIER.) A. D. 163. Lucio cæsari Athenis sacri-

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁵⁶ ordinatur sextus. sedit. 5. sextus ordinatur seditque 10. ord. sed. E1. ⁵⁵⁷ g. c. s. n. a. v. desunt E1. ⁵⁵⁸ ita E1. deest rell. ⁵⁵⁹ migravitque E1. ⁵⁶⁰ sedit per E1. ⁵⁶¹ peladion 1^b. ⁵⁶² julius 5. 9^c. julius XXI^{us}. simmachus 10. ⁵⁶³ ab a. desunt 9^c.

ficanti ignis in cœlo ab occidente in orientem ferri A visus est.

3. A. D. 164. Fronto orator insignis habetur, qui Marcum Antoninum Verum Latinis litteris erudit.

4. A. D. 165. Seleucia urbs Assyriæ cum trecentis milibus hominum a Romanis capta est.

6. A. D. 167. Orta persecutione quarta a Nerone, sub his regibus Policarpus et Penius et alii multi passi sunt.

8. (Chr. W.) A. D. 169 ⁵⁶⁴. Sother papa 11us ordinatur, sedensque annis 9, decessit 11. Kal. Mai. (Hier.) Agrippinus Alexandriæ nonus ordinatur episcopus.

9. A. D. 170. Theophylus, vir sapiens, ordinatur Antiochiæ 6us.

10. A. D. 171. (Ecs. H. e. iv, 21, 22.) Dionisius Corinthiorum episcopus clarus habetur, sed et Pinus Cretensis episcopus, Melito Sardensis, Philippus ⁵⁶⁵ et Apollinaris, Musanus et Modestus, et præcipue Hyreus Lugdunensis episcopus. Egesippus quoque his temporibus claruit, qui sub Aniceto papa Romam veniens, usque ad Eleutherium papam permansit, multaque ingenii sui monumenta reliquit.

11. A. D. 172. (V. supra.) Lucius Annus Antoninus ⁵⁶⁶ Severus obiit, et Aurelius Marcus Antoninus Verus regnum solus obtinuit, sed Lucium Commodum filium suum regni consortem fecit (Hier.).

12. A. D. 173. Melito Sardensis episcopus apologeticum Antonino imperatori pro christianis dedit. C

16. A. D. 177. Antiochiæ 7us ordinatur Maximinus.

17. A. D. 178. Eleutherius papa 12us ordinatus, sedensque annis 13, decessit 8 Kal. Junii. Ad hunc Lucius rex Britanniae litteras misit, rogans ut baptizaretur, quod et impetravit (cf. Chr. W. et BEDAM).

19. A. D. 180. (Chr. W.) Antoninus in Pannonia moritur.

Anni Commodi.

(H. m.) Anno dominicæ incarnationis 181, Urbis vero conditæ 952. Lucius Aurelius Commodus Antoninus, filius Marci Antonini Veri, 15us ab Augusto imperium accepit, et annis 12 ac menses 8 regnavit, nichil paternum habens, nisi quod contra Germanos et ipse feliciter pugnavit. Hic Septembrem D mensem ad nomen suum transferre conatus est, ut Commodus diceretur. In luxuriis et omni sorte vixit; senatores multos ⁵⁶⁷ interfecit, maxime quos vidit nobilitate et sapientia præcellere, inter quos et Salvium Julianum legislatorem occidit. Huic Martia libertini generis uxor fuit, forma et meretriciis artibus pollens. Quæ cum animum ejus penitus devinxisset, egresso e balneo veneni poculum obtulit, im-

missoque ei fortissimo palestrita, in domo Vestilia: i eum strangulari fecit, anno ætatis suæ 32. Qui in tanta execratione fuit omnibus, ut hostis humani generis etiam mortuus judicaretur.

1. (Hier.) Hic primo imperii sui anno de Germanis feliciter triumphavit. Julianus Alexandriæ decimus ordinatus, sedit annis decem.

3. (Chr. W.) A. D. 183. Panthenus ⁵⁶⁸ et Clemens Alexandriæ claruerunt.

4. (Hier.) A. D. 184. Hierosolymis ordinatur Maximus episcopus 26us, post quem Antonius 27us, Valens 28us, Dulichianus 29us, Narcissus 30us, Dius 31us, Germanio 32us, Gordius 33us, item Narcissus, qui supra. Horum episcopatus anni et tempora non sunt cognita ⁵⁶⁹.

B 8. (Chr. W.) A. D. 188. Origenes Alexandriæ nascitur.

10. (Hier.) A. D. 190. Serapion ⁵⁷⁰ Antiochiæ ordinatur episcopus 8us.

11. (Chr. W.) A. D. 191. Victor papa 13us ordinatur, sedensque annis 10, patitur sub Severo Septimo ⁵⁷¹ 12 Kalend. Mai. (Hier.) Demetrius ordinatur Alexandriæ 11us, seditque annis 43 ⁵⁷².

12. A. D. 192. Serapion ⁵⁷³ Antiochiæ ordinatur episcopus 8us.

13. (Chr. W.) A. D. 193. Aurelius Commodus, omnibus incommodus, strangulatur. Helvius Pertinax.

Anno dominicæ incarnationis 194. Urbis conditæ 945. Helvius ⁵⁷⁴ Pertinax, 16us ab Augusto, suscepit imperium, regnavitque menses sex. (H. m.) Hic ex libertino patre in Liguria natus, cum prefecturam Urbis ageret, jam septuagenarius ex senatus consulto suscepit imperium coactus et repugnans; unde et Pertinax dictus est; per multos labores ad summos proventus honores; qui in tantum certavit, ut fortunæ pila vocaretur. (Jord. De r. s.) Hic, obsecrante senatu, ut uxorem suam vocaret augustani filiumque suum cæsarem: *Sufficere, inquit, debet, quod ego ipse invitatus regnavi, cum non mererer.* Hunc septimo mense sive, ut alii volunt (H. m.), octogesimo primo die occidit in palatio Didius Salvius Julianus, jurisperitus Mediolanensis, vir nobilis, nepos Salvii Juliani illius qui sub divo Adriano leges composuit, factiosus, præceps, regni avidus. Occiso autem Helvio Pertinace, idem Julianus rem publicam invasit, sed non ⁵⁷⁵ ultra septem menses regnavit. Hoc enim tempore Niger Pescenius apud Antiochiam et Severus Septimus ⁵⁷⁶ in Sabaria Pannoniæ elevantur imperatores. Ab hoc Severo Julianus bello civili victus est apud pontem Molbium, et fugiens in palatium, captus est, et extenta cervice more damnatorum decollatus est.

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁶⁴ A. d. 169. desunt 9^c. ⁵⁶⁵ phylosophus 9^c ⁵⁶⁶ in marg. supp. 5. deest 9^c antonius 4. ⁵⁶⁷ multosque 9^c. ⁵⁶⁸ pantherus 4. pantheus 5. 9^c. omnia desunt 10. 11. ⁵⁶⁹ nota 5. ⁵⁷⁰ serapion — VIII^{us} desunt 10. 11. ⁵⁷¹ septimio 5. ⁵⁷² XLII. 9^c. ⁵⁷³ Hæc des. 1^b. 4. cf. a. 190. ⁵⁷⁴ helius 5, et ita infra. ⁵⁷⁵ frustra 9^c. ⁵⁷⁶ VII^{us} 4. septimius 5. 9^c. 10. septimus corr. septimius E 1.

Anni Severi.

(*H. m. et H. R.*) Anno dominicæ incarnationis 195, ab Urbe condita 946. Severus Septimus⁵⁷⁷ adeptus est imperium, 17us ab Augusto, regnavitque annis 17, menses 3. Iste oriundus ex Africa, solus memoria omnium ex Africa imperator fuit. Primum fisci advocatus fuit, mox militaris tribunus, per multa deinde et varia officia usque ad amministrationem totius publicæ rei pervenit; et quia Helvium Pertinacem ultus est in Juliano, Pertinacem se dici voluit. Bella multa feliciter egit, ex quibus maximum in Britannia, ubi, ut receptas provincias in securitate teneret⁵⁷⁸, vallum firmissimum, crebris turribus superpositis, per 152 milia passuum a mari ad mare perduxit, ibique apud Eburacum moritur, anno vitæ suæ 65°, imperii 18°. Duos filios reliquit, Bassianum et Getam, sed Geta hostis publicus iudicatus est, Bassianum vero successorem reliquit, cui nomen Antonini imponi voluit. Hujus tempore persecutione quinta in christianos facta, multi pro fide Christi coronati sunt, inter quos et Leonides, pater Origenis, martirizatus est. (*Chr. W. — Jord. De r. s.*) Hoc regnante Samarites quidam Symmachus, Judæorum factus proselitus, item divinas Scripturas ex Hebreo in Grecum transfudit, suamque editionem condidit. Sed hic, ut in æcclesiastica hystoria (vi, 14) legitur, Hebioneus fuit, quæ est heresis asserens Christum, de Joseph et Mariâ natum, purum hominem fuisse, et legem ritu Judæorum servandam esse. Commentarios etiam quosdam idem conscripsit, in quibus conatur de Evangelio secundum Matheum auctoritatem suæ hereseos confirmare. (*Jord.*) Post hunc anno pene tercio Theodotio Ponticus item suam in eodem opere editionem⁵⁷⁹ fecit.

1. (*HIER.*) Primo anno suo Severus Julianum interfecit, seque Pertinacem appellari precepit.

2. A. D. 196. Clemens Alexandrinæ æcclesiæ presbiter et Panthenus Stoicus phylosophus, in disputatione dogmatis nostri disertissimi, adhuc floruerunt.

3. A. D. 197. Narcissus Hierosolimitanus episcopus et Theophylus Cæsariensis, Policarpus quoque et Bachilus, Asianæ provinciæ episcopi, insignes habentur.

4. A. D. 198. (*BEDA Chr.*) Questione orta in Asia inter episcopos, an secundum legem Moysi 14 die mensis primi pascha celebrandum esset, Victor papa, datis late libellis, constituit, die dominica pascha celebrari, sicut et predecessor ejus Eleutherius, a 14. luna primi mensis usque in vicesimam primam. Cujus decretis favens Theophylus, Cæsariæ Palestinæ episcopus, cum ceteris episcopis, qui in eodem concilio erant, scripsit synodicam epistolam valde uti-

A lem adversus⁵⁸⁰ eos qui cum Judæis pascha celebrabant⁵⁸¹.

6. (*Chr. W.*) A. D. ducentesimo Severus Parthos et Arabas superat.

9. A. D. 205. Zepherinus⁵⁸² papa 14us ordinatur, sedensque annis 18, migravit 7 Kalend. Septembris.

10. A. D. 204. Persecutio quinta facta est in christianos, in qua⁵⁸³ inter multos alios Leonides, pater Origenis, passus est pro Christo; (*Eus. H. e.*, vi. 5.) ipse vero Origenes octavum decimum agens ætatis annum, in multisque proficiens, grammaticam etiam gentiles docebat, multosque ad fidem convertebat, inter quos Plutarchum et fratrem ejus Heraclam, quorum Plutarchus etiam martirii palmam consecutus est, Heraclas vero post Demetrium Alexandriæ prelatus est.

11. (*HIER.*) A. D. 205. Alexander ob confessionem Christi clarus habetur.

15. (*Chr. W.*) A. D. 207. Perpetua et Felicitas bestiis deputantur Kartagini.

15. (*HIER.*) A. D. 209. Severus bellum in Britannos⁵⁸⁴ transfert.

16. A. D. 210. Tertullianus omnium ore celebratur.

17. A. D. 211. Origenes Alexandriæ studet.

18. A. D. 212. Severus⁵⁸⁵ Eburaci moritur in Britannia.

Anni Antonini Caracallæ.

(*H. m.*) Anno dominicæ incarnationis 215, ab Urbe condita 965. Marcus Antoninus Bassianus Caracalla, filius Severi, 18us ab Augusto, successit patri in imperium, regnavitque annis sex mensesque⁵⁸⁶ duos. Hic Bassianus a nomine avi materni dictus, rogatu patris a senatu appellatus est Antoninus. (*Aur. V.*) Et quia plurimas vestes e Gallia deferens, talares caracallas ex his⁵⁸⁷ fecit, populumque his vestibus indutum ad salutandum se ingredi precepit, Caracalla nuncupatus est. (*H. m.*) Hic morum fere patrum paulo fuit asperior et minax, impatiens fuit libidinis, in tantum ut novercam suam Juliam duxisset uxorem. Hic, conspecto Magni Alexandri corpore, Magnum se atque Alexandrum jussit appellari, adulantium fallaciis eo perductus, ut truci fronte et ad lævum humerum conversa cervice, quod in ore Alexandri notaverat, incedens, fidem vultus simillimi persuaderet sibi. Is adversum Parthos moliens expeditionem, apud Edsam secedens ad officia naturalia, a milite, qui quasi ad custodiam sequebatur, interfectus est, anno ætatis suæ⁵⁸⁸ 44.

1. (*HIER.*) Primo hujus anno Asclepiades episcopus nonus Antiochiæ ordinatur.

2. (*Eus. H. e.*, vi, 7.) A. D. 214. Alexander episcopus Capadociæ cum locorum sanctorum desiderio

VARIÆ LECTIONES.

⁵⁷⁷ septimius 4. 5. septimus corr. septimius E 1. septimus corr. septunius 1b. ⁵⁷⁸ possideret 5. ⁵⁷⁹ in editionem 9c. ⁵⁸⁰ ad 9c. ⁵⁸¹ celebrant corr. celebrabant 9c celebrant 10. 11. ⁵⁸² zephyrinus 5. ⁵⁸³ qua Leonide patre or. ut dictum est passo p. chr. ipse orig. E 1. ⁵⁸⁴ britannos 4. 5. britannios 9c. ⁵⁸⁵ s. septimius 5. ⁵⁸⁶ mensibusque duobus E 1. ⁵⁸⁷ ex h. des 9c. ⁵⁸⁸ deest E 1.

Hierosolimam tenderet, vivente adhuc Narcisso episcopo ejusdem urbis 50mo, persenilis ætatis viro, et ipse ibi ordinatus est episcopus, Domino ut id fieret per revelationem precipiente. Hic itaque Narcissus miræ sanctitatis vir fuit, qui inter plurima virtutum insignia in vigiliis paschæ, cum oleum luminaribus deesset, aquam infundi jussit, quam benedicens oleum fecit. Postea a quibusdam male sibi consciis, cum iudicium ejus formidassent, noxio quodam crimine infamatus est; quorum unus ita ut non igni consumeretur, vera se dicere testabatur, alius ne morbo regio corrumperetur, tertius ne luminibus privaretur. Et quamvis nullus, qui vitam ejus noverat, illis licet jurantibus crederet, ille tamen molestias non ferens et ⁵⁸⁹ quietam vitam diligens, subterfugit, et in secretioribus locis per annos delituit. Primus autem ille testis, ex parva scintilla nocte como sua succensa, cum omni familia igni consumptus est, alius regio morbo a pede usque ad verticem corruptus est, tertius priorum cernens exitum, tandem confessus est reatum suum, et eo usque perstitit in fletibus [quousque ⁵⁹⁰ luminibus privaretur]. Narcissus vero cum non inveniretur, necessarium visum est episcopis, ut ordinarent pro eo alium, cui nomen Dios; cui post parvum tempus successit Germanio, et huic Gordius. (Eus. *H. e.* vi, 8.) Cum ecce subito quasi redivivus apparuit Narcissus, rursusque rogatu fratrum loco suo est restitutus; cui jam centum et sedecim annorum Alexander divino monitu vivo successit, et cum eo æcclesiam strenue rexit.

7. (Jord. *De r. s.*) A. D. 219. Editio quam nominamus quintam Hierosolimis est inventa.

(*H. m.*) Anno dominicæ incarnationis 220, ab Urbe condita 971. Opilius Macrinus, qui prefectus erat pretorii 19us ab Augusto, imperator efficitur ab exercitu cum Diadumeno filio suo, regnansque annum unum et menses duos, ab eodem exercitu apud Archelaidem tumultante occiditur cum filio. (Hier.) Antiochiæ ordinatur Philetus episcopus decimus.

Anni Aurelii.

(*H. m.* et *H. R.*) Anno dominicæ incarnationis 221, Urbis vero conditæ 972. Marcus Aurelius Antoninus Varus, qui putabatur filius Antonini Caracallæ ex consobrina sua occulte stuprata, vicesimus ab Augusto, imperator factus, regnavit annis quatuor. (Jord. *De r. s.* — *H. m.*) Hujus matris avus Basianus sacerdos fuit solis, quem Phenices Heliogabalum ⁵⁹¹ nominant, unde et iste Heliogabalus dictus est, sacerdos et ipse in templo Heliogabali. Is cum Romam ingenti militum et ⁵⁹² senatus expectatione venisset, probris omnibus se contaminavit, impudicissimeque vivens, nullum obsecenitatis genus omisit. Unde et cupiditatem stupri, quam naturæ defectu

A assequi nondum poterat, in se transferens, muliebri nomine Basianam se pro Basiano ⁵⁹³ jussit appellari, Vestalem virginem quandam quasi in matrimonio jungens sibi, abscisisque genitalibus, Matri Magnæ se consecravit. Hic Marcellum consobrinum suum, qui postea Alexander dictus est, cæsarem fecit. Post triennium vero et menses 8 ex quo regnare cœpit, Romæ tumultu militari cum matre sua interfectus est, anno ætatis ⁵⁹⁴ 16, corpusque ejus per Urbis vias more canini cadaveris tractum est a militibus, cavillo militari appellentibus eum indomitæ rabi-dæque libidinis catulam. (BEDA.) Hyppolitus episcopus, multorum conditor opusculorum, canonem temporum quem scripsit hucusque perduxit, qui etiam sedecennalem paschæ circulum reperiens, B Eusebio, qui decennovennalem composuit, occasionem dedit.

1. Primo Aurelii anno Calistus papa 15us ordinatus, sedit annis quinque, passusque est sub Alexandro imperatore 2 Idus Octobris (cf. *Chr. W.*)

3. (Hier.) A. D. 225. Nicopolis, quæ prius Emmaus vocabatur, condita est, legationis industriam pro ea suscipiente Africano temporum scriptore.

4. (*Chr. W.*) A. D. 224. Aurelius militari tumultu occiditur.

Anni Alexandri.

Anno dominicæ incarnationis 225, a conditione Urbis 976. (Cf. Jord. *De r. s.*) Aurelius Severus Alexander, ignobilis fortunæ, 21us ab Augusto imperator factus est, juvenis admodum, ab exercitu C cæsar nominatus, a senatu augustus, regnavitque annis 15. Hic Mammeam matrem suam ⁵⁹⁵ pie et unice dilexit, pro quo omnibus placuit. (*H. m.*) Illa vero ei multum dominata, eo usque illum coegit, ut illa ipsa permodica, si qua mensæ superessent, quamvis semesa, alteri convivio reservarentur. (BEDA.) Quæ tamen postea Origenem presbiterum audire curavit, eumque Antiochiam vocatum honorifice tractavit, et eo audito, christiana facta est. (*H. m.*) Alexander itaque, suscepto bello adversus ⁵⁹⁶ Persas, Xersen regem eorum gloriosissime vicit; militarem disciplinam severissime rexit, Romæ quoque favorabilis et amabilis fuit. Cujus tempore Taurinus in oriente sumpsit imperium, Julianus Maximus in Gallia. Alexander vero apud Mogontiacum positus, cum videret se a militibus desereri, optavit ut aliquis eum occideret. Cumque ei unus cum gladio occurrisset, ille obvoluto capite cervicem prebuit, statimque periit, anno vitæ ⁵⁹⁷ 26°, imperii 15°. (Jord. *De r. s.*) Sub cujus item imperio in Nicopoli Actiaca, id est in Epyro, editio quam sextam dicimus inventa est.

1. (*Chr. W.*) Hic primo regni sui anno Xersen regem Persarum vicit.

2. A. D. 226. Urbanus papa 16us efficitur, se-

VARIAE LECTIONES.

⁵⁸⁹ deest 9c. ⁵⁹⁰ hæc solus El. ⁵⁹¹ eliogaballum 6. eliogabalum 1. 9c. ⁵⁹² ac 5. ⁵⁹³ bassiano 5. 9c. 10. ⁵⁹⁴ a. suæ 9c. ⁵⁹⁵ deest El. ⁵⁹⁶ adversum El. ⁵⁹⁷ v. suæ 9c.

densque annis 8, multos convertit ad fidem et ad martyrium exhortatus ⁵⁹⁸ est, ipseque passus est sub Alexandro, 8 Kal. Junii.

4. (HIER.) A. D. 228. Ulpianus iuris consultus, assessor Alexandri, claruit.

7. A. D. 231. Antiochiæ constituitur Zebennus episcopus 11us.

10. (Cf. Chr. W.) A. D. 234. Pontianus papa 17us ordinatus, sedit annis sex, passusque est sub Maximino, 12 Kalend. Decembris. (HIER.) Heraclas Alexandriae ordinatur 12us.

11. A. D. 255. Origenes de Alexandria in Palestine Cæsaream transit.

13. A. D. 257. Alexander Mogontiae occiditur. Anni Maximini.

(H. m.) Anno dominicæ incarnationis 238. Urbis conditæ 989. Julius Maximinus, genere Trax, ordine miles, 22us ab Augusto, imperator factus est, sola militum voluntate, sine senatus auctoritate, regnavitque annis tribus. Hic persecutionem sextam a Nerone in christianos exercuit. Hujus tempore duo Gordiani, pater et filius, imperium ⁵⁹⁹ arripuerunt, sed unus post unum interierunt. Maximinus autem, bello adversus Germanos suscepto et feliciter acto, apud Aquileiam a Puppiano quodam interfectus est cum filio adhuc puerulo ⁶⁰⁰, cunctis militari loco clamantibus, ex pessimo genere nec catulum habendum fore.

2. A. D. 259. Maximinus persecutionem sextam movit in christianos, in qua cum Pontianus papa occubisset, Antheros ei successit 18us papa, sed post mensem unum diesque tredecim et ipse passus est, 3 Nonas Januarii (cf. Chr. W.)

Anni ab inicio 4200.

3. A. D. 240. Fabianus papa 19us ordinatur, sedens ⁶⁰¹ annis 13 et menses 11, passus est sub Decio, 13 Kalend. Febr. Maximinus imperator Aquileiæ occiditur. (HIER.) Antiochiæ Babillas ordinatur 12us.

Anni Gordiani.

(H. m. et H. R.) Anno dominicæ incarnationis 241, ab Urbe condita 992. Gordianus, nepos Gordiani ex filia, ortus Romæ ex clarissimo patre, 23us ab Augusto, imperator creatus, regnavit annis 6. Hic cum Romam venisset, Puppianus et Balbinus fratres, qui occiso Maximino imperium invaserunt, de rustico genere, in palatio interfecti sunt. Gordianus autem admodum puer, cum Tranquillinam ⁶⁰² duxisset uxorem Romæ, ad orientem profectus, bellum Parthis intulit; quo feliciter gesto, Persas ingentibus præliis afflixit, et cum rediret, a Philippo, qui post eum regnavit, occisus est, anno vitæ ⁶⁰³ vicesimo.

1. (BEDA.) Hujus anno primo Julius Africanus cronographus inter æcclesiasticos scriptores nobilis

habetur; qui in croniciis quæ scripsit refert se Alexandriam properasse, Aradæ opinione celeberrima provocatum, quem et in divinis et in humanis et philosophicis studiis atque in omni Greca doctrina instructissimum fama loquebatur.

2. (Eus. H. e. vi, 22.) A. D. 242. Origenes in Cæsarea Palestinæ Theodorum, cognomento Gregorium, et Anthenodorum, fratrem ejus, postea Pontiepis copos insignes, divina imbuit sapientia.

3. (H. m.) A. D. 243. Porphyrius, Plotini Platonici phylosophi auditor, Romæ clarus habetur.

4. (H. m.) A. D. 244. Theopompus Cheronice ⁶⁰⁴ et Nicanor sophista Athenis claruerunt.

5. A. D. 245. Gordianus bellum Parthis intulit (cf. Chr. W.).

6. A. D. 246. Gordianus a Philippo interficitur. Anni Philippi.

(H. m.) Anno dominicæ incarnationis 247. Urbis conditæ 998. Marcus Julius Philippus, 24us ab Augusto, invasit imperium occiso Gordiano, et una cum filio suo Gaio Julio Saturnino Philippo regnavit annis 7. Isti omnium imperatorum primi Romæ ⁶⁰⁵ christiani effecti sunt, et in ipsis paschæ vigiliis cum jungi vellent sacrificiis et communicare, a Fabiano pontifice Romano non permisi sunt, nisi prius confiterentur peccata sua et inter pœnitentes starent. Quod illi suscipientes libentissime, divinum sibi metum et plenissimam christianitatis fidem rebus et operibus comprobant ⁶⁰⁶ inesse. (HIER.) His anno jam ⁶⁰⁷ tercio imperantibus, millesimus annus conditæ urbis Romæ impletus est; quo sollempniter ab omnibus celebrato, innumerabiles bestiae in circulo magno interfectæ sunt, ludique theatrales in campo Martio celebrati, tribus diebus ac noctibus populo pervigilante. (H. m.) Ambo deinde, scilicet pater et filius, ab exercitu interfecti sunt, pater Veronæ, medio capite supra ordines dentium preciso, filius vero Romæ, cum esset annorum 12. Hic adeo severi fuit animi, ut jam a quinquennii ætate nullo cujusquam commento ad ridendum solvi potuerit patremque ludis secularibus petulantius cachinnantem, licet adhuc puer, vultu aversato notaverit.

1. (Chr. W.) Philippus primo regni sui anno Philippum filium suum ⁶⁰⁸ consortem regni fecit ⁶⁰⁹.

3. (HIER.) A. D. 249. Alexandriae Dionisius ordinatur episcopus 15us. (Chr. W.) Annus ab Urbe condita millesimus festive celebratus est Romæ.

6. (HIER.) A. D. 252. Philippus urbem nominis sui construxit in Tracia.

7. A. D. 253. Philippus senior Veronæ, junior occiditur Romæ.

Anni Decii.

(H. m.) Anno dominicæ incarnationis 254, ab Urbe condita millesimo quinto. Decius in Pannonia inferiori Bubaliæ natus, 25us ab Augusto, invasit impe-

VARIAE LECTIONES.

⁵⁹⁸ coartatus 9^c. ⁵⁹⁹ regnum 5. ⁶⁰⁰ parvulo E1. ⁶⁰¹ sedensque E1. ⁶⁰² tranquillam E1. ⁶⁰³ v. suæ 9^c. ⁶⁰⁴ cheronice E1. ⁶⁰⁵ decet E1. ⁶⁰⁶ comprobabant E1. ⁶⁰⁷ decet 9^c. ⁶⁰⁸ s. f. 5. ⁶⁰⁹ facit 5. 10. 11.

rium, interfectis ejus fraude Phili; pis, hoc est patre et filio, et 30 mensibus regnavit ⁶¹⁰, id est duobus annis et dimidio. (HIER.) Quidam autem scribunt, cum uno tantum anno regnasse; sed hoc multum discordat ⁶¹¹ passionibus sanctorum qui leguntur sub eo passi fuisse. (JORD. De r. s.) Nam cum legatur Fabianus papa 14to sui episcopatus anno martirium sub illo accepisse, et huic Cornelium triennio in sede successisse itemque sub eodem passum fuisse, Sixtum quoque et Laurentium et Ypolitum aliosque quamplures, stare non potest, ut tot sibi in Romana sede succedentes uno anno trucidaverit, maxime cum Cornelius, ut æcclesiastica docet hystoria (Eus. H. e. vii, 3,) triennio sedem tenuerit. Unde et de ipsorum quoque pontificum successione questio animum pulsat quomodo, Decio regnum vel uno vel duobus et dimidio anno tenente, Cornelius episcopatum Romanum tribus juxta æcclesiasticam hystoriam annis tenuerit, eique Lucius per octo menses, Stephanus vero per biennium, dehinc Sixtus per undecim annos, exin Dionisius per novem annos successerit, cum per omnem æcclesiam Cornelius et Sixtus, cujus diaconus erat Laurentius, sub Decio passi predicentur, Lucius vero et Stephanus sub Valeriano et Gallieno martirizati legantur. Qua de re conjici potest, successionum vices vitio scriptorum præ similitudine nominum mutatas fuisse; auctoritatem vero catholicæ æcclesiæ ad nos usque perlatam, probabile est, sequendam esse. Sed ut ad superiora redeamus, (H. m.) Decius filium suum Decium cæsarem fecit, et persecutionem septimam post Neronem in christianos movit, occasionem sumens odium Philipporum quos interfecit, in qua persecutione multi sanctorum passi sunt. (HIER. — H. m.) Hujus temporibus cum plurimi Gothi Histrum fluvium transmeantes, Romanorum civitates devastarent, Decius cum filio suo illos bello aggressus, 30 milia ex eis occidit, de suis quoque multos amisit. Filius etiam ejus interfectus est, ipseque in confusas turbas gurgiti cujusdam paludis submersus est, ita ut nec cadaver ejus inveniri potuerit, anno imperii sui tercio, vitæ quinquagesimo. Hæc juxta hystoriam, in passionum vero libro scriptum reperitur, quod, interfecto Syxto papa et ejus archidiacono Laurentio aliisque, ac deinde Ypolito sociisque ejus, 27 die post passionem sanctorum Decius et Valerianus prefectus sedentes in carruca, eum tractarent adhuc de nece sanctorum, demoniis arrepti sunt, et in presentia Decii Valerianus exspiraverit, Decius vero rediens in palatium, triduo vexatus sit, et in conspectu Triphonix uxoris suæ exalaverit. Qualiter autem super his veritas se habeat, in scriptorum ratione consistat.

1. (Chr. W.) Primo Decii anno facta in christianos

A persecutione, Fabianus papa 19us passus est, 13. Kal. Febr. Cui Cornelius vicesimus succedens, sedit annum ⁶¹² et menses septem et dies aliquot, licet in æcclesiastica hystoria (vii, 3. Cf. vi, 29) legatur — si tamen vitio scriptorum liber depravatus non est — tribus annis sedem tenuisse, quod rationi temporum Decii non videtur convenire (cf. HIER., — Eus. H. e. vi, 9). Alexander Hierosolimitanus episcopus, Narcissi successor, cursum bonum consummavit, cui Azabbanes successit. Antiochenus quoque presul æqualiter Alexandro decertans, in vinculis moritur, post quem Fabianus 13us constituitur.

2. A. D. 255. Cornelius papa 20us passus est 18. Kal. Octobris; cui succedens Syxtus papa 21us, sedit menses 10.

B 3. A. D. 256. Syxtus papa passus est 8 Idus Aug. cum aliis. Passi sunt hoc anno Polochronius episcopus cum multis, Abdo ⁶¹³ et Sennes, Olimpiades et Maximus, Laurentius post Syxtum, Ypolitus cum sociis suis, aliique quamplures (cf. Mart.). Dionisius papa 22us post Syxtum ordinatus, sedit annis ⁶¹⁴ duobus, menses 5.

Anni Galli et Volusiani.

(H. m.) Anno dominicæ incarnationis 257, ab Urbe condita millesimo 8. Virius Gallus Hostilius, 26us ab Augusto, imperator ab exercitu creatur ⁶¹⁵, et cum Volusiano filio suo regnavit annis duobus, menses 4. (BEDA.) Hujus imperii Dionisius Alexandrinus episcopus meminit ita: « At ne Gallus quidem malum Decii aut videre potuit aut cavere, sed in eundem lapidem offensionis impingens, sanctos viros persecutus est. » (AUR. VICT.) His temporibus Æmilianus quidam in Mœsia imperator elevatus est, contra quem ambo, pater scilicet ⁶¹⁶ ac filius, pergentes, ab exercitu suo interfecti sunt, pater habens annos vitæ 47, Æmilianus autem ⁶¹⁷, Maurus genere, post menses quatuor occisus est.

1. (BEDA.) Primo ⁶¹⁸ anno regni Galli et Volusiani Origenes presbiter, anno ætatis suæ 70 nondum impleto, moritur et in Tyro sepelitur, qui in tantum sedulus fuit scribendi, ut Hieronimus quodam loco dicat, quinque milia librorum ejus se legisse. (HIER.) Antiochiæ constituitur Demetrianus episcopus 14us.

2. A. D. 258. Gallus et Volusianus occiduntur. D Dionisius papa 22us migravit ⁶¹⁹ 6 Kal. Jan. Hic presbiteris æcclesias distribuit et parrochias divisit. (BEDÆ Mart.)

Anni Valeriani et Galliæni.

(H. m.) Anno dominicæ incarnationis 259, Urbis vero conditæ millesimo 10. Lucinius Valerianus, cognomento Colobius, in Retia et Norico agens, ab exercitu imperator creatus, mox augustus est appellatus, 27us ab Augusto; Romæ vero Galienus ⁶²⁰, filius ejus ⁶²¹, a senatu cæsar appellatus est, regna-

VARIÆ LECTIONES.

⁶¹⁰ deest 10. 11. ⁶¹¹ deest El. ⁶¹² a. unum 5. a reliquis recedit. ⁶¹³ creatus cum 5. ⁶¹⁴ s. p. 5. ⁶¹⁵ num 5. ⁶¹⁶ galienus 5. semper. ⁶¹⁷ deest El.

⁶¹⁸ abdon 9^c. 11. ⁶¹⁹ annos 11os El. qui ita sæpius ⁶²⁰ ⁶²¹ P. autem a. El. ⁶²¹ m. ad domi-

veruntque simul annis sex, Gallienus vero solus postea ⁶²² novem, qui faciunt annos 15. Valerianus itaque nobilis quidem erat genere ⁶²³, stolidus tamen et ⁶²⁴ iners multum, nec ad aliquem usum publici officii consilio seu gestis accommodatus. Gallienus autem primum feliciter regnavit, postea vero ⁶²⁵ luxuriose vivens, imperium fere adnichilavit. Valerianus igitur filium suum Gallienum fecit augustum, et Cornelium Valerianum, Gallieni filium, cæsarem constituit. Mox autem ut regnare cœpit Licinius Valerianus, persecutionem a Nerone octavam in christianos exercuit; postea in Mesopotamia bellum gerens, a Sapore Persarum rege ⁶²⁶ captus luminibusque privatus, miserabili servitute ibi consenuit. (*Chr. W.*) Nam quamdiu vivebat, semper acclinis humi, regem in equum ascensurum dorso attollebat. (*BEDA.*) Unde ⁶²⁷ Gallienus tam claro Dei iudicio territus, pacem nostris dedit; ob meritum tamen vel propriæ libidinis vel paternæ theomachix innumera, barbaris assurgentibus, Romani regni detrimenta sustinuit. (*H. m.*) Ad ultimum profectus adversus Aureolum ducem suum, qui Mediolano regnare ⁶²⁸ temptavit, comprehendit illum apud pontem qui ex nomine ejus Aureolus appellatur, et Mediolanum obsedit; sed cum ibi luxuriose viveret, artificio ejusdem Aureoli a suis interfectus est, anno ætatis ⁶²⁹ 50 (cf. *Onos. VII, 22*). Hac autem persecutione, quæ sub patre suo facta est, aliqui (*Chr. W.*) passos esse confirmant Cornelium, Lucium, Stephanum ⁶³⁰ et Sixtum Romanos pontifices, cum tamen Cornelius et Sixtus, ut supra dictum est, in passionum libris sub Decio passi legantur.

1. (*Chr. W.*) Primo regni sui anno Licinius Valerianus persecutionem in christianos movit. Lucius papa 25us ordinatur, sedensque menses octo, patitur 4 Non. Mart. Cui succedens Stephanus 24us, sedit annis duobus, patiturque 4 Nonas Augusti.

4. A. D. 262. Sixtus papa 25us ordinatus, sedit annis 11, patiturque 8 Idus Augusti ⁶²⁹. (*BEDA.*) Cyprianus Kartaginensis episcopus, doctor precipuus, cujus doctissima exstant opuscula, martirio coronatur, 18 Kalend. Octobris.

5. A. D. 263. Theodorus cognomento Gregorius, cujus supra (a. 242) mentionem fecimus, Neocæsariæ ⁶³⁰ Ponti episcopus, magna virtutum gloria claruit, qui et stagnum quoddam precibus exsiccavit, et montem, ut æcclesiæ locus sufficeret, movit

6. (*HIER.*) A. D. 264. Antiochiæ ordinatur episcopus 15us Paulus Samosathenus.

7. (*Chr. W.*) A. D. 265. Valerianus a Sapore Persarum rege capitur.

8. A. D. 266. Gallienus casu patris perterritus, pacem christianis dat.

12. (*HIER.*) A. D. 270. Hierosolimorum episcopus

A Ysmeneus ordinatur. Alexandria constituitur episcopus 14us Maximus.

13. A. D. 271. Antiochiæ ordinatur Domnus episcopus ⁶³¹ 16us.

15. (*Chr. W.*) A. D. 273. Dionisius papa 26us ordinatus, sedit annis 9. Gallienus Mediolani interficitur.

Anni Claudii.

(*H. misc.*) Anno dominicæ incarnationis 274. Urbis conditæ millesimo 25. (*AUR. VICT. — H. m.*) Claudius, quem multi dicunt a Gordiano creatum, 28us ab Augusto, a militibus electus, a senatu augustus appellatus, regnavit annum unum, menses 9, vir parcus et modestus et justus tenax ac rei publicæ idoneus. Hic Gallieni morientis sententia imperator designatus est, ad quem Ticini positum vestimenta regalia ille direxit. Hic, interfecto a suis Aureolo, recipiens legiones, Gothos jam per 15 annos Illiricum Macedoniamque vastantes ingenti prælio vicit, deinde adversus 30 milia Alemannorum haut procul a lacu Benaco dimicans, tantam eorum multitudinem fudit, ut vix dimidia pars remaneret. Qui cum intra biennium morbo interiret, tanto eum senatus decoravit honore, ut divus appellaretur, et in curia clipeus aureus, in Capitolio vero aurea statua ei poneretur. Cujus frater Quintilianus, vir unicæ moderationis et civilitatis solusque fratri preferendus, a militibus electus, et consensu senatus augustus appellatus ⁶³², 17 imperii die Aquileiæ occisus est.

2. (*BEDA.*) A. D. 275. Paulus Samosathenus Antiochiæ episcopus a multis episcopis hereticus esse convincitur, dogmatizans Christum communis naturæ hominem tantum fuisse; adversus quem Malchion, disertissimus Antiochenæ presbiter æcclesiæ, utpote in eadem æcclesia rethoricam docuerat, accipientibus notariis disputabat, qui dialogus usque hodie exstat. (*HIER.*) Dejecto autem Paulo, 16us Antiochiæ ⁶³³ subrogatur Domnus episcopus.

Anni Aureliani.

(*H. m.*) Anno dominicæ incarnationis 276, a condita Urbe millesimo 27. Aurelianus, patre mediocri et, ut dicunt, Aurelii senatoris colono progenitus, 29us ab Augusto, imperator electus, regnavit annis 5, menses 6, vir in bello potens, sed animi immodici et ad crudelitatem propensioris, ita ut non solum nobiles plures damnaret, sed etiam sororis suæ filium necaret. Disciplinæ tamen militaris et morum dissolutorum magna erat ex ⁶³⁴ parte corrector, qui que Gothos strenuissime vicit, haut dissimilis Magno Alexandro seu Cæsari dictatori. Nam Romanum imperium triennio ab invasoribus receptavit, cum Alexander annis ⁶³⁵ 12 per ingentes victorias ad Indiam pervenerit, et Caius Cæsar decennio Gallias

VARIÆ LECTIONES.

⁶²² p. solus 5. ⁶²³ g. erat 5. ⁶²⁴ deest 9c. ⁶²⁵ u. et g. 5. ⁶²⁶ deest 9c. ⁶²⁷ a. suæ 9c. ⁶²⁸ l. et st. atque 5. ⁶²⁹ 8. id. a. desunt El. quod in marg. notatur. ⁶³⁰ gneocæsariæ 5. ⁶³¹ c. XVI^{us} D. 5. ⁶³² a. est 9c. ⁶³³ antiochene ecclesiæ 5. ⁶³⁴ deest El. ⁶³⁵ per annos 5, 9c

superaverit, adversus cives quadriennio pugnauerit. Hic primus apud Romanos diadema capiti suo imposuit et vestes auro gemmisque contextas in usu habuit, quod antea Romanis majoribus incognitum fuit, porcinae quoque carnis usum populo instituit. Hic cum persecutionem nonam post Neronem in Christianos movisset ⁶³⁶, fulmen ante illum magno circumstantium pavore ruit, ac non multo post inter Constantinopolim et Heracliam a militibus occisus est.

2. (HIER.) A. D. 277. Antiochiæ Tymeus ordinatur episcopus 17us.

4. A. D. 279. Eusebius Laodicenus ⁶³⁷ episcopus insignis habetur.

5. A. D. 280. Aurelianus occiditur. Annus Taciti.

Anno dominicæ incarnationis 281, ab Urbe condita millesimo 52. Tacitus, ab Augusto 50us, suscepit imperium, vir egregie moratus ⁶³⁸ et ad regendam rem publicam idoneus; sed nichil potuit ostendere, quia post sex menses apud Pontum occisus est. Huic Florianus successit, sed nec hic aliquid dignum memoria egit, quia duobus tantum ⁶³⁹ mensibus et viginti diebus in imperio vixit. Nam dum magna pars exercitus eligeret Equitium Probum, militiæ peritum, Florus ⁶⁴⁰ quasi per ludum tenuit imperium diebus 60 ⁶⁴¹, deinde sibimet venas incidens, sanguine interiit effuso (cf. *H. m.*, HIER., JORD. *De r. s.* et *H. R.*).

Anni Probi.

(*H. m.*) Anno dominicæ incarnationis 282. Urbis conditæ millesimo 53. Probus, ab Augusto 51us, imperium adeptus, regnavit annis 6, menses 4. (AUR. VICT.) Iste patre genitus rustico, hortorum cultore studiosissimo, nomine Dalmatio, gloria militari ad administrationem publicam accessit; (*H. m.*) Gallias a barbaris occupatas ingenti præliorum felicitate restituit, vir acer, strenuus et justus, multa gerens bella, et qui Aurelianum gloria militari cœquaret et morum civilitate superaret. Interfectus est autem apud Sirmium militari tumultu. (HIER.) His temporibus Anatholius, natione Alexandrinus, Laodicæ Syriæ episcopus, phylosophorum disciplinis eruditus, plurimo sermone celebratur; (BEDA) cujus ingenii magnitudo de libro quem super pascha composuit et decem ⁶⁴² libris arithmeticæ institutionis apertissime ⁶⁴³ potest cognosci.

1. Primo Probi ⁶⁴⁴ anno Felix papa 27us ordinatus, sedit annis 5, decessitque 5 Kalend. Junii. Hic constituit missas celebrari super memorias martirum (cf. *Chr. W.* BEDÆ *Mart.*).

2. (EUS. *h. e.* VII, 27.) A. D. 285. Manes quidam extitit genere ⁶⁴⁵ Perses, vita et moribus barbarus, tam acer ingenio, ut insanire vel demone videre-

etur impleri, ex quo insana Manicheorum heresis orta est.

4. (HIER.) A. D. 285. Cyrillus 18us Antiochiæ ordinatur episcopus.

6. A. D. 287. Euthicianus papa 28us ordinatur, sedensque menses decem, decessit 6 Idus Decembris. Cui succedens Gaius 29us, sedit annis 15, patiturque sub Diocletiano 10 Kalend. Mai (cf. *Chr. W.*). Alexandriae ordinatur Theonas episcopus 15us. (HIER. — BEDA.) Archelaus Mesopotamiæ episcopus librum disputationis suæ, quam habuit adversus Manen heresiarcham, Syro sermone composuit, qui translatus a Grecis habetur a multis.

Anni Cari.

1. (*H. m.*) Anno dominicæ incarnationis 288. Urbis conditæ millesimo 59. Carus Narbone in Gallia natus, 52us ab Augusto ⁶⁴⁶, moxque filios suos Carinum et Numerianum cæsares faciens, duos cum his annos regnavit. Is, nunciato sibi Persarum tumultu, profectus in orientem, cum apud Antiochiam maneret, Numerianus, filius ejus, æcclesiam voluit intrare et christianorum ministeria explorare. Quem cum sanctus Cyrillus episcopus prohiberet, dicens, illi non licere divina misteria videre, qui pollutus esset sacrificiis ydolorum, indignatus ille, occidit eum. Carus autem cum ⁶⁴⁷ Persas fortiter in bello sterneret et notissimas urbes eorum caperet, super Tygridem fluvium castra ponens, ictu fulminis interiit. Numerianus vero, filius ejus, cum dolore colorum captus in lectica veheretur, insidiis Apri saceri sui occisus est. Cumque mors ejus occultaretur, donec Aper regnum posset invadere, foetore corporis scelus proditum est. Interea Carinus in Italia relictus, Sabinum Julianum invadentem Italiam in campis Veronensibus occidit, se ipsum vero sceleribus inquinavit, multos falsis criminibus occidens, nobilium matronas vi corrumpens, omnibusque invisus, non multo post trucidatur cujusdam tribuni manibus, cujus uxorem dicitur polluisse.

2. A. D. 289. Carus fulmine periit, filii ejus occisi sunt (cf. *Chr. W.*).

Anni Diocletiani et Maximiani.

(*H. m.*) Anno dominicæ incarnationis 290, ab Urbe condita millesimo 41. Diocletianus, 33us ab Augusto, imperator ab exercitu creatus est, regnavitque annis 20, vir obscurissime natus de Dalmatia. Quidam enim dicunt, eum fuisse filium cujusdam Dalmatæ scribæ, alii vero libertinum Anulii senatoris. (AUR. V.) Fuit autem natus de civitate et matre Dioclea, unde et ipse, quousque imperium sumeret, Diocles appellatus est (*H. m.*); at ubi sumpsit imperium, nomen Graium convertit in Latinum, ut a Dioclete diceretur Diocletianus. Erat autem callidus et sagax et admodum subtilis ingenii. Cujus tem-

VARIE LECTIONES.

⁶³⁶ moveret 5. ⁶³⁷ laodicensis 5. ⁶³⁸ morigeratus 1^b. morigeratus vel moratus E1. ⁶³⁹ m. t. 5. ⁶⁴⁰ Florianus 9^b. ⁶⁴¹ quadraginta 4. 5. ⁶⁴² et de d. E1. ⁶⁴³ plenissime 5. ⁶⁴⁴ deest 9^e. ⁶⁴⁵ gener 5. ⁶⁴⁶ add. imperator factus 1^b. id quod deesse apparet. ⁶⁴⁷ cum 5.

pore cum quidam rusticani, qui Bagaudæ dicebantur, tumultum in Gallia facerent, ac Amandum et Æmilianum duces haberent, Diocletianus Maximianum ⁶⁴⁸, cognomento Herculium, cæsarem fecit, eumque in Galliam contra tumultuantes misit, quos ille facile devicit. Erat autem idem Maximianus de Pannonia natus, genere rusticano, incivilis ingenii, ferus, crudelis, asperitatem suam vultus etiam horrore significans, luxuriosus, in consiliis stultus. Genuit vero de Eutropia, Syra muliere, Maxentium et Faustam, conjugem Constantini; cuius patri Constantio dedit privignam suam Theodoram, ex qua ille accepit sex liberos, fratres Constantini, quem ex concubina Helena generavit in Gallia. (HIER. — H. m.) Inter hæc per omnes Romanos terminos turbatio facta est: Carausius quidam, sumpta purpura, occupavit Britanniam, Julianus Italiam, Achilles Ægyptum, Quinquegentiani Africam, Narseus rex Persarum orientem. Ob hæc Diocletianus Maximianum Herculium fecit imperatorem, Constantium vero et Galerium ⁶⁴⁹ Maximianum cæsares constituit. Quorum Constantius Claudii nepos fuit ex filia; Galerius vero in Dacia Ripensi natus est ex parentibus agricultoribus ⁶⁵⁰, fuitque pastor armenti, unde et Armentarius appellatus est; sed satis laudabilis fuit, pulcher corpore, magnus et fortis bellator. Hic accepit filiam ⁶⁵¹ Decii Valeriam uxorem. Carausius post septennium a socio suo Allecto fraude occisus est in Britannia; Maximianus Herculius Quinquegentianos vicit in Africa; Constantius in Gallia juxta Lingonas una die et adversam et prosperam habuit fortunam. Nam cum, repente barbaris irruentibus, intra civitatem claudi cogeretur, viz quinque horis mediis, adventante exercitu, fere 60 milia Alamannorum ⁶⁵² interfecit. Diocletianus autem obsessum Alexandriæ Achilleum octavo fere mense superavit et occidit. Erat autem cum ipso et Constantinus, filius Constantii. Qui cum adhuc juvenis esset, fertiter agebat in præliis, et condescendebat semper christianis. Quem videns Diocletianus intellectu animi ac robore corporis proficere, et deprehendens hunc futurum tyrannidis suæ destructorem, invidia motus, dolo cum perimere cogitavit. Deus autem hunc inopinate salvavit et patri restituit. Galerius autem Maximianus contra Narseum regem Persarum dimicans, primum victus est, fugiensque venit ad Diocletianum in Mesopotamiam; a quo male tractatus, ita ut faceret eum aliquamdiu ante currum suum currere, collectis iterum militibus rediit, magnamque victoriam acquisivit.

(H. m. et BEDA.) Nonodecimo igitur regni sui anno Diocletianus in Oriente, Maximianus Herculius in Occidente persecutionem decimam post Neronem exercuerunt in christianos, quæ ceteris sevir per 19 annos æcclesiam afflixit incessanter, quamvis et

A antea semper christianos persequerentur. Sed tunc tam crudelis et tam seva tamque crebra persecutio flagrabat, ut intra unum mensem 17 milia martirum pro Christo inveniantur ⁶⁵³. Nam et oceani limbum transgressa, Albinum et Aaron ac Julium cum aliis pluribus viris ac feminis Britannicæ felici cruore damnavit. Passus est et Pamphilus presbiter, Eusebii Cæsariensis episcopi necessarius, cujus ipse vitam tribus libris comprehendit (cf. OROS. VIII, 25. — H. R.). Secundo autem persecutionis anno Diocletianus videns se propter senectutem minus idoneum ad regendum imperium, dixit ad Maximianum Herculium, videri sibi bonum, ut junioribus et fortioribus publicam causam regendam committerent ipsique in ocio quiete viverent. Quod licet ille non ex tota voluntate faceret, tamen consensit, et in uno die purpuram regnicque potentiam deposuerunt, Diocletianus apud Nicomediam, Maximianus apud Mediolanum; et concessit Diocletianus Saloxam, Maximianus in Lucaniam; persecutio tamen permansit usque in septimum annum Constantini, Helenæ filii.

1. Primo anno Diocletiani Bagaudæ in Gallia tumultum fecerunt (cf. *supra*).

2. (HIER.) A. D. 291. Diocletianus Herculium Maximianum cæsarem fecit.

3. A. D. 292. Carausius, sumpta purpura, Britanniam occupat.

4. A. D. 295. Quinquegentiani Africam infestaverunt.

5. A. D. 294. Achilles occupavit Ægyptum.

6. A. D. 295. Diocletianus Maximianum Herculium fecit augustum et consortem regni, Constantium vero, patrem Constantini, et Galerium Maximianum cæsares constituit.

9. A. D. 298. Primus Diocletianus adorari se ut deum ⁶⁵⁴ jubet.

12. A. D. 301. Zabda Hierosolimis ordinatur episcopus.

13. A. D. 302. Victurius, magister militiæ, christianos persequitur, paulatim ex illo tempore persecutione in nostros crescente.

14. A. D. 303. Marcellinus papa 50us ⁶⁵⁵ ordinatus, sedit annis 4, patiturque 6. Kalend. Mai.

16. A. D. 305. Hierosolimis preficitur Theron episcopus. Antiochiæ Tyrannus ordinatur 19us.

17. A. D. 306. Petrus Alexandriæ ordinatur episcopus 16us.

18. A. D. 307. Marcellus papa 51us ordinatus, sedit anno ⁶⁵⁶ et menses 8, passusque est ⁶⁵⁷ 17 Kalend. Febr.

19. (Chr. W.) A. D. 308. Publicata undique persecutione, Diocletianus in Oriente, Maximianus in Occidente æcclesias subvertunt, libros divinos suc-

VARIE LECTIONES.

⁶⁴⁸ aurelium m. El. ⁶⁴⁹ gallerium 9^c. ⁶⁵⁰ deest 10. 11. ⁶⁵¹ a. uxorem d. f. v. 5. ⁶⁵² alemannorum 5. El. ⁶⁵³ passi i. 4. occisa i. 5^c. ⁶⁵⁴ se jussit ut deum 5. ⁶⁵⁵ deest 9^c. ⁶⁵⁶ a uno 9^c. 11. ⁶⁵⁷ deest El. est sub diocletiano 5.

cedunt, et christianos decima post Neronem persecutione affligunt.

20. (HIER.) A. D. 309. Diocletianus et Maximianus purpuram deponunt. Marcello papa martirizato, successit Eusebius papa 32us; cui post menses 8 passo succedens Melciades 35us, sedit annis 4, decessitque 4 Idus Decembris (cf. *Chr. W.*).

Annus Constantii et Galerii.

(*H. m.*) Anno dominicæ incarnationis 310, ab Urbe condita millesimo 61. Cum Diocletianus et Maximianus jam a regno decessissent, ad administrationem rei publicæ Constantius et Galerius augusti creati sunt, divisusque est inter eos ita Romanus orbis, ut Constantius Italiam, Galliam et Africam, Galerius Illiricum, Asiam et Orientem obtineret. Sed Constantius augusti dignitate contentus, administrationem Italiæ et Africæ recusavit, Galliam tantum obtinuit, vir egregius et mansuetus et prestantissimæ civilitatis, non modo amabilis sed et venerabilis Gallis, precipue quod Diocletiani suspectam prudentiam et Maximiani sanguinariam temeritatem imperio ejus evaserunt. Galerius autem, vir probe moratus ⁶⁵⁸ et egregius in re militari, videns Italiam quoque suæ administrationi accessisse, sinente socio suo Constantio, cæsares duos creavit, Maximinum, quem Orienti prefecit, qui et ipse persecutor christianorum fuit, et Severum, cui Italiam dedit, ipse vero in Illirico moratus est. Constantius vero filium suum ⁶⁵⁹ Constantinum cæsarem fecit, eique Galliam commisit; ipse autem tertio anno persecutionis, qui est imperii sui 16us, Eburaci in Britannia obiit. Quo mortuo, Galerius Licinium cæsarem fecit, natum de Datia, notum sibi antiqua consuetudine ex bello quod adversus Narsæum regem gesserat (cf. *BEDAM*). (*H. m.*) Erat enim strenuus laboribus et officiis acceptus. — Interea Romæ pretoriani, excitato tumultu, Maxentium, Herculii Maximiani filium, nuncupaverunt augustum. Quo audito, pater ejus Maximianus Herculius, arrectus in spem resumendi principatus, quem suasu Diocletiani invitus amiserat, Romam advolavit e Lucania, Diocletianum quoque per litteras adhortatus est, ut depositam resumeret potestatem, quas ille irritas habuit et sprexit. Galerius autem Severum cum exercitu contra Maxentium misit; qui veniens Romam, obsedit eam; sed militum suorum scelere desertus, Ravennam fugit, et in itinere ab Herculio est occisus (cf. *H. R.*). Post hæc Herculius Maximianus in contentione exercituum filium suum Maxentium imperio nudare conatus, sed a militibus conviciis injuriatus, ad Gallias tendit, dolo composito, quod a filio ⁶⁶⁰ expulsus esset, ut genero ⁶⁶¹ Constantino jungeretur, molliens et ipsum, si posset, reperta occasione interficere, regnumque ejus invadere, qui in Galliis et

A militum et provincialium ingenti jam favore regnabat. (*H. m.*) Detectis autem insidiis ejus per filiam Faustam, quæ dolum ejus viro nunciavit, indo profugit; sed a Constantino insequente Massiliæ captus, fractis laqueo cervicibus, perfidiæ suæ pœnas dedit, anno vitæ suæ sexagesimo.

Anni Constantini ⁶⁶².

Anno dominicæ incarnationis 311. Urbis conditæ millesimo 62. Constantinus, ex obscuriori matrimonio, scilicet ex Helena concubina, Constantii filius, mortuo patre, annitentibus cunctis qui aderant precipueque Croco ⁶⁶³ Alamannorum rege, auxilii gratia cum eo comitante, 34us ab Augusto, in Britannia creatus est imperator 6. Kal. Augusti, et in locum patris exoptatissimus moderator accessit, regnavitque annis 30, menses ⁶⁶⁴ 10. Hic sororem suam Constantiam Licinio Mediolanum accito conjunxit, filiumque suum, nomine Crispum, ex Minervia concubina eisdem diebus Arelatensi opido natum, et Licinianum, Licinii filium, mensium fere 20, cæsares fecit. Interea Galerius Maximianus cum persecutionem a Diocletiano et Maximiano immissam ipse atrocioribus edictis cumlaret, divina tactus vindicta, putrefacto intrinsecus pectore, et vitalibus dissolutis, cum ultra humanæ horrorem miseriæ vermes etiam eructaret, et medici jam foetorem non ferentes, crebro jussu ejus occiderentur, a quodam medico, ex desperatione constantiam sumente, increpatus est, dicente, pœnam ejus a Deo esse et ideo sanari non posse; moxque late ⁶⁶⁵ missis edictis, christianos de exilio revocavit, ipse tamen cruciatus non sustinens, vitæ finem fecit.

Inter hæc res publica a novis quatuor imperatoribus tenebatur, Constantino et Maxentio, filiis augustorum, Licinio et Maximino, hominibus novis. Quinto tamen imperii sui anno Constantinus bellum civile Maxentio intulit, ejusque copias multis præliis fudit; propter magicas tamen ⁶⁶⁶ artes, quas ille multum dilexerat, metuebat eum. Cumque congregari cum eo multum hesitaret et de cælo, licet adhuc paganus, auxilium quereret, vidit per soporem ad orientis partem in cælo signum crucis igneo fulgore rutilare et tanto visu exterrito sibi astare angelos dicentes: *Constantine, in hoc vinces*. Fertur autem et ipse Christus sibi apparuisse et signum crucis ei monstrasse et ut simile faceret precepisse. Quod et fecit, habens eam in vexillis depictam. Igitur Constantinus Romam veniens contra Maxentium castra posuit juxta pontem Molbium; et ecce Maxentius portis erumpens, sequentibus ceteris, precucurrit armatus; Constantinus vero crucem quam formaverat ante se jussit portari; factaque congressione, superati sunt qui circa Maxentium fuerunt; ipse autem fugiens, paulo superius a ponte Molbio, ubi prius ad decipulam fecit quasi pontem

VARIÆ LECTIONES

⁶⁵⁸ morigeratus Ib. ⁶⁵⁹ e. f. s. Const. 3. ⁶⁶⁰ f. suo EI. ⁶⁶¹ g. suo EI. ⁶⁶² Hæc desunt codd. ⁶⁶³ ercco corr. eric 3°. ⁶⁶⁴ et m. E I. ⁶⁶⁵ deest 3°.

ex navigiis ⁶⁶⁶ fieri, tabulis desuper stratis, cum vellet eundem pontem ex latere intrare, lapsu equi in profundum demersus est, vixque corpus ejus inventum est. Erat tunc annus Constantini septimus. Interea cives Romani civitatem coronant, et cum gaudio victorem Constantinum vivificamque crucem suscipiunt. — (Eus. *H. e.* ix, 10.) Inter hæc Maximinus, christianorum et ipse persecutor sevissimus, in Oriente adversus Licinium res novas molitus, cum adversus eum duceret exercitum, repente divino judicio doloribus viscerum internorum correptus, vehementer exagitari cœpit; deinde homo antea vorax semperque vino repletus, nunc ne summis quidem labris cibum degustare aut vinum potuit odorari; sicque carnibus suis inedia et ariditate consumptis, ad hoc solum profecit infelix, ut justam esse Dei vindictam in se profiteretur. Ad ultimum tamen, morbo prius amissis carnibus ⁶⁶⁷, vivendi finem accepit. (*H. m.*) Valens quoque in Oriente ab exercitu imperator appellatus, a Licinio occisus est. Alexander etiam quidam apud Kartaginem imperator effectus, ab exercitu Constantini jugulatur. Sic itaque omnis potestas imperii ad Constantinum et Licinium pervenit. Qui Licinius cum primo se probum et quasi erga christianos ostenderet devotum, postea videns profectum imperatoris Constantini, ductus invidia, occultis insidiis maxime per familiares ac ministros principem decipere molitus est; sed cum id parum procederet, apertum illi bellum indicit, christianos vero privato et speciali odio persequi parat, hoc in querelam devocans, quod non ita pro se sicut pro Constantino excubarent orationibus. Cujus flagitiis Constantinus obviam ire parat, devictoquoque Licinio, solus cum filiis suis imperii monarchiam obtinuit, anno regni sui 14. (*H. m.*) Unde per insolentiam et ipse, ut aiunt, mutatus et crudelior effectus, primum sororis suæ filium, egregiæ indolis juvenem, interfecit, mox Crispum, filium suum ex Minervia, suggerente, ut dicunt, Fausta conjuge sua, necari jussit; deinde ipsam Faustam ⁶⁶⁸ in balneas arden-tes coniectam interemit, cum eum dolore nimio ⁶⁶⁹ mater Helena pro nece nepotis increparet, postea innumeros interfecit amicos. Et (221) cum in multis flagitiis grassaretur, cum tamen in eo multæ virtutes animi haberentur, divinitus lepra percussus, per sanctum Silvestrum papam, una cum matre a'iisque multis ad fidem conversus est et baptizatus; moxque omne studium ad æcclesiæ transtulit profectum, legesque ⁶⁷⁰ statuens christianas, fecit basilicas multas. Fecit et urbem nominis sui Constantinopolim, quæ prius Bizantium dicebatur, quam

A sedem Romani imperii et caput totius Orientis esse voluit. Fecit et pontem in Danubio; omnesque bonas artes suos discere faciebat, maxime studia litterarum; ipse in legendo, scribendo, meditando multum se exercebat. (Eus. *H. e.* ix, 7.) Cujus mater Helena religiosa, divinis admonita visionibus, Hierosolimam petiit, et locum ubi Christus crucifixus est ⁶⁷¹, ab incolis requisivit, qui idcirco ad inveniendum difficilis erat, quia ab antiquis persecutoribus simulacrum Veneris in eo fuerat fixum, ut si quis Christum ⁶⁷² adorare vellet, in loco illo Venerem videretur adorare ⁶⁷³; et ob hoc locus non frequentabatur peneque in oblivione fuerat. Sed veniens Helena, cœlitus sibi designatum invenit locum, purgatisque in altum rudibus, crucem sanctam reperit, sub episcopo ejusdem urbis Machario.

(OROS. VII, 28.) Ejusdem principis tempore Arius, Alexandriae presbiter æcclesiæ, a veritate fidei catholice devians, exitiabile plurimis dogma constituit. sed mox ab Alexandro, ejusdem urbis episcopo, ex urbe pulsus est. Cumque homines, quos in errorem induxerat, etiam in seditionem excitaret, apud Niceam urbem Bithiniae conventus 318 episcoporum factus est sub Silvestro papa, per quos Arrianum dogma exitiabile proditum palam est damnatum. (Eus. *H. e.* ix, 11.) Postquam vero mater imperatoris Helena ex hac luce discessit, Constantia, Licinii tunc derelicta, fratris augusti solatiis utebatur. Huic in noticiam venit presbiter quidam, latenter partibus Arrii favens; qui primo nichil horum apud eam egit, sed ubi multa familiaritas copiam dedit, paulatim cœpit Arrium ei commendare, donec animum Constantiæ suum fecit. Quæ cum moritura visitaretur a fratre, extremam poposcit ab eo gratiam, ut eundem presbiterum in familiaritatem reciperet et quæ sibi pro salute sua ab eo suggererentur ⁶⁷⁴ audiret; se enim dicebat pro salute illius esse sollicitam. Cujus verbis frater credulus, aurem presbitero accommodat, ejusque suasu Arrium de exilio jubet revocari, ut quid de fide sentiret exponeret. Qui cum de fide scriberet, miratus imperator, rursus eum ad concilii examen remisit, rogans ut, si fides ejus probaretur, clementi erga eum judicio uterentur, si tamen episcopi ejus Alexandri assensus accommodaretur. Cumque Alexandriam veniret, omne illius inceptum frustratum est.

Interea dum hæc Alexandriae agerentur ⁶⁷⁵, Constantinus, re publica bene ordinata, cum tres filios suos, Constantinum et Constantem ac ⁶⁷⁶ Constantium, et filium fratris sui Dalmatium cæsares fecis-

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁶⁶ virgis E1. ⁶⁶⁷ ita E1. luminibus 1^b. deest rell. ⁶⁶⁸ deest 9^c. ⁶⁶⁹ cum m. h. n. dolore 5. ⁶⁷⁰ leges 9^c. ⁶⁷¹ ch. passus est et crucifixus est 5. ⁶⁷² ch. si quis 5. ⁶⁷³ ita E1. veneretur 4. videret rell. ⁶⁷⁴ suggererentur corr. suggererentur E1. Sed illud, quod reliqui codd. tuentur, Ekk. scripsisse videtur. ⁶⁷⁵ agerentur E1. ⁶⁷⁶ deest E1.

NOTÆ.

(221) Nescio quis hæc Ekkehardo prælucri.

set, egritudine captus est; et cum filius ejus Constantius, cui Orientis regnum decreverat ⁶⁷⁷, abisset ⁶⁷⁸, fecit ei testamentum, quod vocato ad se clam presbitero a sorore commendato dedit, precipiens ei, ut nulli hoc nisi Constantio daret (cf. *H. m.* — *Eus. l. l.*). Quod cum ille post mortem imperatoris faceret, etiam apud Constantium maximam familiaritatem obtinuit. Scribunt autem quidam, Constantium imperatorem in Arrianam heresim incidisse et ab Eusebio Nicomediensi episcopo rebaptizatum fuisse, quod æcclesiastica historia non docet, quæ sub magna religione illum decessisse perhibet. (*Eus. H. e. l. l.*) Obiit autem in suburbana villa Nicomediæ, 11. Kal. Junii, anno vitæ 66°, imperii 51°, sepultusque est in Bizantio in basilica Apostolorum.

1. (*Chr. W.*) Hujus anno primo Maxentius, Herculi filius, augustus appellatur.

2. A. D. 312. Maximianus apud Massiliam turpiter occiditur.

3. (*HIER.*) A. D. 313. Quirinus Suscianus episcopus gloriose passus est.

4. A. D. 314. Silvester papa 34us ordinatur, sedensque annis 22, menses 10, migravit 2 Kal. Januar.

5. (*Chr. W.*) A. D. 315. Constantinus Maxentio bellum infert.

6. A. D. 316. Petrus Alexandrinus episcopus martirizatur.

7. (*HIER.*) A. D. 317. Achilles Alexandriae ordinatur episcopus 17us. Hierosolimis ordinatur Macharius 59us. Maxentius interiit.

9. (*Chr. W.*) Diocletianus moritur

10. (*HIER.*) A. D. 320. Licinius persecutionem movet in christianos.

13. A. D. 325. Licinius occiditur. Alexander ordinatur Alexandriae episcopus 18us.

17. (*Chr. W.*) A. D. 327. Concilium 300 episcoporum in Nicea congregatur.

19. A. D. 329. Crux Domini ab Helena invenitur ⁶⁷⁹.

20. (*HIER.*) A. D. 330. Hucusque hystorias scribit Eusebius, exin Hieronimus.

21. A. D. 331. Antiochiæ ordinatur Vitalis episcopus ⁶⁸⁰ 20us, post quem Phylogonus 21us, dehinc Paulinus 22us, post hunc Eustasius ⁶⁸¹; quo ob fidem exiliato, successerunt heretici episcopi numero 11.

23. A. D. 333. Juvencus presbiter Hispanus evangelia versibus composuit.

24. (*Chr. W.*) A. D. 334. Constantinus Bizantium urbem reparavit et ex nomine suo Constantiopolim vocavit. Athanasius Alexandriae ordinatur episcopus 19us.

28. A. D. 338. Marcus papa 35us sedit menses 8, requievitque Nonas Octobr.

29. A. D. 339. Julius papa 36us sedit annis 16 obiit 2 Idus April. Anni ab inicio 4300.

30. A. D. 340. Constantia, soror Constantini, uxor Licinii, moriens, Arrianum quendam presbiterum fratri commendat. (*HIER.*) Constantinus imperator dum bellum molitur adversum Persas, qui Mesopotamiam infestabant, egrediens a Constanti-nopoli, juxta Nicomediæ moritur. Anni Constantii.

Anno dominicæ incarnationis 341. Urbis conditæ millesimo 92. Constantius, filius Constantini, 35us ab Augusto, imperium adeptus, 25 annis cum fratribus suis Constantino et Constante regnavit. Fuit etiam inter successores Constantini Dalmatius, filius fratris sui Dalmatii, quem ipse Constantinus in consortium regni adoptavit. Hi singuli singulas partes ⁶⁸² regendas ab ipso Constantino acceperunt, Constantinus cuncta trans Alpes, Constans Italiam et Ylliricum et Africam, Constantius Asiam et Orientem, Dalmatius Træciam, Macedoniam et Achaïam. Verum Dalmatius, prosperrima indole et patruo haut dissimilis, non multo post a militibus occisus est, Constantio patrueli suo sinente potius quam jubente. Post hæc inter Constantinum et Constantem discordia exorta ⁶⁸³ est propter Italiam et Africam. Constantinus itaque dum nititur partes fratris junioris invadere, bellum movit contra eum, sed dum inconsultius apud Aquileiam prælium aggressus est, a Constantis militibus interfectus est, et in fluvium cui nomen est Alsa non longe ab Aquileia est projectus; sicque Romani imperii principatus, occidentalium quidem partium ad Constantem, orientalium vero pervenit ad Constantium. Igitur Constantis imperium aliquandiu strenuum fuit et justum, deinde cum pravioribus uteretur amicis, intolerabilis provincialibus et militibus factus est injocundus. Unde dum circa Gallias venandi cupiditate per silvas et saltus erraret, auctore Magnentio quodam regni avido, a militibus occisus est, anno ætatis ⁶⁸⁴ 50°, imperii 17°; tribus autem cæsar fuit. (*AUR. VICTOR c. 42.*) Cujus regnum Magnentius invasit, et Decentium consanguineum suum, sive, ut quidam (*H. m.*) volunt, fratrem suum cæsarem fecit. Constantius vero Gallum, patruelem suum, cæsarem fecit, nomenque suum ei imponens, cum in Antiochiam Syriæ misit, ut ibi habitans, partes illas custodiret. Quem tamen postea jussit occidi. Post hæc Constantius Magnentio bellum intulit, factaque congressione, Magnentius solus fugit Lugdunum, ibique coartatus, gladium occulte a parte parietis accepit, sicque perfossus interiit, anno ætatis prope quinquagesimo, imperii quar-

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁷⁷ commiserat 3. ⁶⁷⁸ ita El. adesset 4. id optineret 10. 11. *deest* *rell.* ⁶⁷⁹ jherosolimis inv. 5. ⁶⁸⁰ *deest* 10. 11. ⁶⁸¹ c. XXIII^{us}. Quo El. ⁶⁸² p. regni. r. 5. ⁶⁸³ orta El. ⁶⁸⁴ a. sue 9^c.

to ⁶³⁵. Cujus morte audita, Decentius laqueo fascia A composito vitam finivit. Acta sunt hæc anno imperii Constantii sexto. Eo tempore Romano imperio Constantius solus princeps et augustus prefuit, vir egregiæ tranquillitatis, nimium familiaribus credens et amicis; uxorum amori deditus erat, quibus contentus, nulla transversa libidine aut injusta se pollebat. Ex omnibus tamen uxoribus, quas plures habebat, Eusebiam precipue diligebat; cujus etiam suasu Julianum, fratrem Galli, cæsarem faciens, in consortium regni assumebat. (Cf. RUF. *Hist. eccl.* x, 15.) Post hæc, antiquo hoste paci æcclesiæ semper invidente, Arrius sui que sequaces familiaritatis locum apud Constantium acceperunt, qui eum in erroris sui consortium declinaverunt. (BEDA.) Unde impietas Arriana, Constantii fulta presidio, B exiliis, carceribus et variis afflictionum modis primo Athanasium, deinde omnes non suæ partis episcopos persecuta est. (*H. m.*) Constantius vero inter hæc bellum Parthis preparans, cum audisset Julianum ad imperium inhiare, Parthica expeditione relicta, rediit, et inter Ciliciam et Capadociam febri acerrima, quam indignatio augebat, obiit, anno ætatis 45°, imperii 25°.

1. (HIER.) Primo Constantii anno Jacobus Nisibinus episcopus agnoscitur, cujus precibus sepe urbs discrimine liberata est.

3. (*Chr. W.*) A. D. 343. Constantinus fratri bellum inferens, occiditur juxta Aquileiam.

5. A. D. 345. Maximinus Treverorum episcopus C clarus habetur; a quo Athanasius Alexandriæ episcopus, a Constante profugus, honorifice susceptus est.

9. A. D. 349. Athanasius episcopus ad Constantis litteras regressus est Alexandriam.

13. A. D. 353. Constans haut longe ab Hispania interficitur, anno ætatis 50°.

14. (HIER.) A. D. 354. Gallus, Constantii patruelis, cæsar factus est.

15. A. D. 355. Liberius papa 37us ordinatur. Quo ab hereticis ob fidem in exilium trusus, diaconus ejus Felix 38us in sacerdotium substituitur. Qui (222) cum Constantium devinceret esse hereticum, ab eo post annum dejectus est, et ut quidam (BEDÆ *Mart.*) D dicunt, capite truncatus est, 4 Kal. Aug. Liberius vero exilii tedio victus, heresi subscripsit, Romamque quasi victor intravit (cf. *Chr. W.* — RUF. x, 23.).

6. (*Chr. W.*) A. D. 356. Victorinus rethor et Donatus grammaticus Romæ insignes habentur.

17. A. D. 357. Julianus a Constantio cæsar efficitur.

18. (HIER.) A. D. 358. Eusebius Vercellensis epi-

scopus et Dionisius Mediolanensis et Lucifer Caralitanus exiliantur

19. A. D. 359. Antonius abbas migravit anno ætatis 105°.

20. (*Chr. W.*) A. D. 360. Ossa Andreæ apostoli et Lucæ evangelistæ et Thimothei Constantinopolim allata sunt.

21. (HIER.) A. D. 361. Paulinus Treverorum episcopus in exilio obiit. Hylarius Pictaviensis episcopus Arrianorum instinctu a Constantio in Frigiam exiliatus cum Dionisio Mediolanensi et Eusebio Vercellensi, quarto exilii anno, cum librum de fide Constantio porrexisset, redire permissus est.

23. A. D. 363. Constantius moritur, anno ætatis suæ 45°.

B Anni Juliani apostatæ.

(*H. m.*) Anno dominicæ incarnationis 364. Urbis conditæ millesimo 115. Claudius Julianus jam cæsar, 36us ab Augusto, imperium accepit, et annos duos et octo menses regnavit. De cujus genere ac disciplina et quomodo apostataverit vel qualiter ad regnum pervenerit, pauca dicenda sunt. Constantinus Magnus, qui Constantinopolim fecit, duos ex eodem patre sed non ex eadem matre habuit germanos, Constantium ⁶⁸⁶ et Dalmatium; quorum senior Constantius duos habuit natos, Gallum et Julianum; Dalmatius vero Dalmatium, quem Constantius, ut predictum est, heredem regni cum filiis suis reliquit. Quem cum post mortem Constantini milites peremissent, Gallus quoque et ⁶⁸⁷ Julianus pene cum Dalmatio periculum mortis sustinuerant, nisi Gallum quidem ægritudo, quæ inevitabilis putabatur, liberasset, Julianum vero ætas infantilis; erat enim annorum octo. Cumque ab eis furor imperatorum quievisset, Gallus circa Ephesum apud doctores erat, ubi etiam a progenitoribus possessiones habebat. Porro Julianus crescens in auditoriis Constantinopolitanæ urbis, exercebatur in basilica, ubi doctores erant, habitu privato procedens, habebatque pædagogum eunuchum, nomine Mardonium, preceptorem grammaticum Nicomedem Laconensem, rethoricam vero legebat apud Eubolum sophistam, magistrum Basilii postea episcopi. Erat autem Julianus ab inicio christianus. Cumque in lectione proficeret, et fama per populum volitaret, quod etiam publicam rem gubernare posset, æstuationes induxit imperatori Constantio. Quamobrem amovit eum urbe regia misitque Nicomediam, precipiens ei, ne conveniret Libanium sophistam Syrum, quasi pro eo quod paganus esset; ille tamen librorum ejus lectionibus utebatur. Cumque proficeret in rethorica, supervenit Nicomediam Maximus phylosophus, non ille Bizantius, pater Euclidis, sed Ephesius, quem postea quasi artes magicas

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁸⁵ Hier. E1. ⁶⁸⁶ Constantium — natos desunt E1. ⁶⁸⁷ deest E1.

NOTÆ.

(222) Hæc nescio unde.

exercerentem Valentinianus imperator jussit occidi. Non ob aliam vero causam venit Nicomediam nisi Juliani fama protractus. Apud quem dum Julianus verba philosophica pregustasset, cœpit etiam imperii cupidinem menti ejus immittere. Cumque hæc non laterent aures imperatoris, Julianus inter spem metumque constitutus, suspicionem celare volens, tonsus monachicam simulabat vitam ⁶⁸⁸, et latenter quidem exercebatur in phylosophia, in manifesto autem sacros christianorum legebat libros. Denique in æcclesia Nicomediæ lector est constitutus, et divinos codices, populo audiente, legebat, ut sub hoc habitu furorem declinaret imperatoris, nequaquam tamen a spe recedens quam mente conceperat, dicebatque ⁶⁸⁹ plurimis amicorum suorum, felicia fore tempora, quibus ipse rebus potiretur. Post paululum vero perempto Gallo, repente Julianus fit suspectus imperatori, qui etiam eum custodiri precepit. Et dum fuga lapsus fuisset, diversa loca circuiendo salvatus est, vixque sero uxor imperatoris Eusebia celatum inveniens, supplicavit imperatori, quatinus nil mali pateretur, sed potius phylosophandum ad ⁶⁹⁰ Athenas mitteretur. Ille autem desiderio regni discurrens universam Helladam, vates quærebat responsa reddentes, consulens si ad suum desiderium perveniret, invenitque virum, qui ei desiderata se dicere fateretur. Is eum perducens ad quendam locum ydolorum et intromittens eum in aditum, seductores dæmones evocavit; quibus apparentibus, terrore compulsus Julianus, in fronte sua crucis formavit signaculum. Ad cujus aspectum dæmones repente disparuerunt. Pro qua re magus cœpit culpam Julianum. At ille terrore se invasum significans, crucis se dixit obstupuisse virtutem, quia videntes eam dæmones evanuerunt. Porro magus: *Non suspiceris, inquit, hoc, o bone vir, quod timeant, sed abhominati potius hoc abscesserunt* ⁶⁹¹. Et ita capiens miserum, odio christiani signaculi replevit Julianum. Post hæc igitur evocavit Constantius Julianum, et constituit eum cæsarem, dans ei conjugem Helenam sororem suam, misitque eum contra barbaros ad Gallias. Ubi dum civitatem quandam fuisset ingressus, corona laurea, quibus solent civitates ornari, inter columnas ⁶⁹² pendens, rupto fune, super caput ejus decidit eumque aptissime coronavit. Quo viso, cuncti clamaverunt, hoc fore signum imperii. Ille autem viriliter contra barbaros agens, nobilem eorum regem Nodomarium cepit et Constantio misit; itemque cum Alamannis apud Rhenum fluvium residentibus dimicans, potentissimum regem eorum Badomarium cepit; claraque victoria decoratus, dum mediocritate vitæ atque mansuetudine militibus gratus esset, ab eis appellatus est augustus. Cumque corona d esset imperialis, unus signa portantium torquem quam

A habebat ⁶⁹³ in collo sumens, Juliani capiti circumposuit. Hoc ergo modo Julianus imperator est factus ⁶⁹⁴. Quo facto, nil jam de Constantio cogitans, judices ab illo factos honoribus mulcebat et illius nomini invidiam suscitabat. Igitur repente religione mutata, cum a suis christianus esse putaretur, semet ipsum pontificem nominavit, et veniens ad templa paganorum, sacrificabat, subjectisque talia colere suadebat, et christianum baptisma sacrificiis et invocationibus et sanguinis immolatione abluistudebat. Cumque Constantius propter bellum Persicum Antiochiæ moraretur, sperans Julianus, quod sine bello posset Ylliricum detinere, venit illuc, dicens se velle Constantio satisfacere, quasi non sponte sed coactus a militibus infulas imperii suscepisset. Cujus adventum audiens Constantius, relicto bello, Constantinopolim venit; sed in ipso itinere, ut predictum est, interiit. Quo defuncto Julianus jam Tracas habebat, et non multo post Constantinopolim veniens, appellatus est augustus. Mox cœpit cogitare, qualiter sibi populum complacaret ejusque favorem acquireret; quod hac arte fecit. Bene sciebat Constantium ab omnibus orthodoxis odio haberi, ob quam rem ab æcclesiis videbantur expulsi et episcopi confiscati exilioque directi; simul etiam noverat, paganos fuisse contristatos pro sacrificiorum prohibitione et desiderare tempus quo eorum aperirentur templa ⁶⁹⁵. Artificioso itaque velamine apud utrosque se commendans, primum quidem crudelitati Constantii circa subjectos derogabat, eamque coram omni populo redarguens, jussit episcopos exilio deportatos revocari et confiscatas eorum substantias reddi; templa quoque paganorum, veluti sibi necessariorum, precepit aperiri; et multa talia agens, utrisque se conciliabat, precipue tamen paganis occulte favebat. Igitur dudum studens, paganitatem in omni ditone sua dilatari et christianitatem exterminari, primum quidem Galileorum filios — sic enim Salvatoris nostri cultores appellabat — precepit haut poetarum et rethorum atque phylosophorum legere disciplinas. *Propriis, inquit, pennis secundum proverbium vulneramur; ex nostris enim armati conscriptionibus, contra nos bella suscipiunt. Et templa quidem erant* D aperta, et sacrificia paganorum per civitates secundum voluntatem illius procedebant.

Inter hæc igitur Persæ audientes mortem Constantii, rebellare cœperunt et fines Romanorum invaserunt ⁶⁹⁶. Contra quos Julianus profectionem instituens, in ipso bello divinitus interemptus est. De cujus interfectione diversi diversa sentiunt. Quidam namque ⁶⁹⁷ dicunt (*H. m.*), eum a quodam transfuga per solitudinem tribus diebus ductum, insidias incidisse, et a Persis undique circumventum, a quodam ex his conto percussum esse,

VARIE LECTIONES.

⁶⁸⁸ deest 9c. ⁶⁸⁹ dicebat quam E1. ⁶⁹⁰ deest 9c. ⁶⁹¹ abscesserunt 5. ⁶⁹² columnans 5. ⁶⁹³ deest E1. ⁶⁹⁴ f. est 5. ⁶⁹⁵ t. a. 5. ⁶⁹⁶ vastaverunt 5. ⁶⁹⁷ enim E1.

relatumque in tabernaculum, paulatim sanguine vacuatum defecisse. Quidam vero dicunt, jaculum repente delatum discurrens per brachium in latus ejus demersum fuisse; alii, unum pastorem Ismaelitarum; alii, milites fame et itinere fatigatos eum interemisse; alii, quendam invisibilem hoc fecisse. Sed sive homo sive angelus fuerit, manifestum est, quia divinis jussionibus ministravit. Calistus ⁶⁹⁸ autem, qui inter familiares ejus militabat et heroico versu ejus conscripsit ⁶⁹⁹ hystoriam, ait eum a dæmone fuisse vulneratum. Lybanus vero, sophista Syrus, inter cetera quæ de ejus vita scribit, in fine libri sic ait: « O dæmonum alumne dæmonumque discipule et dæmonum observator, Julianæ. » Nos autem in libro vitæ sancti Basilii Cæsariensis episcopi (*Acta SS. Jun. II, p. 944*) certum legimus, orante et jejunante eodem Basilio cum populo suo, quibus ad Persicum bellum pergens mala minatus est, jussu sanctæ Dei genitricis Mariæ per Mercurium martirem, in eadem civitate quiescentem, ipsum esse peremptum. Fertur ⁷⁰⁰ autem manum suam sanguine implevisse et in aërem sparsisse et ita dixisse: *Vicisti, Galilee, vicisti.* Interiit autem anno imperii sui tercio, septimo vero ex quo cæsar a Constantio factus est, vitæ autem 31°. Post ejus mortem ejus magicæ ⁷⁰¹ Karts inventæ sunt. Per hanc enim iter agens, in templum paganorum ingressus est, clausisque januis, sacrilegia quædam celebravit. Quo defuncto, ingredienti in templum, invenerunt mulierem a capillis suspensam, extensas manus habentem, cujus uterum aperuerat, ut exitum belli in jecore ejus inspiceret. In qua urbe dum ejus nunciatus fuisset ⁷⁰² interitus, publicam cuncti habuere festivitatem, communiter omnes clamantes: *Maxime fatue, ubi sunt vaticinia tua? Vicit te Deus et Christus ejus.* Fuit autem hic liberalibus disciplinis apprime eruditus, facundia ingenti, memoria tenacissima atque amplissima, corpore validus sed brevis, barba proluxa, oculis discurrentibus et ⁷⁰³ huc illucque directis, audax plus quam imperatorem decet, cultor ydolorum superstitiosus, religionis Christianæ insectator studiosus.

Julianus itaque imperator factus, ad ydolorum culturam se transtulit, blandaque persecutione Christianos primum seducere temptavit, illiciens potius quam impellens ad sacrificandum; unde multi decepti sunt (cf. Hier.).

2. (RUFFIN. *Hist. eccl. XI, 28.*) A. D. 365. Pagani apud Sebastianam Palestinæ urbem sepulchrum sancti Johannis baptistæ invadunt, ossa per agros spargunt, eademque rursus collecta et cremata latius

dispergunt; sed quidam monachi ex Hierosolymis intermixti colligentibus, quæ potuerunt colligere ad patrem suum Philippum pertulere. Ille supra se hæc ducens, ad Athanasium per diaconum Julianum misit Alexandriam. Quæ ille paucis arbitris sub cavato sacrarii pariete inclusa, prophetico spiritu posteræ generationi conservavit profutura. Cujus presagium sub Theodosio per Theophilum episcopum completum est, qui, destructo Serapis sepulchro, sancti Johannis ibidem consecravit ecclesiam. (RUFIN. *H. e. x, 54.*) Athanasius Alexandriam rediit. Impius Julianus ad bellum profectus Persicum, divino percutitur judicio, mense octavo anni tercii imperii sui, sed mox altera die absque omni dilatione Jovianus ⁷⁰⁴ coronatur a militibus (*H. m.*).

Annus Joviani.

Anno dominicæ incarnationis 366, ab Urbe condita millesimo 117. Jovianus ⁷⁰⁵ ab Augusto 41us ⁷⁰⁶ (225) imperium suscepit, et menses 8 regnavit, genitus patre Barroniano, incola provinciæ Pannoniæ. Cujus pater cum liberos crebro amitteret, per somnium ei dictum est, ut eum, qui instante partu edendus foret, Jovianum ⁷⁰⁷ diceret. Fuit autem insignis corpore, lætus ingenio, studiosus in litteris, fortis viribus, miles illo tempore quo Julianus legem militibus proposuerat ut aut sacrificarent aut militia cederent. Qui cingulum magis elegit amittere quam imperatoris preceptis obedire; sed Julianus tunc propter belli necessitatem inter milites eum habebat. Qui cum violenter a militibus ad imperium trahe retur, clamabat se nolle paganis hominibus imperare, cum ipse christianus esset. Cumque omnium vox communiter proclamaret, se quoque christianos esse, suscepit imperium. Dein cum Constantinopolim festinaret, venit ad predium Dadastam, ubi tempore hiemis languore constrictus, cum in novo cubiculo recubaret, calore prunarum et nitore parietum nuper calce illitorum suffocatus, obiit octavo mense imperii, anno vitæ ⁷⁰⁸ 33°, 13. Kal. Septembris (*Oros. VII, 1.*).

Anni Valentiniani.

(*H. m.*) Anno dominicæ incarnationis 367. Urbis conditæ millesimo 118. Valentinianus, 42us ⁷⁰⁹ ab Augusto, imperator appellatus est, vir optimus et apice principali dignissimus, et regnavit annis 11. Iste fuit Pannonius genere de Cybala civitate, cujus pater Gratianus, mediocri stirpe ortus, Funarius est appellatus, eo quod quadam die venalem funem portanti quinque milites nequiverint extorquere. Quo merito ascitus in militiam, usque ad prefectoriæ pretorianæ dignitatem ascendit. Ob cujus commendatio-

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁹⁸ callistus 5. ⁶⁹⁹ scripsit 5. ⁷⁰⁰ Ferunt E1. ⁷⁰¹ magicæ E1. ⁷⁰² esset E1. ⁷⁰³ deest. E1. ⁷⁰⁴ jovinianus 1^b. 5. 9^c. ⁷⁰⁵ jovinianus 1^b. 9^c. ⁷⁰⁶ XXXVII^{us}. E1. ⁷⁰⁷ jovinianum 9^c. *semper.* ⁷⁰⁸ v. suæ 9^c. ⁷⁰⁹ XXXVIII. E1.

NOTÆ.

(225) Imperatorum numeros Ekkehardus jam non ex Hieronymo, sed ex Hist. misc. recipit.

nem apud milites Valentiniano resistenti ⁷¹⁰ oblatum est imperium. Qui cum sub Juliano apostata scutariorum tribunus esset et integram fidem haberet, et Julianus quadam die templum Fortunæ ingrederetur, ministri templi, ex utraque parte januarum stantes, aspersione aquæ, sicut ipsi dicebant, ingredienti purgabant. Tunc Valentinianus precedens imperatorem, ut aspersionis guttam sua vidit in clamide, indignatus, pugno percussit templi ministrum, dicens se maculari potius quam purgari. Quod respiciens imperator, jussit eum trudi in custodiam, dicens: *Aut sacrificet, aut militia excedat.* Qui mox sponte discessit. Nec mora, Juliano interfecto, Jovianoque mortuo, in loco persecutoris sui suscepit imperium. Cumque Constantinopolim pervenisset, post 30 dies imperii sui fratrem Valentem in communionem regni assumpsit, largiens ei partes orientales, sibi retentans occidentales. Cumque jam annum tertium cum fratre ageret, Gratianum, filium suum necdum plene puberem, hortatu socrus et uxoris suæ Serenæ ⁷¹¹ augustum creavit. Habuit autem et alium filium parvulum Valentinianum de alia uxore Justina, quam, vivente Severa ⁷¹² nec tamen abjecta, hoc modo duxisse probatur. Justus, Justinæ pater, cum esset Piceni judex temporibus Constantii, vidit in somnis quod ex dextro femore imperialem purpuram genuisset. Quæ visio cum ad Constantii aures pervenisset, metuens ne imperator ex eo nasceretur, mittens occidit Justum. Cujus filia Justina virgo permanens, cum perveniret ad Severæ necticiam, amabatur ab ea, ita ut etiam balneis cum ea uteretur, ejusque pulchritudine obligata et amore capta, diceret imperatori, quod Justina sic speciosa esset, ut etiam ipsam deceret uxorem imperatoris esse. Quo sermone concepto, Valentinianus Justinam

A ducere tractans uxorem, non tamen Severa abjecta, legem proposuit publice per civitates, ut omnes qui voluissent impune bina matrimonia suscipere; nam ideo populosas fore gentes dicebat, quia hoc apud eas sollempne esset. Qua lege proposita, ipse Justinam duxit; ex qua natus est ei Valentinianus et tres filiæ, Justa, Grata, et Galla. Quarum duæ in virginitate permanserunt, Gallam vero Theodosius major duxit uxorem, ex qua Placidia, filia ejus, noscitur esse progenita (Jord. *De r. s. II. m.*). Nam Archadium et Honorium ex Placilla priori conjuge habuit. Auxentio itaque Arriano Mediolanensi episcopo defuncto, Ambrosius presidatum urbis agens, necdum baptizatus, communi civium consensu episcopus eligitur, jubenteque Valentiniano baptizatur, et tanquam dignus in episcopatum ordinatur. Multa itaque prælia Valentinianus cum diversis gentibus commisit, inter quas et Alani rebellaverunt Romanis (*G. Franc. c. 2*). Contra quos cum Valentinianus Romanum direxisset exercitum, plurimi ex eis occisi sunt, reliqui vero Meotidas paludes intraverunt. Tunc Valentinianus dixit exercitibus suis, quod, si qui ex eis Meotidas paludes intrarent et Alanos inde propulsarent, per decem annos absque tributo eos permetteret. Tunc quidam de Sicambria ingressi pugnaverunt contra Alanos, factaque victoria, ejecerunt eos. Quo facto, Valentinianus appellavit eos Attica lingua Francos, hoc est, feroces et duros ac fortes. Cujus ⁷¹³ gentis quia se obtulit mentio regumque ejus in libris sanctorum sepe fit commemoratio, licet facere videar digressionem, pro rerum tamen noticia, repetita ejusdem generis origine, quam brevius potero, regum ejus describam successionem.

DE ORIGINE FRANCORUM.

(*G. Franc. col. Bam.*) Francorum gentis exordia de antiqua Trojanorum prodire prosapia. Nam eo tempore quo post excidium Trojæ Æneas Italiam venit, quidam ex eisdem Trojanis simili modo profugi circa Meotidas paludes applicuerunt, ibique consistentes, terminos suos usque in Pannoniam dilataverunt. Construxerunt autem civitatem Sicambriam, ibique per multos habitantes annos, in populum multum creverunt, et Sicambri primum dicti sunt. Hi pro eo quod Alanos, ut dictum est, de Meotida palude expulerunt, Franci a Valentiniano vocati sunt, et pro hac victoria per decennium remissione tributorum donati sunt. Decennio vero peracto, misit Valentinianus ⁷¹³ ad eos quendam ducem pro exigendis tributis; sed illi, ut erant feroces, tributis ulterius subjacere dedignati sunt, missosque ad se interfecerunt. Fuerunt autem tunc principes inter eos antiquorum vocabulorum preferentes insignia, Priamus et Antenor. Audiens itaque

imperator eorum factionem, nimis iratus, jussit omnem Romanum exercitum cum pluribus ⁷¹⁴ exteris gentibus pugare contra eos. Pugna commissa, cum ex utraque parte multi caderent, tandem Franci multitudinem tantam sustinere non valentes, fugerunt, ibique mortuus est Priamus rex eorum. Egressi autem de Sicambria, venerunt in terram Germaniæ, ad gentem scilicet Romanis infestissimam, habitaveruntque aliquanto tempore in Thuringia cum Marcomede, filio Priami, et Sunnone, filio Antenoris. Omnes autem populi ex illa parte Rheni habitantes Germani dicti sunt, quia corpora magna habebant et fortissimi semper et indomiti erant. Inter hæc defuncto Sunnone, Franci habuerunt consilium inter se, ut unum regem haberent, sicut et gentes ceteræ, acceptoque consilio a Marcomede, Faramundum, ipsius filium, regem constituere, et ex eo tempore leges habere cœperunt, quas gentiles eorum consilarii Wisogastaldus et Salegast

VARIE LECTIONES.

⁷¹⁰ deest E1. ⁷¹¹ ita codd. ⁷¹² Sequens historia Francorum deest E., et in 2. queque omittitur. ⁷¹³ valentinianus 5. ⁷¹⁴ plurimis ceteris g. 5.

fecerunt, a quo Salegast etiam lex Salica inventa dicitur et nominata. Erant autem Franci pagani.

Denique mortuo Faramundo, Clodius, filius ejus, Crinitus successit, a quo Francorum reges Criniti appellati sunt. Ultra Rhenum vero usque ad Ligerim fluvium habitabant Romani, ultra Ligerim autem dominabantur Gothi, Burgundiones vero habitabant juxta Rhodanum, ubi postea facta est civitas Leudunum. Franci itaque de Thuringia Rhenum transgressi, Romanos, qui tunc temporis per suos magistratus Galliae imperabant, bello adorsi sunt, et usque in Carbonariam silvam fugant, fundunt, occidunt, sicque illatam sibi a Romanis injuriam acriter vindicant. Ingressi autem Tornacum et Camaracum civitates Galliae, primo universa maritima, quae inter Scaldum et Sunnam fluvios jacent, violenter obtinent, sicque paulatim progredientes et regredientes, Remos, Suessionam, Aureliam et Agrippinam ac Treverim, postremo omnem Galliam sive Germaniam ab Aquitania usque Bawariam sibi subjugant. Et hi quidem qui Teutonicis⁷¹⁵ commixti sunt, proprio vocabulo Franci; qui autem per conubia a Gallis sunt progeniti, Francigenae sunt appellati. Clodius itaque⁷¹⁶ cum regnaret annis 20, mortuus est; cui successit Meroveus, a quo reges Francorum Merovingi nominati⁷¹⁷ sunt. Quo mortuo, filius ejus Hildericus suscepit regnum. Quem luxuriose viventem et cum filiabus populi fornicantem interficere nolentes, abjecerunt, et Ægidium quendam Romanum super se posuerunt; sed post annos octo poenitentes super hac re, Hildericum revocaverunt, factusque est rex virtute magnus super omnes priores Francorum reges. Agrippinam quippe civitatem temporibus ejus, occisis a parte Ægidii multis Romanis, Franci ceperunt, eamque Coloniam appellaverunt; Treverim quoque apprehenderunt et incenderunt, totamque illam terram vastaverunt.

Mortuo autem Ægidio, Siagrius, filius ejus, successit in locum ejus, seditque in Suessenam civitate, ubi sedes regni erat; sed Hildericus cum exercitu superveniens, omnem terram illam predaus est, et Aurelianensem et Andegavensem civitatem regno suo adjecit. Qui cum regnaret annis 24, mortuus est, et Clodoveus, filius ejus, regnum accepit. Hic cum Siagrio bellum commisit, fugientemque ad Alaricum regem Gothorum, missa legatione, reposcit⁷¹⁸, et redditum interfecit, totumque regnum ejus sibi subjiciens, Romanos in tantum delevit, ut nulla eorum vestigia hodie reperiantur in Gallia. Accepit autem uxorem, neptem Gundebaudi regis Burgundionum, nomine Gothehildam⁷¹⁹ vel Rothildam. Gundebaudus itaque rex Burgundionum quatuor filios habuit, Gundebaudum scilicet patrem Sigismundi et Gothemari; Hilpericum, patrem

A Gothehildæ, Gothegiselum et Gothemarum. Mortuo autem Gundebaudo seniore, Gundebaudus junior occidit fratrem suum Hilpericum, et uxorem illius, ligato ad collum ejus saxo, in aquam mergi precepit, alios vero duos fratres in exilium misit. Gundebaudus autem, dum neptem suam Gothehildam Hilperici⁷²⁰ filiam, secum haberet, et legati Clodovei regis illuc forte directi eam videntes pulchritudinem ejus apud dominum suum laudarent, misso Aureliano quodam honorato suo, accepit eam Clodoveus uxorem, puellam Christianam. Quæ cum ei Christum sepe predicaret illeque credere abnueret, 15° anno regni sui suscipiens bellum contra Alamannos, cum pene vinceretur, hortatu Aureliani se crediturum spondit, si Dei adjutorio Alamannos vinceret; B moxque et illos superavit et omnem terram eorum⁷²¹ sibi subjugavit, ac deinde per sanctum Remigium Remorum episcopum instructus, cum omni gente sua est baptizatus. Post hæc abiit in Pictaviensem civitatem, ubi rex Alaricus habitabat, pugnansque cum eo, interfecit eum, 12° anno ejusdem Alarici. Amalaricus vero, filius Alarici, fugiens in Hispaniam, regnum patris sui postea sagaciter recepit. Anno quinto post hanc victoriam mortuus est Clodoveus in pace, anno regni sui 36°, a transitu vero sancti Martini anno 412°. Habebat autem filios quatuor idem rex Clodoveus, Clodomirem, Theodericum, Hildibertum et Clotharium. Hi regnum ejus inter se diviserunt æqualiter, et elevati sunt in magna potentia. Theodericus vero tunc habebat C filium nomine Theodebertum, strenuum et utilem. Amalaricus quoque, filius Alarici regis Gothorum, sororem illorum nomine Ruothildam petiit in conjugium, quam illi non negantes cum magna gloria ei⁷²² dederunt. Sed cum ille velut Arrianus eam postea indigne tractaret, mittens illa nuncium de Hispania ad fratrem suum Hildibertum in Arverna civitate sedentem, injurias suas ei conquesta est. Unde ille iratus, cum magno exercitu Hispaniam tetendit, occisoque Amalarico, sororem suam cum magnis thesauris abstulit; quæ tamen languore preventa, in ipso est itinere mortua. In illis diebus Gothehild regina veniens Parisium, dixit ad filios suos: *Non me poenitet, filii mei, vos dulciter enutrisse, D tantum injuriam meam indignamini, et mortem patris ac matris meæ vindicate.* Qui mox ira commoti, cum exercitu magno Burgundiam pergunt contra Sigismundum et Gothemarum, filios Gundebaudi, qui patrem ac matrem Gothehildæ interfecit. Sigismundus rex Burgundionum illo in tempore ædificavit monasterium sancti Mauricii sociorumque ejus in loco Agauno, ubi et passi sunt. Collecto autem exercitu, Burgundiones exierunt obviam filiis Gothehildæ et Clodovei; sed, commissa pugna, cæsi Burgundiones fugerunt. Sigismundus itaque, dum fugeret ad sanctos Agaunenses, consecutus est eum

VARIE LECTIOES.

⁷¹⁵ Teutonicis s. theotonicis G. semyer. ⁷¹⁶ deest G. ⁷¹⁷ vocati s. ⁷¹⁸ repoposcit G. ⁷¹⁹ rothildam vel gothehildam G. v. r. deest 4. 10. H. ⁷²⁰ helperici G. sarpus. ⁷²¹ deest G. ⁷²² deest G.

Clodomir, captumque cum uxore et filiis, duxit in A pagum Aurelianensem et in carcerem misit. et postea interfectos in puteum projecit, in loco qui dicitur Columnaticus. Post hæc iterum collecto exercitu, Clodomir in Burgundiam perrexit contra Gothemarum, iterumque repugnantem sed fugientem dum persequeretur et precurreret equo velocissimo, ex adversa parte percussus corruit, et mortuus est. Quod audiens Clotharius, Gundeucam, uxorem fratris sui accepit in conjugium.

Theodericus autem rex, postquam regnavit annis 25, mortuus est, et Theodebertus, filius ejus, ei successit. Qui cum annis 14 regnaret, obiit, et Theodebaldus, filius ejus, illi successit. Quo post annos 7 defuncto, Clotharius, patruus ejus, regnum ipsius cum thesauris multis accepit. Gothehildis autem regina in elemosinas profluens, in summa abstinentia et sobrietate vitam duxit, et apud Turo nicam urbem plena dierum ad Dominum migravit, et in basilica sancti Petri apostoli ad latus viri sui Clodovei sepulta est a filiis suis Hildiberto ⁷²³ et Clothario, ubi et beatissima Genovefa quiescit.

Clotharius autem rex de diversis uxoribus septem habuit filios, de Ingunde regina Guntharium, Hildericum, Sigibertum ⁷²³, Guntrammum, Heribertum, et filiam Glodesindam; de Regingunda vero, sorore Ingundis, habuit Hilpericum. Per amorem enim Ingundis, eo quod esset pulchra et decora, et ipse nimium esset luxuriosus, sororem ejus Regingundam accepit in conjugium. De Gusina quoque accepit Gratianum. Qui cum esset decorus nimis et acerbus ac callidus, patri rebellavit, sed captus et ad patrem adductus ⁷²⁴, in casa quadam incendi jussus est. Hildibertus vero, frater Clotharii, apud Parisium diu ægrotans, mortuus est; cujus regnum et thesauros Clotharius rex assecutus est. His etiam temporibus beatus Medardus episcopus plenus virtutibus migravit ad Dominum, quem rex Clotharius in Suessione civitate cum magna gloria sepeliri fecit.

Post hæc Clotharius rex febre correptus obiit, anno regni sui 51°, regnumque ejus quatuor filii ejus inter se dividerunt, scilicet Heribertus, Guntrammus, Hilpericus, Sigibertus, accepitque Heribertus regnum Hildiberti patris sui, sedemque constituit Parisius; Guntrammus autem, regnum Clodomiris accipiens, Aurelianis sedem constituit; Hilpericus vero, regnum patris sui Clotharii possidens, Suessionis sedem posuit; Sigibertus autem regnum Theoderici, scilicet Austrasiam, sortitus, apud Metensem civitatem regni sedem ⁷²⁵ locavit. (PAUL. DIAC. III, 53.) Ex quibus Guntrammus rex pacificus et omnibonitate laudabilis erat, vitamque in conversatione sancta ducebat; cujus unum factum mirabile huic

operi placet inserere. Quodam tempore dum venatum iret, omnes ejus socii per silvam discurrentes, illum solum cum uno tantum sibi fidelissimo dimiserunt juxta rivulum quendam. Quem cum gravis somnus urgeret, caput suum in illius fidelis sui sinum posuit et dormivit. Cum subito vidit ille in cujus sinu dormiebat, quasi parvum animal de ore regis exire et ad rivum tendere multoque nisu temptare si quo modo posset transire. Cumque transitus copiam non inveniret, ille qui hoc vidit gladium suum de vagina eduxit, rivoque superponens, illud transire fecit. Transiens autem rivum, non longe inde in foramen unum montis juxta positi intravit, reversumque per eandem viam, post horam unam in os regis rursus introivit. Qui mox evigilans, magnam visionem se vidisse narravit, dixitque sibi apparuisse in somnis, quod iter agens ad quendam fluvium magnum veniret, quem per ferreum pontem transiret, veniensque sub montem quendam, multum ibi aurum videret. Quod cum illi fideli suo narraret illeque vicissim sibi omnia quæ gesta sunt intimaret, ad locum illum accesserunt, fodientesque multa pondera auri ⁷²⁶ antiquitus ibi reconditi invenerunt; de quo auro rex idem postea ciborium magnum fieri diversisque gemmis exornari precipiens, voluit illud ⁷²⁷ Hierosolimam ad sepulchrum Domini mittere, sed cum hoc perficere non potuisset, jussit illud poni supra corpus beati Marcelli martiris in Cabillona civitate sepulti, diciturque aliud huic simile non inveniri.

(G. Fr.) Hilpericus autem accepit uxorem Audevoram, quæ peperit ei tres filios, Theodebertum, Meroveum et Clodoveum. Heribertus vero duxit Ingobergam. Quæ cum haberet duas puellas nimis pulchras, cujusdam pauperis filias, rex in amorem earum vehementer exarsit. Quas cum regina odio haberet, rex iratus eam abjecit, et unam ex illis in conjugium sumpsit, deinde alteram quoque sibi copulavit. Pro qua re cum sanctus Germanus Parisiorum episcopus utrosque excommunicaret, et rex hoc parvipendens eam non dimitteret, percussa Dei judicio, mortua est, nec multo post rex ipse defunctus est. Porro Sigibertus rex videns nequitiam fratris sui, dedignatus talia conjugia, legationem in Hispaniam misit, regisque filiam Brunihildem petiit et accepit, puellam pulchram et ingeniosam; et quia Arrianæ legi subjecta erat, in nomine sanctæ Trinitatis eam baptizari jubebat; ex qua filium Hildibertum suscipiebat. His temporibus sanctus Columbanus de Hibernia in Galliam venit, quem Sigibertus rex benigne suscepit. Hilpericus autem, frater Sigiberti, videns eum regali conjugio sublimatum, cum jam plures uxores haberet, sororem Brunihildis natu majorem, nomine Geltsuindam, in conjugium petiit, promittens per legatos, omnes alias uxores se dimis-

VARIÆ LECTIONES.

⁷²³ coaa. modo hildib. modo hildeh.; modo sigib. modo sigeb. Priorem scripturam ex plurimis locis recepi. ⁷²⁴ ductus 5. ⁷²⁵ s. r. 5. ⁷²⁶ deest 5. ⁷²⁷ v. ad iher. illud ad 9^c.

sarum. Qua desponsata et cum multis thesauris accepta, Fridegundis, quaedam ex uxoribus ejus plurimis, genere infima sed speciosa et callida, hanc in stratu suo per noctem strangulavit, et priorem Audevoram ⁷²⁸ consilio pessimo ab eo separavit, ipsaque in locum earum quasi legitima successit.

Eo tempore Justinianus imperator apud Constantinopolim obiit, Justinus vero imperium ambivit.

Post hæc Hilpericus Theodebertum ⁷²⁹ filium suum ultra Ligerem in regnum fratris sui Sigiberti cum exercitu direxit; qui mox Turonum et Pictavim ceterasque urbes invasit, æcclesias incendit, monasteria destruxit, clericos interfecit. Contra quem Sigibertus movens exercitum, interfecit eum; Hilpericus vero cum uxore ⁷³⁰ Fridegunda fugit in Turnacum. Sigibertus autem civitates quæ ultra Parisium sunt accipiens, cum Franci, qui ⁷³¹ quondam Hildiberto seniori subditi erant, hunc vellent super se regem constituere et Hilpericum relinquere, fraudibus et consilio Fridegundis, quæ nimium callida erat, interfectus est, anno regni sui 14°, ætatis autem ⁷³² 40°. Tunc Brunihildis cum filiis suis apud Parisium sedebat; Gundaldus autem dux, qui erat major domus, filium Sigiberti parvulum Hildibertum furtim per noctem abstulit, et cum eo fugit, collectisque gentibus, super quas pater ejus regnaverat, regem illum constituit. Tempore illo beatus Germanus Parisiorum episcopus, plenus virtutibus magnis ⁷³³, migravit ad Dominum. Mortui autem sunt ⁷³⁴ et filii Hilperici omnes quos habebat de Fridegunde; sed ad ultimum genuit Clotharium, qui postea factus est rex magnus, et hic genuit Dagobertum. Inter hæc maximæ discordiæ ortæ sunt inter Hilpericum et nepotem suum Hildibertum, filium Sigiberti, irritabantque eos ex utrisque partibus Fridegundis et Brunihildis. Eo quoque tempore mortuus est bonæ memoriæ Guntrammus rex inclitus, frater Hilperici, cum regnaret annis 31; cujus regnum, scilicet Burgundiam, Hildibertus, fratruelis ejus, accepit. Post hæc eum Fridegundis adulterium cum Landericum quodam committeret et hoc regi Hilperico innotesceret, illa eum metuens, egit consilium cum duobus juvenibus, qui regem sero de venatione venientem, statim ut de equo descendit, interfecerunt, clamantes, ipsi insidias esse de parte Hildiberti; sicque ipsa cum filio suo parvulo Clothario regnum tenuit. Hildibertus igitur, filius Sigiberti, cum regnaret annis 20, mortuus est, habens duos filios, seniore nomine Theodebertum ex concubina, juniorem Theodericum ex regina; sed senior Theodebertus regnum accepit, scilicet Austrasiam; juniorem vero Theodericum avia sua Brunihildis direxit in regnum Guntranni regis, videlicet Burgundiam.

Eo tempore Fridegundis mortua est. Brunihildis autem pravum consilium subministravit nepoti suo Theoderico, dicens: *Cur non requiris thesaurum et*

*A regnum patris tui de manu Theodeberti, cum non sit frater tuus, sed de meretrice quadam, patris tui concubina, sit editus? Ille vero hæc audiens, ut erat acerbis moribus, exercitum plurimum contra fratrem direxit. Cumque convenirent in prælium, Theodebertus victus, fugit Coloniam. Theodericus autem illum persecutus, cum cuncta vastasset, et populus ut subjectis parceret ad eum clamasset, ait: *Si vultis ut parcam vobis, Theodebertum michi vivum adducite, aut caput ejus afferte* ⁷³⁵! Qui civitatem ingressi, cum suaderent Theodeberto, ut thesaurum redderet, quatinus frater ejus recederet, ille verbis eorum credulus, ingreditur thesaurarium suum, et cum preciosissima quæque requireret, unus ex eis retro cervicem ejus gladio percussit et caput ejus amputavit.*

*B Theodericus vero apprehendens ipsam civitatem, multos thesauros accepit, rediensque ad urbem Metensem, filiam Theodeberti pulchram nimis cum duobus filiis parvulis abduxit, filiosque occidens, filiam in conjugium accipere voluit. Cui cum diceret Brunihildis: *Non debes ducere filiam fratris tui*, ille iratus ait: *Nonne tu dixisti michi quod non esset frater meus? Cur induxisti super me peccatum hoc, auctrix mortis?* Et evaginato cultro, voluit eam transfigere; sed illa a circumstantibus erepta est. Post hæc odio nimio infecta, potionem venenatam per ministros suos ei direxit; quam ille bibens, mortuus est. Taliter refert hystoria Francorum. Sed in libro actuum sancti Columbani (c. 57. sq.) legitur quod apud Tulbiacum pugnaverint, victumque Theodebertum et fugientem Theodericus insecutus apprehenderit et ad aviam suam Brunihildem adduxerit, quem illa clericum fieri rogaverit, sed non post multos dies impie peremerit, Theodericus vero apud Metensem civitatem commorans, divino igni crematus sit. De hac controversia scriptores videant. Mortuo autem Theoderico, filius ejus Sigibertus in regnum successit, ille scilicet de quo in libro actuum sancti Galli legitur, quod Gunzonis ducis filiam desponsaverit, quam idem beatus Gallus a dæmonio liberavit. (Vit. Col. l. l.) Clotharius itaque, filius Hilperici, collecto exercitu, fines regni, qui suæ ditioni debebantur, cum conabatur recipere, Sigibertus ei cum exercitu occurrit; quem ille captum occidit, et quinque fratres ejus, filios Theoderici similiter interemit. (G. Fr. l. l.) Post hæc Burgundiones et Austrasii, facta pace cum Francis, Clotharium in monarchia totius regni regem sublimaverunt. Tunc conclamantibus omnibus Brunihildem morte turpissima esse condignam, primo camelo impositam totum exercitum gyrare fecit, deinde indomitorum pedibus equorum alligatam interini precepit, sepulchrumque ejus ignis fuit. Et autem Clothario filius nomine Dagobertus, puer efficax et strenuus et ad omnia sollertissimus, quem rex adultum cum Pippino duce in Austrasiam regnaturum direxit. Clotharius autem cum regnaret an-*

VARIAE LECTIONES.

⁷²⁸ audevoram 9^c ⁷²⁹ theodericum 9^c ⁷³⁰ u. sua 9^c ⁷³¹ a. qui Franci quondam 9^c ⁷³² a. sue 9^c
⁷³³ deesi 9^c ⁷³⁴ s. a. 5. ⁷³⁵ auferte 5.

nis 44, plerumque dierum mortuus est, et Dagobertus, A filius ejus, monarchiam in tribus regnis solus obtinuit, fuitque fortissimus et Francorum nutricius, in judiciis æcclesiasticis severissimus, largitor elemosinarum precipuus, pacem in toto regno suo statuens, et timorem gentibus in circuitu incutiens, ipseque velut Salomon pacificus regnum obtinuit quietus.

Eo tempore defuncto Guadoaldo majore domus, Erchinoaldum virum illustrem in locum ejus statuit Dagobertus. Habebat autem idem rex ex regina Mahthilda (224) de genere Saxonum ⁷³⁶ filios duos, Sigibertum et Clodoveum, quorum majorem Sigibertum duci Pippino et sancto Chuniberto Coloniensi episcopo in Austrasia regnaturum direxit, juniorem Clodoveum secum retinuit. Sigibertus hic sancto Romacho ⁷³⁷ episcopium Trajectense dedit. Pippinus B autem dux pater erat sanctæ Gerdrudis virginis et Beggæ, quam duxit uxorem Ansgisus, filius sancti Arnolli, viri magni Deoque dilecti, qui pro amore Dei renunciavit seculo, divino se mancipavit servitio, factusque est postea episcopus Metensium; deinde heremiticam diligens vitam, plenus virtutibus migravit ad Dominum. Hujus sancti Arnolli pater fuit Arnolfus, vir illustris, filius Ansberti et Blithildæ, Lotharii regis filia (cf. *Vit. S. Rem., S. Arnolf., S. Gertr.*).

(G. Fr.) Dagobertus autem rex cum regnaret annis 34, mortuus est, et Clodoveus, filius ejus, regnavit pro eo super Francos, accepitque uxorem de genere Saxonum ⁷³⁸, nomine Mahthildem ⁷³⁹, pulchram et ingeniosam, quæ genuit ei ⁷⁴⁰ tres filios, Lotharium, Hildericum et Theodericum. Sigibertus vero, frater Clodovei, rex Austrasiorum, defuncto duce Pippino, filium ejus Grimoaldum majorem domus constituit. Habuit autem et ipse Sigibertus filium parvulum, nomine Dagobertum. Decedente igitur tempore, Sigibertus defunctus est, et Grimoaldus major domus filium ejus Dagobertum totondit, Didonemque, Pictaviensis urbis episcopum, in Scythiam exilians, Dagobertum episcopatu preposuit. Quod indignantes Franci, Grimoaldo insidias statuunt, captumque Clodoveo deferunt. Quem ille vinculatum carceri mancipavit, ubi, ut dignus erat, vitam finivit.

Eo tempore Clodoveus, instigante diabolo, brachium sancti Dionisii martiris abscidit, ex quo regnum Francorum casibus pestiferis concidit. Clodoveo itaque post 15 annos regni sui defuncto, Franci statuerunt Lotharium, fratrem ejus, cum matre Mahthilda regnare pro eo. Hic sanctum Leodegarium Augustuduni fecit episcopum. Eo quoque tempore Erchinoaldo majore domus defuncto, in locum

ejus successit Ebroinus. Post non multum vero tempus mortuo Lothario, Ebroinus major domus Theodericum fratrem ejus constituere voluit regem; sed quia idem Ebroinus jam odiosus fuit Francis, spreto ejus consilio, alterum ejus fratrem ⁷⁴¹ Hildericum ⁷⁴², qui Austrasiis jam imperabat, super se regem constituunt. Quod videns Ebroinus, in Luxoviense cœnobium tonsa capite, quasi perpetuo monachus, se contulit. Post aliquod tempus Hildericus, cum levis esset ac omnia inconsulte ageret, a quibusdam cum regina ⁷⁴³ pregnante interfecto, rursusque Theoderico in regnum revocato, Ebroinus de claustris prorumpens, ad regem pervenit, receptoque principatu suo, tyrannidem magnam in Francos, quibus odiosus erat, exercuit, inter quos et sanctum Leodegarium occidit. Mortuo autem Theoderico, filii ejus Clodoveus et Hildibertus regnaverunt; post quos Dagobertus junior; cui Hilpericus cum Reginfrido succedentes, a Karolo, Pippini filio, dejecti sunt, et Lotharius substitutus; post quem iterum Hilpericus regnavit; post hunc Theodericus. Quo vicesimo Leonis imperatoris anno mortuo, et primo Constantini, ejusdem Leonis filii, anno Karolo defuncto, quinque annis post Theodericum sine rege interlapsis, sexto demum anno Pippinus et Karlomannus, filii Karoli, Hildericum statuunt regem, qui et ultimus erat de antiquo genere regum (cf. *gen. Kar.*).

Tempore autem regum precedentium, post mortem Ebroini Ansgisus ⁷⁴⁴, sancti Arnolli filius, nomen, ut aiunt (cf. P. D. vi, 23), ducens ab illo Trojano Anchisa, ⁷⁴⁵ patre Æneæ, major domus effectus est in regno Francorum; post quem Pippinus, filius ejus et Beggæ sororis sanctæ Gerdrudis; post hunc filius ejus Karolus, cognomento Fortis, qui per multas pugnas principatum tulit de manu Reginfridi; quem Karolum genuit Pippino Albhaidis, soror Diodonis domestici sui, quam ille superduxit legitimæ uxori suæ Plectrudi, de qua susceperat Druogonem et Grimoaldum (*ib.* vi, 42). Quam rem dum detestaretur sanctus Lampertus ⁷⁴⁶ episcopus, ab eodem Diodone est interfectus, Pippino, ut aiunt (225), consentiente (cf. *SIGEB. Vit. S. Lamb.*), Hildiberto, Theoderici filio, regnante. Mortuo autem hoc Karolo, filii ejus Pippinus et Karlomannus principatum tenuerunt simul annis 4, postea Pippinus solus anni 7, adhuc quidem regibus in Francia ex antiqua stirpe solo nomine regnantibus sed nil regni dignitatis habentibus, donec per auctoritatem Zachariæ papæ, Hildericus, qui tunc falsum regis nomen habebat, detonso et in monasterium detruso, isdem Pippinus ex prefecto palatii in regnum est sublimatus.

VARIAE LECTIONES.

⁷³⁶ sagonum 5. ⁷³⁷ romocho 10. remacho 9c. et ita 5. recentiori manu. ⁷³⁸ sagonum 5. ⁷³⁹ balthildem 4. et ita infra. ⁷⁴⁰ deest 9c. ⁷⁴¹ fr. e. 5. ⁷⁴² deest 9c. ⁷⁴³ deest 9c. ⁷⁴⁴ ansgisus corr. ansgisus 10. et ita 11. ⁷⁴⁵ anchiso 5. ⁷⁴⁶ Lantpertus C.

NOTÆ.

(224) Macthilda.

(225) Hæc tamen in Vita S. Lamberti haud leguntur neque alibi invenire potui; cf. quæ hac de re docte disseruit Hirsch de Vita Sigeberti p. 295 sqq.

tus, ac deinde per successorem ejus Stephanum papam una cum uxore sua Bertherada filiisque Karolo et Karlomanno regali est unctione consecratus et in regno confirmatus, anno ab incarnatione Domini 754 (cf. EINH. c. 1).

^{*)} C. add. : Ipse autem Diodo paulo post pessimo languore cruciatus, a vermibus consumptus et ob intolerantiam foetoris ⁷⁵⁷ in Mosam fluvium demergitur, omnesque hujus fugæ complices infra annum divinitus puniuntur. Ex. Sigeb. G. a. 699.

His de gente regibusque Francorum noticiæ causa sive per repetitionem precedentium seu per anticipationem sequentium dictis quasi per quendam excessum, jam redeamus ad inceptum.

Anni Valentiniani.

(Chr. W.) Valentinianus primo regni sui anno, qui est Dominicæ incarnationis 567, fratri suo Valenti regnum Orientis dedit, ipse occidentale tenuit.

A. D. 368. Damasus papa 59us ordinatus, sedit annis 26⁷⁴⁸, sub seditione tamen, quia Ursinus, quidam diaconus Romanæ æcclesiæ, sibi sacerdotium usurpavit. (BEDÆ Mart.) Damasus vero constituit ut psalmi die noctuque canantur in æcclesia.

(Chr. W.) A. D. 369. Lana vera ⁷⁴⁹ pluvie permixta de nubibus fluxit.

A. D. 370. Hylarius Pictaviensis episcopus obiit.

A. D. 371. Athalaricus rex Gothorum Christianos in sua gente persequitur.

(HIER.) A. D. 372. Eusebius Vercellensis et Lucifer Caralitanus obierunt.

(Chr. W.) A. D. 373. Valentinianus Saxones cæde perdomuit in Francia.

(HIER.) A. D. 374. Dilimus Alexandrinus multa de nostro dogmate commentatur.

A. D. 375. Sanctus Martinus Turonis ordinatur episcopus.

(Chr. W.) A. D. 376. Magnentia, quæ et Tecla, Romanorum nobilissima, Hierosolimam veniens, magnis virtutibus et humilitate claruit.

A. D. 377. Valentinianus, rupta vena nuper incisa, moritur ⁷⁵⁰.

(H. m.) Valens ⁷⁵¹ igitur, frater Valentiniani, dum per concessionem fratris regnaret cum eo in regno Orientis, id est in Constantinopoli, annis 11, post mortem fratris regnavit ibi annis 4, Gratiano et Valentiniano, fratris sui filiis, regnum Occidentis, id est Romanum tenentibus imperium. Hic itaque Valens, mox ut frater ejus ab eo discessit, Dominica uxore sua, ut aiunt; suadente, ab Eudoxio Arriano episcopo rebaptizatus est, statimque in Christianos persecutionem moveret, si fratrem non timeret (cf. Oros. vii, 52). In Antiochia tamen plurimo tempore commorans, omnibus licentiam dedit sua sacra ce-

lebrare, gentilibus scilicet atque Judæis et omnibus hereticis; illis tantummodo inimicus erat qui apostolicam doctrinam predicabant. Post mortem vero fratris impietatem, quam mente conceperat, operibus explebat. (HIER. — BEDÆ. — JORD. De r. s. — H. m.) Nam sacerdotes Domini exiliabat, monachos in militiam cogebat, nolentes militare interfici jubebat. Inter hæc, diabolico instinctu perscrutari cupiens quis post eum regnaturus esset, necromantiam fecit; sed diabolus, ejus audacia et crudelitate abusus, non aperta sed obliqua ei responsa dedit, per quæ multos artificiose interemit. Demonstravit enim ei quatuor litteras, θ, ε, ο, δ, dicens, hoc nomen post Valentem imperii culmen accepturum. Unde ille zelo ductus, multos interemit, quos tyrannidem assumere estimavit. Occidebantur itaque Theodati, Theodori, Theodoti, Theodunculi, et quicumque has litteras in capite sui nominis habebant. Hoc ergo timore plurimi ⁷⁵² sua nomina mutaverunt, negantes cum juramento quæ prius habuerunt, ut pericula effugerent. Inter ceteros autem occisus est et Theodosius vir fortis, ex Hispania genus ducens, pater Theodosii postea imperatoris. Hic Theodosius a Valentiniano, fratre Valentis, in Africam missus, Firmium quendam sese in regnum extollentem ad mortem coegit, totamque Africam et Mauritaniam Romano imperio subjecit. Sed cum a Valente per invidiam juberetur occidi, prius in remissionem peccatorum rogabat baptizari, sicque jugulum ultro prebuit percussori.

C Ea tempestate Hunorum gens, diu inaccessis seclusa montibus, repentina rabie percita, exarsit in Gothos, eosque conturbatos ab antiquis expulit sedibus. Qui transito Danubio ad Valentera venerunt, et sine omni pactione suscepti, Tracias ad habitandum ab eo acceperunt. Deinde cum idem imperator non daret eis quod sufficeret, non sustinentes famem, apprehenderunt arma, euntesque per Traciam, omnia licenter vastabant et incendebant (cf. JORD.). Hoc audiens Valens, egressus ab Antiochia, congregavit exercitum, ut pugnaret cum Gothis; (H. m.) primumque moratus apud ⁷⁵³ Constantinopolim, misit Trajanum magistrum militiæ contra eos; qui victus ignominiose reversus est. Qui cum Valens molliciem exprobraret, ait: *Non ego victus sum, o imperator, sed tu, qui contra Deum pugnas, barbaris nutum ejus concilias. An nescis, quos ab æcclesiis expulisti et quibus eas tradidisti?* Ille sera pœnitentia stimulatus, episcopos ceterosque sanctos revocari de exiliis precepit. Inter hæc barbari per Traciam ⁷⁵⁴ discurrebant, jamque suburbana Constantinopolitana, nullo prohibente, incendebant. Egressus itaque de Constantinopoli, duxit exercitum ad urbem Adrianopolim, commissaque pugna cum Gothis, primo impetu Gothorum Romani equites

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁵⁷ foetoris C. ⁷⁵⁸ XVIII. 5. 10. 11. ⁷⁵⁹ vero 5. 10. deest 9. 11. ⁷⁵⁰ 9c. add. : Abhinc error annorum usque ad Karolum Magnum. ⁷⁵¹ 5. ad rubram : De Valente. ⁷⁵² multi EI. ⁷⁵³ deest 5. ⁷⁵⁴ trachiam 5.

audatos deseruere pedites, quos Gothi mox circumdederunt, ac sagittarum nubibus huc et illuc fugientes obruerunt. Ipse quoque imperator Valens sagitta sauciatus et in fugam versus, cum ob nimium dolorem de equo laberetur, in vilissimam casam deportatur, ubi, Gothis supervenientibus ipsumque⁷⁵⁵ ibi nescientibus, igne imposito concrematur, anno vite⁷⁵⁶ 50°, regni autem 15°, quorum 11 regnavit cum fratre, 4 post illum. Justo itaque Dei iudicio ab illis igni crematus est, quos ipse perfidiae succenderat igne. Antea quippe petentibus Gothis ut eis mitteret predicatores et doctores, qui eos catholicam fidem instruerent, misit Arrianos doctores, sicque omnis illa gens Arriana facta est. Mortuo autem Valente, Gothi jam securi pergunt ad urbem Con-

stantinopolim, ubi tunc Dominica, uxor Valentis, sedebat; quæ ex ærario publico premia bene certantibus prebens, urbem viriliter defendebat. (HIERA.) Sub his temporibus Apollinaris Laodicensis episcopus multa nostræ religionis scripta composuit; qui postea devians a fide, heresim sui nominis instituit. Quia⁷⁵⁷ vero Gothorum mentio non solum in hoc loco sed et in precedentibus sepe est habita, et in sequentibus sepius habenda⁷⁵⁸, non superfluum videtur, si de origine eorum altius ab initio repetatur, et qui aut unde essent, quam brevissime verissimeque potest, hic aliquid inseratur, quia et Huni, qui eos de sedibus suis expulisse referuntur, originem ex his traxisse dicuntur, Gepidi quoque et Amazones ex eis processisse leguntur.

HYSTORIA GOTHORUM⁷⁵⁹

(JORD.) Claudius Ptholomeus, orbis terræ aëseripto egregius, refert in secundo sui operis libro, esse in oceani arctoi salo insulam quandam magnam, nomine Scanziam, in modum folii cetri lateribus pandis per longum ductam, quam et Pomponius Mela in maris sinu Codano positam refert, cujus ripas influunt oceanus. Hæc a fronte posita est Vistulæ fluminis, qui Sarmaticis montibus ortus, in conspectu Scanzie septentrionali oceano trisulcus illabitur, Germaniam Scythiamque determinans. Ubi etiam aliæ plures⁷⁶⁰ insulæ dicuntur esse dispositæ; ad quas si congelato mari ob nimium frigus lupi transierint, luminibus feruntur privari. Ita non solum hominibus inhospitales verum etiam bestiis terræ sunt crudeles. In Scanzia vero insula multæ et diversæ manent nationes, quarum septem commemorat Ptholomeus; ex quibus una dicta Adogit in arctoa parte ejusdem insulæ consistit, quæ in media æstate 40 diebus et noctibus lucem continuam fertur habere, itemque medio brumali tempore eodem dierum noctiumque numero, alternato mœnore cum gaudio, claram lucem nescire. Et hoc inde venit, quia prolixioribus diebus per axis marginem solem vident redeuntem ad orientem, brevioribus vero non sic apud illos conspicitur, ut australes conspiciere censuerunt. Nobis enim videtur sol ab imo surgere, illis vero marginem circuire. Nec hoc alicui incredibile videatur, quia Plinius (II, c. 75), secularium eruditissimus litterarum, eodem fieri modo in insula Thile testatur circa solsticium æstivale et brumale aliquibus tantum diebus. Quod et venerabilis Beda comprobat, dicens (226) sibi dictum fuisse a quibusdam clericis, qui in eadem insula fuerunt a Kal. Febr. usque ad

B Kal. Augusti, quod in diebus circa æstivale solsticium in vespertina hora abscondat se sol, occidens quasi post parvulum tumulum, ita ut in minimo illo spatio nichil fiat tenebrarum, sed quicquid homo operari voluerit, tanquam in presentia solis possit; et si in altitudine montium ejusdem terræ fuissent, forsitan sol nunquam eis latuisset⁷⁶¹. In medio autem spatio illius minimi temporis media nox fit in medio terrarum orbis. Sed et beatus Augustinus in sententia, quæ in æcclesiastice fit de sole, de ambitu solis dicit (*De Genesi* lib. I. Opera ed. Froben. III, p. 506) : *Australis ergo pars cum habet solem, nobis dies est; cum autem ad partem aquilonis circuiens pervenit, nobis nox est; non tamen in alia parte non est dies, ubi presentia solis est, nisi forte poeticis figmentis cor inclinandum est, ut credamus solem mari se immergere atque inde lotum ex alia parte mane surgere; quamquam, si ita esset, abyssus ipsa solis presentia illustraretur atque ibi dies esset; posset enim et aquas illuminare, quando ab eis⁷⁶² non posset extingui; sed hoc monstruosum est suspicari.*

(JORD.) Alia quoque gens ibi est, quæ Suchans dicitur, cujus gentis homines equis utuntur exiniis, et hi sunt qui in usus Romanos Sapherinas pelles, commercio interveniente, per alias innumeras gentes transmittunt, famosi decora pellium nigredine. Ii⁷⁶³ cum inopes vivant, ditissime vestiuntur. Sunt ibi et Suetidi, cogniti in hac gente, reliquis corpore eminentiores, quamvis Dani, ex ipsorum stirpe progressi, Herulos propriis sedibus expulerint, qui inter omnes Scanzie nationes nomen sibi precipuum ob nimiam proceritatem affectant⁷⁶⁴.

Ex hac igitur Scanzia insula, quam alii Scanda-

VARIE LECTIONES.

⁷⁵⁵ ipsum 9c. ⁷⁵⁶ v. sue 5. 9c. ⁷⁵⁷ *Historia Gothorum deest E; in DI. vero in quaternionibus XII. XIII. jam deficientibus separatim scripta erat. In 2. qui plurima omisit omnia jam inde a verbis: Mortuo autem Valente omissa sunt.* ⁷⁵⁸ est h. 5. ⁷⁵⁹ Gothorum 5. ⁷⁶⁰ quam plures 9c. ⁷⁶¹ l. eis 5. ⁷⁶² q. non p. ab eis 5. ⁷⁶³ hii 5. *sepius.* ⁷⁶⁴ affectent 4. 10. affectent 9c.

NOTÆ.

(226) Hæc in Bedæ operibus frustra quæri, sed in Dicuili libro *De mensura orbis* VII, 2, 6, legi, jam

Lappenberg. Archiv. VI, p. 890 adnotavit.

naviam dicunt (PAUL. DIAC. 1, 2. Cf. c. 1), quasi officina gentium, aut certe velut e vagina nationum, diversæ nationes egressæ sunt, Dani, Daci, Heruli, Rugi, Turcilingi, Wandali, Winili qui et Longobardi, et hi qui postea Burgundiones dicti sunt, et aliæ multæ barbaræ nationes. (JORD.) Ex eadem quoque cum rege suo nomine Berich Gothi, qui et Gethæ, quondam memorantur egressi cum tribus tantum navibus. Sed qui in una erant navi, aliquantulum⁷⁶⁵ ut fieri solet, tardiores, cum alios sequi non possent, in quandam Vistule fluminis insulam venientes, quousque meliores invenirent sedes, ibi resederunt, nomenque genti ex tarditate sua dederunt (Ibid., c. 17) Nam lingua eorum pigritia Gepanta dicitur, ipsaque gens postea paulatim corrupto nomine ex vitio tarditatis Gepidorum vocabulum sortitur. Quod ipsum nec credo falsissimum; sunt enim ingenio tardiores et velocitate corporum graviore. (C. 4 sqq.) Alii vero qui in duabus erant mox ut citeriorem oceani ripam attigerunt, nomen loco dederunt, qui hodieque, ut fertur, Gothiscanzia vocatur. Inde mox promoventes, ad Ulmerugorum sedes, qui tunc oceani ripas insederant, castra metati sunt, eosque, commisso prælio, propriis sedibus expulerunt, vicinosque eorum Wandalos tunc subjugantes, suis victoriis applicaverunt. Ubi vero⁷⁶⁶, magna populi numerositate crescente, quintus jam pene rex post Berich regnabat, Filimer, Gadarici Magai filius, consilium dedit, ut cum familiis suis Gothorum ind⁷⁶⁷ promoveret exercitus. Qui aptissimas sedes locaque dum quereret congrua, pervenit ad Scythiæ terras, quæ lingua eorum Ovim⁷⁶⁸ vocabantur. Ubi delectatus magna ubertate regionum, per pontem transposuit exercitum ultra quendam fluvium. Medietate autem exercitus transposita, pons, ubi annem trajecerat, dicitur irreparabiliter corruisse, nec ulterius licuit jam alicui ire aut redire. Nam is locus, ut fertur, tremulis paludibus voragine circumjecta concluditur, quem utraque confusione natura reddit impervium. Verumtamen hodie illic et voces armentorum audiri et indicia hominum deprehendi, commæantium attestatio, quamvis longe audientium, solet perhibere. Hi ergo, qui apud Filimer dicuntur in terras Ovim emenso amne transpositi, optato potiti solo, ilico ad gentem Spalorum adveniunt, D 1, 14), deservitque prælio, victoriam adipiscuntur. Exinde jam velut victores ad extremam Scythiæ partem quæ Ponto mari vicina est, properant, quemadmodum et in prisca eorum carminibus pene hystorico ritu in commune celebratur, et Ablavius, descriptor Gothorum gentis egregius, verissima testatur hystoria; in quam sententiam nonnulli consensere majorum, eosque Scythas appellare consuerunt. Scythia siquidem⁷⁶⁹ Germaniæ confinis est, cotenus ubi Ister⁷⁷⁰ flavius oritur vel stagnum Marsianum dila-

atur, usque ad Danubium montemque Taurum, non illum Asiæ sed proprium Scythiæ, per omnem Meotidis ambitum, cujus paludis circuitus⁷⁷¹ est passuum mille centum 44, nusquam octo cubitis altius subsidentis. In qua Scythia prima ab occidente gens est Gepidorum, quæ magnis opinatisque ambitur fluminibus, introrsus⁷⁷² Dacia est, ad coronæ speciem arduis Alpibus emunita; dein per immensa spatia Venetiæ natio populosa considet, quorum nomina licet nunc per varias familias et loca mutentur, principaliter tamen Sclaveni nominantur. Prima vero mansio Gothorum in Scythiæ solo fuit juxta paludem Meotidem, secunda in Misia Traciaque et Dacia, tertia supra mare Ponticum. Et dum in prima sede juxta Meotidem habitarent, Filimerem regem habuerunt, in secunda, id est in Misia Traciæque et Daciæ solo, Zalmoxen, quem miræ phylosophiæ et eruditionis fuisse testantur. Plerique autem scriptores annalium tradunt eos prius habuisse eruditorem Zeutem, postea Dicineum, qui venit ad eos eo tempore quo Sylla Romano principatu potitus est, post Dicineum habuisse sapientem Comosicum, qui propter suam periciam et rex illis haberetur et pontifex, quartum vero habuisse Zalmoxen. Nec defuerunt qui eos sapientia erudirent; unde et pene⁷⁷³ omnibus barbaris Gothi sapientiores exstiterunt Grecisque pene similes, ut refert Dio, qui hystorias annalesque eorum Greco stilo composuit; qui etiam dicit eos primum Tarabosteos, deinde Pilleatos vocitasse hos qui inter eos generosi exstabant⁷⁷⁴, ex quibus reges et sacerdotes sibi ordinabant. Adeo ergo laudati fuere Gethæ, ut Martem, quem poetarum fallacia deum belli pronunciat, apud se dicerent fuisse progenitum. Unde dicit Virgilius:

Gradivusque patrem Geticis qui presidet arvis.

Quem Martem Gothi semper asperrima placaverunt cultura, scilicet morte captivorum, opinantes holorum presulem apte⁷⁷⁵ humano sanguine placandum. Hac itaque sede morantibus Gothis, qui et Scythæ dicti sunt, Vesoces rex Ægypti, qui regnavit eo tempore quo Sosarmus imperavit Assysiis et Inachus Sycioniis, bellum primus intulit Gothis, quibus tunc erat rex Tanausis, qui eidem occurrens eumque graviter debellans, usque in Ægyptum fugavit (OROS. D 1, 14), destitutum exercitum invadit⁷⁷⁶, omnemque belli apparatus capessit, ac totam Ægyptum devastasset, si paludes Nili non obstitissent. Inde reversi Gothi, omnem pene Asiam, infinitis caedibus perdomitam, vectigalem fecerunt, ubi per 15 annos sine pactione immorati, tandem uxorum flagitatione revocantur, denunciantium, ni redeant, se a finitimis sobolem quesituras. (JORD. c. 7.) Hoc autem spatium, quo viri commorati sunt in Asia, feminae illorum a vicina quadam gente temptantur in preda; sed illæ a viris suis edoctæ, sumptis armis, fortiter restiterunt

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁶⁵ aliquantam 5. ⁷⁶⁶ ergo 9^c. ⁷⁶⁷ deest 5. ⁷⁶⁸ ovium 5. et ita infra. ⁷⁶⁹ quidem 5. ⁷⁷⁰ hister 5. ayster 4. ⁷⁷¹ exercitus 9^c. ⁷⁷² introrsus 5. ⁷⁷³ deest 5. ⁷⁷⁴ existebant 4. existabant 9^c. ⁷⁷⁵ apto 9^c. deest 4. ⁷⁷⁶ invasit 4. 9^c.

hostesque supervenientes cum magna verecundia abegerunt. Unde quidam (Jord.) opinantur has fuisse quæ Amazones dicuntur; sed hoc repugnare videtur, quod harum viri post 15 annos ab eisdem

revocati leguntur, illarum vero mariti partim bello, partim ab ipsis occisi scribuntur. Amazonum autem origo hujusmodi fuisse legitur.

DE AMAZONIBUS.

OROS. I, 15.) Medio tempore habitationis Gothorum in hac sede, duo regii juvenes, Plinius et Scolopetius, apud eos per factionem optimatum domo pulsati, ingentem juventutem secum traxere, et in Capadociae Ponticæ ora juxta fluvium Thermodoontem considentes, campos Themiscyrios sibi subjecere. Ubi proxima quæque dum populantur, conspiratione finitimorum per insidias cum suis ⁷⁷⁷ comitibus pene omnibus trucidantur. Horum uxores exilio ac viduitate permotæ, arma corripunt, et ut omnibus par ex simili conditione animus fieret, viros qui superfuerant interficiunt, atque accensæ in hostem, sanguine suo ultionem cæsorum virorum excidio finitimorum exsecuntur. (Jord. c. 8.) Tunc pace armis quesita, veritæ ne prole rarescente deficerent, externos concubitus vicinarum gentium ineunt, factis nundivis semel in anno, ita ut eadem die futuri temporis revertentes in id ipsum, quicquid masculini sexus edidissent, patribus redderent, quicquid feminei, matres ad arma bellica erudirent. Neque enim virgines earum fusum ad aliquid operandum tenebant, sed equis et armis et venationibus se exercebant. Quidam autem dicunt, quod, editis maribus, novercali odio infantis miserandi fata rumperent, et ita apud illas detestabile esset puerperium, quod ubique constat esse votivum. Quæ crudelitas illarum maximum terrorem vicinis gentibus cumulabat vulgatæ opinionis. Nam quæ, rogo, spes esset capto, ubi nefas habebatur ignosci vel filio? (Oros. l. l.) Puellis autem dexteris inurebant mamillas, ne sagittarum vel jaculorum impedirentur jactus, unde et Amazones dicuntur, hoc est sine mamma. (Jord. c. 7.) Harum duæ reginæ fuere Lampedo et Marpesia, quas audentiores ceteris eligentes, earum se principatui subdidderunt. Quæ, agmine diviso in duas partes, vicissim curam belli et domus custodiam sortiebantur. Sed dum Lampedo proprios fines domi tueretur, Marpesia, feminarum agmine sumpto, novum genus exercitus duxit in Asiam, diversasque gentes bello superans, alias pace concilians, ad Caucasum montem venit, ibique certum tempus demorans, loco nomen dedit saxum Marpesiæ. Unde Virgilius ait :

Ac si dura silex super est Marpesia cautes.

Inde egressæ, Etalem fluvium transierunt, et Armeniam et Syriam, Ciliciam, Galatiam, Pisidiam multaque Asiæ loca obtinuerunt, ibique diutius dominantes, Ephesum et alias civitates castraque condiderunt suoque nomini dicaverunt; templum quoque Dianæ ob sagittandi ac venandi studium, quibus artibus se tradiderant, mira pulchritudine apud Ephesum construxerunt. (Oros. l. l.) Tali ergo casu Scythiæ gen-

tis feminae Asiæ regnum per centum annos tenuerunt; sicque magna pars exercitus opulentissima preda onusta in cautes Marpesias ad socias proprias repedavit, reliquæ vero ad tuendum Asiæ imperium relictæ, incursu hostium cum Marpesia regina trucidatæ sunt. Cujus locum filia ejus Sinope capessit, quæ singularem virtutis gloriam perpetua virginitate cumulavit. Hac fama gentes excitas tanta formido et ammiratio invasit, ut Hercules quoque, cum jussus fuisset a domino suo exhibere sibi arma reginæ Amazonum, quasi ad inevitabile periculum destinaretur, ex universa Grecia lectam ac nobilem juventutem contraxerit, novem longas naves præparaverit, nec tamen sic contentus examine virium, ex improvviso casu aggredi et insperatas circumvenire maluerit. Duæ sorores tunc regno preerant, Anthiope et Orithia. Hercules autem adjectus, incautas inermesque et pacis incuria desides obpressit Amazones, et inter cæsas et captas plurimas duæ sorores Anthiopæ retentæ sunt, Meianippe ab Hercule, Yppolite a Theseo. Sed Theseus Yppoliten matrimonio ascivit, Hercules vero Melanippen sorori reddidit, et arma reginæ in precium redemptionis accepit. Post Orithiam Pentiselea regno est potita, cujus clarissima virtutis documenta inter viros Trojano accepimus bello, in quo ipsa occisa dicitur ab Achille. Fuerunt autem cum ea 70 milia Amazonum, quarum paucae reversæ sunt. Post Pentiseleam regnum tenuit Thalissaris, quæ habuit pacem cum Alexandro Magno. Dicuntur autem Amazones regnasse per annos multos usque ad Julium Cæsarem. Hæc autem de Amazonibus huic hystoriæ subintulimus, ut has quoque de stirpe Gothorum descendisse monstrarem, nunc vero ad cœptam eorundem hystoriam redeamus.

(Jord. c. 9 sqq.) Dio hystoricus et antiquitatum diligentissimus inquisitor, qui operi suo Geticum titulum dedit, regem illis post multa tempora fuisse commemorat nomine Thelephum, Herli ⁷⁷⁸ filium, procerum quidem corpore, sed plus vigore terribilem, qui paternam fortitudinem propriis virtutibus æquans, Herculeis genibus et formæ similitudinem referebat. Hujus regnum Mœsiam appellavere majores. Is conjugio sororis Priami copulatus, bellum habuit cum Danais, in qua pugna Tessandrum ducem Græciæ peremit; et dum Ajacem infestus invadit Ulixemque persequitur ictibus, equo cadente, ipse corruit, Achillesque jaculo femore sauciato, diu mederi nequivit; Grecos tamen quamvis saucius a suis finibus proturbavit. Thelepho vero defuncto, Euriphilus, filius ejus, successit in regnum, ex Priami regis sorore progenitus, qui cum ob Cassandræ amorem bello

VARIAE LECTIONES.

⁷⁷⁷ deest 9c. ⁷⁷⁸ belii 4. herili 9c. herculis 11.

interesset Trojano, ut parentibus soceroque ferret auxilium, mox extinctus est.

Post longum intervallum Thameris regina cum filio suo Gothis presidebat, quæ Cyrum regem Persarum, bellum Scythis inferentem, interficiebat. Post hæc Antinus Gothis regnavit, cujus filiam Darius, Hydaspis filius, rex Persarum, postulans, sed repudiatus, cum septingentis milibus armatorum bellum Scythis intulit, sed, octoginta milibus perditis, refugit. Post quem Xerses, filius ejus, paternas injurias ulturum se estimans, cum 700 milibus armatorum de regno et 500 milibus de auxiliis, mille quoque navibus rostratis et tribus milibus onerariis ad eos proficiscitur, sed nec temptare in conflictu animositatem eorum presumens, cum rubore revertitur. Philippus quoque, pater Alexandri Magni, cum ipso filio suo ad Scythiam predandi transiit intentione, commissoque prælio, cum Scythæ et numero et virtute prestarent, fraude Philippi nimium callidi vincuntur. In qua pugna 20 milia puerorum et feminarum Scythicæ gentis capta sunt, magna pecorum copia abducta, auri argentique nichil repertum. Postea cum eis amiciciam fœderans, Medumpam, Gudilæ regis Gothorum filiam, accepit uxorem, ut tali affinitate roboratus Macedonum regnum firmaret.

Dehinc regnante in Gothis Borbista, Dicineus venit in Gothiam, eo tempore quo Sylla Romanum tenuit principatum; quem Dicineum suscipiens Borbista, dedit ei regiam potestatem, cujus consilio Germanorum terras, quas nunc Franci tenent, populati sunt; quibus hoc erat salubre, hoc commodum, hoc votivum, ut quicquid Dicineus eorum consiliarius precepisset, hoc modis omnibus expe-
 C tissent. (Jord. c. 41 sqq.) Qui cernens eorum animos sibi in omnibus obedire et naturale ingenium eos habere, omni pene phylosophia eos instruxit, elegitque ex eis nobilissimos et prudentiores viros, quos theologiam docens, numina quædam et sacella venerari suasit, eosque sacerdotes fecit, nomen illis pilleatorum tradens, quia opertis capitibus thyaribus, hoc est pilleis, litabant, reliquam vero gentem capillatam dici jussit. Quod nomen Gothi pro magno suscipientes, adhuc in suis cantionibus reminiscuntur. Decedente vero Dicineo, pari pene veneratione habuerunt Cumosicum, qui nec imparis erat sollertiae. Hic etenim rex illis et pontifex ob suam peritiam in summa justitia populum regebat. Et hoc rebus humanis excedente, Zalmoxes rex Gothorum in regnum conscendit, et per 40 annos in Datia suis gentibus imperavit. Datiam autem dico antiquam, quam nunc Gepidæ possidere noscuntur. Quæ patria in conspectu Mœsiæ sita trans Danubium, corona cingitur montium, duos tantum habens accessus, pri-

mum Datia, postea Gothia, nunc dicta Gepidia.

(C. 5.) Terciam sedem super mare Ponticum Gothi jam humaniores et prudentiores habebant, divisisque per familias populis, Wisigothæ, id est occidentales Gothi, familiæ serviebant Ewaldorum, Ostrogothæ vero, id est orientales Gothi, preclaris subiacebant Amalis. Quorum studium fuit primum inter vicinas gentes arcum intendere nervis, Lucano testante, qui ait :

Armeniosque arcus Geticis intendite nervis.

Antiquorum etiam facta majorum cantuum modulationibus cytharisque canebant, Erpantalæ, Hannalæ, Fridigerni, Widigojæ et aliorum, quorum in hac gente magna opinio est, quales vix heros fuisse miranda jactat antiquitas. (C. 41.) Diu itaque Gothi regnaverunt, adeo ut Cæsar, qui primus omnium Romanum sibi vendicavit imperium omnemque pene suæ ditioni subegerat mundum, Gothos sepe pertemptans, subjicere non posset. Gaius Tyberius jam tertius Romanis regnavit, Gothi tamen in suo regno incolomes perseverant. (C. 15 sqq.) Domiciano vero undecimo jam ab Augusto regnante, ripam Danubii, jam diu a Romanis obsessam, Gothi, deletis militibus Romanis eorumque ducibus, vastaverunt. Cui provinciæ tunc post Agrippam preerat Oppius Sabinus, Gothis autem principabatur Dorpaneus. Inter quos bello commisso, Gothi Romanos vicerunt, caput Oppii Sabini absciderunt, multas civitates et castella de parte imperatoris publice predati sunt. Qua necessitate compulsus, Domicianus cum omni virtute Ylliricum properavit, prelatoque militibus Fusco ductore, cum electissimis viris amnem Danubii, consertis navibus instar pontis, eum transmeare precepit super exercitum Dorpaneus. Gothi haut segnes arma capessunt, primoque conflictu Romanos devincunt, et extincto Fusco duce, militum castra predantur; magnaque potiti victoria, jam proceres suos, non quasi puros homines sed quasi semideos, Anses vocaverunt. Quorum genealogiam ut paucis percurram, primus horum heroum fuit Capul, qui genuit Ulmal, Ulmal vero genuit Anguisath, Anguisath genuit eum qui dictus est Amala, a quo et genus Amalorum decurrit; Amala vero genuit Hisarnam, Hisarnis autem genuit Ostrogotham, Ostrogotha genuit Hunul, Hunul genuit Athal, Athal genuit Achiulf et Odiulf, Achiulf autem genuit Ansilam et Ediulf et Witulf et Hermenricum, Witulf vero genuit Walaradantem, Walaradans Hiarium et Venetharium, Venetharius Wandalaricum, Wandalaricus genuit Dietmarum et Walamirem et Witi-
 D marum, Dietmar genuit Theodoricum, Theodoricus genuit Amalasuindam, Amalasuinda genuit Athalaricum et Matesuindam de Eutharico viro suo, qui affinitate generis sic ad eam conjunctus est.

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁷⁹ XX 9c. ⁷⁸⁰ r. mac. 5. ⁷⁸¹ t. romanorum 9c. ⁷⁸² decedente 4. 5. 10. ⁷⁸³ vero 5. ⁷⁸⁴ familiam 5. ⁷⁸⁵ arpantale 4. erpantane 5. expantane 10. herpantale 9c. ⁷⁸⁶ frigidigerni 9c. ⁷⁸⁷ deest 9c. in margine suppl. 10. ⁷⁸⁸ withulf 9c. ⁷⁸⁹ hiarrum 9c. 10. ⁷⁹⁰ diethmarum 4. 9c. ⁷⁹¹ withmarum 9c. ⁷⁹² codicum fidem in his nominibus scribendis secutus sum.

Ermenricus ⁷⁹³ supradictus, filius Achiulf, genuit Hunimundum, Hunimundus Thurismundum, Thurismundus Herimundum, Herimundus autem genuit Eotericum, Betericus Eutaricum, qui conjunctus ⁷⁹³ Amalsuindæ genuit Athalaricum et Mathesuindam. Mortuus est autem Athalaricus in annis puerilibus, et Mathesuindæ Witigis est copulatus, de quo illa non suscepit filium. Cum autem Witigis rebus humanis excederet, Germanus patricius, fratruelis domni Justiniani imperatoris, sumens eam in conubium, patriciam fecit ordinariam, genuitque filium ex ea nomine Germanum. Defuncto autem Germano viro suo, ipsa vidua perseverare disposuit. Conjunctio consanguinitatis Ermenrici et Theoderici talis fuit. Ermenricus et Witulfus filii fuerunt Achiulfi.

Hermenricus	Witulfus
Hunimundus	Walaradans ⁷⁹⁴
Thurismundus	Winitharius
Herimundus ⁷⁹⁵	Wandalarius
Betericus	Dietmarus
Eutharicus	Theodericus. Cujus

filiam Amalasuindam Eutharicus accipiens, genuit Athalaricum et Mathesuindam, stirpemque Amalorum jam pene divisam conjunxit. His ita insertis non ab re, ut credimus, ad ordinem hystoriæ redeamus.

(C.14 sqq.) Dorpaneo igitur rege Gothorum defuncto, successit Ostrogotha, et pars Gothorum, quæ orientalem plagam tenebat, Ostrogotharum nomen accepit, sive a rege; sive a regione; reliqui vero, qui in occidua erant parte, Wisigothæ dicti sunt, ambæ tamen partes regi Ostrogothæ subjacuerunt; mirumque in modum illis proficientibus, sub eorum dextera Wandalus jacuit, Marcomannus sub precio stetit, princeps Quadorum in servitutem redactus est. Philippo itaque Romanis imperante, qui solus ante Constantinum cum filio suo item Philippo Christianus factus est, Ostrogotha cum suis transiens Danubium, provincias Romanorum vastavit; ad quem debellandum Decius senator a Philippo dirigitur. Qui veniens, Romanos milites quos invenit a militia deposuit et in privata vita degere fecit, quasi eorum neglectu Gothi Danubium transierint, factaque; ut putavit, in suos vindicta, revertitur ad Philippum. Milites autem videntes, se post tot labores a militia pulsos, ad Ostrogothæ regis auxilia confugerunt. Qui excipiens eos, eorumque verbis accensus, mox trecenta milia suorum armata producit ad bellum, transitoque Danubio, Mœsiam populati sunt, et Marcianopolim, ejusdem patriæ urbem metropolim, quam Trajanus olim ex nomine sororis suæ Marcie condidit, obsederunt; acceptoque precio post longam

A obsidionem ditati, ad propria redierunt, suaque in patria feliciter versabantur, quousque princeps eorum exstitit Ostrogotha. Post cujus excessum Oniba successit, qui ducto exercitu cum Romanorum partes devastaret, Decius jam imperator cum filio suo ei occurrit, consertoque prælio, Decii filius, et ipse dictus Decius, sagitta occiditur, pater quoque, cum filium ulcisci ⁷⁹⁶ moliretur, interimitur. Post Decium Gallus et Volusianus regno potiti, pacem cum Gothis pepigerunt, nec longo intervallo utrisque occumbentibus, Gallienus ⁷⁹⁷ arripuit principatum. Quo lascivia resolutus, Respa et Veducus Thurbarusque duces Gothorum fretum Ellesponticum transfretantes, multas Asiæ urbes depredati sunt, illudque opinatissimum Dianæ templum, ab Amazonibus Ephesi conditum, succenderunt, et cum multa preda regressi, Trojam, quæ vix ab illo Agamennico bello quantumcumque reparata erat, rursum deleverunt, sicque Asia vastata, Traciam devenerunt, et juxta radicem Hemi montis aquarum calidarum lavacro delectati, multis diebus commorantes, ad propria redierunt. (JORD. c. 20 seqq.) Post hæc ab Herculio Maximiano in auxilium Romanorum contra Parthos rogati, fideliter decertaverunt, et Narseum regem Persarum, Saporis magni nepotem, fugaverunt. A Constantino quoque imperatore rogati, multo aſuerunt auxilio, et ut famosissimam Romæ æmulam in suo nomine conderet civitatem, Gothorum interfuit operatio. Qui fœdere inito cum imperatore, 40 milia suorum illi in solatium contra varias gentes obtulere, quorum et numerus et militia usque ad presens in re publica nominatur, id est fœderati. Tunc etenim sub Ariarici et Ariarici regum suorum florebat imperio. Post quorum discessum successor regni exstitit Geberich, virtute et nobilitate eximius. Nam patre Hilderico natus, avo Hovida, proavo Nida, gloriam generis sui factis exæquavit. In principio quippe regni sui mox Wandalorum genti, qui eo tempore manebant ubi postea Gepidi sedebant, bellum indixit, regemque eorum Wisamarum cum magna parte gentis suæ prostravit, depredatisque Wandalis, victor remeavit. Perpauci vero Wandali, qui remanserant infortunatam sibi patriam relinquentes, Pannoniam, a Constantino imperatore sibi ⁷⁹⁸ concessam, petierunt, ibique locatis sedibus, per sexaginta annos imperatorum decretis velut incolæ deservierunt. Inde jam post longum tempus a Stilicone, magistro militum et exconsule ac patricio, invitati, Gallias occupaverunt, ubi finitimos depredantes, non adeo fixas sedes habuerunt. Geberico namque rege Gothorum rebus humanis excedente, post aliquantum temporis Ermenricus, Amalorum nobilissimus, successit in regnum, qui multas arctoi gentes bellicosas perdomuit suisque legibus parere fecit, quem merito nonnulli majores Alexandro magno compa-

VARIE LECTIONES.

⁷⁹³ c. est 9c. ⁷⁹⁴ Walaradus 9c. ⁷⁹⁵ herismundus 5. ⁷⁹⁶ u. f. 5. ⁷⁹⁷ galienus 9c. ⁷⁹⁸ deest 9c.

revere. Habebat quippe sub ditione sua Golthes ⁷⁹⁹, Citathiudos ⁸⁰⁰, Inanxos ⁸⁰¹, Suasos, Narboneas ⁸⁰², Merentes, Mordentes, Ymmiscaros ⁸⁰³, Roscathaizantes ⁸⁰⁴, Athaalos, Mavegones, Rubegenas, Hollas. Et cum tantorum servitio clarus haberetur, non quievit nisi et Herulorum gentes, quibus preerat Alaricus, sibi subjeceret. Quæ gens juxta Meotidem paludem habitans, ex locis stagnantibus, quas Greci helle vocant, Heruli quasi Helluli nominati sunt, gens quantum velox tantum superba. Nulla siquidem gens tunc erat, quæ non levem ⁸⁰⁵ armaturam in acie sua ex ipsis eligeret. Sed quamvis eorum velocitas ab aliis crebro bellantibus eos tutaretur, Gothorum tamen stabilitati et tarditati subjacuerunt, fecitque causa fertium, ut ipsi inter reliquas gentes Getharum regi Ermenrico servirent. Post Herulorum eadem item Ermenricus in Venethos arma commo-

vit, qui numerositate pollentes, primo resistere conabantur; sed nichil valet multitudo in bello, ubi et Deus permittit et multitudo fortium armata advenerit. Venethorum vero natio, ut supra diximus, populosa est, qui ab una stirpe exorti, tria sibi nomina indiderunt, Venethi, Anthes, Sclaveni, quod nomen eis principale est. Qui quamvis postea, facientibus peccatis quorundam, ubique seivrent, tunc tamen omnes Ermenrico servierunt. Hestorum quoque nationem, qui longissimam oceani ripam Germanici insederant, idem prudentia et virtute subegit, omnibusque Scythiæ et Germaniæ nationibus aesi propriis laribus imperavit. Post hæc vero Hunorum gens omni ferocitate atrocior exarsit in Gothos, eosque, qui prius timori erant ceteris gentibus, ab antiquis conterritos expulit sedibus. Hos, ut refert antiquitas, ita extitisse comperimus.

DE ORIGINE HUNORUM.

Filimer rex Gothorum, Gadarici Magni filius, qui post egressum eorum de Scanzia insula jam quinto loco tenuit regnum Getharum, quique terras Scythicas, ut superius dictum est, cum gente sua intravit, quasdam mulieres magas, quas illi Gotico nomine alirunas vocant, in exercitu reperit, easque suspectas habens, de medio sui jam pregnantibus, ut quidam (Jord. c. 24) dicunt, proturbavit, longaque ab exercitu fugatas in solitudine manere coegit. Quidam (idem?) vero dicunt quod silvestres homines, quos Faunos ficarios vocant, dum eas per desertum errare viderent, earumque complexibus se in coitu miscuerint, et genus hoc ferocissimum ediderint. Quod fuit primum inter paludes Meotidas minutum, tetrum atque exile, quasi hominum genus, nec alia voce notum, nisi quod humani sermonis imaginem assignabat. Tali igitur stirpe Huni creati, Gothorum finibus advenerunt. Natio autem illorum, ut dictum est, referente Prisco hystorico, Meotidem paludem in ulteriori ripa insidens, venationi tantum studuit, nullum alium experta laborem, nisi quod, postquam crevisset in populos, fraudibus et rapinis vicinarum gentium conturbavit quietem. Hujus ergo gentis venatores, ut assolent, dum in ulteriori Meotidis ripa venationes inquirerent, animadvertunt, quomodo cerva ex improvise se illis obtulit, quæ ingressa paludem, nuncque progrediens, nuncque subsistens, indicium viæ tribuit. Quam secuti venatores, paludem meotidem, quam imperviam putabant, pedibus transierunt, moxque Scythicam terram inscii intraverunt. Hi vero preter Meotidem alium mundum esse ignorabant, admiratione terræ Scythicæ ducti, ut erant sollertes, iter illud antea nulli ætati notum divinitus sibi ostensum rati, ad suos redeunt, rei actum edocent, Scythiam laudant, panes simul per viam quam cerva docuit ad Sey-

thiam properant, et quantoscumque Scytharum obvios habuerunt occiderunt, reliquos perditos subegerunt. Nam mox ut ingentem illam paludem transierunt, ilico Alpizuros et Alcizuros ac Itimacos, deinde Arsos et Boiscos, qui ripæ Scythiæ insidebant, quasi quidam turbo gentium rapiebant; Alanos quoque, pugna sibi pares sed humanitate victus formaque dissimiles, frequenti certamine fatigantes subjugabant. Nam et quos bello forsitan minime superabant, vultus sui terrore nimium pavorem ingerentes, fugabant, eo quod erat eis species pavendæ nigredinis, et si dici fas est, quædam informis offa, non facies, habensque magis quasi quædam puncta quam lamina, quorum animi fiduciam turbidus prodit aspectus. Qui etiam in filios suos primo die natos deseivunt. Nam ferro secant genas eorum, mox ut nati sunt, ut antequam lactis nutrimenta percipiant, vulneris cogantur subire tolerantiam. Hinc imberbes senescunt et sine venustate ephebi sant, quia facies ferro sulcata tempestivam pilorum gratiam cicatrice absumit. Forma quidem exigui, sed argutis motibus sunt expediti et ad equitandum promptissimi, scapulis latis et ad arcus sagittasque paratis ⁸⁰⁶, firmis cervicibus et superbia semper erectis ⁸⁰⁷. Hi vero sub figura hominum vivunt beluina seivicia. Quod genus expeditissimum multarum nationum Gothi ut viderunt, expavescunt, suoque cum rege deliberant quid agant. Ermenricus vero rex Gothorum licet, ut superius retulimus, multarum gentium extitisset triumphator, de Hunorum tamen adventu sollicitus dum cogitaret, Rasomonorum gens infida, quæ tunc inter alias illi famulatum exhibebat, tali cum occasione decipiebat. Quandam feminam ex memorata gente, Suanihildam nomine, pro mariti sui fraudulentio discessu rex furore commetus, equis ferocibus ⁸⁰⁸ precepit alligari et incitatis cursibus per di-

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁹⁹ golthos 4. 9c. 11. gothos 10. ⁸⁰⁰ cithatindos 9c. ⁸⁰¹ manxos 9c. ⁸⁰² narboneas 4. narbunxas 9c. ⁸⁰³ inniscatos 4. ⁸⁰⁴ roscathazantes 9c. ios. cathaizantes 4. ⁸⁰⁵ legem 5. 9c. 10. ⁸⁰⁶ parati 9c. ⁸⁰⁷ erecti 9c. ⁸⁰⁸ ferocioribus 5.

versa divelli. Cujus fratres Sarus et Ammius germanæ obitum vindicantes, Ermenrici latus ferro petierunt, quo vulnere saucius, ægram vitam imbecillitate contraxit. Quam adversam ejus valitudinem audiens Valamber rex Hunorum, in Ostrogothorum partem movit exercitum, a quorum societate jam Wisigothæ quadam inter se contentione disjuncti erant. Inter hæc Ermenricus tam vulneris dolorem quam Hunorum incursionem non ferens, jam grandævus et plenus dierum, centesimo decimo anno vitæ suæ defunctus est. Cujus mortis occasio dedit Hunis prevalere in Gothos illos quos dixeramus in orientali plaga sedere et Ostrogothas nuncupari. Qui Hunis resistere non valentes, cum regis sui Ermenrici morte Wisigothæ ab eis essent divisi, in antiquam patriam Scythiæ remeabant, Hunorum subjacentes ditioni. Winithario tamen Hamalo, Ermenrici fratruelis filio, principatus insignia retinente. (Jord. c. 48.) Qui Witulfi, avi sui, qui erat frater Ermenrici, virtutem imitatus, quamvis Ermenrici felicitate inferior, ægre tamen ferens Hunorum subjacere imperio, paululum se subtrahit ab illis, suamque dum nititur ostendere virtutem, in Anctorum fines movit procinctum, eosque agrediens⁸⁰⁹, prima congressione vincitur, sed deinde fortiter agens, regem eorum Booz⁸¹⁰ nomine cum filiis suis et septingentis primatibus in exemplum terroris affixit, ut dediticiis metum cadavera pendentium geminarent. Sed dum tali libertate vix anni spatium imperasset, non passus est Valamber rex Hunorum, sed super Winitharium duxit exercitum; diuque cum certarent, primo et secundo certamine Winitharius vincit, nec valet aliquis commemorare quantam stragem Hunorum fecerit. Tercio vero prælio Winitharius interemptus est, sicque rex Hunorum omnem populum Gothorum in pace subactum possedit, ita tamen ut gens Gothorum semper proprios regulos, quamvis Hunorum consilio, haberet. Defuncto autem Winithario, Hunimundus, Ermenrici quondam potentissimi regis filius, successit in regnum, eoque defuncto, regnavit filius ejus Thurismundus, flore juventutis ornatus, qui secundo regni sui anno contra Gepidos exercitum movit, magnaque de illis potius victoria, casu dicitur interemptus. Quem sic luxerunt Ostrogothæ, ut per 40 annos in locum ejus alius non succederet, quatinus illius memoria diu apud eos maneret. Cujus filius Herimundus spernens regnum Ostrogotharum propter Hunorum dominium, cum filio suo Beterico ad Hesperias gentes se contulit, et sub Theoderico Wisigotharum rege, de quibus mox dicetur, tacita generis sui propinquitate, cum magna gloria militavit. Unde post longum tempus Walamir⁸¹¹, filius Wandalarici, qui erat filius Winitharii, regnum accepit cum fratre suo Dietmaro necnon et Witimaro, eratque in his tribus grata con-

templatio, quando mirabilis Dietmar pro fratre⁸¹² Walamiro militabat imperio, Walamir vero pro altero jubebat ornando, Witimar utrisque adhereret et quasi utrisque serviebat, sic illis mutua affectione se tuentibus, ut nulli regnum deesset, quod utrique in pace tenebant, ita tamen, ut Hunorum regis, qui jam erat Attila, deservirent imperio. (C. 35.) Postquam enim⁸¹³ mortuus est Valamber⁸¹⁴ rex Hunorum, regnabat Mauzuchus, pater Attike, post quem germani ejus Hoctar et Roas, post quos⁸¹⁵ Attila cum Bleda germano suo, qui magnæ parti Hunorum preerat; sed Attila, interfecto fratre Bleda, universum populum sibi subjugabat, vir in concussionem gentium et terrarum omnium metum natus in mundo, qui, nescio qua sorte, cuncta terrebat, formidabili de se opinione vulgata. Erat autem superbus incessu, huc et illuc circumferens oculos, ut elati potentia ipso quoque motu corporis appareret, bellorum quidem amator, sed ipse manu temperans, consilio validissimus, exorabilis supplicantibus, se semel in fide receptis propicius, forma brevis, lato pectore, capite grandi, minutis oculis, barba raris canis aspersa, tetro colore originis suæ referens signa. Qui quamvis hujus esset naturæ ut semper magna⁸¹⁶ confideret, addebat ei tamen confidentiam gladius Martis, apud Scytharum reges inventus et semper habitus, quem hystoricus Priscus tali refert occasione detectum. Cum pastor quidam gregis unam buculam claudicantem conspiceret, nec causam doloris inveniret, nisi quod eam vulneratam videret, sollicitus vestigia cruoris insequens, tandem ad gladium veniebat, quem latentem in herbis vacca depascens incauta calcaverat, effossumque protinus ad Attilam detulerat. Quo ille munere multum gratulatur, et ut magnanimus totius mundi principem se constitutum ac per Martis gladium potestatem bellorum sibi concessam fuisse arbitratur. Hinc multis nationibus bella inferens, suæ ditioni subjiciebat; (H. m.) Gepidarum quoque regem famosissimum Hardericum sibi subdebat. Ostrogothas, ut dictum est, ab inicio Hui possidebant (Jord. c. 48), nec contra consanguineos Wisigothas licuit recusare certamen, nec aliter ab Hunorum dominio divelli potuit gens illa Scythica, nisi mors Attike proveniret, quæ cunctis in commune nationibus et Romanis fuit optata. Quæ qualiter provenerit, in sequentibus dicemus; nunc ad Wisigotharum hystoriam redeamus.

(C. 25.) Wisigothæ⁸¹⁷ itaque cum per mortem Ermenrici ab Ostrogothis discederent et eosdem ab Hunis opprimi et expelli cernerent, nimium territi, quid de se propter gentem Hunorum⁸¹⁸ deliberarent ambiebant; diuque cogitantes, tandem communi placito legatos ad Valentem, fratrem Valentiani senioris, tunc Constantinopoli regnantem, ut

VARIE LECTIONES.

⁸⁰⁹ pro agg. 9c. ⁸¹⁰ hoz 9c. ⁸¹¹ walmir 5. 9c. ⁸¹² f. et w. 9c. ⁸¹³ deest 9c. ⁸¹⁴ valalcr 5. ⁸¹⁵ deest 9c. ⁸¹⁶ m. s. 5. ⁸¹⁷ . rubram add. De Wisigothis. ⁸¹⁸ h. g. 5.

superius scriptum ⁸¹⁹ est, miserunt, ut partem Traciae sive Mœsiae illis traderet ad colendum, ejus se legibus ejusque imperiis se victuros promittentes. Et ut fides uberior illis haberetur, promittunt se Christianos fieri, si linguæ suæ scios, eis mitteret doctores fidei. Quo Valens comperto, mox gratulabundus annuit, quod ipse ⁸²⁰ ultro petere voluisset, susceptosque in partibus Mœsiae Gethas quasi murum regni sui contra ceteras statuit gentes; et quia tunc Valens imperator Arriana perfidia saucius omnes nostrarum partium sacerdotes odio habebat, suæ partis fautores illuc direxit predicatores. Qui venientes, rudibus et ignavis ilico perfidiæ suæ virus infundunt. Sic itaque Wisigothæ per Valentem imperatorem Arriani potius quam Christiani effecti, de cetero tam Ostrogothis quam Gepidis parentibus suis affectionis gratia evangelizantes, per Ulphiam episcopum suum Arrianum (*H. m.*), qui litteras Gothicas primus invenit et scripturas in eorum linguam divinas convertit, omnem hujus linguæ nationem ubique ad culturam sectæ hujus invitabant. (*JORD. l. l.*) Ipsi autem, ut dictum est, Danubium transmeantes, Datiam et Ripensem, Mœsiam Traciamque permissu principis insederunt. (*C. 26.*) Quibus evenit, ut assolet genti necdum bene loco fundatæ, ut penuria famis stringerentur ⁸²¹, cœperuntque duces eorum, qui regum vice illis preerant, Fridigernus et Alatheus et Saphrach, exercitus inopiæ condolare negotiationemque a Lupicino ⁸²², et Maximo, Romanorum ducibus, expetere. Qui, avaricia ^C compellente, cœperunt non solum ovium boumque carnes, verum etiam canum et immundorum animalium morticina eis contradere, adeo ut quodlibet mancipium in uno pane aut decem librarum carne mercarentur. Mancipiis et omni subpellectile deficiente, filios eorum avarus mercator exposcit. Sed parentes salutem pignorum suorum providentes, deliberant, facilius ingenuitatem perire quam vitam, dum misericorditer alendus quis ⁸²³ venditus potius quam moriturus servatur, filios tradunt. Contigit autem illo tempore, ut Lupicinus ductor Romanorum Fridigernum Gothorum regulum ad convivium invitaret dolumque, ut post exitus docuit, moliretur. Sed Fridigernus dolum nesciens, cum paucis ad convivium venit; et dum in pretorio epulatur, clamorem miserorum morientium audivit. Nam in alia parte socios ejus reclusos milites ducis Lupicini jussu ejus trucidare conati sunt. Quod sentiens Fridigernus, evaginato gladio, non sine magna temeritate velociter ex convivio egreditur, sociosque a morte ereptos ad necem Romanorum instigat. Qui nacti occasionem votivam, elegerunt potius in bello mori quam fame deficere, et ilico in mortem ducum Lupicini et Maximi armantur. Illa dies Romanorum securitatem et Gothorum ademerat famem; cœperuntque Gothi jam non ut peregrini, sed ut cives et

A domini possessoribus imperare totasque partes septentrionales ⁸²⁴ usque ad Danubium sub suo jure tenere. Quod comperiens in Antiochia Valens, bellum adversus eos movit; in quo ipse vulneratus, in quandam casam confugit, ignorantibusque Gothis, quod imperator in tam vili casa lateret, apposito igni, crematus est, justo scilicet judicio Dei, ut ab ipsis igni combureretur, quos ipse veram fidem petentes in perfidiam declinavit, ignemque caritatis ad gehennæ ignem detorsit. (*JORD. c. 27 seqq.*) Post tanti gloriam trophei Wisigothæ Traciam Datiamque Ripensem potiti, tamquam solum genitale cœperunt incolere, donec Theodosius, Hyspani Theodosii filius, a Gratiano imperatore electus et in orientali principatu loco Valentis patruis sui subrogatus est. Qui acer ingenio et virtute atque concilio clarus, dum disciplinam militarem exercebat, ignavia et desidia priorum principum exclusa: Gothus, ut sensit, pertimuit, militesque Romani sub meliori principe fiduciam accipientes, Gothos impetere temptant, eosque a finibus Traciæ expellunt. Post hæc. Theodosio pene usque ad desperationem ægrotante, datur iterum Gothis audacia, divisoque exercitu, Fridigernus ad predandam Thessaliam et Achaïam digressus est, Alatheus vero et Saphrach Panoniam petierunt. Quod cum Gratianus audisset, qui tunc a Roma in Gallias ⁸²⁵ secessit, mox collecto exercitu ad eos venit, nec tamen armis fretus, sed gratia et muneribus eos victurus; nam fœdus cum eis iniit, et victualia illis concessit. Theodosius vero convalescens, cum reperisset Romanos et Gothos fœdus pepigisse, grato animo accepit, et ipse cum Athalarico, qui Fridigerno successit in regno, fœdus percussit, eumque Constantinopolim invitavit. Qui omnino libenter acquiescens, dum regiam urbem ingrederetur et a Theodosio cum omni jocunditate et affectione susciperetur, videns ædificiorum magnificentiam et exornati quasi ad diem festum populi frequentiam, urbis situm naviumque comheatum, ac deinceps imperatoris regiam ingrediens, et obsequia diversaque officia conspiciens, valde ammiratus: *En, inquit, cerno, quod sepe incredulus audiebam; sine dubio deus terrenus est imperator, et si quis adversus eum manum moverit, ipse sanguinis sui reus erit.* In tali ergo admiratione majori honore a principe suffultus, paucis mensibus interjectis, rebus excessit humanis. Quem princeps affectionis gratia pene plus mortuum quam vivum honorans, ipse in exequiis feretrum ejus precessit, dignæque illum sepulturæ tradidit. Quod videns cunctus ejus exercitus, in servitio Theodosii pro tanta ejus benignitate perduravit, Romanoque se subdens imperio, velut unum corpus cum militibus Romanis efficitur, militiaque illa dudum sub Constantino fœderatorum revocata, et ipsi fœderati dicti sunt. E quibus imperator contra Eugenium tyrannum, qui occiso Gratiano Gallias

VARIAE LECTIONES.

⁸¹⁹ dictum 9c. ⁸²⁰ deest 9c. ⁸²¹ stringerentur 5. ⁸²² lupicino 4. 5. ⁸²³ qui 9c. ⁸²⁴ septentrionalis 5. ⁸²⁵ galliam 5.

occupavit, plus quam milia armatorum ⁸²⁶ fideles sibi et amicos intellegens adduxit, victoriamque positus, ultionem exegit. Postquam vero Theodosius rebus excessit humanis, cœperunt filii ejus utramque rem publicam luxuriose vivendo ad nichilum deducere auxiliariisque ⁸²⁷ suis Gothis consueta dona subtrahere; mox Gothis fastidium eorum crevit, verentesque ne longa pace eorum se solveret fortitudo, ordinaverunt super se regem Alaricum, cui erat post Amalos ⁸²⁸ secunda nobilitas Balthorumque ex genere origo mirifica, quorum primus dudum ab au-lacia virtutis Baltha, id est audax, inter suos nomen acceperat. Mox igitur Alaricus cum suis deliberans, suavitatis potius ⁸²⁹ labore regnum querere quam alieno exercitui per odia subjacere; sicque per Pannoniam intravit Italiam, nulloque penitus obsistente, applicuit ad pontem Candidiani, qui tercio miliario erat ab urbe regia Ravenna, cujus dudum possessores, ut tradunt majores, Enethi, id est laudabiles, dicebantur. In cujus vicinitatem cum Wisigotharum applicuisset exercitus, Alaricus legationem misit ad Honorium, filium Theodosii, qui tunc ibi erat, ut daret ei locum ⁸³¹, in quo cum exercitu suo habitare posset. Qui concessit ei Galliam et Hispaniam, quas Geisericus rex Wandalorum jam pene vastavit. Quo cum tenderent Gothi, in quodam loco aliquandiu morati sunt. Tunc Stilicho comes et patricius, socer Honorii imperatoris, subito irrumpit super eos in ipsa sacratissima die paschæ, nichil mali suspicantes, et multos ex illis occidit. Primum quippe perturbati sunt Gothi, sed mox, recollectis viribus, arma corripunt, multosque de exercitu Stiliconis occidentes, ceteros in fugam convertunt, et in magnam iram excitati, jam in Gallias pergere nolunt; sed furibundo animo cœptum iter deserentes, in Liguriam, quam jam transierant, revertuntur, eamque spoliantes, Æmiliam pariter et Flaminiam devastant, et per Tusciam usque ad Romam discurrentes, quicquid ex utroque latere fuit, in predam diripiunt, Romamque venientes, apprehenderunt eam et devastabant et incendebant. Jussit tamen Alaricus, ut si quis in loca sancta confugeret, nichil mali pateretur, et quamvis civitas predaretur, nemo tamen occideretur. Capta est autem Roma ab Alarico rege Gothorum post annos 1144 ex quo facta est. Exeuntes autem Gothi ab Urbe, per Campaniam et Lucaniam Brutiamque perrexerunt; et cum vellet transire in Siciliam, multi ex eis in mari perierunt. Alaricus vero dum deliberaret quid ageret, subitanea morte apud Consentiam defunctus est. Quem sui nimia dilectione lugentes, Vasentem fluvium de alveo suo derivaverunt, regemque suum Alaricum in medio fluminis cum divitiis multis sepelientes, ipsum flumen in alveum suum reduxerunt, et ne locum ipsum ⁸³¹ aliquis postea sciret, captivos qui illum averterant omnes occiderunt; Athaulfum

A vero, Alarici consanguinem, super se regem constituerunt. Qui rediens Romam, quicquid remansit, more locustarum erasit, nulloque resistente, tulit sororem Honorii Placidiam, filiam Theodosii imperatoris, eamque sibi in conjugio copulavit. Quæ cum blandimentis animum viri flecteret ut pacem cum Romanis haberet, Gallias tetendit, vicinisque gentibus perterritis, et Wandalis inde in Hispaniam fugatis, tercio anno postquam Gallias et Hispanias perdomuit, fraude suorum interfectus est. Post quem Segericus regnum accepit; sed et ipse a suis occisus ⁸³², vitam cum regno reliquit. Dehinc jam quartus ab Alarico rex constitutus est Vallia, nimium prudens; contra quem Honorius imperator Constantium, virum industria militari pollentem, direxit, promittens ei, si sororem suam Placidiam sive pace sive quocumque modo reduceret quod eam sibi conjugem daret. Quo placito, Constantius ovans cum armatorum copia Hispanias petiit, cui Vallia non minori procinctu occurrit; sed ab utraque parte legatione directæ, ita convenit, ut sororem principi redderet suumque adjutorium Romanæ rei publicæ non denegaret. Duodecimo anno ⁸³³ regni Valliæ, quando et Huni post quinquaginta annos a Romanis et Gothis ab invasa Pannonia expulsi sunt, videns idem Vallia, Wandalos in suis finibus esse cum temeritate, contra eos movit exercitum, expulsosque in Africam, vellet eos etiam ibi persequi, nisi casus, qui dudum Alarico illuc tendenti contigerat, eum revocasset. Defuncto Vallia, Theodericus regnum accepit, ad quem, ut supra dictum est, Herimundus, filius Thurismundi, nepotis Ermenrici, spreto regno Ostrogotharum propter Hunorum dominium, se contulit.

(H. R. et H. m.) Inter hæc regnantibus Marciano in Oriente et Valentiniano in Occidente, Attila, rex Hunorum omnium et solus regnator pene cunctarum Scythicarum gentium confisus in multitudine fortissimarum gentium, quas sibi subjugaverat Macedoniam et Mœsiam, Achaiam et utramque Daciam, Traciam et omne pene Illiricum devastaverat, posuitque in animo suo, venire ad dissipandum occidentale imperium, hoc est Romanum. Erat namque sub ejus potestate nominatissimus Gepidarum rex ⁸³⁴ Hardericus, eminentior ipso cui serviebat, et Ostrogotharum rex Walamir cum fratribus suis Dietmaro et Witimaro ⁸³⁵, necnon fortissimæ gentes, Marcomanni, Suevi, Quadi, Heruli, Turcilingi, Rugi et aliæ barbaræ gentes, quæ habitabant in partibus aquilonis. Hi omnes erant in adjutorio ejus, eratque numerus exercitus ejus milia quingenta. Horum omnium Attila superbus imperio, primas mundi gentes, Romanos scilicet et Wisigothas, subdere sibi preoptabat, et quamvis speraret se facere posse quod vellet per virtutem tantarum gentium, tamen et per astutiam vincere querebat. Timens enim, ne Gothi, qui intra Gallias habitabant, jungerentur Ro-

VARIE LECTIOES.

⁸²⁶ armatos s. f. 5. ⁸²⁷ auxiliariisque 5. ⁸²⁸ Amalos 9d. ⁸²⁹ p. s. 5. ⁸³⁰ deest 9c. ⁸³¹ i. l. 5. ⁸³² o. est 9c. ⁸³³ deest 5. 9c. ⁸³⁴ r. g. 5. ⁸³⁵ withmaro 9c.

manis in adiutorium, cum esset nimis astutus et subtilis, misit nuncios ad Valentinianum, nullatenus se adversum ⁸³⁶ Romanos hostiliter venire nec publicæ rei amicicias in aliquo se velle violare, sed contra Theodericum Wisigotharum regem sibi certaminis causas existere (cf. JORD.). Similiter misit et ad Theodericum, non sibi pugnam esse adversum Gothos, sed contra Romanos, seque satis studere pacem cum Gothis habere. Hoc autem per astutiam ⁸³⁷ fecit in dolo, ut, si Romanos Gothosque ab invicem divideret, hos et illos postea facile vinceret. Aecius autem patricius, qui tunc militiæ preerat, intelligens astutiam et dolos Attilæ, misit ex persona Valentiniani ⁸³⁸ imperatoris legatos ad Theodericum regem Gothorum, qui illo in ⁸³⁹ tempore apud Tolosam regnabat, ut pacem firmaret cum illo. Consensit in hoc Theodericus, pacemque cum Aecio firmavit, seque cum eo contra Attilam pugnare promisit. Fuerunt autem in auxilio Aecii patricii Burgundiones, Franci, Alani, Saxones, Riparioli, Briones, Sarmatæ, Armorici, Luticiani ⁸⁴⁰. Producitur quoque a rege Theoderico Wisigotharum multitudo innumerabilis. Quatuor namque filiis suis domi dimissis, Friderico scilicet, Eurico ⁸⁴¹, Retemire et Innerico, duos tantum majores secum assumit, Thurismundum et Theodericum. Conveniunt itaque in campos Catalaunicos, qui et Mauriaci nominantur, centum levas ⁸⁴², ut Galli mensurare solent, in longum tenentes et septuaginta in latum, quæ fiunt in longitudine miliaria centum quinquaginta et in latitudine miliaria centum quinque. Una enim leuva ⁸⁴³ Gallica mille quingentorum passuum quantitate mensuratur. (JORD. — H. R. — H. m.) Cumque ad locum venissent ubi jam pugnare debuerant, interrogavit Attila divinatores suos quid sibi de ipsa pugna protenderent. (JORD.) Qui more solito nunc fibras pecorum, nunc quasdam venas in abrasis ossibus intuentes, Hunis infausta pronunciant, scilicet Attilam non habiturum victoriam. Hoc tamen quantulumcumque predixere solatii, quod summus de parte hostili ductor in certamine occumberet. (H. R. — H. m.) Attila vero cum hoc de interitu Aecii, cuius mortem ⁸⁴⁴ sitiebat, denunciare putaret, non dubitavit, vel cum suorum perditione bellum committere, dummodo Aecium, suis motibus fortiter obsistentem, posset extinguere. Committit itaque pugnam circa horam diei nonam, jam in vespere die vergente, ut, si superaretur, ab hostibus imminentis noctis se tenebris occuleret. Conveniunt itaque hinc et inde nationes fortissimæ, conseruntur acies, fit bellum acre nimis et pertinax, quale vix ulla ⁸⁴⁵ narratur hystoria; nec ante præliandi ardore quieverunt, quam nox superveniens pugnandi facultatem eis adimeret. Eo siquidem prælio 170 milia

hominum cæsa ⁸⁴⁶ referuntur, tantumque sanguinis effusum esse, ut parvulus rivulus qui ibi labebatur, sanguine occisorum subito auctus, cadavera peremptorum secum traheret. Attilam sane de morte Aecii sua fefellit suspicio; nam Theodericus rex Wisigotharum occubuit. Aecius sanus evasit. In quo prælio quamvis neuter cessisset exercitus, constat tamen Attilam fuisse superatum. (JORD. c. 40.) Tunc Wisigothæ ⁸⁴⁷ dividentes se ab Alanis, invadunt Hunorum catervam, et pene Attilam trucidarent, nisi providus ante fugisset et se suosque ilico intra septa castrorum, quæ plaustriis vallaverant, reciusisset. Sic ergo quamvis fragili munimine, eo tamen quesierunt ⁸⁴⁸ subsidium vitæ, quibus paulo ante nullus poterat muralis agger obsistere. Altera vero die intra plaustrorum munimenta se continens, Attila cum egredi non auderet, nec tamen tubis et clamore perstrepere, quasi incursionem minitans, non cessaret, ut victores suos inclusus turbaret, Thurismundus Theoderici regis filius, de paterna dolens ⁸⁴⁹ occisione, statuit, Attilam coartare obsidione eumque cum suis ad internicionem delere. (H. R. — H. m.) Tunc Attila de vita desperans, ex equitatoriiis sellis ingentem pyram extruxit, ut, si forte Gothi imminerent, subposito igne, ipse ascenderet seseque cremaret, ne aut quisquam de ejus vulnere gauderet, aut rex tantarum gentium in potestatem hostium deveniret. Aecius vero, metuens, Attila perempto, Romanos postea impune a Gothis deprimi, nec deinceps adversum Gothos, si necessitas incumberet, auxilium inveniri, Thurismundo, quasi rebus ejus consulens ⁸⁵⁰, persuasit, ut domum quantocius reverteretur regnoque paterno potiretur, ne, si ab ejus germanis invaderetur, ipse omnino privaretur, essetque sibi acerbius postea cum suis decertare quam cum alienis dimicare. Hoc ille consilium quasi pro sua salute prolatum libenter amplectens, domum rediit, regnumque paternum accepit. Ceterum Aecius talia machinatus est, ut Attilam ab ejus impressione subduceret, ea intentione qua predictum est, heu nescius, quantum hac provisione detrimentum patriæ, dum avertere cupit, ingessit. Nam Attila cernens hostes, se relicto, ad propria remeasse, erectis animis, Pannoniam repedavit, multum potiore coacervans exercitum, Italiam denuo furibundus intravit, ac primum Aquileiam, in ipso Italiæ positam principio ⁸⁵¹, expugnare aggressus est. Quam continuo triennio obsidens, cum adversus eam, civibus strenue repugnantibus, nil prevaleret, jamque murmur sui exercitus, peruriam famis tolerare non valentis et discedere cupientis, audiret, die quadam circueiens civitatem, ut ex qua parte posset eam facilius expugnare inquireret, cernit repente aves in ædificiorum fastigiis nidificare solen-

VARIE LECTIONES.

⁸³⁶ adversus 5. ⁸³⁷ p. a. des. 9c. ⁸³⁸ Valentini 5. corr. Valentiniani 10. ⁸³⁹ deest 9c. ⁸⁴⁰ luciani 9c. ⁸⁴¹ et e. 9c. ⁸⁴² leugas 4. 9c. ⁸⁴³ leuga 9c. ⁸⁴⁴ deest 9c. ⁸⁴⁵ in ulla 9c. ⁸⁴⁶ deest 9c. ⁸⁴⁷ et w 9c. ⁸⁴⁸ deest 9c. ⁸⁴⁹ leest 9c. ⁸⁵⁰ consulturus 5. ⁸⁵¹ a pr. 9c.

tes, quæ ciconice vocantur, uno impetu ex urbe migrare fetusque suos sublato rostris forinsecus deportare, et ut erat sagacissimus, ait ad suos: *Aspicite aves futurorum prescias perituram civitatem relinquere casurasque arces periculo imminente deserere.* Statimque adhibitis machinis, hortatur suos, acriter urbem impugnat. ac sine mora capit; diripiuntur opes, captivantur vel trucidantur cives; residuum direptioni, subposito igne, flamma consumit. Plura dehinc ejusdem regionis castella immanis hostis, extinctis vel captivatis civibus, succendit ac diruit, Concordiam, Altinum sive Patavium, vicinas Aquileiæ civitates; exinde per diversas Venetiarum urbes Huni lachantur, hoc est Veronam, Vincentiam, Brixiam, Pergamum seu reliquas, Mediolanum quoque Ticinumque pari sorte diripiunt, ab igne tamen abstinentes et ferro. Deinde Æmilix civitatibus similiter exspoliatis, novissime eo loco, quo Mincius fluvius Padum influit castra metati sunt. Ubi Attila consistens, dum animo fluctuaret, utrum Romam adiret, an desisteret, non Urbi, cui infensus erat, consulens, sed Alarici exemplum, qui captæ Urbi non diu supervixit, pavens, repente sanctissimus vir Leo papa per se ad eum accessit. Qui cum ad regem barbarum introgressus esset, cuncta ut optaverat obtinens, non solum Romæ, sed et totius Italiæ salutem reportavit. Territus namque fuerat Attila nutu Dei, nec aliud Christi sacerdoti loqui valuit, nisi quod ipse preoptavit. Ferunt itaque, post discessum pontificis interrogatum fuisse Attilam a suis, cur ultra solitum morem tantam reverentiam Romano pontifici exhibuerit, illumque respondisse, non se illius personam qui advenerat reveritum fuisse, sed alium virum juxta eum in sacerdotali habitu astantem vidisse, qui forma augustior canicieque venerabilior, evaginato gladio mortem sibi minitaverit, si non omnia quæ ille exoptabat impleverit. Igitur Attila tali modo a sua sevicia repressus, relicta Italia, Pannonias repetivit. Ad quem Honoria, Valentiniani principis germana, dum a fratre ob decus pudicitix districte servaretur, suum direxit eunuchum, quatinus eam sibi a fratre deposceret in matrimonium. Qui accepto nuncio, cum jam Italiæ fines excessisset, nec statim fatigato exercitu regredi potuisset, mandat Valentiniano imperatori, pejora proxime se illaturum Italiæ, si mox sibi germanam suam cum regalium opum portione non transmississet. Reversus autem ad proprias sedes, super plures quas habebat uxores puellam quandam valde speciosam sibi conjunxit. Ob cujus nuptias profusa exercens convivia, dum tantum vini quantum antea nunquam ⁸⁵² in semel bibisset, dormiensque supinus jaceret, nimia sanguinis eruptione, qui ei de naribus effluere solebat, suffocatus est. Eadem nocte apud Constantinopolim Marciano imperatori arcus Attilæ fractus in somnis ostenditur, quo scilicet ar-

morum genere gens illa maxime utebatur. (JORD. c. 49.) Sequenti vero luce, cum magna dici pars exacta fuisset, ministri regis post clamores maximos fores effringunt, inveniuntque Attilam sine ul'o vulnere, sanguinis effusione mortuum, puellamque demisso vultu sub velamine lacrimantem. Tunc, ut illi genti mos est, crinium parte truncata, informem faciem turpavere vulneribus, ut præliator eximius non femineis lamentationibus sed agmine laceretur virili. Cujus exequiæ multis plausibus a sua gente honoratæ sunt. In mediis siquidem campis intra tentorium sericum collocato, de tota gente Hunorum electi equites cursibus illud ambientes, cantum funereum celebrant, deinde strabam, quam sic vocant, super tumulum ejus ingenti commensatione celebrantes, et contraria invicem sibi copulantes, inctum funereum mixto gaudio explicabant, nocteque secreta cadaver terræ commendabant. Cujus ferculam primum auro, secundo argento, tercio ferri rigore communiunt, tali argumento significantes, potentissimo regi omnia convenisse, ferrum, quia gentes edomuit, aurum et argentum, quod utriusque rei publicæ ornamenta accepit. Addunt etiam arma hostium cædibus acquisita, faleramenta vario gemmarum fulgore preciosa diversique generis insignia, quibus colitur aulæ decus. Et ut tantis divitiis humana curiositas arceretur, huic operi deputatos detestabili mercede trucidarunt.

Post hæc inter successores Attike de regno exorta est contentio, et dum inconsulte imperare cupiunt, omnes simul imperium perdiderunt. Nam filii ejus, quorum per licentiam libidinis pene populus fuit, gentes sibi dividi sorte posebant, ut instar familiæ bellicosi reges cum populis mitterentur in sortem. Ut autem Gepidarum rex Hardericus hoc comperit, indignatus contra filios Attilæ primus insurgit, illatumque serviendi pudorem secuta felicitate deterisit, nec solum suam gentem sed et ceteras gentes, quæ pariter premebantur, sua discessione absolvit, quia facile omnes appetunt, quod pro cunctorum utilitate temptatur immutatum. Igitur armantur, bellumque committunt in Pannonia, juxta flumen cui nomen est Neoda; illic ⁸⁵³ concursus factus est gentium variarum, quas Attila in sua tenebat ditione. Post multos ergo conflictus favit Gepidis ⁸⁵⁴ inopinata victoria; nam triginta fere milia tam Hunorum quam aliarum gentium, quæ Hunis ferebant auxilium, Hardericus peremit, filiumque Attilæ majorem natu, nomine Hellam, occidit, quem pater super ceteros in tantum fertur amasse, ut eum cunctis aliis suis liberis in regno vellet preferre. Quo interempto, reliqui ejus germani cum Hunis fugantur juxta litus maris Pontici, ubi prius fuisse leguntur Gothi. Hæc causa Harderici felix fuit in diversis nationibus, quæ Hunorum regimini famulabantur invitæ, earumque animos diu mœstissimos ad hylaritatem libertatis vo-

VARIABLE LECTIONES.

⁸⁵² n. a, b. ⁸⁵³ illuc 9c. ⁸⁵⁴ deest 5c.

tivæ arrexit. Venientes ergo multi ex eis ad Marcianum principem, gratissime sunt ab eo suscepti, distributasque sedes, quas incolerent, acceperunt. Gepidi namque Hunorum sibi sedes viriliter vindicantes, totius Datiæ finibus velut victores potiti sunt, nichil aliud a Romano imperio nisi pacem postulantes; Sarmatæ vero et Cemandri et quidam ex Hunorum parte ad Maternam urbem Illirici sedes posuerunt, Scyri et Adagarii ⁸⁵⁵ Scythiam minorem et inferiorem Mæsiam acceperunt, Rugi aliæque ⁸⁵⁶ nationes nonnullæ Bizim et Archadiopolim petiere; Hernach quoque, junior Attilæ filius, cum suis extremas minoris Scythiæ sedem elegit Hemmezur et Bulzindur ⁸⁵⁷ consanguinei in Dacia Ripensi Hedisco Halmoque potiti sunt, diversique diversa petierunt. Gothi vero videntes Gepidos Hunorum sedes sibi vindicare et Hunorum populum suas sedes antiquas occupare, maluerunt a Romano regno terras petere quam cum discrimine alienas invadere; Pannoniamque acceperunt, ibique sub rege Walamiro ejusque germano Dietmaro ⁸⁵⁸ morabantur, quamvis locis divisus, consilio tamen unitis. Nam Walamir inter Scarniungam ⁸⁵⁹ et Aquam Nigram, Dietmarus juxta locum ⁸⁶⁰ Pellois habitabat, Witimar cum utroque manebat. Contigit autem, ut Attilæ filii contra Gothos, quasi desertores dominationis eorum, venirent, ignarisque aliis fratribus, super Walamirum solum irruerent. Quos tamen quamvis cum paucis ille excepit, diuque fatigatos ita prostravit, ut vix aliqua eorum pars remaneret. Eo tempore cum pro gesta re ad fratres suos Dietmarum et Witimarum direxisset nuncium, veniens nuncius in domo Dietmari, majus invenit gaudium; ipso siquidem die Theodericus, filius ejus, quamvis de concubina, bonæ tamen spei puerulus, natus erat. Post tempus ergo non multum ⁸⁶¹ rex Walamirus et ejus fratres Dietmarus et Witimarus dum consueta dona tardarent a principe Marciano accipere, et fœdera tamen pacis custodirent, missi ab eis legati ⁸⁶² ad imperatorem, videbant Theodericum, Triarii filium, genere quidem Gothico, sed de alia stirpe quam Amalorum procreatum, omnino cum suis florentem et Romanorum amiciciis utentem, se vero omnino despici; domi hæc renunciant, moxque Gothi, furore commoti, arma corripunt, et Illiricum pene totum predando devastant. Sed Marciano imperatore defuncto, cum regnum acciperet Leo, mox (227) ad pristinam cum Gothis amiciciam recurrit, et tam preterita quam presentia munera tribuit, et pacis obsidem Theodericum infantulum, Dietmari filium, accepit, qui jam annum octavum intravit. Quem dum pater dare tardaret, patruus Wala-

A mir promittit, ut exinde pax stabilior inter Romanos et Gothos maneret. Igitur Theodericus obses ducitur ad urbem ⁸⁶³ Constantinopolitanam, et quia parvulus elegans fuit, imperialem gratiam promeruit. Postquam ⁸⁶⁴ ergo firma pax inter Romanos et Gothos facta est, videntes ⁸⁶⁵ Gothi sibi non sufficere quæ ab imperatore acceperant, simulque solitam cupientes ostentare virtutem, cœperunt vicinas depredari ⁸⁶⁶ gentes, primumque contra Satagos, qui interiorem Pannoniam possederant, arma moverunt. Quod ubi rex Hunorum Dinzich, filius Attilæ ⁸⁶⁷, cognovit, collectis quos adhuc habebat, quamvis paucos, Pannoniam depredari cœpit. Quo comperto, Gothi ubi erant expeditionem solventes, quam contra Satagos habebant, in Hunos convertunt, sicque eos finibus suis inglorios expellebant, ut ex illo tempore qui remanserant Huni Gothorum arma pertimescant. Quiescente jam tandem Hunorum gente a Gothis, Chunimundus rex Suavorum ⁸⁶⁸ cum suis invadens fines Dietmari, fratris Walamiri regis Gothorum, eos depredatur, omniaque abducens armenta, in terram suam revertitur. Dietmar vero non tantum jacturam armentorum dolens quantum metuens ne Suavi, si hoc impune luerarentur, ad majorem licentiam prosilirent, sic vigilavit in eorum transitu, ut intempestæ noctis silentio dormientes invaderet ad lacum Pellois, consertoque inopinato praelio, ita eos obpressit, ut etiam ipsum regem Chunimundum captum cum superato exercitu Gothorum servituti subdidit. Sed dum esset multum misericors, facta ultione, veniam eis condonavit, reconciliatusque cum Suavis, eundem quem ceperat adoptans sibi in filium, remisit in Suaviam cum suis. Ille autem, paternæ immemor gratiæ ⁸⁶⁹, post aliquot tempus dolo concepto, Seyros, qui tunc super Danubium considebant, incitavit, ut in unum collecti gentem Gothorum invaderent. Tunc Gothis nichil mali suspicantibus ab amicis vicinis bellum insurgit, et, improvisa coacti necessitate, ad arma confugiunt, arreptoque certamine, se suamque ulciscuntur injuriam. In eo siquidem praelio rex Gothorum Walamir, dum ad hortandos suos equum ascenderet et ante aciem procurreret, proturbatus equus corruit sessoremque suum dejecit. Qui mox inimicorum lanceis vulneratus, interemptus est. Gothi vero tam regis sui mortem quam suorum vindicantes injuriam, sic omnes extinxerunt, ut pene de gente Seyrorum nullus remaneret, nisi qui istud nomen cum dedecore ferrent. Iterum Chunimundus cum Suavis, fretus auxilio Sarmatarum et reliquiis Seyrorum, simulque ex Gepidis Rugisque non parvis solatiis collectis, bellum intulit Gothis. Gothi

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁵⁵ adagatarii 9c. ⁸⁵⁶ atque aliæ 5. ⁸⁵⁷ birzindur 9c. ⁸⁵⁸ edithmaro fratre m. 9c. ⁸⁵⁹ scarniungam 9c. ⁸⁶⁰ ita codd. pro lacum. ⁸⁶¹ longum 9c. ⁸⁶² m. l. ab eis 5. ⁸⁶³ ad u. desunt 9c. ⁸⁶⁴ post 9c. ⁸⁶⁵ v. aulem 9c. ⁸⁶⁶ depredare 9c. ⁸⁶⁷ attilæ 5. ⁸⁶⁸ suevorum 4. 9c. 10. 11. semper. ⁸⁶⁹ g. i. 5.

NOTÆ.

(227) Ita Jord. de Marciano.

vero, defuncto Wlamiro, ad fratrem ejus Dietmarum confugiunt, eumque regem constituunt. (JORD. c. 54 sqq.) Qui quamvis dudum cum fratre regnasset, auctioris ⁸⁷⁰ tamen potestatis insignia sumit, bellique parte coactus, cum fratre Witimaro ad arma prosiliit, consertoque prælio, superior facta est pars Gothorum, adeo ut campus corruentium inimicorum cruore madefactus ut rubrum pelagus appareret, armaque et cadavera plus quam decem milium, in modum collium cumulata, campum replerent. Inde victor ad proprias sedes revertens Dietmarus cum Gothis, Theodericum filium suum, quem obsidem dederat, a Leone imperatore remissum cum magnis muneribus, gratanter suscepit. Qui cum jam decem et octo annorum esset, ex satellitibus et ex populo patris elegit sibi pene sex milia virum, cum quibus patre inscio, permensio Dausubio, Sarmatarum regem incurrit, eumque interemit, familiamque ac censum depredans, ad genitorem suum cum victoria rediit. Singidunum dehinc civitatem, quam idem Sarmatæ possidebant, invadens, non Romanis sed suæ subdidit ditioni.

Deficientibus dehinc vicinarum gentium spoliis, cepit et Gothis victus vestitusque deficere, et hominibus, qui dudum bello vivebant, pax cepit esse contraria, omnesque cum magno clamore ad Dietmarum accedentes, orant, ut in quamcumque partem ⁸⁷¹ vellet exercitum duceret, quia diutius ibi manere non posset ⁸⁷². Qui accito germano sortem misit, et Witimaro Italia, Dietmarum Illiricum populandum obvenit. Relicta igitur Pannonia, alter Italiam, alter Illiricum suscepit: sed Witimar mox ut Italiam intravit, rebus humanis excessit, regnumque filio suo sibi æquivoco reliquit. Quem Licerius, qui tunc forte imperavit, muneribus datis ad Galliam transtulit, ut per Wisigothas, parentes suos, regnaret. Witimar, acceptis muneribus a Licerio, Galliam tendit, seseque parentibus Wisigothis jungens, unum corpus cum eis efficitur, et sic Galliam Hispaniamque tenens, suo jure defendit, ut nullus sibi alius prevaleret. (C. 45-47.) Wisigothis vero post Theodericum, qui in bello, quod Romani et Wisigothæ cum Attila Hunorum rege fecerunt, occubuit, filius ejus Thurismundus prefuit. Quo defuncto; Theodericus, frater ejus, in regnum successit, ipsoque 15° regni sui anno decedente, item frater eorum Euricus regnum assumens, 19° anno vita regnoque privatus est, relinquens filium regni successorem, nomine Alaricum, qui nonus ab illo magno Alarico regnum adeptus est Wisigotharum.

(C. 58.) Dietmar vero transiens Saum annem, Sarmatis bellum intentavit, si quis sibi obstaret, illisque quiescentibus nec ad tantam multitudinem prevalentibus, transit in Illiricum, et ubique prospere agens multasque civitates sibi subjiciens, Thesalonicam petiit, in qua Helarianus patricius a

A principe directus cum exercitu morabatur. Qui dum videret, Thesalonicam vallo muniri, nec se posse conatibus eorum resistere, missa legatione ad Dietmarum regem cum muneribus, rogavit, ut ab excidio urbis detorqueret, in quoque fœdere Romanus ductor cum Gothis, loca quæ incoluerant jam sponte tradidit eis, ibique Gothi cum rege suo, depositis armis, in pace quieverunt. Nec diu postea rex Dietmarus ægritudine occupatus, vocatis ad se Gothis, Theodericum filium suum regni heredem fecit, et ipse mox ⁸⁷³ rebus humanis excessit.

(H. R. et H. m. Cf. JORD.) Eo tempore regnum orientale Zeno imperator habebat. Qui audiens Theodericum gentis suæ regem esse, grate ⁸⁷⁴ suscepit, eumque ad se Constantinopolim venire precepit, digneque susceptum inter proceres palatii collocavit, et post aliquod tempus in filium sibi adoptans, consularibus fascibus, quæ dignitas post imperiale fastigium prima est, cum sublimavit, nec solum hoc, sed etiam equestrem statuam ad famam tanti viri ante palatium suum ei constituit. At vero, dum hujusmodi delitiis Theodericus apud Constantinopolim fluitaret, gens illius, id est Ostrogothæ, dum eis propter fidei sanctionem predas agere more solito non liceret, nec tamen ab imperatore oblata stipendia sibi sufficerent, non minima coacti penuria, compositum fœdus execrantur, inutilem factionem vituperant, mittuntque continuo ad Theodericum, qui dicerent, quas inopiæ miseras ipsi sustinerent, dum ille Grecorum epulis superflueret, hortanturque, ut, si suis sibi que consulere velit, citius redeat, quatinus, ne ⁸⁷⁵ cuncta gens pereat et ubi novas ad habitandum terras exquirant, provideat. Ante non plures autem annos Odoacar ⁸⁷⁶ quidam exiens ab extremis finibus Pannoniæ cum fortissima Herulorum multitudine, fretus insuper Turcilingorum sive Scyrorum auxiliis, Italiam venit, nulloque resistente, totam Italiam Romanamque occupavit, et per 14 annos ibi regnavit. Theodericus vero, cognitis suorum querimoniis, ad augustum Zenonem accedit, penuriam questusque suorum exponit, absolutionem efflagitat, Italiam sibi dari expostulat, adjiciens, quia si ⁸⁷⁷ superare posset Odoacarem Italiamque obtinere, ad ejus gloriam redundaret a quo directus fuisset, sin bello superatus foret, nichilominus lucris ejus accresceret, quandoquidem cotidianorum stipendiorum exactoribus careret. Talia Zeno audiens, licet ægre ferret ejus discessum, deliberato tamen consilio, rei publicæ utilitati prospiciens, ejus petitionibus annuit, Italiamque illi tribuens, senatumque ac populum Romanum ei committens, magnis ditatum muneribus abire permisit. Egressus igitur a Constantinopoli Theodericus, ad Ostrogothas revertitur, hortaturque eos continuo, ut quam primum parati sint et quasi possessuri Italiam proficiscantur. Qui cum omnes

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁷⁰ amplioris 9^c. ⁸⁷¹ quacumque parte 9^c. ⁸⁷² possent 5. ⁸⁷³ deest 9^c. ⁸⁷⁴ gratulans 9^c. ⁸⁷⁵ nec 9^c. ⁸⁷⁶ odoaccar 4. 5. 9^c. 10. *semper; sed 1. postea odoaccar scribit.* ⁸⁷⁷ quasi *codd.?*

læti obœdient, profectus cum omni multitudine Ostrogotharum et cum omni subpellectili, priusquam ad Italiam perveniret, Trapestilam Gepidarum regem, insidias sibi molientem, bello superans, extinxit, Busan quoque Bulgarorum regem cum suis agminibus prosternit. Deinde veniens Italiam, primamque juxta Sonuum fluvium, qui non longe ab Aquileia labitur, castra componens, cum ad reficienda corpora hominum et jumentorum, pro longitudine itineris fessa, resideret, cum magno exercitu totisque Italiæ viribus Odoacar ei occurrit. Quem Theodericus alacriter excipiens, magno superatum prælio in fugam convertit. Exinde movens exercitum, cum Veronam venisset, iterum adversus eum Odoacar non minori sese belli apparatu obponit. Contra quem Theodericus haut procul a Verona confligens, summa ejus exercitum clade contrivit. Qui dum fugæ metu in Atesim fluvium se precipites mergunt, ex magna parte rapidissimis gurgitibus ejus implicati suffocantur. Theodericus vero dum ipso impetu subsequitur fugientes, Veronam ilico, eivibus pavore consternatis ⁸⁷⁸, invadit. Odoacar autem cum his qui evaserant fugiens, Romam contendit, sed obseratis continuo portis, exclusus est. Qui cernens, introitum sibi denegari, omnia quæ attingere potuit gladio flammaque consumpsit, Ravennamque ingressus, munitionem sibi preparavit. Theodericus autem a Verona digrediens, Mediolanum pervenit, et dum ibi consisteret, magna ad eum multitudo militum pluresque Italiæ populi convenerunt, sed paucis interjectis diebus rursus dediticius exercitus, Tustra quodam nomine instigante, Odoacaris partibus se reddidit. Quæ res Theodericum in tantum perterruit, ut se suumque exercitum apud Ticinensem urbem, quæ nunc Pappia dicitur, communiret. Talium rerum varietates Gundebaudus Burgundionum rex aspiciens, Liguriam cum ingenti exercitu intravit, cunctaque quæ reperire poterat, pro diripientium voluntate depredans, infinitam captivorum multitudinem secum ad Gallias duxit. Theodericus itaque aliquandiu intra munitiones exercitum retinens ⁸⁷⁹, demum relictis ibi ⁸⁸⁰ sororibus et matre universaque vulgi multitudine, nichil plane dubius de fide Epyphanii viri sanctissimi, ejusdem civitatis episcopi, cum expeditis armatorum cuneis ad obsidendum Odoacarem Ravennam perrexit. Cumque in eo loco qui Pinetum dicitur non procul ab urbe castra posuisset, per continuum pene triennium Odoacarem obsedit. Qui, cum frequenter nocturno tempore cum suis ex urbe egrediens, exercitum Theoderici inquietaret, novissime noctu irruens in castra, exercitum Theoderici magna strage prostravit (*H. R.*), sed Gothis fortiter resistentibus, ad extremum victus, in urbem confugit; nec multo post missa legatione, veniam supplicans, a Theoderico quasi in fide susce-

ptus est, sed post ab eo truculente premissus est. Egressis deinde a Ticino post triennium Gothi, eandem mox urbem invasere Rugi, cuncta per circuitum loca simulque civitatem per continuum biennium devastantes, cum adhuc beatissimus Epyphanus superasset, cujus sanctitate in tantis periculis cives sustentabantur afflicti. Hic a Theoderico Gallias ad Gundebaudum pro captivis redimendis directus, excepta innumera multitudine illorum pro quibus precium dedit, sex milia captivorum, ob solam sanctitatis suæ reverentiam sibi concessa, secum reduxit.

Igitur Theodericus, extincto apud Ravennam Odoacare, totius Italiæ potitus est ditio, nec multo post Romam profectus, a Romanis cum gaudio magno est susceptus. Quibus ille singulis ad subsidium victus centum viginti sex milia modiorum tritici concessit. (*JORD.*) Post hæc Theodericus ut sui regni vires constabiliret, missa legatione ad Clodoveum Francorum regem, filiam ejus Audofledam in matrimonium petiit, quam ille libenter concessit. (*H. R. et JORD.*) Amalfredam autem germanam suam Wandalorum regi Hunerico, Geiserici filio, conjunxit, ejusdemque Amalfredæ filiam Amalbergam Thuringorum regi Ermenfrido tradidit, filias vero suas, quas in Mœsia genuerat, Thiudegotam et Ostrogotham vicinis regibus copulavit, unam Sigismundo regi Burgundionum, alteram Alarico regi Wisigotharum. De quo Alarico natus est Amalricus. Quem avus suus Theodericus in annis puerilibus utroque parente orbatum dum nutriret, comperiens Beteriei filiam Eutharicum, Herimundi nepotem et Thurismundi abnepotem, de Amalorum stirpe descendentera, in juvenili ætate, prudentia in virtute corporisque integritate pollentem in Hispania, ad se illum venire precepit, eique filiam suam Amalsuindam in matrimonium dedit, quæ Athalaricum ex eo genuit. Nec fuit aliqua vicina ⁸⁸¹ gens Italiæ, quæ Theoderico aut conjunctionis affinitate aut pactionis foedere non fuisset sociata, Zenone itaque augusto post decem et septem annos regni sui defuncto, Anastasius successit imperio, regnans per annos 27, Theodericus vero per idem tempus pacifice regnans in Italia, Romæ miranda fecit ædificia, et per singula quæque loca celebriora regia sibi construxit habitacula. Mortuo autem Anastasio et ipso heretico, Justinus imperium adeptus est. Qui dum esset orthodoxus, cernens in partibus Orientis illo adhuc tempore Arrianam heresim per singula loca vigere, pro ardore catholicæ fidei decertabat hereticos dissipare, sextoque imperii sui anno precepit, ut ubique hereticorum æcclesias catholici consecrarent episcopi. Hoc audiens Theodericus, Arriana lue pollutus, Johannem papam simulque cum eo Theodorum atque Agapitum, consulares viros, aliumque Agapitum patricium Constantinopolim ad Justinum imperatorem direxit, mandans illi minando, quia, nisi hereticis

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁷⁸ a. c. p. 5. ⁸⁷⁹ tenens 9c • ibi. r. 5. ⁸⁸¹ g. vicina 5.

æcclesias suas quantocius redderet eosque in pace degere sineret, universos Italiæ populos ipse gladio extingueret. Qui pervenientes ad augustum, cum ab eo digne, ut competebat, suscepti essent, magnis cum fletibus postulabant, ut suæ legationis seriem, quamvis esset injusta, libenter exciperet et Italiæ perituræ consuleret. Quorum fletibus Justinus per-motus, eis quod petebant concessit, Arrianosque suæ potestati dimisit. Cumque hi in itinere demora-rentur, Theodericus rabie iniquitatis suæ stimulatus, Simmachum patricium et Boetium senatorem et ex-consulem gladio trucidavit.

His quoque diebus extincto a Francis Alarico Wi-sigotharum rege, Theodericus per Hibbam comitem suum plus quam 50 milia Francorum cædens, post mortem Alarici generi ⁸⁸² sui, Thiodem, armigerum ejus, tutorem Amalrici nepotis sui constituit. Jo-hannes vero papa rediens a Constantinopoli, cum sociis itineris sui venit ad Theodericum Ravennam. Ille vero per maliciam impietatis et crudelitatis suæ, pro eo quod a Justino, catholicæ fidei defensore, honorifice suscepti essent, carceri eos mancipavit et famis afflictione interfecit. Sed hanc immanissimam ejus crudelitatem divina mox animadversio secuta est; nam nonagesimo nono post hoc facinus die sub-ita morte defunctus est. Cujus animam, ut sanctus Gregorius in dialogo scribit, solitarius quidam vir magnæ virtutis apud Lipparam insulam vidit inter Johannem papam et Simmachum patricium discin-ctum et discalciatum deduci et in ollam Vulcani de-mergi. (Jord.) Ante tamen, cum adhuc valeret, sed jam senior, convocans Gothos et gentis suæ prima-tes, Athalaricum, Amalsuindæ filium vix decem an-norum, regem constituit, exhortans suos, ut regem colerent, senatum populumque Romanum amarent, principem Orientis placatum semper et propicium habere curarent. (H. R. et Jord.) Quo defuncto, Go-thi, ut precepit Theodericus, Athalaricum cum ma-tre sua præficiunt regno, hoc quod preceptum erat custodientes, quam diu Athalaricus et mater ejus vivebant, qui pene per octo annos regnabant. Ju-stinus autem augusto post octo imperii sui annos de-functo, Justinianus, sororis ejus filius, successit im-perio. Cui Athalaricus tam suam adolescentiam quam matris viduitatem commendavit, sed brevi post tempore humanis rebus excessit. Tum maternæ sexus fragilitatem Gothi dum spernerent, secum de-liberans, ipsa Theodatum consobrinum suum ger-manitatis gratia accersitum a Tuscia, ubi privatus in propriis laribus vivebat, in regno locavit. Qui post aliquantum tempus, immemor consanguinitatis et beneficii, a palatio eam abstractam in insulam laci Vulsini relegavit, ubi paucissimos dies in tristi-cia degens, ab ejus satellibus in balneo strangulata est. Quod audiens imperator, magna ira contra Theodatum accensus est. (H. R.) Sentiens autem hoc Theodatus, beatum Agapitum papam direxit ad

Constantinopolim, ut per eum gratiam imperatoris acquireret. Veniens autem pontifex ad imperatorem, cœpit habere colloquium ⁸⁸³ cum eo ⁸⁸⁴ de fide, et invenit eum doctrinam Euticetis habere. Quem cum pontifex pro errore increparet, ille minis eum ag-gressus est; sed in fide catholica papa immobilis stabat, et ad imperatorem dicebat: *Ego desideravi venire ad Justinianum imperatorem christianissimum, sed ut video, inveni Diocletianum.* Videns autem im-perator constantiam ejus, ex voluntate Dei acquievit monitis illius; sed non multo post idem pontifex ibi defunctus est. Justinianus vero Bilisarium patri-cium, jam de Wandalis in Africa triumphantem, contra Theodatum ⁸⁸⁵ misit, ut et Italiam a servitio Gothorum liberaret. (Jord.) Veniente autem Bilisario in Siciliam, omnes qui ibi erant Gothi cum duce suo Sinderith ultro se Bilisario tradiderunt. Theodatus vero generum suum Evermundum cum exercitu mi-sit ad custodiendum fretum, ubi est exitus de Sici-lia; sed ille audiens eventum rerum in Sicilia, ultro se ad pedes advenientis ⁸⁸⁶ Bilisarii misit, Romanis optans servire principibus. Quod Gothorum sentiens exercitus, suspectum Theodatum a regno pellendum clamat, et Witigem, qui ejus armiger erat, ad rebel-landum in regnum elevat. Qui levatus in regnum, Romam ingreditur, premissisque Ravennam fidelis-simis sibi viris, Theodatum occidi precepit, ipseque post paucos dies Ravennam veniens, Mathesuindam, Amalsuindæ filiam, vi sibi in matrimonium copulavit.

(H. R.) Bilisarius vero conceptas contra Theoda-tum belli vires in Witigem convertit, egressusque de Sicilia, Romam venit. Gothi autem qui ibi habita-bant nocte egredientes Romam, portasque relin-quentes apertas, fugerunt Ravennam. Witigis autem ut talia cognovit, cum magno exercitu Ro-mam venit; sed Bilisarius, cernens non aptum sibi tempus ad pugnandum, quia fames magna eo anno obpresserat mundum, inclusit se infra Romam, po-sitis custodibus, qui ex omni parte custodirent eam. Gothi vero omnia foris devastantes, cum per annum integrum obsiderent Romam, immisso super se ter-rore, fugerunt Ravennam. Iterum Witigis collecto exercitu venit contra Bilisarium in pugnam, com-missaque pugna, multi ex parte Witigis mortui sunt, ipsumque fugientem Johannes militiæ magister insecutus, vivum apprehendit Romamque ad Bilisa-rium duxit, quem ille secum Constantinopolim vexit. Quem videns Justinianus, gavisus est, et non post multum tempus fecit eum patricium, illeque ibi plus quam biennium moratus, defunctus est. (Jord.) Cujus uxorem Mathesuindam imperator dedit fratri suo Germano patricio, de quibus natus est filius nomine Germanus, in quo, conjuncta stirpe Anicio-rum et Amalorum, spes utriusque generis et gentis posita est. (H. R.) Postquam autem Witigis captus est, Gothi Transpadani Heldebadum sibi regem con-stituunt, qui eodem anno interemptus est. Cui suc-

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁸² generis 5. ⁸⁸³ c. h. 5. ⁸⁸⁴ eis 9c. ⁸⁸⁵ deodatum 5. ⁸⁸⁶ venientis 9c.

cessit Erarius, et ipse necdum expeto anno jugulatur. Dehinc Baduillam, qui et ⁸⁸⁷ Totila dicebatur, sibi preficiunt, moxque collecto undique exercitu, totam Italiam invaserunt. (*H. m.*) Exinde cum percurrerent Campaniam, idem Totila veniens ad cœnobium beati patris Benedicti, qui tunc in monte Cassino magnis virtutibus claruit, ab eo talia audivit: *Multa mala facis, multa fecisti, jam iniquitate compescere. Equidem mare es transiturus, Romam ingressurus, novem annis regnabis, decimo morieris.* Inde digrediens per Lucaniam, invadit Siciliam, indeque revertens, Romam petit, eamque obsidione concludit. Romanis itaque fame laborantibus nec mœnia diutius tueri valentibus, a porta Ostiensi Totila ingressus est. Volens autem parcere Romanis, per totam noctem clangere buccina jussit, quo se a Gothorum gladiis aut in æcclesiis tuerentur aut quibuscunque modis occulerent. Habitavit vero cum Romanis aliquantum temporis quasi pater cum filiis, sed hanc animi benignitatem ei, qui antea nimie crudelitatis erat, beati Benedicti ammonitio, ut conjici datur, conferebat. Elapsi sane ex Urbe quidam e numero senatorum Constantinopolim afflicti properant, quibus calamitatibus Roma subiceretur, principi narrant (Cf. P. D. II, 4.). Qui statim Narsetem eunuchum, cubicularium suum, Italiæ fecit exarchum, Romamque cum manu valida dirigit, ut afflictæ Romæ quantocius subveniret. Is ad Italiam veniens, legatos ad Alboin regem Longobardorum misit, qui tunc in Pannonia habitabant et Romanis amici erant, mandans ei, quatinus sibi pugnatum cum Gothis auxilium ministraret. Tunc Alboin electam e suis magnam manum direxit. Qui per maris Adriatici sinum transvecti Romanisque sociati, magnum cum Gothis certamen inierunt. Quibus ad iacturam pene consumptis, regem eorum Totilam, qui jam per ⁸⁸⁷decem annos super eos regnaverat, Narses interfecit, et vestimenta ejus cruentata ⁸⁸⁸ cum corona, lapi libus preciosis ornata, regiam urbem misit, quæ jactata sunt ad pedes imperatoris coram senatu. Deinde urbes eorum duas munitas, id est Veronam et Brixiam, suscipiens, universam Italiam cum Romana civitate ad rei publicæ jura reduxit, et Longobardos honoratos cum magnis muneribus ad propria remisit. Qui omni tempore quo Pannoniam possederunt Romanis adversus æmulos adjuutores fuerunt. Sic igitur famosum regnum fortissimamque gentem Gothorum diu regnantem, tandem post mille 40 ⁸⁸⁹ annos victor diversarum gentium Justinianus imperator et prius per Bilisarium et post per ⁸⁹⁰ Narsetem vicit, omnemque Italiam ab eorum servitute liberatam, pristinae libertati restituit.

A Hæc Jordanis quidam grammaticus, ex eorumdem stirpe Gothorum progenitus, de Getarum origine et Amalorum ⁸⁹¹ nobilitate, non omnia quæ de eis scribuntur et referuntur, ut ipse dicit ⁸⁹², complexus, exaravit, sed brevius pro rerum notitia huic opusculo inseruimus. His perlectis diligenterque perspectis, perpendat qui discernere noverit, quomodo illud ratum teneatur, quod non solum vulgari fabulatione et cantilenarum modulatione usitatur, verum etiam in quibusdam cronicis annotatur (v. *Chr. W.* supra col. 475), scilicet quod Ermenricus tempore Marciani principis super omnes Gothos regnaverit, et Theodericum, Dietmari ⁸⁹³ filium, patruelem suum, ut dicunt, instimulante Odoacare, item, ut aiunt, patruеле suo, de Verona pulsum, apud Attilam Hunorum regem exulare coegerit, cum hystoriographus narret, Ermenricum regem Gothorum multis regibus dominantem tempore Valentiniani et Valentis fratrum regnasse, et a duobus fratribus Saro et Ammio, quos conjicimus eos fuisse qui vulgariter Sarello et Hamidiech ⁸⁹⁴ dicuntur, vulneratum, in primordio egressionis Hunorum per Meotidem paladem, quibus rex fuit Valamber, tam vulneris quam Hunorum irruptionis dolore defunctum fuisse, Attilam vero postea ultra 70 annos sub Marciano et Valentiniano cum Romanis et Wisigothis Accioque duce Romanorum pugnasse et sub eisdem principibus regno vitæque decessisse; ac dehinc imperante Gothis Walamiro, Theodericum, fratris sui Dietmari filium, **C** Leoni augusto jam septennem a patre fidei causa obsidem datum, et ab eodem Leone postea patri jam imperanti Gothis fuisse redditum, patrique defuncto in regnum successisse, sed mox a Zenone augusto Constantinopolim accitum familiariterque tractatum, Italiæ regnum accepisse, quod tunc Odoacar cum Thurcilingis et Rugis aliisque nationibus, invito Zenone, possedit, quem Theodericus post multa certamina dediticium interemit. Hinc rerum diligens inspector perpendat, quomodo Ermenricus ⁸⁹⁵ Theodericum, Dietmari filium, apud Attilam exulare coegerit, cum juxta hunc hystoriographum contemporalis ejus non fuerit. Igitur aut hic falsa conscripsit, aut vulgaris opinio fallitur et fallit, aut alius Ermenricus et alius Theodericus dandi sunt Attilæ **D** contemporanei, in quibus hujusmodi rerum convenientia rata possit haberi. Hic enim Ermenricus longe ante Attilam legitur defunctus, Theodericus vero post mortem Attilæ sive in ipso mortis ejus confinio scribitur natus, quinta generatione posteritatis Witulfi, fratris Ermenrici, progenitus. Dietmarus autem, pater ejus, alios fratres habuisse non legitur quam Walamirum et Witimarum, quorum

VARIAE LECTIONES.

⁸⁸⁷ deest 5. ⁸⁸⁸ cruenta 9^c ⁸⁸⁹ XI. annos—et prius *his scripsit* 4. ⁸⁹⁰ per Narsetem usque ad Gallias secessit, *historiæ Gothicæ finem, in 5. desunt, pagina integra fere vacua relicta.* 6 — 9 *eadem fere omittunt his verbis finem dantes*: post per Narsetem vicit (N. suo subegit imperio. 6. — N. eunuchum cubicularium suum destruxit. 7.) ⁸⁹¹ amalorum nobilitatem 4. 10. ⁸⁹² dixit 4. ⁸⁹³ diethmari 4. *capius.* ⁸⁹⁴ hamidiech. 4. 10. ⁸⁹⁵ e. et alius t. 4.

prior sub Attila regnans, post mortem ejus se Hunorum ditioni subduxit, et sine filiis mortuus Dietmaro fratri regnum reliquit, alter vero filium omnimum sibi Witimarum habuit, qui post obitum patris, relicta Italia, Gallias secessit.

1. (*Chr. W.*) A. D. 578. Regnante Valente post mortem fratris sui Valentiniani cum Gratiano et Valentiniano, filiis ejusdem fratris sui, Basilius Cæsareæ Capadociæ, vir sapientissimus et continentissimus, claruit, sed ⁸⁹⁶ superbiæ, ut aiunt, vitio laboravit.

2. A. D. 579. Athanasius ⁸⁹⁷ Alexandrinus episcopus 66° sacerdoti sui anno migrans, Petrum successorem reliquit (cf. *RUFIN.*).

3. (*Chr. W.*) A. D. 580. Gothi ab Hunis expulsi, diffunduntur per Traciam.

4. A. D. 581. Gothi fame compulsi, rebellant Valenti, quos ille bello petens, sed exercitu occiso, fugiens, in casa quadam vivus crematur, anno 15° regni sui, quorum, 11 cum fratre, 4 post illum regnavit (cf. *H. m.*).

Anni Gratiani.

Anno dominicæ incarnationis 382, Urbis vero conditæ millesimo 133. Gratianus, filius Valentiniani, 39us ⁸⁹⁸ ab Augusto, post mortem patris sui Valentis electus est ad imperium, et regnavit cum fratre suo Valentiniano annos 6, cum prius regnaret annis 4 cum patruo. Eo tempore apud Mediolanum beatus Ambrosius ⁸⁹⁹ hic ⁹⁰⁰ hymnos canendos in æcclesia primus composuit — apud Turonos beatus Martinus magnis lampabant ⁹⁰¹ virtutibus, totoque orbe doctrinis et scientia clari [Gregorius ⁹⁰² Nisenus, Gregorius Nazanzenus et apud Bethleem Hieronimus radiabant (cf. *PROSP., Ch. imp. et H. m.*). Theophylus Alexandrinus ⁹⁰³ episcopus cyclum de observatione paschæ per centum annos digessit, quem latereulum vocavit, totoque orbe doctrinis et scientia clari] apud Bethleem beatus Hieronimus presbyter, apud Ypponem Africae civitatem sanctus Augustinus episcopus radiabant.

(*H. R. et H. m.*) Igitur Gratianus admodum juvenis, cum inæstimabilem multitudinem hostium Romanis infusam finibus cerneret, fretus Christi potentia, longe impari militum numero sese in hostem dedit, et apud Argentariam Galliae opidum plus quam 50 milia Alamannorum interfecit. Deinde audiens Traciam Daciamque et Pannoniam tanquam genitales terras a Gothis atque omni pernicie atrocioribus Hunis et Alanis possideri, Pannoniam venit. Ea tempestate Theodosius, Theodosii filius, tam propter parentum nobilitatem, quam propriam fortitudinem habebatur nominatissimus, sed invidia dissimilium fatigatus, in Hispania morabatur, ubi et ortus fuerat

et nutritus. Cumque imperator fratrem suum adhuc puerum cerneret, et quid faceret hesitaret, quippe cum barbari, victoriis elati, inexpugnabiles viderentur, eadem provisione, qua Nerva quondam elegerat Hispanum virum Trajanum, per quem res publica reparata est, accitum et ipse nichilominus ab Hispania Theodosium magistrum militiæ fecit, eumque contra barbaros cum expeditione misit. Qui vadens, fortiter cum illis maximis Scythiæ gentibus pugnavit, et feliciter triumphavit. Mox dux optimus, exercitu disperso per urbes, ipse velociter ad principem remeavit, ipseque triumphorum suorum nuncius extitit. Quod dum imperator pre admiratione non crederet, invidi dicebant, eum fugisse et exercitum perdidisse. At ille derogantes sibi rogat dirigi,

B qui viderent multitudinem peremptorum. His verbis imperator flexus, direxit qui res actas sibi nunciarent. Porro dux optimus inter hæc vidit in visione, quod sanctus Miletius, Antiochenæ civitatis episcopus, eum indueret imperiali clamide et corona caput ejus ornaret. Hæc cum ille retulerit ⁹⁰⁴ mane cuidam amicorum, ille clarum esse dixit somnium, et nichil ænigmaticum, nichil habere dubium. Post paucos autem dies qui missi fuerant redierunt, peremptaque multa hostium milia narraverunt. Quamobrem lætatus princeps Gratianus, faventibus cunctis, Theodosium, tricesimum tertiū ætatis annum gerentem, apud Sirmium purpura induit, Orientisque et Traciæ simul imperio prefecit ⁹⁰⁵. Igitur Theodosius Constantinopolim triumphans intravit, et ne assidue pugnando Romanum populum fatigaret, cum Athalarico Wisigothorum rege pacem fecit, eundemque Constantinopolim ⁹⁰⁶ venientem benigne suscepit, ibique defunctum honorifice sepeliri fecit, et hæc benignitate omnes Gothos ⁹⁰⁷ Romano imperio subjugavit. Veniens autem Thesalonicam, ægritudinem incurrit, cupiensque baptizari, Anatholium, ejusdem civitatis episcopum, requisivit, cujus esset fidei. Quo respondente, quod Arriana pestis in Ylliricum non valisset accedere, sed fidem Niceni concilii inviolatam servarent, libenter ejus verba suscipiens, baptizatus ⁹⁰⁸ atque ab ægritudine liberatus est ⁹⁰⁹. Inter hæc Archadium filium suum consortem sibi fecit in imperio, in Italia vero puero satis existente

D Valentiniano, rerum curam Probus exconsul et prefectus habebat. Justina vero, mater Valentiniani, cur esset Arriana, vivente quidem viro, lædere christianos orthodoxos non prevaluit, sed eo mortuo, cum filius esset valde juvenculus, Mediolanum veniens Ambrosio episcopo erat infesta, ita ut juberet eum exilio destinari. Cumque ⁹¹⁰ juberet eum exire de æcclesia, Ambrosius ait: *Ego sponte hoc non ago, ne lupis ovium septa aut blasphemantibus Deum videar*

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁹⁶ sed — laboravit *desunt* 5. *erasa ut videtur.* ⁸⁹⁷ *deest* 5. *anastasius* 1b. ⁸⁹⁸ XLIII^{us} 1b. ⁸⁹⁹ a. claruit 5. ⁹⁰⁰ *deest* 10. 11. qui E. ⁹⁰¹ *delevit* 10. *et ita deest* 11. ⁹⁰² *quæ uncis inclusi, ex Sigeberto ut videtur hausta Ekk. post adjecisse videtur. In D? E vero ultima verba totoque — radiabant omisit.* ⁹⁰³ alexandriæ E1. ⁹⁰⁴ cum retulisset E1. ⁹⁰⁵ fecit 9c. ⁹⁰⁶ Constantinopolim — honorifice *desunt* 9c. ⁹⁰⁷ *deest* 9c. ⁹⁰⁸ b. est 9c. ⁹⁰⁹ *deest* 9c. ⁹¹⁰ Cum 9c.

*contrudere; hic, si placet, occide, hoc loco mortem A
prona suscipiam voluntate*

Ea tempestate Maximus, vir quidem strenuus atque imperio dignus, si contra sacramenti fidem per tyrannidem non emerisset, invitus ab exercitu in Britannia imperator factus, in Galliam transiit, exceptusque a legionibus Gratiano infensis, eundem, subita incursione perterritum atque in Italiam transire meditantem, dolo circumvenit et occidit Lugduno, fratremque ejus Valentinianum cum matre Justina expulit ab Italia. (BEDA). Qui tamen justissimam cum matre sua luit poenam, quæ et ipsum Arriana heresi polluit et eminentissimum catholicæ fidei doctorem Ambrosium episcopum perfida obsidione vexavit. (H. m.) Valentinianus autem Constantinopolim veniens, a Theodosio paterna pietate est susceptus, et imperio est restitutus; sed ab Eugenio quodam, prius grammatico, tunc autem militanti in palatio, et ab Arbogasto quodam facinoroso corruptis cubiculariis, ab eisdem dormiens strangulatus est, atque ut voluntariam sibi mortem conscivisse putaretur, laqueo suspensus est.

2. (Chr. W.) Anno dominicæ incarnationis 385°, qui est Gratiani secundus, Theophilus * pascales circulos inchoavit:

Sanctus Basilius Cæsariensis episcopus obiit. D? E. 4 — 10. ex Sigeb.

3. A. D. 384. Synodus 150 episcoporum Constantinopoli adversus Macedonium congregatur sub Damaso papa, * qui 26 ⁹¹¹ annis regebat æcclesiam.

* D? E. qui hæc a. 386 habent, pergunt: Hic decretum est, ut Constantinopolitanus post R. p. h. p. In Gallia Priscillianus episcopus ex Manichæorum et Gnosticorum dogmate errorem sui nominis condens, conciliis episcoporum auditus — cum aliis sequacibus suis. Itachius — nolens Itachianis communicare. ex Sigeb.

4. A. D. 385 *.

* 4. — 11. addunt: Priamus quidam et Antenor principabantur Francis hoc tempore. ex Sigeb.

5. (BEDA.) A. D. 386. Archadium ⁹¹² Theodosius pater consortem regni facit.

6. (Chr. W.) A. D. 387. Maximus ex Britannia in Gallias veniens regnumque sibi usurpans, Gratianum apud Lugdunum occidit, fratrem vero ejus Valentinianum Italia expulit.

Anni Theodosii.

1. (H. R. et H. m.) Anno dominicæ incarnationis 388, Urbis vero conditæ millesimo 139. Theodosius, genitus patre Theodosio, matre Thermantia ⁹¹³, 45us ⁹¹⁴ ab Augusto, interfecto per Maximum Gratiano, imperium Romanum solus ⁹¹⁵ obtinuit, mansitque ⁹¹⁶ in eo annis 11 ⁹¹⁷, cum jam in Orientis

partibus sex annis Gratiano vivente regnasset, Valentinianum tamen, fratrem Gratiani, quamdiu vixit, regnare permisit; ipse vero bellum adversus Maximum, qui tunc Aquileiæ ⁹¹⁸ insidebat, suscepit, illumque a militibus propriis, cum vim imperatoris sustinere non possent, captum ac traditum peremit; Victorem quoque ⁹¹⁹, filium ejus, quem pater Gallis adhuc in ætate infantili prefecerat, extinxit. Peracta victoria, Theodosius cum Valentiniano venit Romam, eratque cum eis pariter et Honorius valde puer, quem pater post actam victoriam a Constantinopoli evocaverat. Theodosius igitur Romæ positus, multum profuit Urbi, alia prebendo, alia auferendo. Post hæc relicto Valentiniano Romæ, ipse cum Honorio Constantinopolim remeavit. Valentinianus vero cum transiret in Galliam causa ordinandæ rei publicæ, fraude Arbogasti comitis sui et Eugenii grammatici, dormiens ab eunuchis cubiculariis pecunia corruptis suffocatus est, moxque Eugenio in principatum electo ab Arbogasto, collecta multitudine Francorum atque Gallorum preparaverunt se in pugnam contra Theodosium. Quod ille audiens, congregavit multitudinem militarem, filiumque suum Honorium constituit imperatorem. Misit autem Entropium Eunuchum sibi fidelissimum ⁹²⁰ in Thebaidam ad Johannem monachum præscientia clarum, de quo legitur in Vita patrum, ut aut eum venire volentem deduceret, aut nolentem de belli eventu requireret. Qui venire nolens, mandavit ei, quod, interfecto tyranno, victoria sit potiturus, sed ipse in Italia moriturus. Relictis igitur ambobus filiis in urbe Constantinopolitana, Theodosius contra Eugenium pergit, moxque illi ⁹²¹ exercitus Wisigotharum plus quam viginti millium occurrit; Eugenius itaque et Arbogastus cum transitus Alpium tenerent, Theodosius in summis Alpibus constitutus, jejuniis et orationibus intentus erat. Circa gallorum vero ⁹²² cantum sopore constrictus, vidit in somnis, quasi jaceret in campo et astarent ei duo quidam viri in vestibus albis, equis candidissimis residentes, jubentes eum habere fiducia primoque diluculo preparare milites ad victoriam, seque dicebant ad solatium sibi destinatos. Quorum alter dicebat, se esse Johannem evangelistam, alter Philippum apostolum. Quæ visio etiam alicui militi ⁹²³ revelata est. Qua visione comperta, ubiores in oratione lacrimas fudit, et in crastinum facta congressione, turbo ventorum maximus a parte Theodosii in ora hostium surrexit, qui tela, quæ ipsi mittebant, in ipsos retorquebat, ea vero, quæ ab ejus parte missa sunt, ultra mensuram humani jactus per magnum inane portata valenter hostibus infigebat. Eugenius itaque corruens ad pedes imperatoris, veniam rogabat, sed a militibus circa pedes ejus capite truncatus est; Ar-

VARIÆ LECTIONES.

⁹¹¹ XX tribus 1^b XVIII. 5. 10. 11. ⁹¹² Hæc a 385. D? E. ⁹¹³ theremantia 9^c. terremantia 1^b. ⁹¹⁴ XI. D? E. et ita deinceps ⁹¹⁵ s. R. 5. ⁹¹⁶ vixitque 9^c. ⁹¹⁷ XI. 9^c. ⁹¹⁸ aquilegiæ 5. ⁹¹⁹ victoremque 5. ⁹²⁰ fidelissimum E1. ⁹²¹ deest E 1. ⁹²² cantum v. g. 5. ⁹²³ deest 9^c.

dogastus vero propria se⁹²⁴ manu interfecit, consulatus Archadii anno tercio et Honorii secundo. Ad laudem vero Theodosii ob insignem victoriam poeta quidam nomine Claudianus, sed paganus, inter cetera hujusmodi versibus Deo et homini testimonium recinuit :

*O nimium dilicte Deo, cui militat cæther,
Et conjurati veniunt ad classica venti.*

Igitur Theodosius Mediolanum veniens, post laborem publicum corpore fatigatus, ægritudinem incurrit, et sperans se moriturum, potius de re publica cogitavit, considerans quæ solent hominibus evenire, imperatore moriente. Filium itaque Honorium de Constantinopoli velociter evocavit, et imperatorem Romæ ordinavit. Cumque Honorius Mediolanum venisset, pater ex ægritudine relevatus, circum de victoria celebrabat, et ante prandium quidem spectaculum quasi sanus exhibuit, post prandium vero repente pregravatus, ad spectaculum venire non potuit, filium tamen ludis adesse precepit; superveniente vero nocte, defunctus est, 16 Kal. Febr. anno imperii 17°, vitæ autem 40°. Fuit autem propagator rei publicæ et defensor eximius, clemens et misericors, communis cunctis, solo habitu differens a ceteris, in omnes honorificus, in bonos vero⁹²¹ profusius. Quantæ autem mansuetudinis apud homines fuit, tantæ humilitatis coram Domino extitit. Quod in illo obedientiæ exemplo satis probatur, quam sancto Ambrosio episcopo, immo per illum Deo exhibuisse narratur. Quod quia est relatu ac memoria dignum licet non suo loco, statui tamen^C memorandum, et pro utilitate legentium et pro opinione virtutum.

* Quod in illo comprobatur obedientiæ exemplo, quod passim legitur et nos hic brevitate causa subtrahimus, quo beato subjectus est Ambrosio, prohibenti scilicet illum æcclesiæ ingredi limina propter inconsiderata quorundam innocentium homicidia. Habebat etiam imperator et aliam, etc. D? E.

Thesalonica est civitas grandis et populosa, in qua dum esset Theodosius, ibi seditio est orta, et quidam ex iudicibus tracti et lapidati sunt, unusque, ut aiunt (RUFIN. XI, 18, — II. m.), ex militibus, quem ille diligebat, occisus est. Hinc indignatus Theodosius, sicut se habent humanæ passiones, non refrnavit iracundiæ infirmitatem, sed justo furori imensam permiscuit crudelitatem. Ad ludos igitur circenses iussit invitari cives, et repente super omnes injustos gladios precepit evaginari et una cum innocentibus nocentes perimi. Septem quippe milia hominum feruntur ibi occisa, non precedente iudicio, sed furibundo dictante animo. Hujusmodi cladem genitus plenam audiens Ambrosius, cum princeps Mediolanum venisset et æcclesiam sollemniter intrare voluisset, foris ad januas ei⁹²⁵ occurrit, hisque illum sermonibus a sacri liminis ingressu prohibuit : *Nescis, imperator, perpetrata a te necis*

A *quanta sit magnitudo, neque post ausum tanti furoris mens tua molem tantæ præsumptionis agnoscit. Sed forte recognitionem peccati prohibet potestas imperii; decet tamen, ut ratio vincat potestatem. Scienda est quippe natura ejusque mortalitas atque resolutio et pulvis progenitorum, ex quo facti, ad quem redigendi sumus, et non flore purpureo fidentem, infirmitatem operti corporis ignorare. Coæqualium es imperator et conservorum; unus est enim Dominus omnium, rex et creator cunctorum. Quibus igitur oculis aspicias communis Domini templum? quibus calcabis pedibus⁹²⁶ sanctum illius pavimentum? Quomodo extendes manus, de quibus adhuc stillat sanguis innoxius? Quomodo hujusmodi manibus suscipies sanctum Domini corpus! Qua presumptione poculum preciosi sanguinis percipies ore tuo, dum furore sermonum tuorum tantus injuste sit sanguis effusus? Recede igitur, recede, nec secundo peccato priorem nequiciam contendas augere! Suscipe vinculum, quo te omnium Dominus nunc ligavit; est enim medicina maxima sanitatis. His sermonibus imperator obœdiens—erat enim divinis eruditionibus nutritus, et aperte sciens quæ essent propria sacerdotum, quæ regum—gemens et deflens, ac regalia remeavit. Cumque octo mensium continua transissent tempora, propinquavit nativitatis Salvatoris nostri festivitas. Imperator autem lamentationibus assiduis in palatio residens, continuas lacrimas incessabiliter expendebat. Ingressus autem tunc magister militiæ Rufinus, et singularem apud principem fiduciam habens, et videns cum in lamentatione prostratum, accessit et lacrimarum causas inquiri. At ille amarissime ingemiscens et vehementius lacrimas fundens : *Tu, inquit, Rufine, ludis, et mea mala non sentis; ego autem lamentor et gemo calamitatem meam, quia servis quidem et mendicantibus aperta sunt templa Dei, et proprium dominum ingredientes⁹²⁷ licenter exorant; michi vero ingressus ad eum non est, insuper etiam cæli clausi sunt. Hæc dicens, verba singula singultibus irrempebat. Rufinus⁹²⁸ : Curro, inquit, si tibi placet, pontificique precibus persuadeo, ut solvat vinculum quod ligavit. Ait imperator; Non suadebis Ambrosio; novi ego decretum illius esse justum; neque reverebitur imperialem potentiam, ut legem possit prevaricare divinam. Cumque Rufinus verbis plurimis uteretur et promitteret Ambrosium esse flectendum, imperator eum pergere cum festinatione precepit; ipse vero spe data post paululum est secutus, credens Rufini promissionibus. Porro vir mirandus Ambrosius mox ut Rufinum vidit, ait : *Impudentiam canum imitatus es, o Rufine⁹²⁹, tantæ videlicet necis auctor existens, et pudorem ex fronte detergens, nec erubescis, nec metuis, contra imaginem latrare divinam. Cumque Rufinus supplicaret et imperatorem venturum esse diceret, superno zelo accensus Ambrosius, ait : Ego tibi, Rufine, predico,***

VARIÆ LECTIONES.

⁹²⁴ se p. 5. ⁹²⁵ f. ei ad i. 5. ⁹²⁶ p. c. 5. ⁹²⁷ ingress litera crasa 9°. ⁹²⁸ r. vero 5 ⁹²⁹ es ordine i. 9°.

quoniam ingredi sacra limina eum prohibebo ⁹³⁰, si vero imperium in tyrannidem mutaverit, necem libenter suscipio ⁹³¹ Hæc et alia plurima Rufinus audiens, nunciavit imperatori, monens ne de palatio procederet. At imperator hæc in media jam platea cognoscens: Pergo, inquit, et justus in facie suscipio contumelias. Cumque ad sacra limina pervenisset, in sanctam quidem basilicam non presumpsit intrare, sed inveniens antistitem in salutorio residentem, supplicabat, ut ejus vincula resolveret. At ille tyrannicam dicebat ejus esse presentiam, eumque contra Deum vesanire et leges ejus calcare. Verum imperator: Non, inquit, insurgo adversus ecclesiasticas sanctiones, nec inique ingredi limina sacra contendo, sed te solvere vincula mea depono et communis Domini pro me exorare clementiam, nec michi januam claudi, quam cunctis pœnitentiam agentibus Dominus noster aperuit. Tunc antistes: Quam, inquit, pœnitentiam ostendisti post tantas iniquitates, quibus medicaminibus incurabilia vulnera plagasque curasti? — Tuum est, inquit imperator, edocere et medicamenta temperare, meum vero oblata suscipere. Tunc sanctus Ambrosius ait: Quoniam furori iudicium tuum commisisti et non ratio protulit sententiam sed iracundia, scribe legem, quæ decreta furoris evacuet; et 30 diebus sententia necis atque proscriptio- nis tantummodo ⁹³² maneat in litteris et iudicium expectet rationis, quibus diebus transactis, ira jam cessante, ratio causam judicans apud semetipsam, quæ cognoverit sub veritate disponat. In his enim diebus cognosces, an justa sit sententia quam protuleris, an injusta; et si ratio probaverit injusta quæ sunt prolata, dirumpet, si vero justa, firmabit, dierum vero numerus ad hæc examinanda sufficiet. Hanc ammonitionem imperator animo libenti suscipiens et optimam esse confidens, legem conscribi repente precepit et propriæ manus litteris confirmavit. Quo facto, vinculum ejus Ambrosius absolvit. Quæ lex hæc hactenus observatur Constantinopoli. Est autem hujusmodi:

« Imperatores Gratianus, Valentinianus, Theodosius augusti Flaviano prefecto pretorii ⁹³³ Yllirici.

Si vindicari in aliquos severius contra nostram consuetudinem pro causæ intuitu jusserimus, nolumus statim eos aut subire pœnam aut excipere sententiam; sed per dies 30 super statuta eorum sors et fortuna suspensa sit. Reos sane accipiant vincula, atque custodia et excubiis sollertibus vigilantur observentur. »

Sic igitur sacratissimus imperator ingredi limina sacra presumens, non stans Domino supplicavit, neque genua flexit, sed pronus in pavimento jacens, Daviticam proclamavit vocem: Adhesit pavimento anima mea, vivifica me secundum verbum tuum, ma-

nibus barbam capillosque evellens frontemque percutiens et pavementum lacrimarum guttis aspergens, veniam poscebat. Cumque tempus accederet, quo munus ad altare solebat offerre, surgens cum lacrimis, ingressus est. Cum vero obtulisset sicut solitus erat, intra cancellos stetit. Rursus autem Ambrosius non acquievit, sed differentiam locorum edocuit, et primo quidem requisivit quid ibi expectaret. Imperatore dicente, sustinere se sacrorum perceptionem mysteriorum, remandavit ei per suum archidiaconum: O imperator, interiora loca tantum sacerdotibus sunt collata, quæ ceteri nec ingredi nec contingere permittuntur. Egredere igitur, et hanc expectationem cum ceteris habe communem. Purpura namque imperatores ⁹³⁴, non sacerdotes facit.

Tunc fidelissimus imperator etiam hanc traditionem animo gratanti suscipiens, remandavit: Non audaciæ causa intra cancellos mansi, sed in Constantinopolitana urbe hanc consuetudinem esse cognovi; unde gratias ago pro hujusmodi medicina. Tali ergo tantaque et presul et imperator virtute clarebant. Ego autem utriusque opus ammiror, illius fiduciam, hujus obœdientiam, illius zeli fervorem, hujus fidei puritatem. Porro regulas pietatis quas a magno sacerdote recepit, reversus etiam in Constantinopolitana urbe servavit. Nam dum festivitatis tempore ad ecclesiam processisset, oblati in altari ⁹³⁵ muneribus, mox egressus est. Cumque Nectarius, tunc presul ecclesiæ, illi mandasset, cur intus stare nolisset, remandavit ei princeps: Vix potui discere, quæ differentia sit imperatoris et sacerdotis; vix enim inveni veritatis magistrum ⁹³⁶; Ambrosium namque solum novi digne vocari pontificem.

Habebat igitur imperator et aliam utilitatis occasionem, per quam de bonis operibus triumpharet. Conjunx enim ejus divinas leges eum sapius ammonēbat, se ipsam tamen prius perfecte erudiens. Non enim regni fastigiis elevata est, sed potius amore divino succensa. Beneficii namque magnitudo majus ei desiderium benefactoris exhibebat. Repente namque ut venit ad purpuram, claudorum atque debiliam maximam habuit curam, non servis, non aliis ministris ⁹³⁷ utens; sed per semet ipsam agens, et ad eorum habitacula veniens, unicuique quod opus haberet prebebat. Sic etiam per æcclesiarum xenodochia discurrens, suis manibus ministrabat infirmis, ollas eorum tergens, jus gustans, coclearia offerens, panem frangens, cibosque ministrans, calices abluens, et alia cuncta faciens quæ servis et ministris mos est celebrare. His autem, qui eam de rebus talibus nitebantur prohibere, dicebat: Aurum distribuere opus imperii est; ego autem pro ipso imperio hoc opus offero bona michi omnia conferenti.

VARIÆ LECTIONES.

⁹³⁰ prohibeo 5. ⁹³¹ suscipiam 5. ⁹³² in t. 9c. ⁹³³ pretorio 9c. ⁹³⁴ imperatorem non sacerdotem 5.
⁹³⁵ altare 9c. ad altare 4. ⁹³⁶ m. v. 5. ⁹³⁷ arcillis 9c.

Viro autem suo sepe dicebat: *Oportet te, marite, A semper cogitare, qui dudum fuisti, qui modo sis. Hæc si semper cogitaveris, ingratus benefactori non eris, sed imperium, quod suscepisti, legaliter gubernabis, et harum rerum auctorem placabis.* His sermonibus velut optimam quandam utilitatem virtutisque abundantiam conjugii offerebat.

Defuncto autem Theodosio 16 Kal. Febr., corpus ejus Constantinopolim delatum est 6 Idus Novemb. et ab Archadio filio suo ⁹³⁸ sepulturæ traditum. Dimisit autem regnum duobus filiis suis, Archadio in Oriente, Honorio in Occidente, curam vero administrationis viris potentissimis mandavit habere, Rufino aulae orientalis, Stilichoni occidentalis. Post paucos autem dies quando translatum est corpus Theodosii, id est 15 Kalend. Decemb., etiam exercitus, qui cum eo fuerat contra Eugenium, reversus est, et dum imperator Archadius ad portas occurrisset exercitui, milites Rufinum prefectum ⁹³⁹ peremerunt. Erat enim suspectus, quasi tyrannidem meditaretur assumere et Hunos vel Gothos in ⁹⁴⁰ Romanorum provincias contra imperatorem evocare.

Ejusdem vero Theodosii temporibus apud Palestinam provinciam in castello Emmaus natus est puer integer et perfectus, sed ab umbilico sursum divisus, ita ut haberet duo pectora et duo capita et quoscumque sensus; et cum unus edebat et bibebat, alter non edebat; unus ⁹⁴¹ dormiebat, alter vigilabat; nonnunquam insimul dormiebant, insimul ludabant ad alterutrum et ⁹⁴² flebant, et utrique percussiebant se invicem. Vixerunt autem annis ferme duobus, et unus quidem mortuus est, alter autem supervixit diebus 4.

2. Anno dominicæ incarnationis 589°, qui est secundus Theodosii post mortem Gratiani, idem Theodosius, vir virtutibus plenus, Valentinianum, Italia expulsus a Maximo, in regnum restituit (cf. BEDA). (*Chr. W.*—BEDA.) Reliquiæ sanctorum Gervasii et Prothasii ab Ambrosio repertæ sunt.

4. (*Prosp. Chr. imp.*) A. D. 591. Augustinus* ad filium conversus, ab Ambrosio baptizatur.

* Augustinus a Manicheorum heresi per Ambrosium ad catholicam fidem convertitur. D? E. *Ex Sigeb.*

6. A. D. 595. Johannes heremita claruit.

7. A. D. 594. Syricius papa 40us, sedit annis 8, decessitque 6 Kalend. Decemb*.

* D? E. *add.*: Paula et Eustochia ⁹⁴³ filia ejus Christo ancillantur Bethlehem.

8. (*Chr. W.*) A. D. 595. Hieronimus librum, quem de illustribus viris scripsit, hucusque perduxit,

9. A. D. 596.*

* D? E. 4—11. *add.*: Didimus Alexandriae obiit. ⁹⁴⁴. Corpora Abacuc et Micheæ prophetarum

revelantur. *ex Sigeb.* D? E. *pergunt*: Constantinopolis—eversa. *ex eodem.*

10. A. D. 597. Valentinianus dolo Arbogasti ⁹⁴⁵ occiditur, ejusque locum Eugenius invadit.

11. A. D. 598. Theodosius Eugenium tyrannum superavit. Arbogastus ⁹⁴⁶ sua manu se ⁹⁴⁷ interfecit, Theodosius vero Mediolano in pace quievit. Augustinus, doctor facundissimus, Hypponi ordinatur episcopus.

Hucusque æcclesiasticam hystoriam Eusebius ⁹⁴⁸ Rufinus perduxit.

Anni Archadii et Honorii.

Anno dominicæ incarnationis 599, Urbis conditæ millesimo 150. Archadius et Honorius, filii Theodosii, 46° loco ab Augusto commune imperium, civis tantum ⁹⁴⁹ sedibus, tenuerunt, Archadius in Oriente, Honorius in Occidente*, (*JORD. De r. s.*) Tunc Rufinus patricius Archadio principi tendens insidias, Alaricum regem Gothorum, ut Grecias vastaret, missis clam pecuniis, invitavit; sed detectus Rufinus ante portas urbis Constantinopolitanæ, ut supra dictum est, a militibus decollatus est, caputque ejus cum dextera manu ad ludibrium per urbem circumductum est; uxoreque ⁹⁵⁰ exulata, opes ejus cunctas Eutropius spado promeruit** (*H. m.*) Gildo autem Africae comes a Theodosio dudum ordinatus, cognita morte ejus, arbitratus parum spei in pueris, cepit Africam sibi vindicare. Cujus frater Mascezel cum esset fidelis, germani perfidiam detexit; ille autem duos filios fratris, cum pater abiret, interfecit. Contra quem jam ut hostem idem Mascezel cum exercitu missus cum eum valde coartaret, in fugam versus, post paucos dies strangulatus est.

* D? E. *add.*: Imperatores—destrui. *ex Sigeb.*

** D? E. *add.*: Romæ—removit. *ex Sigeb.*

(*JORD.*) Hesperiam vero plagam in regno Honorii imperatoris primum Radagaisus ⁹⁵¹ Scytha crudelissimus cum ducentis milibus Gothorum inundavit, qui omnem Romani populi sanguinem propinare devovit. (*H. m.*) Contra quem duo pagani duces Hunorum Huldinus et Sarus a Romanis conducti sunt; sed nolente Deo causam potentiae suæ per virtutem hominum superare, divinitus territus est Radagaisus, fugiensque in Peculanum montem, ingenti undique timore ⁹⁵² concluditur; et dum fame sitique laborat, volens fugere, solus comprehenditur a Romanis ⁹⁵³, missusque in carcerem, ibi mortuus est. Tanta vero multitudo de Gothis comprehensa est, ut sicut vilia pecora venderentur; nam singuli Gothi singulis aureis vendebantur (*JORD.*) Post Radagaisum Alaricus rex Gothorum Italiam intravit, et ut superius in gestis Gothorum ⁹⁵⁴ scriptum est, multa mala Romanis ceterisque inferens, apud

VARIÆ LECTIONES.

⁹³⁸ ejus 9c. ⁹³⁹ deest 9c. ⁹⁴⁰ deest 9c. ⁹⁴¹ alter 5. ⁹⁴² deest 9c. ⁹⁴³ eustochium El. ⁹⁴⁴ deest 9c. ⁹⁴⁵ arbogastis 9c. 10. 11. ⁹⁴⁶ ita El. arbogastes *rell.* ⁹⁴⁷ deest 9c. sua se m. El. ⁹⁴⁸ eusebii 9c. Hucusque—perduxit *desunt* El. ⁹⁴⁹ tamen 1b. ⁹⁵⁰ uxorque ejus El. ⁹⁵¹ radagaisus 4. 9c. *semper.* ⁹⁵² t. u. 5. ⁹⁵³ a. r. c. 5. ⁹⁵⁴ deest 9c.

Consentiam mortuus est. (*H. m.*) Cui succedens Athaulfus, consanguineus ejus, quicquid ille reliquit, abrasit, et Placidam, Honorii sororem, auferens, in matrimonium accepit.

(*H. m. et Jord.*) Stilicho quoque comes, qui erat de perfida et dolosa gente Wandalorum natus, et erat socer Honorii, cujus filia dux Maria et Hermantia altera post alteram principi Honorio desponsatae sunt, sed utraque virgines defunctae sunt, oblitus beneficiorum, oblitus consanguinitatis, regno ejus inhiavit, et Alamannorum Suevorumque gentes datis pecuniis super eum congregavit, quia Eucherium filium suum, christianis semper a puero insidias molientem, caesarem facere cogitavit; sed Honorius congregato exercitu cum eis pugnavit, utrosque occidit. Quo anno et Archadius, orientalis imperator regnans post obitum patris annos 13, defunctus est anno aetatis 31°, relinquens filium nomine Theodosium annorum 8, quem autem mortem suam appellavit imperatorem; qui succedens patri, regnavit annis 41, cum patre Honorio 15, postea 26, qui fuit 41. Hujus tempore Claudianus et Prudentius poetae insignes habentur (*cf. Prosp. Chron. imp.*)

Anni Archadii.

1. (*Chr. W.*) Primo autem anno Archadii et Honorii, qui est annus dominicae incarnationis 599, Johannes heremita obiit.

2. A. D. 400. Sanctus Martinus ad superna migravit.

3. A. D. 401. Sanctus Ambrosius carne solutus est.

4. A. D. 402. Anastasius papa 41us ordinatus est, sedensque annis tribus, migravit ⁵⁵³ 5 Kalend. Mai.

5. A. D. 403. Gothi Radagaiso et Alarico regibus Italiam praedati sunt.

* D? E. *add.*: In Britannia P. d. e. e. m. n. docens inter cetera hominem s. g. d. p. s. s. m. et hominem sine p. o. nasci. *ex Sigeb.*

6. A. D. 404. (*Prosp.*) Synodus Alexandriae fit propter doctrinam Origenis.

7. A. D. 405. Innocentius papa 42us ordinatus, sedit annis 15, decessitque 4 Idus Martii.*

* D? E. 4—11. *add.*: Hic constituit ad missas pacis osculum dari. *ex Sigeb.*

8. (*Prosp.*) A. D. 407. Severus vitam sancti Martini describit.

9. A. D. 408.*

* D? E. *add.*: Johannes Crisostomus, urgente Eudoxia augusta, episcopatu abdicatus, ab Archadio—intentat. *ex Sigeb.* 4—11. *add.*: Johannes Crisostomus in exilio obiit. Et mors Eudoxiae augustae subsequuta est. *ex Sigeb.*

10. (*Chr. W.*) A. D. 411, Archadius imperator Constantinopoli moritur.*

* D? E. *add.*: Nestorius Constantinopolites episcopus ad heresim quae in Christo Deum ab homine separat vertitur.

Anni Honorii.

(*H. m. et Jord.*) Anno dominicae incarnationis 412, Urbis conditae millesimo 165. Honorius post mortem fratris cum Theodosio, filio fratris, adhuc regnans annis 15, cum videret rem publicam cottidie decrescere, elegit virum fortem et pugnatorem, Constantium comitem, et transmisit eum ad Gallias. Constantinus enim quidam, Gallias occupatis, invasit imperium; cujus hostes duo juvenes locupletes, Didimus et Viridianus, assumptis propriis servis et vernaculis, sese patriamque defensare moliti sunt, capientesque filium ejus Constantem, monachum fecerunt. Quem pater ex monacho caesarem fecit et contra illos misit. Sed Constantius ab Honorio missus, mox ut Galliam ingressus est, Constantinum apud Arclatem inclusit et occidit, filium vero ejus Constantem in Vienna Gerontius, comes Constantii, peremit. Quorum exicii inmemores, Jovianus et Sebastianus item in Gallias tyrannidem moliantur, sed et ipsi mox interficiuntur. Heraclianus quoque comes Africae cum tribus milibus armatis et septingentis navibus ad depredandam Romam venit; contra quem Marinus comes egressus, sic eum perterruit, ut cum una tantum navi Kartaginem ⁵⁵⁶ fugeret, ubi et mox occisus est. In his ergo diebus, precipiente Honorio et adjuvante Constantio, firma pax omnibus catholicis ecclesiis per universam Africam reddita est, quamdiu preclarissimus magister ecclesiae apud Ypponem ⁵⁵⁷ Regium florebat Augustinus. Inter haec Vallia, rex Gothorum, pacem fecit ⁵⁵⁸ cum Honorio, et reddidit ei Placidiam sororem suam, quam ipse Constantio patricio, qui eam revocaverat, in matrimonium dedit. Honorius vero postquam cum Theodosio, fratris sui filio, regnavit annis 15, et rem publicam pacificatam dimisit, Romae mortuus est.

1. (*Chr. W.*) A. D. 415. Alaricus, rex Gothorum, Romam invasit.

2. A. D. 418. Corpora sanctorum Stephani, Nicodemii et aliorum revelata sunt ⁵⁵⁹.

3. A. D. 420. Zosimus papa 45us ⁵⁶⁰ ordinatus, sedit annum unum, decessitque 7. Kal. Januar. Hic constituit, ut diaconus laevam tegat.

4. A. D. 421. Bonifacius papa 44us sedit annis tribus, menses 8.

5. (*Chr. W.*) A. D. 423. Sanctus Hieronimus migravit anno vitae 91°.

6. A. D. 424. Honorius apud Ravennam Constantium consortem regni fecit.

7. A. D. 425. Celestinus papa 43us sedit annis

VARIAE LECTIONES.

⁵⁵⁵ obiit El. ⁵⁵⁶ carthaginem 5. ⁵⁵⁷ hypponem 5 El. ⁵⁵⁸ deest 9c. ⁵⁵⁹ revelantur El. ⁵⁶⁰ XLII^{us} 5. XLIII. corr. XLII. 4

1ere ⁹⁵¹ 9, decessitque 8 Kalend. Aprilis (cf. *BEDÆ Mart.*). Hic ⁹⁶² constituit Sanctus, Sanctus, Sanctus cantari. *

* D? E. : c. Sanctus cantari et ut psalmi — recitabatur. Hic quoque ad Scottos — ad Christum. ex *Sigeb.* 5 — 41. add. : constituit etiam ut usalmi David ⁹⁶³ cantentur ; cf. *Sigeb.*

15. A. D. 425. Honorius Romæ moritur, anno imperii sui 50 ⁹⁶⁴, quorum duos regnavit sub patre, 15 cum fratre, 15 cum filio fratris Theodosio (cf. *H. m.*). Faramundus, filius Marcomedis, regnavit in Francia (cf. *PROSP. Chr. imp.*).

Paulus ⁹⁶⁵ Orosius presbyter librum suum hystoricum a conditione mundi hucusque perduxit.

Anni Theodosii junioris.

(*H. m.*) Anno dominicæ incarnationis 427, Urbis conditæ millesimo 178. Theodosius junior, Archadii filius, nepos Theodosii magni, 47° loco ab Augusto, solus tenuit imperium, cum antea regnaret cum patruo Honorio annos 15; imperavit autem postea annis 25, qui sunt anni 41. (*JORD. — H. m.*) Honorio autem defuncto, Johannes quidam regnum occidentale invasit, misitque legationem ad Theodosium imperatorem, suscipi deprecans. Qui, legatis in carcerem trasis, Ardubarium pretorem contra eum misit, quem ille apud Ravennam aggressus, inclusit. Quo Theodosius agnito, Valentinianum, amitæ suæ Placidie ex Constantio filium, cæsarem fecit, et cum matre sua ad recipiendum occidentale regnum direxit, et Asparem, Ardubarii ⁹⁶⁶ filium, ante eum contra Johannem misit. Angelus autem Domini in habitu pastoris apparens, deduxit Asparem et qui cum eo erant per paludem, quæ Ravennæ adiacuit prius invia ⁹⁶⁷, quam tunc Deus fecit perviam, venientesque Ravennam, portas invenerunt apertas, et ingredientes, tyrannum Johannem occiderunt, Ardubarium a vinculis absolverunt. Valentinianus igitur veniens Italiam, consensu omnium factus est imperator, ideoque ex decreto Theodosii augustus appellatur.

Eodem tempore erant Gothi et aliæ gentes multæ ac magnæ trans Danubium, Hyperboreis locis inhabitantes, ex quibus rationabiliores erant quatuor, Gothi, Hypogothi, qui et Wisigothæ, Gepidæ et Wandali, nomen tantum et nichil aliud mutantes unaque lingua utentes; omnes autem erant fidei Arrianæ. Isti sub Archadio et Honorio Danubium transeuntes, locati sunt in provinciis Romanorum, et Gepidæ quidem, ex quibus postmodum divisi sunt Longobardi et Avars, villas quæ sunt circa Sygedonem et Syrnium habitaverunt; Wisigothæ vero post Alaricum depopulantes Romam, in Gallias abierunt et quæ ibi sunt obtinuerunt, Gothi autem, qui et Ostrogothæ, Pannoniam primum habitaverunt, deinde nono decimo anno imperii Theodosii junioris Traciæ villas habitaverunt, ibique per quinquaginta et octo

annos morantes, Occidentis quoque obtinuerunt imperium. Porro Wandali, sociatis sibi Alanis et Germanis, qui tunc Franci vocabantur, transeuntes Ninum fluvium Modigiselo duce, habitaverunt in Hyspania.

Eo tempore fuerunt duo pretores, Accius et Bonifacius, quos Theodosius, postulante Valentiano, Romam direxit. Cumque Bonifacius principatum Africæ perceperisset ibique gloriose ageret, invidia ductus Accius accusavit eum apud Placidiam, matrem Valentiniani, quod rebellionem meditaretur, ceterum Bonifacio scripsit : *Si accersitus fueris, accedere noli; incusatus enim es, et dolose vocant te imperatores.* Cui credens Bonifacius, accedere distulit accersitus. Tunc imperatores Accium quasi

devotum acceperunt, et adversus Bonifacium duo duces, Mavortius et Galbio, missi sunt, sed ab eo interempti sunt. Rursus contra eum Sigiswaldus comes dirigitur. Bonifacius vero cernens, se Africam tenere non posse, transfretavit in Hyspaniam ad Wandalos et Alanos, et cum Modigiselo jam mortuus esset, filios ejus Guntharium et Geisericum suasit in Africam venire eamque possidere. Qui venientes, totam pene ⁹⁶⁸ Africam ferro et flamma rapinisque dissipaverunt. Sub hoc turbine beatissimus Augustinus Hypponensis episcopus, ne civitatis suæ ruinam cerneret, tercio mense obsidionis ejus migravit ad Dominum, septuaginta et sex vitæ annis expletis, ex quibus 40 in clericatu vel episcopatu transegerat. Interea quidam senatorum, amici Bonifacii, falsam accusationem Accii intimaverunt Placidie, ostendentes ei epistolam ab eodem ad Bonifacium scriptam. At illa stupefacta, Accium quidem non læsit, Bonifacio vero verbum exhortatorium, ut securus veniret, cum juramentis misit. Qui veniens, suspicionem dissolvit, et magister militum effectus, non multo post morbo extinctus est. Deinde Romani dederunt Wandalis partem Africæ ad habitandum, facta pace cum eis. Mortuo autem ⁹⁶⁹ Gunthario, Geisericus Alanorum et Wandalorum ⁹⁷⁰ imperator factus est. Qui quoniam Arrianus erat, infra limites habitationis suæ in Africa persecutionem contra christianos fecit, catholicam fidem cupiens subvertere, multosque episcopos catholicos in tantum persecutus est, ut privatos æcclesiarum suarum jure de civitatibus expelleret. Deinde Kartaginem simulata pace invadens, omnes divitias et ornamenta æcclesiastica abstulit.

Valentinianus autem augustus, Constantii et Gallæ filius, ad Theodosium consobrinum suum Constantinopolim profectus, filius ejus Eudoxiam, quam sibi Eudoxia genuit, in matrimonium accepit, Romamque rediit.

Tricesimo autem anno imperii Theodosii terremotus magni facti sunt Constantinopoli per quatuor menses, ita ut timentes Bizantii, extra civitatem in-

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁵¹ deest 1b. 9c. ⁹⁶² Hic — cantentur *aes.* 4. ⁹⁶³ deest 9c. ⁹⁶⁴ XXI° El. 5. 9c. XXXI. 4. 10. 11. ⁹⁶⁵ Hæc desunt El. ⁹⁶⁶ ardobarii 4. 5. ⁹⁶⁷ inviam El. ⁹⁶⁸ fore 9c. ⁹⁶⁹ deest 9c. ⁹⁷⁰ dalaruin ita pergit § fcl. 87.

loco qui dicitur Campus una cum episcopo Proculo A perseverarent in lætaniis ad Deum vociferantes. Quadam ergo die terra fluctuante et omni populo attentius kyrie eleison clamante, circa horam terciam omnibus videntibus quidam adolescentulus in aerem sublevatur, audivitque vocem dicentem sibi, ut nunciaret episcopo ac populo lætanas facere et sic dicere: *Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nobis*, nichil aliud apponentes. Quod cum fieret, terremotus cessavit. Porro beata Pulcheria, soror Theodosii, una cum fratre super hoc miraculo valde mirata, sanxit per universum orbem hunc ymnium taliter decantari. Sub his fere diebus Roma tanto terremotu concussa est, ut plurima ædificia corruerent.

Per hæc tempora rex Hunorum Attila dum Tracias et Ylliricum devastaret, coactus Theodosius, legatione ad eum missa, sex milia librarum ei pro recessu prebuit et mille librarum tributum annum promisit.

Post hæc Theodosius morbo consumptus, apud Constantinopolim obiit, anno imperii 41°. Fuit autem sapiens multum, patientia et clementia universos precellens. Sic enim fuit clemens, ut si quando aliquis dignum morte quippiam committeret, non usque ad portas civitatis moriturus perveniebat, sed ejus clementia mox subsequens eum revocabat. Quem cum quidam familiarium interrogaret, cur nullum se lædentium morti subjugaret: *Utinam*, inquit, *michi esset possibile, etiam mortuos ad vitam revocare*. Nec tamen vir iste vitii caruit; erat enim mobilis, omni vento circumdatus, unde et in cartis non perfectis se subscribebat. Hoc autem morte, beata Pulcheria, soror ejus, nondum morte ejus divulgata, Marcianum, in religione et pudicitia conversantem senem, et idoneum virum, ad se accersivit, eique dixit: *Quoniam imperator mortuus est et ego te elegi tanquam beneplacentem ex omni senatu, da michi verbum, quod virginitatem meam custodias, quam Deo devovi, et pronuntiabo te imperatorem*. Quod illo cum sacramento pollicente, accersito patriarcha Anatholio cum omni senatu, pronuntiavit eum Romanorum imperatorem. Hujus tempore sanctus Servatius floruit.

Anni Theodosii.

2. A. D. 428⁹⁷¹.

5. (Chr. W.) A. D. 431. Aecius, multis Francis occisis, partem Gallie quam possederant recepit. (PROSP.) Clodius, Faramundi filius, regnavit in Francia annis 20. *1.)

*1) 10. 11. *add.*: Iste cum juxta mare in æstu diei cum uxore sedisset, bestia marina, equitauro⁹⁷² similis, ut fertur, uxorem ad lavandum pergentem appetiit, statimque sive a bestia sive a viro concipiens, filium peperit, qui a mari et a maculosa facie Meroveus,

id est Meresech, dictus est; a quo etiam postea reges Francorum Merovingi, id est Merovingilingi, sunt appellati⁹⁷³. Hujus filius Aldericus genuit Ludewicum, qui etiam Cloloveus dictus est. *cf. Fredeg. hist. epit. c. 9.*

6. A. D. 432. Cassianus collationes patrum scribit.

8. A. D. 434. Syxtus papa 45us sedit annis 8, obiit 5 Kal. Aprilis.

10. A. D. 436. Sanctus Germanus Autisiodori episcopus claruit.

11. (Chr. W.) A. D. 437. * Synodus tercia universalis 200 episcoporum sub Syxto papa congregatur in Epheso contra Nestorium.

* D? E. *add.*: Cyrillus — notavit. *ex Sigeb.*

12. A. D. 438. *

B * D? E. *add.*: Eudoxia — in Kal. Augusti. *ex Sigeb.*

13. A. D. 439. Aecius Gundicharium Burgundionum regem vicit, petentique gratiam tribuit, quem Huni postea peremerunt (*cf. Prosp.*)

14. (Chr. W.) A. D. 440. Valentinianus filiam Theodosii accepit.

15. (H. m.) A. D. 441. Julianus Pelagianista hereticus a Syxto papa dampnatur. Terremotus magni facti sunt Constantinopoli.

16. A. D. 442. Leo papa 47us ordinatur, sedensque annis 16, migravit 4 kal. Julii.

18. (Chr. W.) A. D. 444. Theodosius bellum contra Wandalos⁹⁷⁴ inutiliter movit.

C 19. (PROSP. *imp.*) A. D. 445. Alani terram Gallie ulterioris vi possident.

20. (Chr. W.) A. D. 446. Sanctus Briccius Turonorum⁹⁷⁵ episcopus migravit.

21. A. D. 447. * Eustochius Briccio successit.

* D? E. *add.*: Ephesi 7 dormientes post annos dormitionis 192 a somno surgunt, et asserta fide resurrectionis, iterum in Christo dormiunt. *cf. Sigeb.*

23. (PROSP. *imp.*) A. D. 449. Bleda Hunorum rex Attilæ fratris fraude percutitur.

25. A. D. 451. Merovecus⁹⁷⁶, Clodii filius, regnavit in Francia annis 10.

D 26. (H. m.) A. D. 452. Theodosius junior, Orientis imperator, obiit anno imperii sui 41°, quorum 15 regnavit cum patruo Honorio, 26 cum Valentiniano consobrino suo.

Anno dominicæ incarnationis 455°, ab Urbe condita 1204°. Marcianus, 48° loco ab Augusto, orientali aulæ preficitur imperator, et regnavit cum Valentiniano annis 7. Ceterum Valentiniani tempora hujus vel superioris imperatoris asseribentur curculis. Igitur Valentinianus, occidentalis rector imperii⁹⁷⁷, pacem firmavit cum Geiserico, divisa inter utrosque⁹⁷⁸ Africa. Geisericus vero dum de rerum successu etiam apud suos superbiret, valida suorum

VARIE LECTIONES.

⁹⁷¹ annorum numeri in 4. omnes fere correcti leguntur. ⁹⁷² qui in 10. deletum esse videri potest, unde 11 et auri. ⁹⁷³ s. a. sunt 10. ⁹⁷⁴ folium in 1. deest. ⁹⁷⁵ tunorum, ut videtur, corr. turonum 5. tunorum corr. turonorum 10. ⁹⁷⁶ merovecus corr. meroveus 5. meroveus 4. ⁹⁷⁷ i. r. 5. ⁹⁷⁸ utros 9c.

conspiratio facta est adversus eum. Qua detecta, A multos ex eis per diversa occidit supplicia. (JORD. *De r. s. s.*) Marcianus autem admodum religiosus, et egentibus multa beneficia prestans, regnum, quod delicati decessores et predecessores ejus, per annos fere 60 vicissim imperantes, minuerant, divina provisione sic reparavit, ut exultatio ingens cunctis accresceret ⁹⁷⁹. Nam cum Parthis et Wandalis, omnino regnum infestantibus, pacem instituit, Attilæ minas compescuit, Novades ⁹⁸⁰ Blemnesque, ex Æthiopia prolapsos, per Florum, Alexandrinæ urbis procuratorem, a finibus Romanorum expulit. (*H. m.*) Inter hæc beata ⁹⁸¹ Pulcheria dormivit in Christo, quæ multa bona fecit et omnia sua pauperibus dereliquit; quæ imperator Marcianus, cum multa essent, alacriter dispertivit. Per hæc tempora Hunorum rex Attila Gallias devastans et Italiam irrumperere cogitans, ab Aecio et Gothorum rege Theoderico, ut in hystoria Gothorum scriptum est, devincitur. Sed quia semper virtus invidiam parit, Valentinianus imperator timens prosperos Aecii successus, occidit eum, simulque Boccium senatorem nobilissimum. Cum quibus pariter Occidentis imperium salusque rei publicæ ⁹⁸² corrui, nec ultra relevari potuit. Sed Valentiniano mors Aecii non inapune cessit; nam sequenti anno a Transtila ⁹⁸³, Aecii milite, per consilium Maximi patricii et ipse confossus interiit, anno imperii sui 50°, ex quibus eum Theodosio socero suo regnavit 25, cum Marciano 5. Quo mortuo, Maximus invasit imperium, C et Eudoxiæ, Valentiniani uxori, vi sociatur. Quæ nullum fore auxilium a Constantinopoli existimans, Theodosio patre et Pulcheria amita defunctis, missa legatione Geisericum ex Africa invitavit, qui subito per mare cum magna multitudine Italiam intravit, cum adhuc beatus Leo Romanum regeret pontificatum. Percussis ⁹⁸⁴ itaque Romanis pro adventu Geisericum, plurimi ex Urbe fugerunt, inter quos ⁹⁸⁵ et Maximus fugiens, membratim a Romanis discerptus est, mense tercio tyrannidis suæ. Geisericus autem inveniens Urbem vacuum, invasit eam. Cui beatus Leo papa extra portam occurrit, et divino nutu precibus eum in tantum delinivit, ut cum omnia potestati ejus essent tradita, ab incendio et occisione atque supplicii abstineret. Per 14 vero dies Romani omnibus divitiis suis ⁹⁸⁶ evacuabant, multosque captivos exinde auferentes, Eudoxiam quoque quæ Geisericum ad hoc malum invitaverat, cum duabus filiabus ⁹⁸⁷ suis Africam deportabant ⁹⁸⁸. Hoc modo capta est Roma secundo postquam eam Alaricus invasit, expletis ab eo tempore annis 43, a conditione sua ⁹⁸⁹ 1207. Relicta itaque Urbe, Wandali per Campaniam

A diffusi sunt, omniaque ferro et igne consumunt. Campaniam civitatem nobilissimam destruxerunt, Nolam quoque urbem ditissimam et alias multas subverterunt, Neapolim vero, quia erat firmissima, capere non valebant, omnia tamen a foris dissipabant. Inter has angustias vir sanctissimus Paulinus, Nolanae urbis episcopus, expensis pro redemptione captivorum omnibus quæ habuit, se ipsum pro redimendo filio viduæ tradidit, sicut beatus Gregorius in ⁹⁹⁰ libro dialogorum (III, c. 1) plenius scribit. At Geisericus postquam ditatus Italiae opibus ad Africam rediit, filiam ⁹⁹¹ Valentiniani principis Trasamundo filio suo uxorem dedit, ex qua Hildericus natus est, qui quartus post Geisericum super Wandalos regnavit. Tres quippe filios Geisericus habuit, quibus ante obitum suum ita regnum ordinavit, ut alius post alium juxta ætatis ordinem regnaret. Regnavit igitur primus post eum Hunericus, secundus Gorthemandus, tercius Trasamundus, post quem filius ejus Hildericus quartus regnavit, qui matris monita sequens, catholicus fuit (cf. JORD. *De r. G. c.* 55).

(*H. m.*) Marcianus vero imperator, cum apud Constantinopolim septem annis regnaret, facta suorum conspiratione peremptus est.

(*H. m.* — BEDA.) Hujus tempore Joannes baptista caput suum, juxta Herodis quondam regis habitaculum reconditum, revelavit duobus monachis orientalibus, qui Hierosolimam causa orationis venerunt, quod deinceps Edissam Fenicis urbem perlatum, digno cultu est honoratum.

C Anni Marciani.

1. (*Chr. W.*) Primo anno Marciani, qui est a dominica incarnatione 452us ⁹⁹², Aecius Attilam superavit. *

* D? E. *add.* : Terremotus — consequentia. *ex Sigeb.*

2. A. D. 453. Synodus quarta 650 ⁹⁹³ episcoporum in Calcedone congregata ⁹⁹⁴ sub Leone papa contra Euticen. *

* D? D. *add.* : Hic decretum est — genuisse. *ex Sigeb.*

3. A. D. 456. Valentinianus Aecium patricium occidit.

4. A. D. 457. Valentinianus ab amicis Aecii occiditur.

D 5. (BEDA.) A. D. 458. Hylarius papa 48us ordinatur, sedit annis 7, decessitque 4 Idus Sept. Per hunc scripsit Victurius paschalem cyclum 532 annorum.

6. (*Chr. W.*) A. D. 459. Marcianus Orientis imperator occiditur.

(JORD.) Anno dominicæ incarnationis 460°, Urbis conditæ millesimo 211°. (*H. m.*) Leo, Bessica ortus

VARIE LECTIONES.

⁹⁷⁹ cresceret 9^c. ⁹⁸⁰ nomades 9^c. ⁹⁸¹ deest 4. 5. ⁹⁸² p. rei 9^c. 10. 11. ⁹⁸³ strantila 10. e corr. 11. ⁹⁸⁴ percussis 9^c. ⁹⁸⁵ quos et magni et m. 10. 11. ⁹⁸⁶ deest 5. ⁹⁸⁷ filiis 5. ⁹⁸⁸ deportaverunt 5. ⁹⁸⁹ deest El. 5. ⁹⁹⁰ pergit 1. ⁹⁹¹ Eudoxiam, V. p. f., quam Urbe captivitatis sorte abduxerat. 1^b. ⁹⁹² 451 9^c. 452. corr. 453. 5. 453. 1^b. ⁹⁹³ 530. 5. 9^c. 10. 11. ⁹⁹⁴ congregato legi videtur in 1, et ita 5. e corr. congregata est 1^b. congregatur El. 10. 11. et Chr. W.

progenie, ex tribuno militum imperator electus, et ab Anatholio patriarcha coronatus, 49° loco ab Augusto, regnum orientale accepit, et 16 annis tenuit. Qui deinde sequenti tempore filium suum Leonem socium sibi fecit in regno Occidentale vero imperium Mauronius (vel Majorianus ⁹⁹⁵) quidam accepit apud Ravennam, sed quarto anno haut procul a Dertona civitate occisus est, statimque Severus sine jussu Leonis apud Ravennam imperator efficitur et augustus appellatur, sed et ipse post quatuor annos Romæ defunctus est. (Jord.) Post cujus mortem consensu totius militiæ Leo imperator Anthemium, divi Marciani generum, ex patricio cæsarem faciens, Romam misit in imperium. (H. m.) Sequenti anno Servandus, qui prefectus erat in Gallia, volens invadere imperium, ab Anthemio in ⁹⁹⁶ exilium missus est. Rursus post annum Romanus patricius temptans fraudulenter accipere imperium, jussu Anthemii ⁹⁹⁷ occisus est.

His temporibus Leo imperator Zenonem, generum suum, totius Orientis magistrum fecit, et Basylicum, fratrem Verenæ uxoris suæ, magistrum Africæ constituit. Leo itaque imperator pacem faciens cum Ostrogothis, quibus tunc Walamir preerat, fratris ejus Dietmari filium Theodericum, jam octavum ætatis annum gerentem, obsidem accepit, quem tamen postea patri cum honore remisit (cf. Jord. *De r. G.*, c. 55).

(H. m.) Per hæc tempora inter Anthemium principem ejusque generum Ricimerem patricium, qui tunc Mediolani positus preerat Liguriæ, magnus discordiarum fomes exortus est, quibus se vir sanctitate conspicuus Epyphanus Ticinensis episcopus interponens, eos ad concordiam revocavit; sed quia Ricimer de perfida erat gente Gothorum, pacem dirupit, et cum manu valida ad Urbem tendens, Anthemium jam quarto anno regnantem occidit, sed non diu de perfidia sua lætatus est; nam post mensem tertium exeruciatu, languore interiit. Inter hæc Olibrius a Leone augusto missus ad Urbem venit, vivoque adhuc Anthemio, regiam adeptus dignitatem, Placidiam, Valentiniani principis natam, duxit uxorem. Qui cum septem menses imperium tenuisset, morte propria Romæ defunctus est. Post cujus mortem Licerius apud Ravennam imperator factus est; sed anno sequenti veniens cum exercitu Nepos patricius, Nepotiani filius, Licerium expulit, ipseque sumens imperium, illum in Salona civitate Dalmaciæ ordinavit episcopum (cf. Jord.). (H. m.) Eo tempore Euricus apud Tholosam super Wisigothos regnavit, filius Teoderici, qui cum Aecio contra Attilam pugnans occubuit.

Leo igitur imperator, postquam orientale imperium sedecim rexerat annis, Leonem, nepotem suum ex Ariagne filia, Zenonis filium, ordinans imperatorem, diem clausit extremum. (Jord.) Leo itaque junior cum paucis mensibus rexisset imperium manu sua coronans genitorem suum Zenonem constituensque imperatorem, rebus excessit humanis. (H. m.) Mox Basylicus magister Africæ imperator acclamatus, Marcum filium suum cæsarem fecit, et Zenobiam uxorem suam in augustam coronavit. Interea Zeno, totius Orientis magister, cum Ariagne uxore sua ad regiam perveniens urbem, susceptus est a populo et senatu; Basylicus vero fugiens ad æcclesiam, imperiali dignitate, hoc est corona, in mensa divina posita, ipse cum uxore sua Zenobia fugit ad baptisterium. Zeno autem continuo imperialem nactus dignitatem, obtinuit imperium.

Anni Leonis.

1. Primo igitur anno Leonis, qui est dominicæ incarnationis 459 ⁹⁹⁸, corpus sanctæ Anastasiæ delatum est a Syrmio et repositum est in templo ejus in porticibus Domini.

2. A. D. 461. Hildericus (228), Meroveci filius, regnavit in Francia annis 24 (cf. *G. Fr.*)*

* D? E. *add.*: Symeon in columna stans Antiochiæ claret. *ex Sigeb. a.* 458.

3. A. D. 462.*

* D? E. 4 — 11. *add.*: Hildericum, insolenter et luxuriose se agentem, Franci regno deturbant. *ex Sigeb.*

4. A. D. 463. Simplicius papa 49us sedit annis 12, migravitque 6 Non. Mart.*

* D? E. *add.*: Hic dampnavit Petrum Alexandrinum episcopum, Euticianæ heresis convictum. *ex Sigeb.*

5. (H. m.) A. D. 467. Pictor quidam cum Salvatorem pingere presumpsisset secundum similitudinem Jovis, arefacta est manus ejus; quem peccatum suum confessum sanavit Gemadius episcopus Constantinopolitanus.

6. A. D. 468. Translatus est apud Alexandriam Heliseus propheta in monasterium Pauli leprosi, qui leprosum sanavit, et leprosum fecit, et in ea quæ leprosi erant translatus est.

7. A. D. 469.*

* D? E. *add.*: Mamertus V. c. c. q. l. a. a. d. ob imminentem cladem instituit. *ex Sigeb.* 4 — 11. *add.*: Mamertus Viennensis ⁹⁹⁹ claudit, *ex Sigeb.*

8. A. D. 470.* 1

* 1) 10. 11. *add.*: Basina regina Turingorum repudiato, Hilderico, quia ¹⁰⁰⁰ potentior et dicior fuit, in conjugio se junxit. Verum in prima nocte dixit ei: *Mi domine, ne concumbas mecum, donec in somnis aliquid tibi*

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁹⁵ v. M. in 1. et E1. eadem manu superscripta sunt; M. v. des. 4. 5. 9c. 10. 11. ⁹⁹⁶ themio in e corr. 1. ⁹⁹⁷ e corr. 1. ⁹⁹⁸ 460. 1b. 5. E1. ⁹⁹⁹ V. episcopus qui letanias ante ascensionem Domini instituit 10. 11. ¹⁰⁰⁰ Leo — regnavit in loco raso 1.

NOTÆ.

(228) In Francorum regum nominibus adnotandis Ekk., qui hæc secundis curis adjecit, non ubique

cum Gestis Francorum convenit, sed alium quendam regum catalogum habuisse videtur.

videas profuturum. Ille consentiens, vidit in somnis leonem in palacio deambulare, quod interpretata est, fortem se filium generare. Quod et factum est. Nam Clodoveum virum potentissimum genuit. *cf. Fredeg. hist. epitomata c. 12.*

13. (*Chr. W.*) A. D. 475. Leo ¹⁰⁰¹ senior obiit; pro quo Leo junior paucis mensibus regnavit. Anni Zenonis.

1. Anno dominicæ incarnationis 476°, ab Urbe vero condita millesimo 227°, Zeno, genere Isaurus, gener Leonis imperatoris, quinquagesimo loco ab Augusto adeptus imperium orientale, regnavit annis 16. Occidentale vero imperium Romæ tenuit Nepos. (*H. m.*) Quem Orestes patricius de regno proturbans, Augustulum filium suum imperatorem fecit, sequentique anno cum rege Wandalorum Geiserico **B** foedus statuit.

Dum hæc Romæ geruntur, Odoacar, genere Rugus, Thurcilingorum et Scyrorum Herulorumque turbis fretus, ab extremis Pannoniæ finibus Italiam contendit. Qui dum adhuc per Noricorum rura duceret exercitum, cognita fama servi Dei Severini, qui illis tunc degebat in locis, ad eum benedictionem petiturus accessit. Qui, benedictione percepta, egrediens a cellula, dum caput inclinaret, ne impingeret, eo quod proceræ staturæ esset, a Dei viro futurorum prescio audivit: *Vade nunc ad Italiam, Odoacar, vade vilissimis interim animantium pellibus indutus, multis cito plura largiturus.* Hæc verba exitus vera probavit; nam postmodum per omnem **C** Italiam regnavit. Ingresso igitur Italiam Odoacari statim apud Liguriæ terminos Orestes patricius occurrit; sed videns multitudini tantæ se non posse resistere, intra Ticinum, quæ nunc Pavia dicitur, se trepidus inclusit. Veniens autem Odoacar, expugnatam urbem intravit, omnia rapinis vastavit, comprehensumque Orestem gladio trucidavit; indeque dispersi barbari omnem Italiam sine tarditate suo subdiderant juri. Odoacar itaque prosperos sibi cernens successus accrescere, statim regiam arripuit dignitatem; Augustulus vero cernens universam Italiam Odoacaris viribus subdi, inopinabili metu perterritus, cum vix undecim mensibus rem publicam obtinuisset, sponte purpuram miserabilis abiecit et imperialem majestatem deposuit. Ita Romanum imperium toto orbe venerandum et augustalis illa sublimitas, quæ ab Augusto quondam Octaviano 709° a condita Urbe anno cœpit, in hoc Augustulo periit anno ab Urbe condita millesimo 227°, a Cesare vero, qui primus singularem in ea principatum arripuit, anno 524°, ab incarnatione Domini anno 477°. Igitur dejecto Augustulo, Odoacar Urbem ingressus, totius Italiæ regnum est adeptus, quod per 14 annos nullo inquietante obtinuit, donec Theode-

ricus rex Ostrogotharum, permittente Zenone augusto, Italiam possessurus intravit. Quod qualiter sit actum, superius legi potest in hystoria Gothorum. Zeno itaque augustus dum præfuisset orientali regno annis 17, vitæ terminum accepit. Cujus frater Longinus imperium temptans invadere, ab Ariagne repulsus est, et Anastasius silentiarius per ejus suum ab omni senatu et populo eligitur, indutusque purpura, eandem Ariagnem in conjugio sortitur.

D? E. add. : Acephalorum heresis exorta est, impugnantium tria capitula synodi Calcedonensis sine nomine auctoris; ob quod acephali, id est sine capite, sunt vocati.

2. Anno dominicæ incarnationis 477. Felix papa quinquagesimus sedit annis 8. *

D? E. add. : Hic Achatium — dampnato. *ex Sigeb.*

3. (*Chr. W.*) A. D. 478. Odoacar Italiam intravit.

4. A. D. 479. Corpus Barnabæ apostoli et evangelium Mathei apostoli stilo ipsius scriptum inventum est. * 1

* 1) 10. 11. *add. :* Clodoveus Rothildem, filiam regis Allobrogum, qui nunc Burgundi appellantur, amans, cum propter insidias inimicorum aperte non posset, occulte per Aurelianum fidelem suum sub habitu perigrini anulum mittens, eam desponsavit. Sed cum finibus Burgundiæ appropinquaret, his qui eam ducebant persuasit, ut ex utraque parte 12 miliaria incenderent, deprædarent, quatinus vel unam vindictam conspiceret de his qui sibi patrem occiderant, matrem, saxo ad collum ligato, aqua submerserant, fratres exiliaverant, Sigismundum regem patrualem suum, cum uxore et filiis in puteum projecerant. Quod factum est. Hunc sanctus Remigius baptizavit, 30 annis regnavit. *Cf. Fredeg. hist. epitom.*

8. A. D. 484. Clodoveus ¹⁰⁰², Hilderici filius, regnavit in Francia annis 30. Hunc ¹⁰⁰³ baptizavit sanctus Remigius.

9. A. D. 485. Gelasius papa 51us sedens annis 4, mens. 8, decessit 13 Kal. Decembr. *

D? E. add. : Hic Manicheos. — fecit. *ex Sigeb.*

10. (*BEDA.*) A. D. 486. Hunericus rex Wandalorum, filius Geiserici, plus quam 334 episcopos catholicos exiliavit, quibusdam linguas abscidit, qui tamen loquebantur, quorum beatus Gregorius in libro Dialogorum (III, 32) meminit.

14. A. D. 489. *

* 4 — 11. *add. :* Avitus ¹⁰⁰⁴ Viennensis episcopus Gallias convertit. *ex Sigeb.*

15. A. D. 490. * Anastasius papa 52us sedit annum unum, mens. decem.

D? add. : Avitus V. e. Gallias ab a. h. d. et libros de c. m. metricè composuit. *ex Sigeb.*

17. [A. D. 492. ¹⁰⁰⁵] Symmachus papa 53us sedit annis 14.

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁰¹ Leo — regnavit in loco raso. 1. ¹⁰⁰² Clodoveus — Remigius *des.* 10. 11. ¹⁰⁰³ Hunc — Remigius *des.* 4. ¹⁰⁰⁴ *des.* 1. ¹⁰⁰⁵ *Ekk. in cod. 1., ut semper fere, numeros correxit; ut edidimus, primo scripsit (et ita 5. 9°.), postea annum, qui sequitur, 493 in 492 mutavit, ideoque hanc lineam erasit, verbaque Symmachus — XIV vaulto inferius in margine scripsit. — 491. 4. In E. hæc desunt.*

Anni Anastasii.

1. (*H. R.*) Anno dominicæ incarnationis 492¹⁰⁰¹, Urbis autem conditæ millesimo 245°, Anastasius imperium accepit, et 27 annis regnavit, quinquagesimo primo loco ab Augusto; (*H. m.*) Theodericus vero cum Gothis Romano presedit imperio; hic Arrianus, ille Euthicianus hereticus. His temporibus magna discordia facta est Romæ propter Symmachum et Laurentium, quibusdam eligentibus Laurentium preter consuetudinem Romanorum, aliis vero sanioris consilii Symmachum diaconum. Pro qua causa facta sunt multa homicidia Romæ civium Romanorum, clericorum etiam et sacerdotum per tres circiter annos, usque quo Theodericus princeps Romam venit; qui quamvis Arrianus esset, habito tamen synodo, Symmachum episcopum Romæ firmavit, Laurentium vero in civitate Nucerna episcopum locari precepit. Qui tamen nullo pacto quiescens, sed sediciones commovens, a Symmacho deponitur et in exilium Dalmatiam mittitur. *

* D? E. *add.* Pro cuius — excelsis decantari. *ex Sigeb.*

Eodem tempore Trasamundus, Geiserici filius, qui jam super Wandalos regnavit, secutus patris et fratris perfidiam, æcclesias Dei clausit, et 220 episcopos in Sardiniam exiliavit, quibus beatus Symmachus papa cottidiana subsidia ministravit.

Inter has tempestates beatus Fulgentius episcopus in confessione fidei et scientia claruit.

His ipsis diebus apud Africam dum Arrianus quidam, Olimpius nomine, in balneo lavaretur et indigna quædam et blasphema verba de sanctæ Trinitatis fide loqueretur, subito igneus gladius de cælo venit eumque percussit. Deuterius autem episcopus Arrianorum baptizans quendam Bizantii nomine Barbam, dum contra regulam fidei minorem Patre Filium et Spiritum sanctum asserens, diceret: *Baptizo, te, Barbas, in nomine Patris per Filium in Spiritu sancto*, subito aqua, in qua baptizare debuit, nusquam comparuit. Quod videns qui baptizandus erat, confestim ad æcclesiam catholicam properavit, et juxta morem rectæ fidei baptismum accepit.

Hisdem temporibus Alamundaro principe Sarracenorum baptizato, venerunt ad eum duo episcopi Arriani, suadentes ei, ut suæ sectæ consentiret. Qui ab orthodoxis baptizatus et instructus, memorabiliter eos redarguit hujuscemodi fabula. Ait enim: *Litteras accepi hodie, quia Michahel archangelus mortuus est*. Illis vero dicentibus, hoc impossibile fore, ait princeps: *Et quomodo Christus secundum vos vivus crucifixus est, nisi naturarum esset duarum, quando quidem nec angelus mortuus est?* Et ita cum confusione recesserunt episcopi. Hujus Anastasii temporibus Clodoveus in Francia regnavit, qui et Alaricum regem Gothorum interfecit, et ab eodem Anastasio epistolam pro consulatus dignitate accepit (cf. *Gesta Franc.*). (*H. m.*) Anastasius itaque

A dum in heresi, qua dilapsus fuerat, perseveraret, Ormisda papa, Symmachi successor, misit ad eum Ennodium Ticinensem episcopum cum aliis catholicis, ut eum reducerent ad regulam fidei catholicæ, sed ille non solum monita eorum salubria sprevit, verum etiam a conspectibus suis non sine injuria expulit, navique veteri fragilique impositos, ne uspiam per totam Greciam civitatem ullam intrarent, precepit. Quam ejus impiam temeritatem divina mox ultio subsecuta est. Nam cum 27 imperii ageret annum, mortuus est. Quidam vero aiunt, quod fulmine percussus sit.

4. (*Chr. W.*) A. D. 495. Theodericus Odoacarem interemit, et ipse Occidentis regnum 54 annis tenuit.

B 7. A. D. 498. Trasemundus rex Wandalorum, filius Geiserici, catholicas æcclesias clausit, et 220 episcopos in exilium misit.

12. A. D. 503. Boecius consul Romæ plurima ingenii sui monumenta scribendo reliquit.

14. A. D. 505. Theodericus Romam venit, et multa miranda ædificia in ea construxit.

15. A. D. 506. Hormisda papa 54us sedit annis 9, decessitque 8 Idus Augusti.

20. A. D. 511. *

* 5 — 11. *add.*: Genovefa virgo Parisiensis octogenaria migravit ad Deum¹⁰⁰⁷. *ex Sigeb.*

21. A. D. 512. *

D? E. *add.*: Genovefa v. P. o. transit ad Dominum. *ex Sigeb.*

C 22. A. D. 513. Clodoveus rex obiit, relinquens quatuor filios heredes regni (cf. *G. Fr.*).

23. A. D. 514. Lotharius, Clodovei filius, regnavit annis 51.

24. A. D. 515. Johannes papa 35us sedit annis 2, mens. 9. *

* D? E. *add.*: Rex Sigismundus — sanitatum gratia. *ex Sigeb.*

25. (*Chr. W.*) A. D. 516. Theodericus filiam suam Amalasuindam dedit Eutharico.

27. A. D. 518. Felix papa 56us sedit annis 4, transiit 11 Kal. Jan.

(*H. m.* et *Jord.*) Anno dominicæ incarnationis 519°, Urbis conditæ millesimo 270°, Justinus, genere Illyricus, vir catholicus et senior multumque peritus, comes excubitorum, a militibus proficiens ad senatum, 52° loco ab Augusto, senatus electione accepit imperium, regnavitque annis 8. Ad hunc ob causam redintegrandæ fidei directus a Romano presule vir sanctitate precipuus Germanus, Capuanæ urbis episcopus, digne ab eo est susceptus, multorumque corda dubia in fide solidavit.

Eo tempore mortuo apud Africam Trasemundo rege Wandalorum, Hildericus, filius ejus ex Eudoxia captiva Valentiniani filia, regnum suscepit; qui non patrem avumque Arrianos, sed matrem catholicam secutus, rectæ fidei cultor extitit. Hic

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁰⁶ 493. 5. 9^c. 11. 492. *corr.* 493. 10. ¹⁰⁰⁷ dominum 9^c.

universos episcopos qui in exilio erant regredi fecit, A
eisque æcclesias reformare præcepit, quæ a Geise-
rico usque ad Hildericum per 70 annos fuerant
destructæ.

Justinus quoque augustus sexto imperii sui anno
pro ardore catholicæ fidei decertabat hereticos dis-
sipare, precepitque ut ubique illorum æcclesias
catholici episcopi consecrarent. Quod audiens Theo-
dericus, qui et ipse fuit Arrianus, misit Johannem
tunc temporis papam ad Justinum, ut aut hereticis
æcclesias suas redderet ¹⁰⁰⁸, aut ipse totius Italiæ
populum gladio feriret. Quo abeunte, ipse interim
Symmachum patricium et Boetium senatorem gla-
dio peremit, redeuntemque papam fame interfecit.
Unde divinæ ¹⁰⁰⁹ iudicio vindictæ 99° dehinc die
subitanea morte interiit. Justinus vero augustus B
cum jam octavo anno augustalem dignitatem tene-
ret, mense Aprili, indictione quarta, ægrotare inci-
piens, provexit, dum adhuc viveret, in imperium
Justinianum, sororis suæ filium, qui et coimpe-
ravit ¹⁰¹⁰ ei mensibus quatuor; mense vero Augusto
ipse apud Constantinopolim rebus excessit humanis.
Anni Justini.

1. (JORD.) Hic anno regni sui primo Amantium
prepositum palatii et alios regno suo inhiantes in-
terfecit.

4. A. D. 522. ¹⁰¹¹ Bonifacius papa 57us sedit
annis 2.

6. A. D. 524. Johannes, qui et Mercurius, papa ¹⁰¹²
58us sedit annis 2, decessitque 5 Kal. Junii. Hic C
missus Constantinopolim ad Justinum a Theode-
rico, cum venisset ad portam auream, cæcum illu-
minavit (cf. BEDAM).

7. A. D. 525. Theodericus rex ¹⁰¹³ Boecium et
Symmachum gladio trucidavit, Johannem papam
fame in carcere necavit, ipseque 99° die interiit
post hæc.

8. (Chr. W.) A. D. 526. Justinus Justinianum
regni consortem et successorem faciens, obiit. Aga-
pitus ¹⁰¹⁴ papa 59us sedit annos decem, obiit 10
Kal. Mai.

(H. m.) Anno ab incarnatione Domini 527°, ab
Urbe condita millesimo 278°, Justinianus, filius so-
roris Justini imperatoris, 53° loco ab Augusto, im-
perium solus obtinuit, et 28 annis regnavit. Hic D
mox ut imperialia jura suscepit, ad reparandum rei
publicæ statum animum intendit, ac primum Bilisa-
rium patricium ingentem virum contra Persas, qui
Romanos fines invaserant, direxit, qui de illis viri-
liter triumphavit. Interea rex Herulorum, Gretes
nomine, cum populo suo Constantinopolim venit,
petens ut baptizaretur. Quem in epyphania baptiza-
tum imperator de fonte suscepit, promittentem ei

se in omnibus auxiliari. Eodem anno adhesit Ro-
manis mulier quædam ex Hunis, vidua, habens
secum Hunorum centum milia. Tunc et rex Huno-
rum, qui sunt juxta Bosphorum, nomine Gorda,
accessit ad imperatorem, et factus ¹⁰¹⁵ christianus,
susceptus est ab eo, multisque ei ¹⁰¹⁶ prestitis do-
nis, misit eum in regionem ipsius ad Romanas res
custodiendas et Bosphorum civitatem, quæ pro eo
Bosphorus est dicta, quod Romanis per singulos
annos boves pro pecuniis inferebat. Renovavit ¹⁰¹⁷
imperator leges, faciens codicem singularem et vo-
cans eum novellas constitutiones. Eodem anno
passa est Antiochia terremotus magnos et tempe-
states, et faciebant lætanas omnes discaleari, cla-
mantes kyrie eleyson. Apparuit autem in visu cui-
dam Dei cultori, ut diceret omnibus, quod scribe-
rent in superliminaribus suis: *Christus nobiscum*
state. Quo facto, stetit ira Dei.

Interea Athalaricus, nepos Theoderici, rex Gotho-
rum, cum paucis annis regnaret, immatura morte
preventus est. Cujus mater Amalsuinda Theodatum
consobrinum suum sibi associvit in regnum. Sed
post dies aliquot isdem, immemor collati beneficii,
eam in balneo strangulari ¹⁰¹⁸ precepit. Quia vero
ipsa dum viveret se suumque filium principi com-
mendaverat, audita ejus morte, imperator gravi
exarsit iracundia in Theodatum. Quod ille sentiens,
Agapitum papam intercessorem misit Constantino-
polim. Qui cum venisset et colloquium cum impera-
tore habere ¹⁰¹⁹ cœpisset, reperit eum in Euticetis
dogma corruisse. Quo ad fidei regulam revocato,
idem Agapitus papa Anthimum Constantinopolita-
num episcopum, qui eandem heresim defendebat,
publice convicit, eumque communionem privavit, et
ut eundem exilium mitteret, imperatori persuasit.
Hoc facto, non multo post idem pontifex Agapitus
ibi ¹⁰²⁰ defunctus est.

Interea cum jam per multos annos Wandali
Africam tenerent, misit imperator Bilisarium patri-
cium cum exercitu contra eos. Qui veniens tribus-
que mensibus, id est a Kalendis Septembris usque
ad Kalendas Decembris, eos impugnans, multis oc-
cisis, tandem eos vicit, Kartaginem intravit, regem
Wandalorum Gelimerem vivum cepit, omnemque
Africam, post nonaginta sex annos a Wandalico jure
liberatam, Romano imperio subjecit. Deinde contra
Theodatum missus, cum veniret Siciliam, Theodato
interfecto, Witigis regnum ejus invasit, sed eun-
dem captum Bilisarius Constantinopolim perduxit.
(P. D. 1, 25.) Alia quoque prælia multa idem Bili-
sarius ¹⁰²¹ commisit, multasque gentes bellando de-
vicit; unde et propter multas victorias diversa
agnomina meruit, ita ut vocaretur Alamannicus,

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁰⁸ folium in cod. A. excisum est. ¹⁰⁰⁹ divino vindictæ 9^c. ¹⁰¹⁰ comparavit A. 9^c ¹⁰¹¹ 525. 4. qui
inde ab a. 520. — 527. numerum majorem exhibet. ¹⁰¹² I. papa qui et m. 5. ¹⁰¹³ deest E 1. ¹⁰¹⁴ Hæc a.
525. E. ¹⁰¹⁵ f. est 9^c. ¹⁰¹⁶ deest E 1. ¹⁰¹⁷ R. igitur i. E 1. ¹⁰¹⁸ transgulari 5. ¹⁰¹⁹ deest 9^c. ¹⁰²⁰ ibidem 5.
¹⁰²¹ hic vergit 1.

Gothicus, Francicus, Germanicus, Alanicus, Wandalicus, Africanus. Magnam quoque gloriam et honorem apud imperatorem et omnes optimates obtinuit. (*H. m.*) Qui cum Romæ moraretur, Theodora Augusta ei demandavit, ut Silverium papam, falsorum testium accusatione convictum, truderet in exilium, eo quod Anthimum hereticum Constantinopolitanum episcopum, quem Agapitus papa excommunicavit, absolvere nolisset. Quod Bilisarius, licet nolens, effecit, eumque ad Pontianam insulam exiliavit, ubi et obiit. Similiter et Vigilus papa, successor ejus, causa ejusdem indignationis per Anthimum scribonem Constantinopolim ductus, inde in exilium est missus (*P. D. l. l.*) Sub hoc papa Vigilio Arator subdiaconus Romæ floruit, Actusque apostolorum versibus scripsit.

His quoque temporibus Cassiodorus Romæ tam seculari quam divina scientia claruit, qui inter alia bona quæ scripsit psalmodiarum secreta optime interpretatus est. Iste antea consul fuit, deinde senator, ad ultimum monachus.

Hoc etiam tempore Dionisius abbas in Romana urbe positus, cyclos paschales sapienter composuit; sed et Priscianus Cæsariensis profundum grammatice inquisivit.

(*Ib. II, 9.*) Felix quoque Tharvisianæ ecclesiæ presul et Fortunatus condiscipulus ejus fuerunt. Hic Fortunatus fuit de loco qui dicitur Duplabilis, non longe a Tharvisio, grammatice vero et rethoricam didicit apud Ravennam. Qui cum dolorem pateretur dentium, simulque socius ejus Felix, abierunt ambo ad ecclesiam sanctorum Johannis et Pauli, quæ est in eadem civitate Ravenna, in qua est et altare sancti Martini, juxta quod fenestra est, in qua lucerna poni solebat, de cujus oleo super oculos suos posuerunt, et sanitatem receperunt. Pro qua causa Fortunatus beatum Martinum in tantum dilexit, ut patriam dimittens, ad sepulchrum ejus Turonum veniret, antequam Longobardi Italiam intrarent; indeque Pictavium tendens ibique manens, multas passiones sanctorum, alias per versus, alias per prosas composuit, ibique primum presbiter, postea episcopus factus est.

(*Ib. I, 26.*) Hisdem temporibus sanctus pater ¹⁰²² Benedictus post heremiticam vitam, quam duxit in loco cui Sublacus vocabulum est, in monte Cassino doctrina et miraculis claruit. Quo cum primum tenderet, relicta priore habitatione ex divina jussione, tres corvi, quos cottidie nutrebat, prope ipsum semper volando secuti sunt eum, ut in Longobardorum hystoria scribitur. Cumque veniret ad quoddam bivium, duo angeli apparebant ei in specie duorum juvenum, ostendentes ei, per quam viam ire deberet. In loco autem ipso quidam Dei servus habitabat, cui vox de caelo dicebat: *His tu parce locis, alter amicus adest.* Quod apertius dicitur: *Amice, exi de loco isto, quia alter amicus debet*

A hic habitare. Veniens autem sanctus Benedictus in summitatem montis, in magna se constrinxit abstinentia; factoque monasterio, habitavit ibi, sicut in dialogo (*II, 4*) legitur.

(*H. m.*) Hoc eodem tempore gens Longobardorum, amica tunc Romano populo, in Pannonia habitabat, cui tunc in regni gubernaculo Andoin preerat, omnique tempore, quo Longobardi in Pannonia habitabant, Romanæ rei publicæ adversus emulos adjuutores erant. Unde et Alboin, Andoini filius, rogatus a Narse, quem Justinianus exarchum Italiæ fecit et in defensionem Romanorum contra Totilam Gothorum regem direxit, validam ei manum in auxilium misit, qua fretus Narses, Totilam vicit, omnemque Italiam a potestate Gothorum liberam deinceps fecit.

B Bilisarius autem patricius accusatus apud imperatorem, quod adversus eum conspirasset, ablatis omnibus, missus est in custodiam; sed post non multum tempus dimissus, omnia recepit.

Justinianus vero imperator postquam 38 annis ¹⁰²³ regnavit, rebus humanis excessit.

Anni Justiniani.

(*H. m.*) Primo hujus anno missus contra Persas Bilisarius patricius magnis eos præliis fudit, et ex voluntate principis Constantinopolim triumphans intravit.

2. A. D. 528. Terremotus magnus Antiochiæ factus est.

3. A. D. 529. Justinianus sententiam promulgavit, ne militarent pagani vel heretici, dans illi tres menses ad inducias conversionis.

6. (*Chr. W.*) A. D. 532. Dionisius abbas Romanus paschales cyclos ab hoc inchoavit anno.

8. (*H. m.*) A. D. 534. In Pompeiopoli Misyæ civitate scissa est terra a terremoto, et obrutum est medium civitatis cum habitatoribus, et voces eorum auditæ sunt de subtus terra clamantium, ut sibi succurreretur; et imperator ad educendos eos multa donavit, viventesque liberaliter liberavit. — Eodem anno tradidit Justinianus ad psallendum ecclesiæ illud quod canitur: *Unigenitus Filius et Verbum Dei.*

10. A. D. 536. Silverius papa 60us sedit annos 2, obiit 12 Kal. Julii.

D 11. A. D. 537. Theodericus, filius Clodovei, frater Lotharii, obiit anno regni sui 25°, relinquens filium Theodebertum (*cf. G. Fr.*).

12. A. D. 538. Vigilus papa 61us sedit annis 14.

15. (*H. m.*) A. D. 539. Mundus quidam ex genere Gepidarum sociatus est Romanis.

Anni ab inicio mundi 4500.

15. A. D. 541. Ypapanti Domini sumpsit initium ut celebraretur apud Bizantium, cum esset eo anno ibi magna mortalitas.

17. A. D. 543. Factus est terremotus magnus in universo mundo; eodemque anno apparuit quidam ex regione Italorum, nomine Andreas, per villas dis-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰²² p. noster 1^b. ¹⁰²³ deest 1.

currens, habens canem rutum et cœcum, qui jus-
sus ab eo fecit miranda. Cum enim staret in foro et
turba in circuitu adesset, clam eodem cane defere-
bantur asstantium anuli aurei et argentei ac ferrei,
et ponebantur in terra, quos ille cooperiebat; ipso-
que precipiente, canis tollebat, et unicuique suum
dabat. Similiter et diversorum imperatorum nomi-
mata mixta porrigebat per nomina. Turba etiam as-
stante, interrogatus ostendebat in utero habentes,
fornicarios et adulteros, avaros et magnanimos, et
quicquid de singulis interrogabat, cum veritate de-
monstrabat. Unde dicebant quidam, quod spiritum
Pythonis haberet.

18. (BEDA.) A. D. 544. Diffusum est mare per Tra-
ecen miliaris quatuor. (Chr. W.) Corpus sancti An-
tonii repertum, Alexandriae reconditur.

20. (H. m.) A. D. 546. Theodora augusta defun-
cta est. — Arator subdiaconus librum suum publice
coram Vigilio papa legit. (Chr. W.) His temporibus
Cassiodorus Romæ floruit, et apud Constantinopolim
Priscianus Cesariensis Juliano consuli librum suum
de arte grammatica obtulit.

21. (Chr. W.) A. D. 547. Quinta synodus univer-
salis in Constantinopoli congregata est sub Vigilio
papa contra Theodorum et omnes hereticos.

23. (H. m.) A. D. 549. Facta sunt encenia sancto-
rum apostolorum Constantinopoli mense Junio, et
recondita sunt lypsana Andreae et Lucae ac Timothei
apostolorum, et transiit Menas episcopus cum san-
ctis lypsanis, sedens in carruca imperatoris aurea et
gemmata, tenens tres thecas sanctorum apostolorum
in genibus suis, et ita celebravit encenia.

25. (Chr. W.) A. D. 551. Victor Capuanus episco-
pus librum de pascha scribens, Victorii redarguit
errores. Theodebertus, filius Theoderici, filii Clodo-
vei, obiit anno regni sui 14°. Cujus filius Theodo-
baldus fuit (cf. G. Fr.).

26. A. D. 552. Pelagius papa 62us sedit annis 12.

27. (H. m.) A. D. 553. Terremotus terribilis factus
est Constantinopoli et in urbibus circumquaque po-
sitis per dies 40.

29. A. D. 555. Apparuit ignis in cælo quasi spe-
cies lanceæ.

30. A. D. 556.*

*D? E. 5—11. *add.* : Sanctus Medardus obiit.
ex Sigeb.

31. A. D. 557.*

*D? E. *add.* : Radegundis regina, uxor quondam
Lotharii regis, mutata veste clarebat sancti-
tatis nobilitate. 4—11. *add.* : R. r. u. q. L.
r. sanctitate claruit 1024. *ex Sigeb.*

32. A. D. 558.*

*D? E. 4.—11. *add.* : Gregorius ex pretore ur-
bano monachus, Romæ floruit. *ex Sigeb.*

33. (Cf. G. Fr.) A. D. 559. Theodobaldus, filius
Theoderici, obiit anno regni 8°.

37. A. D. 563. Hilpericus, Lotharii filius, regnare
cepit.

38. (Chr. W.) A. D. 564. Johannes 1024 papa 63us
annis 15. — Justinianus imperator obiit. — Lotha-
rius, filius Clodovei, rex Francorum, obiit anno
regni sui 51°, relinquens quatuor filios (cf. G. Fr.)

Hucusque 1025 Jordanis episcopus cronicam suam
perduxit ab Adam (cf. Chr. W).

(H. m.) Anno dominicæ incarnationis 565°, Urbis
autem conditæ millesimo 516°, Justinus minor, Jus-
tiniani nepos, genere Trax, 54° loco ab Augusto,
monarchiam accepit, et 11 annis regnavit, habens
uxorem nomine Sophyam, quam coronavit augu-
stam, coronatus et ipse ab Euthicio patriarcha. Hic
cum esset pius et orthodoxus, adornavit æcclesias,
quas Justinianus ædificavit, dans eis thesauros et

omnem redditum, misitque Photinum monachum,
privignum Bilisarii patricii, dans ei potestatem contra

omnem personam et causam, ut pacificaret universas
æcclesias Ægypti et Alexandriae. Fuit autem, ut
dictum est, in inicio bonus, postea vero in omnem

avariciam incidit, factus exemptor pauperum, spo-
liator senatorum, faciens arcas ferreas, in quibus
quæcumque rapiebat auri talenta reconderet. Hujus

anno octavo rupta est pax inter Romanos et Persas,
eo quod Homeritæ Indi legationem miserint ad Ro-
manos, et imperator miserit Julianum magistrum

cum epistola ad Aretham regem Indorum. Qui sus-
ceptus est cum gaudio multo ab Aretha rege, appe-
tente nimirum amicitiam imperatoris Romanorum.

Enarrabat autem idem Julianus cum redisset, quod
idem Aretha rex, quando eum suscepit, nudus esset,

habens in lumbis cincturam et linea vestimenta auro
contexta, circa ventrem vero portabat indumenta
scissa, margaritis preciosis conserta, habens in bra-
chiis quinos circulos et aureas armillas in manibus

suis, in capite autem pannum gemmatum, habentem
ex utroque ligamento plectas quatuor, et in collo
torquem aureum; et stabat super quatuor elephan-
tes, stantes et habentes jugum et rotas quatuor et

super se currum excelsum velatum petalis aureis,
stansque ipse desuper, ferebat scutum parvissimum
deauratum et duas lanceolas aureas; et senatus ejus
omnis erat cum armis, canentes modulationes mu-
sicas. Introductus ergo legatus Romanorum, cum

adorasset, jussus est ab eo erigi et adduci ad se.
Cum autem accepisset imperatoris sacram, oscula-
tus est signaculum, quod habebat imperatoris pec-
tusculem; susceptis autem et donis, gavisus est
valde. Porro cum legisset epistolam, invenit, ut se
armaret contra regem Persarum et ejus regnum
vastaret. Quod protinus fecit, tenensque caput Ju-
liani, dedit ei pacis osculum, dimisitque eum in
magna benivolentia multisque muneribus.

(P. D. II, 1, sqq.) His temporibus Narses, cartu-
larius quondam imperatoris Justiniani, sed pro bono
servicio factus patricius, Totilam regem Gothorum,

introducitur in Italiam, et cum eo pugnat, et eum
vincit, et in Campania captum, et in Carthagine
interficit.

39. (Cf. G. Fr.) A. D. 560. Theodobaldus, filius
Theoderici, obiit anno regni 13°.

40. (Cf. G. Fr.) A. D. 561. Theodobaldus, filius
Theoderici, obiit anno regni 14°.

VARIE LECTIONES.

1024 c. s. 5. 1025 Johannes — 13. et Hucusque — Adam desunt E1.

auxiliantibus Longobardis, Romanorum tunc amicis sed adhuc in Pannonia positis, occidit, gentemque Gothorum de Italia exterminavit. Idem etiam Narses Buccellinum ducem Francorum, a Theoderico rege missum ad devastandam Italiam, occidit, et Sindoaldum regem Brendorum, qui remanserat de generatione Herulorum, quos Odoaccar duxit in Italiam, apprehendit, et in alta trabe suspendit, totamque Italiam ab hostibus liberam reddidit. Erat enim vir sapientissimus, in fide Christi catholicus, in pauperes largus, recuperator æcclesiarum, in vigiliis et orationibus assiduus, in tantum ut victoriam magis obtineret oratione quam armis. Hujus temporibus facta est magna mortalitas in Italia, incipiens a Liguria, ita ut pene destitueretur habitatoribus terra illa. Inter hæc mortuus est Justinianus, et successit Justinus. Narses autem patricius cum, superata gente Gothorum, Italiam securus jam teneret, Romani per invidiam accusationem adversus eum direxerunt Justino Augusto et Sophiæ, uxori ejus, dicentes: *Melius esset nobis servire Gothis quam*

A Grecis, ubi Narses castratus imperat et nos servitio premit, et noster sanctissimus princeps hoc nescit. Aut libera nos de manu ejus, aut certe civitatem Romanam et nosmet ipsos gentibus trademus. Audiens hoc Narses, scripsit ad Augustum, dicens: *Si male feci cum Romanis, male inveniam.* Sed Augustus ira motus adversus Narsetem, Longinum statim prefectum misit in Italiam, qui locum Narsetis teneret. Sophya quoque Augusta inter alia verba Romanis sic scripsit de eo: *Ponam illum castratum in gencio* ¹⁰²⁶, *ut perpensam flet lanam cum puellis.* Ad hæc Narses respondit: *Talem eidem ordiar telam, ut, quamdiu vixerit ipsa Sophya, non possit deponere eam.* Et quia timuit redire Constantinopolim, contulit se Neapolim, et presentaliter legatos suos ad Longobardos misit, eosque in Italiam introduxit. Cujus ¹⁰²⁷ gentis adventum in Italiam et habitationem ejus in ea usque in presens ut apertius describamus, de origine ejus regumque illius successione aliqua hic carptim inseramus.

HYSTORIA LONGOBARDORUM.

(P. D. I, 1, sqq.) Septentrionalis plaga, quanto longius est ab ardore solis et frigida de assiduis nivibus, tanto saniores homines semper habet et eo aptior est ad multiplicandas gentes. Unde fit, ut tanta multitudo populorum in ea parte nascatur, quæ ibi vivere non possit, sed in partem meridianam alii precio vendantur, alii sponte egrediantur. Qua de re, ut in hystoria Gothorum dictum est, multæ gentes ex eisdem partibus exierunt, Gothi, Gepidæ, Rugi, Wandali, Heruli, Turcilingi, Huni, qui et Avars, similiter et Winili, qui et Longobardi. Est itaque insula quædam in partibus septentrionalis oceani, dicta Scandania vel Scanzia, quæ, ut quidam dicunt, non est in oceano posita, sed propter planiciem ejus undæ maris exestuant circumdant eam. In hac ergo dum multus populus excrevisset, ita ut in ea habitare non posset, consilio ¹⁰²⁸ inuito, multitudo illa omnis in tres partes est divisa, quesitumque est per sortis divinationem, quæ pars ex illis patriam relinquere novasque sedes deberet exquirere. Igitur illa pars, quam sors jubebat exire, ordinavit super se duces fratres duos, Ibor et Aionem, ætate juvenes et corpore aliis majores et valentiores, quorum mater Gambaræ erat sapientissima et consiliatrix optima, de cujus prudentia magnam confidentiam omnes habebant. Osculantes igitur parentes et amicos, ire cœperunt, venientesque in regionem Scoringam, aliquantos annos ibi sederunt. Illo itaque tempore Ambri et Assi, duces Wandalarum, fortiter premebant vicinas sibi regiones, et cum jam gloriarentur de multis victoriis, mandaverunt Winulis ¹⁰²⁹, qui et Longobardi, ut aut tributa illis darent, aut ad pugnam se prepararent. Tunc Ibor et

Aio per consilium matris suæ Gambaræ definierunt, melius sibi esse, aut pugnando mori aut per arma defendi, quam tributis turpiter subdi, miseruntque legatos Wandalis, se paratos esse ad pugnandum magis quam ad serviendum. Commisso vero prælio, Winili ¹⁰³⁰ pro libertatis gloria fortiter pugnantes, victoriam habuerunt, sed postea famem magnam passi in eadem provincia Scoringa, valde humiliati sunt. De qua exeuntes, venerunt in Muringam, indeque item in Godolandam provinciam, et ibi aliquanto tempore steterunt. Mortuis interea Ibor et Aione ducibus, Longobardi jam nolentes habere duces super se, Agelmundum regem sibi primum constituerunt ad similitudinem aliarum gentium, qui regnavit super eos annis 33. Fuit autem Agelmundus filius Aionis, de gente Thuringorum, quæ gens apud eos melior et fortior esse dicebatur. His temporibus quædam meretrix in uno partu septem filios generavit, ultraque bestiam crudelis, in piscinam eos jactavit. Quam piscinam cum predictus Agelmundus forte preteriret, videns infantulos, doluit, hastamque mittens, eos huc illucque volvit. Quorum unus cum apprehendisset hastam regis, misericordia motus rex, levavit eum de aqua, dicens: *Quia iste magnus futurus est.* Et cum omni studio dedit eum ad nutriendum. Et quia cum de piscina levavit, eorumque lingua aqua lama dicitur, Lamisso ei nomen imposuit. Qui cum crevisset, factus est fortissimus pugnator et sapientissimus, et post Agelmundum ipse regnavit. Defuncto post hæc Lamissone rege secundo, tercius regnavit Lethus. Qui cum regnaret annis 40, filium suum Childeoc quartum regem reliquit; et hoc defuncto, regnavit

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰²⁶ de genetio 1b. ¹⁰²⁷ Sequens historia deest EI. ¹⁰²⁸ ante c, vocabulum eratum 1. ¹⁰²⁹ ita 1. ¹⁰³⁰ illi e corr. 1.

Godeoc. Quo mortuo, filius ejus Calpho regnavit A sextus. Et isto mortuo, regnavit septimus Tado. Post hæc egressi Longobardi de Rugilant, quæ Latino eloquio Rugorum patria dicitur, habitaverunt in apertis campis, qui sermone barbarico appellantur felt. In quo loco dum per tres annos habitassent, pugna surrexit inter Tadonem et Ruodolfum regem Herulorum, qui prius amici fuerunt; et hoc fuit malum, unde in eos discordia intravit. Frater Ruodolfi regis pro causa pacis ad Tadonem venerat, et cum ad suam patriam reverti vellet, ante domum Rumetrudæ, filiæ regis, transiit. Illa vero eum videret multos viros nobiles ire cum eo, interrogavit, quis esset, dictumque est illi, quod frater Ruodolfi regis fuisset. Tunc illa misit puellam, quæ eum invitaret, ut dignaretur cum ea bibere. Qui ut hoc audivit, cum simplici corde venit. Sed quia modicam staturam habebat, puella superba et gloriosa despiciebat eum et deridebat. Ille autem talẽm verecundiam non sustinens, amplius eam injuriavit. Illa vero accensa ira feminea, malum, quod in mente conceperat, complevit. Finxit enim se per patientiam lætam esse, et invitans eum ad sedendum, fecit eum in tali loco sedere, ubi fenestra erat post dorsum ejus, et ne ille aliquam suspicionem mali posset habere, pannum preciosissimum ante fenestram jussit tendere, dixitque pueris suis, ut in qua hora diceret: *Misce*, illi eum a dorso lanceis transforarent. Sicque factum est. Quod cum Ruodolfo regi nunciatum esset, nimis iratus de tam funesta C morte fratris sui, disruptit pacem, quam cum Tadone rege habuit, et ei pugnam indixit. Cumque venissent ambæ partes in campum apertum, Ruodolf suos mandavit ad pugnam, ipse vero in tentorio sedens, jocabatur ad tabulam, non dubitans aliquid de sua victoria. Gens enim Herulorum multum docta erat pugnandi, et ut leves essent ad pugnandum, omnes nudi pugnabant, solummodo verenda corporis membra cooperientes. Rex vero indubitanter de virtutibus eorum confidens, securus, ut diximus, ad tabulam jocabatur, unum tamen de suis in arborem jussit ascendere, qui ei victoriam suorum nunciaret, promittens ei, se caput ejus abscidere, si Herulos suos nunciaret fugere. Sed ille cum videret eos fugere et Longobardos fortiter instare, interrogatus a D rege, quid Heruli facerent, respondit: *Optime pugnant*. Nec ausus fuit antea dicere malum quod videbat, quam omnes Heruli terga vertebant. Tunc quamvis tarde vocem emisit, dicens: *Væ tibi, misera Herolia, Dei cælestis ira percussa*. Ruodolfus vero hoc audiens, commotus ait: *Forsitan Heruli mei fugiunt*. Ille dixit: *Hoc non ego, sed tu, rex, dixisti*. Tunc, ut in talibus fieri solet, rex ipse et omnes qui cum eo erant turbati, quid agerent nesciebant. Longobardi vero supervenientes, regem et omnes qui cum eo erant occiderunt. Herulorum vero exercitus dum huc et illuc fugeret, tanta ira de cælo super eos venit, ut frutices virides in campo videntes, aquas esse putarent, et dum quasi ad natan-

dum brachia extenderent, crudeliter ab hostibus cedebantur. Longobardi itaque victores effecti, predam magnam inter se diviserunt; Tado vero vexillum et galeam Ruodolfi regis accepit, quam postea semper in bello portavit. Ex illo tempore Herulorum virtus sic humiliata est, ut super se regem amplius non haberent; Longobardi vero ex hoc divites facti, cœperunt de propria voluntate pugnas querere et gloriam virtutemque suam ubique extendere. Post hæc Tado de sua victoria non multum lætatus est; nam irruit super eum Wacho, filius fratris sui Zuchilonis, et occidit eum. Tunc Hildegis, filius Tadonis, pugnavit adversus Wachonem, sed vicit eum Wacho. Qui fugit ad Gepidos, et ibi mortuus est. Pro qua causa Longobardi cum Gepidis ex eo tempore inimicias habuerunt. Habuit autem Wacho uxores tres, primam Ranigundam, filiam regis Thuringorum; deinde tulit Austrigosam, filiam regis Gepidorum, de qua fecit duas filias: nomen uni Wieselgarda, quam Theodebertus rex Francorum tulit uxorem, altera dicta est Walterada, quam iterum tulit uxorem Chusabaldus rex Francorum, quam odio habens, dedit uni de suis, qui dicebatur Garibald, in conjugium. Terciam uxorem habuit Wacho Salingam, filiam regis Herulorum, de qua natus est Walthari, qui patre mortuo super Longobardos regnavit octavus. Isti omnes Litingi fuerunt, de quadam stirpe, quæ nobilissima dicebatur apud eos. Walthari regnavit annis 7, et mortuus est. Post quem regnavit nonus Andoin, qui post non multum tempus Longobardos in Pannoniam introduxit. Hic habuit uxorem Rodelindam, quæ peperit ei filium Alboin, qui fuit fortis et astutus in omnibus. Gepidis igitur cum Longobardis rixam facientibus, pugnam sibi ambæ partes preparant. Commisso itaque prelio, dum ambæ partes fortiter pugnarent et in nullam partem terga verterent, contigit ut in ipsa pugna Alboin, filius Audoin, et Thurismodus, filius Thurisindi regis Gepidorum, sibi invicem obviarent; sed Alboin Thurismodum spata percutiens, de equo dejecit; et sic mortuus est. Gepidi vero videntes filium regis mortuum, in quo magnam habebant fiduciam, statim fugerunt; Longobardi autem sequentes illos fortiter sternunt, multisque ex eis occisis, ad spolia recurrunt. Finita victoria, Longobardi ad sua loca cum redirent, rogaverunt regem Audoin, ut filium suum Alboin secum ad mensam permitteret sedere et prandere, eo quod per eum victoriam haberent, ut sicut patri suo socius fuit in periculo, ita esset et in convivio. Sed pater ejus Audoin respondit eis: *Hoc facere non possum, ut rumpam constitutam legem gentis nostræ. Vos scitis, talem consuetudinem apud nos esse, ut filius regis cum patre suo ante non prandeat, quam ab extraneo rege arma recipiat*. Alboin ut hoc audivit a patre, tulit secum 40 juvenes, et perrexit ad Thurisindum regem, cum quo antea pugnavit, et pro qua causa venisset, ei indicavit. Rex autem bene suscepit eum, et invitavit ad prandium, fecitque

eum sedere ad dexteram suam, ubi filius ejus Thurisindus sedere consuevit, quem Alboin interfecit. Postquam autem jam læti facti sunt, Thurisindus rex videns interfectorem filii sui sedere in loco ejus, alta traxit suspiria, et dolorem quem habuit in corde aperuit, dicens: *Amabilis est michi locus iste, sed persona, quæ ibi sedet, multum michi gravis est ad videndum.* Tunc alter filius regis audiens sermones patris, ira succensus est, et Longobardos nimis injuriare cœpit, et quia fasciolas albas habebant in cruribus, deridebat eos, dicens: *Tibias albas habetis usque ad pedes, et similes estis jumentis variis et sætus facientibus.* Tunc unus de Longobardis sic illi respondit: *Perge in campum qui vocatur Asfelt, et ibi sine dubio cognoscere poteris, quales sunt isti quos tu jumentis similes esse dixisti, quomodo possunt calcitrare; ibi enim invenies ossa fratris tui dispersa, quasi de vili jumento in mediis pratis.* Gepidi hæc audientes, et turpitudinem tantam non sustinentes, nimis irati sunt, et de tam manifesta injuria se vindicare voluerunt. Econtra Longobardi ad pugnam se preparantes, omnes apprehenderunt gladios. Rex vero surgens a mensa, in medium illorum se misit, et suos ab ira compescuit, jurans, se illum occidere, qui primus auderet pugnam committere. Dixit enim: *Non est illa victoria a Deo placita, cum quis in domo propria inimicum suum in pace susceptum occiderit.* Et sic pace inter eos facta, iterum læti convivium incunt. Completo convivio, Thurisindus rex tollens arma filii sui Thurisindi, tradidit ea Alboin, et salvum illum in pace dimisit. Alboin vero reversus ad patrem suum, conviva ejus factus est. Et dum ad mensam cum patre suo sederet, dixit illi omnia quæ circa eum facta sunt, et omnes qui aderant ammirantes, laudabant Alboin pro audacia sua et Thurisindum pro tali fide maxima.

His temporibus Justinianus imperator Romanum regebat imperium, qui per Bilisarium patricium multas victorias perfecit, leges renovavit, æcclesias reparavit, basylicam quoque, quam Ad Agyam Sophyam, id est sanctam sapientiam, nominant, fabricavit; cujus opus in tantum super omnia ædificia excellentius estimatur, ut in tantis terrarum spaciis ei simile non inveniatur. Tunc enim Cassiodorus, Dionisius, Arator Romæ claruerunt, Priscianus Constantinopoli floruit, sanctus quoque Benedictus virtutibus effulsit.

Igitur Audoin mortuus est, et Alboin, filius ejus, regnum accepit. Qui cum esset nominatissimus et fortis multum, Clotharius rex Francorum filiam suam nomine Glotsuindam dedit ei in conjugium, de qua fecit unam tantum filiam nomine Albsuindam. Interea mortuus est Thurisindus rex Gepidorum, et accepit regnum Chunimundus. Qui cum vellet vindicare injurias Gepidorum, rupit pacem cum Longobardis, et plus amavit pugnam quam pacem. Alboin vero fecit pacem firmam cum Avaribus, qui primum Huni vocabantur sed postea de

A nomine regis sui Avars sunt appellati; deinde ivit ad pugnandum cum Gepidis. Sed cum Gepidi contra Alboin pergerent, Avars statim in terram eorum intraverunt, sicut cum Alboin constituerunt. Hac de causa cum tristis nuncius veniret ad Chunimundum, ille nimis afflictus, cœpit orare suos ut primum cum Longobardis pugnarent et postea ad depellendos Avars repedarent. Inito autem prælio, Alboin occidit Chunimundum, et de capite ejus postea fecit scyphum, qui dicitur apud eos scala, apud Latinos patera, et filiam ejus Rosemundam cum magna multitudine virorum ac mulierum secum abduxit captivam. Gepidi enim sic sunt deleti, ut ab illo tempore jam de suis regem non haberent. Ut autem mortua est Glothsuinda regina, filia Clotharii, Alboin ad interitum suum, ut in sequentibus dicitur, duxit Rosemundam uxorem, filiam Chunimundi.

Inter hæc Justinianus princeps mortuus est, et Justinus minor successit ei ad regendam Constantinopolim. Apud quem, ut supra scriptum est, accusatus Narses patricius, quem loco Bilisarii ad defensionem Italiæ misit imperator Justinianus, in vindictam injuriæ suæ misit legatos ad Longobardos amicos suos, dicens: *Dimittite paupertatem Pannoniæ, et venite ad fertilem Italiam, omnibus divitiis plenam.* Et ut animos eorum amplius incitaret ad veniendum, misit eis de omnibus generibus pomorum et quicquid delectabile poterat excogitare de divitiis terræ. Longobardi hæc audientes, gratanter acceperunt et qualiter irent preparaverunt. Et continuo apud Italiam apparuerunt signa in caelo, scilicet igneæ acies, sanguinem humanum, qui postea effusus est, significantes. Alboin igitur petiit auxilium ab antiquis Saxonibus amicis suis, ut spaciosam Italiam intraret cum multis. Cui Saxones plus quam cum 20000 juncti sunt, et secundum ejus voluntatem cum uxoribus et filiis Italiam cum eo intraverunt. In ipso tempore Alboin Pannoniam dimisit Hunis amicis suis, ea conditione, ut si aliquando Longobardis reverti necesse esset, unusquisque in sua rediret. Habitaverunt autem Longobardi in Pannonia per annos 42. Exierunt vero de Pannonia cum mulieribus et filiis et cum omnibus suis, anno dominicæ incarnationis 568, indictione prima, secundo die post pascha, quod sanctum pascha tunc celebratum est in ipsis Kalendis Aprilis. His igitur diebus, quibus Longobardi invaserunt Italiam, Clotharius rex Francorum mortuus est, relictis quatuor filiis, Heriberto, Guntrammo, Helperico, Sigiberto. In hoc tempore Romanam regebat æcclesiam vir sanctus, papa Johannes, post quem Benedictus. Civitatem autem Aquileiam et populum ejus regebat beatus patriarcha Paulus. Qui timens crudelitatem Longobardorum, ex Aquileia ad insulam Gradus secessit, et omnem thesaurum æcclesiæ suæ portavit. Narses itaque de Campania Romam reversus, post non multum tempus mortuus est. Cujus corpus in castra plumbea cum omnibus divitiis suis cello-

caverunt et Constantinopolim transmiserunt. Igitur Alboin intravit Liguriam indictione tertia 3 Non. Septemb., et sub tempore Honorati archiepiscopi Mediolanum intravit, deinde ceteras Liguriæ civitates apprehendit. Obsedit autem Ticinensem civitatem, quæ nunc Pavia dicitur, per tres annos, quibus transactis, post aliquantos menses tradita est in manus ejus. Qui cum introisset per portam quæ dicitur sancti Johannis, a parte orientis, equus, super quem sedebat, fixit se in medio portæ. Quem cum ille tunderet cum calcaribus et omnes qui circumstabant cederent verberibus, omnino moveri non potuit equus. Tunc unus ex Longobardis sic ait ad regem : *Memento, domine rex, quid vovisti, et frange tam durum votum, et ingredieris civitatem; vere enim christianus populus est in civitate ista.* Voverat enim Alboin antea, quod universum populum occideret gladio, qui sibi se tradere volebat. Quod votum ubi dirupit, equus se continuo movit, et sic civitatem intravit. Tunc data pace, omnis populus ad eum tandem cucurrit ad palatium, quod aliquando rex Theodericus fecit. Alboin igitur postquam regnavit in Italia annos tres et menses sex, interfectus est consilio conjugis suæ pro hac causa. Cum sederet Alboin apud Ravennam in convivio et bibisset plus congruo, precepit afferri vinum reginæ Rosemundæ in vasculo, quod fecit de capite patris ejus Chuni-mundi regis, dicens ei, ut læta biberet cum patre suo. Pro qua re illa maximum concipiens in corde dolorem, cogitavit, qualiter maritum interficeret et patrem vindicaret, consiliumque habuit pro hac re cum Helmiche armigero regis, qui cum regina unius erat ætatis. Helmichis vero dedit ei consilium, ut ad hanc perficiendam assumeret Peredeum, quendam fortem virum, qui cum vestiaria ejusdem reginæ solebat dormire. Cui cum illa suam voluntatem indicaret, et ipse in interfectionem regis sui consensum suum denegaret, regina in tempore noctis collocavit se in lecto vestiariæ suæ, quam ille amavit, veniensque Peredeus, reginam adulteravit. Qua re perfecta, cepit illa dicere Peredeo : *Quam me consideras esse?* Cumque ille nominaret nomen amicæ suæ, illa respondit : *Non est, ut tu speras; ego sum Rosemunda. Certe talem causam modo fecisti, ut, si tu non interfeceris Alboin, ipse te interficiat.* Qui intelligens malum quod fecit, licet invitus, in mortem regis consensit. Tunc Rosemunda crudelior omni bestia, cum Alboin in meridie se somno dedisset, precepit magnum silentium in palatio fieri et omnia arma inde subtrahi, et gladium illius fortiter ligavit ad caput lectuli, ne posset evaginari aut tolli, sicque interfectores ejus introduxit. Alboin vero excitatus a somno, et intelligens malum quod imminabat, concite manum ad gladium, qui alligatus erat, tendebat, sed non valens eum extrahere, scabellum apprehendebat, et aliquamdiu se defendebat; sed illi prevalentes eum occidebant. Helmichis autem accipiens Rosemundam in uxorem, decertavit, ut regnum Alboin apprehenderet, sed non potuit, quia Longo-

bardi, multum dolentes de ejus morte, quesierunt Helmichin interficere. Inter hæc Rosemunda mandavit Longino prefecto Ravennæ, ut concite navim mitteret, quæ eos deportaret. Quam cum ille misisset, per silentium noctis Helmichis et Rosemunda navim intraverunt, et Albsuindam, filiam regis Alboin, et omnem thesaurum secum deportaverunt. Longinus autem prefectus suavit Rosemundam, ut Helmichin occideret et se maritum acciperet. Quæ cum consensisset, quadam die dum Helmichis ad balneum iret, perrexit cum eo, ut ei deserviret, portans secum venenum, quo eum interficeret. Cumque ille de balneo exiret, porrexit ei venenum in poculo, dicens : *Si hoc biberis, magnam salutem inde habebis.* Qui cum biberet ac venenum esse sentiret, apprehenso gladio, Rosemundam per capillos tenuit, et venenum quod remanserat illam bibere cœgit, sicque Dei judicio ambo perierunt veneno. Longinus vero prefectus Albsuindam cum omni thesauro misit Constantinopolim imperatori Justino. Longobardi autem omnes, habito inter se consilio, fecerunt regem Cleph, virum nobilissimum gentis Longobardorum, in civitate Ticinensium. Ille multos potentes viros Romanorum alios occidit, alios de Italia ejecit; nec enim Romanis illo tempore victus fuit, ut resistere possent Longobardis, quia et mortalitas, quæ sub Narsete fuit, et fames, quæ postea venit, omnem Italiam dissipavit. Cumque per unum annum et sex menses Cleph regnaret, a quodam puero, familiari suo, cum gladio, quod in mensa ad obsequium suum habebat, occisus est. Post ejus mortem Longobardi regem jam per annos decem non habuerunt, sed duces, unaquæque civitas suum ducem. Ex quibus ducibus aliquanti cum multis pugnatoribus Gallias ingressi, predati sunt, contra quos Amatus patricius, qui erat ex parte Guntrammi regis, movens exercitum, ab eis occisus est, ipsique cum multa preda reversi sunt. Quibus discedentibus, rex Eunium, qui et Nummulus dictus est, ad se vocavit, eumque patricium fecit. Iterum Longobardi intraverunt Galliam; Nummulus autem jungens se Burgundionibus, ivit contra eos, et circumdans eos insidiis, multos ex eis occidit, ceteros redire vacuos cœgit.

Post hæc Saxones, qui cum Longobardis Italiam intraverunt, cum viderent Longobardos regnare nec ipsi vellent sub eis vivere, cum omnibus suis per Galliam redierunt, et per adjutorium Sigiberti regis in patriam suam retenderunt. Quo cum pervenis- sent, invenerunt eam tenere Suevos et alias gentes. Insurrexerunt ergo contra eos, et certabant inde expellere eos. At illi dederunt eis terciam partem regionis, dicentes : *Quia possumus communiter vivere.* Saxonibus non consentientibus, iterum dederunt eis aliam terciam, ut ipsi tenerent unam; sed Saxonibus nullo modo acquiescentibus, commiserunt pugnam, in qua de Saxonibus mille 20 mortui sunt, de illis vero 400 milia et 80, sicque Saxones terram suam obtinuerunt.

Hoc tempore Sigibertus rex Francorum occisus est fraude Helperici fratris sui, et regnum ejus suscepit filius ejus Hildibertus cum Brunihilde matre sua.

Justinus quoque minor cum 11 annis regnasset, eisdem temporibus obiit, et Tyberium Constantinum successorem reliquit. Quo post annos septem defuncto, Mauricius ei successit in imperio.

Longobardi vero cum per decem annos essent sub ducibus, postea communi consilio constituerunt sibi regem Authari, filium Calphonis supradicti principis qui ante Taddonem regnavit, et pro magno honore vocaverunt eum Flavium, et istud prenomen postea in usu habuerunt reges Longobardorum. Duces vero qui tunc erant pro restauratione regni medietatem omnium suarum substantiarum in expensum rei publicæ dederunt, ut esset, unde vivere potuisset ipse rex, vel qui in servicio ejus erant, vel qui ad eum veniebant. Hoc autem erat mirabile in regno Longobardorum, quod nullus alicui faciebat violentiam, nulla fraus ibi erat, nemo aliquem injuste angariabat, non ibi latrones erant, sed unusquisque ubi volebat securus pergebat. Hoc tempore Mauricius imperator quinquaginta milia solidorum misit Hildiberto regi Francorum, ut Longobardos de Italia expelleret. Quo veniente cum magno exercitu, Longobardi civitates suas intraverunt, et xenia Hildiberto regi miserunt, pacemque cum eo fecerunt. Qui reversus est in Galliam. Quod audiens Mauricius, solidos, quos ei pro dissipatione Longobardorum dedit, repetere cœpit; sed ille in virtute sua confidens, nullum ei responsum dedit. Interea Hildibertus pugnavit cum Hispanis, et vicit eos, et ista fuit causa, unde inter se pugnare cœperunt; Hildibertus rex sororem suam nomine Ingundem dederat uxorem Erminigildo, filio Leovigildi regis Hispanorum. Qui Ermengildus per predicationem Leandri episcopi et per monita uxoris suæ de Arriana heresi, quam pater suus colebat, ad fidem catholicam conversus fuerat; pro qua causa impius pater ejus in ipsa festivitate paschæ cum securi eum percuti jussit. Uxor vero illius fugiens de Hispania, voluit reverti in patriam suam; sed milites Romani, qui in illis partibus erant, apprehenderunt illam cum filio suo parvulo, et adduxerunt illam in Siciliam, ibique mortua est, filium vero ejus direxerunt in Constantinopolim Mauricio imperatori. Iterum Mauricius imperator misit ad Hildibertum, rogans illum, ut exercitum dirigeret in Italiam contra Longobardos. Qui sperans, quod soror sua adhuc viveret et in Constantinopoli esset, volens eam recolligere, complevit voluntatem imperatoris, et misit exercitum Francorum in Italiam; sed Longobardi frequenter pugnabant contra ipsos. Post hæc Franci et Alamanni rixam inter se habentes, egressi de Italia, redierunt ad propria. Hoc tempore inundatio aquarum facta est in Italia, de qua beatus Grego-

rius scribit in Dialogo (cf. III, 19), et pestilentia illa, pro qua ipse jam archidiaconus septiformem lætanium constituit ipseque Romanum pontificatum invitatus accepit. Post hæc misit Authari legatos suos ad Garibaldum regem Bawariorum, petens filiam suam uxorem. Qui bene legatos suscepit, et filiam suam nomine Theodelindam ei promisit. Quod dum missi renunciarent Authari, ille cupiens videre sponsam suam, elegit secum paucos juvenes fortissimos, et unum fidelissimum quasi pro domino, et cum summa festinatione perrexit in Bawariam. Cumque starent in conspectu Garibaldi regis, et ille qui quasi senior videbatur dicta sua complexset, dixit Authari ad regem: *Dominus meus Authari proprie pro ista causa me misit, ut videam filiam vestram, dominam nostram, ut, qualis sit forma ejus, possim domino meo vere nunciare.* Qui statim fecit eam venire. Quæ cum placuisset Authari, dixit ad regem: *Si placet vestræ potestati, de sua manu det nobis bibere, sicut et posthac debet facere.* Quod cum rex fieri jussisset, illa tollens calicem plenum mero, dedit primum illi qui senior videbatur, deinde porrigebat Authari, nesciens quis esset. Ipse vero postquam bibit et calicem reddidit, nemine vidente, digito eam tetigit, et manum suam per faciem ejus duxit. Quæ verecundans cum hoc nutrici suæ indicaret, nutrix respondit: *Si rex et sponsus tuus non esset, te nullo modo tangere presumpsisset. Sed taceamus, nec audiat hoc pater tuus. Iste qui talem habet personam, dignus est, et imperium habere et te uxorem ducere.* Erat enim Authari juvenis pulcherrimus et boni status. Post hæc comitum petentes a rege, perrexerunt ad patriam suam. Authari vero cum pervenisset prope fines Italiæ, comitantibus aliquantibus Bawariis, appropinquavit arbori, quæ stabat juxta viam, et erexit se super caballum quantum potuit, et securim quam portabat in manu in ipsam arborem impegit ibique dimisit, dicens: *Taliter ferire solet Authari.* Quo dicto intellexerunt Bawarii, quod ipse esset Authari. Post aliquantum tempus conturbatus est rex Garibaldus de adventu Francorum, et Theodelinda, filia ejus, cum fratre suo, nomine Gundoaldo ¹⁰³¹, fugit ad Italiam, et mandavit sponso suo Authari, ut veniret obviam eis. Qui gavisus est, et faciens magnam preparationem, perrexit in campum qui dicitur Sardis, super Veronam, et suscepit eam cum gaudio. Erat autem ibi tunc inter alios Longobardos Agilolfus dux de civitate Taurinensi. Tunc subito conturbatus est acer, et cepit tonare et coruscare fortiter, statimque fulmen percussit unum lignum, quod erat positum in clusura regis. Agilolfus autem habuit puerum quendam, qui, nescio per quam artem, intelligens quid significaret, ait Agilolfo secreta: *Ista mulier, quam modo rex tulit uxorem, post non multum tua conjux ¹⁰³² erit.* Qui iratus ait: *Si alia vice hoc dixeris, caput tuum abscidam.*

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰³¹ in loco raso I. ¹⁰³² conjux corr. conjunx I

Cui ille respondit : *Verum est, quia caput meum abscidere poteris; sed et hoc verum est, quia ista femina ad hoc venit in istam patriam, ut uxor tua sit.* Quod et postea factum est. Interea mandavit Authari rex verba pacifica Guntrammo regi Francorum, patruo Hildiberti regis, ut faceret pacem cum eo. Ille vero cum gaudio suscepit missos Authari, et direxit eos ad Hildibertum nepotem suum, ut propter voluntatem suam et consilium faceret pacem cum Longobardis. Erat enim ipse Guntrammus rex pacificus et omni bonitate preditus. Cum autem legati tardarent in Francia, Authari apud Ticinum veneno, ut dicunt, mortuus est, postquam regnavit annis sex. Statimque Longobardi miserunt ad Hildibertum regem, qui ei mortem Authari nunciarent et pacem ab eo postularent. Quos ille benigne suscepit, pacemque petitam dedit. Regina vero Theodelinda quia placebat Longobardis, dimiserunt eam regnare, dicentes ei, ut quemcumque amaret virum, tolleret maritum, talem tamen qui dignus esset regere regnum. Quæ, habito consilio cum sapientibus, elegit sibi maritum ducem Agilolfum, qui erat vir sapiens et bellator et per omnia aptus ad regnandum. Cui statim mandavit, ut veniret ad eam, ipsaque ad castellum quod Laomellum vocatur perrexit ei obviam. Qui cum inter se haberent colloquium, jussit regina afferri vinum, bibensque ipsa prior, dedit Agilolfo. Qui cum acciperet, honorabiliter manum ejus osculatus est. Quæ subridens ait : *Non debes manum meam osculari, quia rex et maritus meus eris.* Et sic eum amplexa est, et manifestavit ei omnia, quæ per consilia sapientum de gubernatione regni et nuptiis suis ordinata essent. Inter hæc fiunt nuptiæ cum læticia magna, et Agilolfus, qui erat cognatus regis Authari, cœpit regnare intrante mense Novembre; postea tamen congregatis in unum Longobardis apud Mediolanum in mense Maio, confirmatus est in regno. Igitur Agilolfus, qui et Agio dictus est, confirmata sibi regia dignitate, mandavit Agnellum episcopum de Tridento in Franciam pro illis hominibus, qui captivati fuerant a Francis de castellis Tridentinis. Qui cum veniret, Brunihildis regina multos ex eis precio suo redemit eique reducendos dedit.

His diebus beatus Gregorius papa Romanus Dialogum scripsit, eumque Theodelindæ reginæ pro munere misit, quia sciebat eam esse christianissimam et timentem Deum. Per ipsam quippe multa bona in æcclesia Dei facta sunt. Nam Longobardi cum adhuc gentilitatis errore tenerentur, prope omnes substantias æcclesiarum abstulerunt; sed ista supplicando et ipsum regem ad catholicam fidem adduxit, et multas possessiones æcclesiis contulit, episcopos quoque, qui antea nullum honorem habebant, ad propriam dignitatem restituit.

Hoc tempore ordinatus est rex Tassilo in Bawaria ab Hildiberto rege Francorum, statimque ivit cum exercitu in provinciam Sclavorum, et victo-

riam habens, cum magna preda ad terram suam reversus est.

Igitur dominantibus per omnem Italiam Longobardis, dum veniret Agilolfus in partes Romanas, beatus Gregorius de adventu ejus in tantum territus est, ut ab expositione Ezechielis, sicut ipse testatur, cessaret. Cœpit autem frequenter per epistolas suas Theodelindam reginam monere, ut hortaretur Agilolfum maritum suum pacem cum Romanis habere. Quod et factum est. Unde idem venerabilis sacerdos gratias agendo, epistolas ad eandem reginam et ad ipsum Agilolfum regem transmisit, quæ in libro Vitæ ipsius scriptæ reperiuntur.

Hoc tempore Hildibertus rex per venenum, ut dicunt, occisus est cum uxore sua; mortuus est et Guntrammus rex.

Circa hæc tempora destructum est a Longobardis monasterium sancti Benedicti in castro Cassino. Nocte quippe illuc intraverunt, et omnia inde abstulerunt, sed juxta prophetiam viri Dei nullum ex monachis apprehendere potuerunt. Fugerunt namque et venerunt Romam, portantes secum codicem sanctæ regulæ, quam idem beatus pater composuit, et alias scripturas, necnon et pondus panis et mensuram vini et quicquid exinde tollere potuerunt. Post beatum namque Benedictum rexit ipsum monasterium Constantinus; post quem Simplicius; post ipsum Vitalis; post hunc Bonitus, sub quo ista destructio facta est.

His diebus fecit Theodelinda regina æcclesiam beati Joliannis baptistæ in Modicia, qui locus 12° miliario est a Mediolano; et decoravit eandem æcclesiam multis ornatibus auri et argenti, et dedit ibi multas possessiones. In eodem loco fecit quondam palatium Theodoricus rex Gothorum, eo quod ætatis tempore locus ipse temperatus est et bonus; est enim vicinus Alpibus.

Tunc quoque natus est Agilolfo filius de Theodelinda regina in palatio Modiciano, et baptizatus est ibi, vocatusque est Adolandus, et suscepit eum de sacro fonte Secundus, servus Dei de Tridento.

Usque ad hæc tempora rebellis fuit Longobardis Patavium civitas, eo quod milites qui ibi erant fortissime resistebant; sed postea jactantes ibi ignem incendebant eam, et jussione regis Agilolfi eversa est usque ad terram; milites tamen qui in ea erant dimissi sunt redire Ravennam.

Hujus Agilolfi temporibus beatus Columbanus venit in Italiam, et fecit monasterium quod vocatur Bobium in montibus Cottiis.

Igitur Agilolfus, qui et Agio dictus est, postquam regnavit annis 20, defunctus est, relinquens in regno filium suum Adolandum adhuc puerum cum matre sua Theodelinda. Qui cum regnaret decem annis, perdidit sensum, et ejecerunt eum de regno, et in locum ejus constituerunt Arioaldum quendam, ejus generatio non est descripta

Qui postquam tenuit regnum per annos 12, mortuus est, et regnum suscepit Ruotheri, vir fortis et strenuus, sed Arriana perfidia maculatus. Hujus temporibus pene per omnes civitates regni ejus duo erant episcopi, unus catholicus, alter Arrianus. Hic Ruotheri rex Longobardorum leges composuit, et ipsum codicem edictum appellavit. Erat autem jam 77us annus ex quo Longobardi venerant in Italiam. Postquam vero sedecim annos regnavit et quatuor menses, mortuus est, regnumque filio suo Radoaldo dimisit, ipse autem sepultus est juxta æcclesiam beati Johannis baptistæ. Post aliquod tempus quidam homo pro maligna cupiditate aperuit sepulchrum ejus nocte, et tulit omnia ornamenta corporis illius. Apparuit autem ei per visionem beatus Johannes, dicens: *Quare ausus es tangere corpus hominis istius? Quamvis non recte crediderit, tamen se michi commendavit. Quia igitur hoc facere præsumpsisti, nunquam amodo eam æcclesiam intrabis.* Quod et factum est. Nam quotiens eandem æcclesiam intrare voluit, subito, quasi aliquis cum magno cultello vellet eum in guttur ferire, retro cecidit. Radoaldus igitur post mortem patris accipiens regnum, tulit uxorem Guntbirgam, filiam Agilolfi et Theodelindæ. Ista Guntbirg fecit æcclesiam sancti Johannis baptistæ in Ticinensi civitate, sicut mater ejus fecit in Modicia, et decoravit eam ornatibus et ditavit opibus, in qua et ipsa sepulta est. Hæc dum accusata esset apud maritum suum, quod commisisset adulterium, Carellus, servus ejus, petivit a rege, ut ad singulare certamen pugnare sibi liceret cum illo qui dominam suam infamavit; pugnantque ¹⁰³³ cum eo coram omni populo, eum prostravit, sicque regina pristinum honorem recuperavit. Rex vero Radoaldus ¹⁰³⁴, ut dicunt, cum adulterasset uxorem ejusdam Longobardi, ab eo occisus est, cum jam per quinque annos et septem dies regnasset. Cui successit Aripertus, filius Gundoaldi, qui fuit frater Theodelindæ reginæ. Hic fecit æcclesiam in honore domini Salvatoris in Ticino, et decoravit eam variis ornamentis ditavitque substantiis.

Igitur Mauricius imperator postquam regnavit annis 21 cum filiis suis Theodosio et Tyberio et Constantino, occidit illos Focas, qui fuit strator Prisci patricii, et ipse regnavit. Qui postquam regnavit annis 8, Heraclius, qui regebat Africam, rebellavit ei, et veniens cum exercitu, occidit eum, et suscepit imperium. Quo post 27 annos ¹⁰³⁵ defuncto, filius ejus Constantinus suscepit imperium; sed post quatuor menses per venenum extincto, Heraclionas, frater ejus, cum matre Martina regnum invaserunt. Quibus mox dejectis, Constans, filius Constantini, regnavit annis 28.

A Aripertus rex postquam apud Ticinum Longobardos rexerat per annos 9, mortuus est, et reliquit regnum ipsum duobus filiis suis: Perhtari ¹⁰³⁶ et Goteperto; et Gotepertus ¹⁰³⁷ sedebat in Ticino, Perhtari in Mediolano. Denique facientibus malignis hominibus, surrexit odium et discordia inter ambos fratres, in tantum ut alter ab altero regnum tollere decertaret. Pro hac causa Gotepertus direxit Garibaldum ducem Taurinensem ad Grimoaldum ducem Beneventanum, ut veniret et adjuvaret eum contra fratrem suum, promittens ei dare sororem suam uxorem, si eum adjuvaret. Garibaldus vero fecit fraudem contra dominum suum, deditque Grimoaldo ¹⁰³⁸ consilium, ut veniret et regnum Longobardorum, quod ambo fratres, qui erant adolescentes, dissipabant, apprehenderet, utpote qui habebat jam maturam ætatem, et erat consilio bonus et fortis in virtute. Audiens hæc Grimoaldus, statim elevavit animum suum ad accipiendum regnum Longobardorum, et ordinans filium suum Romoaldum ducem in Benevento, ipse cum electa multitudine virorum apprehendit viam contra Ticinum, et per omnes civitates misit, et faciebat sibi amicos, ut regnum accipere posset; Trasemundum vero Capuanum comitem misit per Polentiam et Tusciam, ut omnes Longobardos de partibus illis in ejus adiutorium ¹⁰³⁹ invitaret. Quod et fecit, et cum magno adiutorio apud Æmiliam ei occurrit. Igitur Grimoaldus cum venisset Placentiam, misit Garibaldum ante se, ut Goteperto ¹⁰⁴⁰ nunciaret de ejus adventu. Audiens hoc Gotepertus, quesivit consilium ab eodem Garibaldo ¹⁰⁴¹ in quo loco prepararet hospicium Grimoaldo. At ille respondit, dignum esse, ut Grimoaldus, qui causa illius venerat et sororem ejus accipere debebat, hospicium haberet intra palatium. Quod ita factum est. Predictus ergo Garibaldus, seminator maliciæ, dixit ad Gotepertum: *Quando veneris cum Grimoaldo ad colloquium, habeto lorica subtus vestimentum, quia ipse te occidere querit.* Deinde dixit eadem verba ad Grimoaldum. Cumque die altera venissent ad colloquendum, videns Grimoaldus, quod Gotepertus lorica esset indutus, evaginato gladio interfecit eum, et invasit regnum ejus. Habebat autem Gotepertus filium parvulum nomine Reginpertum, quem rapientes fideles ejus nutrierunt occulte. Sed nec curavit Grimoaldus eum persequi, quia puer adhuc erat. Audiens autem Perhtari, qui apud Mediolanum regnabat, quod frater ejus mortuus fuisset, quanta velocitate potuit, fugit, et ad Cacanum regem Avarum abiit. Uxorem vero illius nomine Rodelindam et parvulum filium nomine Chunibertum ¹⁰⁴² transmisit Grimoaldus in Beneventum. Post hæc malignus homo Garibaldus, cujus consilio hæc omnia facta sunt, non diu super

VARIE LECTIONES.

¹⁰³³ folium deest in cod. 1. ¹⁰³⁴ radoaldus 9^c. ¹⁰³⁵ annis 5. ¹⁰³⁶ perthari 4. 5. 9^c. 10. 11. et ita deinceps. ¹⁰³⁷ gotebertus 9^c. 10. godebertus 4. et deinceps. ¹⁰³⁸ grimaldo 4. grimoldo 9^c. semper. ¹⁰³⁹ a. ejus 5. ¹⁰⁴⁰ gotebert. jam etiam 5. ¹⁰⁴¹ geribaldo 9^c. ¹⁰⁴² cunibertum 5.

his gaudebat. Erat enim in civitate Taurinense parvus quidam homunculus, natus de propria gente Gotepti. Iste cum sciret, quod Garibaldus ipso sacratissimo die paschali venturus esset ad orationem in æcclesia beati Johannis baptistæ, abiit, et ascendit super fontem sacrum baptisterii, et cum sinistra manu tenuit se ad unam columnellam, ubi Garibaldus transire debuerat, cum dextera vero evaginatum gladium sub vestimento tegebat. Cumque prope eum Garibaldus venisset, ille ¹⁰⁴³ homuncio, evaginato gladio, cum tota virtute qua potuit percussit eum in cervicem, et amputavit caput ejus. Homines autem ejusdem Garibaldi multas illi plagas facientes, ad ultimum occiderunt eum. Qui quamvis sic punitus mortuus fuisset, tamen injuriam et mortem domini sui vindicavit. Grimoaldus autem confirmatus in regno apud Ticinum, occidit Chunibertum, filium Gotepti ¹⁰⁴⁴, et sororem ejusdem Goteberti ¹⁰⁴⁵, filiam Ariperti, duxit uxorem. Beneventanum vero exercitum, cum quo regnum apprehendit, remisit ad propria, ditatum magnis muneribus, sed aliquantos secum retinuit, quibus largissimas possessiones concessit. Audiens autem, quod Perhtari in Scythiam fugisset et apud Cacanum regem Hunorum stetisset, mandavit eidem Cacano, quod si Perhtari in regno suo mansisset, pacem cum Longobardis sicut hactenus habere non posset. Quod Cacanus ut audivit, Perhtari dixit: *In qualemcunque partem volueris, vade, quia in meo regno non poteris stare, ne propter te inimiciciam Longobardorum incurram.* Perhtari hæc audiens, delegit reverti ad Grimoaldum, quia audierat, eum esse misericordissimum. Cum vero venisset ad Laudensem civitatem, misit Unulfum fidelissimum sibi virum ad Grimoaldum, qui suum ei nunciaret adventum. Hoc audiens Grimoaldus, gavisus est nimium, et mandavit ei promittendo, quod nullum malum haberet, si ad eum veniret. Igitur Perhtari ad Grimoaldum ingressus, voluit se ad pedes ejus jactare; sed Grimoaldus non permittens eum hoc facere, retinuit eum et osculatus est eum. Tunc dixit Perhtari ad Grimoaldum: *Servus tuus sum. Potui quidem vivere inter paganos, sed audiens te christianissimum et misericordissimum, pro tuo bono nomine veni ad te.* Tunc rex promisit ei jurejurando coram omnibus dicens: *Per eum qui me nasci fecit, quandoquidem ad meam fidem venisti, nullum malum erit tibi.* Et dedit ei optimam domum, precipiens suis ministris, ut omnia quæ sibi essent necessaria ex publico abundantius haberet. Tunc Ticinenses omnes cœperunt ad eum concurrere et quasi notum salutare. Statim maliloqui accedentes ad Grimoaldum, dixerunt ad eum: *Nisi Perhtari citius occideris, regnum non habebis; omnes enim ad*

A eum concurrunt, et propter eum te forte occidere habebunt. His verbis Grimoaldus credulus, oblitus est quod illi juravit, et qualiter illum occideret cum suis tractavit. Denique per consilium misit ei ad cœnam diversos cibos et optimum merum ac diversas potiones, ut cum per noctem quasi mortuus jaceret, levius occidi posset. Sed cum ad cœnam sedisset, venit ad eum suus quondam serviens, afferens ei cibum quem misit ei rex, et cum posuisset eum super mensam, finxit se salutare Perhtari, et mittens caput sub mensam, clam nunciavit ei consilium Grimoaldi. Qui statim vocavit ad se pincernam suam, precepitque ei, ut in fiala aurea sibi misceret, sed semper aquam solam in eam mitteret. Tunc missi regis rogabant eum ex mandato ejus, ut lactus biberet et in honore Grimoaldi fialam totam consumeret. Ille autem dicebat se cum gaudio bibere totamque fialam in honore ejus effundere. Nichil autem bibebat nisi aquam. Pergebant igitur ministri regis, nunciantes ei, quod multum vinum biberet Perhtari et jam ebriosus esset. Ille vero cum gaudio dixit: *Bibat ille ebriosus hodie, cras enim evomet eadem vina cum sanguine.* Interea clamavit Perhtari ad se Unulfum fidelissimum suum, et indicavit ei regis voluntatem et consilium. Quod audiens Unulfus, vocavit puerum suum, et precepit ei, ut lectum sibi faceret juxta Perhtari lectum. Cœna vero peracta, cum misisset rex homines suos, qui Perhtari custodirent, ne fugere potuisset, intravit Perhtari in cubiculum, ubi dormire debuit cum Unulfo et vestarario suo fidelissimo, nunciavitque eidem vestarario, quod de morte sua rex cogitaret, et ait: *Si ego effugere potuero, tu finge loquendo ad homines regis, quod ego dormiam in isto cubiculo, et forsitan effugiens de manibus eorum me liberabo.* Quod cum ille gratanter se facturum promitteret, tulit Unulfus culcitram et pellem ursinam, et posuit supra dorsum Perhtari, et cœpit eum quasi servum rusticanum cum veste cedere et cum pugno in collo pellendo extra regiam (229) jactare. Cumque milites regis interrogarent quid hoc esset, Unulfus dixit: *Servus iste rusticanus fecit michi lectum juxta lectum Perhtari, qui sic ebrius est, ut dormiat quasi sit mortuus.* Hoc illi audientes et verum esse credentes, læti facti sunt, et Perhtari quasi servum rusticanum exire dimiserunt. Vestararius autem ille fidelissimus in cubiculo mansit, illudque claudens, firmiter obseravit. Quod videntes servi regis, reversi sunt ad dominum suum. Unulfus autem per funem deposuit aliquantos viros ad Perhtari dominum suum, qui cum illo irent. Pergentes igitur simul fugere cœperunt, et cum invenissent caballos in prato, apprehenderunt eos, et caballicaverunt, et in ea nocte pervenerunt ad civitatem Astensem, ubi

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁴³ pergit 1. ¹⁰⁴⁴ godepti corr. goteperti 1. ¹⁰⁴⁵ ita 1.

NOTÆ.

(229) I. e. januam, ut in codice Pauli Bambergensi, quo Ekk. usus est, sæpius legitur.

erant verissimi amici ¹⁰⁴⁶ Perhtari, quia eadem civitas necdum subdita erat Grimoaldo; indeque fugiens in civitatem Tauriniensem, pervenit in Franciam; sicque Deus omnipotens Perhtari innocentem a morte liberavit, et Grimoaldum ne homicidium faceret custodivit. In crastinum vero Grimoaldus sperans, quod Perhtari dormiret in hospitio suo, misit ad eum homines qui eum adducerent; et ab eodem loco usque ad palatium fecit stare homines hinc et illinc, ne per quaecumque ingenium posset effugere. Cumque venissent missi a rege, cœperunt clamare ad regiam ubi vestararius ille manebat, ut Perhtari a somno excitarent. Vestararius autem ille dicebat: *Misericordiam cum eo facite et dormire illum permittite, quia de via lassus est et adhuc nimium dormit.* Qui cum hoc regi renunciarent, ait: *Sero sic ebrius fuit, ut adhuc evigilare non possit.* Iterum misit, ut festinantius adduceretur. Qui venientes ad januam ubi eum dormire sperabant, magnis vocibus ut eum excitarent clamabant. Vestararius ille iterum eos rogabat, ut eum aliquantulum dormire permitterent. Qui irati dixerunt: *Satis jam dormivit ebriosus ille;* et calcibus rumpebant regias, et ingressi cubiculum, requirebant eum in lecto, et non inveniētes, interrogabant vestararium, quid factum sit de illo. Qui eum fugisse respondit. Quem illi apprehendentes per capillos, fustibus cedebant, eumque, ligatis post tergum manibus, ad regem ducebant, dicentes: *Iste sapit, quomodo Perhtari fugit, et ideo dignus est morte.* Rex autem solvi eum precepit, et per ordinem, qualiter Perhtari fugisset, edicere iussit. Qui omnia sicut facta fuerant enarravit. Tunc rex interrogavit circumstantes, dicens: *Quid homo iste promeruit, qui tale malum fecit?* Qui omnes responderunt, mala morte illum mori debere. Rex autem dixit: *Per illum qui me nasci fecit, bene debet homo iste habere, qui se pro domino suo morti voluit tradere.* Tunc precepit eum inter suos vestararios esse, multa ei promittens, si sibi talem fidem servaret, qualem Perhtari servavit. Deinde requisivit rex, quid de Unulfo factum sit. Qui ait: *In æcclesiam sancti Michaelis archangeli fugit.* Statim rex misit ad eum, promittens nullum malum eum habiturum, tantum festinantius veniret ad eum. Unulfus hoc audiens, festinanter ad palatium venit, et ad pedes regis se protinus misit. Quem cum rex interrogaret qualiter Perhtari effugeret, ille omnem rei veritatem ei narravit. Tunc rex coram omnibus collaudans prudentiam ejus et fidem, dedit omnes divitias suas in illius potestatem, ut esset honoratissimus in palatio suo. Post aliquantos dies interrogavit eum rex, utrum secum aut cum Perhtari libentius esset. Ille autem cœpit jurando dicere, quod magis optaret cum Perhtari mori, quam ubicumque in maximis deliciis vivere. Deinde vocavit vestararium illum, et iussit eum,

A utrum melius sibi videretur in palatio esse an cum Perhtari in peregrinationem ire. Ille autem eadem verba dicebat, quæ et Unulfus antea dixerat. Rex autem cum audisset, gavisus est valde, et laudavit fidem illorum, dixitque ad Unulfum: *Quodcumque volueris de domo mea tolle, homines vel caballos vel quaecumque alia, et vade ad dominum tuum sine aliqua lesione.* Similiter dixit ad vestararium illum. Illi autem tulerunt omnia sibi necessaria, et cum licentia regis Grimoaldi perrexerunt ad dilectissimum dominum suum Perhtari in partes Francorum.

B Hoc tempore Dagobertus regnum Francorum tenebat, cum quo Grimoaldus pacem firmam habebat. Romanum vero imperium Constantinus, Constantis filius, accepit, et per 17 ¹⁰⁴⁷ annos tenuit. Post hæc Grimoaldus flebotomavit se in palatio, et cum post novem dies vellet sagittare columbam unam, disrupta est vena de ejus brachio, et mortuus est. Hic in edicto, quod rex Ruotheri fecit, aliquanta capitula annexit. Fuit autem corpore maximus et audacissimus, capite calvo, barba longa, consilio et virtute primus. Sepultus est in æcclesia sancti Ambrosii, quam ipse fecit. Reliquit autem filium suum Garibaldum, quem de filia regis Ariperti habuit, successorem regni, adhuc puerum, Romoaldum vero filium suum jam in Benevento ducem constituit.

C Igitur Perhtari cum esset in Francia, propter timorem Grimoaldi, quia fœderatus erat cum rege Francorum, voluit fugere in Britanniam. Cumque navigasset per pelagus, subito audivit a litore dicentem: *Si Perhtari est in ista navi, dicite illi, ut revertatur in patriam suam, quia jam tres dies sunt, ex quo rex Grimoaldus mortuus est.* Quod cum audisset Perhtari, ibat prope litus, ut videret illum qui loquebatur. Sed cum neminem inveniret, consideravit quod angelus hæc diceret; statimque reversus, venit Ticinum, et invenit ibi multitudinem Longobardorum, qui eum cum gaudio susceperunt. Expulit autem Garibaldum puerum, filium Grimoaldi, de regno, et post mensem tertium ordinaverunt eum Longobardi regem super se. Erat enim homo justus et in Christi fide rectus et nutritor pauperum. D Misit autem in Beneventum, et fecit exinde venire Rodelindam uxorem suam et Cunibertum filium suum, quos Grimoaldus illuc direxit in exilium. Post hæc idem Perhtari fecit monasterium in eodem loco unde prius fugerat, et fecit illud dedicari in honorem Dei et sanctæ virginis Agathæ, in quo multas virgines congregavit, multaque ornamenta et substantias ibi dedit. Fecit autem et uxor ejus Rodelinda æcclesiam in honorem sanctæ Dei genitricis et Virginis Mariæ foris muros Ticini, in loco qui dicitur ad Pericas, decorans eam mirificis ornamentis.

VARIÆ LECTIONES.

Igitur Perhtari cum regnaret solus per annos 7, in octavo anno ordinavit Cunibertum filium suum in regno, ut pariter regnarent, et regnaverunt pariter per decem annos. Cumque in omni tranquillitate regnarent, surrexit contra eos filius diaboli, Alachis ¹⁰⁴⁸ nomine, de Tridento; sed Chunibertus, filius regis, diligens Alachis ¹⁰⁴⁹, revocavit eum in gratiam patris sui. Sepe quippe voluit rex interficere Alachin ¹⁰⁵⁰; sed Chunibertus semper rogavit pro eo, sperans quod aliquando ei fidelis esset; insuper non cessavit rogare patrem, ut daret ei ducatum Brixie. Perhtari vero dixit: *Ad tuam perditionem hoc rogas, ut talis potentie virtutem Alachidem, ut possit regnare.* Civitas namque Brixiana semper habuit multitudinem de nobilibus Longobardis; propter hoc timuit Perhtari, quod Alachis ibi dominaretur. Postquam autem idem Perhtari regnavit per annos 18, defunctus est, et juxta æcclesiam, quam Aripertus pater ejus fecerat, sepultus est. Post mortem vero ejus Chunibertus, filius ejus, tulit uxorem nomine Ermelindam, de genere Angli saxonum. Alachis vero oblitus omnia bona, quæ in eum fecit Chunibertus, junxit se cum Aldone et Grausone de Brixia et cum multis Longobardis; et cum non esset Chunibertus in Papia, introivit ille in palatium ejus, et rebellavit ei. Quod audiens Chunibertus, fugit intra lacum Larrium juxta Cumam. Facta est autem magna tribulatio omnibus qui eum amabant, maxime clericis et presbiteris, quos Alachis odio habebat. Erat autem illo tempore in Ticinensi æcclesia episcopus nomine Damianus, sanctissimus homo atque sapientissimus. Hic videns, quod Alachis haberet palatium, ne æcclesia sua vel ipse aliquod malum pateretur, misit ad eum cum benedictione æcclesie suæ diaconum suum nomine Thomam, sapientem hominem et religiosum. Cumque nunciatum esset ei, quod veniret ad eum Thomas diaconus cum benedictione episcopi sui, Alachis, pro eo quod omnes clericos odio habebat, mandavit ei, dicens: *Si femoralia, id est bracas mundas habet, intret ad me, sin autem, foris stet.* Thomas autem respondit: *Nunciate ei, quia munda femoralia habeo; nam hodie lotas indui vestes.* Ille autem remandavit ei: *Non dico de femoralibus, sed de eo quod intra femoralia habet.* Ad hæc Thomas diaconus respondit: *Deus solus potest de his causis reprehensionem in me invenire, ille autem non potest.* Cumque illum intrare fecisset, cum magna ira locutus est ei. Quod audientes omnes clerici, timuerunt nimium sperantes quod in illa civitate propter crudelitatem ejus vivere non possent, cœperuntque tantum desiderare et amare Chunibertum regem suum, quantum audierunt Alachin crudelem et superbum. Unde crudelitas ejus et superbia non duravit per tempora multa. Denique cum quadam die solidos super mensam suam numeraret, unus tre-

A missis decedit, quem filius Aldonis adhuc puerulus de terra collegit eique reddidit. Qui sperans, quod ipse puer adhuc nichil intellegeret, dixit: *Pater tuus multos habet de istis; si Deus voluerit, in proximo tempore michi daturus est eos.* Cum autem puerulus ad vesperum rediret domum, interrogavit eum pater suus, si rex aliquid dixisset ad eum. Qui cum ei nunciasset omnia facta et dicta, timuit Aldo fortiter, et vadens ad fratrem suum Grausonem, nunciavit ei regis verba, statimque cœperunt ambo consiliari cum amicis suis de interitu regis. Mane autem perrexerunt ad palatium, et sic ad Alachin locuti sunt: *Quid dignaris semper stare in civitate? Ecce tota civitas et universus populus tibi fidelis est, et ebriosus ille Chunibertus in tantum humiliatus est, ut jam amplius virtutem aliquam contra te habere non possit. Exi ergo de civitate, et vade in venationem cum juvenibus tuis, nos autem cum aliis fidelibus tuis defendimus tibi hanc civitatem; sed et hoc promittimus tibi, ut in proximo tempore caput inimici tui Chuniberti adducamus tibi.* Alachis autem juxta suasionem eorum exivit de civitate in silvam ad venandum cum hominibus suis. Aldo vero et Grauso ierunt ad lacum Cumacinum, et ingressi navim, perrexerunt ad regem Chunibertum, et jactantes se ad pedes ejus, veniam petebant de hoc quod contra eum fecerunt, et indicaverunt ei, quale malum eis facere voluerit Alachis et quale consilium dederint ei. Quod audiens rex Chunibertus, gavisus est valde, et sacramentum inter se dederunt, et stauerunt diem, quando Chunibertus Ticinum veniret ipsique eum in civitatem intromitterent. Constituto autem die venit Chunibertus, et illi, sicut promiserant, gratanter eum susceperunt. Tunc omnes simul, episcopus et presbiteri et clerici, juvenes et senes, cum gaudio cucurrerunt ad eum, gratias agentes Deo pro reditu ejus, et alii amplexabantur genua ejus, et alii pedes; sed et ille quos potuit familiariter osculatus est. Subito autem nuncius exinde veniens ad Alachisum, dixit ei, quod Aldo et Grauso non tantum caput Chuniberti, sicut promiserant, sed et totum corpus ejus adduxissent et in palatium misissent. Quod ille audiens, contristatus est valde, et cum magno furore discedens, ivit per Placentiam, et multas civitates, alias per blandicias, alias vi apprehendens congregavit omnes quos potuit, ut cum Chuniberto pugnaret. Cumque Chunibertus econtra suos colligeret, convenerunt in campo qui Coronatus dicitur, ibique steterunt. Misit autem Chunibertus ad Alachisum dicens: *Ut quid perit tanta hominum multitudo? Pugnemus ego et tu, et qui vicerit, regnum teneat.* Alachis autem noluit. Cui dixit unus de populo suo, genere Tuscus: *Quare non pugnas cum eo? Tu es fortissimus et audacissimus, et cur non exis cum audacia, ut pugnes cum eo?* Alachis respondit: *Chunibertus*

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁴⁸ alachis corr. alachis 1. ¹⁰⁴⁹ alachis 1. ¹⁰⁵⁰ alachin corr. alachin 1. et ita deinceps.

quamvis ebriosus sit, tamen satis est fortis; nam A tempore patris sui quando eramus pueri, erant in palatio vervecis majores, et Chunibertus apprehendit quemvis illorum per lanam de dorso, et portavit cum una manu, quod ego facere non poteram. Quod audiens Tuscus ille, dixit: Si tu cum illo pugnare non poteris, nec me amplius in adiutorium habebis; et statim relicto eo, ivit ad Chunibertum, et indicavit ei omnia hæc. Cum autem jam prope esset ut jungere se deberent ad pugnam, diaconus quidam nomine Seno, multum amans Chunibertum et timens quod in eadem pugna moreretur, dixit ad eum: Domine mi rex, omnis spes nostra in te est; si tu mortuus fueris in pugna, omnes nos ille crudelissimus Alachis per diversa occidet tormenta. Placeat itaque tibi consilium meum, et da mihi omnia arma tua, et ego vadam et pugnabo cum isto adversario. Si ego mortuus fuero, tu recuperabis causam tuam; si viceris, majorem inde habebis gloriam, quia per servum tuum habebis victoriam. Cumque Chunibertus hoc omnino recusaret, rogaverunt eum fidelissimi sui qui aderant, ut ei consentiret. Tunc ille consentit, indutumque diaconem omnibus armis suis pro se ad pugnam misit. Cumque pugnarent ambæ partes, Alachis semper intendebat, ubi Seno diaconus stabat, putansque quod Chunibertus esset, impugnavit eum et occidit, et cum gaudio caput ejus abscidi precepit, levansque illud in hasta, gratias egit Deo, quod Chunibertum occiderit. Sed cum cassidem de capite illius tulissent, apparuit quod clericus esset. Tunc Alachis cum ira magna exclamavit: Heu me, nichil fecimus, quando hanc pugnam commisimus, in qua clericum occidimus; et statim tale votum vovit, quod si victoriam de Chuniberto haberet, puteum unum de clericorum testiculis impleret. Igitur Chunibertus videns suos deficere, putans ipsum mortuum esse, ostendit se eis, confortans eos et dicens: Nolite timere, modo enim debemus inimicos nostros vincere. Iterum preparaverunt se ambæ partes ad pugnam, et cum ¹⁰⁵¹ jam prope esset ut se conjungerent ¹⁰⁵², rursum mandavit Chunibertus ad Alachisum dicens: Cur perit populus? Pugnemus nos duo, et qui vicerit dominetur omni huic populo. Cumque Alachis sui homines dicerent: Quare non pugnas cum eo? ille respondit: Non possum hoc facere, quia video imaginem sancti Michahelis archangeli inter hastas suas, ubi ei juravi. Tunc unus ex illis dixit ei: Propter timorem videtur tibi quod non est, et jam tibi tardum est hoc dicere. Congredientibus autem utrisque partibus, multi utrimque ceciderunt; Alachis quoque cecidit, et Chunibertus, adjuvante Domino, victoriam habuit. Caput autem Alachis et crura abscisa sunt, et solum corpus truncum remansit. Rex vero cum gaudio et victoria reversus est Ticinum.

Cum ista fierent apud Longobardos trans Padum,

A Romoaldus, filius Grimoaldi, dux Beneventanorum, congregato exercitu, cœpit expugnare Tarentum et Brundisium, et totam illam regionem sibi subjugavit. Diederada vero, uxor ejus, fecit monasterium in honore sancti Petri apostoli foris muros civitatis Beneventanæ, in quo puellarum Christi fecit conventum. Postquam regnavit Romoaldus per annos 16, mortuus est, et filius ejus Grimoaldus rex Beneventum per triennium, duxitque uxorem Wigilindam, filiam regis Perhtari, sororem Chuniberti. Post mortem Grimoaldi Gisolfus, frater ejus, dux factus est, et tenuit ducatum per annos 17. Hic uxorem habuit Winibirgam, filiam Radoaldi ducis.

Circa hæc tempora, cum jam per multos annos monasterium sancti Benedicti in Casino monte esse derelictum, venerunt Franci de Cermania et de Aurelia in eundem locum, et dum se fingerent jacere in eodem loco ubi jacebant corpora sancti Benedicti et sanctæ Scholasticæ, tulerunt ossa eorum et portaverunt in patriam suam, ubi facta sunt duo monasteria, unum in honore sancti Benedicti, aliud in honore sanctæ Scholasticæ. Sed nos certum credimus, illud venerabilis os, divina semper ruminans verba, et oculos, semper cælestia videntes, et alia membra illius, quamvis dissoluta, in eodem loco remansisse. Solum enim corpus Domini non vidit corruptionem, aliorum vero corpora sanctorum, quamvis in æterna gloria reparanda sint, tamen in hoc seculo dissoluta sunt.

Dum hæc in Italia geruntur, orta est heresis apud Constantinopolim, quam excitaverunt Georgius patriarcha Constantinopolitanus et Macharius et Pyrrus et Petrus et Paulus, separantes in Christo deitatem et humanitatem. Propter quam causam Constantinus imperator fecit congregari centum quinquaginta episcopos, inter quos fuerunt due legati sanctæ Romanæ æcclesiæ missi a papa Agathone. Johannes diaconus et Johannes Portuensis episcopus, factoque concilio dampnaverunt heresim predictam. Eadem vero hora tantæ telæ arancarum in medio populi ceciderunt, ut omnes exinde mirarentur. Hoc autem visæ sunt significare, ut heresis illa esset exinanienda. Predictus autem Georgius patriarcha ab episcopis ammonitus et correctus est, alii vero in sua perfidia permanentes, ab omnibus episcopis anathematizati sunt. Hæc est sexta synodus universalis, id est quam mundus universus tenet.

His quoque temporibus per octavam indictionem eclipsis lunæ apparuit, et secundo die intrantis Mai eclipsis solis facta est hora diei decima, ac deinde mense Julio, Augusto et Septembre mortalitas magna facta est. Tunc visibiliter multis hominibus apparuerunt duo angeli, unus bonus et alter malus, ambulantes per Urbem tempore nocturno, et ille malus angelus tenebat venabulum in manu, et per jus-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁵¹ deest 1. ¹⁰⁵² conjungeret 1.

sionem boni angeli de quacumque domo januam A percutiebat, alia die omnes homines de eadem domo moriebantur. Post hæc cuidam homini bono per visionem dictum est, quod ipsa mortalitas non cessaret, nisi in æcclesia sancti Petri quæ dicitur Ad vincula dedicaretur altare in honore sancti Sebastiani martyris. Quo facto, mortalitas cessavit.

Interea rex Chunibertus cum quodam fidelissimo suo consiliatus est quomodo Aldonem et Grausonem occideret. Cumque de hac re inter se loquerentur, stantes prope fenestram quandam, subito in fenestra illa musca consedit. Quam Chunibertus occidere volens, cum cultello, quod in manu tenebat, pedem illius tantum abscidebat. Cumque Aldo et Grauso ad palatium regis tenderent et jam appropinquarent, obviavit eis unus homo pede truncato, et dixit eis quod Chunibertus rex vellet eos occidere. Hoc illi audientes, fugerunt in æcclesiam sancti Romani martyris, et absconderunt se post altare ipsius æcclesiæ. Cumque hoc regi nunciatum fuisset, statim vocavit ad se illum fidelissimum suum, cui hoc soli crediderat, et dixit ei : *Quare consilium meum credidisti cuicumque homini ?* Ille cum tremore respondit : *Domine mi rex, tu scis, quia, postquam michi locutus es, nunquam de tuo conspectu foras exivi, et quomodo hoc alicui homini dicere potui ?* Tunc rex mandavit ad Aldonem et Grausonem, ut quid in æcclesiam fugissent. Qui responderunt : *Quia audivimus quod rex nos occidere vellet.* Iterum mandavit ad eos rex, interrogans quis eis hoc nunciaret, et dixit quod gratiam suam non haberent, nisi hæc sibi manifestarent. Tunc illi omnia quæ facta fuerant manifestaverunt, dicentes : *Quia obviavit nobis unus homo pede truncato usque ad geniculum, et ipse hoc nobis nunciavit.* Tunc rex Chunibertus intellexit, quod musca illa diabolus fuisset et ipse hoc eis nunciasset, statimque vocavit eos ad se, et reddidit eis gratiam suam, et usque ad mortem habuit eos honoratos.

Inter hæc Constantinus imperator mortuus est, et Justinianus, filius ejus minor, tenuit regnum per annos decem. Contra hunc Leo quidam venit, apprehensumque naso detruncavit, ejiciensque de regno, ipse per annos tres regnavit, et illum in insulam quamdam exiliavit. Iterum Tyberius hunc Leonem de regno expulit, ipseque regnum tenuit, et illum in custodiam posuit. Post hæc Justinianus regnum suum per adiutorium Terebelli regis Bulgarum recepit, et Leonem atque Tiberium coram populo in medio circo decollari fecit.

His diebus rex Anglisaxonum nomine Cedoaldus, qui multas pugnas in sua patria commisit, ad Christum conversus est, et tendens Romam, venit ad Chunibertum regem, a quo cum magno honore susceptus, ivit Romam, et a beato Sergio papa baptizatus, Petrus nominatus est, et cum adhuc in albis esset, mortuus est, et in æcclesia sancti Petri sepultus.

Hoc etiam tempore fuit in regno Francorum vir

nomine Arnulfus, Deo amabilis, qui relicto seculo postea episcopus factus est.

Cunibertus vero postquam regnavit annis 12 solus post mortem patris, mortuus est, regnumque filio suo Lioperto adhuc parvulo dimisit, cui Asprandum virum sapientem nutritorem constituit. Post octo menses Reginpertus dux Taurinensium venit cum exercitu adversus Asprandum et Ruotharium duces Pergamensium, et pugnans cum eis, vicit eos, et apprehendit regnum; sed eodem anno mortuus est. Cujus filius Aripertus iterum pugnavit adversus Liopertum regem apud Ticinum, et Liopertum in pugna vivum apprehendit, Asprandus vero nutritor ejus in insulam Cumacinam fugit. Dux autem Ruotharius cum redisset Pergamum, Aripertus cum magno exercitu obsedit et expugnavit civitatem, apprehensoque Ruothario, fecit radi caput ejus et barbam, et exiliavit eum, ubi post aliquantum tempus mortuus est. Liopertum vero puerum misit in balneum, et clausit januam super ipsum, sicque nimio calore mortuus est.

Aripertus autem cum securus jam regnaret, apprehendit Sigibrandum, filium Asprandi, et excecavit eum et omnes parentes ejus per diversa tormenta affixit, Liutprandum autem, filium ejus minorem, tenuit in carcere; et quia adhuc erat puerulus, personam ejus despexit, et noluit ei facere aliquod malum, insuper dimisit eum ire ad patrem suum. Igitur Liutprandus venit ad patrem suum in Bawariam, quo ipse jam dudum fugerat eundem Aripertum, ad ducem Theodebertum, stetitque cum eo per annos 9. Quo cum venisset Liutprandus, cum gaudio magno est susceptus.

Hoc tempore apud Gallias in regno Francorum sub nomine majoris domus principabatur Ansgis, filius Arnolphi supradicti, qui nomen trahere videtur ab Anchisa Trojano. Igitur postquam Asprandus per novem annos mansit in Bawaria, movit exinde Theodepertum Bawariorum ducem, et cum exercitu venit in Italiam, pugnavitque cum Ariperto, et mortui sunt multi de partibus utrisque. Sed quamvis in ipsa pugna nox finem fecisset, certum est tamen quod Bawarii fugerunt, et Aripertus cum victoria rediit ad castra. Qui cum nolisset manere in castris sed iret in Ticinum, fecit desperationem populo suo, et adversariis dedit audaciam. Postquam vero civitatem intravit et sensit iratum sibi esse populum pro tali facto, habuit consilium, ut fugeret in Franciam, et tulit de palatio aurum quantum voluit, et exivit. Cumque Ticinum fluvium oneratus auro transnatare voluisset, suffocatus ab aqua, mortuus est. Alio die inventum est corpus illius, et sepultum est in æcclesia domini Salvatoris. Post cujus mortem Asprandus Longobardorum regnum tenuit, et solummodo tres menses regnavit, vir per omnia bonus et cujus sapientiæ pauci homines assimilari possunt. Videntes autem Longobardi quod Asprandus moreretur, fecerunt sibi regem filium ejus Liutprandum, patre adhuc vivente.

Phylippicus autem Justinianum imperatorem occidit, regnumque ejus per annum et sex menses tenuit; surrexit enim contra eum Anastasius, qui et Arthemius dictus est, et ejecit eum de regno oculosque ejus erumpere fecit. Anastasius autem cum mitteret naves in Alexandriam contra Sarracenos, divertentes milites Constantinopolim exquisierunt Theodosium, orthodoxum virum, et invitum per violentiam posuerunt in regnum. Exiens autem idem Theodosius de Constantinopoli in Niceam, pugnavit contra Anastasium, et vicit eum, tulitque ab eo sacramentum, et eum clericum fieri jussit, et postea presbiterum ordinari fecit. Mortuo autem Theodosio post annum unum, Leo factus est imperator.

Apud regnum Francorum illo in tempore Pippinus regnavit, qui fuit nimium audax semperque ab hostibus victoriam habuit. Ille habuit filios, sed ex eis Karolus optimus extitit, qui post eum regnum accepit.

Circa hæc tempora compunctus divino amore Patronax de Brixia venit Romam, et per exhortationem ¹⁰⁵³ beati Gregorii, tunc temporis papæ, venit in Cassinum castrum, cepitque ibi habitare cum simplicibus hominibus, qui tunc ibi residebant. Qui deinde eundem venerabilem virum Petronacem fecerunt sibi seniore. Cœperunt autem statim ad eum concurrere multi viri nobiles, et adjuvante divina gratia, pro meritis beati patris Benedicti, reparavit priora habitacula, vivensque cum omnibus sub jugo sanctæ regule secundum ordinem beati Benedicti, sanctum illud monasterium ad bonum perduxerat statum. Huic venerabili viro multa fecit adjutoria dilectus Deo Zacharias papa, dans ei libros sanctæ scripturæ et alia quæ ad utilitatem monasterii pertinent, insuper et regulam, quam beatus pater Benedictus manibus suis scripsit. Ab illo autem tempore, ex quo locus ille destructus est, usque ad jam dictum abbatem Petronacem, completi fuerunt centum et decem anni.

In Francia, mortuo Pippino, filius ejus Karolus, quamvis per multas pugnas, tulit principatum de potestate Reginfridi. Inter hæc Liutprandus rex audiens quod Sarraceni depredarentur Sardiniam, dedit magnum precium, et misit in Sardiniam, fecitque inde adduci ossa sancti Augustini episcopi, et posuit illa honorifice in Ticino.

Post hæc Karolus rex Francorum misit Pippinum filium suum ad Liutprandum regem, ut tonderet capillos ejus et faceret eum sibi exinde compatrem; quod ille fecit, puerumque cum donis multis ad patrem remisit.

Igitur Liutprandus rex multas æcclesias per loca diversa construxit. Fecit enim monasterium beati Petri apostoli foris muros Ticinensis civitatis, quod dicitur ad Cælum aureum, et sursum in Alpibus in propria sua villa fecit monasterium, quod dicitur

A Barcetum; itemque in Alonna villa propria monasterium fecit in honore sancti Anastasii martyris. Similiter fecit æcclesiam domini Salvatoris in palatio suo, et ordinavit ibi sacerdotes et clericos, qui cottidie divina officia ibi celebrarent, quod nunquam alii reges ante ipsum habuerunt. Postquam vero regnavit per annos 31 et menses 7, mortuus est, sepultusque est in æcclesia sancti Adriani martyris, ubi et pater ejus sepultus est. Fuit autem sapiens et fortis, amator pacis, culpantibus misericors, castus, orationibus et vigiliis deditus, in elemosinis largus; litteras non novit, sed tamen sic sapiens fuit, ut phylosophis assimilandus sit.

Hucusque de Longobardorum gentis origine ejusque in Italiam ingressione regumque ejus successione strictim descripsisse, imperatorum quoque Romanorum interim regnantium nomina et tempora breviter tetigisse sufficiat, nunc ad ceptæ seriei digestionem, unde paululum digressi sumus, descriptio redeat.

(H. m.) Justinus imperator Tyberium comitem excubitorum sibi filium faciens, cesarem appellavit et consessorem suum constituit. Erat imperator pedibus eger, et per hoc magis in lectulo jacuit. Post hæc infirmatus, sed post paululum a languore dimissus, convocavit tam Euticiam pontificem et senatum, quam omnes sacerdotes et cives, et adducto cæsare Tyberio, palam omnibus appellavit eum imperatorem, his sermonibus usus: *Ecce Deus benefecit tibi, hunc habitum Deus tibi dedit, non ego. Honora illum, ut tu quoque honoreris ab illo; honora matrem tuam, quæ aliquandò tibi domina fuit; nosti, quod primum fueris ejus servus, nunc autem filius. Ne gratuleris in sanguinibus, nec communices homicidio, ne malum pro malo reddas, ne in malo inimiciæ michi similis efficiaris; non elevet te habitus hic quemadmodum me; sic attende omnibus sicut tibi; scito quis fueris, ne superbias, et non peccabis. Omnes isti filii tui sunt et servi, hos cum videas, omnes qui sunt rei publicæ vides.* Hæc cum dixisset, et facta oratione a patriarcha, cum dixissent omnes: *Amen*, cecidit cæsar ad pedes imperatoris, et dixit ei: *Si vis, sum; si vis, non sum.* Et imperator ait: *Deus, qui fecit cælum et terram, ipse omnia quæ dicere oblitus sum in cor tuum mittat.* Hæc cum loqueretur imperator, replebat lacrimis totum collegium. Post hæc Justinus anno 11 regni sui mortuus est, relicto Tyberio successore.

Anni ¹⁰⁵⁴ Justini.

1. (Chr. W.) Primo autem anno Justini, qui est annus dominicæ incarnationis 565us, Armenii suscipiunt fidem.

3. (H. m.) A. D. 567. Sophia augusta, accersitis notariis, deferri ¹⁰⁵⁵ jussit cautiones debitorum et breves, et dimisit eis omnia. (Chr. W.) Eodem anno Narses patricius Totilam regem occidit Gothosque dispersit.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁵³ et p. e. in loco raso 1. ¹⁰⁵³ deest 1. 4. ¹⁰⁵⁵ post supplet 1.

4. A. D. 568. Longobardi Italianam petentes, de A Pannonia egressi sunt (cf. P. D.).

6. A. D. 570. * Longobardi Mediolanum intraverunt.

* D? E. et in fine anni 5 — 11 ¹⁰³⁶ addunt : Sanctus Vedastus obiit. cf. Sigeb.

7. A. D. 571 *.

* D? E. 4 — 11 addunt : Gregorius Turonensis episcopus in ¹⁰⁵⁷ Gallia claret. cf. Sigeb.

11. (Chr. W.) A. D. 575. Justinus imperator obiit. Quidam scribunt (P. D. III, 11), quod in heresim Pelagianam incidit, et ideo justo Dei iudicio sensu perdit, cum amentia vitam finiverit.

Anni Tyberii.

(H. m.) Anno dominicæ incarnationis 576°, Urbis vero conditæ millesimo 327°, Tyberius Constantinus, genere Thrax, 55° loco ab Augusto imperium accipiens, coronatus est ab Euticio patriarcha, regnavitque annis 7. Qui mittens adduxit uxorem suam Anastasiam, et coronavit eam. Quæ cum coronaretur, clamabant partes : *Anastasia, tu vincas. Salva, Domine, quos jussisti imperare.* Hoc audiens Sophya, uxor Justini, animo perculsa est; nesciebat enim quod haberet uxorem, volebatque ipsa nubere Tyberio et permanere augusta. Quidam vero dicebant quod, vivente Justino, adamicata fuerit Tyberio, et ipsa persuaserit Justino, ut eum cæsarem faceret (cf. P. D. III, 2). Qui cum adhuc vivente Justino preesset palatio, et ut vere christianus thesaurum multum, quem Justinus male congregavit pejusque in ferreis archis reposuit, pauperibus distribueret, Sophya augusta frequentius eum increpavit, dicens : *Quod ego per multos annos congregavi, tu in modico tempore expendis.* Cui ille ait : *Confido in Domino, quia pecunia non deerit fisco regali, tantum pauperes elemosinas accipiant, et captivi redimantur.* Hic cum imperialem coronam accepturus esset, cumque juxta consuetudinem in spectaculo circi, ubi reges coronari solebant, populus expectaret, quidam adversarii ipsidias ei paraverunt, et Justinianum, nepotem Justini, in imperium sublimare voverunt. Ille autem prius loca sancta perambulavit, postea vocans ad se pontificem urbis Euticiam, cum consulibus et prefectis ceterisque honoratis palatium intravit, et induens se purpura coronamque sibi imponens, sedit super sedem imperialem, et cum magnis laudibus in gloria regni est confirmatus. (H. m.) Quod videntes ejus adversarii, magna confusione sunt cooperti. Justinianus vero post paucos dies veniens, projecit se ad pedes ejus, et ut gratiam ejus haberet, quindecim centenaria auri dedit ei. Ille, ut semper fuit patiens, suscepit eum bene, jussitque eum in palatio semper manere. Sophya quoque, immemor promissionis quam aliquando fecerat Tyberio, temptavit ei fraudem ingerere. Exeunte enim illo ad villam, ut juxta consuetudinem

imperiale per 30 dies jocundaretur cum suis ad vindemiam, Sophya Justinianum clam vocavit, eumque in regnum sublimare quesivit. Hoc audiens Tyberius, festinanter Constantinopolim rediit, apprehensamque Sophyam, omnibus suis rebus eam spoliavit, dimittens ei tantum unde viveret, et tollens omnes pueros ejus, de suis fidelibus posuit qui ei servirent, precipiens ut nullus ex his qui ei antea serviebant ad eam accederet. Justinianum vero solis verbis corripens, in tantum eum postea dilexit, ut filiam suam filio ejus promitteret rursusque filio suæ filiam ejus expeteret; sed nescio quæ de re hoc ad effectum non pervenit. (P. D. I. I.) Hic itaque quia multas elemosinas cottidie fecit, multum ei Deus aurum demonstravit. (H. m.) Quadam itaque die deambulans per palatium, vidit in pavimento petram, in qua sculptum erat sanctæ crucis signum. Et ait : *Cruce Domini frontes et pectora nostra signare debemus, et ecce sub pedibus nostris eam calcamus, et jussit eam auferri.* Quæ cum levaretur, invenerunt aliam simili modo signatam. Cumque et hanc sublevari jussisset, apparuit tercia. Hanc quoque cum levassent, invenerunt plus quam mille centenaria auri. Quo sublato, multum pauperibus largitus est ex eo.

Narses quoque patricius magnam domum habuit, in qua cisternam faciens, multum aurum et argentum in ea recondit, occidens omnes hujus rei conscios præter senem unum, a quo juramentum exigens, omnia ei commendavit. Mortuo autem Narsete, predictus senex ad Tyberium venit, et de eadem pecunia ei indicavit. Qui gavisus misit pueros suos cum eo, qui aperientes cisternam, tantam pecuniam invenerunt, ut per multos dies vix potuissent deportari. Quam more suo pene omnem pauperibus erogavit. Hic, cum temporibus Benedicti papæ, vastantibus omnia Longobardis, Roma fame laboraret, multa milia modiorum frumenti navibus ab Ægypto dirigens, eam misericordiæ studio relevavit.

Tercio hujus anno rex Persarum congregavit exercitum copiosum contra eum, sed missus ab eo exercitus duce Mauricio Persas vicit, reversusque Mauricius cum victoria, honorifice a Tyberio est susceptus, dataque sibi filia imperatoris Constantina gener ejus est effectus. Similiter et Germano prætori junxit filiam suam Charito, utrumque cæsarem creans.

(P. D. III, 13.) Ad hunc Tyberium Helpericus rex Francorum missos suos direxit, et multa dona accepit, et aureos tales, quorum unus solidus libram pensavit, et habebant ex una parte figuram imperatoris et per gyrum scriptum : *Tyberii Constantini perpetui Augusti*, ex altera parte currum, et hominem super eum qui minabat illum, et ibi erat circumscriptum : *Gloria Romanorum.*

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰³⁶ desunt tamen Sc. ¹⁰⁵⁷ in g. desunt 4—11.

His temporibus beatus Gregorius, tunc archidiaconus, cum fuisset a Pelagio papa Constantinopolim missus, rogantibus fratribus secum commorantibus, maximeque Leandro Hispaniensi episcopo, qui etiam tunc temporis illuc missus fuerat, moralia Job scripsit, et Euthicium ejusdem urbis episcopum, presente Tyberio augusto, in fide resurrectionis errasse convicit (cf. *Vitam Greg.* et BEDAM).

(P. D. III, 15.) Tyberius autem cum regnaret annis 7, et infirmatus mortem sibi propinquam sentiret, cum consilio Sophyæ augustæ Mauricium generum suum, genere Capadocum, ad imperium elegit, eique principatum dedit, dicens: *In mente habe, ut rectitudinem et justiciam semper ames* Hoc postquam dixit, de hac luce migravit. Quem omnes populi multum planxerunt pro bonitate ejus. Fuit enim summæ bonitatis, ad elemosinas promptus, in judiciis justus, in discretionem cautissimus, nullum despiciebat, sed omnes cum bona voluntate suscipiebat, et quia dilexerat omnes, ab omnibus dilectus est.

Anni ¹⁰⁵⁸ Tyberii.

Cujus anno primo thesaurus magnus sub pavimento palatii et in domo Narsetis patricii inventus est, ut supra dictum est.

2. A. D. 577. Benedictus papa 64us sedit annis 4. *

* D. ? E. addunt: Ab hoc Gregorius — ordinatus. 4 — 11. addunt: Ab hoc Gregorius ad predicandum Anglis missus est. ex Sigeb. a. 575.

3. (cf. G. Fr.) A. D. 578. Sigibertus, filius Lotharii, interfectus est anno regni sui 14.

6. A. D. 581. Pelagius papa 65us sedit annos 10, menses 2.

7. (Chr. W.) A. D. 582. Tyberius Constantinus obiit.

(H. m.) Anno dominicæ incarnationis 585°, ab Urbe condita millesimo 534°, Mauricius, genere Capadocus, 56° loco ab Augusto, primus ex genere Grecorum, adeptus est imperium, regnavitque annis 21. Hic secundo imperii sui anno consul appellatus est, et multos thesauros Urbi donavit. Proxerit autem Phylippicum quendam pretorem Orientis, cui et filiam suam Gordiam uxorem dedit, quem tamen postea quasi regni usurpatorem suspiciosum habuit. (*Vita Greg.*) Hujus temporibus ipso annitente, beatus Gregorius ad gradum Romani pontificatus proventus est, cujus filium idem Gregorius antea de baptismo suscepit; postea tamen idem Mauricius Gregorio papæ infestissimus erat. Magnæ quippe avariciæ et rapacitati deditus erat, pro qua re Gregorius quantum potuit eum corripiebat. Et quia imperatorem non verebatur, ad exercendam in eum tyrannidem prodire nitentur. (H. m.) Sed eodem anno, qui fuit imperii sui 19us, vir quidam monachico indutus habitu, spatam dextera tenens, a foro usque ad æneam gladiatoris statuam discurs-

rit, et imperatorem gladio moriturum omnibus pronunciavit. (JOAN. *Vita Greg.*, IV, 3, et H. m.) Quod Mauricius ut audivit, a tyrannide Gregorio inferenda semet continuit, et reversus in se cogitavit, quod Deum lateat nichil, sed reddat omnibus secundum opera eorum, recognoscens etiam excessum, quem in captivatione multorum fecerat — multa enim bella in diversis mundi partibus per diversos duces suos exercuerat — expedire sibi judicavit, in hac vita recipere pro peccato, et non in futura, compositasque scripto preces eidem Gregorio et ad omnes patriarchales sedes et ad omnes civitates et monasteria civitatum sive solitudinum cum cereis et thimiamatibus et pecuniis transmisit, et ut pro peccatis suis intercederent supplicavit, hoc potissimum deprecans, ut hic et non in futuro quæ meruit reciperet. Cumque hoc et ipse vehementius per tempora multa lacrimis postularet, quadam nocte dormiens, vidit in visu apud æneam palatii portam se coram populo multo imagini domini Salvatoris assistere, et vocem terribilem ex eadem imagine se audire, dicentem: *Date Mauricius*. Et tenentes eum judiciorum ministri, posuerunt eum apud purpureum umbilicum qui illic erat. Cui eadem vox characteris ait: *Ubi vis reddam tibi mala quæ fecisti, hic an in futuro seculo?* At ille respondit: *Amator hominum, domine et judex juste, hic michi potius quam in futuro retribue;* et jussit divina vox tradi Mauricius et Constantinam uxorem ejus et filios et omnem cognationem ipsius Focæ militi. Evigilans ergo Mauricius vocavit eum qui ante se ¹⁰⁵⁹ dormiebat, misitque ¹⁰⁶⁰ et vocavit ad se Phylippicum generum suum, quem dudum suspiciebatur velle sibi regnum subripere. At ille pro suspitione predicta se perdendum conjiciens, advocatæ ad se Gordiæ uxori suæ, tanquam ultra se non visuræ, valè dixit, sacramentoque communionis accepto, ad palatium venit, et cubiculum imperatoris ingrediens, ad pedes ejus procidit. Cui assurgens imperator, ad pedes ejus nichilominus corruit, dicens: *Ignosce michi, deprecor, propter Deum, quia peccavi in te; nunc enim certissime novi, quod nichil peccaveris in me. Si quem vero scias in agminibus nostris, qui soleat Focas nominari, dicito michi.* Et Phylippicus diu secum recogitans, dixit: *Unum sic vocatum scio, qui nuper ab exercitu procurator positus, tuo contradicebat imperio.* Cum autem imperator quereret de ejus qualitate, Phylippicus ait: *Est quidem juvenis et temerarius, attamen timidus.* Tunc Mauricius ait: *Si est timidus, profecto et homicida;* et narravit Phylippico somnium quod vidit. Porro nocte illa visa est stella quæ dicitur cometa. In crastinum vero venit Magistrianus, quem misit ad heremitas, ferens ab eis hujusmodi responsum: *Deus, recepta pœnitentia tua, salvabit animam tuam, et cum tota domo tua in numero sanctorum te constituet; ab imperio vero cum ignominia et discrimine discedes.* His

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁵⁸ deest 1. ¹⁰⁵⁹ post addit 1. ¹⁰⁶⁰ misit corr. misitque 1.

auditis, Mauricius glorificavit Deum magnifice, et pœnitentiam quidem tenuit, sed avariciæ malum adeo non reliquit, ut exercitum in periculosis locis hiemare et victum ab extraneis juberet cum periculo querere, ne videlicet alimenta publica deberet eis ministrare. Quod audiens exercitus, in seditionem convertitur, exaltatumque super clypeum Focam centurionem acclamavit exarchum. Comoto autem gravi tumultu Constantinopoli, Mauricius mutata veste cum uxore et filiis noctu dromonem conscendit, et fugiens apud Sanctum Antomon venit. At Focas cum exercitu in septimum veniens, imperator efficitur; a quo Mauricius cum uxore ac filiis penes Calcedonem missus decollatur. Verum Mauricius patienter infelicitatem sustinuit, Deum in omnibus invocans, et crebro pronuncians: *B* *Justus es, Domine, et rectum judicium tuum.* Aiunt autem quidam, quod eo occiso lac cum sanguine fluxerit, ita ut omnes inspicientes dire lamentarentur. Sic ergo imperator etiam naturæ legibus celsior factus, vitam commutavit. Porro ex illo tempore non defuerunt Romano imperio variæ ac ingentes erumnæ.

4. (*Chr. W.*) A. D. 586. Levigildus rex Wisigotharum Arrianus Herminigildum filium suum ob fidem catholicam, quam a Leandro episcopo percepit, in sancta dominica paschæ securi fecit occidi. (*BEDA.*) Hilpericus, filius Lotharii, unus ex quatuor, obiit, anno 24° regni sui (*cf. G. Fr.*).

6. A. D. 588. Lotharius, Hilperici filius, regnare cœpit.

9. A. D. 591. Gregorius primus papa 66us ordinatur, sedensque annis 15, mens. 6, diebus 10, migravit 4 Idus Mart. anno secundo Focæ imperatoris.

15. (*Chr. W. — BEDA.*) A. D. 595. * Gregorius pontifex synodum episcoporum 24 congregans apud Sanctum Petrum, de necessariis æcclesiæ decernit.

* *D? E. addunt*: In Italia — Pelagium. Gregorius levita septiformem ob hoc letaniam instituit, et paulo post papa efficitur. Hic inter — recitari. *ex Sigeb. a. 591. 592. et pergunt*: Hic etiam synodum, etc.

14. A. D. 596. Gregorius misit Augustinum predicare ¹⁰⁶¹ Anglis.

15. A. D. 597. Guntrammus rex, filius Lotharii, obiit, anno regni 33°, habens ¹⁰⁶² filios duos Theoderbertum et Theodericum (*cf. G. Fr.*).

17. A. D. 599. Hildibertus, filius Sigiberti cum regnaret annis 20, obiit.

13. A. D. 600. *

* *D? E. 5 — 11. addunt*: Sanctus Coar veniens ex Aquitania, claret in Gallia. *ex Sigeb.*

19. A. D. 601. *

* *D? E. addunt*: contentio — morte obiit. *ex Sigeb.*

21. (*Chr. W.*) A. D. 603. Gregorius, missis do-

ctoribus Augustino, Mellito, Johanne aliisque pluribus, Anglos ad Christum convertit. Tunica Domini, super quam milites sortem miserunt, in Zaphath procul ab Hierusalem in arca marmorea reperitur, quam Gregorius Anthiocenus episcopus et Thomas Hierosolimitanus et Johannes Constantinopolitanus cum aliis multis episcopis, facto triduo jejunio, ordine pedestri Hierosolimam in ipsa archa perducentes, in æcclesia, ubi crux Domini adoratur, posuerunt. Mauricius pœnas scelerum suorum, ut ipse oravit, in hac vita persolvens, a Foca turpiter decollatur.

Anni Focæ.

1. Anno dominicæ incarnationis 604°, Urbis autem conditæ millesimo 355°. Focas quidam, Prisci, ut aiunt (*P. D. iv, 27*), patricii quondam strator, post ad militiam provectus, deinde a populo procurator factus, ad ultimum vero, vivente adhuc Mauricio imperatore, ab exercitu ad imperium electus, 57° loco ab Augusto, imperium invasit, et octo ¹⁰⁶³ annis regnavit, habens uxorem Leontiam nomine. (*BEDA.*) Hujus anno 2° beatus papa Gregorius migravit ad Dominum, et Sabinianus pro eo eligitur ad pontificatum; post quem Bonifacius, cujus rogatu Focas constituit sedem Romanæ et apostolicæ æcclesiæ caput esse omnium æcclesiarum; nam antea Constantinopolitana æcclesia se scribebat primam omnium. Post quem alius Bonifacius, qui fuit a beato Gregorio quartus; cujus item rogatu idem Focas jussit ¹⁰⁶⁴ in veteri fano, quod pantheon vocabatur, ablatis idolatriæ sordibus, æcclesiam beatæ semper virginis Mariæ et omnium martyrum fieri, ut ubi quondam omnium non deorum sed dæmonum cultus agebatur, ibi deinceps omnium sanctorum memoria coleretur. Hujus tempore Cosdroe rex Persarum adversus publicam rem bella gravissima gerens, multas Romanorum provincias et ipsam Hierosolimam abstulit, et ¹⁰⁶⁵ destruens æcclesias ac sancta prophanans, inter ornamenta locorum vel sanctorum vel communium quæ abstulit etiam vexillum dominicæ crucis abduxit. (*H. m.*) Focas autem cum homicidia ceteraque mala multa fecisset in populo, Priscus patricius, gener ipsius, dolens, pro his, scripsit *D* Heraclio patricio et pretori Africa, ut filium suum Heraclium mitteret, quatinus contra Focam tyrannum veniret. Qui veniens cum exercitu, pugnavit cum eo, et vicit eum; vulgus autem apprehensum interfecit et igne apud Taurum cremavit.

2. (*Chr. W.*) A. D. 605. Sanctus Gregorius papa migravit ad Dominum.

3. A. D. 606. Sabinianus papa 67us sedit annum unum, menses 5.

* *D? E. addunt*: Libros Gregorii — testimonio, *ex Sigeb.*

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁶¹ ad predicandum E 1. ¹⁰⁶² habens — Theodericum *desunt* E 1. ¹⁰⁶³ in loco raso 1. ¹⁰⁶⁴ *add. sed del. ut* 1. ¹⁰⁶⁵ et — abstulit *desunt* 10. 11.

4. A. D. 607. Bonifacius papa 68us sedit annum unum, menses 8. (*Chr. W.*) Quo rogante, Focas fecit Romam matrem æcclesiarum.

6. A. D. 609. Bonifacius papa 69us sedit annos 6, menses 8. Cujus rogatu Focas pantheon dedit æcclesiæ.

7. A. D. 610. *

* D? E. *addunt*: Alexandria — cleymonis, id est elemosinarii, meruit. *ex Sigeb.*

8. A. D. 611. Focas occiditur.

Anni Heraclii.

1. (*H. m.*) Anno dominicæ incarnationis 612°, Urbis autem conditæ millesimo 365°. Heraclius, 58° loco ab Augusto, accepit imperium, occiso Foca, regnavitque annis 27. Hic coronatus est a Sergio patriarcha in oratorio sancti Stephani, quod est in palatio, cum desponsata sibi Eudoxia, simulque acceperunt nuptiarum coronas, et una eademque die Heraclius et imperator et sponsus ostenditur. Sequenti anno nascitur imperatori filius de Eudoxia, Heraclius minor, qui et Constantinus novus dictus est; et mortua est augusta eodem anno. Deinde anno sequenti duxit Heraclius inceste Martinam neptem suam, sororis suæ filiam, quæ coronata est in augustam a Sergio patriarcha heretico. De qua suscepit filium Heraclonam.

Anno imperii sui octavo Heraclius misit in Persidem legatos ad Cosdroen, postulans pacem. Qui sprevit eos, dicens: *Non parcam vobis, donec crucifixum, quem Deum esse fatemini, abnegetis, et solem adoretis.* Sequenti anno Chaianus rex Avarum direxit aciem contra Thracem; sed missis ab Heraclio legatis, fecit cum eo pacem.

Duodecimo autem imperii sui anno, contracta omni militia sua, movit exercitum in Persidem, multaque prælia cum diversis ducibus committens, per sex annos Persidem devastavit et vicit, occisoque Chosdroe, septimo anno Constantinopolim, ablato a Perside vivifico crucis ligno, rediit, moxque sequenti vernali tempore Hierosolimam tetendit, preciosum illuc lignum reportans, ad gratiarum Deo actiones referendæ.

* D? E. *addunt*: Desiderius — martyrizatur, *ex Sigeb. a. 612.*

(*ΒΕΔΑ.*) Hujus temporibus Anastasius Persa monachus nobile pro Christo martyrium passus est. Hic natus in Perside, magicas a patre puer didicit artes; sed ubi a captivis christianis Christi nomen acceperat, in eum mox animo toto conversus, relicta Perside, Calcedoniam Hierapolimque Christum querens ac deinde Hierosolimam petiit. Ubi accepta baptismatis gratia, quarto ab eadem urbe miliario monasterium abbatis Anastasii intravit. Ibi septem annis regulariter vivens, dum Cæsaream Palestinæ orationis gratia venisset, captus a Persis et multa diu verbera passus inter carceres et vincula iudice Marzobana, tandem mittitur ad regem Chosdroe, a quo

A tercio per intervalla temporis verberatus, ad extremum una manu per tres horas suspensus, sicque decollatus, nobile martyrium cum aliis 70 peregit. Mox tunica ejus indutus quidam demoniacus, curatus est. Interca superveniens cum exercitu Heraclius princeps, superatis Persis, christianos qui erant captivi reduxit gaudentes. Reliquiæ autem beati Anastasii martyris primum monasterio suo, deinde Romam advectæ, venerantur in monasterio beati Pauli apostoli, quod dicitur Ad Aquas Salvias.

(*H. m.*) Anno imperii Heraclii 15° Arabum, qui et Sarraceni dicuntur, Muhammad princeps habebatur. Hic erat pseudopropheta, sed apud illos magnus estimabatur, ita ut etiam in principio adventus ejus estimarent, hunc esse illum qui ab eis expectatur Christus. Erat autem oriundus ex stirpe Israhel, filii Abrahæ. Cum autem inops et orphanus esset idem Muhammad, visum est sibi ad quandam mulierem locupletem et cognatam suam nomine Cadigam introire mercenarius, ad negociandum cum camelis ejus apud Ægyptum et Palestinam, sicut in illis locis mos erat. Paulatim autem fiducia penes ipsam mulierem percepta, quæ vidua erat, accepit eam uxorem, et habuit camelos illius omnemque substantiam. Cumque veniret in Palestinam, conversabatur cum Judæis et christianis, capiebatque quasdam scripturas ab eis. Porro habebat passionem epylemsiæ, id est morbum caducum ¹⁰⁶⁶. Quo comperto, uxor ejus valde contristabatur, utpote nobilis, quod se hujusmodi viro copularet, egeno scilicet et epylemico. Procurabat vero ille placare ipsam, taliter dicens: *Visionem quandam angeli Gabrielis contemtor, et haut ferens hujus aspectum, mente deficio et cado.* Ipsa vero cum haberet alterum quendam talem amicum suum, propter infidelitatem suam ibi exulantem, indicavit ei omnia verba viri sui et nomen angeli. At ille volens eam reddere certam, dixit ei: *Veritatem locutus est; iste enim angelus mittitur ad omnes prophetas.* Ipsa ergo prima susceptis verbis ejus credidit ei, et predicavit aliis mulieribus contribulibus suis, prophetam eum esse; et taliter ex feminis fama venit ad viros, primo ad Heuber, quem et successorem dimisit, et tenuit partem heresis ejus et heredis. Docuit autem auditores suos, quod qui occidit inimicum, vel occiditur ab inimico, paradysum ingreditur; paradysum vero carnalis cibi ac potus et commixtionis mulierum perhibebat pacem, fluvium quoque vini et mellis et lactis ibi esse et affluentem voluptatem multaque alia luxuria et stulticia plena, quæ stultis videbantur delectabilia ideoque credibilia. — (*Chr. W.*) Heraclius a Sergio patriarcha et ab Anastasio quodam aliisque hereticis circumventus, in Euthicianam incidit heresim, et mathematicus factus et astrologus, vidit imperium suum a circumcisis gentibus esse vastandum; mitensque ad Dagobertum regem Francorum, omnes regni ejus Judæos baptizari petiit et impetravit, ipse-

VARIE LECTIONES.

¹⁰⁶⁶ cadicum aut caduum 1? caduum E I.

que per omnes imperii sui fines et provincias idem fieri decrevit. Post hæc Agareni, qui et Sarraceni, gens circumcisa, provincias Heraclii vastant. Contra quos dum Heraclius dimicat, 150,000 militum ejus Sarraceni interficiunt, et spolia eorum Heraclio remittunt. Quæ ille percipere nolens; sed vindictam ab eis querens, portas Caspias, quas Alexander Magnus Macedo super mare Caspium fecit et propter multitudinem sevissimarum gentium serari jussit, aperuit, indeque 150,000 auro armata cum omnibus universarum provinciarum militibus contra Sarracenos in prælium misit. Cumque in crastinum essent præliaturi, ipsa nocte 52 milia de exercitu Heraclii in castris percussit angelus Dei; reliqui cum regredientes appropinquassent Hierosolimam, videns Heraclius se nequaquam resistere posse, merore correptus est, factusque ydropicus, mortuus est (*H. m.*).

2. ¹⁰⁶⁷ A. D. 613.

2. ¹⁰⁶⁷ A. D. 614. *

* 5 — 11. *addunt*: Sanctus Columbanus a Theoderico rege instinctu Brunihildis aviæ expellitur. *ex Sigeb.*

3. (*Chr. W.*) A. D. 615. Anastasius Persa monachus factus est.

4. A. D. 616. Deusdedit papa 70us sedit annos septem. *

* D? E. *addunt*: Lupus — descendit. *ex Sigeb.*

6. A. D. 618. Eduinus rex efficitur Anglorum.

11. A. D. 622. Anastasius passus est.

12. A. D. 623. Bonifacius papa 71us sedit annos 5.

16. A. D. 627. *

* 4 — 11. *addunt*: Isydorus Hispalensis doctor ¹⁰⁶⁸ claret. D? E. *addunt a.* 628: I. H. doctrina claret. *ex Sigeb.*

17. (*BEDA.*) A. D. 628. Honorius papa 72us sedit annos 10, menses undecim, dies 17. Eduinus rex Anglorum baptizatur a Paulino episcopo anno regni sui 11, adventus autem Anglorum in Britanniam 180.

18. (*Chr. W.*) A. D. 629. Heraclius interfecto Cosroe rege Persarum, crucem dominicam, quam ille abstulit, Constantinopolim revexit, annoque sequenti Hierosolimam cum debita veneratione reduxit. *

* D? E. *addunt*: Celebritatem e. e. a. c. *ex Sigeb. a.* 631.

19. A. D. 630. * 1.

* 1. 10. (*alio atramento*), 11. *addunt*: Sanctus Gallus cellam suam construxit.

20. A. D. 631. Lotharius, Hilperici filius, anno regni sui 44 moritur, relinquens successorem filium suum Dagobertum (*cf. G. Fr.*).

27. (*H. m.*) A. D. 638. Heraclius ydropicus factus moritur. — Severinus papa 75us sedit annum unum, menses duos.

Anni Constantini.

1. Anno dominicæ incarnationis sexcentesimo tri-

cesimo nono, ab Urbe autem condita millesimo trecentesimo nonagesimo Constantinus, filius Heraclii et Eudoxiæ, quinquagesimo nono loco ab Augusto, suscepit imperium. Qui, cum regnaret mensibus quatuor, a noverca sua Martina et Pyrro patriarcha veneno potionatur; illoque extincto, ipsa cum filio suo Heraclona dominatur. Unde omnis senatus Constantinopolitanus cum omni populo indignatione iusta commotus, Heraclonam repulit, linguaque Martiniæ et naso Heraclonæ absciso, eisque in exilium destinatis, Constantem, filium Constantini, nepotem Heraclii, provehunt. (*BEDA.*) Cyrus Alexandrinus episcopus et Pyrrus Constantinopolitanus et alii multi heresim instaurant. (*H. m.*) Sed senatus et tota civitas Pyrrum ut impium cum Heraclona ac matre sua expulerunt; et regnante Constante, Paulus consecratur episcopus, et ipse hereticus. Johannes autem præsul Romanus, collecto episcoporum concilio, omnes hujus heresis fautores anathematizavit. Quo defuncto, Theodorus pro eo papa consecratur. Pyrrus vero tendens in Africam, Maximi religiosissimi illo tempore abbatis sanctorumque pontificum illic consistentium presentatur aspectibus. Qui hunc redargutum ac persuasum ad papam Theodorum Romam miserunt; sed ille ficta, ut post apparuit, pœnitentia orthodoxiæ libello papæ tradito, ab ¹⁰⁶⁹ eo receptus est. Mox autem ut a Roma descendit Ravennamque pervenit, quasi canis ad vomitum suum rediit. Quo comperto papa, convocatis cunctis sacerdotibus et clero in æcclesia principis apostolorum, condemnavit eum sub vinculo anathematis.

Johannes papa 74us sedit annos 2, menses 9, dies 18.

Anni Heraclonæ.

1. A. D. 640. ¹⁰⁷⁰ * Heracleonas ¹⁰⁷¹, filius Heraclii, occiso per venenum fratre suo Constantino, regnum invasit, et cum matre sua Martina regnavit annos 2.

* D? E. *addunt*: Sanctus Arnulfus — ancillatur. *ex Sigeb.*

Ab inicio anni 4600.

2. A. D. 641 ¹⁰⁷². Heraclonas turpiter deicitur cum matre.

Anni Constantis.

D 1. Anno dominicæ incarnationis 642, ab Urbe condita millesimo 395. Constans, filius Constantini, nepos Heraclii, 60° loco ab Augusto, in regnum eligitur, dejecto Heraclona ¹⁰⁷³ cum matre sua, et regnavit annis 28. (*BEDA.*) Hoc regnante, ut supra dictum est, in locum Pyrri heretici consecratur Paulus episcopus, et ipse hereticus, qui non tantum doctrina vesana, sicut decessores sui, sed etiam aperta persecutione catholicos cruciat, apocrisiarios sanctæ æcclesiæ Romanæ, qui ad ejus correctionem missi fuerant, partim carceribus, partim exiliis, partim

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁶⁷ ita 1. ¹⁰⁶⁸ doctor ysipan. 4. ¹⁰⁶⁹ quæ sequuntur — a 642. aliis erasis in 1. scripta sunt. ¹⁰⁷⁰ XL. amisso DC. 1. ¹⁰⁷¹ Heraclonas corr. Heracleonas 1. ¹⁰⁷² XLI. 1. ¹⁰⁷³ heracliona corr. ut videtur heraclona 1.

verberibus afficiens. Altare quoque eorum in domo Placidiae consecratum in venerabili oraculo destruxit, prohibens eos ibidem missas celebrare. * (*H. m.*) Unde Martinus papa, qui Theodoro successit, incensus a Maximo abbate supradicto, ab Africa Romam veniente, collecta synodo centum et decem episcoporum, Sergium et Pyrrum ac Paulum et Cyrum anathemate dampnavit. (BEDA.) Quibus agnitis, Constans, qui seductus erat a Paulo, sicut et avus ejus Heraclius a Sergio, ejusdem regiae civitatis episcopo misso Theodoro exarcho, Martinum papam et Maximum Constantinopolim fecit adduci, injuriisque affectos Cersonam fecit exiliari; ubi beatus Martinus papa defunctus, multis virtutum signis refulget. Constans vero permotus zelo Dei, synodo sacra et ipse convocata sub Vitaliano papa nuper ordinato, heresim abdicavit; misitque beato Petro apostolo evangelia aurata, gemmis abis mirae magnitudinis in circuitu ornata. Ipse post aliquot annos Romam veniens, obtulit super altare sancti Petri pallium auro textile, toto exercitu cum cereis aeclesiam intrante. (*H. m.*) Voluit autem et regnum transferre Romam, quia odiosus factus est Byzantiis, eo quod Martinum papam ignominiose tractans exiliavit, et Maximi sapientissimi viri linguam manumque truncavit, duosque Anastasios discipulos ejus tormentis et exiliis tradidit, et multos orthodoxorum¹⁰⁷⁴ verberibus et proscriptionibus et exiliis dampnavit. Propter talia cunctis odiosus effectus, sex annos fecit in Sicilia. Ibi cum quadam die balneum fuisset ingressus, introivit cum eo quidam Andreas obsecrans illi. Et cum coepisset saponem Gallico deliniri, sumens Andreas situlam, dedit eam in verticem imperatoris, et statim fugit. Imperator vero cum tardaret in balneo, insiliunt hi qui foris erant, et reperiunt eum occisum. Quo sepulto, Mitium quendam Armenium fecerunt imperatorem, vi cogentes eum. Erat autem valde decorus et speciosus. Filius autem ejus Constantinus audiens de patris obitu, cum multo navigio Siciliam intravit, et aggressus Mitium, interfecit eum cum occisoribus patris sui, ordinatisque Hesperiiis, Constantinopolim rediit, et Romanis cum Tyberio et Heraclio fratribus imperavit. Hujus¹⁰⁷⁵ imperatoris tempore obiit sancta Gerdrudis, filia Pippini principis.

Theodorus papa 74us sedit annis septem. **

* D? E. *addunt* : Constans imp. ab ipso Paulo deceptus — sit Christus. *ex Sigeb. a. 652.*

** D? E. *addunt* : Dagobertus — indulget. *e. Sigeb.*

2. A. D. 643.

* D? E. *addunt* : Oswaldus r. N., filius Edilfridi regis, a P. r. peremptus, rex et martyr migrat ad Dominum. 4 — 11 *addunt* : Oswaldus rex interficitur. *ex Sigeb.*

4. A. D. 645. Dagobertus rex filium suum Sigibertum regnaturum in Austrasia misit Pippino et sancto Chuniberto (cf. *G. Fr.*).

6. A. D. 647. *

* D. E. 5 — 11. *addunt* : Pippinus moritur. Grimoaldus, filius ejus, pro eo major domus efficitur. *ex Sigeb.*

7. A. D. 648. *

* D? E. *addunt* : Sanctus Furseus — aggressus, in Galliis post aliquot annos quievit. 5 — 11. *addunt* : Sanctus Furseus in Hibernia claruit. *ex Sigeb.*

8. (*Chr. W.*) A. D. 649. Martinus papa 75us sedit annos 10. Hic, collectis 110 episcopis, condemnavit Cyrum, Sergium, Pyrrum et Paulum. (*H. m.*) Pro qua re a Constante imperatore ab eis seducto exiliatus est in Cersonam.

9. A. D. 650. *

* D? E. *addunt* : Hitta — prefecit. 5 — 11. *addunt* : Hitta, Pippini relicta, instinctu sancti Amandi monasterium Nivalis fundavit. *ex Sigeb.*

11. A. D. 652. Cinis e celo descendit, et timor magnus factus est in populo. *

* D? E. *addunt* : Pestilentia — interibant. *ex Sigeb. a. 654.*

13. A. D. 654. *

* D? E. *addunt* : Sarraceni — onerati sunt. *ex Sigeb.*

17. A. D. 658. Martinus papa apud Cersonam migravit 4 Idus Nov.

18. A. D. 659. Eugenius papa 76us sedit annos 2, menses 9.

21. A. D. 662. Vitalianus papa 77us sedit annos 9, menses 6.

24. A. D. 665. Dagobertus, filius Lotharii, cum regnasset annis 54¹⁰⁷⁶, obiit (cf. *G. Fr.*). *

* D? E. 4 — 11. ¹⁰⁷⁷ *addunt* : Sancta Gerdrudis obiit.

25. A. D. 666. Cui¹⁰⁷⁸ successit Clodoveus, filius ejus, cujus frater Sigibertus regnavit in Austrasia.

28. (*Chr. W.*) A. D. 669. Constans in balneo occisus est. *

* D? E. *addunt* : Theodorus a. in A. a Vit. papa directus, synodo — utilia. Hic etiam scripsit — culparum. *ex Sigeb. a. 668, 674.*

Anni Constantini.

D (*H. m.*) Anno dominicae incarnationis 670, Urbis conditae millesimo 421. Constantinus, filius Constantis, 61° loco ab Augusto, regnavit cum fratribus suis Heraclio et Tyberio; sed cum venirent aliqui orientalium partium et dicerent: *Si in Trinitatem credimus, tres etiam coronemus*, turbatus est Constantinus, qui solus erat coronatus, et per Theodorum patricium convocans majores natu ex eis quasi in colloquium et consilium, ut fieret voluntas eorum, in patibulum eos suspendit; quod videntes ceteri fu-

VARIAE LECTIONES.

¹⁰⁷⁴ orthodoxorum 1. ¹⁰⁷⁵ Hujus — principis in margine eadem manu scripta 1. 9^c desunt 10. 11. D. E. ¹⁰⁷⁶ 54 successit ei Clodoveus — Austrasia 9^c ¹⁰⁷⁷ desunt tamen 9^c. ¹⁰⁷⁸ Dagoberto 5. Cui — frater a 665. leguntur 4. (cf. n. i.), desunt 11.

gerunt; ipse vero regnavit cum filio suo Tyberio an-
 nis 17. (BEDA.) Hujus temporibus Agatho pontifex
 Romanæ æcclesiæ ¹⁰⁷⁹ legatos suos pro ammonitione
 sanctarum Dei æcclesiarum in urbem regiam misit,
 in quibus erat Johannes, Romanæ æcclesiæ tunc ar-
 chidiaconus ¹⁰⁸⁰, sed non longe post episcopus. Qui
 benignissime suscepti a reverentissimo catholice fi-
 dei defensore Constantino, jussi sunt, remissis dis-
 putationibus phylosophicis, pacifico colloquio de
 fide vera perquirere, datis eis de bibliotheca Constan-
 tinopolitana cunctis antiquorum patrum libris quos
 petebant, collecta universali synodo 150 episcopo-
 rum, sive ut quidam libri (*H. m.*) habent 289, presi-
 dente Georgio patriarcha Constantinopolitano et
 Machario Anthiocheno, qui renovabant heresim
 corum qui unam voluntatem et unam operationem
 asstruebant in Christo; convictique sunt falsasse
 sanctorum patrum dicta per plurima. (BEDA.) Finito
 autem conflictu Georgius patriarcha correctus est.
 Macharius vero cum suis sequacibus simul et pre-
 cessoribus Sergio, Cyro, Honorio, Pyrro, Paulo, Pe-
 tro, anathematizatus est, et in locum ejus Theopha-
 nius abbas de Sicilia factus est episcopus Antiochiæ,
 tantaque gratia legatos catholice pacis comitata est,
 ut Johannes Portuensis episcopus, qui erat unus ex
 ipsis, in dominica octavarum paschæ missas publi-
 cas in æcclesia sanctæ Sophyæ coram principe ac
 patriarcha latine celebraret. Hæc est sexta synodus
 universalis Constantinopoli celebrata et Greco ser-
 mone conscripta, temporibus Agathonis papæ, ex-
 sequente ac presidente piissimo principe Constantino
 intra palatium suum, simulque legatis aposto-
 licæ sedis et episcopis 150 sive 289 residentibus.

Prima enim universalis synodus in Nicea congre-
 gata est contra Arrium 318 patrum sub Constantino
 principe, temporibus Silvestri papæ; secunda in
 Constantinopoli 150 patrum contra Macedonium et
 Eudoxium, temporibus Damasi papæ et Gratiani
 principis, quando Nectarius eidem urbi ordinatus
 est episcopus; tertia in Epheso 200 patrum contra
 Nestorium Augustæ urbis episcopum, sub Theo-
 dosio Magno principe et Syxto papa ¹⁰⁸¹; quarta in
 Calcedone patrum 630 sub Leone papa, temporibus
 Marciani principis, contra Euthicen, nefandissimum
 presulem Manicheorum ¹⁰⁸¹; quinta item in Constan-
 tinopoli, temporibus Vigilii papæ, sub Justiniano prin-
 cipe, contra Theodorum et omnes hereticos; sexta
 hæc de qua in presenti diximus.*

*D? E. addunt: Inter Sarracenos — equos no-
 biles 50. *ex Sigeb. a 679.*

Hoc tempore regnum Longobardorum tenuit Chu-
 nibertus, Francorum vero Clodoveus (cf. P. D. vi,
 16 et 25) ¹⁰⁸².

His etiam temporibus fuit in Gallia homo pre-
 potens et Deo dilectus, nomine Arnulfus, qui re-
 nuncians seculo postea factus est Metensium epi-

A scopus, cujus filius Ansgisus qui de nomine Anchi-
 sæ Trojani creditur appellatus, sub nomine majoris
 domus principatum in regno Francorum postea te-
 nuit.

* *Horum loco D? E. habent: H. e. t. apud Gal-
 lias in Francia filius sancti Arnulfi sub. n.
 m. d. principabatur Ansgisus, qui — appel-
 latus. Hunc postea Gundwinus peremit,
 quem — provexerat. Hujus (vidua *superscr.*
 E 1.) relicta Begga, filia scilicet Pippini prin-
 cipis olim Austrasiorum, soror Grimoaldi
 et sanctæ Gerthrudis, se et sua — fundat.
*ex Sigeb. a. 685. 686.**

His ¹⁰⁸³ temporibus sanctus Lantpertus in Treje-
 censi episcopatu successit sancto Theodardo, sub
 Hilderico ¹⁰⁸⁴ rege Austrasiæ. — (BEDA.) Eisdem
 temporibus sancta et perpetua virgo Christi Edildru-
 dis, filia Annæ regis Anglorum, primum alteri viro
 permagnifico, postea Ekfrido regi conjunx data,
 postquam 12 annis thorum virilem incorrupta ser-
 vavit, sumpto velamine sacro, sanctimonialis ex re-
 gina efficitur; nec mora, etiam virginum mater et
 nutrix parva existit. Cujus merita vivacia testatur
 etiam caro mortua, quæ post 16 annos sepulturæ
 cum veste, qua involuta est, incorrupta reperta est.
 Anni Constantini.

3. A. D. 672. Adeodatus papa 78us sedit annos 4.

7. A. D. 676. Domnus papa 79us sedit annum
 unum, menses 5.

9. A. D. 678. Agatho papa 80us sedit annos 5,
 C menses 6.

12. (*Chr. W.* — Cf. P. D. vi, 4, et G. Fr.) A. D. 681.
 Sexta synodus universalis Constantinopoli congrega-
 tur sub Agathone papa, qui Dono successit; in qua
 dampnatis hereticis, tantæ arancarum telæ in medio
 populi ceciderunt, ut sordes heresium expulsas om-
 nes intellegerent et mirarentur. Clodoveus, filius Da-
 goberti, obiit. Cui Lotharius filius successit.

14. A. D. 683. Leo papa 81us sedit annum unum,
 menses decem.

16. A. D. 685. Benedictus papa 82us sedit menses
 decem, decessitque Non. Mai.*

* D? E. addunt: Ravennas — ordinandus. *ex
 Sigeb.*

D 17. (*Chr. W.*) A. D. 686. Constantinus imperator
 obiit. — Johannes papa 82us sedit annum unum. Cui
 successit Conon papa 83us seditque annos 2, men-
 ses 11, a quo sanctus Kylianus pontificalem pote-
 statem accepit. Cononi Sergius successit. — Apud
 Gallias in Francia sub nomine majoris domus prin-
 cipatum gerebat Ansgisus.

* *Horum loco D? E. habent: Sanctus Leo-
 degarius episcopus d. ab. E. t. tandem —
 abscisionem. ex Sigeb.*

Anno dominicæ incarnationis 687, Urbis conditæ
 millesimo 438. Justinianus, filius Constantini, 62°

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁷⁹ p. R. acc. in loco raso 1. ¹⁰⁸⁰ archidianus 1. ¹⁰⁸¹ et S. p. in loco raso 1. ¹⁰⁸² in loco raso 1.
¹⁰⁸³ Iiis — Austrasiæ in margine eadem manu scripta 1. ¹⁰⁸⁴ c corr. 1

loco ab Augusto regnum accepit, et decem annis regnavit. (BEDA.) Hic pacem firmam decennio fecit cum Sarracenis terra marique; sed et provincia Africa subjugata est Romano imperio, quæ a Sarracenis fuerat tenta. Hic beatæ memoriæ pontificem Romanæ ecclesiæ Sergium, quia erraticæ suæ synodo, quam Constantinopoli fecerat, favere et subscribere noluit, misso Zacharia protospatario suo, jussit Constantinopolim deportari; sed militia Ravennatæ urbis vicinarumque partium nefanda principis jussa prevenit, et eundem Zacharium ¹⁰⁸⁵ contumeliis et injuriis ab urbe Roma pepulit. (H. m.) Idem Justinianus a Callinico patriarcha exigit, ut orationem faceret ad destruendam æcclesiam sanctæ Dei genitricis juxta palatium sitam, quæ Metropolitæ dicebatur, volens ibi ædificia facere, ubi a populo susciperetur. Patriarcha vero dicebat: *Orationem quidem ad statuendam æcclesiam habemus, in destructionem vero æcclesiæ orationem non suscepimus.* Cogente autem imperatore et omnimodis exigente, orationem dixit patriarcha: *Gloria Deo, qui jugiter sustinens patitur, nunc et semper et in omnia secula seculorum.* Quo audito, destruxerunt æcclesiam. Alia quoque multa improvide faciens, odium populi in se excitavit. Unde Leontius patricius, quem ipse quondam pretorem et magistrum militum orientalium fecerat, sed jam per tres annos in custodia tenuerat, cum exinde protractus in exilium mitteretur, contra eum sensit, junctisque sibi multis, Justinianum comprehendit, nasoque preciso, in insulam quandam relegavit, ipseque regnavit.

Anni Anni

Pippini. Justiniani.

2. (Chr. W.) A. D. 688. Sanctus Kylianus cum sociis suis passus est.

1. 3. A. D. 689. Pippinus, filius Ansgisi, major domus efficitur in Gallia, regnumque Francorum administravit annis 27, cujus etiam anni suorumque successorum deinceps annotantur in catalogo regum.

2. 4. A. D. 690. Sergius papa 84us sedit annos 16, menses 8, decessitque 5 Idus Septembr. Hic constituit, ut Agnus Dei cantetur inter sacrificium. *1.

*1 10. 11. addunt: Hic magnam portionem sanctæ in capsâ ¹⁰⁸⁶ crucis invenit.

4. 6. A. D. 692. Clodoveus, filius Theoderici fratris Dagoberti, cum fratre Hildiberto regnare cœpit (cf. G. Fr.).

6. 8. A. D. 694. Sanctus Remaclus Trejectensis episcopus migravit. *2.

*2 10. 11. addunt: Duo Ewaldi presbyteri Angli, niger et Albus, sunt passi, et a Pippino Coloniae sepulti. ex Bernoldo.

7. 9. (Chr. W.) A. D. 695. Willibrordus, qui et Clemens, a Sergio papa ordinatur episcopus ¹⁰⁸⁷ ad predicandum gentibus.

8. 10. A. D. 696. Justinianus ob culpam perfidiæ suæ regno privatur et exiliatur.

Leonis.

9. 1. Anno dominicæ incarnationis 697, Urbis vero conditæ millesimo 448. Leo, qui et Leontius, 63° loco ab Augusto, depulso Justiniano, regnum invasit, tribusque annis regnavit. (BEDA.) Cujus anno primo Sergius papa in sacrario beati Petri apostoli capsam argenteam, quæ in angulo obscuro diutissime jacuit, Domino revelante invenit, et in ea crucem diversis ac preciosis lapidibus adornatam reperit. De qua tractis quatuor petalis, quibus gemmæ inclusæ erant, miræ magnitudinis portionem dominicæ crucis interius repositam conspexit, quæ omnibus annis in basilyca Salvatoris, quæ dicitur Constantiniana, die exaltationis ejus ab omni populo salutatur.

11. 3. A. D. 699. Sanctus Chutpertus episcopus ex anachorita obiit. Cujus ¹⁰⁸⁸ corpus post 11 annos sepulturæ ejus integrum inventum est.

(H. m.) Leontio itaque apud Constantinopolim posito, venit Tyberius, qui et Absimarus, ex adverso civitatis cum multis, et prodita sibi civitate, Leontium cepit, precisoque naso ejus, in monasterio Dalmati sub custodia constituit, ipseque regnavit.

Tyb

12. 1. Anno dominicæ incarnationis 700, Urbis autem conditæ millesimo 451. Tyberius, qui et Absimarus dictus est, 64° loco ab Augusto imperium invasit, dejecto Leone, et regnavit annis 7. (BEDA.) Cujus tempore synodus in Aquileia facta quintum universale concilium suscipere diffidit ob imperitariam fidei, donec salutaribus beati papæ Sergii monitis instructa, et ipsa cum ceteris Christi æcclesiis huic annuere consentit. Hujus ¹⁰⁸⁹ tempore occisus est sanctus Lantpertus episcopus, sub Hildeberto rege (cf. H. Fr. supra).

15. 4. (Chr. W.) A. D. 703. Synodus Aquileiæ congregatur sub Sergio papa.

18. 7. A. D. 706. Johannes papa 85us sedit annos 3.

Beda ¹⁰ venerabilis presbyter Anglorum cronicam minoris libri sui hucusque perduxit.

Anni Justiniani.

D 19. 1. (BEDA.) Anno dominicæ incarnationis 707, Urbis conditæ millesimo 458. Justinianus, filius Constantini, quem superius a Leone de regno expulsum diximus, per adjutorium Terbellis regis Bulgarum expugnata Constantinopoli, regnum recepit, et postea sex annis regnavit. (H. m.) Recepto autem regno, multa dona et regalia vasa Terbelli tribuit, eumque in pace dimisit. Absimarus autem, qui et Tyberius, ex urbe profugit, sed insecutione captus et ad Justinianum est adductus. Adducto quoque Leontio, qui eum dejecit, fecit ambos catenis con-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁸⁵ ita 1. zachariam E 1. cet. ¹⁰⁸⁶ in ipsa corr. in capsâ 10. desunt 11. ¹⁰⁸⁷ e. ad. p. g. desunt 4. ¹⁰⁸⁸ Cujus — inventum est desunt 4. ¹⁰⁸⁹ Hujus — rege in margine 1. ¹⁰⁹⁰ Beda — perduxit desunt D. F. 9c.

strictos, dum ludi equestres agerentur, per plateas trahi, tractosque publice ante pedes suos, dum in solio resideret, projici, calcavitque colla eorum fortiter, universa plebe clamante: *Super aspidem et basyliscum ambulasti, et leonem draconemque conculcasti*, sicque eos precepit decollari, innumerabilem quoque multitudinem eorum qui contra eum consenserunt diversa morte fecit necari. (P. D. VI, 52.) Quia enim se naso detruncaverunt, quotiens defluentem guttam reumatis manu deterisit, totiens pene aliquem ex illis jugulare precepit. (H. m. — Cf. BEDAM.) Kallanicum vero patriarcham, erutis oculis, Romam exiliavit, et pro eo Cyrum in episcopatum provexit, qui fuit abbas in Ponto, quique illum exulem alebat et eum in imperium restituendum predicebat. Natus est autem ei filius eodem anno, quo recepit imperium, ex Theodora, filia Chaiani, quam accepit dum esset in exilio, quem vocavit Tyberium, coronavitque eum cum matre sua, et regnaverunt cum eo. (BEDA et P. D. VI, 51.) Hic Constantinum papam accersiens, honorifice suscepit, prostratusque in terram, pro suis peccatis intercedere rogavit, cunctaque æcclesiæ privilegia renovans, eum cum honore remisit. Qui cum mitteret exercitum in Pontum ad comprehendendum Phylippicum, quem illic relegaverat, multum Constantinus papa eum prohibuit, sed animum ejus revocare non potuit. Exercitus autem quem miserat, conversus ad partem Phylippici, fecit eum ibidem imperatorem, reversusque cum eo Constantinopolim, pugnavit contra Justinianum milario ab urbe 12° victoque illo et occiso, accepit regnum Phylippicus. (H. m.) Filius quoque Justiniani, adhuc puer, ab his qui a Phylippico premissi sunt occisus est.

21. 3. A. D. 709. Johannes papa 86us sedit annos 2, menses 7.

22. 4. A. D. 710. Dagobertus junior regnare cœpit (cf. H. Fr.).

23. 5. A. D. 711. Sisinnius papa 87us sedit dies 20. Cui succedens Constantinus papa 88us sedit annos 6.

24. 6. A. D. 712. Justinianus a Phylippico interficitur (cf. H. m.).

Phylippici 1091.

25. (H. m.) 1. Anno dominicæ incarnationis 713, ab Urbe vero condita millesimo 464. Phylippicus, 66° 1092 loco ab Augusto, invasit imperium, occiso Justiniano, regnavitque anno uno et mensibus 6. Hic, priusquam imperaret 1093, habuit quendam amicum monachum inclusum, qui erat hereticus et tamen previsor, qui dixit ei: *Imperium tuum est. At ille turbatus est. Cui ait inclusus: Si Deus jubet, tu quare contradicis? Hoc autem dico tibi, quia sexta synodus male acta est. Si ergo regnaveris, hanc abice, et efficietur imperium tuum forte atque longevum.*

A Qui cum juramento spondit, se hoc esse facturum. Cum vero regnaret, fecit synodum pseudoepiscoporum juxta illius pseudomonachi et inclusi sermonem, et abjecit sanctam et universalem sextam synodum. Eodemque anno vanus ille inclusus oculorum cœcitatem incurrit. Reperiens autem Phylippicus quendam sui consensus Johannem, fecit eum Constantinopolitanum presulem, Cyrum vero deponens, ad monasterium suum redire precepit. (P. D. VI, 54, et H. m.) Idem Phylippicus in disputationibus quidem suis rationalis videbatur et prudens, in actibus autem inhoneste ac indigne vitam consummans, improbabilis ubique demonstrabatur. Erat enim hereticus et adulter. (BEDA.) Hic Constantino papæ misit litteras pravi dogmatis, quas ille cum apostolicæ sedis consilio respuit. Hac de causa 1094 fecit Constantinus picturas in porticu sancti Petri, quæ sex sanctarum synodorum acta continebant. Nam et hujusmodi picturæ habebantur Constantinopoli, quas Phylippicus jussit auferri. Statuit autem populus Romanus, ne heretici imperatoris nomen aut cartas aut figuram solidi susciperent. Unde nec ejus effigies in æcclesiam introducta est, nec nomen ad missarum sollempnia prolatum. (H. m.) Sabbato autem pentecostes, cum lavaret in balneo publico, ingressus cum equitatu et organis, habitoque prandio cum civibus antiquæ prosapiæ, requiesceret meridie, repente per auream portam introivit Rufinus primus stratorum cum Theodoro patricio, festinansque in palatium, et inveniens eum quiescentem, apprehendit eum et eruit oculos ejus, in crastinum vero, id est die pentecostes, congregato in magna æcclesia populo, coronatus est Artemisius, mutato nomine Anastasius.

Anni Anastasii.

26. 1. Anno dominicæ incarnationis 714, ab Urbe condita millesimo 465. Anastasius 67° loco ab Augusto imperium adeptus est, regnavitque annis 5. Quidam vero libri* habent, quod Phylippicus regnaret annos 2 et menses 9, Anastasius autem annum unum et menses 3. (H. m. — P. D. l. l.) Anastasius igitur ubi regnum accepit, Constantino papæ per Scolasticum patricium litteras Romam misit, quibus se fautorem et defensorem catholicæ fidei et sancti sexti concilii predicatorem esse docuit. Quo regnante, quidam adversus eum conjuraverunt, et contra regiam urbem cum exercitu ascenderunt. (H. m.) Cum autem Adramium adissent 1095 et essent sine capite, invenerunt illic hominem indigenam, Theodosium nomine, inertem ac idiotam, qui publicorum tributorum erat exceptor, et hortati sunt eum imperare. At ille fugiens, latebat in monte. Quem inventum, ut imperatorem laudibus extulerunt, vi cogentes eum. Quibus Anastasius cognitis, Niceam abiit, ibidemque se munivit. (P. D. VI, 56.

VARIÆ LECTIONES.

1091 erasum 1. 1092 LX. D. E. ita ut deinceps sex annis a textu edito recedant. 1093 factus esset imperator 5. 1094 h. d. c. in loco rase 1. 1095 Radium ascendissent 1^b.

Theodosius autem secutus, magno prælio vicit eum, datoque sibi sacramento, clericum eum fieri et postea presbiterum fecit ordinari.

27. 2. (*Chr. W.*) A. D. 715. * Pippinus senior major domus obiit; pro quo filius ejus Karolus successit. — Dagobertus rex Francorum obiit.

* D. E. *addunt* : Sanctus Egidius — claret in Gallia. *ex Sigeb.* 5. (6 — 9?¹⁰⁹⁶ — 10. 11. *infra post patri successit*) *addunt* : Sanctus Egidius claruit.

Karoli senioris.

1. 3. A. D. 716. Karolus, Pippini senioris filius, in amministrazione regni patri successit, adhuc quidem regibus in Francia manentibus sed parva dignitate regnantibus (*cf. Hanc. Frist. supra col. 000*). In Romano quoque imperio apud Constantinopolim adhuc imperatores erant, sed et ipsi intestinis pariter et extrinsecis bellis pene adnullati, parum valebant. Karolus vero regnum Francorum administravit annis 27. Cui cum Reginfridus quidam adversaretur, regnumque tenere conaretur, quamvis per multas pugnas et certamina, tulit principatum de manu ejus. (P. D. vi, 42.) Nam cum teneretur in custodia, divina misericordia protegente, fugit inde, et primum contra eundem Reginfridum per tres vices pugnavit, postea cum magno certamine illum vicit, Andegavensem tamen civitatem illi ad habitandum permisit, ipse vero super cunctam Francorum gentem principatum tenuit, multaque prælia contra Sarracenos et in Wasconia et in Saxonia et in Fresia fecit. — Ekbertus vir sanctus de gente Anglorum Scottos pascha legitime celebrare docuit. — (*Chr. W.*) Gregorius papa 89us sedit annis 10, migravitque Idus Febr. Hic sanctum Bonifacium ordinavit episcopum. *

* D. E. *addunt* : Hic constituit — antea. et Petronax quoque civis — fuerat. *ex Sigeb. a. 714.*

Theodos.

2. 1. Anno dominicæ incarnationis 717, Urbis vero conditæ millesimo 468. Theodosius a militibus electus, 68° loco ab Augusto, imperium Romanum accepit, et anno uno regnavit. (*H. m.*) Leo quippe, qui erat pretor orientalium, quoniam auxiliabatur Anastasio, non est subjectus Theodosio. Unde veniens Nicomediam, apprehendit filium Theodosii cum omni apparatu regio et primis viris palatii, et venit Chrysopolim. Quod audiens Theodosius, consilio a Germano patriarcha et senatu percepto, per eundem patriarcham accepit a Leone indemnitate verbum et æcclesiæ sine perturbatione servandæ, et sic ei committunt imperium, ipse vero Theodosius una cum filio suo clericus factus, residuum vitæ suæ tempus transegit in pace. — (*Chr. W.*) Hoc anno Tyberis alveum suum egressus, multa Romæ subvertit ædificia, ita ut in Via Lata ad unam et semis staturam excresceret. (BEDA.) Mansit autem diebus

A 7, donec, agentibus letanias crebras civibus octavo demum die regreditur.

Leonis.

3. 1. Anno dominicæ incarnationis 718, Urbis autem conditæ millesimo 469. Leo, pretor orientalium, genere Syrus, 69° loco ab Augusto, Romanorum provehitur in imperium, regnavitque annis 24. (*H. m.*) Hic a Justiniano, cum prius regnaret, exiliatus est in Messembriam Thracæ regionis, posteriore vero tempore, cum secundo regnaret, veniens ei obviam una cum Bulgaribus, obtulit ei munera, oves scilicet quingentas, placatusque Justinianus fecit illum spatarium, et habuit hunc sicut germanum amicum. Unde quidam invidia ducti detraxerunt ei tanquam imperium appetenti, sed habita questione, inventi sunt falsi. Justinianus tamen postea illum suspectum habens, sed manifeste hunc ledere nolens, misit eum cum pecuniis in Alaniam, ad commovendos Alanos contra Abasgiam. Ubi cum multa ei feliciter provenirent, Justiniano interempto, et Phylippico visu oculorum orbato, cum imperasset Anastasius, provexit eum in pretorem orientalium. Depulso autem Anastasio a Theodosio, ipsoque regnante, Leo et hunc expulit, ipseque regnavit, sed in christianos et æcclesias Dei ac religionem sanctam impius fuit. (P. D. vi, 49.) Primum quippe precepit* in Constantinopoli, ut quicumque haberent imagines domini Salvatoris seu sanctæ genitricis ejus vel aliorum sanctorum, sibi eas afferrent, quas ille in medio civitatis incendere fecit; et quia multi de populo huic impietati non consenserunt, decollati sunt; Germanus quoque patriarcha de sede sua est dejectus, et Anastasius presbiter in loco ejus constitutus. Misit et ad papam Romanum Gregorium, ut similiter faceret; ille vero noluit, sed omnia tributa Romanæ urbis et Italiæ sibi dari prohibuit. (*H. m.*) Cui anno imperii sui tercio natus est filius de Maria uxore sua, quem Constantinum vocavit, qui magis illo impius et antichristi precursor extitit, cui postea filiam Chaiani, Scytharum regis, sociavit, eamque christianam faciens, Hyrenen nominavit. Quæ cum sacras litteras didicisset, pietati operam dedit, et hos sepe impietatis redarguit.

D * A quodam quippe Beser refuga fidei seductus precepit. D. E. *cf. Sigeb. a. 725.*

5. 3. A. D. 720. * * 1

* 1) 10. 11. *addunt* : Sanctus Otmarus abbas efficitur. *ex Bernoldo.*

* D. E. *addunt* : Constantinus — scandalum. *ex Sigeb.*

6. 4. (P. D. vi, 47.) A. D. 721. Sarraceni Constantinopolim obsident, et per triennium ibi morantes, multasque provincias devastantes, tandem, populo ad Deum clamante, fame pesteque depulsi sunt, multique frigore et ferro naufragioque perie-

VARLE LECTONES.

¹⁰⁹⁶ in 9^c. *haud leguntur.*

runt. Theodericus regnavit in Francia annis 16 A (cf. G. Fr.).

8. 6. (P. D. VI, 48.) (S. BEDA.) A. D. 723. Luitprandus¹⁰⁹⁷, rex Longobardorum, audiens quod Sarraceni, depopulata Sardinia, etiam illa loca fedassent, ubi aliquando propter devastationem barbarorum ossa beati Augustini translata fuerant, misit et per precium adduxit ea Ticinum, ibique, ut decuit, honorifice recondidit. — (H. m.) Leo imperator coegit Judeos et Montanos baptizari; sed Judei ablucebant unctionem crismatis et post cibum participabant sacramentis et contaminabant fidem, Montani vero definiendo sibi diem, introierunt domos errori suo deputatas, et incenderunt semet ipsos.

9. 7. A. D. 724. *

* D. E. addunt: Judeus quidam — mox obiit. B ex Sigeb.

10. 8. (Chr. W.) A. D. 725. Sanctus Pirminius episcopus Augiam intravit, eamque a serpentibus emundavit.

11. 9. A. D. 726. Hucusque¹⁰⁹⁸ Beda cronicam suam in majori libello perduxit.

12. 10. A. D. 727. Gregorius papa 90us sedit annos 8, decessitque 4 Kal. Decembris. Hic augmentavit in canone: *Nec non illorum omnium sanctorum quorum soll.*¹⁰⁹⁹

15. 13. (Chr. W.) A. D. 730. Pirminius ex Augia venit in Alsaciam

16. 14. (H. m.) A. D. 731. Germanus sanctissimus patriarcha videns impietatem Leonis, abrenunciavit summo sacerdotio, tradens pallium, et in domo sua quieti operam dedit, functus sacerdotio ann. 14, mens. 5. In cujus locum Anastasium, ejus quondam discipulum, sed tunc impietati consentientem, Leo constituit. Sane Gregorius sanctus presul Romanus hunc anathematizavit, et Leonem tanquam impie agentem per epistolas redarguens, Romam cum tota Italia ab ejus imperio recedere fecit. Beda venerabilis Anglorum presbiter obiit.

17. 15. (Chr. W. — P. D. VI, 53.) A. D. 732. Karolus filium suum Pippinum ad Luitprandum regem Longobardorum pro tondenda cesarie misit; quod ille fecit, cum multisque muneribus¹¹⁰⁰ ad patrem remisit.

18. 16. (Chr. W.) A. D. 733. Karolus major domus Friesiam vastat. D

19. 17. A. D. 734. Karolus Wasconiam invasit. *1.

*1) 10. 11. addunt: Eto Augensis abbas, Argentinae episcopus factus, cenobium nominis sui Etinheim construxit. ex Bernoldo.

20. 18. (Chr. W.) A. D. 735. Zacharias papa 91us sedit annos 18. Illic quatuor libros dialogorum beati Gregorii transtulit in Grecum.

22. 20. A. D. 737. Theodericus rex Francorum obiit (cf. G. Fr.).

24. 22. (P. D. VI, 54.) A. D. 739. Sarraceni Gallias iterum invadentes, ceperunt civitatem Arelatensem. Tunc Karolus misit ad Luitprandum, qui venit ad eum cum omni exercitu Longobardorum. Quod audientes Sarraceni, fugerunt de terra illa.

Anni ab initio 4700.

25. 23. (Chr. W.) A. D. 740. Karolus Saxoniam intrat.

26. 24. (H. m.) A. D. 741. Leo imperator impius obiit.

Anni Constantini.

27. (H. m.) 1. Anno dominicae incarnationis 742, Urbis conditae millesimo 495. Constantinus, filius Leonis, 70° loco ab Augusto, Romanum suscepit imperium, regnavitque annis 54, mensibus 2, diebus 26. Hic erat perniciosissimus, ferus et agrestis, persecutor legum a patribus traditarum, tyrannice non legitime usus imperio, primo quidem a Deo et intemerata ejus genitrice et omnibus sanctis abscedens, magicis, maleficiis et luxuriis ac cruentis sacrificiis et invocationibus daemorum delectatus, molliciebus quoque ac omnibus animas corruptentibus a tenera aetate convivens, persecutionibus etiam sanctarum ecclesiarum ac peremptionibus monachorum ac violationibus monasteriorum malisque variis supercrescens, non minus quam Diocletianus ceterique antiqui tyranni.

(EINH. Ann.) Hujus anno primo, qui est dominicae incarnationis 742, Karolus, Pippini filius, major domus in regno Francorum, obiit, relinquens filios tres, Pippinum, Karlomannum et Griphonem. Quorum Gripho, qui ceteris minor natu erat, matrem nomine Suanahildem habebat, neptem Oudilonis Bawariorum ducis. Haec illum maligno consilio ad spem regni totius incitavit, in tantum ut sine dilatione Laudunum civitatem occuparet ac bellum fratribus indiceret. Qui celeriter exercitu collecto, Laudunum obsidentes, fratrem in deditionem accipiunt, atque inde ad ordinandum regnum ac provincias, quae post mortem patris a Francorum societate desciverant, recuperandas animos intendunt, et ut in externa profecti domi omnia tuta dimitterent, Karlomannus Griphonem in novo¹¹⁰¹ castello, quod juxta Arvernum situm est, custodiri fecit, in qua custodia usque ad id tempus, quo idem Karlomannus Romam profectus est, dicitur permansisse.

Pippini et Karlomanni.

1. 2. A. D. 743. Pippinus et Karlomannus principatu potiti, primo Aquitaniam recipere volentes, contra Hunoldum illius provinciae ducem cum exercitu eandem Aquitaniam ingrediuntur, et capto quodam castello, quod dicitur Lucas, priusquam ex ea provincia secederent, regnum, quod communiter habuerunt, inter se diviserunt in loco qui vocatur Vetus Pictavis, et Karlomannus Austriam et Ala-

VARIAE LECTIONES.

¹⁰⁹⁷ ita 1. neque liutprandus. ¹⁰⁹⁸ Hucusque — perduxit *desunt* D. E. ¹⁰⁹⁹ quorum etc. D. sollempnitas hodie in conspectu magestatis tue cel. E. s. h. in c. t. m. Domine Deus noster toto orbe terrarum 5. ¹¹⁰⁰ donarijs D. E. ¹¹⁰¹ nullo 1°.

manniam atque Thuringiam sortitur, Pippinus vero Burgundiam, Neustriam atque Provinciam, sicque Karlomannus usque in annum sextum, Pippinus usque in undecimum principabantur (*Chr. W.*). Neustria vero pars est Galliae Celticae¹¹⁰², illa scilicet quae Sequanae Ligerique interjacet.

RICHERUS I, 2.) Omnis namque Gallia in tres partes distincta est, in Belgicam, Celticam, Aquitanicam. Quarum Belgica a Rheno, qui Germaniam ab oceano determinat, quae multarum gentium ferax a germinando nomen accepit, exporrigitur usque in fluvium Matronam, ab utroque vero latere, hinc quidem Alpius Apenninis, inde vero mari vallatur, ejus circumfusione insula Britannica¹¹⁰³ efficitur. Celtica autem a Matrona per longum in Garunnam distenditur, ejus latera oceani Britannici et insulae Britannicae limites efficiunt. Quicquid vero a Garunna protenditur in Pyreneum, Aquitanica appellatur, hinc Rhodano et Arari atque inde mediterraneo mari collimitans. Constat itaque, totius Galliae spacium ab oriente quidem Rheno, ab occidente, Pyreneo, a septentrione mari Britannico, ab austro vero mari mediterraneo, cingi. Omnes ergo Galliarum populi innata audacia plurimum efferuntur, calumniarum impatientes. (*Ibid.*, c. 3.) Si incitantur, cedibus exultant, efferatque inclementius adoruntur, semel persuasum ac rationibus approbatum vix refellere consuerunt. Belgae rebus disponendis sunt insigniores, robore atque audacia non impares, maxima quaeque magis ingenio quam viribus appetunt; et si ingenio in appetendis cassantur, viribus audacter utuntur. Cibi etiam atque potus adeo sunt parci. Celtae vero atque Aquitani consilio simul et audacia plurimi, rebus sediciosi accommodi, Celtae tamen magis providi, Aquitani vero precipites aguntur, plurimumque in ciborum appetitum rapiuntur, quod sic eis est innatum, ut preter naturam non appetant. Hinc Sulpicius Severus: « Edacitas, inquit, in Graecis est gula, in Gallis natura. » Hos omnes Galliarum populos etiam in paganismis fere per omnia prospere egisse, tradunt hystoriae; post vero a sancto Remigio baptizati, contra omnes gentium exterarum impetus clara semper atque illustri victoria emicuisse referuntur. Quorum rex christianus primus fuisse traditur Clodoveus, vir audax et strenuus, et quo nullus post eum pietate bellisque unquam magis enituit. (*G. Fr.*) Ille tempore quodam bellaturus contra Alaricum regem Gothorum cum venisset Turonum, multa munera obtulit ecclesiae sancti Martini cum equo suo velocissimo, quem multum amabat; et expetito auxilio ejusdem sancti contra gentem incredulam, promittebat adhuc plura, si per ejus intercessionem victor rediret. Cumque

A interfecto Alarico reverteretur cum victoria, veniens ad eandem ecclesiam, pro solvendo voto dona obtulit plurima, pro equo vero, quem ibi dimiserat, dedit matriculariis ecclesiae centum solidos, ut eum reciperet. Quibus datis, equus ille se nullatenus movit. At ille ait: *Dentur alii centum.* Quibus itidem datis, statim equus solutus abiit. Tunc rex cum leticia ait: *Vere beatus Martinus bonus est in auxilio et carus in negotio.* (RICHER.) Ab hoc ergo Clodoveo per succedentia tempora imperatoribus egregiis res publica Francorum gubernata fuisse dinoscitur, usque ad haec propinqua tempora Pippinorum et Karolorum, in quibus temporibus per levitatem regum aliquantum dilapsa, per hos egregios viros, de quibus nunc sermo est, ad pristinam dignitatem magnificentius est reducta.

(EINH. Ann.) Denique ut de Pippino et Karlomanno fratribus scribere coepimus, mox ut de Aquitania domum sunt regressi, Karlomannus Alamaniam, quae et ipsa a Francorum societate defecerat, cum exercitu ingressus, ferro devastavit et igni. Hildericus¹¹⁰⁴ rex Francorum regnare coepit (cf. *II Fr.*).

2. 3. (EINH. Ann.) A. D. 744. Karlomannus et Pippinus junctis copiis contra Oudilonem ducem Bawariorum profecti sunt, praelioque commisso, exercitum ejus fuderunt. Sed postquam a cede reversi sunt, Karlomannus cum suis in Saxoniam profectus est eodem anno, et cepit castrum quod dicitur Hochscoburg¹¹⁰⁵, et Theodericum Saxonem, illius loci primarium, in deditionem accepit. *1.

*1) 10. 11. *adaunt*: Sanctus Bonifacius ex sua parrochia Mogontiacensi duos episcopatus, Wirzburgensem et Eichstatensem, statuit. *ex Bernoldo.*

3. 4. A. D. 745. Iterum Karlomannus et Pippinus juxta manu¹¹⁰⁶ Saxoniam ingressi sunt, predictumque Theodericum Saxonem ceperunt. (*Chr. W.*) Initium Fuldensis monasterii.

4. 5. (EINH. Ann.) A. D. 746. Karlomannus patefecit fratri suo, quod jam diu premeditatus est, se scilicet velle seculum dimittere¹¹⁰⁷ et in habitu monachico Deo servire. Propter hoc nullam expeditionem eo anno habuerunt, sed preparavit se uterque, Karlomannus ut iter et votum suum perficeret, Pippinus qualiter illum honorifice dimitteret.

5. 6. (*Chr. W.* — EINH. *Vita Karoli c. 2.*) A. D. 747. * Karlomannus divino succensus amore Romam tendens, Zachariae papae se obtulit, et ab eo clericus factus, habituque mutato monachicum capiens indumentum, in monte Soracte sive Syrapti¹¹⁰⁸ constructo monasterio, apud ecclesiam beati

VARIAE LECTIONES.

¹¹⁰² celticae 1. 5. 9c. D. celticae celticae 10. celticae corr. celticae E 1. ¹¹⁰³ tannica 5. ¹¹⁰⁴ Hildericus — coepit in 1. postea sed eadem manu addita sunt. ¹¹⁰⁵ hochscoburg 1b. ¹¹⁰⁶ ita 1. ubi in Ann. Einh. et D?E. juncta manu legitur. juxta manum 4. 5. 6. 9c. 10., id quod errore facili in 1. legi poterat. ¹¹⁰⁷ relinquere. 5. ¹¹⁰⁸ in Soracte monte 1b. in m. syrapti 4.

Silvestri, cum fratribus secum ad hoc venientibus, A per aliquot annos optata quiete fruebatur. Sed cum ex Francia multi nobilium ob vota solvenda Romam commearent et eum velut dominum quondam suum preterire nollent, otium, quo maxime delectabatur, crebra salutatione interrumpentes, locum mutare compellunt. Nam cum hujusmodi frequentiam proposito suo vidisset officere, relicto monte, in Samnium provinciam ad monasterium sancti Benedicti, situm in castro Cassino, se contulit, et ibi quod reliquum fuit vitæ tempus complevit.

* D. E. addunt : Rachis — frater ejus substituitur. ex Sigeb. a. 749.

6. 7. (EINH. Ann.) A. D. 748. Gripho fratri suo Pippino subjectus esse nolens, quamvis sub eo honorifice viveret, in Saxoniam profugit; collectoque Saxonum exercitu, super fluvium Ovaera in loco qui dicitur Orheim consedit; Pippinus vero cum exercitu Francorum in Thuringiam profectus, contra dolos fratris Saxoniam ingressus est, conseditque super fluvium Missaha in loco qui dicitur Seahaningi; prælium tamen inter eos non est commissum, sed ex placito discesserunt.

7. 8. A. D. 749. Gripho Saxonum fidei diffidens, cum copiis quæ ad eum de Francia confluerant Bawariam petiit, ipsumque ducatum in suam potestatem redegit, Tassilonem cum Hiltrude in dedicationem accepit, Suiggerum in auxilium sibi venientem suscepit. Hæc audiens Pippinus, cum maximo exercitu venit in Bawariam, fratremque suum Griphonem cum omnibus suis cepit, Tassilonem in ducatum restituit, domumque reversus, Griphoni more ducum duodecim comitatus dedit; sed ille tali beneficio non contentus, eodem anno ad Walfarium Aquitanix ducem profugit.

9. 10. (Chr. W.) A. D. 751. * Sanctus Burchardus accepit pontificatum Wireiburgensem, in quo sedit annos 40. (EINH. A.) Hic itaque sanctus Burchardus et Folradus archicapellanus, quem quidam (Vita Burch.) abbatem, quidam (EINH. A.) presbiterum scribunt, ad Zachariam Romanum pontificem missi sunt, ut consulerent eum super regibus qui tempore illo fuerunt in Francia, nomen tantum regis sed nullam potestatem regiam habentes. ** (Vita Burchardi.) Solebant enim Franci ex antiqua regum stirpe reges habere, qui a Meroveo, Clodii secundi regis eorum filio, Merovingi dicebantur; quorum genealogia usque ad Hildericum tunc temporis regem permanebat, in quo etiam deficiebat; sed licet in illo finita posset videri, jam dudum tamen nullius vigoris erat, nec quicquam clarum in se preter inane regis vocabulum preferebat. Nam et opes et potentia regni penes palatii prefectos, qui majores domus dicebantur et ad quos summa imperii pertinebat, tenebantur; nec aliud quicquam regi permittebatur, quam ut regio tantum nomine

contentus, crine profuso, barba summissa, solio resideret, ac speciem dominantis effingeret, legatos undecumque venientes audiret, eisque abeuntibus responsa, quæ doctus erat aut jussus, ex sua velut potestate redderet, cum preter inutile regis nomen et precarium vitæ stipendium, quod ei prefectus aulae, prout videbatur, exhibebat, nichil aliud possideret; quanquam unam et eam perparvam redditus villam, in qua domum et ex qua famulos necessaria sibi ministrantes atque obsequium exhibentes paucæ numerositatis haberet. Quocumque eundem erat, carpento ibat, quod junctis, bubus et bubulco more rustico agente trahebatur. Sic ad palatium, sic ad publicum conventum, qui Kalend. Maii ob regni utilitatem annuatim ¹¹⁰⁹ celebrabatur, ire solebat, et coram tota gente presidens omnesque salutans, et ab iis salutatus debitisque obsequiis honoratus, sic domum rediebat, sicque secum usque ad alium Maium domi residebat. At regni amministrationem et omnia, quæ vel domi vel foris agenda erant ac disponenda, prefectus aulae procurabat. Quo officio tunc, cum predicti legati Romam mittebantur, Pippinus, Karoli filius itemque Karoli Magni pater, jam velut hereditario jure fungebatur. Zacharias vero papa super hujusmodi negotio consultus, remandavit, melius esse illum vocari regem, apud quem summa potestatis consisteret; dataque auctoritate sua, Pippinum regem constitui jussit.

* D. E. addunt : In Mesopotamia dirupta est terra, et ascendit ex ea animal mulinum — Arabes. ex Sigeb. a. 755.

** E. addit : Hic est Folradus, qui corpus sancti Viti martiris de Roma in Gallias translisse legitur; et pergit : S. Fr.

10. 11. A. D. 752. Pippinus per auctoritatem Zachariae papæ more Francorum electus ad regnum, per manus sancti Bonifacii archiepiscopi Mogonciacensis elevatus est in regni solium in Suessionum civitate. — (Chr. W.) Translatio sancti Kyliani facta est. — Beatus papa Zacharias in venerabili patriarchio reperit caput beati Georgii martyris in capsula reconditum, quod in Romanam urbem translulit.

11. 12. A. D. 753. Stephanus papa 92us ordinatur, seditque annos 5, dies 28.

Annus regni Pippini.

1. 13. (EINH. A.) Anno dominicæ incarnationis 754. Pippinus rex cum exercitu magno Saxoniam ingressus est, et quamvis Saxones ei obstinatissime resisterent, pulsati tamen cesserunt, et ipse usque ad locum qui dicitur Rimie juxta fluvium Wisaram accessit. In qua expeditione Hiltigarius episcopus occisus est in monte qui dicitur Viburg ¹¹¹⁰. Revertenti vero regi de Saxonia nuncius venit de morte fratris sui Griphonis, a quo vel qualiter interfectus esset. — Eodem anno Stephanus papa multa mala

VARIÆ LECTIONES.

¹¹⁰⁹ in margine eadem manu suppl. 1. ¹¹¹⁰ Wiburg 1b.

passus ab Haistulfo Longobardorum rege, venit ad Pippinum regem in villa quæ dicitur Carisius¹¹¹¹, suggerens ei, ut se et Romanam æcclesiam ab infestatione Longobardorum defenderet. Venit et Karlomannus, frater regis, jam monachus factus, jussu abbatis sui, ut apud fratrem suum precibus Romani pontificis obsisteret. Invitus tamen hoc fecisse putatur, quia nec ille abbatis sui jussa contemnere, nec abbas ille preceptis regis Longobardorum, qui ei hoc imperavit, audebat resistere. (REGINO.) Stephanus autem papa apud Parisium aliquamdiu infirmatus, rursumque per sanctum Dionisium convalescens, postquam a rege Pippino pro sanctæ Romanæ æcclesiæ defensione firmitatem accepit, ipsum sacra unctione in regie dignitatis honore confirmavit, et cum eo duos filios ejus, Karolum et Karlomannum, cum matre eorum Berhtrada consecravit; Francorumque proceres una cum populo benedictione apostolica sanctificans, auctoritate beati Petri apostoli obligavit, et protestatus est eos, ut nunquam ipsi, vel quique ex eorum progenie, per succedentium curricula temporum progeniti, de alia stirpe regem sibi preponerent, nisi ex eorum propagine, quos divina providentia tunc in defensionem æcclesiæ dignata est sublimare. (EINH. Vit. Kar. — V. Burch. — Chr. W.) Sic ergo Pippinus ex prefecto palatii, auctoritate apostolica, sublimatus et unctus in sedem regni, postea regnavit annis 15, absolutus per eundem papam Stephanum a juramento, quod regi Hilderico cum ceteris regni primoribus fecerat. Hildericus vero, qui falso regis nomine fungebatur, tonso capite, in monasterium missus est¹¹¹².

2. 14. (EINH. A.) A. D. 755. * Pippinus rex, invitante ac rogante predicto papa Stephano, propter justiciam beati Petri apostoli exigendam a rege Longobardorum Haistulfo, Italiam cum manu valida intravit, resistantibusque Longobardis et claustra Italiæ tuentibus, ad ipsas montium clusas acerrime pugnatum est, cedentibusque Longobardis, omnes copię Francorum intraverunt. Haistolfus vero rex in Papia civitate se inclusit, quem Pippinus rex tam diu obsedit, donec firmitatis causa pro faciendâ sanctæ Romanæ æcclesiæ justiciæ obsides 40 recepit. Quibus datis, promissisque jurejurando firmatis, Pippinus quidem domum rediit, Stephanum vero papam cum Folrado capellano et non minima Francorum manu Romam remisit. Karlomannus autem, frater regis, qui cum Berhtrada regina in Vienna civitate remansit, correptus febre, priusquam reverteretur obiit; cujus, corpus jussu regis ad monasterium sancti Benedicti, ubi monachus erat, relatum est. Sanctus¹¹¹³ Bonifacius passus est (Chr. W.).

* D. E. addunt : Constantinus — tyrannizat. ex Sigeb.

3. 15. (EINH. A.) A. D. 756. Haistolfus rex Lon-

gobardorum cum nichil eorum quæ datis obsidibus et facto juramento promisit complisset, Pippinus rex iterum cum exercitu Italiam veniens, eum in Papia obsedit, et ad implenda quæ promisit obsidione coegit; redditamque sibi Ravennam et Pentapolim omnemque exarchatum ad Ravennam pertinentem sancto Petro dedit, hisque peractis, in Galliam rediit. Post cujus abscessum Haistolfus cum ea quæ promisit denuo commutare meditaretur, in venatione de equo suo prolapsus et ex hoc infirmatus, intra paucos dies vivendi finem fecit. Cui Desiderius successit.

4. 16. A. D. 757. Constantinus imperator misit Pippino regi munera, inter quæ et organum; quæ ad eum in Compendio villa pervenerunt, ubi tunc populi sui generalem conventum habuit. Illuc et Thassilo dux Bawariorum cum primoribus gentis suæ venit, fidelitatemque tam ipsi regi Pippino quam filiis ejus Karolo et Karlomanno jurejurando supra corpus sancti Dionisii promisit, nec solum ibi, sed etiam supra corpus sancti Martini itemque sancti Germani id ipsum sacramentum cum omnibus primatibus suis firmavit.

5. 17. A. D. 758. Pippinus rex cum exercitu Saxoniam aggressus est, et quamvis Saxonibus validissime resistantibus et se munitionibus tuentibus, pulsus propugnatoribus prælio, per ipsum, que patriam defendere conabantur, vallum intravit; commissoque passim prælio, plurimam ex ipsis multitudinem occidit, et eos ad hoc coegit, ut promitterent, se omne quod juberet facturos et annis singulis 300 equos causa honoris duros. His ita compositis et more Saxonico ut rata essent confirmatis, in Galliam repedavit. — Paulus papa 95us sedit annos 10.

6. 18. A. D. 759*. Natus est Pippino regi filius, quem suo nomine Pippinum vocari voluit; sed puer immatura morte preventus, tercio post nativitatem suam anno decessit.

* D. E. addunt : Sanctus Gulgulfus in Burgundia a quodam occisus est clerico pro uxoris suæ sibi adamato adulterio.

7. 19. A. D. 760. Waifarius dux Aquitanie cum res æcclesiarum, quæ in sua potestate erant et ad æcclesias sub manu Pippini regis constitutas pertinebant, reddere nolisset, ipsumque regem pro his per legatos suos se commonentem audire contempsisset, contumacia sua eundem regem ad suscipiendum contra se bellum concitavit. Contractis ergo rex undique copiis. Aquitaniam intravit, seque res ac justicias æcclesiarum exacturum pronuntiavit. Cumque in loco qui dicitur Teodoad positus castris consedisset, Waifarius bello concertare non ausus, missa legatione ad regem, spondit, se imperata facturum, æcclesiarum jus-

VARIÆ LECTIONES.

¹¹¹¹ carisius post. corr. parisius 1^b. ¹¹¹² in 1. una et dimidia linea eracæ sunt. ¹¹¹³ Sanctus — est postea addita sunt 1.

sticias redditurum; dedit etiam obsides duos de primoribus gentis Adalgarium et Itherium. (*Chr. W.*) Quibus acceptis, rex a bello abstinuit, domumque rediit — Sanctus Othmarus in insulam quæ dicitur Stein relegatus, migravit ¹¹¹⁴ ad Deum.

8. 20. (*EINH. A.*) A. D. 761. Waifarius licet obsides dedisset et sacramenta jurasset, satius tamen ratus, si de illato sibi bello superiori anno ultionem exigeret, exercitum, qui Francorum possessiones popularetur, usque ad Cabillonem civitatem fecit accedere. Quod cum Pippino regi, generalem conventum agenti in villa Duria, nunciatum fuisset, coactis undique consiliis, cum magno belli apparatu in Aquitaniam ingressus, omnia ferro et igne vastavit, et quædam oppida et castella manu cepit, quædam victori se ultro dederunt. Cumque omnia vastando Lemovicis venisset, regressus est, iterumque in Carisiaco hibernis habitis, natale Domini et pascha ibi peregit. In hac expeditione fuit cum eo filius ejus primogenitus Karolus, ad quem post patris obitum omnis imperii summa pervenit.

9. 21. A. D. 762. Pippinus rex suscepto a se bello finem imponere cupiens, tercio Aquitaniam intravit, captisque Biturica civitate et castello Toarcis, revertitur, hiemavitque in villa Gentiliaco.

10. 22. A. D. 765. Pippinus, habito conventu in Nivernis, quarto Aquitaniam intravit, cunctisque extra munitiones vastatis usque ad oppidum Caduriciam ¹¹¹⁵, cum integro exercitu in Franciam se recepturus, per Lemovicum regreditur. (*Ann. Laur.* — *EINH. A.*) Tassilo dux Bawariæ postponens sacramenta quæ juraverat, et oblitus omnia bona quæ sibi avunculus suus Pippinus rex fecerat, simulata infirmitate, ab hac expeditione per dolum se subduxit, et in Bawariam rediit; firmatoque ad defectionem animo, ad conspectum regis se ulterius venturum abjuravit. Rex autem dimisso exercitu, in villa Longlare hiemavit.

11. 23. A. D. 764. Rex Pippinus, distracto in diversa animo propter duo bella, Aquitanicum scilicet jam olim susceptum et Bawaricum propter Tassilonis ducis defectionem suscipiendum, conventum populi sui habuit in Wormacia, dilataque in futurum expeditione, illo anno se domi continuit.

12. 24. A. D. 765. Pippinus generalem conventum in Atiniaco villa habuit, sed et hoc anno nusquam movens expeditionem, Aquis hiemavit. — Corpora ¹¹¹⁶ sanctorum Gorgonii, Naboris et Nazarii de Roma translata sunt in Franciam.

13. 25. A. D. 766. Turci egressi a Caspiis portis, cum Avaribus bellum inierunt, multique ex utrisque perierunt. Pippinus propter conficiendum Aquitanicum bellum, conventu in Aurelianis habito, in Aquitaniam quinto profectus est, et destructum a Waifario Argentomagum castrum reædificavit, dis-

positoque ibi et in Biturica civitate presidio, regreditur.

14. 26. A. D. 767. * Orta questione de sancta Trinitate et de sanctorum imaginibus inter orientalem et occidentalem æcclesiam, id est inter Grecos et Romanos, Pippinus rex in villa Gentiliaco [*al.*, Salmonciaco ¹¹¹⁷] synodum habuit, ventilataque questione, ad bellum predictum conficiendum post natale Domini septimo in Aquitaniam proficiscitur; multisque castellis et pagis captis, Viennam revertitur, ibique pascha celebrato et exercitu recreato, mense Augusto ad reliquias belli profectus est, et Bituricam veniens, conventum in campo habuit; indeque ad Garonnam fluvium accedens, multa castella et petras atque speluncas, in quibus se hostium multitudo plurima defendebat, cepit, reversusque Bituricam, exercitum in hiberna dimisit.

* *D. E. addunt*: Constantinus i. et H. a. rex Sarracenorum pari — profundum. *ex Sigeb. a.* 766.

15. 27. A. D. 768. Pippinus in Biturica natale Domini celebravit, et cum primum ad gerendum bellum tempus aptum videret, evocato undique exercitu, ad Santonicam civitatem contendit; captoque in itinere Rimisteino, cum ad urbem predictam venisset, mater et soror et neptes Waifarii ducis ad eum adductæ sunt. Quas cum pie susceptas servari jussisset, ad Garonnam fluvium proficiscitur. Ubi ei Heriwigus ¹¹¹⁸ cum alia prefati ducis sorore occurrit, seque et illam regi tradidit. Rebus igitur aliquot prospere gestis, rex revertitur, et in castello quod dicitur Sels pascha celebravit; assumptaque secum uxore sua atque familia, iterum ad urbem Santonicam venit; dimissaque ibi uxore ac familia, cum omnibus copiis ad persequendum Waifarium ducem animum intendit, nec prius desistere instituit, quam aut vivum caperet aut rebellantem interficeret. Quo interfecto in territorio Petragorico, confectoque bello Aquitanico, Santonas reversus est, ibique demorans aliquamdiu, ægritudine decubuit, delatus tamen Turonos apud sancti Martini memoriam oravit, indeque Parisium veniens, 8 Kalend. Octobr. obiit, corpusque ejus in basilica sancti Dionisii humatum est. — Filii vero ejus Karolus et Karlomannus omnium Francorum consensu ambo reges creati sunt (*EINH. c. 3*), ea conditione premissa, ut totum regni corpus ex æquo partirentur; et Karolus eam partem quam pater ejus Pippinus tenuerat, Karlomannus vero eam quam patruus eorum Karlomannus possedit, susceperat; et Karolus 7 Idus Octobris in Noviomio civitate, Karlomannus vero in Suessiona, regni susceperunt insignia. (*EINH. Ann. et Laur.*) Karolusque, qui major erat natu, Aquasgrani profectus, natale Domini ibi celebravit, pascha vero in Rotomago civitate. (*EINH.*

VARIÆ LECTIONES.

¹¹¹⁴ XVI. K. Decembris m. 5. ¹¹¹⁵ carduciam 1^b. ¹¹¹⁶ Corpora — Franciam postea aavita 4. ¹¹¹⁷ ita in margine 4. eadem ut videtur manu; Gent. superscripto Sal. E1. salmonciaco vel gentiliaco D. deest 1^b. 4. ubi legitur: aliam synodum. — Salmonciaco 5. 9^c. 10. 11. ¹¹¹⁸ herwicus 1^b.

l. l.) Susceptæ sunt itaque conditiones utrimque, et pars regni divisi juxta modum sibi propositum ab utroque recepta est, mansitque ista quamvis cum magna difficultate concordia, multis ex parte Karlo-
manni societatem separare volentibus, adeo ut quidam eos etiam bello committere sint meditati. Sed in hoc plus suspecti quam periculi fuisse, ipse rerum exitus approbavit, cum defuncto Karlo-
manno uxor ejus et filii cum quibusdam ex primoribus ejus Italiam fuga petiit, et nullis existentibus causis spreto
mariti fratre, sub Desiderii Longobardorum regis patrocinium cum liberis suis se contulit. (*EINII. c. 4.*)
Et Karlo-
mannus quidem post administratum com-
muniter biennio regnum morbo decessit; Karolus

autem, defuncto fratre, consensu omnium Franco-
rum rex constituitur. De cujus nativitate atque in-
fanzia vel puericia, dicit actuum ejus scriptor Egin-
hardus, ab eodem principe educatus, quod neque
scriptis unquam aliquid declaratum sit, neque quis-
quam suo tempore inventus sit, qui horum no-
ticiam se habere dixerit; de actibus vero et moribus
ceterisque vitæ illius partibus* ita explicuit.

* Partibus multa preclara multumque memo-
randa et omnium pene imperatorum gestis
excellentiore facinora luculentissime digessit.
E, ubi sequentia omnia — ausus est intrare
(col. 853.) desunt.

DESCRIPTIO ACTUUM KAROLI MAGNI.

(*EINII. Vita Kar.*) Omnium bellorumquæ gessit
primo Aquitanicum, a patre inchoatum, sed nondum
finitum, quia cito peragi posse videbatur, fratre
adhuc vivo, etiam et auxilium ferre rogato, suscepit,
et licet eum frater, malis quibusdam machinantibus,
auxilio frustrasset promisso, susceptam expeditio-
nem strenuissime exsecutus, non prius destitit,
quam hoc quod efficere moliebatur perfecit. Nam et
Nunc dum quemdam, qui post mortem Waifarum
Aquitaniam occupavit bellumque jam pene peractum
reparare temptavit, Aquitaniam relinquere et in
Wasconiam fugere coegit. Quem tamen ibi consi-
stere non sustinens, transmisso amne Garunna, Lu-
po Wasconum duci mandat, ut perfugam reddat,
quod ni festinat faciat, bello se illum expostulaturum.
Sed Lupus saniori usus consilio, non solum
Hunoldum reddidit, sed etiam se ipsum cum pro-
vincia cui preerat ejus potestati permisit. (*EINII.
Ann. a. 773. — Vita. Ann.*) Quo bello finito, rogatu
et precibus Adriani pontificis Romani, insolentiam
Desiderii Longobardorum regis ferre non valentis,
bellum contra Longobardos suscepit, copiasque quas
adduxerat dividens, unam partem cum Bernhardo
patruo suo per montem Jovis ire precepit, alteram
ipse ducens per montem Cinisium, Italiam intravit,
(*Vita*) nec prius destitit, quam Desiderium regem,
longa obsidione in Papia fatigatum, in deditionem
susciperet et perpetuo exilio deportaret, filium vero
ejus Adalgisum, in quo omnium spes stare videba-
tur, non solum regno sed etiam Italia excedere com-
pelleret, omnia Romanis ablata restitueret, Roth-
gisum, Foro-Juliani ducatus prefectum, nova molien-
tem obprimeret, totamque, Italiam suæ ditioni sub-
jugaret, subactæque filium suum Pippinum regem
preponeret. Post cujus belli finem Saxonum, quod
quasi intermissum videbatur, repetitum est, quo
nullum neque prolixius neque atrocius Francorum-
que populo laboriosius susceptum est, quia Saxones,
sicut omnes fere Germaniæ nationes, et natura feroces
et idolorum¹¹¹⁹ cultui dediti, neque divina neque

humana jura pollucere vel transgredi arbitrabantur
inhonestum haberi. Susceptum est igitur adversus
eos bellum, quod magna utrimque animositate,
majore tamen Saxonum dampno per continuos 50
annos gerebatur. Poterat siquidem citius finiri, si
Saxonum perfidia hoc pateretur. Dictu difficile est,
quotiens, superati ac supplices regi se dediderunt,
imperata facturos polliciti sunt, obsides qui impera-
bantur absque dilatione dederunt, legatos qui mitte-
bantur susceperunt; aliquotiens ita edomiti et emo-
liti, ut etiam cultum dæmonum dimittere et chri-
stianæ religioni se subdere velle promitterent; sed
sicut adhæc facienda aliquotiens proni, sic ad eadem
pervertenda semper fuere precipites. Regis vero ma-
gnanimitas aut per se aut per comites suos, misso
exercitu, perfidiam illorum semper ulciscabatur, do-
nec, omnibus qui resistere solebant profligatis, de-
cem milia hominum ex his, qui utrasque ripas Albis
fluminis incolebant, cum uxoribus et parvulis subla-
tos transtulit, et per Galliam et Germaniam multimo-
da divisione distribuit; eaque conditione bellum per
tot annos tractum constat esse finitum, ut abjecto
dæmonum cultu, christianæ religionis sacramenta
susciperent. Hoc autem bellum licet tam diu pertra-
heretur, ipse tamen non amplius quam bis acie con-
flictum cum hoste, semel juxta montem qui Osneggi
dicitur in loco Theotmelli nominato, et iterum juxta
Hasa fluvium, et hoc uno mense, paucis diebus in-
terpositis. Sed his duobus præliis ita devicti sunt,
ut ulterius regem neque provocare, neque venienti
resistere, nisi aliqua loci munitione defensi, aude-
rent. Plures tamen eo bello tam ex nobilibus Fran-
corum quam Saxonum et functi summis honoribus
viri consumpti sunt. Tandem anno tricesimo tercio
finitum est. Nec minus interea Hispaniam quoque
debellavit; nam Aquitaniam et Wasconiam primum
subjecit. Britones quoque domuit missaque expedi-
tione imperata facere coegit. — Ipse postea cum
exercitu Italiam ingressus, ac per Romam iter agens,
Capuam urbem Campaniæ accessit, ibique positus

VARIE LECTIONES.

¹¹¹⁹ post suppl. 1.

castris, bellum Beneventanis, ni dederentur, comminatus est. Prevenit hoc dux gentis Aragisus ¹¹²⁰, filiosque suos Rumoldum et Grimoldum cum magna pecunia regi obviam mittens, rogat, ut filios suos obsides suscipiat, seque cum gente imperata facturum, preter hoc solum si ipse ad conspectum venire cogeretur. Rex utilitate gentis magis quam ejus obstinatione considerata, oblatos sibi obsides suscepit, eique, ut ad conspectum venire non cogeretur, pro magno munere concessit, et minore filio gratia obsidatus retento, majorem patri remisit, legatisque ob sacramenta fidelitatis a Beneventanis exigenda cum Aragiso dimissis, Romam rediit, consumptisque ibi in sanctorum veneratione aliquot diebus, Galliam revertitur. — Bajoaricum deinde bellum et repente ortum et celeri fine completum est, quod superbia simul et socordia Tassilonis ducis excitavit, qui hortatu uxoris, quæ filia Desiderii regis erat ac patris exilium per maritum ulcisci posse putabat, juncto fœdere cum Hunis, qui Bajoariis sunt ab oriente contermini, non solum imperata non facere sed regem bello provocare temptabat. Cujus contumaciam, quia nimia videbatur, animositas regis ferre nequiverat, ac proinde contractis undique copiis, Bajoariam petiturus, ad Licum amnem venit, qui Bajoarios ab Alemanniis dividit. Cujus in ripa castris collocatis, priusquam provinciam intraret, animum ducis per legatos statuit experiri. Sed ille pertinaciter agere nec sibi vel genti utile ratus, regi se supplex permisit, obsides qui imperabantur dedit, inter quos et filium suum Theodonem, data insuper fide cum juramento, quod ab illius potestate ad defectionem nemini suadenti consentiret; sicque bello, quod quasi maximum videbatur futurum, celerrimus est finis impositus. Tassilo tamen postea evocatus ad regem, neque redire permissus est, neque provincia quam tenebat ulterius duci, sed comitibus est commissa. (V. Ann. a. 788.) Nam cum Tassilodux reus majestatis judicatus, capite dampnaretur, clementia regis vita sibi concessa, mutato habitu in monasterium missus est, filius quoque ejus Theodo detonsus monasticæ conversationi deputatus est. — (Vita.) His motibus ita compositis, Sclavis, qui nostra consuetudine Wilci, propria vero lingua Weletabi dicuntur, bellum illatum est, in quo Saxones, velut auxiliares inter ceteras nationes, quanquam ficta et minus devota obœdientia, militabant, unaque hac expeditione idem Sclavi ita sunt domiti, ut ulterius jussis non contrairent. — Maximum omnium quæ a Karolo gesta sunt bellorum preter Saxonicum huic bello successit, illud videlicet quod contra Avars sive Hunos susceptum est, quod ille et animosius quam cetera et longe majori apparatu administravit. Unam tamen per se in Pannoniam — nam hanc provinciam ea gens incolebat — expeditionem fecit, cetera filio suo Pippino ac prefectis provinciarum,

A comitibus etiam ac legatis perficienda commisit. Quæ cum ab his strenuissime fuissent impleta, octavo tandem anno idem bellum consummatum est. Quot prælia in eo gesta sint, quantumque sanguinis effusum, testatur Pannonia omni pene habitatore vacua et locus, in quo regia Cagani erat, ita desertus, ut ne vestigium quidem humanæ habitationis in eo appareat. Tota in hoc bello Hunorum nobilitas periit, tota gloria decidit, omnis pecunia et congesti ex longo tempore thesauri direpti sunt, neque ullum bellum contra Francos exortum humana potest memoria recordari, quo illi magis ditati et opibus aucti sint, quippe cum usque in id temporis pene pauperes viderentur. Tantum auri et argenti in regia repertum, tot spolia preciosa in præliis sublata, ut merito credi possit, hoc Francos Hunis jure abstulisse, quod Huni prius aliis gentibus injuste eriperunt. — *Descriptio* ¹¹²¹ *terræ Hunorum*: Terra quippe Hunorum, ut antiquorum temporum relatores testantur (*Mon. Sang.* II, 4), novem circulis, quos Teutonici haga dicunt, cingebatur, quorum singuli ita stipitibus quernis sive faginis vel abiegnis erant exstructi, ut de margine ad marginem viginti pedum spacium tenderetur in latum et totidem subrigerentur in altum, cavitas ¹¹²² autem universa aut durissimis lapidibus aut creta tenacissima repleteretur, porro superficies vallorum eorundem integerrimis cespitibus tegeteretur. Inter quorum confinia plantabantur arbusculæ, quæ, ut cernere solemus, abscisæ atque projectæ comas caudium foliorumque proferunt. De primo autem circulo usque ad secundum 20 miliaria Teutonica protendebantur, et inde similiter ad tertium, et ita usque ad nonum, quamvis ipsi circuli alius alio multo contractiores fuissent. Inter hos igitur aggeres ita vici villæque erant locatæ, ut de aliis ad alias vox humana posset audiri. Contra eadem vero ædificia inter inexpugnabiles muros portæ non satis lætæ erant constitutæ, per quas latrocinandi gratia non solum exteriores, sed etiam interiores solebant exire. De circulo quoque ad circulum sic erant possessiones ¹¹²³ et habitacula undique versum ordinata, ut clangor tubarum inter singula cujusque rei posset significativus ¹¹²⁴ adverti. Ad has ergo munitiones per ducentos et eo amplius annos, qualescumque omnium occidentaliū divitias congregantes, cum et Gothi et Wandali quietem hominum perturbarent, orbem occidentum pene vacuum dimiserunt. Quos tum invictissimus Karolus in annis octo ita perdomuit, ut de eis ne minimas quidem reliquias remanere permiserit. A Vulgaribus vero ideo manum retraxit, quia videlicet, Hunis extinctis, regno Francorum nichil nocituri viderentur. Porro prædam in Pannonia repertam per episcopos vel monasteria liberalissima divisione distribuit. (Erxn. *Vita Kar.*) Duo tantum ex proceribus Francorum eo bello perierunt. Hericus

VARIÆ LECTIONES.

¹¹²⁰ aragisus 1^b. ¹¹²¹ Hæc in margine rubro colore scripta sunt. 1. ¹¹²² civitas 4. ci civitas 9^c. ¹¹²³ possessiones 1. ¹¹²⁴ significantius 4. 5. 9^c. 10. 11.

dux Foro-Julianus in Liburnia juxta Tarsicam maritimam civitatem insidiis oppidanorum interceptus, et Geroldus Bajoariæ præfectus in Pannonia, cum contra Hunos præliaturus aciem strueret, incertum a quo, cum duobus tantum qui eum obequitantem ac singulos cohortantem comitabantur, interfectus est. Ceterum incruentum pene Francis bellum hoc fuit et prosperrimum exitum habuit, tametsi diutius sui magnitudine traheretur. Post quod et Saxonium sua prolixitate congruentem finem accepit. — Boemicum quoque et Lilonicum, quæ postea exorta sunt, durare non potuerunt, quorum utrumque ductu Karoli junioris celeri fine completum est. — Ultimatum contra Normannos qui Dani vocantur, primo pyriticam exercentes, deinde majori classe litora Galliae atque Germaniae vastantes, bellum susceptum est, quorum rex Godefridus adeo vana spe inflatus erat, ut sibi totius Germaniae promitteret potestatem; Fresiam quoque atque Saxoniam haut aliter atque suas provincias estimabat. Jam Abodritos vicinos suos in suam ditionem redegerat, jam eos sibi vectigales fecerat, jactabat etiam se brevi Aquisgrani, ubi regis comitatus erat, cum maximis copiis adventurum. Nec dictis ejus quamvis vanissimis omnino fides abnuebatur, quin potius aliquid tale inchoaturus, nisi festinata fuisset morte preventus, putabatur. Nam a proprio satellite, sive ut quidam verius estimant (*Mon. Sang.* II, 13), a proprio filio, cujus matrem abjecerat et aliam duxerat, interfectus, et suæ vitæ et belli a se inchoati finem fecit.

(*EINH. Vita Kar.*) Hæc sunt bella, quæ rex potentissimus per annos 46 — tot enim annis regnavit — in diversis terrarum partibus summa prudentia atque felicitate gessit, quibus Francorum regnum, quod post patrem Pippinum magnum quidem et forte suscepserat, ita nobiliter ampliavit, ut pene duplum reddiderit. Nam cum prius non amplius quam ea pars Galliae, quæ inter Rhenum et Ligerem fluvium oceanumque ac mare Balearicum jacet, et pars Germaniae, que inter Saxoniam et Danubium ac Salam fluvium, qui Thuringos et Sorabos dividit, postea incolitur a Francis qui orientales dicuntur, et præter hæc Alemanni atque Bajoarii, ad regni Francorum potestatem pertinerent: ipse per bella memorata primo Aquitaniam et Wasconiam totumque Pyrenæi montis jugum et usque ad Hyberum amnem, qui apud Novaros ¹¹²⁵ ortus et fertilissimos Hispaniæ agros secans, sub Tertosæ civitatis menia Balearico mari miscetur, deinde Italiam totam ab Augusta Prætoriam usque in Calabriam minorem, in qua Grecorum ac Beneventorum constat esse confinia, tum Saxoniam, quæ Germaniæ quidem magna pars est, et ejus, quæ a Francis incolitur, duplum in lato habere putatur, cum ei longitudine possit esse consimilis. deinde utramque Panno-

niam et appositam in altera Danubii ripa Daciam, Istriam quoque et Lyburniam atque Dalmatiam, exceptis maritimis civitatibus, quas ob amiciciam et junctum cum eo fœdus Constantinopolitanum imperatorem habere permisit, deinde omnes barbaras et feras nationes, quæ inter Rhenum ac Visulam flavios oceanumque ac Danubium positæ, lingua quidem pene similes, moribus vero atque habitu valde dissimiles, Germaniam incolunt, ita perdomuit, ut eas tributarias efficeret. Auxit etiam gloriam regni sui, quibusdam regibus ac gentibus per amiciciam sibi conjunctis. Adeo namque Adefonsum, Galiciæ atque Asturiciæ ¹¹²⁶ regem, sibi societate devinxit, ut is cum ad eum vel litteras vel legatos mitteret, non aliter se apud illum quam proprium suum appellari juberet. B Scottorum quoque reges sic habuit ad suam voluntatem per munificentiam inclinatos, ut cum nunquam nisi dominum, seque subditos et servos ejus pronunciarent. Cum Aaron rege Persarum, qui excepta India totum pene tenebat Orientem, talem habebat in amicicia concordiam, ut is gratiam ejus omnium qui in toto erant orbe regum ac principum amiciciæ præponeret, solumque honore ac munificentia sibi colendum judicaret. — Imperatores etiam Constantinopolitani, Nicephorus, Michael et Leo, ultro amiciciam et societatem ejus expetentes, complures ad eos misere legatos. Cum quibus tamen, propter susceptum a se imperatoris nomen, et ob hoc, quasi qui imperium eis preripere vellet, valde suspectum, fœdus firmissimum statuit, ut nulla C inter partes cujuslibet scandali remaneret occasio. Erat enim semper Romanis et Grecis Francorum suspecta potentia. Unde et illud Grecum exstat proverbium *των φραγκων φυλον κεχρισ, γυτονα ου κεχρισ*. — Qui cum tantus in ampliando regno et subigendis exteris nationibus existeret et in ejusmodi occupationibus assidue versaretur, opera tamen plurima ad regni decorem et commoditatem pertinentia diversis in locis inchoavit, quadam etiam consummavit; inter quæ præcipua non immerito videri possunt basylica sanctæ Dei genitricis Aquisgrani opere mirabili constructa, et pons apud Mogontiam in Rheno quingentorum passuum longitudinis; nam tanta est ibi fluminis latitudo. Qui tamen uno anno antequam decederet incendio conflagravit, nec refici potuit propter festinatum illius decessum, quanquam in ea meditatione esset, ut pro ligneo lapideum restitueret. Inchoavit et palatia operis egregii, unum haud longe a Mogontiaca civitate, juxta villam cui vocabulum est Ingelenheim, alterum Noviomagi super Vahalem fluvium. Præcipue tamen ædes sacras ubicumque in toto regno suo vetustate collapsas comperit, pontificibus et abbatibus, ad quorum curam pertinebant, ut restaurarentur, imperavit, adhibens curam per legatos, ut imperata perficerent. Talem eum in ampliando et tuendo simulque ordinando regno fuisse

VARIÆ LECTIONES.

¹¹²⁵ ita codd. ¹¹²⁶ Adefonsum atque Astrucie 1^b.

constat; ceterum, qualis in domestica cura fuisset, A dicatur. — Post mortem patris cum fratre regnum partitus tanta patientia simultates et invidiam ejus tulit, ut omnibus mirum videretur, quod ne ad iracundiam quidem ab eo provocari potuisset. Deinde cum matris hortatu filiam Desiderii regis Longobardorum duxisset uxorem, post annum repudiavit eam, et Hildigardam de gente Suavorum, precipuæ nobilitatis feminam, in matrimonium accepit, de qua filios tres, Karolum videlicet ac Pippinum et Ludovicum, totidemque filias, Ruothrudem et Berhtam et Gislam, genuit. Habuit et alias tres filias, Theoderatam et Hiltrudam et Ruothidem, duas de Fastrada uxore, quæ de orientalium Francorum, scilicet Germanorum, gente erat, terciam de concubina quadam. Defuncta Fastrada, Luitgardam Alamannam duxit, de qua liberos non habuit. Post ejus mortem tres habuit concubinas, Gersuindam Saxonici generis, de qua ei filia nomine Adeltrud nata est, Regenam, quæ ei Druogonem et Hugonem genuit, Adelindam quoque, quæ Theodericum procreavit. — Mater quoque ejus Bertrada in magno apud eum honore consenuit; colebat enim eam cum magna reverentia, ita ut nulla unquam invicem sit exorta discordia, nisi in divortio filia regis Desiderii, quam illa suadente acceperat. Decessit tandem post mortem Hiltigardæ, cum jam tres nepotes suos totidemque neptes in filii domo vidisset. Quam ille in eadem basylica qua pater situs est, apud Sanctum Dionisium magno cum honore fecit humari¹¹²⁷. — Erat ei unica soror nomine Gisa, a puellaribus annis religiosæ conversationi mancipata, quam similiter ut matrem magna coluit pietate, quæ etiam paucis ante obitum illius annis, in eo quo conversata est monasterio decessit. — Liberos suos ita censuit instituendos, ut tam filii quam filia primo liberalibus studiis, quibus et ipse operam dabat, erudirentur, tum filios, cum primum ætas patiebatur, more Francorum equitare, armis ac venatibus exerceri fecit, filias vero laneficio assuescere, coloque ac fuso, ne per otium torperent, operam impendere, atque ad omnem honestatem erudiri jussit. Ex his omnibus duos tantum filios et unam filiam, priusquam moreretur, amisit, Karolum, qui major natu erat, et Pippinum, quem regem Italiae prece-
rat, et Ruothrudem, quæ filiarum ejus primogenita et a Constantino Grecorum imperatore, filio Leonis et Hyrene fuerat desponsata. Quorum Pippinus unum filium Bernhardum, filias autem quinque superstites reliquit, in quibus rex pietatis suæ precipuum documentum ostendit, cum nepotem patri succedere et neptes inter filias suas educari fecit. Filiorum ac filiarum tantam¹¹²⁸ in educando curam habuit, ut nunquam domi positus sine ipsis cœnaret, nunquam iter sine illis faceret. Adequitabant ei filii, filia vero pone s quebantur, quarum agmen

extremum ex satellitum numero ad hoc ordinati tuebantur. Quæ cum pulcherrimæ essent et ab eo plurimum diligenterentur, mirum dictu, quod nullam earum cuiquam aut suorum aut exterorum nuptum dare voluit, sed omnes secum usque ad obitum suum in domo sua retinuit, dicens, se earum contubernio carere non posse, ac propter hoc, licet alias felix, adversæ fortunæ indignitatem expertus est; quod tamen ita dissimulavit, acsi de eis nulla unquam alicujus probri suspicio exorta vel fama dispersa fuisset. — Erat ei filius nomine Pippius ex concubina editus, cujus inter ceteros mentionem facere distuli, facie quidem pulcher, sed gibbo deformis. Is cum pater bello cum Hunis suscepto in Bajoaria hiemaret, cum quibusdam e primoribus Francorum, qui eum vana regni promissione illexerant, adversus patrem conjuravit. Quem post fraudem detectam et conjuratorum dampnationem, detonsus, in cœnobio Prumia religiosæ vitæ jam volentem vacare permisit. Facta est et alia prius contra eum in Germania valida conjuratio, cujus auctores partim luminibus orlati, partim incolomes, omnes tamen exilio deportati sunt, neque ullus ex eis interfectus est, nisi tres tantum, qui cum se, ne comprehenderentur, strictis gladiis defenderent, aliquos etiam occidissent, quia aliter coerceri non poterant, interempti sunt. Harum tamen conjurationum Fastradæ reginæ crudelitas causa et origo dicitur extitisse, et idcirco in ambabus contra regem conspiratum est, quia uxoris crudelitati consentiens, a suæ naturæ benignitate ac mansuetudine videbatur exorbitasse. Ceterum per omne suæ vitæ tempus ita cum summo omnium amore atque favore domi et foris conversatus est, ut nunquam ei vel minima injustæ credulitatis nota a quoquam fuisset objecta. Amabat peregrinos et in eis suscipiendis magnam habebat curam, adeo ut eorum multitudo non solum palatio, verum etiam regno non immerito videretur onerosa. Ipse tamen præ magnitudinæ animi hujuscemodi pondere¹¹²⁹ minime gravabatur, cum etiam ingentia incommoda laude liberalitatis ac bonæ famæ mercede compensaret. — Corpore fuit amplo atque robusto, statura eminenti, quæ tamen non excederet — nam septem suorum pedum proceritatem ejus constat habuisse mensuram — apice capitis rotundo, oculis pregrandibus ac vegetis, naso paululum in mediocritatem excedenti, canicie pulchra, facie læta et hylari, unde formæ auctoritas ac dignitas tam stanti quam sedenti plurima acquirebatur. Quanquam enim cervix obesa et brevior venterque videretur projectior, tamen hæc ceterorum membrorum celabat æqualitas. Incessu erat firmo, totaque corporis habitudine virili, voce clara quidem, sed quæ minus corporis formæ conveniret, validudine prospera, præter quod antequam decederet per quatuor annos crebro febribus corri-

VARIE LECTIONES.

¹¹²⁷ humare *corr.* hamari 1. ¹¹²⁸ tantum (*corr.* tantam?) 1. tantum 9c. 10. El. ¹¹²⁹ onere 5

piebatur, ad extremum etiam uno pede claudicabat. Erat eloquentia copiosus et exuberans, poteratque quicquid vellet apertissime exprimere; nec patrio sermone contentus, etiam peregrinis linguis ediscendis operam dabat, in quibus Latinam ita didicit, ut ea ac patria lingua orare sit solitus, Grecam vero melius intellegere quam pronunciare poterat. Artes liberales studiosissime coluit, earumque doctores plurimum veneratus, magnis extulit honoribus. In discenda grammatica Petrum Pisanum diaconem senem audivit, in ceteris disciplinis Albinum cognomento Alwinum, item diaconum de Britannia, virum undecumque doctissimum, preceptorem habuit, apud quem et rethoricæ et dialecticæ, precipue tamen astronomicæ ediscendæ plurimuræ et temporis et laboris impertivit. Discebat et artem computandi, et intentione sagaci siderum cursum curiosissime rimabatur. Temptabat et scribere, tabulas et codicillos ad hoc in lecto sub cervicalibus circumferre solebat, ut cum vacuum tempus esset, manum litteris effligandis assuesceret; sed parum successit labor preposterus ac sero inchoatus. Assidue exercebatur equitando ac venando, quod illi gentilicium erat, quia vix ulla in terris natio invenitur, quæ in hac arte Francis possit cœquari. Delectabatur etiam vaporibus aquarum naturaliter calentium, frequenti natatu corpus exercens, cujus adeo peritus fuit, ut nullus ei juste valeat anteferri. Ob hoc etiam Aquisgrani regiam extruxit, ibique extremos vitæ annos usque ad obitum perpetim duxit. — In cibo et potu erat temperans, sed in potu temperantior, ita ut super cœnam raro plus quam ter biberet; cibo non adeo abstinere poterat, ut sepe quereretur, noxia suo corpori esse jejunia. Convivabatur rarissime, et hoc precipuis tantum festivitibus, tunc tamen cum magno hominum numero. Cœna cottidiana quaternis tantum fereulis prebebatur, preter carnem assam, quam venatores veribus inferre solebant, qua ille libentius quam ullo alio cibo vesceretur. Inter cœnandum aut aliquod acroma aut lectorem audiebat. Legebantur ei hystoriæ et antiquorum res gestæ, delectabatur etiam libris sancti Augustini, precipueque his qui de civitate Dei pretitulati sunt. — Circa pauperes sustentandos et gratuitam liberalitatem, quam Greci

A etoritate, et ecclesia sancti Petri per illum non solum tuta ac defensa, sed etiam suis operibus pre omnibus æcclesiis esset ornata atque ditata. Quam cum tanti penderet, tamen intra 46 annorum quibus regnaverat spacium quater tantum illo votorum solvendorum ac supplicandi causa profectus est. Ultimi adventus sui non solum hæ fuerunt causæ, verum etiam quod Romani Leonem pontificem multis affectum injuriis, erutis scilicet, ut quidam dicunt, oculis, linguaque amputata, fidem regis implorare compulerunt. Idcirco Romam veniens propter reparandum, qui nimis conturbatus erat, æcclesiæ statum, ibi totam hiemis tempus extraxit. Quo tempore imperatoris et augusti nomen accepit, quod primo in tantum aversatus est, ut affirmaret, se eodie, quamvis precipua festivitas esset, æcclesiam non intraturum, si prescire potuisset pontificis consilium. Invidiam tamen suscepti nominis, Romanis imperatoribus super hoc indignantibus, magna tulit patientia, vicitque eorum contumaciam magnanimitate, qua eis procul dubio longe prestantior erat, mittendo ad eos crebras legationes et in epistolis fratres eos appellando. Post susceptum imperiale nomen cum adverteret multa legibus populi sui deesse — nam Franci duas habent leges, in plurimis locis valde diversas —, cogitavit, quæ deerant addere, et discrepantia unire, prava quoque ac perperam prolata corrigere; sed de his nichil aliud ab eo factum est, nisi quod pauca capitula et ea imperfecta legibus addidit. Omnium tamen nationum, quæ sub ejus dominatu erant, jura, quæ scripta non erant, scribi ac litteris mandari fecit; item barbara et antiquissima carmina, quibus veterum regum actus et bella canebantur, scripsit et memoriæ mandavit. Inchoavit et grammaticam patrii sermonis; mensibus etiam juxta propriam linguam vocabula imposuit, qui ante id temporis apud Francos partim Latinis, partim barbaris nominibus pronunciabantur, et Januarium appellavit wintermanoth, Februarium hornung, Martium lencinmanoth, Aprilem ostermanoth, Maium vunnemanoth, Junium brahmanoth, Julium howimanoth, Augustum armanoth, Septembrem witemanoth, Octobrem windemanoth, Novembrem herbistmanoth, Decembrem heilicmanoth. Item ventos 12 propriis appellationibus insignivit, cum prius non amplius quam vix quatuor ventorum vocabula possent inveniri. Et subsolanum vocavit osterwint, eorum ostsundroni, euroaustum sundostroni, austrum sundroni, austroafricanum sundwestroni, africanum westsundroni, zephyrum westroni, chorum westnordroni, circium nordwestroni, septentrionem nordroni, aquilonem nordostroni, vulturum ostnordroni. — Religionem christianam, qua ab infantia fuerat imbutus, sanctissime et cum summa pietate excoluit, ac propter hoc plurimæ pulchritudinis basylicam Aquisgrani extruxit auroque et argento et luminaribus atque ex ære solido cancellis et januis adornavit. Ad cujus structuram cum columnas et marmora aliunde habere non posset, Ro-

na atque Ravenna devchenda curavit. **A** Ecclesiam mane et vespere, item nocturnis horis et sacrificii tempore, quoad validudo eum permiserat, impigre frequentabat, curabatque magnopere, ut omnia quæ in ea gerebantur cum maxima fierent honestate, edituos creberrime commonens, ne quid indecens aut sordidum vel inferri vel in ea remanere permitterent. Sacrorum vasorum ex auro et argento vestimentorumque sacerdotalium tantam in ea copiam procuravit, ut in sacrificiis celebrandis ne janitoribus quidem, qui ultimi ordinis sunt, privato habitu ministrare necesse fuisset. — Legendi atque psallendi disciplinam diligentissime emendavit; erat enim utriusque admodum eruditus, quanquam ipse nec publice legeret, nec nisi summis et in commune cantaret. (*Monach. Sangall.* 1, 5, 7.) Fuit autem consuetudo, ut in basylica ejus magister scolæ designaret pridie singulis, quod responsorium quis cantare deberet in nocte; lectiones vero nullus cuiquam recitandas injunxit, nullus ad terminum vel ceram imposuit, vel unguibus saltem quantulumcumque signum impressit; sed cuncti omnia quæ legenda erant ita sibi nota facere curarunt, ut quando inopinate legere juberentur, irreprehensibiles apud eum invenirentur. Digito autem vel baculo porrecto vel ex latere suo ad procul sedentes aliquo directo, demonstravit quem legere voluisset. Finem vero lectionis sono gutturis designavit; ad quem universi ita intente suspensi sunt, ut sive finita sententia, sive in media distinctione, sive subdistinctione significaret, nullus sequens superius aut inferius incipere presumeret, quantumcumque incongrua finis aut initium viderentur; et hoc modo factum est, ut etiam si non intelligerent, omnes in ejus palatio lectores optimi fuissent. Nullus alienus, nullus etiam novus, nisi legere sciens et canere, chorum ejus ausus est intrare.

Extremo * vero tempore cum jam et morbo et senectute premeretur, evocatum ad se Ludewicum filium suum Aquitaniæ regem, qui solus filiorum Hildigardæ reginæ supererat, congregatis sollempniter de toto Francorum regno primoribus (*EINH. Vita. Kar.*), cunctorum consilio consortem sibi totius regni et imperialis nominis heredem constituit; impositoque capiti ejus diademate, imperatorem et augustum jussit appellari. Susceptum est hoc ejus consilium ab omnibus qui aderant cum magno favore; nam divinitus ei propter regni utilitatem videbatur inspiratum; auxitque majestatem ejus hoc factum, et exteris nationibus non minimum terroris incussit. — Dimisso deinde in Aquitaniam filio, ipse more solito, quamvis senectute confectus, non longe a regia Aquæ nisi venatum proficiscitur, exactoque in hujuscemodi negotio quod reliquum erat autumnii, circa Kalendas Novemb. Aquasgrani revertitur. Cumque ibi hiemaret, mense Januario febre valida

corruptus, decubuit, statimque, ut in febribus solebat, cibi abstinentiam sibi indixit, arbitratus hac continentia morbum posse depelli vel certe mitigari. Sed accedente ad febrem lateris dolore, quem Greci pleurisin dicunt, illoque adhuc inedia retinente neque corpus aliter quam rarissimo potu sustentante, septimo postquam decubuit die, sacra communione percepta, decessit, anno ætatis suæ 72° et ex quo regnare cœperat 46°, indict. 7 ¹¹³⁰, 5 Kal. Febr., hora diei tertia. Cujus corpus more solemniter lotum et curatum, maximo totius populi luctu æcclesie illatum atque humatum est. Dubitatum est primo, ubi reponi deberet, eo quod ipse vivus de hoc nihil precepisset. Tandem omnium animis sedit, nusquam honestius eum tumulari posse, quam in ea basylica, quam ipse propter amorem Dei et domini nostri Jhesu Christi, et ob amorem sanctæ et æternæ virginis genitricis ejus, proprio sumptu in eodem vico construxit. In hac sepultus est eadem die qua defunctus est, arcusque supra tumulum deauratus cum imagine et titulo exstructus est. Qui titulus hoc modo descriptus est: *Sub hoc conditorio situm est corpus Karoli magni atque orthodoxi imperatoris, qui regnum Francorum nobiliter ampliavit et per annos 46 feliciter rexit.*

* *E. pergir* : Idem vero imperator cum jam morbo, etc.

* Stephanus ¹¹³¹ papa 94us sedit annos 3, menses 5, dies 28.

* *D. E. addunt* : Rome Paulo — scandalo. Hoc per zelum — privato. et post 28 : Illic tam — crisma, Venerationem s. i. c. e. p. a. ex *Sigeb. a. 767 et 768.*

Anni Constantini. Karoli.

28. 1. Anno dominicæ incarnationis 769, Karolus Magnus, Pippini filius, diviso post patrem regno, cum fratre (cf. *Chr. W.*) Karlomanno regnare cœpit, et 46 regnavit annis, tribus cum fratre, 43 solus postea (*EINH. Ann.*). Cujus anno primo Hunoldus quidam Aquitaniam, quæ in sortem Karoli cesserat, invasit, et provincialium animos ad concitanda nova excitans, bellum, quod pater ejus Pippinus occiso Walfario consummasse visus est, renovavit. Contra quem Karolus profectus, fratris auxilium postulavit; sed impredientibus malis hominibus, habere non potuit; colloquio tamen cum eo habito, ad persequendum Hunoldum profectus est, eumque, ad Lupum Wasconicæ ducem fugitivum missa legatione, recepit cum uxore sua, ipsoque Lupo cum tota Wasconia sibi obediente, regressus est.

29. 2. A. D. 770. Karolus rex habuit generalem conventum in Wormacia civitate. Bertrada vero, mater regum, cum Karlomanno ¹¹³² minore filio apud Salussam locata, pacis causa in Italiam proficiscitur, peractoque negotio pro quo ibat, adoratis etiam Romæ sanctorum apostolorum liminibus, ad

VARIÆ LECTIONES.

¹¹³⁰ Indict. 7. eadem manu superscripta sunt 1.

¹¹³¹ Stephanus — 28. post add. 1. ¹¹³² Karlomanno.

filiis regreditur. — (*Chr. W.*) Corpus sancti Othmari in insula qua defunctus est per decem annos incorruptum reperitur, ablatumque in basylica sancti Galli sepelitur.

50. 3. (*EINH. Ann.*) A. D. 771. Karlomannus in villa quæ dicitur Salmonciacus defunctus est 2 Non. Decemb., et Karolus rex ad capiendum ex integro regnum animum intendens, Carbonacum villam venit, ibique Willibarius episcopus Sedunensis et Folradus presbiter aliique plures sacerdotes, comites etiam atque primates fratris sui ad eum venerunt, uxor vero Karlomanni cum filiis et parte optimatum ad Italiam profecta est.

31. 4. A. D. 772. Rex Karolus, congregato Wormaciæ generali conventu, Saxoniam bello aggredi statuit, eamque sine mora ingressus, cunctaque ferro et igni depopulatus, Eresburg castrum cepit, idolum, quod a Saxonibus Irminsul vocabatur, evertit. In cujus destructione cum in eodem loco per triduum moraretur, contigit, ut propter continuam cæli serenitatem, exsiccatis omnibus illius loci rivis et fontibus, aqua ad bibendum inveniri non posset. Sed subito divinitus, ut creditur in cuiusdam torrentis concavo tanta vis aquæ eruperat, quiescentibus cunctis tempore meridiano, ut omni exercitui sufficeret. Tunc rex, idolo destructo, Wisaram fluvium accessit, ibique acceptis a Saxonibus duodecim obsidibus, recessit. Adrianus ¹¹³³ papa 95us ordinatus sedit annos 24.

52. 5. A. D. 773. * Adrianus papa, cum insolentiam Desiderii regis et oppressionem Longobardorum ferre non posset, legationem ad Karolum mittens, opem ejus imploravit. Qui collecto exercitu veniens, Desiderium intra Ticinum obsedit, totumque hibernum tempus multa moliendo in hac obsidione consumpsit. — Dum hæc in Italia geruntur, Saxones, nacta occasione pro absentia regis, contiguos sibi Hassorum terminos populantur; venientesque in locum qui Friteslar nominatur, æcclesiam a beato Bonifacio dedicatam incendere moliti sunt (*A. Laur.*), quam ipse sanctus martyr per spiritum prophetiæ nunquam incendio violari predixit. Cumque multa vi eam incendere conarentur, apparuerunt quibusdam et e christianis atque paganis duo juvenes in albis, qui eam protexerunt ab igne; nutuque divino immisso terrore, omnes in fugam conversi sunt, nemine extrinsecus persequente. Inventus est autem postea unus ex eisdem Saxonibus mortuus juxta æcclesiam ipsam genibus acclivis, ligna et ignem habens in manibus, et quasi ore flans ad incendendam eandem basylicam. (*EINH. Ann.*) At rex dimisso ad obsidionem et expugnationem Ticini exercitu, orandi gratia Romam proficiscitur, peractisque votis, ad exercitum reversus, fatigatam longa obsidione civitatem ad deditionem compulit; quam ceteræ civitates secutæ, regis se potestati subdiderunt. Et rex, subacta ac pro tempore ordinata Italia, in Fran-

A ciam revertitur, captivum ducens Desiderium regem. Adalgis vero, filius ejus, in Greciam ad Constantinum imperatorem, diffidens rebus patriæ, se contulit, ibique in patriciatus honore vitam finivit. *1

* 1 11 addit: Eo anno Hirene piissima una cum Constantino gloriose divinitus imperium accepit. Primo hujus imperii anno cum Constantinus 10 esset annorum, homo quidam in longis Thrace muris fodiens, invenit arcam lapideam. Quam cum expurgasset et revelasset, repperit virum in ea jacentem, et literas arte conglutinatas, continentes hæc: « Christus nascetur ex Maria virgine, et credo in eum. Sub Constantino vero et Hirene imperatoribus, o sol, iterum me videbis. » *cf. a. 782. n.*

** D. E. addunt: Adrianus papa (Hic D.) ad — solidavit. *ex Sigeb. a. 772. et perquut: Idem papa, etc.*

B 53. 6. A. D. 774. Karolus domum regressus, priusquam Saxones eum venisse sentirent, tripertitum in eorum regiones misit exercitum, qui direptionibus et incendiis cuncta vastantes, compluribus qui resistere conati sunt interfectis, cum ingenti preda regressi sunt.

54. 7. A. D. 775. Karolus rex consilio habito decrevit Saxoniam ingredi et in ea tam diu perseverare, dum aut christianæ religioni subderentur aut omnino tollerentur. Totis ergo regni viribus Saxoniam petens, primo impetu Sigiburgum castrum, in quo Saxonum præsidium erat, cepit, Eresburgum castrum a Saxonibus destructum munivit, in eoque Francorum præsidium posuit, multaque strage facta, obsides ab eis et Westfalais accipiens, regressus est. — Corpora sanctorum Gordiani et Epimachi de Roma in Alamanniam translata sunt. — (*Chr. W. — II. m.*) Constantinus imperator, filius Leonis, persecutor christianorum et æcclesiarum legisque destructor, obiit.

* destructor plaga pessimi — miserabiliter moritur. D. E. *ex Sigeb. a. 776.*

Anno dominicæ incarnationis 776, ab Urbe autem condita millesimo 527, Leo, filius Constantini persecutoris, 71° loco ab Augusto, Romanum suscepit imperium, regnavit que annis 5. Hic ad breve tempus visus est pius esse sanctæque Dei genitricis ac monachorum amicus; unde et metropolitanos ex monachis in primis sedibus collocavit, multosque ordines in urbe bene ampliavit. Quapropter principes omnes cum multitudine populi copiosa ingredienti, petierunt filium ejus Constantinum imperatorem. Qui cum diceret, illum sibi unicum esse et parvulum, seque vereri pro hoc, si forte sibi contingeret quod humanum est, illum ab eis interfici et alium promoveri, juraverunt ei omnes, se non admissuros alios imperatores præter Leonem et Constantinum et ex semine ipsorum, et hoc scripto confirmaverunt. Et sic in sancto die paschæ coronatus est imperator. — Leo autem cum regnaret annos quinque, mortuus est, et regnavit filius ejus Constantinus pro eo cum Hirene matre sua.

VARIÆ LECTIONES.

¹¹³³ Adrianus — 24. in margine scripta exhibet 1, hoc loco D. E., ad finem a. 771. 5. desunt 4. 9.

Anni Ann
Leonis. Karoli

1. 8. (EINH. Ann.) Primo autem anno Leonis, qui est octavus Karoli, nunciatur eidem Karolo, Ruotgaudum ¹¹²⁵ Longobardum, quem ipse Foro-Julien-sibus ducem dederat, novas res in Italia meditari, et complures civitates ad eum defecisse. Quo statim tendens, Ruotgaudum interfecit, civitates quæ a se defecerant recepit, impositisque Francorum presi-diis, rediit, et statim audiens Saxones rebellasse, illuc tetendit; sed inveniens eos denuo supplices, veniam dedit, baptizatisque qui volebant, et obsi-dibus acceptis, iterum in Franciam regressus est.

2. 9. A. D. 777. Karolus rex, habito concilio in loco qui Paderbrunno vocatur, iterum Saxoniam in-travit, omnesque fallaciter devotos invenit. Cuncti quippe ad eum venerunt preter Witikindum, unum ex primoribus Westfalorum, qui multorum sibi con-scious facinorum, regem timuit et ad Sigefridum Da-norum regem cum paucis profugit. Ceteri qui vene-rant in tantum se regis potestati permiserant, ut ea conditione veniam tunc mererentur, quatinus, si ul-terius sua statuta violarent, patria et libertate priva-rentur. Baptizata est autem et multitudo magna, quæ se, licet falso, christianam fore promiserat.

3. 10. A. D. 778. Karolus rex partes Hispaniæ pe-tens, quasdam urbes subegit, obsides a Sarracenis accepit; sed in regressu fraude Wascouum plerique aulicorum per insidias interfecti sunt. Interea Saxo-nes comperto quod tam longe recessisset, sumptis C armis, Rhenum usque profecti sunt; sed cum an-nem transire non possent, quicquid a Tuicio civitate us-que ad fluvium Mosellam vicorum villarumque fuit, ferro et igni populati sunt; nullum discrimen sexus aut ætatis ira hostis lecerat, ut liquido appareret, eos non predandi, sed ulciscendi se gratia terminos Francorum introisse. Quod cum rex Autisiodoro po-situs audisset, orientales Francos et Alamannos ad propulsandos eos continuo misit. Quorum adventum Saxones audientes, recesserunt; sed illi eos e vesti-gio secuti, invenerunt eos in partibus Hassorum su-per fluvium Adernam; statimque in ipso fluminis vado illos adorti, tanta cede straverunt, ut ex in-genti multitudine vix pauci redierint.

4. 11. A. D. 779. Venit ad Karolum Hiltibrandus D dux Spolitanus cum magnis muneribus in villa Wir-ciniaco; quem ille benigne suscepit, donatumque in suum ducatum remisit; ipse vero animo in Saxo-niam tendens, Rhenum in eo loco qui Lippia voca-tur cum exercitu trajecit. Cui cum Saxones in eo loco qui Buohholz dicitur resistere temptarent, vi-cti fugatique sunt; et rex Westfalorum regionem in-gressus eos omnes in deditioem accepit; indeque ad Wisaram veniens, castra posuit; ibi Angrarii et Ostfalai obsides dederunt et sacramenta juraverunt. Quibus peractis, rex Wormaciam in liberna se re-cepit.

A 5. 12. A. D. 780. Karolo Saxoniæ venienti om-nes orientalium partium Saxones occurrerunt, mul-tique de populo baptizati sunt; veniensque in locum ubi Hora et Albia confluunt, ordinavit res tam Sa-xonum quam Sclavorum; reversusque in Franciam, habito consilio, Romam causa orationis cum uxore sua Hiltigarda et liberis perrexit, et natale domini Papiæ celebravit. — Leo imperator obiit.

(II. m. coll. LINH. Vita c. 19.) Anno dominicæ in-carnationis 781, Urbis autem conditæ millesimo 532, Constantinus, filius Leonis, 72° loco ab Augusto, cum matre sua Hyrene regnum suscepit, et annos 17 regnavit. Huic filia Karoli et Hiltigardis reginæ Ruothtrudis desponsata fuerat, sed mater ejus aliam ei invito conjungebat.

B Anni Anni.
Constantini. Karoli.

1. 13. (EINH. Ann.) Cujus anno primo Karolus Romam veniens, ab Adriano papa honorifice suscipitur; et cum ibi sanctum pascha celebraret, bap-tizavit idem pontifex filium ejus Pippinum, cumque de sacro fonte suscepit, et ungens eum in regem Ita-liæ, imposuit ei coronam, fratrem vero ejus Lude-wicum in regem Aquitaniæ unxit, ipsique coronam imposuit. Rex vero Roma digrediens, Mediolanum venit, ibique baptizata est filia ejus Gisela ab archi-episcopo Thoma, et ab eodem est de sacro fonte le-vata. Misit autem Adrianus papa Formosum et Da-masum episcopos cum legatis regis, Richolfo dia-cono et Eberhardo pincernarum magistro, ad Tas-silonem ducem, ut commonerent eum de juramento, quod Pippino et filiis ejus olim juraverat. Qui ve-nientes, cor ejus emollierunt, ut cum eis Worma-ciam ad regem veniret, datisque 12 obsidibus ¹¹²⁸, regi fidelitatem juraret; sed ubi domum rediit, non diu in fide permansit.

2. 14. A. D. 782. Karolus in Saxoniam eundem et ibi ut in Francia quotannis generalem conventum censuit habendum; trajectoque apud Coloniam Rhe-no, ad fontem Lippiæ venit, ibique positis castris, inter cetera negotia legatos Sigifridi regis Danorum, et quos Caganus et Jugurru principes Hunorum quasi pacis causa miserunt ad se, audivit et absol-vit. Cumque soluto conventu in Franciam redisset, Witikindus in patriam reversus, Saxones rebellare persuasit. Nunciatum est autem regi, quod Sorabi Selavi, qui campos inter Albiam et Salam jacentes incolunt, in fines Thuringorum ac Saxonum sibi confines depredandi causa ¹¹³⁶ fuissent ingressi. Contra quos cum tres ministros suos cum orienta-libus Francis direxisset, illi Saxonum audientes motum, ad illos diverterunt; sed incaute agentes, a Saxonibus circumventi et pene omnes occisi ¹¹³⁷ sunt. Ad quam rem examinandam cum rex venisset, omnes Witikindum hujus sceleris auctorem procla-maverunt; sed illum, qui aufugit, tradere non va-lentes, ex aliis quia ei consenserunt usque ad quatuor

VARIE LECTIONES.

¹¹²⁵ ruotgaudum corr. ruotgaudum I. ¹¹²⁸ obsidionibus I. ¹¹²⁸ causi I. ¹¹³⁷ interfecti D. E.

milia et quingentos tradiderunt, qui omnes una die A jussu regis decollati sunt.*

D. E. *addunt*: Constantinopolim quidam lapideam arcam invenit et in ea virum jacentem cum hac scriptura: « Christus nascetur ex Maria virgine et credo in eum; sub Constantino et Hyrene imperatoribus, o sol, iterum me videbis. » *ex Sigeb.*

3. 15. A. D. 785. Cum ad expeditionem Saxoniam rex se preparasset, antequam moveret exercitum, Hiltigardis regina, uxor ejus, obiit 2 Kalend. Mai, in quibus tunc erant vigiliæ ascensionis. Cujus funeri cum solempni more justa persolveret, Saxoniam tetendit, pugnansque cum eis in loco qui Theotmelli vocatur, vicit eos; indeque ad Paderbrunnen veniens, audivit eos in finibus Westfalorum iterum paratos ad pugnam; ad quos tendens, eadem qua prius felicitate cum eis dimicavit. Inde reversus in Franciam, duxit uxorem filiam Ratolfi comitis de orientali Francia nomine Fastradam, de qua habuit filias duas. — Eodem anno defuncta est bonæ memoriæ Berhtrada regina, mater regis, 4 Idus Julii.

4. 16. A. D. 784. Karolus, transjecto Rheno in loco ¹¹³⁸ qui Lippeheim vocatur, pagos Westfalorum vastavit; veniensque ad Wisaram, eum inundatio aquarum transitum negaret, dimisit filium suum Karolum in finibus Westfalorum, ipseque per Thuringiam divertens, depopulatus est partes quæ sunt circa Albiam, reversusque est in Franciam. Saxones vero congregati pugnabant cum filio ejus Karolo; sed ille, magna cede facta, cum victoria rediit ad patrem Wormaciam.

5. 17. A. D. 785. Wilikint et Abbio ex Transalbiana regione venerunt ad Karolum regem apud Attiniacum, adducente Amalwino ¹¹³⁹ aulicorum uno, ibique in gratiam recepti, baptizati sunt; quievitque Saxonice perfidiæ pervicacitas per aliquot annos.

6. 18. A. D. 786. Audiens rex, Anglos et Saxones Britanniam invasisse (229-30), misit illuc cum exercitu Audolfum, prepositum mensæ regiæ. Qui veniens, perfidæ gentis contumaciam cito repressit, acceptosque obsides cum plurimis populi primoribus Wormaciam ad regem adduxit. Rex autem, pace undique parta, statuit Romam ire, et partem Italiæ, quæ est circa Beneventum, suæ potestati subicere, cujus majorem partem, capto Desiderio, jam sibi subdiderat. Veniens igitur in Italiam, natale Domini celebravit apud Tusciæ civitatem Florentiam.

7. 19. A. D. 787. Karolus rex Romam veniens, honorifice susceptus est ab apostolico Adriano; moratusque ibi per aliquot dies, cum eodem pontifice Beneventum contendit. Quod audiens Aragisus dux Beneventorum, misit ad regem filium suum Rumoldum cum magnis muneribus, rogans, ne terram illam intraret. Quod ille abnuens et Rumoldum se-

cum detinens, Capuam venit; indeque bellum gesturus, castra ibi posuit. Aragisus vero, relicta Benevento, quæ caput est illius terræ, Salernum se quasi munitiorem contulit; missaque legatione, utrosque filios suos regi obtulit, promittens se per omnia obediturum, tantum ne ad conspectum ejus venire cogeretur. (EINH. *Vita Kar. — Ann.*) Cujus precibus rex annuens, minorem filium nomine Grimoldum secum retinuit, majorem patri remisit. Accepit insuper a populo obsides 11, misitque legatos, qui et ipsum ducem et omnem populum Beneventanum sacramento confirmarent. Ipse post hæc cum legatis Hyrenæ et Constantini filii ejus, qui propter petendam filiam suam missi fuerant, locutus est, illisque dimissis, Romam reversus, sanctum pascha ibi cum magna hylaritate celebravit. Tunc venerunt ad papam legati Tassilonis ducis, Arnepiscopus et Hunricus abbas, rogantes, ut inter se et regem mediator pacis fieri dignaretur. Quod cum ille obnixè faceret et rex se id velle diceret, interrogati missi, quo pacto pacem firmare vellent, responderunt, sibi super hæc nichil imperatum fuisse. Unde papa commotus, quasi fallaces ac fraudulentos anathemate statuit feriendos, si a fide olim regi promissa discederent; hocque duci remandans, hos infecta pace remisit. Apostolicus autem et rex invicem sibi valedicentes discesserunt, acceptaque benedictione, rex in Franciam rediit, et filios ac filias cum uxore sua Fastrada Wormaciæ invenit. Ibi ergo habito generali conventu, coram optimatibus suis omnia quæ facta sunt in itinere suo narravit, eorumque consilio legatos misit ad Tassilonem (A. *Laur.*), qui experirentur, si apostolici jussis obcedere sibi que fidem servare disponderet. (EINH. *Ann.*) Quo jussa contempnente, statuit rex tripertito exercitu Bajoariam petere, et filio suo Pippino cum Italicis copiis in Tridentinam vallem conflente, Saxonum vero atque orientalium Francorum exercitu super Danubium in loco qui Pheringa dicitur conveniente, ipse cum exercitu quem adduxerat super Licum fluvium in civitatis Augustæ suburbio considebat. Videns autem Tassilo se undique circumfusum, ad regem supplex venit, veniamque de ante gestis sibi dari rogavit. Rex autem, ut semper erat mitis, deprecanti pepercit, acceptoque ab eo filio ejus Theodone cum aliis 12 obsidibus, in Franciam rediit.

8. 20. (A. *Laur.* et EINH.) A. D. 788. Karolo apud Ingilnheim pascha celebrante et generale concilium habente, Tassilo dux, sicut et ceteri regni primates, advenit, sed a Bawariis accusatus, quod post datos proxime obsides fidem non servaverit, sed suadente uxore sua Liutburga, Desiderii Longobardorum regis filia, Avars in dissipationem regni vocaverit

VARIÆ LECTIONES.

¹¹³⁸ in l. *superscripta sunt* 1. ¹¹³⁹ amalwico 1°.

NOTÆ

(229-50) Valde Ekkehardus hoc loco Einhardi narrationem turbavit

multaque alia hostiliter et dixisse et fecisse, cum hæc negare nequiret, majestatis reus judicatus est. Et dum omnium ore capitali damnaretur sententia, rex ob amorem Dei, et quia consanguineus ejus erat, liberare eum cupiens, interrogavit, quid jam agere vellet. Ille autem rogans licentiam sibi dari pro peccatis pœnitendi, tonsuratur, et in monasterium missus est. Similiter et filius ejus Theodo; ceteri vero hujus perfidiæ consortes per diversa exilia dampnati sunt.*

* D. E. addunt: Instantia Tharasii — abdicatur. ex Sigeb.

9. 21. A. D. 789. Karolus contra gentem Sclavorum qui Wilzi dicuntur exercitum ducens, amnem Albix duobus pontibus conjunxit, quorum unum ex utroque capite vallo munivit, imposita turri ex lignis et terra, ingressusque terram Wilzororum, fero et igni cuncta vastavit, donec eos subjugavit. — (H. m.) Hoc anno Hyrene imperatrix soluta pace nuptialis fœderis cum Francis, misit et adduxit puellam de Armeniacis nomine Mariam, et junxit eam filio suo Constantino imperatori, multum contristato propter affectum, quo erga filiam Karoli flagrabat, quam antea desponsaverat.

10. 22. (EINH. Ann.) A. D. 790. Karolus nullam expeditionem fecerat, sed residens in Wormacia, legatos Hunorum audivit suosque ad eorum principes misit. Agebatur autem inter eos de confiniis regnorum suorum; quæ res futuri belli fuit seminarium.

11. 23. (Chr. W. Cf. H. m.) A. D. 791. Sanctus Burchardus Wirceburgensis episcopus obiit 4 Nonas Febr. — Eodem anno dissensio facta est inter Constantinum et matrem ejus Hyrenen malorum hominum instigatione, in tantum ut ipsa vellet eum regno privato. — (EINH. Ann.) Karolus autem de Wormacia movens, Bajoariam tetendit, ea intentione ut Hunis bellum inferret, divisoque exercitu, Theodericum comitem et Meginfridum camerarium suum cum una parte per aquilonale Danubii latus ire jussit, ipse cum altera per australe descendit, venientesque ad Anesum fluvium, qui est limes Pannoniæ atque Bawariæ, castra posuerunt, et per triduum letanias ibi fecerunt. (A. Laur.) Huius autem videntes exercitum¹¹⁵⁰, utrasque ripas tenentes, divinitus immisso terrore, munitiones suas dimittentes fugerunt, et uterque exercitus libere ingressus, magnam partem Pannoniæ usque ad fluvium qui dicitur Raba devastavit; (EINH. Ann.) sicque rex per Sabariam reverti statuit; altera parte exercitus per viam qua venerat rediit.

12. 24. A. D. 792. Karolo a natali Domini per aestatem Ratisponæ¹¹⁵¹ commorante, quibusdam Francis agentibus, conspiravit contra eum filius ejus Pippinus ex concubina itemque alii, propter Fastradam reginam, cujus crudelitatem se ferre non posse Franci dicebant. Quæ conspiratio cum per

A Fardulfum Longobardum detecta fuisset, ipse ob meritum fidei servatæ monasterio sancti Dionisii donatus est, auctores vero conjurationis partim gladio cesi, partim patibulo suspensi sunt. Rex autem propter bellum cum Hunis susceptum Regenesburg sedente¹¹⁵², persuasum est ei a quibusdam, posse percommode a Danubio in Rhenum navigari, si inter Radanciam et Altmonam fluvios ejusmodi fossa duceretur, quæ esset navium capax, quia horum fluviorum alter Danubio alter Rheno misceretur. Confestim rex cum omni comitatu suo ad locum huic operi aptum venit, ac magna hominum multitudine congregata, totum autumnus tempus in hoc consumpsit. Ducta est itaque fossa inter predictos fluvios dum milium passuum longitudine, trecen-torum pedum latitudine, sed frustra; nam propter juges pluvias et terram, quæ palustris est naturaliter, opus quod fiebat stare non potuit, sed quantum terræ a fossoribus interdum egestum fuerat, tantum noctibus humo iterum relabente subsidebat. In hoc opere occupato nunciata est Saxonum omnimoda defectio et Francorum plurima a Sarracenis interfectio. Quibus rebus commotus, in Franciam revertens, natale Domini celebravit apud Sanctum Kylianum, Wirceburg scilicet, juxta Mœnum fluvium, pascha vero super eundem in villa Franconovurt, ubi et hiemaverat.

13. 25. A. D. 793. Karolo in Franconovurt pascha celebrante, synodus episcoporum magna collecta est ex omnibus regni provinciis, legati quoque C Adriani papæ in ejus vice affuerunt. In hac synodo heresis cujusdam episcopi Felicis nomine dampnata est, qui Christum secundum hoc quod homo est adoptivum Dei filium dicebat, et liber contra eam communi episcoporum auctoritate compositus est, in quo omnes subscripserunt. Synodus etiam, quæ ante paucos annos in Constantinopoli congregata sub Hyrene et Constantino, filio ejus, septima et universalis ab ipsis appellata est, ut nec septima nec aliquid diceretur, quasi supervacua, ab omnibus abdicata est. Mortua est autem ibi et Fastrada regina, et Mogontix apud Sanctum Albanum sepulta est.

14. 26. A. D. 794. Rex, diviso inter se et filium ejus Karolum exercitu, Saxoniam cum magno intravit apparatu; sed ipsi faciem ejus solito reveriti, datis obsidibus, se per omnia obsecuturos juraverunt.

15. 27. A. D. 795. Rex perfidiæ Saxonum non immemor, conventum generalem habuit in villa quæ dicitur Cuffesstein¹¹⁵³ ultra Rhenum contra Magontiam juxta Mœnum fluvium, atque inde cum exercitu Saxoniam ingressus, pene totam populando peragravit, itemque acceptis obsidibus, in Galliam remeavit.

16. 28. A. D. 796. Leo papa 96us ordinatus sedit annos 20; alii (EINH. Ann.) dicunt 25. Hic Karolum

VARIE LECTIONES.

¹¹⁵⁰ exercitus Ib. ¹¹⁵¹ in loco raso I. ¹¹⁵² ita I. 4. 5. 9°. 10. sedens D. E. ¹¹⁵³ confestim Ib.

fecit imperatorem ¹¹⁴⁴. Qui mox ut ordinatus est, claves confessionis sancti Petri et vexillum Romanæ urbis ad regem Karolum cum aliis muneribus misit, et ut aliquem de optimatibus ¹¹⁴⁵ suis ad confirmandum sibi per sacramentum populum Romanum mitteret, rogavit. Missus est ad hanc rem Angilbertus, abbas monasterii sancti Richarii, per quem etiam magnam partem thesauri, quem Hericus ¹¹⁴⁶ dux Forojuliensis, spoliata Hunorum regia quæ ringus vocabatur, eodem anno regi de Pannonia detulerat, misit; reliqua inter optimates et aulicos et palatio deservientes liberaliter distribuit. Rex autem post hæc Saxoniam petens, filium suum Pippinum Italiæ regem in Pannoniam misit, ipseque, depopulata Saxonia, Aquasgrani revertitur, Pippinus vero, fugatis ultra fluvium Tizaha Hunis, cum residuo Hunorum thesauro ad patrem regreditur (cf. *A. Laur.*).

17. 29. (*EINH. Ann.*) A. D. 797. Expeditio facta est in Saxoniam, et usque ad oceanum ultra omnes paludes et invia loca transitum est, et rex de Hadoloha regressus — nam id nomen est loco ubi oceanus Saxoniam alluit — totam Saxonum gentem in deditioem per obsides accepit, et ad palatium Aquasgrani regressus, Abdellam Sarracenum, filium Ibi-maugæ regis, a fratre depulsum sibi se commendantem suscepit. Illuc et legatus Nicetre, qui tunc Siciliam regebat, venit, portans epistolam imperatoris Constantini. Quem magnifice suscipiens, post paucos dies absolvit. Mediante autem mense Novembre, ad hibernandum cum exercitu Saxoniam intravit, positisque castris apud Wisaram, locum castrorum Heristal vocari jussit. Illuc legati Hunorum cum magnis muneribus venerunt, indeque Abdellam Sarracenum cum filio suo Ludewico in Hispanias reverti fecit, Pippinum in Italiam remisit, in se vero ad disponendam Saxoniam totum hiemis tempus impendens, natale Domini et pascha sequentis anni ibi celebravit.

30. (*A. EINH. et Laur.*) A. D. 798. Saxones Transalbiani, seditione commota, legatos regis, qui tunc ad faciendas justicias missi sunt, comprehendentes, alios trucidant, alios ad redimendum conservant. Unde rex, collecto exercitu ¹¹⁴⁷, ad locum qui Minida dicitur perrexit, habitoque consilio, totam Saxoniam inter Albiam et Wisaram populando peragravit. Transalbiani ¹¹⁴⁸ vero superbia elati, contra Abodritos regi semper fideles arma corripunt; sed dux eorum Thrasico, commisso cum eis prælio, 4000 ex eis occidit ¹¹⁴⁹, reliquos turpiter fugatos ut regi se dederent cogit. At rex in Franciam reversus, ubi ad Aquasgrani venit, missos Hyrenæ imperatricis de pace agentes audivit; cujus filius Constantinus ob insolentiam morum a suis captus, excæcatus est, vel, ut quidam verius fatentur (*H. m.*),

A ipsius matris suæ consilio hoc factum est, ipsaque regnum sola tenere contendit. (*A. EINH. et Laur.*) Hos ergo legatos ubi rex absolvit, venerunt de Hispania legati Hadefonsi regis Galiciæ et Asturiæ, Basyliscus et Froia, deferentes munera, quæ ille de manubiis, quas victor apud Olisiponiam, ultimam Hispaniæ civitatem, a se expugnatam, ceperat, mittere regi curavit, Mauros videlicet septem cum totidem mulis atque loriceis. Quos et benigne suscepit, et honorifice remuneratos dimisit. — (*H. m.*) Constantinus ¹¹⁵⁰ imperator, filius Leonis et Hyrene, postquam cæcatus est consilio matris suæ, post breve tempus obiit, sicque mater de cetero per quinque annos imperavit. Obscuratus est autem sol eo tempore per dies 17, ita ut oberrarent naves in mari, et omnes dicerent, quod propter imperatoris obcæcationem sol obscuratus sit.

31. (*EINH. A.*) A. D. 799. Leo papa a Romanis excæcatus est. Romanis enim in sua securitate gloriantibus, levatum est cor eorum secundum consuetudinem illorum, volueruntque ea quæ imperialis erant potestatis sibi vendicare. (*H. m.*) Resistente autem Leone papa, quidam ex cognatis beatæ memoriæ Adriani papæ sedicionem moventes in populo, concitaverunt eum adversus papam. (*A. Laur. et EINH.*) Unde factum est, ut in letania majore, cum processurus de Lateranis, ad æcclesiam sancti Laurentii quæ ad Craticulam vocatur equo sedens pergeret, insidias a Romanis dispositas juxta eandem æcclesiam incidit; dejectusque de equo, et erutis oculis ejus, ut sibi visum est, linguaque amputata, nudus ac semivivus in media platea dimissus est. (*Mon. Sang. 1, 26.*) Quidam autem dicunt, quod unum tantum oculum sibi eruerent, alii vero neutrum, sed rasoriis per medios oculos inciderent, nec tamen visum auferrent. (*EINH. A.*) Deinde jussu eorum, qui hujus facinoris auctores erant, in monasterium sancti Hierasmi martyris missus, Albini ¹¹⁵¹ cujusdam cubicularii sui cura noctu per murum demissus, a Winigiso duce Spolitano, qui audito hujusmodi facinore Romam festinus advenerat, susceptus ac Spoletum deductus est. Cujus rei nuncium dum rex accepisset, ipsum quidem ut vicarium sancti Petri cum summo honore ad se precepit adduci, iter tamen suum, quod in Saxoniam disposuerat, non intermisit. Habito itaque conventu super Rhenum in loco qui dicitur Lippehein, transfretavit, et ad Paderbrunnen ¹¹⁵² veniens, pontificis adventum ibi expectavit. Misit autem interea Karolum filium suum ad Albim cum exercitu, propter quædam negotia cum Wilzis et Abodritis disponenda, et cum ejus reditum expectavit, pontifex venit, susceptusque ab eo honorifice, mansit apud eum dies aliquot, intimatisque regi omnibus propter quæ venerat, per legatos regis cum honore reductus atque

VARIÆ LECTIONES

¹¹⁴⁴ Leo — imperatorem in loco raso 1. ¹¹⁴⁵ optimalus 1. ¹¹⁴⁶ heinricus 1^b. 4. 9^e. 11. ¹¹⁴⁷ exercitum 1. ut videtur. ¹¹⁴⁸ transalbaniani 1. DI. ¹¹⁴⁹ occisit, littera s adrasa 1. ¹¹⁵⁰ C. i. f. in loco raso 1. ¹¹⁵¹ Albini — demissus desunt D. E. ¹¹⁵² in loco raso 1.

in locum suum est restitutus. — (A. Laur.) Eodem anno Avares, qui et Huni, a fide quam promiserant defecerunt, et Geroldus Bawariorum prefectus pugnant contra eos, in prælio interfectus est. *

* D. E. addunt: de quo in visione — sit. ex Sigeb. a. 800.

52. (EINH. A.) A. D. 800. Karolus rex Turonum pergens causa orationis, moratus est ibi aliquot diebus propter adversam valitudinem dominæ Luitgardæ conjugis suæ, quæ 2 Nonas Junii ibidem defuncta et humata est. Mense autem Augusto inchoante, Mogontiacum veniens, iter in Italiam condixit. (A. Laur.) Cui Romam tendenti, pridie quam Urbem intraret occurrit ei Leo papa apud Nomentum 12° lapide ab Urbe, prandensque cum eo, dimisit eum ibi nocte illa, et precessit eum ad Urbem. (A. EINH. et Laur.) In crastinum vero ordinatis per loca congrua turbis, ipse stans in gradibus cum episcopis et clero, honorifice illum suscepit, cunctisque psallentibus, in basylicam sancti Petri eum introduxit. Facta sunt autem hæc 8 Kalend. Decemb. Post septem vero dies rex contione vocata, omnibus cur venisset patefecit, inter quæ potissimum erat de discutiendis quæ objecta sunt pontifici criminibus. Ut enim se quasi absolutiores redderent ejus calumniatores, mortiferum ei crimen imposuerunt. Rege autem de hoc inquirente, cum nullus esset criminis probator, pontifex, assumpto evangelii textu, coram rege et omni populo amborem conscendit, asstantibusque incusatoribus, invocato sanctæ Trinitatis nomine, ab objectis se expurgavit.

Hucusque Romanum imperium a temporibus Constantini Magni, Helenæ filii, apud Constantinopolim in Grecorum imperatoribus mansit, ex hoc jam ad reges immo ad imperatores Francorum per Karolum transiit. ¹¹⁵³

Anni	Anni
imperii	regni
Karoli.	ejus.

1. 53. Anno dominicæ incarnationis 801, ab Urbe vero condita millesimo 552, Karolus Magnus rex Francorum, Pippini regis filius, 73° ¹¹⁵⁴ loco ab Augusto, Romanorum imperator consecratus est, anno regni sui 33°, sicque imperavit annis 14. (EINH. A. — A. Laur.) Cum enim pro calumnia Leoni papæ ingesta Romam veniret et natale Domini ibi celebraret, in ipsa die sacratissima ad missarum solemniam veniens, dum ante confessionem beati Petri apostoli ab oratione surgeret, nichil minus speranti Leo papa coronam imposuit, et imperatorem Romanum pronuntiavit, et a cuncto Romano populo acclamatum est: *Karolo Augusto a Deo coronato, magno et pacifico imperatori Romanorum, vita et victoria.* (EINH. A.) Post quas laudes unctus ab apostolico, et antiquorum more principum ab eo adoratus, ablato patricii nomine, impe-

rator et augustus appellatus est. Post paucos dies habita questione de adversariis papæ, secundum legem Romanam ut majestatis rei decollationi adjudicati sunt. Pro quibus tamen papa pio affectu intercessit; nam et vita et membrorum integritas eis concessa est, ceterum pro facinoris magnitudine exilio deportati sunt. Quidam autem dicunt (*Mon. Sang. 1, 26*), quod de majoribus eorum uno die in Lateranensi ¹¹⁵⁵ campo trecenti decollati sunt. Innocentiam vero beati Leonis papæ ita Dominus approbavit, ut clariores postea oculos ei donaverit; sed in signum virtutis illius pulcherrima cicatrix in modum tenuissimi filii turturinas acies niveo candore decoravit. (EINH. A.) Ordinatis deinde Romanæ urbis et apostolici totiusque Italiæ non tantum publicis, sed etiam ecclesiasticis et privatis rebus, imperator 8 Kalend. Mai Romam egressus est. Ille est annus regni ejus 33us, imperii vero primus.

2. 54. (A. EINH. et Laur.) A. D. 802. Hyrene imperatrix de Constantinopoli misit legatum suum nomine Leonem ad imperatorem Karolum de pace firmanda inter Francos et Grecos, et imperator vicissim misit Jesse episcopum Ambianensem et Helmgaudum comitem Constantinopolim pro eadem causa, et ut postularent Hyrenen imperatricem (*H. m.*), ut illi jungeretur in conjugio. Quæ in hoc consensisset, si non Accius patricius inhibuisset, prevalens et imperium in fratrem suum Nicephorum transferre satagens. Nam cum adhuc in urbe essent legati Karoli, Nicephorus imperium invasit, et Hyrenen in monasterium, quod ipsa construxit in insula quadam, relegavit.

3. 55. (EINH. A.) A. D. 803. Imperatoris Karoli legati de Constantinopoli reversi sunt, et venerunt cum eis apocrisarii Nicephori, qui tunc rem publicam apud eos regebat, Michael episcopus et Petrus abbas et Calistus candidatus, qui invenerunt imperatorem in Germania super fluvium Sala in loco qui dicitur Salz, et pactum faciendæ pacis in scripto susceperunt, indeque cum epistola imperatoris Romam regressi, domum sunt reversi.

4. 56. A. D. 804. Imperator Aquisgrani hibernavit, æstate autem ducto exercitu in Saxoniam, omnes qui trans Albiam habitabant Saxones cum mulieribus et infantibus transtulit in Franciam, et pagos Transalbianos Abodritis dedit. — Eodem tempore Gotefridus rex Danorum venit cum classe et omni equitatu suo ad locum qui dicitur Schliesdorph ¹¹⁵⁶ in confinio regni sui et Saxonie; promisit enim se ad colloquium imperatoris venturum, sed consilio suorum territus, propius non accessit, sed quicquid voluit per legatos mandavit; nam imperator super Albim fluvium sedebat in loco Haldunsteti dicto (cf. A. Laur. et EINH. A.) — Eadem quoque æstate perlatum est ad imperatorem, sau-

VARIAE LECTIONES.

¹¹⁵³ E1. addit rubram: Incipit liber quartus. ¹¹⁵⁴ LXVII. D. E. ¹¹⁵⁵ lateransi 1. ¹¹⁵⁶ vel Slieswich in margine E1. Selieswich in textu E2.

guinem Domini in Mantua civitate fuisse repertum, A nmisitque ad papam, ut hujus famæ veritatem perquireret. Qui nacta occasione exeundi, primo in Longobardiam, quasi pro inquisitione predicta profectus est, indeque subito arrepto itinere ad imperatorem, mandavit ei medio Novembre, se velle natale Domini cum eo celebrare. Qui statim misso filio suo Karolo ad Sanctum Mauricium, honorifice eum suscipere jussit, ipseque obviam illi Remos pergens, apud Carisiacum villam natale Domini celebravit, deinde Aquasgrani perduxit, donatumque magnis muneribus per Bajoariam ire volentem, deduci fecit usque Ravennam.

* C. *addit*: Karolus per omne imperium justicias facit et legis capitula 29 instituit. *ex Sigeb. a. 802.*

5. 37. (EINH. A. — cf. A. Laur.) A. D. 805. Imperator misit filium suum Karolum cum exercitu in Poemiam, qui, depopulatis omnibus, ducem terræ illius nomine Lechonem occidit, indeque regressus ad patrem, in Vosego silva venatui studentem invenit.

6. 38. (EINH. A.) A. D. 806. Imperator, habito conventu, iniit consilium cum primoribus Francorum de pace constituenda et conservanda, et de divisione regni facienda inter filios suos in tres partes, ut sciret unusquisque illorum, quam partem tueri et regere deberet, si sibi superstes deveniret. De hac partitione testamentum est factum et jurejurando ab optimatibus confirmatum.

7. 39. A. D. 807. Legati regis Persarum venerunt ad imperatorem, deferentes ei munera, papi lionem et tria tentoria, vario colore facta, miræ magnitudinis et pulchritudinis, omnia bissina, tam tentoria quam funes eorum. Preterea pallia serica multa et preciosa atque unguenta et balsamum, nec non et horologium ex auricalco arte mechanica mirifice compositum, in quo 12 horarum cursus ad clepsidram vertebatur, cum totidem æreis pillulis, quæ ad completionem horarum decidebant et casu suo subjectum sibi cymbalum tinnire faciebant, additis in eodem ejusdem numeri equitibus, qui per 12 fenestras completis horis exhibant, et impulsu egressionis suæ totidem fenestras, quæ prius erant apertæ, claudebant. Alia quoque multa erant in ipso horologio, quæ enumerare longum est.

8. 40. A. D. 808. Imperator audiens Gotefridum regem Danorum in Abodritos cum exercitu trajecisse, Karolum filium suum cum valida Francorum et Saxonum manu misit contra eum, si forte Saxonix terminos aggredi temptaret. Ille autem. expugnatis aliquot Sclavorum castellis, cum magno copiarum suarum detrimento reversus est. Nam manu promptissimos amisit, inter quos et filium fratris sui nomine Reginoldum.

9. 41. A. D. 809. Ludowicus rex, filius imperatoris, cum exercitu Hispaniam ingressus, Dertosam

civitatem obsedit, sed non valens eam capere, dimissa obsidione, in Aquitaniam se recepit.

10. 42. A. D. 810. Pippinus rex Italiæ, natus imperatoris, perfidia ducum Veneticorum incitatus, Venetiam bello terra marique jussit appetere, subjectaque Venetia, duces ejus in deditionem accepit. Imperator autem adhuc Aquisgrani agens et contra Gotefridum regem expeditionem meditans, nuncium accepit, classem ducentarum navium de Normannia Fresiam appulisse totasque Fresiaco litori adjacentes insulas vastasse, jamque exercitum illum in continenti terra esse. Qui congregatis quanta potuit celeritate copiis, e regione contendit, positisque juxta Wisaram castris, minarum Gotefridi prestolatur eventum. Nam rex ille superbus vanissima spe

B victoria inflatus, cum imperatore se congregi velle jactabat. Sed dum imperator stativa castra haberet, diversarum rerum nuncii ad eum venerunt, classem scilicet predictam fuisse regressam, Gotefridum regem a quodam satellite suo, sive, ut quidam dicunt (*Mon. Sang. II, 13*), a filio proprio, cujus matrem, nuper alia conjuge ducta, dimiserat, interfectum, castellum Hohcburi, Albiæ flumini appositum, in quo Outo legatus imperatoris et orientalium Saxonum erat presidiis, a Wilcis captum (EINH. A.), et Pippinum filium ejus regem Italiæ 8 Idus Julii defunctum. Quibus auditis, disposita pro temporis conditione Saxonia, domum revertitur. — Eo anno sol et luna bis defecerunt, sol 7 Idus Junii et 2 Kalend. Decemb., luna 11 Kalend. Julii et 18 Kalend. Januarii. — Ruothdruth, filia imperatoris major natu, 8 Idus Junii obiit. — Gotefrido rege Danorum mortuo, Hemmingus ¹¹⁵⁷, fratris sui filius, in regnum successit, ac pacem cum imperatore fecit.

11. 43. A. D. 811. Imperator ¹¹⁵⁸, pace cum Hemmingo firmata, et placito generali Aquis habito, in tres partes regni sui totidem exercitus misit, unum trans Albiam in Limones, qui et ipsos vastavit et castellum Hohcburi superiori anno a Wilcis destructum restauravit, alterum in Pannonias ad controversias Hunorum et Sclavorum finiendas, tertium in Brittones ad eorum perfidiam puniendam. Qui omnes prospere egerunt. Karolus, filius imperatoris major natu, 2 Non. Decemb. obiit.

D 12. 44. A. D. 812. Nicephorus imperator Constantinopolitanus pugnans contra Bulgares, occiditur, et Michahel, gener ejus, imperio potitur. Qui legatos Karoli imperatoris ad Nicephorum missos suscepit et absolvit, cum quibus et legatos suos direxit, per quos pacem a Nicephoro ceptam firmavit.

13. 45. A. D. 815. Imperator, habito generali conventu Aquisgrani, filium suum Ludewicum regem Aquitanix ad se vocavit, eique coronam impouens, imperialis nominis sibi consortem fecit. Bernhardum vero nepotem suum filium Pippini

VARIÆ LECTIONES.

¹¹⁵⁷ hemmigis 1b. ¹¹⁵⁸ Hujus anni historia deest E2.

filiis sui, Italiae prefecit et regem appellari jussit. A Concilia quoque jussu ejus super statu ecclesiarum corrigendo per totam Galliam ab episcopis celebrata sunt, quorum unum Mogontiae, alterum Remis, tertium Remis ¹¹⁵⁹, quartum Cabillone, quintum Arelato. — Michahel imperator Bulgares bello appetens, hactenus prosperis successibus utitur, ac proinde domum reversus, deposito diademate, monachus efficitur, in cujus locum Leo, filius Bardae patricii, constituitur. — (EINH. Vita Kar. c. 32.) Pons Rheni apud Mogontiacum, quem imperator per decem annos ingenti labore et opere mirabili de ligno ita construxit, ut perenniter durare posse videretur, in mense Maio ita tribus horis fortuito incendio conflagravit, ut preter hoc quod aqua tegebatur nec una quidem hastula ex eo remaneret.

14. 46. (EINH. A. cf. Vita c. 31.) A. D. 814. Karolus imperator dum Aquisgrani hiemaret, febre et pleurisi, id est lateris dolore, tactus 5 Kalend. Febr. rebus excessit humanis, anno aetatis circiter 71°, regni autem 46°, subactae vero Italiae 45°, ex quo vero imperator et augustus appellatus est anno 14°. (EINH. A.) Cujus rei nuncium cum Ludewicus filius ejus in Aquitania accepisset, tricesimo postquam id acciderat die Aquasgrani venit, summoque omnium Francorum consensu ac favore patri successit, et ad suscepti regni administrationem cura conversa, primo legationes, quae ad patrem venerant, auditas absolvit, inter quas precipua fuit C Leonis imperatoris, qui Michaheli successit. Habito autem Aquisgrani generali conventu, ad justicias faciendas legatos in omnes regni partes misit, duos ex filiis suis Lotharium Bajoariae, Pippinum prefecit Aquitaniae.

Anni regni Ludewici.

1. Anno dominicae incarnationis 815, ab Urbe autem condita millesimo 566, Ludewicus, Karoli Magni filius, 74° ¹¹⁶⁰ ab Augusto loco regnavit, regnumque annis 26 obtinuit. Huic anno primo regni sui allatum est, quosdam de primoribus Romanorum ad interficiendum Leonem papam conspirasse, hocque indicio ad pontificem delato, omnes illius factionis auctores jussu illius trucidatos fuisse. Quod cum moleste ferret, Bernhardum nepotem suum, regem Italiae, ad se vocavit, eumque ad investigandum quod dictum est misit. Qui cum Romam venisset, egritudine decubuit. De rebus vero propter quas venerat, per Heroldum comitem, qui ad hoc legatus ei fuerat datus, regi Ludewico remandavit quicquid compererat. Quem legati pontificis subsequuti, de his quae domino suo objiciebantur regi Ludewico per omnia satisfecerunt. * 1

* 1) 4 — 10. addunt: Quo etiam anno cenobium Swarzahense a Megingaudo ¹¹⁶¹ comite et Ymma uxore ejus in honorem domini nostri Salvatoris et sanctae Dei genitricis sanctique S. Elstiani et sanctae Felicitatis martiris, sub primo ejusdem monasterii ¹¹⁶ abbate Benedicto nomine, libera totius servitutis et exactionis conditione, construitur, et postmodum primo monasterio collapse, in honorem sanctae Dei genitricis et sanctae Felicitatis ac 7 filiorum ejus reparatur. cf. chron. Swarzah. ap. Ludewig. SS. Bamb. II, p. 5.

2. A. D. 816. Domnus Leo papa anno pontificatus sui 21° de corpore migravit 8 Kalend. Junii, Stephanusque diaconus in ¹¹⁶³ locum ejus papa 97us ordinatus est, qui sedit menses 7. Hic ergo, post consecrationem suam nondum duobus mensibus exactis, quam maximis potuit itineribus, ad imperatorem venire contendit, missis interim duobus legatis, qui quasi pro sua consecratione imperatori suggererent. Quod ille audiens, Remis ei occurrit, missisque obviam his qui eum illo deducerent, honorifice illum ibi suscepit. Pontifex vero statim adventus sui causam ei insinuans, celebratis deinde ex more missarum sollempniis, eum diadematis impositione coronavit Romanorumque ¹¹⁶⁴ imperatorem pronunciavit, anno regni sui secundo, secundum alios septimo.

Anni imperii ejus

3. 2. ¹¹⁶⁵ (EINH. Ann.) A. D. 817. Stephanus papa, tercio mense postquam Romam venerat nondum exacto, 8 Kalend. Febr. obiit; cui Paschalis successor electus, post completam sollempniter ordinationem suam munera et excusatoriam imperatori epistolam misit, sibi non solum nolenti, sed etiam plurimum poenitenti pontificatus honorem ¹¹⁶⁶ impactum asseverans. Paschalis ¹¹⁶⁷ papa 98us sedit annos 7, juxta alios 9. — Imperator vero generalem conventum Aquisgrani habens, filium suum primogenitum Lotharium nominis atque imperii sui socium sibi constituit, ceteros reges appellatos, unum Aquitaniae, alterum Bajoariae prefecit. — Post haec nunciatum est ei, Bernhardum nepotem suum, Italiae regem, quorundam pravorum hominum consilio tyrannidem meditatum fuisse, jamque omnes introitus Italiae, quos clusas dicunt, impositis presidiiis firmasse, atque omnes Italiae civitates in ejus verba jurasse, quod ex parte verum, ex parte fuerat falsum. Ad quos motus comprimendos imperatore celeriter cum exercitu magno veniente, Bernhardus rebus suis diffidens, armis depositis, apud Cabillonem imperatori se tradidit.

4. 3. A. D. 818. Detecta fraude conjurationis et sediciosi omnibus in suam potestatem redactis, imperator Aquisgravi revertitur, transactoque quadra-

VARIÆ LECTIONES.

¹¹⁵⁹ ita 1. 1^b. 5. 9^c. 10. 1. R. desunt 4. Turonis ut Einh. D. E. ¹¹⁶⁰ LXVIII. D. E. ¹¹⁶¹ meginguado 40. 41. ¹¹⁶² manasterii 10. ¹¹⁶³ in — XCVII. in loco raso 1. ¹¹⁶⁴ Romanorumque — septimo in loco raso 1. ¹¹⁶⁵ Primus annus imperii in margine a. 816. legitur. ¹¹⁶⁶ ordinem 5. ¹¹⁶⁷ Paschalis — VIII. postea addit 1.

gesimali jejunio, paucis post sanctum pascha diebus A
conjuratiōnis auctores simul et regem iudicio Fran-
corum capitali dampnatos sententia, luminibus tan-
tum jussit orbari. — (*Geneal. SS. II, p. 314.*) Irmin-
gardis regina 5 Non. Octobr. obiit, quæ ¹¹⁶⁸ genuit
imperatori Lotharium, Pippinum et Ludewicum.

5. 4. A. D. 819. Conventus Aquisgrani post na-
tale Domini habitus est; in quo multa de statu æc-
clesiarum tractata sunt, legibus etiam capitula quædam
pernecessaria, quæ deerant, addita sunt. (*Geneal. II,*
314.) Quo peracto, imperator, inspectis plerisque
nobilium filiabus, Welphî comitis filiam nomine Ju-
dith duxit uxorem, quæ ¹¹⁶⁹ genuit ei Karolum Cal-
vum.

6. 5. A. D. 820. Propter juges pluvias et acrem
nimio humore resolutum magna incommoda contige-
runt. Nam et hominum et boum pestilentia grassata
est; frumenta quoque et legumina corrupta sunt.

7. 6. A. D. 821. Allatum est imperatori Lude-
wico de morte Leonis imperatoris Constantinopoli-
tani, quod anno preterito in basylica sanctæ Dei ge-
nitricis intra palatium interemptus sit conspiratione
quorundam optimatum suorum et precipue Michæ-
lis comitis domesticorum, qui pretorianorum mili-
tum studio infulas imperii suscepit, et novem annis
regnavit. — Secundum ¹¹⁷⁰ quosdam Leo papa obiit,
eique Stephanus successit.

8. 7. A. D. 822. In regione Thuringorum quodam
in loco juxta fluvium quendam cespes longitudine
pedum quinquaginta, latitudine 14, altitudine sesqui-
pedali, de terra sine manibus precisus et sublatus, C
ab eo loco in quo sumptus est 25 pedum spacio di-
stans inventus est. Item in parte orientalis Saxonie,
quæ Soraborum finibus contigua est, in quodam de-
serto loco, juxta lacum qui dicitur Arnse, in modum
aggeris terra intumuit, et limitem unius leugæ lon-
gitudine porrectum sub unius noctis spacio absque
humani operis molimine instar valli subrexit. —
Stephanus papa ¹¹⁷¹ obiit; cui Paschalis successit.
— Dominus imperator filium suum Lotharium pro
disponendis regni negotiis in Italiam misit; cui ¹¹⁷²
precedenti anno Irmingardam, Hugonis comitis fi-
liam ¹¹⁷³, de qua ille suscepit Lotharium postea ex-
communicatum (*A. Lob.*), Ludewicum post se re-
gnantem et Karolum. (*EINH. ann.*) Pippinum vero D
filium suum imperator in Aquitaniam misit; cui fi-
liam Theodorici comitis Matricensis junxit. *

* D. E. addunt: Inchoatio monasterii nove Cor-
beie in Saxonia per sanctum Adelhardum,
antiquæ Corbeie in Frantia abbatem.

9. 8. A. D. 823. Mense Maio conventu habito
apud Franconofurt, inter ceteras barbarorum lega-
tiones venerunt ad imperatorem duo fratres de regno
Wilzorum, controversiam habentes, Milegast et Ce-

leadrogo, filii Liubit ¹¹⁷⁴ regis Wilzorum. Qui cum
orientalibus Abodritis pugnans cum interisset, popu-
lus Wilzorum filium ejus Milegastum majorem natu
regem sibi constituit; sed cum is secundum ritum
gentis non digne administraret regnum, illo abjecto,
juniori regium honorem deferunt. Quamobrem ad
presentiam imperatoris ambo venerunt. Qui cum
vidisset gentis voluntatem proniorem ad juniorem
fratrem, statuit, ut is regnum teneret, ambos tamen
muneribus donatos et sacramento confirmatos in pa-
triam remisit. * — Lotharius, disposita Italia, cum
jam redire statueret, rogante Paschali papa Romam
venit, et honorifice ab eo susceptus, in sancto pas-
schæ die apud Sanctum Petrum et regni coronam et
imperatoris et augusti nomen accepit, sicque mense
B Junio ad patrem venit. — Imperator Drugonem fra-
trem suum, apud Mettensem æcclesiam sub canonica
vita degentem, clero ejusdem urbis consentiente at-
que eligente, rectorem ibi constituit, eumque ad
pontificatus gradum promoveri censuit. — Ceadro-
go ¹¹⁷⁵ Abodritorum princeps cum quibusdam po-
puli sui primoribus ad imperatorem venit, dilatique
per tot annos adventus sui rationem unde incusaba-
tur non improbabiler reddidit, et licet in quibusdam
causis culpabilis esset, per merita parentum suorum
tamen non solum impunitus, verum etiam muneri-
bus donatus, ad regnum redire permissus est. — Hoc
anno prodigia quædam extitisse narrantur, in quibus
precipua erant terremotus in Aquensi palatio, et in
territorio Tullensi juxta villam Commerciam puel-
la ¹¹⁷⁶ quædam annorum circiter 12 post sacram
communione, quam in pascha de manu sacerdotis
accepit, sine omni victus desiderio plenum biennium
usque in tertium annum dimidium complevit, nulla
penitus corporis alimenta percipiens. Cœpit autem
jejunare anno dominicæ incarnationis 823 a pascha,
et in 825, circa initium Novembris, peracto jejunio,
cibum sumere ac ceterorum hominum more man-
ducando vivere cœpit. — In Saxonia quoque in pago
Firihsaze 23 villæ igne cælesti crematæ sunt, et ful-
gura in sereno visa sunt atque interdium de cælo ce-
ciderunt. — In territorio Cumetensi Italicæ civitatis
in vico Grabadona in æcclesia sancti Johannis Ba-
ptistæ imago sanctæ Mariæ puerum Jhesum gremio
continens, in absida ejusdem æcclesiæ depicta, et ob
nimiam vetustatem obscurata peneque deleta, tanta
claritate per duorum dierum spacia effulsit, ut om-
nem splendorem novæ picturæ suæ venustatis pul-
chritudine penitus vincere videretur. Imagines etiam
magorum munera offerentium juxta eam erant de-
pictæ, quas preter munera quæ offerebant claritas
illa minime irradiabat.

* D. E. addunt: Paschalis — transposuit. ex
Sigeb. a. 821.

VARIÆ LECTIONES

¹¹⁶⁸ quæ — Ludewicum in margine addit 1. desunt 1^b. ¹¹⁶⁹ quæ — Calvum in margine addit 1.
¹¹⁷⁰ secundum — successit in margine 1. desunt 4. ¹¹⁷¹ Stephanus — successit in margine 1. desunt 4.
supra post inventus est leguntur 5. 9^c. 10. 11. ¹¹⁷² cui — junxit in loco raso 1. ¹¹⁷³ conjunxit vel aliud
ejusmodi vocabulum deest. ¹¹⁷⁴ liuthit 1^b. ¹¹⁷⁵ ita omnes quos vidi codd. celeadrogo 11 ¹¹⁷⁶ puella — XII.
in loco raso 1.

10. 9. (EINH. Ann.) A. D. 824. Paschalis papa vita decessit. In cuius locum cum duo per contentionem populi fuissent electi, Eugenius tamen, presbiter tituli sanctæ Sabinae, vincente nobilium parte, papa 99us ordinatur, seditque annos 3. Legati Michaelis imperatoris Constantinopolitani ad imperatorem Ludewicum pro pace confirmanda cum muneribus et litteris venerunt, condignoque responso absoluti sunt. * — Hæc anno paucis post æstivale solsticium diebus in territorio Augustidunensi, acre in tempestatem subita mutatione converso, ingens fragmentum ex glacie simul cum grandine decidisse narratur, cuius longitudo pedes 15, latitudo 7, crassitudo duos habuisse dicitur.

* D. E. addunt : Inter cetera munera — ibi sanatis. ex Sigeb.

11. 10. A. D. 825. Habito Aquisgrani conventu, legati Bulgarum pro constituendis terminis inter Francos et Bulgares ad imperatorem venerunt, responsoque accepto, redierunt.

12. 11. A. D. 826. Hilduvinus, abbas monasterii Sancti Dionisii apud Parisium sacrique palatii archicapellanus, Romam mittens, annuente precibus ejus Eugenio, sanctæ sedis apostolicæ tunc præsule, corpus beatissimi martyris Christi Sebastiani accepit, et illud apud Suessionam civitatem in basylica sancti Medardi collocavit; ubi dum adhuc inhumatum in loculo quo allatum fuerat, juxta tumulum sancti Medardi jaceret, tanta signorum multitudo contuit, ut a nullo mortalium aut numero comprehendendi aut verbis valeat enarrari; quorum quædam tanti stuporis esse narrantur, ut humanæ imbecillitatis fidem excederent, nisi certum esset Dominum, pro quo ipse passus est, omnia posse.

13. 12. A. D. 827. Eugenius papa mense Augusto decessit; in cuius locum Valentinus diaconus a Romanis papa centesimus ordinatus, vix usura mensem in pontificatu complevit ¹¹⁷⁷. Quo defuncto, Gregorius, presbiter tituli sancti Marci, papa 101us electus est, sed ante non est ordinatus quam imperatoris legatus Romam veniens, electionem populi qualis esset examinavit. Quo decedente, Sergius papa 102us successit; post quem Leo 105us extitit. * Corpora ¹¹⁷⁸ sanctorum Marcellini et Petri de Roma in Germaniam translata mense Novembri, miraculis clarificata sunt.

* D. E. addunt : Hic constituit, ut octavæ — fiebat. Decrevit etiam, ut dum — presumat nisi tantum ministri altaris. ex Sigeb. a. 847. et D : Rabanus monachus in scientia litterarum nulli secundus — misit. ex eodem a. 824. et : Tractatus etiam — edidit. ex a. 827.

14. 13. A. D. 828. In regione Wasconia trans Garonnam in pago Aginensi annonam de cælo quasi pluviam descendisse ferunt, similem frumento, sed paululum breviora ac rotundiora grana habuisse, de

qua domitio imperatori allatum est ad Aquisgranum palatium. — (Chr. W.) Wettinus Augiensis monachus in spiritu raptus, ammirabilem vidit visionem.

15. 14. (EINH. Ann.) A. D. 829. In ipso quadragesimali jejunio paucis ante sanctum Pascha diebus Aquisgrani terræmotus noctu factus est, ventusque tam vehemens exortus, ut non solum humiliores domos, verum etiam ipsam sanctæ Dei genitricis basylicam, quam capellam vocant, tegulis plumbeis tectam, non modica denudaret ex parte.

16. 15. A. D. 830. Michahel imperator obiit.

17. 16. A. D. 831. Secundum quosdam (Chr. W.) Paschalis papa obiit, eique Eugenius successit. * Corpora sanctorum Valentis, Senesii et Theopontii in Augiam insulam deferuntur. Theophilus, filius Michahelis, regnavit annos 12.

* D. (initio anni) et E. addunt : Amularius — regum edit. ex Sigeb. a. 827.

19. 18. (A. Lob.) A. D. 833. Imperator filio suo Karolo ex Judith nato dedit Alamanniam, Rhetiam et partem Burgundiæ, indignantibus ceteris filiis.

24. 23. A. D. 838. Pippinus, filius imperatoris, obiit.

25. 24. A. D. 839.

26. 25. A. D. 840. Ludewicus imperator obiit 12 Kalend. Jul., sepultusque est in æcclesia Mettensi ¹¹⁷⁹.

1. (Chr. W. — A. Lob. — Cf. Chr. W.) Anno Dominicæ incarnationis 841, ab Urbe vero condita millesimo 592, Ludewicus, superioris Ludewici filius, 75° ¹¹⁸⁰ loco ab Augusto, regnare cœpit, et 36 annis regnavit. (A. Lob.) Post mortem vero patris sui Ludewici imperatoris, frater ejus Lotharius reversus de Italia, et Pippinus, filius Pippini patris sui, de Aquitania, voluerunt Karolum, filium Judith, cognomine Calvum, ea parte quam sibi pater concesserat privare, et secundum id testamentum, quod avus eorum Karolus Magnus statuerat, in tres partes inter se regna dividere. Qua de re apud Antisiodorensis pagum, in loco qui dicitur Fontaneth, grave prælium inter eos commissum est, et magna strage pugnatum, a neutra est parte triumphatum. (Chr. W.) Tandem vero pacificati, per quatuor tetrarchias regna dividunt. In ¹¹⁸¹ divisione regnorum Lotharius cum nomine imperatoris possedit Italiam, Ludewicus Germaniam, Pippinus Aquitaniam, Karolus Galliam.

Theophylus imperator Constantinopolitanus obiit, cuius filius Michahel regnavit annis 26. *

* D. E. addunt : Rex Bulgarum ad Christianismum — perseveravit. ex Sigeb. a. 865.

4. A. D. 844. Bellum fuit inter Pippinum, filium Pippini, et Karolum.

7. A. D. 847. Judith ¹¹⁸² imperatrix, uxor Lude-

VARIÆ LLECTIONES.

¹¹⁷⁷ qui etiam III^{us} Leo dictus est. *superscr.* E 1. *recepit* E 2. ¹¹⁷⁸ corpora — sunt et antea plura hujus anni verba in loco raso 1. ¹¹⁷⁹ e. sancti Arnulphi Mettis 1^b. ¹¹⁸⁰ LXVIII. D. E. ¹¹⁸¹ in — Galliam * in margine 1. ¹¹⁸² Hæc desunt 5

wici prioris, obiit.

10. A. D. 850.

* D. E. *addunt* : Gotescalcus ¹¹⁸³ quidam h. a Rabano jam archiep. Mogontiæ ordinato r. c. sed — errore. *ex Sigeb. a.* 849.

15. A. D. 855. * *Æcclesia Sancti Kyliani in Wir-ciburg fulminibus exusta est. — Lotharius ¹¹⁸⁴ imperator, tonsura et monachico habitu suscepto, Prun-ixæ obiit (ex A. Lob.); cui Lotharius filius succes-sit cum fratre Ludewico. — Corpus sancti Martini levatur de tumulo.*

* D. E. *addunt* : Terremotu, aeris insolita com-motione, turbinibus et multis incommodis homines quassantur. Quidam quoque homo — manente. *ex Sigeb., et pergunt* : *Æcclesia etiam, etc.*

17. (Chr. W.) A. D. 857. Leo papa migravit; cui B Benedictus papa 104us succedens, et ipse anno eodem decessit. Hiltigart regina obiit.

18. A. D. 858. Nicolaus papa 105us ordinatus, sedit annos 9.

22. A. D. 862. * Sanctus Meginradus heremita occiditur.

* D. (initio) et E. (fine anni) *addunt* : Rabanus archiepiscopus obiit.

25. A. D. 865. Hani Christianitatis nomen aggressi sunt.

27. A. D. 867. Basylius, occiso domino suo Mi-chaele, regnavit annos 20.

28. A. D. 868. Adrianus papa 106us sedit annos 5.

30. (A Lob.) A. D. 870. Lotharius, filius Lotharii imperatoris, cum legitimæ uxori superduxisset aliam, C Romam vocatus est, nolensque papæ consentire, ex-communicatus est, sicque in redeundo Placentiæ mortuus est. *

* D. E. *addunt* : Antea quippe Guntharius Co-loniensis et Dietgaudus Treverensis archi-episcopi, eo quod sibi consensissent in com-misso adulterio, Romæ a papa Nicholao exam-inati et convicti, episcopatu — concessa est. *ex Sigeb. a.* 863.

32. A. D. 872. Johannes papa 107us ordinatur ; * 1 post quem Marinus 108us, Adrianus 109us, Aga-pitus 110us, Basylius 111us, Stephanus 112us.

* D. (in margine) et E. *addunt* : Ad quem Johannes — libellis. *ex Sigeb.*

* 1) 10. 11. *addunt* : Qui a quodam toxicatus et ab alio malleo percussus, obiit, sta-timque ¹¹⁸⁵ percussor ejus a nullo lesus mor-ritur. D

35. (Chr. W.) A. D. 875. Ludewicus, filius Lo-tharii imperatoris itemque Lotharii frater, obiit, et Karolus rex Romam tendens, a Johanne papa im-perator efficitur. *

* D. E. *addunt* : Ludewico regi — non studuit. In Italia — narratur. Plurimus exercitus locustarum senas alas sexque pedes et duos dentes lapide duriores habentium Galliam

A vastant, sequiturque fames tam valida, ut pene terciam partem hominum consum-pserit ¹¹⁸⁶ *ex Sigeb.*

36. A. D. 876. * Ludewicus imperator** obiit.

* D. E. *addunt* : Cometes — vestigium. *ex Sigeb.*

** D. E. *addunt* : in Ital' a.

Anni Karoli junioris.

1. Anno Dominicæ incarnationis 877, ab Urbe vero condita millesimo 628, Karolus, junior filius Ludewici, qui fuit nepos Karoli 76° ¹¹⁸⁷ loco ab Augusto, regnare cœpit, et cum fratribus suis Kar-lomanno et Ludewico annis 11 regnavit (*Geneal.* SS. II, 314). Ludewicus quippe, ut aiunt, tenuit Ostrofranciam, Karolus Alamanniam, Karlomannus Bajoariam; cujus filius Arnolfus postmodum obti-nuit monarchiam.

2. (Chr. W.) A. D. 878. Karolus rex Galliarum, cognomento Calvus, frater Ludewici secundi obiit.

3. A. D. 879. Ludewicus Balbus, filius Karoli, obiit.

4. A. D. 880. * Ludewicus, frater Karoli, vivente fratre suo Karlmanno, Bajoariam ingreditur. Karl-mannus obiit.

* D. E. *addunt* : Sol — apparerent. *ex Sigeb.*

5. A. D. 881. Karolus junior cum uxore sua Rihegarda imperiali benedictione sublimatur.

6. A. D. 882. Ludewicus rex Francorum, frater Karoli imperatoris obiit.

10. (RICHER. I, 5.) A. D. 836. Outo, vir militaris et strenuus, a principibus Galliæ rex creatur in palatio Compendii. Hic patrem habuit ex equestri ordine Ruotpertum, avum vero patrum Witichi-num ex Germania profugum. Hunc autem idcirco in regnum promoverunt, quia Karolus, filius Karoli ¹¹⁸⁸, nepotis Karoli Calvi Galliarum regis, cui regnum debebatur (1, 4) vix adhuc triennis erat, patre defuncto, cum puer biennis fuit, matre vix per quadriennium superstite.

11. (Chr. W.) A. D. 887. Karolus imperator vivus dimisit regnum. — Basylius imperator regno decessit.

Anni Arnolfi.

1. Anno Dominicæ incarnationis 888, Urbis con-ditæ millesimo 639, Arnolfus, filius Karlomanni fratris Karoli junioris, 77° ¹¹⁸⁹ loco ab Augusto, regnum suscepit, annisque 12 regnavit, quinque vero imperavit. Cujus anno primo Karolus impe-rator junior, dimisso prius imperio, obiit.

Leo et Alexander, filii Basylii, regnum Constan-tinopolitanum tenuerunt annis 22, postea Alexander anno uno, deinde Constantinus Porphyrogenitus, Leonis filius, annis 6 cum matre sua Zoe, poste:

VARIÆ LECTIONES.

¹¹⁸³ Gothescalcus D 1. ¹¹⁸⁴ Lothario Prunixæ (sic) mortuo, Lotharius filius 5. ¹¹⁸⁵ statimque — moritur *desunt* 11. ¹¹⁸⁶ consumpsissent DI. ¹¹⁸⁷ LXX. D. E. ¹¹⁸⁸ in loco raso 1. ¹¹⁸⁹ LXXI. D. E.

Romanus Armeniacus cum eodem Constantino annis 26, post hæc idem Constantinus cum filio suo Romano puero annis 15.

(LIUDPR. I, 5, 15.) Arnolfus itaque rex potens principabatur Bajoariis, Suevis, Francis orientabilibus, et post mortem Karoli Calvi Lotharingis audacibusque Saxonibus. Cui Zuentebaldus, Maravannorum dux, viriliter repugnavit. Usque ad hæc autem tempora Ungariorum gens, cujus omnes pene nationes expertæ sunt seviciam, quibusdam difficillimis interpositionibus, quas clusuras nominat vulgus, separata erat a nobis, ut neque ad meridianam neque ad occidentalem plagam exeundi facultatem habuerit. Arnolfus igitur rex, cum Zuenteboldum supradictum superare nequiret depulsis, proh dolor! his munitionibus, Ungariorum gentem, scelerum cupidam, in auxilium vocat, si tamen auxilium dici potest, quod paulo post, eo moriente, cum genti suæ, tum ceteris in meridie occasuque degentibus grave periculum, immo exitium fuit. Devicto itaque Zuenteboldo, Arnolfus secure potitur regno; Ungarii vero interim, observato ¹¹⁹⁰ exitu, contemplatique regionem, malum cordibus, quod post in propatulo apparuit, machinabantur.

2. (Chr. W.) A. D. 889. Liutperto archiepiscopo Sunderold successit. — Arn Wirzburgensis episcopus in Saxonia occisus est inter missarum sollempnia. Sedit autem annos 56, menses 7.

3. A. D. 890. Arnolfus rex exercitum Nortmannorum delevit.

4. A. D. 891. Radispona incendio flagrat.

6. (WIDUK. I, 22.) A. D. 895. Sunderoldus archiepiscopus a Nortmannis occiditur; pro quo Hatto ordinatur, obscurus quidem genere, sed acutus ingenio, et qui difficile discerneretur melior consilio foret an pejor.

7. A. D. 894.*

* D. E. addunt: Arnolfus ¹¹⁹¹ — Lothariensium. ex Sigeb. a. 896.

8. (Chr. W.) A. D. 895. Arnolfus Italiam Burgundiamque sibi subiecit.

Anni imperii Arnolfi.

9. 1. A. D. 896. Arnolfus rex Romam veniens, imperator elicitur.

Hujus temporibus Formosus erat papa 115us.

10. 2. (RICHER. I, 12, sqq.) Anno Dominicæ incarnationis 897, Karolus jam quindennis creatur in regem Galliæ, Outone adhuc vivente et injuriam dissimulante; eodem tamen anno defunctus est. Cujus Outonis frater Ruotpertus a Karolo dux Celticæ prelati, cum postea regnum affectaret, a militibus Karoli interfectus est. Cujus filius Hugo ob necem patris regi semper infensus, consilio egit per quoscumque potuit, ut Ruodolfus, filius Richardi Burgundionis, eo multum reclamante, rex crearetur, et Karolus rex ab Heriperto, ejusdem Hugonis

A cognato, per insidias caperetur carcerique manciparetur; in quo post quinquennium defunctus est, anno regni sui 36°, vitæ vero 54° ¹¹⁹². Idem autem Karolus ex sorore Adelstani regis Anglorum filium procreavit nomine Ludewicum, qui inter perturbationes patris infantulus adhuc transmarinis partibus advectus ad avunculum Adelstanum, post patris necem et Ruodolphi mortem paternum et avitum rexit imperium. Hic etiam ex Gerbirga, Heinrici Saxonum ducis et postea regis filia, sorore Ottonis Magni, quam ¹¹⁹³, extincto Gisilberto ejus viro, conjugem duxit, Lotharium filium accepit, qui in eodem regno patri successit.

11. 3. (Chr. W.) A. D. 899. Magna fames homines se invicem comedere persuasit.

B 12. 4. (LIUDPR. II, 1, 2.) A. D. 900. Arnolfus imperator obiit, moxque eodem anno Ungarii, morte illius audita, collecto permagno exercitu, Maravannorum gentem, quam illorum auxilio Arnolfus imperator sibi subdiderat, invadunt sibi que vendicant, Bajoariorum quoque fines occupant, castella diruunt, æcclesias igni consumunt, populos jugulant, et ut magis magisque timeantur, interfectorum sese sanguine potant.

* Arnolfus imperator longa — moritur. D. E. ex Sigeb. a. 902.

(LIUDPR. I, 28, 29, 30, 36, 30, 31.) Hujus Arnolfi temporibus Formosus papa vehementer afflictabatur a Romanis, cujus et hortatu Arnolfus rex Romam advenerat. Qui ingressus urbem, multos Romanorum principes obviam sibi properantes, ulciscendo papæ injuriam, decollari precepit. Causa autem simultatis inter Romanos et Formosum papam hæc fuit: Formosi decessore defuncto, quædam pars Romanorum Sergium, quendam Romanæ diaconum æcclesiæ, papam sibi elegerat, quædam vero pars non infima natu Formosum, Portuensis civitatis episcopum, pro vera religione divinarumque Scripturarum et doctrinarum scientia papam fieri anhelabat. Cum autem in eo esset, ut Sergius ordinari debuisset, pars quæ Formoso favebat non sine mediocri tumultu et injuria Sergium ab altari expulit et Formosum papam constituit. Unde Sergius descendit in Tusciam, quatenus Adelberti marchionis potentissimi juvaretur per potentiam. Quod et factum est. Nam Formoso defuncto, et Arnolfo in patria miserabili morte, scilicet vermium quos peduculos dicunt tanta scaturicione, ut nullis medicorum curis minui possent, extincto, is qui post necem Formosi constitutus est expellitur, Sergiusque per Adelbertum papa constituitur. Qui constitutus, ut impius, sanctarum doctrinarum inscius, Formosum e sepulchro extrahi atque in sede Romani pontificatus sacerdotalibus vestimentis indutum locari sicque decollari precepit. Cui et ait: *Cum Portuensis esses episcopus, cur ambitionis spi-*

VARIÆ LECTIONES.

¹¹⁹⁰ servato corr. observato 1. ¹¹⁹¹ Arnoldus DI. ¹¹⁹² LIII. 1b. ¹¹⁹³ quam — persuasit in loco raso 1.

ritu Romanam universalem sedem usurpasti? Dein sacris exutum vestibibus, abscisisque digitis tribus, in Tyberim jactari precepit, cunctosque quos ips ordinaverat gradu proprio depositos iterum ordinavit. Quod quam male et injuste egerit, in hoc animadverti poterit, quoniam et hi qui a Juda proditori¹¹⁹⁴ ante proditorem salutem seu benedictionem apostolicam perceperunt, ea post proditorem propriique corporis suspensionem non sunt privati, nisi quos improba forte fedarunt flagicia. Benedictio siquidem, quæ ministris Christi impenditur, non per eum qui videtur, sed qui non videtur, sacerdotem infunditur. Neque qui rigat est aliquid, neque qui plantat, sed qui incrementum dat, Deus. Quantæ autem auctoritatis quantæque religionis Formosus papa fuerit, hinc colligere possumus, quoniam, dum a piscatoribus postmodum esset inventus atque ad beati Petri principis apostolorum æcclesiam deportatus, sanctorum quædam imagines sese inclinantes, hunc in loculo positum venerabiliter salutaverunt. Quod religiosissimi Romanæ urbis testati sunt. — Post Formosum Johannes papa 114us extitit; cui Stephanus 115us successit.

1. Anno Dominicæ incarnationis 901, ab Urbe vero condita millesimo 652, Ludewicus, Arnolphi imperatoris filius, 78° ¹¹⁹⁵ loco ab Augusto, admodum puer, imperium suscepit, et 12 annis regnavit (cf. *Chr. W.*). (LIUDPR. II, 2-5.) Cujus anno primo Ungarii Bajoariam vastaverunt; sed Ludewicus gentis suæ depopulationem non ferens, magno exercitu coacto, juxta Licum fluvium cum eis pugnavit, et plus quam mille ex eis interfecit. Cumque pugna usque ad horam septimam jam protraheretur et regis victoria estimaretur, Ungarii callidi, positus ex adverso insidiis, fugam simulant. Quos dum regis milites, doli ignari, impetu validissimo insequerentur, omni ex parte prodeunt insidiæ, et quasi victi ipsi victores interimunt, rex ipse e victore se victum esse miratur, fitque illi non opinatus gravior casus; Ungarii vero ut rabiem perfidiæ suæ saciant, Bajoariorum, Suevorum, Francorum regna percurrunt, cunctaque vastando incendunt.

Hujus temporibus Adelbertus, non quilibet mediocris, sed ex primatibus magnus ille heros, filius sororis Heinrici ducis sed postea regis, nepos Ottonis ducis Saxonie, simultatem non modicam in castello Babenberg contra rem publicam exercebat. (WID. I, 22.) Nam cum inimiciæ essent inter Chuonradum, patrem Chuonradi postea regis, primum a Chuonrado interfectus est frater Adelberti, in cujus ultionem Chuonradus quoque postea occisus est ab Adelberto; nec ullus regum potuit tam ingens bellum inter eminentes viros ortum sedare. (LIUDPR. I. 1.) Cumque ipsi etiam regi Ludewico rebellis existeret Adelbertus, sepe rex congregatis omnibus super

A castellum ejus irruerat. Cui nominatus heros non juxta castellum, ut plerique solent, sed procul a munitione preparat bellum. Regis itaque milites priusquam hujus virtutem ¹¹⁹⁶ re ipsa experirentur, regem precuntes, pugnae preludio hunc extra castrum elicere atque interficere cogitabant; sed ipse hujusmodi proludii ¹¹⁹⁷ non solum non ignarus sed etiam debriatus, his obviam tam longe a castro processerat, ut hunc milites eousque ex adversariis esse non cognoscerent, quoad eorum cervices istius mucro cedis impatiens deseviret. Igitur cum septennio ferme Adelbertus heros rebellionem hujusmodi exerceret, sciens Ludewicus fortitudinem illius audaciæ hautquaquam se nisi ¹¹⁹⁸ tergiversatione quadam posse devincere, Hattoem Mogontinæ sedis archiepiscopum, quid super hac re faciendum esset, consuluit. Qui ut erat versutia plenus: *Desine*, ait, *ego te securum meis sollicitudinibus reddam; ego, ut ad te ille adveniat, providebo; tu, ne redeat, curato.* Hatto itaque animi confidentia, qua nonnullas res ex infortunio secundas effecerat, animatus, Babenberg, quasi Adelberti rebus consulturus, adiit, multaque locutus, in dolo suasit ei ad regem venire, spondens ei jurejurando, aut ei pacem cum rege facturum, aut incolomem illum suo loco restitutum. (WID. I, 22.) His pactis consentiens Adelbertus, fidei et amicitiae gratia ut dignaretur prandere, rogavit episcopum. (LIUDPR. et WID.) Quo calliditatis obtentu negante, illico urbem egressi sunt, episcopo dexteram Adelberti tenente. Cumque pertransissent oppidum cum omni comitatu, fertur episcopus clamasse: *Proh!* inquit, *quam sepe petit, qui oblata spernit; tedet me longioris viæ et tardioris horæ; nam* ¹¹⁹⁹ *jejuni tota die non possumus ambulare.* Hæc audiens Adelbertus, nihilque mali suspicatus, ad genua pontificis se letus inclinavit, et ut in urbem gustandi gratia reverteretur, deposcit. Pontifex in urbem revertitur cum Adelberto, deputans se liberatum a vinculo juramenti, eo quod incolomem illum sic restitisset loco suo. Post hæc cum pontifice exiens, regi Ludewico ab eo presentatur, moxque habito judicio, principum qui affuere decreto capitalem subiit sententiam, et in proprio castello Tharissa accepit sepulturam.

D 2. (*Chr. W.*) A. D. 902. Ungarii Charentaniam invadunt, et commissa in sabbato paschæ pugna, occiduntur.*

* D. E. addunt: Sarraceni — debellaverunt. ex *Siegb. a.* 910.

3. A. D. 905.*

* D. E. addunt: Ludewicum — veniret. ex *Siegb. a.* 911. Zuendebaldus — composuit. ex *Siegb. a.* 905.

6. A. D. 906. Ungarii amarius occiduntur. Berenger ¹²⁰⁰, Reginolt et Gerhart germani fratres interficiuntur.

VARIÆ LECTIONES.

¹¹⁹⁴ ita 1. ¹¹⁹⁵ LXXII. D. E. ¹¹⁹⁶ superscr. 1. ¹¹⁹⁷ proludii 1b. 4. 5. 10. 11. D. ¹¹⁹⁸ nisi, se 1b. ¹¹⁹⁹ jam 1b. ¹²⁰⁰ berengir, reinold et gerhard gemini fr. 1b.

7. A. D. 907. Pugna ¹²⁰¹ inter Adelbertum, fratrem A eorum, et Chuonradum, fratrem Ludewici imperatoris ¹²⁰²; in qua Chuonradus occiditur.

8. A. D. 908. Ruodolfus episcopus Wirceburgensis obiit.—Adelbertus, perfidia Hattonis archiepiscopi et cujusdam Luitpaldi deceptus, Ludewico rege jubente, decollatur.—Bajoarii ab Ungariis interficiuntur.

9. A. D. 909. Ungarii Saxoniam et Thuringiam vastant.

10. A. D. 910. Ungarii Alemanniam petunt.—Leo imperator Constantinop. obiit.

11. A. D. 911. Franci pugnant cum Ungariis.

12. A. D. 912. Ludewicus rex moritur. Hic juxta quosdam ultimus dicitur Karolorum apud orientales Francos imperantium, juxta quosdam vero Chuonradus, qui post eum imperavit, ultimus computatur, a quibus pater illius Chuonradus, qui ab Adelberto interfectus est, frater Ludewici hujus fuisse estimatur. Sed hujus diversitatis error scriptoribus regnorum imputetur. (WID. I, 16.) Ludewicus igitur cum accepisset uxorem nomine Mahthildam, sororem Brunonis ac magni ducis Ottonis, non multis post hæc vixerat annis. Horum pater erat Luitolfus, qui Romam profectus, transtulit inde reliquias Innocentii papæ. Ex quibus Brun cum ducatum administrasset totius Saxonie, duxit exercitum contra Danos, et inundatione repentina circumfusus, non habens locum pugnandi, periit cum omni exercitu, fratri, natu quidem minori, sed omni virtute multo potiori, relinquens ducatum. Regi autem Ludewico cum non esset filius, post mortem ejus omnis populus Francorum atque Saxonum querebat Ottoni diadema imponere regni, sed ipse quasi jam gravior recusabat onus imperii; ejus tamen consultu Chuonradus, quondam dux Francorum, filius (ex Chr. W.) illius Chuonradi quem Adelbertus occidit, ungitur in regnum, penes Ottonem tamen summum semper et ubique fiebat imperium. (WID. I, 17.) Natus est autem eidem Ottoni filius, mundo necessarius, optimus Henricus, qui primus libera potestate regnavit in Saxonia; cui pater moriens totius Saxonie ducatum reliquit, Chuonrado jam in regnum sublimato.

(Chr. W.) Anno Dominicæ incarnationis 915, Urbis autem conditæ millesimo 664, Chuonradus, filius Chuonradi quem Adelbertus occidit, Francorum ex genere oriundus, vir strenuus bellorumque exercicio doctus, omnium electione, 79° ¹²⁰³ loco ab Augusto, regnum accepit, et 7 annis regnavit. (LIUDPR. II, 17, 18, 19.) Sub quo potentissimi principes erant Arnoldus in Bajoaria, Burchardus in

Suevia ¹²⁰⁴, Eberhardus ¹²⁰⁵ comes potentissimus in Francia, Gisilbertus dux in Lotharingia; inter quos Henricus Saxonum et Thuringorum dux prepotens clarebat. Secundo autem regni ejus anno memorati principes huic presertim rebelles extiterant, quos ille tam sapientiæ vigore quam fortitudinis robore superavit suamque ad fidelitatem perduxit. Arnolfus autem nimio terrore coactus, cum uxore ac filiis ad Ungarios fugit, ibique usque ad obitum Chuonradi permansit.

Anni Chuonradi.

1. (Chr. W.) Primo anni Chuonradi regis Ungarii ab Alemannis ¹²⁰⁶ et Bajoariis juxta fluvium Enum ¹²⁰⁷, qui vulgariter Ine dicitur, occiduntur.

2. (LIUDPR. — Chr. W. — RICHER II, 1 sqq.). A. D. 914. Predicti principes regi rebellant. Ruodolfus rex moritur; post quem (251) Ludewicus, Karoli filius in regnum patris consilio Hugonis ducis, filii Ruotperti, ex transmarinis partibus ad Gallias reducit. cui idem Hugo tamen postea adversatur. Hoc tempore Marinus papa 116us extitit.

3. (Chr. W.) A. D. 915. Ungarii Alemanniam devastant. Hatto archiepiscopus ¹²⁰⁸ obiit; cui Heriger successit ¹²⁰⁹.

5. A. D. 917. Salomon episcopus captus est, Ungarii Alamanniam totam * igne et gladio vastant.

* Totam devastantes usque ad Fuldam perveniunt. D. E. ex Sigeb. a. 917.

6. A. D. 918. Erkenger dux et Berhtolfus germani fratres decollantur. — Basilea ab Ungariis destruitur.

7. A. D. 919. Ungarii per Alemanniam et Alsaciam transeuntes, Lotharingiam invadunt.—Burchardus dux constituitur. — Chuonradus rex moritur, cujus consilio et precepto Henricus dux Saxonie, filius Ottonis ducis, in regnum provehitur (cf. WID.). Sed quia, Karolorum stirpe in regno Francorum deficiente, regnum jam ad Saxones per Henricum transfertur, genealogiam Karolorum causa memoriæ breviter depingamus, dehinc de origine gentis Saxonie, cujus opinio varia est, aliqua describamus, sicque ad initium regni pertendamus * 1.

* B., d. c. desunt E., ubi sequentia ita leguntur: Cuonradus rex moriens coram principibus regni regem designat Henricum, filium Ottonis Saxonum ducis ex Luitgarda filia Arnulphi imperatoris. Tota vero Saxonum historia deest

* 1. 5. Addit hos versus:

Reges de stirpe Karoli.

Stirps Karoli Magni mundo, venerabilis omni,
Ante fuit clara, cæpit demum fore rara.
Leto delente paulatim deficiente,
Successit primus Cuonradus nominis hujus.

VARIÆ LECTIONES.

¹²⁰¹ pugna committitur 5. ¹²⁰² i. erat 4. i. committitur 9c. 10. 11. ¹²⁰³ LXXIII. D. E. ¹²⁰⁴ ita litteris effugientibus recentiori manu 1. vell. ¹²⁰⁵ evrardus 1b. ¹²⁰⁶ alamannis corr. alemannis 1. ¹²⁰⁷ enim corr. cui 1b. ¹²⁰⁸ a. Mogontinus 5. ¹²⁰⁹ s. decimus archiepiscopus 5.

NOTE.

(251) Ekkehardus hoc loco Rudolfum regem Burgundiæ hujus nominis primum et Gallie regem eandem habet.

De stirpe Saxonum.

Saxonici reges tunc cœperant dare leges,
Rex erat Henricus inter quos nomine primus.
Quæ stirps regnavit, ad finem dum propiavit.

A

Reges Salici.

Rex oritur Salicus, Cuonradus nomine dictus.
Si non in pejus perdurat adhuc genus ejus.

Sanctus 1119 (231*) Arnolfus primum comes, deinceps 1111

Ansgisus filius ejus.

Pippinus princeps et 1113 major domus. Cujus 1113 mater erat Begga, soror sanctæ Gerdrudis virginis.

Karolus cognomento Fortis, major domus.

Pippinus major domus itemque rex Francorum.

Karolus 1114 rex Francorum et 1113 patricius Romanorum, primus imperator in 1115 Francia.

Ludewicus 1116 rex cognomento Pius.

Lotharius rex Italiae et Lotharingæ. Karolus rex Galliæ et Hispaniæ.

Ludewicus 1111 rex Germaniæ.

Hugo filius re- Ludewicus 1118 rex Lotharius
gis in 1117 mona- Italia, excæcatus rex Lotha-
sterium trusus. a Berengario ringiorum
rege.
Berhta.

Karlomannus Ludewicus 1120 Karolus in vena-
Ludewi- Karolus
cus rex rex Bajoario-
Ostro- rum invic-
franciæ 1126. tissimus. uia.

Irmendrud 1121. Ludewicus 1120 Karolus 1122

franciæ 1126. Arnolfus 1126 rex Bajoariæ et Franciæ.

Cunigunt. rex Franciæ. Karolus.

Sigefridcomes. Lotharius

Znuentebal- Ludewi- Chuonradus 1129

Wido et Lampertus Hugo Buoso frater

dux 1127 rex quem Adelber-

et Adelbertus mar- rex Hugonis ex

Lothario- Ostro-

chiones. Italia. eodem patre.

tus interfecit.

Humbertus ex Lotharius ex Alda

Chuonradus 1129

Wendelmuota 1119. Teutonica 1119.

rex ultimus

Karolorum 1129.

VARIE LECTIONES.

1110 El. præmittit : Arnulfus vir illustris, pater sancti Arnulfi episcopi. 1111 ita 1. supple episcopus; — deinde episcopus, novissime
solitarius El. 1112 deest El. 1113 Cujus — virginis post addit 1. desunt El. 1114 K. magnus El. 1115 imp. Francorum El. 1116 Lothowicus
imperator El. 1117 intrusus monasterio El. 1118 Lothewicus El. 1119 Wendilmota, Theonica El. 1120 Lotewicus El. 1121 Irminrud El.
1122 deest El. 1123 ita 1. ut etiam in stemmate supra col. 493-495. edito primum scriptum erat; quod tamen postea ita emendatum est, ut
Karolus filius Ludewici indicetur. 1124 Lothwicus El. 1125 osterfrancie El. 1126 Arnolfus 1. 1127 Zvendibalt El. 1128 Lodwicus El.
1129 Conradus El. 1130 Karlo : : : : (mannorum?) El

NOTÆ.

(231*) Tabula genealogica deest D., spacio va-
cuo relicto. In El. infra occurrit, ibique et in 4. 5.
10. in ipsa tabula leguntur versus :

Hec stirps(a) Francigenam regni dum strinxit habenam,

(a) Stirps mea 1. (b) creat ac Lothowicos El.

Romæ sceptrigenos Karolos dedit (b) ac Ludewicos.
6 — 9. Tabula omissa hæc tantum verba præbent.
Hec stirps Francigenam regni.

DE ORIGINE SAXONUM.

(WIDUK. 1, 2.) Super origine gentis Saxonum varia opinio est, aliis estimantibus de Danis Northmannisque eos originem duxisse, aliis vero, quibus et Greci consentire dicuntur, eos reliquias fuisse Macedonici exercitus, qui secutus Magnum Alexandrum, immatura ipsius morte per totum orbem sit dispersus. Invenimus autem in scriptis cujusdam (*Transl. S. Alex.*), quod, antiquitate tradente, ab Anglis Britanniae incolis sint egressi, et per Oceanum navigantes, Germaniae littoribus studio et necessitate querendarum sedium sint appulsi, in loco qui vocatur Hathuloga, eo tempore quo Theodericus rex Francorum contra Irminfridum ducem Thuringorum dimicans, terram eorum crudeliter ferro vastavit et igni. (Wid. 1, 3 sqq.) Cumque primum terrae applicuissent, incolae ipsius terrae, qui Thuringi fuisse traduntur, adventum eorum graviter ferentes, arma contra eos moverunt; Saxones vero acriter resistentes, portum obtinuerunt. Diu deinde inter se dimicantibus, et multis hinc inde cadentibus, tandem utrisque placuit de pace tractare; initumque est foedus eo pacto, quo haberent Saxones vendendi emendique copiam, ceterum ab agris, a cede hominum atque rapinis abstinerent; stetitque illud foedus inviolabiliter multis diebus. Cumque Saxonibus jam defecisset pecunia, quid emerent aut venderent non habentes, inutilem sibi pacem esse arbitrati sunt. Ea igitur tempestate contigit adolescentem quendam egredi de navibus, oneratum multo auro, torque aurea, simulque armillis aureis. Cui obvius quidam Thuringorum: *Quid sibi vult, inquit, tam ingens aurum circa tuum famelicum collum? Emptorem, inquit, quaero; ad nihil aliud istud aurum gero. Qui enim fame periclitor, quo auro delecter?* At illo qualitatem quantitatemque precii rogante: *Nullum, inquit Saxo, mihi est discrimen in precio; quicquid dabis gratum habeo.* Ille vero subridens: *Quid si, inquit, de pulvere isto sinum tibi impleo?* Erat autem presenti loco egesta humus plurima. Saxo nihil cunctatus aperit sinum et accipit humum, illico Thuringo tradens aurum; letusque ad suos uterque redit. Thuringi Thuringum laudibus ad caelum tollunt, qui nobili fraude Saxonem deceperit; fortunatumque eum inter omnes mortales fuisse qui vili precio tam ingens aurum possederit. Ceterum certi de victoria, de Saxonibus jam quasi triumphabant. Interea Saxo privatus auro, oneratus vero multa humo, appropriat navibus. Sociis igitur ei occurrentibus et quid ageret ammirantibus, alii amicorum eum irridere coeperunt, alii arguere, omnes pariter eum amentem crediderunt. At ille, postulato silentio: *Sequimini me, inquit, optimi Saxones, et meam vobis amentiam probabitur utilem.* At illi, licet dubii,

A secuntur tamen. Ille autem, sumpta humo, per vicinos agros quam subtilius potuit eam dispersit, et castrorum loca occupavit. Ut autem viderunt Thuringi castra Saxonum, intolerabilis visa est eis res: et, missis legatis, conquesti sunt de foedere rupto ac violato pacto ex parte Saxonum. Saxones responderunt se hactenus foedus inviolabiliter servasse, terram vero proprio auro comparatam cum pace velle obtinere aut certe armis defendere. His auditis, incolae ceperunt aurum Saxonicum jam maledicere, et quem paulo ante felicem predicabant, auctorem perditionis suae atque regionis fatebantur. Ira deinde accensi, caeco Marte sine ordine et sine consilio irruunt in castra. Saxones vero parati hostes excipiunt sternuntque, et rebus prospere gestis, proxima circumcirca loca jure belli obtinent. Diu itaque cum ab alterutris pugnatum foret, et Thuringi Saxones sibi superiores fore viderent, per internuncios pacificari cum eis querunt, eosque in terra quam acceperunt cedere concedunt.

(G. Franc. c. 19. — Wid. 1, 9 sqq.) Eo tempore mortuo Clodoveo rege Francorum, quatuor filii ejus regnum ipsius equaliter diviserunt. Ex quibus Theodericus cum Austrasiam accepisset, cujus regni sedes apud Mettensem fuit civitatem, mittere curavit legationem ad Irminfridum regem Thuringorum pro pace et concordia, mandans ei non se cupere sibi esse dominum sed amicum, non imperatorem sed propinquum, propinquitatisque jura inviolabiliter se velle servare—sororem quippe Theoderici Irminfridus acceperat;—tantum ut a populi Francorum concordia, qui eum regem constituerant, non discordaret, rogabat. Ad haec Irminfridus cum benigne responderet Francorum statuta sibi placere, pace omnimodis se indigere, super negotio regni responsionem suam in amicorum presentiam se velle differre, audiens regina legatum fratris supervenisse et super negotio regni cum rege locutum fuisse, egit cum Iringo milite regis, qui erat vir audax, fortis manu, acer ingenio, acutus consilio, pertinax in rebus agendis, facilis ad suadenda quae vellet, unde et animum regis sibi connexerat, ut pariter regi suaderent regnum sibi jure hereditario cessisse, utpote quae filia regis esset et reginae, Theodericum vero suum servum esse, tamquam ex concubina natum, et ideo indecens fore proprio servo manus unquam dare. Convocatis ergo principibus et necessariis amicis, Irminfridus verba legati in presentia eorum contulit. At illi unanimiter suadebant, quae pacis et concordiae sunt eum sentire, quia impetus Francorum ferre non posset, maxime qui acrioribus hostium armis ex alia parte premeretur. Iring vero, lascivae mulieris satisfaciens vetis, suavit

Irminfrido Francis cedere non debere, super negotio regni justiore se causam habere, latum preterea imperium, militum manus et arma ceterasque belli copias sibi ac Theoderico parum æque procedere. His igitur Irminfridus persuasus, secundum hæc verba legato respondit, amicitiam quidem sui et propinquitatem Theoderico non negare, mirari se tamen satis non posse quomodo usurpare vellet prius imperium quam libertatem; servum illum natum, et quomodo sui quereret dominium; se non posse proprio servo manus dare. Legatus his satis commotus: *Mellem, inquit, hoc caput meum tibi tradere, quam hujusmodi verba a te audire, sciens ea multo sanguine Francorum atque Thuringorum diluenda.* Et hæc dicens reversus est ad Theodericum, et quæ audivit non cælat. Theodericus autem nimiam iram vultu celans sereno: *Oportet nos, inquit, ad servitium Irminfridi festinare, quatinus qui libertate privamur, inani saltem vita fruamur.* Et cum gravi exercitu appropians terminis Thuringorum, invenit eum valida quoque manu se expectantem in loco qui dicitur Runiberg, et commissio certamine, pugnatum est anceps bello per biduum; tertia vero die victus Irminfridus cessit Theoderico, fugiensque tandem se recepit in urbem quæ dicitur Schidinga, sita super fluvium Onestrod¹²³¹⁻³³. Theodericus autem, congregatis principibus exercitus sui, rogat sententiam, utrumnam censerent Irminfridum persequendum an patriam remeandum? Erat autem Theoderico servus ingeniosus satis, cujus consilium expertus est sepius probum, eique propterea quadam familiaritate fuit conjunctus. Cumque quidam censerent mortuos sepeliendos, saucios curandos, et ad majorem exercitum congregandum esse repatriandum, rogatus ille servus sententiam dixit: *In rebus honestis pulcherrimam semper esse arbitror perseverantiam, quam ita coluerunt majores nostri, ut acceptis negotiis raro vel nunquam deficerent. Nec tamen labores nostros eorum æquandos putaverim, qui parvis copiis ingentes gentium copias superaverunt. Nunc terra in nostra est potestate; et discessione nostra victis occasionem vincendi prestabimus? Amplecterer et ipse patriam redire, familiarem necessitudinem providere, si hostem nostrum eo spacio scirem vacare. Sed vulnerati nostri forsitan hac re indigent; castrorum ergo labor impigris animis reor pro maxima voluptate est. Cesa multitudine exercitus est vehementer attenuatus; hostesne omnes evaserunt? Certe rarissimi. Ipse namque dux ut quædam bestiola suo munitur latibulo, urbis circumdatur claustro, nec ipsum cætum audent secure inspicere, nostro timore cogente. Sed non desunt ei pecuniæ, quibus conducantur nationes barbaræ, non deest militum manus*

licet lassa; quæ tamen omnia nostra reconstituantur absentia. Indecorum est victoribus, victis vincendi locum dare. Num singulis urbibus administranda sufficimus presidia? Et eas omnes perdimus; dum imus et redimus. Hæc eo prosequente, placuit Theoderico omnibusque victoriæ avidis manere in castris, et mittere ad Saxones, Thuringis jam olim inimicos, ut ei essent auxilio, ea conditione, ut si vincerent Irminfridum urbemque caperent, terram eis in hereditatem perpetuam traderet. Saxones nichil cunctati, novem duces cum singulis milibus militum destinabant. Et ingressi duces in castra, singuli cum centenis militibus, reliqua multitudine extra castra relicta, Theodericum verbis pacificis salutabant, et ab eo hilariter suscepti, dextras dabant et accipiebant, seque illi devotos et ad omnia promptos a Saxonica gente missos dicebant, eisque cordi esse, aut vincere velle aut vivere nolle. His hæc loquentibus, mirati sunt Franci prestantes corpore et animo viros, mirati sunt et habitum novum, arma quoque et diffusam scapulis cesariem, et super omnia ingentem animi constantiam. Vestiti autem erant sagis et armati longis lanceis, stabantque subnixi parvis scutis, habentes ad renes cultellos magnos. Quidam vero ex Francis dicebant, tantis ac talibus amicis Francos non indigere, genus indomitum fore, et si presentem terram inhabitarent, eos procul dubio esse, qui Francorum quandoque¹²³⁴ destruerent. Theodericus vero propriis utilitatibus consulens, in fide suscepit viros, demandans, ut ad obpugnandam urbem prepararentur. At illi a rege regressi, castra metati sunt ad meridianam plagam urbis in pratis fluvio contiguis, et postera die prima luce surgentes, sumptis armis oppidum obpugnant et iacidunt, statimque aciem ordinant ex adverso portæ orientalis. Hi vero qui intus erant, clausi muris, dum vident acies ordinatas ac se in ultimis constitutos, audacter portis erumpunt, cæcoque Marte in adversarios irruunt, et telis emissis, res perinde agitur gladiis. Cumque grave bellum oriretur, plures hinc inde sternuntur, istis pro patria, pro uxoribus ac natis, postremo pro vita pugnantibus, Saxonibus vero pro gloria et pro terra acquiranda certantibus. Cumque ubique fierent cedes et ululatus et neutrum agmen loco cederet, jam tardior hora prelium diremit. Eo die ex Thuringis multi interfecti, multi sauciati sunt, de Saxonibus vero numerata sunt sex milia cesa. Mittitur igitur Iring ab Irminfrido cum supplici legatione et omnibus thesauris suis ad Theodericum pro pace ac spontanea deditioe. Et accedens Iring: *Hæc, ait, tibi misisti tuus quondam propinquus, modo servus, rogans, ut si non sui miseraris, miseræ saltem sororis tuæ mis-*

IVARLE LECTIONES.

¹²³¹⁻³³ unstrut 5. ¹²³⁴ omnino 5.

nis Unstrodae dirimuntur, a septentrione vero Nortmannos, gentes ferocissimas, ab ortu autem solis Obodritos, et ab occasu Friesos, a quibus sine intermissione vel foedere vel concertatione finium suorum spacia necessario tuebantur. Erant enim inquieti nimis et finitimorum sedibus infesti, domi vero pacati et civium utilitatibus placida benignitate consulentes, generis quoque ac nobilitatis suae providissimam curam habentes, nec facile ullis aliarum gentium vel sibi inferiorum conubiis infecti, propriam et sinceram et tantum sui similem gentem facere conati sunt. Unde habitus quoque ac magnitudo corporum comarumque color, tanquam in tanto numero hominum, idem pene omnibus. Quatuor igitur differentias gens illa in genere habuit, nobilium scilicet ac liberorum, libertorum atque servorum, et id legibus firmatum est, ut nulla pars in copulandis conjugis propriae sortis terminos transferat, sed nobilis nobilem ducat uxorem et liber liberam, libertus jungatur libertae et servus ancillae. Si vero quispiam horum sibi non congruentem et genere prestantiorem duxerit uxorem, cum vitae suae damno componat. Legibus etiam ad vindictam malefactorum optimis utebantur, et multa utilia atque secundum legem naturae honesta in morum probitate studuerunt habere, quae eis ad veram beatitudinem promerendam proficere potuissent, si noticiam sui creatoris haberent. Coluerant enim eos qui natura non erant dii, maximeque Mercurium, cui certis diebus humanis quoque hostiis litabant. Deos suos neque templis includere neque ulli humanae speciei assimilare pro magnitudine et dignitate divinitatis licitum arbitrati sunt, lucos ac nemora consecrantes deorumque nominibus appellantes, secretum illud sola reverentia contemplabantur. Auspicia et sortes quam maxime observant, quarum sortium consuetudo simplex erat. Virgam frugiferae arbori decisam in surculos amputabant, eosque notis quibusdam discretos super candidam vestem temere ac fortuito spargebant. Mox si publica consultatio fuit, sacerdos populi, si privata, ipse paterfamilias, precatus Deos caelumque suspiciens, ter singulos tulit, sublatisque secundum impressam antea notam interpretatus est; et si prohibuerunt, nulla de eadem re ipsa die consultatio erat; si permissam est, eventum adhuc fides exigebatur. Avium voces volatusque interrogare, proprium gentis illius erat; equorum quoque presagia ac motus experiri hinnitusque ac fremitus observare, nec ulli auspicio major fides adhibebatur, non solum apud plebem, sed etiam apud proceres. Erat et alia observatio auspiciorum, quo solebant eventus gravium explorare bellorum; ejus scilicet gentis, cum qua bellandum fuit, captivum quoquo modo interceptum cum electo popularium suorum patriis quemque armis committere, et victoriam hujus vel illius in providentia habere. Quomodo autem certis diebus, cum aut luna inchoatur aut impletur, agendis rebus auspiciatissimum initium crediderint, et alia innume-

abilia vanarum superstitionum genera, quibus impliciti tenebantur, observaverint, pretereo; haec vero ideo commemoravi, quo prudens lector agnoscat a quantis errorum tenebris per Dei gratiam sint liberati; qui erant, sicut omnes nationes Germaniam incolentes, et natura feroces et cultui daemonum dediti veraeque religioni contrarii, neque divina neque humana jura transgredi illicitum vel inhonestum putantes. Unde factum est quod cum finitimis suis, et maxime cum Francis, lites atque discordias habebant, quia suberant causae quae cottidie pacem perturbare poterant, termini videlicet amborum pene ubique in planicie contigui, praeter pauca loca, in quibus vel saltus magni vel montium juga interposita utrorumque agros certo limite disterminant, in quibus cedes et rapinae atque incendia vicissim fieri non cessabant. Quibus adeo Franci sunt irritati, ut non jam vicissitudinem reddere, sed apertum contra eos deliberarent bellum suscipere. Susceptum est igitur contra eos bellum, quod magna utrorumque animositate, majore tamen Saxonum damno, per continuos 30 annos gerebatur. Poterat siquidem citius finire, si Saxonum perfidia hoc pateretur. Difficile quippe dictu est, quotiens superati ac supplices regi sese dederunt, imperata facturos polliciti sunt, obsides qui imperabantur absque dilatione dederunt, legatos qui mittebantur susceperunt, aliquotiens ita domiti et emolliti, ut etiam cultum daemonum dimittere et Christianae religioni se subdere velle promitterent; sed sicut ad haec facienda aliquotiens proni, sic ad eadem pervertenda semper fuere precipites; nec facile est estimare, ad utrum horum faciliores dici verius possint. Frondosis arboribus fontibusque venerationem exhibebant, truncum quoque ligni non parvae magnitudinis in altum erectum sub divo colebant, patria eum lingua Irminsul appellantes, quod Latine dicitur universalis columna, quasi sustinens omnia.

(EINH. *Vita Kar.* c. 1.) Igitur defuncto Pippino, qui, Hilderico rege, in quo Merovingorum finitum est imperium, deposito et in monasterium misso, primus ex prefecto aulae per auctoritatem Zachariae Romani pontificis monarchiam regni Francorum solus obtinuit, Karolus filius ejus successit, qui contra Saxones bellum, quod quasi intermissum patris ejus morte videbatur, repetivit (cf. supr., a. 758). (Ex EINH. *Ann. et Transl. S. Al.*) Pater enim ejus prius eos superatos trecentorum equorum per singulos annos tributo multavit. Post renovatum cum eis a Karolo bellum vix ullus exactus est annus quo non ab eis facta sit pacti permutatio; sed magnanimitas regis ac perpetua tam in adversis quam in prosperis constantia mentis nulla eorum mutabilitate vel vinci poterat vel ab his defatigari quae agere coeperat. Nam nunquam eos hujusmodi aliquid perpetrantes impune ferre passus est, quin aut ipse per se ducto aut per comites suos misso exercitu perfidiam eorum ulcisceretur et condignam ab eis poenam exigeret, usque dum, omnibus qui resistero

solebant profligatis et in suam potestatem redactis, decem milia hominum ex his qui utrasque ripas Albiæ fluminis incolebant, cum uxoribus et parvulis transtulit et huc atque illuc per Galliam et Germaniam multimoda divisione distribuit; tractumque per tot annos bellum ea conditione constat esse finitum, ut, abjecto dæmonum cultu, Christianæ religionis sacramenta susciperent. Quod et factum est. Witikint quoque, qui inter eos et claritate generis et opum amplitudine eminebat, et qui perfidiæ eorum auctor et incentor indefessus erat, ad fidem Karoli sponte veniens, apud Tiniacum baptizatus et a rege de fonte susceptus est; sicque Saxonia tota superata et subjecta est. Hujus Witikindi filius Wigbertus, Christianæ religionis cultor devotus, filium procreavit, quem Waltbertum vocavit; qui et ipse ab infantia religiosus, cum factus esset vir, Romam causa orationis et reliquiarum acquirendarum tetendit¹²³⁵, corpusque sancti Alexandri, filii sanctæ Felicitatis, integrum accipiens a papa tunc temporis Leone, in Saxoniam detulit et in loco qui dicitur Wigaltingohuson locavit.

Ex ejusdem Saxonice gentis stirpe vir nobilis et permagnificus est egressus, nomine Luitolfus, qui et ipse religionis gratia Romam profectus, beati papæ Innocentii reliquias inde adduxit. (WID. I, 16 sqq.) Hic habuit filios duos, Prunonem et Ottonem; quorum major Brun, cum totius Saxonie ducatum administrasset, exercitum contra Danos duxit, ibique occisus, ducatum fratri Ottoni reliquit. His erat soror nomine Luitgart, quam Ludewicus rex, filius Arnolphi imperatoris, uxorem duxit, sed non diu postea vixit. Quod sine filiis mortuo, omnis Francorum Saxonumque populus voluit Ottoni duci diadema imponere regni. Quod cum ille quasi jam senio gravior recusaret, ejus consultu Chuonradus Francorum dux ungitur in regem, summa tamen semper et ubique fuit penes Ottonem. Natus est autem eidem Ottoni filius nomine Henricus, qui primus libera potestate regnavit in Saxonia. Qui cum in primeva ætate omni virtutum genere vitam suam exornaret, pater ejus videns prudentiam adolescentis, reliquit ei exercitum adversus Dalmantiam, contra quam ipse diu militavit. Dalmantii vero impetum illius ferre non valentes, conduxerunt adversus eum Avars, quos modo vocamus Ungarios, qui, ut quidam putant, reliquie sunt Hunnorum, qui, ut in Gothorum legitur hystoria, egressi a Gothis, multa mala inferebant gentibus finitimis, quos postremo Pannoniam inhabitantes Karolus Magnus devicit, et, ut dicitur, a consueta gentium depopulatione ingenti vallo circumclusos prohibuit; quod opus Arnolfus imperator destruxit, eosque contra Zuenteloldum Maravarorum regem in auxilium sibi eduxit. Qui deinde quantam stragem quantamque injuriam Francorum regno fecerint, urbes ac regiones adhuc

desolatae testantur. Hi etiam a Dalmantiis evocati magnam cladem in Saxonia fecerunt, multamque prædam abduxerunt.

Igitur pater¹²³⁶ patriæ magnusque dux Otto defunctus, illustri et magnifico filio suo Henrico totius Saxonie ducatum reliquit. Rex autem Chuonradus, cum sepe expertus fuisset virtutem novi ducis, veritus est ei committere omnem potestatem patris. Quo factum est ut offensionem incurreret totius exercitus Saxonici. Quorum vultum erga se austriorem rex cernens, nec ducem eorum publico bello se posse contere pre innumera exercitus multitudine perpendens, egit ut quoquo modo interficeretur dolo; ad hoc habens, ut fertur, maxime idoneum Mogontinæ sedis episcopum, nomine Hattonem, cujus consilio et Adelbertus Babenbergensis deceptus est. Hic predictum ducem agressus dolo, fecit ei fabricari torquem auream, et invitavit eum ad convivium, quo magnis ab eo muneribus honoraretur. Interea pontifex considerandi operis gratia ingressus ad aurificem, visaque torque, fertur ingenuisse. Gemitus causam cum aurifex requisisset, respondit quia optimi sibi que carissimi viri, scilicet et Henrici ducis, sanguine torques illa deberet intingui. Aurifex audita silentio textit, et opere perfecto ac reddito, missionem petiit et accepit; obviansque duci eunti ad ea negotia, indicavit ei quæ audivit. Ipse autem vehementer iratus vocat legatum pontificis, qui jam pridem aderat invitandi cum gratia, et ait: *Vade, dic Hattoni, quia durius collum non gerit Henricus quam Adelbertus, et quia melius rati sumus domi sedere et de ejus servicio tractare, quam comitatus nostri multitudine eum gravare. Et statim reversus omnia quæ juris ipsius erant in omni Saxonia vel Thuringia occupavit; Burchardum quoque et Bardonem, quorum alter gener regis erat, in tantum afflixit, ut terra cederent eorumque possessiones ipse militibus suis totas divideret. Hatto autem episcopus videns suis calliditatibus finem impositum, nimia tristitia ac morbo pariter non post multos dies confectus, interiit. Fuerunt etiam qui dicerent, quia fulmine tactus ejusque ictu dissolutus, post tercium diem defecisset. Rex autem misit fratrem suum Eberhardum cum exercitu ad devastandam Saxoniam. Qui appropians urbi quæ dicitur Heresburg, superbe, ut tradunt, locutus est, quod nulla sibi cura major esset, quam quod Saxones pro muris se ostendere non auderent, quo cum eis dimicare potuisset. Adhuc sermo in ore illius erat, et ecce Saxones ei occurrerunt miliario uno ab urbe; initoque certamine, tanta cede Franci multati sunt ut a mimis declamaretur, ubi tantus ille infernus esset, qui tantam cæorum multitudinem capere posset. Frater autem regis a timore absentie Saxonum liberatus est, quia eos et presentes vidit et ab ipsis turpiter fugatus discessit. Audiens autem rex male*

VARIÆ LECTIONES.

¹²³⁵ Rum tetendit loco raso. ¹²³⁶ patre — magnoque duce Ottone defuncto, illuster et magnificus filius suus Henricus — ducatum (suscepit?) corr. ut editum est I.

pugnatura a fratre, congregata omni virtute Francorum, perrexit ad requirendum Henricum. Quo comperto in presidio urbis quæ dicitur Gruona, temptavit illud obpugnare presidium. Et missa prius legatione pro spontanea deditioe, spondet se per hoc sibi amicum affuturum, non hostem experturum. Huic legationi intervenit Dietmarus ob orientalium Saxonum parte, vir disciplinæ militaris peritissimus, varius consilioque magnus, et qui calliditate ingenua multos mortales superaret. Hic superveniens legatis regis presentibus, interrogat ducem, uli vellet exercitum metari. At ille jam persuasus cedere Francis, accepit fiduciam, audiens de exercitu, credens ita esse; Dietmarus vero fecte loquebatur; cum quinque enim tantummodo viris venerat. De numero autem legionum sciscitante duce, ad 50 fere legiones se producere posse respondit. Ita delusi legati regressi sunt ad regem. Vicit vero illos calliditate sua Dietmarus, quos ipse dux ferro vincere non potuit Henricus. Nam antelucanum relictis castris Franci, unusquisque rediit in sua.

(LUDPR. II, 20.) Septimo autem anno regni sui Chuonradus rex egrotare cœpit, sentiensque vocacionis suæ tempus adesse, principes regni, excepto Henrico, convocavit, et eos ita convenit: *Vocationis meæ tempus agnosco, et, ut cernitis, presto est; proinde pacem concordiamque vos sectari etiam etiamque rogo. Me hominem exeunte, nulla vos regnandi ambitio inflammet; Henricum, Saxonum Thuringorumque ducem prudentissimum, regem eligite dominumque constituite, is enim est et sapientia pollens et justæ severitatis censura abundans.* (WID. I, 25.) Quibus in hæc verba consentientibus, vocat fratrem suum Eberhardum, sicque alloquitur illum: *Sentio, frater, me diutius istam vitam tenere non posse; idcirco considerationem tui habeto, et quod ad te maxime respicit, omni Francorum regno consulito, meo, fratris tui, intendendo consilio. Sunt nobis copiarum exercitus congregandi atque ducendi, sunt urbes et arma cum regalibus insigniis et omne quod decus regium deposcit preter fortunam et mores. Fortuna, frater, cum nobilissimis moribus Henrico cedit: rerum publicarum summa secus Saxones est. Sumptis igitur his insigniis, lancea scilicet et armillis aureis cum clamide et veterum gladio regum ac diademate, ito ad Henricum, pacemque facito cum eo, ut eum fœderatum possis habere in perpetuum. Quid enim necesse est, ut cadat populus Francorum tecum coram eo? Ipse enim vere rex erit et imperator populorum multorum.* His dictis, frater lacrimans se consentire respondit. Post hæc rex moritur, vir fortis et potens, domi militiaque optimus, largitate serenus et omnium virtutum insigniis clarus; sepeliturque in civitate sua Wilinaburg, cum merore ac

A lacrimis omnium Francorum. (WID. I, c. 25, 26.) Ut ergo rex imperavit, Eberhardus Henricum adiit, seque cum omnibus thesauris illi tradens, pacem cum eo fecit, amicitiamque ejus promeruit, quam fideliter familiariterque usque in finem obtinuit. Deinde congregatis principibus et natu majoribus, exercitus Francorum in loco qui dicitur Friteslare, designavit eum regem coram omni populo Francorum atque Saxonum.

Anni II iurici.

1. Anno ¹²³⁷ Dominicæ incarnationis 920, ab Urbe condita millesimo 671, Henricus, genere Saxo, filius Ottonis ducis, 80° ¹²²⁸ loco ab Augusto, in regnum eligitur, regnavitque annis 17. (cf. Chr. W.)

Hic cum non haberet gratiam Chuonradi regis sui decessoris, propter morum probitatem animique virtutem idem rex in extremis suis, ut predictum est, pretermisso fratre proprio, hunc elegit, et ut ab omnibus id ageretur principibus, consilium dedit. (WID. I, 26, 27.) Cui cum unctio et diadema offerretur a summo pontifice, qui eo tempore Herigerus erat, non sprexit, nec tamen suscepit: *Satis, inquiens, michi est, ut pre majoribus meis rex dicar et designer, divina annuente vestraque pietate; penes meliores vero nobis unctio ac diadema sit; tanto honore nos arbitramur indignos.* Placuit iste sermo coram universa multitudine, et dextris in cœlum levatis, nomen novi regis clamore valido salutantes frequentabant. (LUDPR. II, 50. — RICHER. I, 47.) Hoc ordine rex factus Henricus perrexit cum omni comitatu suo ad pugnandum contra Burchardum ducem Almanniæ, cujus filiam habuit uxorem Ruodolfus Burgundio, qui (232) post interfectionem Ruotperti ¹²³⁹ regis Galliarum, patris Hugonis ducis, fratris vero Outonis ¹²⁴⁰ regis, ab inimicis Karoli regis rex elevatus est, sicut et Ruotpertus decessor ejus. (WID. I. I.) Burchardus vero dux, licet esset bellator intolerabilis, sentiens tamen, cum valde prudens esset, congressionem regis se sustinere non posse, tradidit ei semetipsum cum universis urbibus et populo suo.

(LUDPR. II, 21.) Eodem tempore [Ann. D. 921. E.] Arnolfus dux cum uxore et filiis ab Ungaria rediens, honorifice a Bajoariis suscipitur, nec solum suscipitur, sed etiam ut rex fiat vehementer ab eis exoratur. D Rex autem Henricus cum inter omnes regni principes sibi obtemperantes Arnolfum solum resistere cerneret, collecto exercitu prevalido, Bajoariam tetendit, cumque juxta quosdam (WID. I. I.) in presidio urbis Ratisponæ obsedit; quod ille videns, seque regi resistere non sufficere perpendens, portis apertis egressus est ad regem, tradens semetipsum cum omni regno suo, et honorifice susceptus ab eo, amicus regis appellatus est. Quidam [Sequentia desunt E.] vero scribunt (LUDPR. I. I.), quod non

VARIE LECTIONES

¹²³⁷ Pergit E. ¹²³⁸ ita etiam D. LXXII. E. LXXV. A. S. ¹²³⁹ ruperti 1^b. ¹²⁴⁰ ottonis 1^b.

NOTÆ.

(232) Ekkehardus errore singulari reges cœvos Ruolfos Burgundiæ et Gallie inter se confundit.

passus sit Arnolfus prestolari adventum regis in Bajoaria, sed, collectis quibus potuit copiis, obviam ei processerit ad pugnam. Cumque in eo esset ut bellum inire deberent, rex Heinricus, ut vir sapiens et Deum timens, cogitans ex utraque parte damnum inreparabile posse accidere, Arnolfo, ut solus cum solo loquatur, denunciavit. Qui putans se acciri ad singulare certamen, ad condictum solus pervenit. Quem Heinricus, ut erat prudens animo et potens eloquio, prudenti sermone alloquitur, increpans eum cur Dei ordinationi resisteret, cum se ab omni populo ¹²⁴¹ electum sciret, quod nisi Deo disponente non fieret; affirmans quia si populus æque illum communiter eligeret se fore, qui primus in ejus electione acclamaret; sicque copioso dicendi genere animum ejus demulcens, ad suos rediit. Arnolfus quoque rediens ad suos indicavit eis Heinrici sermones. Qui dixerunt verum esse quod audirent sapientiam per Salomonem dixisse, per ipsam scilicet reges regnare et prudentes justiciam discernere; neque enim in ejus electione totius populi animum fieri unum, nisi hunc a Deo constaret electum; unde sibi æquum bonumque videri, ut a ceteris non dissentiens, hunc regem eligeret, ea tamen conditione, si sibi hoc quod decessores ejus non habuere concederet, scilicet, ut totius Bajoariæ ¹²⁴² pontifices suæ potestati subjacerent, unoque defuncto, alterum ordinare sibi liceret. Conivens igitur huic suorum consilio, miles Heinrici efficitur, et ab eo, ut dictum est, concessis sibi totius Bajoariæ pontificibus, honoratur. Hic est Arnolfus ille, super cujus denotatione sancto Oudalrico episcopo, ut in libro gestorum ejus legitur, ostensus est gladius sine capulo, qui rex fieri frustra cupiens, invasor regni extitit, et pro hac ambitione destructis æcclesiis, earum reditus militibus suis in beneficium concessit. (WID. I, 27, 28, 29.) Rex autem Heinricus de die in diem proficiens et crescens, robustior et clarior habebatur. Cumque regnum ab antecessoribus suis ex omni parte confusum civilibus bellis et externis colligeret, pacificaret et adunaret, signa movit contra Galliam et Lotharii regnum. Lotharius autem erat filius primogenitus Ludewici imperatoris, a magno Karolo nati. Huic erant fratres Pippinus (233), Karolus et Ludewicus. Sub his fratribus bellum famosum factum est in Phontinich, antequam divisio regni fieret. Facta autem divisione, Pippino cessit Hispania, Karolo regnum Aquitaniæ et Wasconia; ab occidente habens terminum Barcelonam Hispaniæ urbem, ab aquilone Britannicum mare, ad meridiem juga Alpium, ad orientem Masam fluvium. Inter Masam vero fluvium et Rhenum Lothario regnum cessit cum Italia, quam vivente patre regendam accepit. A Rheno autem usque ad fines Yllirici et Pannoniæ, Odoram quoque fluvium et terminos Da-

norum Germania tota Ludewici regnum erat. Hæc divisio inter eos facta inviolabiliter permansit, quousque jure hereditario hæc regna omnia cederent Karolo, Ludewici filio, qui erat filius Karoli cognomento Calvi. Ad hunc itaque Karolum, cui diximus regna cessisse per hereditatem, quidam vir nomine Outo ex orientalibus Francis venit, et ab eo susceptus, cum esset vir fortis et prudens, egit consilio suo, ut cum Danis pugnaretur, qui jam multis annis Lotharii regnum vexabant. Cumque pugnaretur cum eis, una die ex eis centum milia cæsa referuntur (WID. I. I.). Ex hoc ille Outo clarus et insignis habebatur et a rege secundus, cum ad eum veniret uno tantum servulo comite contentus. Moriens autem Karolus rogavit Outonem beneficii sui memorem fore, ut misericordiam sibi a se prestitam filio suo, si nasceretur, non negaret; nam filius ei nondum erat, sed regina pregnans adhuc fuit secundum quosdam (WID. I. I.); alii (RICHER. I, 4) vero dicunt quod jam fere biennis fuerit filius. (WID. I. I.) Mortuo autem Karolo, Outo filium ejus et regno pariter et nomine paterno declaravit; sed Arnolfus imperator, qui Karolum seniore de Germania expulit, post mortem ejus omne regnum ipsius sibi vendicavit. Huic Outo et diadema et sceptrum et cetera regalia ornamenta obtulit, regnumque domini sui gratia imperatoris Arnolphi obtinuit. Et hoc juxta quorundam relationem (WID. I. I.); alii (RICHER. I, 4) vero dicunt, cum propter infantiam pueri principes nimia rerum cupidine sese preire contenderint resque suas prout quisque poterat dilataverint, nemo vero regis profectum, nemo regni tutelam quaesierit, hocque cernentes hostes regnum undique incursaverint, principes tandem pro hoc doluisse, convenientesque in unum, quia puer adhuc vix triennis erat, Outonem propter sapientiam et fortitudinem suam ad tuendum regnum delegisse, non ut desertores, sed velut hostium incursus indignantes. Sed quia Outo dicitur regnum ipsum ab Arnolfo imperatore obtinuisse, inde usque hodie (WID. I. I.) certamen est de regno stirpi Karoli et posteris Outonis, concertatio quoque regibus Karolingorum et orientalium Francorum super regno Lotharii. (RICHER. I, 12, 13, 14, 15, sqq.) Ob quod et Heinricus rex movit castra contra Karolum, cum jam quindennis sublimaretur in regnum, ejusque sepius fudit exercitum, juvitque fortuna fortem virum. Outone autem decimo anno regni sui defuncto, Galliarum principes animo et sacramento annexi sunt Karolo, necnon et Ruotpertus, Outonis regis defuncti frater, vir industrius, sese illi subdidit, quem ille ducem Galliae Celticae prefecit. Cumque jam fere totum colligeret regnum, coepit quendam Haganonem ex mediocribus extollere et supra omnes principes diligere, adeo ut, magnatibus quibusque procul absistentibus, ipse regio

VARIÆ LECTIONES.

¹²⁴¹ superscr. 1. ¹²⁴² ita 1.

NOTÆ.

(233) Verba latius posita Ekkehardus Widukindi narrationi adjecit; cf. supra.

lateri solus hereret multaque regii juris ad suum jus retorqueret. Unde primates indignati, cum nullatenus possent cum ab illius dilectione avertere, querebant illum de regno abjicere. Multa itaque adversus eum moliti, ad ultimum convenerunt, Ruotpertumque ducem, fratrem Outonis, regem constituerunt. Adversus quem dum Karolus bellum prepararet, et in pugnam convenirent, occisus est Ruotpertus, et ex parte ejus ¹²⁴⁹, ex parte vero Karoli ⁷¹¹⁸. (RICH. II, 1, 2.) Hugo vero, filius Ruotperti, adhuc adolescens, egit apud quoscumque potuit, maximeque apud Heribertum cognatum suum, qui erat unus ex magnatibus, ut in dejectionem Karoli loco patris sui alius rex crearetur, se ipsum vero promoveri volebat, quia patris interfectio illud dissuadebat. Igitur convocatis principibus, Ruodolfum, Richardi Burgundionis filium, satis eo reclamante, regem constituunt, virum strenuum et liberalibus artibus eruditum, qui (254), ut supra dictum est ¹²⁴³, (cf. *ib.* I, 47.) Burchardi ducis Alamaniae filiam nomine Bertham, sibi copulavit, quique post ab Italicis adversus Berengarium seniore vocatus, illo interfecto, regnum Italiae aliquandiu ¹²⁴⁴ tenuit, donec, socero suo in auxilium contra eosdem sibi denuo resistentes vocato ibidemque ab eis interfecto, Italiam reliquit, et Burgundiam revisit. Hugo vero comes Arelatensium ab Italis vocatus, regnum accepit, in quo filium ex uxore sua nomine Alda, de Ostrofrancorum stirpe ¹²⁴⁵, procreavit, quem et Lotharium vocavit adultumque regem fecit; sed

ambobus postea pulsus, Berengarius, qui postea Babenberg deportatus ibi defunctus est, regnavit (cf. LIUDPR. II, 60 sqq., III, 15 sqq., 16, 20; IV, 2; V, 27 sqq.). (RICH. I, 47, 65.) Ruodolfo autem, ut dictum est, in regnum Karoli sublimato, Heribertus predictus consilio Hugonis cognati sui, filii Ruotperti, Karolum dolo cepit, eumque in custodiam posuit; in qua et vitam finivit (cf. WID. I, 30). Habuit autem filium nomine Ludewicum ex sorore Adelstani regis Britanorum, quem in perturbationis suae procella transmisit ad eundem avunculum suum; unde post mortem Ruodolfi regis consilio Hugonis predicti reductus, regnum patris recepit; cui tamen idem Hugo dux postea rebellavit.

(WID. I, 50.) Henricus autem rex audiens easum Karoli, dolebat, humanaeque mutabilitatis communem ammiratus est fortunam, iudicavitque abstinere quidem ab armis, verum potius arte superandos putavit Lotharingos, quia gens varia erat et artibus assueta, bellis prompta mobilisque ad rerum novitates. Erat eo tempore quidam de Lotharingis nomine Cristianus, qui videns regi Henrico cuncta prospere cedere, quesivit, quomodo apud eum majori honoraretur gratia: et simulata infirmitate,

A vocavit ad se Gisilbertum, cui principatus regionis paterna successione cessit, eumque venientem arte cepit et sub custodia regi Henrico transmisit. Erat autem Gisilbertus nobili genere ac familia antiqua natus. Quem rex satis laetus suscepit, quia per ipsum solum totum Lotharii regnum se habiturum arbitratus est. Deinde videns adolescentem valde industrium, genere ac potestate divitiisque clarum, liberaliter eum cepit habere, ac postremo desponsata sibi filia sua nomine Gerbirga, affinitate pariter et amicitia junxit eum sibi, sublegato ei omni Lotharii regno. Et hoc juxta descriptionem cujusdam monachi Corbeiensis ¹²⁴⁶, de origine Saxonum et regum horum gestis scribentis. Est autem alius quidam hystoriographus (RICH.), tempora Karoli

B hujus, cujus memoriam pre manibus habemus, suorumque successorum digerens, qui scribit, eundem Gisilbertum filiam Henrici duxisse, priusquam rex fieret, dum adhuc ducatum administrasset, ipsumque Henricum a Karolo ducatum Saxonicum accepisse, et eum ac Ruotpertum, qui postea rex factus est, inter principes, qui a rege propter Haganonem, ut predictum est, defecerant, primos fuisse. Sic enim dicit (I, 14): « Gallia Celtica Ruotperto collata, Karolus Saxoniam secedit. Cujus urbes sedesque regias perlustrans, nullo resistente obtinuit, ibi quoque Henricum, regio genere inclitum ac inde oriundum ducem, omnibus donat. » Et post pauca (255): « Interea Galliarum urbibus ac oppidis firmiter obtentis, cum paschalis sollemnitatis immineret, Aquisgrani palatio rex sese recepit (cf. *ib.* I, 16). Huc ex omni Gallia principes conflunt; huc etiam medioeres multo favore conveniunt; assunt et duces, ex Saxonia quidem Henricus, ex Gallia Ruotpertus. Cottidie secus fores regii cubiculi manent; cottidie egressum regis a penetralibus aulae prestolantur. Cum vero nullum eis ab rege responsum per dies quatuor daretur, Henricus id molestissime ferens, dixisse fertur, aut Haganonem quandoque cum Karolo regnaturum, aut Karolum cum Haganone ad rerum mediocritatem deventurum; indignansque rege inconsulto discessit. Quod rex moleste ferens eum revocare cupiebat, et pro hac re metropolitanum Remensium Heriveum dirigebat.

(RICH. I, 22 - 24.) Cujus luculenta et amica oratione persuasus dux Henricus ad regem redit, multoque ambitionis honore ante eum admissus, in precipuo gratiae loco familiarissime recipitur. (I, 34.) Hac tempestate Ragenerus vir nobilis, partium Karoli fidissimus tutor, finem vitae accepit, cujus exequiis Karolus interfuit; hisque peractis, Gisilberto, ejus filio jam adulto, paternum honorem coram principibus qui confluerant liberalissime contulit. (I, 55 sqq.) Hic cum esset opibus et genere

VARIAE LECTIONES.

¹²⁴³ *superscr.* 1. ¹²⁴⁴ aliquandiu 1. ¹²⁴⁵ *superscr.* 1. ¹²⁴⁶ Corb. Witikindi nomine D1.

NOTÆ.

(254) Iterum Ekkehardus magno errore res a regibus Burgundiae et Galliae gestas uni tribuit.

(255) Quae sequuntur, in Richeri textu desiderantur; cf. praefationem.

inclitus et conjugio Gerbergæ, Heinrici Transrhe-
nensis filiae, satis beatus, in nimiam pre insolentia
temeritatem preceps ferebatur, multaque pro abje-
ctione regis moliebatur. Quo agnito, Karolus a Cel-
tica cum exercitu rediens, cum bellum pararet
inferre Belgis, quorum dux erat Giselbertus, Belgæ
mox non in aperto cum Giselberto nisi sunt resi-
stere, sed oppidis ac municipiis sese recludunt pro-
pere. Ad quos rex legatos dirigens, promisit eis se
omnia donaturum, si ad se confluerent, quæ a
Giselberto prius in beneficio haberent. Quo capti,
mox ad regem per sacramenta redeunt, et contra
Giselbertum pariter surgunt. Ille vero in oppido
Harburg, quod hinc Mosa et inde Gullo fluviis val-
latur, alias autem immuni hiatu multoque horrore
veprum tutissimum videbatur, cum paucis tunc
claudebatur. Huc rex cum copiis properat, obsidio-
nem locat, hinc et inde navalem, alias vero eque-
strem. Et cum violentius instaret, Giselbertus clam
per murum dilapsus, fluvium enatando transmeavit,
et cum duobus clientibus Rhenum exulaturus per-
transiens, annis aliquot apud socerum suum Hein-
ricum, patrimonio privatus, exulavit. Oppidani
autem, absque duce relictis, se subdiderant regi.
Evoluto vero tempore, Henricus egit apud regem,
ut Giselbertus reciperetur in gratiam, ea tamen
conditione, ut beneficiis, quæ ipse insolenter didu-
xerat quæque rex faventibus sibi postea contulerat,
quandiu possessores eorum viverent, careret, ea
vero, quorum possessores per annos exilii sui
excesserant, regis miseratione reciperet. Recepit
itaque Trejectum, Juppilam, Harstadium, Marsnam,
Littam, Capremontem, quæ a defunctis derelicta
vacabant, ceteros vero qui sua habebant ingenti
cede vexabat, donec omnia sua recipiebat. Postea
multa contra regem machinans, socerum adiit ac
plurimum regi adherere dissuasit, Celticam solam
regi sufficere posse asserens, Belgicam vero atque
Germaniam rege alio plurimum indigere; unde ut
ipse dux Henricus creari rex non abnueret, multi-
plici permovebat suasionem. Henricus vero cum
illicita eum suadere adverteret, dictis suadentis
admodum restitit, et ut a nefariis quiesceret, cre-
bro ammonuit. Giselbertus vero cum apud socerum
non proficeret nec regnum sibi parare posset, in
Celticam secedit, et in Neustriam transit, sicque
cum Ruotperto, Outonis regis fratre, qui erat dux
Celticæ, de negotio eodem consilium pertractat,
suggerens ei de regni susceptione et Karoli abje-
ctione ¹²⁴⁷. Exultat tyrannus et sine mora suadenti
favet. Deliberant ergo sibi que per sacramenta con-
sentiunt, sicque procedenti tempore collectis princi-
pibus rex efficitur, anno Dominicæ incarnationis
922. » Hæc sunt verba illius Gallici hystoriographi,

A quæ si in aliquo a precedentibus Saxonici scriptoris
dictis dissentiant, lectoris diligentia perpendat.
Annus vero, in quo Ruotpertus ¹²⁴⁸ in regnum
elevatus dicitur, ille est qui apud nos Heinrici
tercius in regno inscribitur. Ruotpertus post hæc a
militibus Karoli interficitur, sed Ruodolfus ¹²⁴⁹, ut
dictum est, subrogatur, deinde Karolus captus,
custodiæ mancipatur.

(WID. 1, 53.) Illud autem tempus erat, quo, ut
supra scriptum est, Henricus ad dilatandum impe-
rium suum super Lotharios ¹²⁵⁰ tendebat. Nam in
ipsa profectioe, ubi Rhenum transiit, legatus
Karoli ei occurrit, et salutato eo ¹²⁵¹ verbis humil-
limis: *Dominus meus, inquit, Karolus, regia quondam
potestate peditus, modo privatus, misit me ad te,
demandans tibi, quia sibi, ab inimicis ¹²⁵² circum-
vento, nichil jocundius, nichil possit esse jam ¹²⁵³
dulcius, quam de tui magnifici profectus gloria
aliquid audire fama que virtutum tuarum consolari
et hoc tibi signum fidei et veritatis transmisit;
protulitque ¹²⁵⁴ de sinu manum preciosi martyris
Dionisii, auro gemmisque inclusam: Hoc, inquit,
habeto pignus fœderis perpetui et amoris vicarii;
hanc partem unici solatii Francorum Galliam inha-
bitantium, postquam nos sanctus martyr Vitus ¹²⁵⁵
ad nostram perniciem deseruit et ad vestram ¹²⁵⁶
perpetuam pacem Saxoniam visitavit, communicare
tecum ¹²⁵⁷ maluit. Neque enim postquam cor-
pus ejus translatum est, a nobis civilia vel externa
cessavere bella; eodem quippe anno Dani et Nort-
manni regionem nostram invaserunt. Rex autem
divinum munus omni gratiarum actione suscipiens,
reliquis sanctis ¹²⁵⁸ prosternitur, et deosculans eas,
summa veneratione veneratur. Sanctum vero Vitum,
de quo legatus Karoli disseruit, Folradus quidam
nomine de Roma transtulit et in pago Parisiaco
locavit; inde, regnante Ludewico imperatore, trans-
latæ sunt in Saxoniam, et ut legatus ille confessus
est, ex hoc res Francorum cœperunt minui, Saxo-
num dilatari.*

(LUDPR. IV, 24.) Burgundionum rex Ruodolfus,
qui nonnullis annis Italicis imperabat, lanceam
quandam ibi a Samsone quodam comite dono ac-
ceperat, quam Constantini Magni, sanctæ Helenæ
filii, fuisse ¹²⁵⁹ dicebant; quæ, excepta ceterarum
specie lancearum, novo quodammodo opere nova-
que elaborata arte et figura, juxta mediam spinam
habuit utrobique quasi fenestram, et in media spina
cruces ¹²⁶⁰ ex clavis, manibus et pedibus Salvatoris
nostri Domini Jhesu Christi affixis. Henricus itaque
rex ¹²⁶¹ audiens Ruodolfum tam cœleste donum
habere, ut erat Deum timens totiusque religionis
amator, legatis directis temptavit, si premiis aliqui-
bus posset illud ¹²⁶² acquirere. Quod cum rex ¹²⁶³

VARIÆ LECTIONES.

¹²⁴⁷ in 1. quaternio deest. ¹²⁴⁸ rutpertus D1. semper. ¹²⁴⁹ rudolfus D1. sapius. ¹²⁵⁰ lotharingos 9c.
¹²⁵¹ ei 5. ¹²⁵² amicis 2. ¹²⁵³ deest 10. 11. ¹²⁵⁴ protulit D1. ¹²⁵⁵ deest 2? 10. 11. ¹²⁵⁶ nostram 10.
11. ¹²⁵⁷ deest D1. ¹²⁵⁸ sancti 2. ¹²⁵⁹ deest 9c. ¹²⁶⁰ crucis 9c. ¹²⁶¹ hæc D1. ¹²⁶² deest 4. D1. ¹²⁶³
ita 2. D1. deest. null.

Ruodolfus modis omnibus se nunquam acturum A diceret, rex Henricus, quia hunc ¹²⁶⁴ muneribus mollire nequiverat, minis terrere magnopere curabat; omne quippe regnum ejus cede atque incendiis se depopulaturum esse minitabat. Quia vero munus quod petebatur illud erat, quod cœlestibus terrena conjunxerat, Ruodolfi regis cor Deus ¹²⁶⁵ emollivit, justoque regi ¹²⁶⁶ jasta juste petenti protinus tradidit. Neque enim pace presente simultati locus erat. Quanto autem amore rex Henricus predictum cœleste munus dilexerit, cum in multis rebus, tum in hoc præsertim claruit, quod hujus datorem non solum auri ¹²⁶⁷ argenteque muneribus, verum etiam Sœvorum provinciæ parte non minima honoravit ¹²⁶⁸. Hac igitur occasione, immo Dei voluntate, sanctam rex Henricus adeptus est lanceam, per quam ipse de hostibus sepe triumphavit, eamque filio suo Ottoni Magno decedens cum regno reliquit, eamque credimus esse, quæ ex tunc hodieque in imperatorum tutela solet manere.

(LUDPR. II, 24. WID. I, 52.) Ungarii audientes Chuonradi ¹²⁶⁹ imperatoris mortem et Henrici in regnum successionem, probare volentes, an novus rex solita vellet tributa persolvere, totam Saxoniam percurrentes, urbes et oppida incendio dedere, tantamque cedem ubique fecerunt, ut depopulationem ultimam comminarent. Rex autem erat in presidio urbis quæ dicitur Werlahon, rudique adhuc militi et publico bello insueto contra tam sevam gentem non credebat. Contigit autem quendam ex principibus Ungariorum capi victumque regi adduci, quem ipsi in ¹²⁷⁰ tantum dilexerant, ut innumera ¹²⁷¹ auri et argenti pro eo pondera offerrent. Rex autem spernens aurum, exoptulat pacem, tandemque ¹²⁷² ad novem annos obtinuit firmam pacis conditionem. (WID. I, 53.) In quibus induciis primum ex agrariis militibus nonum quemque eligens, in urbibus habitare fecit, ut ceteris octo confamiliaribus ¹²⁷³ suis habitacula construeret frugumque omnium terciam partem exciperet ac servaret, ceteri vero octo seminarent et ¹²⁷⁴ meterent frugesque novo colligerent suisque in locis ponerent; concilia et omnes conventus ac convivias in urbibus celebrari voluit, quatinus in pace discerent, quid in hostium adventu facere debuissent. Vilia aut ¹²⁷⁵ nulla extra urbes erant mœnia ¹²⁷⁶. Tali lege ac disciplina cum cives assuefaceret, repente irruit super Sclavos qui dicuntur Hevelli, et multis eos præliis fatigans, demum hieme asperrima, castris super glaciem positus, urbem quæ dicitur Brenna-burg fame, ferro et frigore cepit, et cum illa urbe omni regione potitus, signa vertit contra ¹²⁷⁷ Dal-

mantiam ¹²⁷⁸, adversus quam jam olim pater suus reliquit ei militiam, et obsidens urbem quæ dicitur Grana, vicesimo tandem die cepit eam. Preda urbis militibus tradita, puberes omnes interfecti, pueri ac puellæ servatæ sunt captivitati. Post hæc adiit Pragam ¹²⁷⁹ Boemiorum ¹²⁸⁰ urbem regemque ejus accepit in deditioem, qui erat pater Bolizlavi ¹²⁸¹, qui quamdiu vixit, regi fidelis et utilis fuit. Boemia itaque tributaria facta, rex reversus est in Saxoniam.

(WID. I, 58.) Igitur induciarum tempore transacto, legati Ungariorum pro solitis muneribus regem adierunt, sed ab eo sprete, in terram suam vacui reversi sunt. Cum enim haberet militem equestri jam prælio probatum, contra hostes antiquos presumpsit inire certamen. Hæc audientes Avars, nil morati cum hostili gravique manu Saxoniam festinant intrare, et iter agentes per Dalmantiam, opem quasi ab antiquis petunt amicis. Illi vero ¹²⁸² scientes eos ad Saxoniam festinare Saxonesque paratos cum eis pugnare, pinguisimum pro munere eis projiciunt canem. Et cum non esset injuriam vindicandi locus ad aliam pugnam festinantibus, cum ridiculosa satis vociferatione longius prosequantur amicos. Igitur quam repentino potuerunt impetu intrant Thuringorum fines, illam terram hostiliter totam pervagantes. (LUDPR. II, 25.) Rex autem Henricus gravissima valitudine detinetur, et Ungariorum ei adventus proximus nunciatur. Qui mox directis per Saxoniam nunciis, validissimum per quadriduum collegit ¹²⁸³ exercitum, ipseque, licet invalidus corpore, animi tamen roboratus vigore, equum ascendit et obviam hostibus ivit. Celer autem nuncius accurrit, qui Ungarios in Meresburg ¹²⁸⁴, quod castrum est ¹²⁸⁵ in confinio Saxonum et Thuringorum ac Sclavorum, esse ¹²⁸⁶ nunciavit, eosque jam ¹²⁸⁷ non modicam puerorum ac mulierum predam habere, virorum vero immensam stragem ¹²⁸⁸ fecisse. Rex igitur, ut erat animo constans, talibus non terretur, sed magis magisque suos, ut pro patria pugnet, exhortatur. Nec mora, bellum incipitur, et ex Christianorum parte kyrie eleyson ¹²⁸⁹ dicitur, ex illorum vero parte turpis et diabólica vox, hui, hui, hui ¹²⁹⁰, auditur. Inito itaque certamine, nutu divino Ungarii ceduntur et fugantur, rex et sui victoria decorantur, immensa captivorum turba absolvitur, atque vox gemitus in læticiæ cantum mutatur. Hunc triumphum tam laude quam memoria dignum rex apud Meresburg ¹²⁹¹ in superiori cœnaculo domus regiæ per zographiam notari precepit, adeo ut rem veram potius quam verisimilem judices. (WID. I, 59.) Rex vero victor reversus ¹²⁹², modis

VARIÆ LECTIONES.

¹²⁶⁴ deest 9c. ¹²⁶⁵ deus cor DI. ¹²⁶⁶ deest 2. ¹²⁶⁷ argenti aurique 2. ¹²⁶⁸ donavit et h. 5. ¹²⁶⁹ chuonradi DI. ¹²⁷⁰ deest 9c. ¹²⁷¹ innumerabilia 9c. i. pro eo a. et a. p. 2. ¹²⁷² tandem 10. 11. ¹²⁷³ cum familiaribus 2? 10. 11. ¹²⁷⁴ ac DI. ¹²⁷⁵ aut ulla 2. ¹²⁷⁶ nimia alia manu corr. menia 10. mœnia 11. ¹²⁷⁷ deest 2. ¹²⁷⁸ dalmatiam 2. 9c. ¹²⁷⁹ plagam DI. ¹²⁸⁰ boemorum 9c. ¹²⁸¹ bolizlai 2. ¹²⁸² autem 9c. ¹²⁸³ colligit 9c. ¹²⁸⁴ merseburg 5. DI. ¹²⁸⁵ deest 4. est castrum DI. ¹²⁸⁶ deest 5. ¹²⁸⁷ deest 4. n. m. i. DI. ¹²⁸⁸ s. i. 5. ¹²⁸⁹ kyriel. DI. ¹²⁹⁰ deest DI. ¹²⁹¹ merseburg 5. ¹²⁹² regressus 5.

omnibus gratiarum actiones honori divino, ut dignum erat, solvebat; tributumque, quod hosti dare¹²⁹³ consuevit, divino cultui mancipavit et usibus pauperum deservire constituit¹²⁹⁴. Post hæc pater patriæ et rerum dominus¹²⁹⁵ imperatorque ab exercitu appellatus, famam potentiæ virtutisque cunctis regibus et gentibus¹²⁹⁶ longe lateque diffudit. Unde et aliorum regnorum proceres eum adierunt, gratiamque in conspectu ejus invenire querentes, fidem talis ac tanti viri dilexerunt; inter quos Heribertus, gener Hugonis ducis, cum ei Ruodulfus rex adversaretur, ut apud illum sibi presidio esset, supplicavit. Ipse enim talis erat, ut nichil negaret amicis. Perrexit igitur Galliam, rex regem alloquitur, perfectoque¹²⁹⁷ negotio, Saxoniam revertitur. Sed et Hugo rex Italiæ legatos ad eum direxit, ejusque amiciciam habere summo studio quesivit (cf. LIUDPR. III, 21; IV, 14). Erat autem regi Heinrico uxor et consors regni clara et nobilissima nomine Mathilda, filia Theoderici, ex eadem Saxonum gente, cujus fratres erant Witikint et Immod et Reginbern. (WID. I, 31.) Reginbern autem ipse erat, qui pugnavit contra Danos, multo tempore Saxoniam vastantes¹²⁹⁸, vicitque eos, liberans patriam ab illorum incursionibus usque in hodiernum diem. Et hi erant ex stirpe magni ducis Witikindi, qui bellum potens gessit contra Karolum Magnum per annos ferme 50. (WID. et LIUDPR. l. l.) Genuit autem Heinrico Mathilda ante regni susceptionem filiam Gerbirgam, quam Giselberto duci Belgicæ dederat, filium quoque Ottonem, mundi amorem; post regiam vero dignitatem genuit secundum, quem patris nomine vocavit Heinrichum, virum fortem et industrium, facetia satis ornatum, consilio providum, vultus nitore gratiosum; tertium quoque filium genuit, nomine Brunonem, quem pontificis summi ac ducis magni officium vidimus gerentem. (RUOTGER. *Vita Brun.* c. 5 sqq., 11, 18, 20.) Frater quippe ejus Otto, dum post patris excessum regeret imperium, hunc, omni litterarum scientia imbutum, presulem fecit Coloniensium; factaque dehinc nimia perturbatione in regno, ita ut etiam filius regis Liutolfus contra patrem consentiret pravorum consilio, rex Otto ad disponendum regnum secedens in partes orientis, fratri Brunoni presuli providendas commisit occidentis. Ita¹²⁹⁹ cum magna religione usus est¹³⁰⁰ officio sacerdotis, et exigente necessitate, jussu regis functus est¹³⁰¹ virtute magnanimi ducis. (WID. I, 31.) Nemo autem super hac re illum culpabilem dicat, cum Samuelem sanctum et alios plures sacerdotes pariter legamus et judices. (LIUDPR. IV, 16.) Duxit autem Otto, filius regis, vivente adhuc patre, uxorem ex gente nobilissima Anglorum, filiam fratris¹³⁰² Adelstani regis, quæ ab aliis (LIUDPR. l. l.) appellatur Olgit, ab aliis (WID. II, 41) Edidis. Hæc peperit ei

A filium, quem vocavit Luitolfum, quem ille multum dilexit; sed ipse sibi postea rebellavit.

(WID. I, 59.) Heinricus autem rex cum esset in exaltando gentem suam, rarus aut nullus nominatorum virorum in omni Saxonia erat, quem aut preclaro munere aut officio aliquo non promoveret. Erat autem ingenti prudentia pollens, forma quoque corporis regicæ dignitati decorem adjiciens. In exercitiis etiam ludi tanta eminentia omnes superabat, ut terrorem ceteris ostentaret. In venatione tam fuit acer, ut una vice 40 aut amplius caperet feras. Et licet in conviviis satis jocundus esset, nichil tamen regalis disciplinæ minuebat. Tantum quippe favorem pariter et timorem infundebat, ut etiam ludenti non crederent ad aliquam lasciviam se dissolvendos. Perdomitis itaque circumquaque gentibus, postremo Romam proficisci statuit, sed infirmitate correptus, iter intermisit. (LIUDPR. IV, 14.) Infirmatus est autem in castello quod dicitur Hiemelewa, quod est inter Saxonum et Thuringorum confinia, ubi et defunctus est. (WID., I, 41.) Cumque se jam gravari morbo sensisset, convocato omni populo, designavit Ottonem filium suum regem, ceteris filiis suis predia cum thesauris distribuens; ipsum vero Ottonem, qui maximus natus et optimus fuit, fratribus¹³⁰³ et omni Francorum imperio prefecit; (LIUDPR. IV, 15.) et in hoc quantæ sapientiæ fuerit et religionis, probari potest, quod¹³⁰⁴ eum, quem potissimum et religiosissimum noverat, licet in imperio natus non esset, regem constituit. (WID. l. l.) Testamento itaque legitime¹³⁰⁵ facto, et rebus omnibus rite compositis, defunctus est anno regni sui 17°, vitæ autem fere 60°. Translatum est autem corpus ejus a filiis suis¹³⁰⁶ in civitatem quæ dicitur Quidilingaburg¹³⁰⁷, et in basilica sancti Petri ante altare sepultum, cum planctu et lacrimis plurimorum.

A. D. 921.

* D. addit: Heinricus rex contra — totius Bajoriæ. ex Sigeb. a. 920.

A. D. 922. * Ruotpertus¹³⁰⁸, frater Outonis regis et pater Hugonis, machinante Giselberto duce, socio Heinrici regis, in dejectionem Karoli. regno Galliarum preponitur.

* D. et E., qui hic pergit, addunt: Stephano — episcopatum. ex Sigeb. a. 921.

A. D. 925. *

* D. E. addunt: Ungarii — delevit. Karolus — peremit. ex Sigeb. a. 922.

A. D. 924.

* D. E. addunt: Reges — christianorum. ex Sigeb. a. 925.

A. D. 925. * Hiltine Augustensis episcopus obiit, cui sanctus Oudalricus¹³⁰⁹ successit (cf. Vit. S. Oud.)

* D. E. addunt: Karolus — truditur. (E. inserit

VARIÆ LECTIONES.

¹²⁹³ dari 2. ¹²⁹⁴ ita 2. D1. consuevit 4 — 11. ¹²⁹⁵ d. r. D1. ¹²⁹⁶ g. et r. 9c. et g. desunt 4. ¹²⁹⁷ perfecto 9c. ¹²⁹⁸ v. s. D1. ¹²⁹⁹ itaque 5. ¹³⁰⁰ deest D1. ¹³⁰¹ deest 9c. ¹³⁰² deest 2. ¹³⁰³ in 6. folium excidit. ¹³⁰⁴ qui 9c. ¹³⁰⁵ legitimo 2. ¹³⁰⁶ deest D1. ¹³⁰⁷ quidilingaburg D1. ¹³⁰⁸ Ruotpertus 2. ¹³⁰⁹ Oudalricus D. E.

quæ prius in historia leguntur : Heinrico regi ad dilatandum imperium suum super Lotharios tendenti in ipsa profectioe, ubi Rhenum transiit, Karoli legatus occurrit, et salutato—Saxonum dilatari.) Ruodolfus — tenuit. *ex Sigeb. a. 924. E. pergit* : Item Ruodolfus lanceam quandam — tutela solet manere. *ut supra.*

(*Chr. W.*) A. D. 926. Sanguis * Domini in Augiam insulam venit. * 1

* *Hæc desunt D. E., ubi legitur* : Heinricus rex, Sclavis et Danis victis et sub tributo redactis, nomen suum celebre facit. Berengarius — incendunt. *ex Sigeb. a. 925.*

* 1) a quadam matrona addunt 10. 11. *ex Bernoldo.*

A. D. 927. * Burchardus dux Alamanniæ ¹³¹⁰ in Italia occiditur; Herimanno ¹³¹¹ Alamannia ¹³¹⁰ committitur.

* *D. E. addunt* : Karolus — ann. 2. *ex Sigeb. a. 926.*

A. D. 928. *

* *D. E. addunt* : Ludewicus ¹³¹² — fugiens mare transit. Ruodolfus — subrogatur. *ex Sigeb. a. 927.*

A. D. 929. *

* *D. addit* : Ludewicus — ann. 29. *D. E. :* Rex Hugo — ordinato. *ex Sigeb. a. 928.*

A. D. 930. Heriger archiepiscopus ¹³¹³ moritur; pro quo Hiltibertus ¹³¹⁴ ordinatur.

A. D. 931. Heinricus rex Boemiam ¹³¹⁵ petit.

A. D. 932. Dieto Wirzburgensis episcopus obiit. *

* *D. E. addunt* : Heinricus — christianos facit. *ex Sigeb. a. 931.*

A. D. 933. *

* *D. E. addunt* : Arnoldus — utilia. *ex Sigeb. a. 932.*

A. D. 934. Heinricus * Ungarios interfecit.

* *D. E. :* Ungarii ab exercitu Heinrici regis occiduntur aut capiuntur. *ex Sigeb.*

A. D. 935. Notingus episcopus Constantiensis obiit; cui Chuonradus successit. * * 2

* *D. E. addunt* : In Genuensi — evacuata. *ex Sigeb.*

* 2) genere clarissimus addunt 10. 11.

A. D. 936. Heinricus rex obiit. * — Post Martinum papam Agapitus Romanæ sedi prefuit 117us, dein Octavianus 118us, Leo ** 119us, Benedictus 120us, Johannes 121us. * 3

* *D. :* moritur, qui licet — accepisset. *ex Sigeb. a. 937. — E. :* Heinricus rex infirmatus est in castello — lacrimis plurimorum. *ut supra,*

** Leo — 121us desunt D1.

* 3) E1. *addit alia manu in marg. :* Hoc anno fecit Otto rex in Magadaburch regalem abbatiā (*desunt E2*).

Anno Dominicæ incarnationis 937, ab Urbe autem ¹³¹⁶ condita millesimo 688 (cf. *Chr. W.*). Otto

Magnus, Heinrici filius, 81° ¹³¹⁷ loco ab Augusto, eligitur in regnum ab omni populo Saxonum et Francorum, regnavitque annis 38 ¹³¹⁸. (*Wid. II, 1.*) Electus est ¹³¹⁹ autem apud Aquasgrani, ubi et mox unctus est ¹³¹⁸ in regem a summo pontifice Mogontinæ sedis nomine Hiltiberio, genere Franco, professione monacho, qui nutritus in Fuldensi monasterio, ad id honoris merito proventus est, ut pater ejusdem loci constitueretur, deinde ad fastigium summi pontificatus Mogontiacæ sedis proveheretur. Erat enim vir miræ sanctitatis et preter naturalem animi sapientiam litterarum scientia satis illustris. Qui etiam inter cetera gratiarum dona spiritum prophetiæ ¹³²⁰ accepisse predicatur. Rex autem, unctione benedictionis accepta, quam sapientem in regni moderamine, quam fortem in adversantium certamine, quam strenuum in religione se exhiberet, facile enarrari non valet. (*Wid. II, 3.*) Primum itaque barbaris ad novas res moliendas desequentibus, Bolizlaus ¹³²¹ fratrem suum ¹³²² percussit, virum christianum, regno fidelem et, ut ferunt, religiosum Dei cultorem. In cujus ultionem cum ¹³²³ rex exercitum mitteret adversus Bolizlaum ¹³²⁴, primo nostri victores extiterunt, deinde pro recenti victoria securius agentes, repentina incursione omnes ab eo occisi sunt. Et bellum hoc perseveravit usque ad 15 regis imperii annum; ex eo regi fidelis servus et utilis permansit. Post hæc antiqui hostes Ungarii venerunt, probare virtutem novi regis, et intrantes Franciam, statuerunt, si possent, intrare ab occidentali parte Saxoniam. Quod rex audiens, nil moratus, cum exercitu valido occurrit illis, fugavitque illos a terminis suis. Cessantibus autem bellis externis, civilia oriri cœperunt.

* *Reliqua* — mirabilisque prudentiæ *desunt E.*

(*Wid. II, c. 8, 9, 1, 11, 10, 11, 12.*) Mortuus est quippe Arnolfus dux Bajoariæ, et filii ejus, superbia elati, jussu regis contempserunt ire in comitatum ¹³²⁵; cujus ducatum rex dedit fratri ejus Berhtoldo ¹³²⁶. Mortuus est et Sigefridus comes optimus Saxonum, qui secundus a rege procurabat Saxoniam. Cujus legationem cum sibi vindicasset affinitatis causa Dankmarus, frater regis ex patre, non ex matre, et regali dono cessisset Geroni comiti, afflictus est Dankmarus tristitia magna. Erat autem manu promptus, acer ingenio, bellandi peritus, cujus mater ¹³²⁷ filia erat materteræ Sigefridi comitis, de qua suscepit eum rex Heinricus, et ditavit eum prediis multis absque his quæ fuerant matris. Eberhardus quoque comes, iratus contra Bruningum ¹³²⁸ quendam ex primoribus, collecta manu, succendit civitatem illius vocabulo Elmeri ¹³²⁹, interfectis

VARIE LECTIONES.

¹³¹⁰ alem. D. E. ¹³¹¹ hermanno 4. 5. ¹³¹² ludewicus E1. ¹³¹³ a. mogont. 5. ¹³¹⁴ hiltipertus 4. hildibertus 5. 9c. 10. 11. *et ita infra.* ¹³¹⁵ poemiam 5. 10. ¹³¹⁶ deest 2? 10. 11. ¹³¹⁷ LXXV. D. E. ¹³¹⁸ XXXVI. D1. ¹³¹⁹ deest 9c. ¹³²⁰ prophecisse 2. ¹³²¹ bolizaus D1. ¹³²² suum Wenezlaum 5. ¹³²³ dum 2. ¹³²⁴ ita 2. D. E. bolizlaum *rell.* ¹³²⁵ comitatu 9c. ¹³²⁶ berhtoldo D1. bertholdo 4. 10. 11. bertholfo 2. 9c. berchtolfo 5. ¹³²⁷ m. sua 9c. ¹³²⁸ bruniggum 2. ¹³²⁹ elmari 2.

omnibus ejusdem civitatis habitatoribus. Pro qua A presumptione condempnavit cum centum talentis, omnesque principes, qui ad hoc eum juvabant¹³³⁰, dedecore canum quos portabant usque ad urbem regiam quæ dicitur Magedeburg¹³³¹. Unde commotus Eberhardus, junxit se Dankmaro, collectaque valida manu, obpugnat præsidium quod dicitur Badiliki¹³³², in quo erat Henricus, frater regis, juvenis¹³³³ adhuc; dataque militibus suis preda urbis¹³³⁴, abduxit secum Henricum quasi vile mancipium. Dehinc¹³³⁵ cœpit Dankmarus¹³³⁶ urbem quæ dicitur Hereburg, seditque in ea, et multa inde exercuit latrocinia. Rex autem licet invitus cum multo comitatu perrexit illuc, ad reprimendam illius insolentiam. Cives autem urbis ejusdem apertis portis introduxerunt exercitum regis. Dankmarus vero fugiens in æcclesiam beati Petri apostoli, stansque juxta altare, depositis desuper armis, a quodam per fenestram a tergo perfossus est. Eberhardus autem Henricum habuit secum. Qui audiens necem Dankmari, fractus animo prosternitur suo captivo, veniam petit ac nequiter promeruit, ea scilicet conditione, ut contra dominum et fratrem suum secum faceret conjurationem, et si fieri posset, ipse sibi coronam imponeret. Henricus vero eo tempore nimis adolescens erat et regnandi cupiditate fervebat. (LIUDPR. IV, 20, 22.) Eberhardus sane Gisbertum Lotharingorum ducem a¹³³⁷ regis fidelitate disjunxerat, cujus adjutorio regi non modice resistebat. Qui Gisbertus quamquam sororem regis haberet uxorem, maluit tamen et ipse suscipiendi regni spe C regi¹³³⁸ resistere, quam ei, ut debuerat, adjutorio esse. Habuerat autem rex nonnullas maximas et fortissimas copias, Herimannum scilicet Suevorum ducem fratremque ejus Outonem atque Chuonradum¹³³⁹ cognomine Sapientem. Qui quamvis affinitatis¹³⁴⁰ linea Eberhardo jungerentur, maluerunt tamen juste, si necessitas ingrueret, cum justo rege occumbere, quam cum consanguineo¹³⁴¹ injuste triumphare. Eberhardus itaque haut secus valuit¹³⁴² Gisbertum a regis fide sejungere, donec ei promitteret, se illum regem facturum; Gisbertus vero Henricum hac voluit arte¹³⁴³ decipere, ut dum suo adjutorio regem vinceret, ipse regni solium obtineret; verum Eberhardus longe aliter disposuerat; voluit enim, si¹³⁴⁴ regem posset devincere, utrosque D regno privare illudque sibi usurpare, sicut ex verbis ipsius, quæ paulo antequam occideretur uxori suæ dixerat, possumus conicere. Quam dum foveret in sinu: *Jocundare, inquit, in gremio¹³⁴⁵ comitis, in brevi lætatura in amplexibus regis.*

(WID. II, 15.) Igitur Henricus ardens cupiditate regnandi, celebre¹³⁴⁶ convivium fecit in loco qui dicitur Salaveldon, et cum esset magnus ac potens, majestate et potestate¹³⁴⁷ regali, plurimis plurima donavit, et factionis hujuscemodi socios sibi ob id plurimos conciliavit. (LIUDPR. IV, 23. — WID. I. I. — LIUDPR. I. I.) Dein¹³⁴⁸ profectus in Lotharingiam ad Gisbertum¹³⁴⁹ ducem Belgicæ, cum ipso pariter et Eberhardo bellum fratri cœpit preparare. Quod cum regi esset nunciatum, primum non credit, sed mox certificatus, econtra properat¹³⁵⁰ lætus, non eorum multitudine territus, sed in Dei pietate confisus. Cumque ad Rhenum¹³⁵¹ cum suis pervenisset, jamque¹³⁵² fluvium sui transmeare cœpissent, Henricus cum suis insperato in tanta vicinitate erat, quod ab his videri jam¹³⁵³ poterat. Perpauci denique de navibus egressi, vix equos ascendere seseque¹³⁵⁴ armis induere poterant, cum legiones adversæ non nunciantur venientes, sed intuitu ipso cernuntur presentes. (WID. II, 17.) Rex autem in altera parte fluminis cum multitudine adhuc manens et hæc intuens, dolorem animi motu corporis non celabat, eo quod non adessent naves per quas Rhenum transcendere posset; nec tempus subitanei certaminis in ulteriore ripa constitutos aliud sinebat cogitare, nisi aut coram hostibus cadere debere, aut certe armis vitam defendere. (LIUDPR. I. I.) Recordatus itaque populi Domini¹³⁵⁵, qui repugnantes sibi Amalechitas orationibus Moysi, servi Dei, devicit, protinus de equo descendit, lacrimansque cum omni populo ante lanceam, in qua victoriosi clavi, manibus pedibusque Redemptoris nostri affixi, erant¹³⁵⁶ inclusi, sese prostravit. Quantunque justus viri oratio, secundum quod Jacobus ait, valeat, res manifesta probavit. (WID. I. I. — LIUDPR. I. I.) Hi namque qui in ripa ulteriori¹³⁵⁷ erant, sarcinas et impedimenta quæque in locum qui dicitur Xantus¹³⁵⁸ transmittabant, seseque invicem cohortati¹³⁵⁹, hostes precipiti cursu invadebant. (WID. I. I.) Cumque esset piscina inter hos¹³⁶⁰ et hostes, Saxones¹³⁶¹ divisi¹³⁶², una pars ex adverso ruit in hostes¹³⁶³, altera insequitur a tergo, et in medio hostes obrimentes, pauci vehementer urgebant plures. Neque enim nostratium supra centum armatos fuisse perhibetur, hostium vero satis magnus erat exercitus. Sed cum a¹³⁶⁴ fronte pariter et a tergo urgerentur, qua parte potissimum cavere debuissent, in promptu non erat. (LIUDPR. I. I.) Rege itaque orante, cum ex suis nullus occumberet, hostes omnes in fugam conversi sunt, nonnullique eorum cur fugerent ignorabant, quoniam quidem

VARIAE LECTIONES.

¹³³⁰ adjuvant 5. ¹³³¹ magedeburg D1. ¹³³² badiki 2. ¹³³³ deest 2. ¹³³⁴ deest 9c. ¹³³⁵ deinde 2. ¹³³⁶ dankmarus D1. *sæpius.* ¹³³⁷ deest 10. 11. ¹³³⁸ speuei corr. spe rei D 1. ¹³³⁹ chunradum D 1. *sæpius.* ¹³⁴⁰ consanguinitatis 5. ¹³⁴¹ sanguineo 9c. 10. 11. ¹³⁴² maluit 9c. ¹³⁴³ h. v. a. Henricum 9c. ¹³⁴⁴ deest D 1. ¹³⁴⁵ sinu 2. ¹³⁴⁶ crebre D 1. ¹³⁴⁷ et p. *desunt* D 1. ¹³⁴⁸ deinde 2. ¹³⁴⁹ gisilbertum D 1. *interdum.* ¹³⁵⁰ preparat D 1. ¹³⁵¹ renum D 1. *sæpius.* ¹³⁵² tamque D 1. ¹³⁵³ jam non D 1. non 9c. ¹³⁵⁴ sese 9c. ¹³⁵⁵ pergit 6. ¹³⁵⁶ affligerant 9c. erant affixi 5. ¹³⁵⁷ u. r. 5. ¹³⁵⁸ xantus 2. zantus 9c. ¹³⁵⁹ exhortati 9c. ¹³⁶⁰ hostes 2. ¹³⁶¹ saxoni D 1. ¹³⁶² divisa 9c. ¹³⁶³ r. in h. ex a. 5. ¹³⁶⁴ deest 10. 11.

pre paucitate ¹³⁶⁵ hostes insequentes videre non poterant. (WID. I. I.) Ex nostris etiam fuere qui Gallica lingua loqui scielant, qui clamore in altum Gallice levato, exhortati sunt adversarios ad fugam. Illi socios hujusmodi clamantes arbitrati, fugam, ut clamatum est, inierunt. (LIUDPR. I. I.) Cesis igitur plurimis, Henricus vehementer in brachio ¹³⁶⁶ est percussus, et quamquam lorice triplicis fortitudo usque ad carnem non admitteret ensis ¹³⁶⁷ aciem, pondere tamen percussione acerba brachium adeo ¹³⁶⁸ est in livorem conversum, ut nullis medicorum curis ita mederi posset, quin toto illo anno percurrente dolorem magnum sentiret. (WID. II, 18 sqq.) Quidam ex Thuringis nomine Teti mandavit ad prefectos urbium, quæ erant in oriente partis Henrici, de victoria regis, et quia ipse Henricus cecidisset in bello, egitque callide, ut omnes se traderent regiæ potestati. Ipsi autem duæ tantummodo ex omnibus remanserant urbes, Meresburg ¹³⁶⁹ et Schidingon ¹³⁷⁰. Qui audiens de defectione urbium suarum, fractusque recenti ¹³⁷¹ regis victoria, cum novem ¹³⁷² tantum armatis iter arripuit, Saxoniamque jam tardius adiens, urbem Meresburg ¹³⁷³ ingressus est. Quo rex comperto, et ipse reversus est, urbemque, in qua frater erat, obsedit. Ille autem cum non posset fortiori resistere, post duos ferme menses, tradita urbe, egressus est ad regem. Cui datæ sunt induciæ 30 dierum, quatinus cum militibus sibi coherentibus secederet a Saxoniam, si cui vero illorum regem adire placeret, veniæ locum haberet. Henricus itaque discedens a Saxoniam, Lotharios ¹³⁷⁴ iterum adiit, et cum duce Giselberto aliquamdiu mansit.

(WID. II, 22.) Iterum ducitur exercitus contra Giselbertum, et omnis regio ejus subjacens imperio ¹³⁷⁵ igni traditur, obsessusque in castello Kievermont ¹³⁷⁶, quod est Capræ-mons, elapsus fuga inde proficiscitur. Et cum obsidio ¹³⁷⁷ difficultate locorum parum procederet, vastata undique regione, reversus est in Saxoniam.

(LIUDPR. IV, 26.) Est autem in confinio Alsaciæ castellum vocabulo Brisahe, de quo omnis adjacens pagus appellatur Brisahegowe, quod fertur olim ¹³⁷⁸ fuisse illorum qui Harelungi dicebantur; tunc autem temporis erat in ditione Eberhardi; in quo ipse ^D suorum multitudinem posuit militum, quorum terrore non solum magnam partem prefatæ provinciæ sibi vendicabat, verum etiam circumcirca fideles regis misere laniabat. (WID. II, 24. — LIUDPR. I. I.) Ad quod obsidendum rex profectus cum castra posuisset, consilio, ut fertur, Friderici, Mogontinæ sedis archiepiscopi, ex pontificibus multi, fixis in circuitu tentoriis, sed noctu relictis, a fide defecerunt,

A deserentesque regem, clam domum redierunt, Friderico subdole ibi remanente, ut fertur ¹³⁷⁹. Erat autem idem Fridericus successor Hildiberti predicti sancti viri, et ipse, quantum ad humanum judicium, bonis operibus deditus, nisi quod adversariorum domini sui regis favebat partibus; quod quidem fama multis commendabat, ipse vero omni annisu negabat. (LIUDPR. I. I.) Milites vero regis considerantes pontificum discessionem, suadebant ei, ut et ipse Saxoniam repetens, hanc desereret regionem. Quibus rex imperterritus, ut Judas Machabeus suis quondam ¹³⁸⁰: *Nolite, ait, talia loqui, et si appropinquaverit tempus nostrum, moriamur omnes in virtute, et non inferamus crimen gloriæ nostræ; melius est enim pro vera justitia mortem subire, quam fugiendo turpiter vivere.* His et aliis talibus dictis non solum eos a fugæ proposito revocavit, verum etiam vehementer ut pugnarent animavit.

(LIUDPR. IV, 27.) Comes quidam cum eo tunc erat, cujus militum multitudo regis aciem condecorabat. Hic videns plurimorum ab ¹³⁸¹ rege defectionem, reputabat secum, nihil sibi tunc a rege negari propter instantem necessitatem, rogavitque suis suorumque usibus concedi abbaciam Lauresheimensem. Rex autem intelligens, quid peticio illa portenderet, ei coram omnibus ait: *Obædire oportet Deo magis quam hominibus. Quis enim sanum ¹³⁸² sapiens ignorat, te hæc non humilitate petitionis, sed comminationis auctoritate dixisse? Scriptum est: « Nolite sanctum dare canibus. » Quod quamvis spiritualiter intellegendum predicetur, ego tamen sanctum me ¹³⁸³ canibus dare judico, si monasteriorum predia, quæ a religiosis viris tradita sunt, Deo militantibus tulero et seculo militantibus tradidero. Tibi vero tam procaciter injusta petenti, sub testimonio totius populi, nec hoc nec aliud unquam te a me accepturum testificor. Si tibi cordi est cum ceteris infidelibus avolare, quanto citius, tanto melius. His ille auditis, rubore perfusus ad pedes regis corruit, seseque peccasse coram omnibus pœnituit.*

(LIUDPR. IV, 28, 29.) Eberhardus autem et Giselbertus, audientes regem esse in partibus ¹³⁸⁴ Alsaciæ, collecto permagno ¹³⁸⁵ exercitu, alveum Rheni apud Andernacum transeunt, regisque ¹³⁸⁶ fideles circumquaque demoliri procedunt. Outo ¹³⁸⁷ sane, frater Herimanni ¹³⁸⁸ ducis Suevorum, necnon et ¹³⁸⁹ Chuonradus cognomento Sapiens ipsis in partibus erant; sed quia eorum copiæ istorum copiis impares existerant, his occurrere trepidabant, eos tamen cum spoliis multis redeuntes pone ¹³⁹⁰ secuti sunt. Cumque paululum processissent, quidam sacerdos flens et hejulans ¹³⁹¹ eis obviavit; interrogatusque ab eis,

VARIE LECTIONES.

¹³⁶⁵ h. p. p. v. 5. ¹³⁶⁶ in h. v. 5. ¹³⁶⁷ a. ferrum vel e. a. 5. ¹³⁶⁸ deest 5. ¹³⁶⁹ merseburg 5. ¹³⁷⁰ schidingon 2. ¹³⁷¹ deest 4. 5. ¹³⁷² noie D 1. ¹³⁷³ mersburg 5. mesburg 4. ¹³⁷⁴ lotharingos 9c. ¹³⁷⁵ s. i. ejus 2. ¹³⁷⁶ kivermont D 1. ¹³⁷⁷ presidio 2. ¹³⁷⁸ deest 9c. ¹³⁷⁹ ferunt 2. fert D 1. ¹³⁸⁰ Judas q. m. s. n. 5. ¹³⁸¹ a 4. 5. ¹³⁸² sane 2. ¹³⁸³ me s. 5. ¹³⁸⁴ in p. esse 5. ¹³⁸⁵ magno 9c. ¹³⁸⁶ regis 10. 11. ¹³⁸⁷ odo 2. udo 9c. ¹³⁸⁸ hermanni 4. 5. ¹³⁸⁹ deest 2. ¹³⁹⁰ deest 9c. ¹³⁹¹ ciulans D 1.

unde veniret aut cur fieret : *Ab isis, inquit, predonibus unum paupertatis meae solatium quod habui ablatum est jumentum.* Quem cum interrogarent, si Giselbertum et Eberhardum vidisset aut ubi essent : *Cunctis, ait, cum preda Rhenum transmissis, ipsi soli cum suis electis, quod nec bene vertat, cibum capiunt.* Hoc illi audientes, summa cum celeritate super eos irruunt, moxque Eberhardus occiditur; Giselbertus in fluentem equo prosiliens undis submergitur, quas quia absorbere non potuit ¹³⁹², anima recedente, defecit; ceterorum vero nullus aufugit, quin aut vivus caperetur aut gladio truncaretur. Cujus rei nuncius cum regi juxta consuetudinem mane ad æcclesiam, quæ longe a castris aberat, tendenti occurreret, mox de equo descendit, seseque, cum lacrimis Deo gratias agens, in orationem dedit; qua expleta, itinere cœpto ad æcclesiam pertendit.

(RICHER. [256] II, 17, 18, 19.) Hujus tamen eventum rei Gallicus ille scriptor, cujus superius mentionem feci ¹³⁹³, aliter narrat, ita ¹³⁹⁴ dicens : «Ludewicus ¹³⁹⁵, Karoli filius, qui de transmarinis partibus revocatus tunc regnavit in Gallia, cum Hugone Cisalpino principe in pago Alsacio Belgas exteriores, qui ad se nondum venerant, assciscabat, et qui Ottonis partibus favebant ultra Rhenum fugere compellebat. Presenserat etenim ¹³⁹⁶, Ottonem velle Belgicam in suum jus transfundere; unde et truculentius contra illum agitans, quicumque illius videbantur a Belgica exturbavit, qui vero sibi consentiebant, consilio Giselberti ducis Belgicæ et Theoderici comitis, sacramento sibi astringebat. Otto vero Belgas comperiens a se defecisse et ad Ludewicum ¹³⁹⁷ confluxisse, Rheno transmissis, Belgicam cum exercitu ingreditur, ejusque loca plurima incendiis ac ingenti preda devastat. Nitebatur enim, acsi ex ¹³⁹⁸ paterna traditione princeps fieri Belgicæ. Id vero contra jus agere calumpniabatur, cum ejus pater propter Sclavorum infestationem Saxoniam tantum, quæ est pars Germaniæ, dux constitutus sit, eo quod Karolus, Ludewici pater, cui rerum summa debebatur, tunc adhuc in cunis vagiret. Multam itaque predam Otto abducens, Rhenum transiit. At Giselbertus dux dedecoris injuriam ultum ire festinans, collecto exercitu, post hostem accelerat, transiensque Rhenum, terram illam solo tenus incendiis ingentibus vastat, armentorum etiam pecudumque predam nimiam exercitus congregat et abducit. Jam vero flumen ingredi parabant, et ecce Otto ¹³⁹⁹ ex tota Saxoniam collectas copias accelerantibus induxit. Belgæ itaque cum duce suo indubitanter renitentes, cum Germanis secus flumen signis infestis ingressi sunt, et ex utraque parte multi funduntur. Qua die Germanorum victoria ægre susten-

tata, tamen enituit. Nam cum duæ terciæ eorum fusæ jacerent, et Giselbertus suos defecisse adeo ¹⁴⁰⁰, adversarios autem illesos arbitraretur, in tanta confusione rerum fuga periculum evadere nitebatur, in fluctumque equo prosiliit. Qui cum fluminis pelagus enatare non posset, vi undarum ¹⁴⁰¹ victus, periit sessoremque immersit. At Belgæ interitum ducis ignorantes, totis viribus decertabant, tantoque egerunt robore, donec post execrabilem innumerabilemque interitum, eorum qui relictis fuerant alii caperentur, alii in fluvium demergerentur. Ludewicus autem rex Giselbertum extinctum comperiens, multam in ejus casu miserationem habuit; profectusque in Belgicam, uxorem ejus Gerbirgam, Ottonis sororem, conjugio duxit. Hac occasionis diversitate, uno tamen exitii ¹⁴⁰² fine, necem ducis uterque scriptor, Gallicus scilicet et Saxonicus, testatur; penes lectorem vero erit, cui magis credatur.

(LIUDPR. IV, 30, 31, 32, 33.) Hoc in ¹⁴⁰³ tempore Bertholdus ¹⁴⁰⁴ Bajoariorum dux, Arnolphi ducis frater, vir strenuus, toto conamine favebat regis partibus. Volens itaque rex, ut quemadmodum tribulationis preteritæ, ita et læticiæ presentis fieret particeps, sequenti statim die ut de morte adversariorum audivit, quanta erga se Dominus fecerit, directis nunciis ei aperuit; et quoniam conjugali conubio minime tenebatur, in augmentum læticiæ demandavit sub juramento, ut si sororem suam, scilicet Giselberti viduam, posset habere, eam conjugio sibi ¹⁴⁰⁵ copularet, si vero hæc minus procederet, filiam ipsius Giselberti ex eadem sorore sua genitam, quam penes se habebat, fere jam nubilem, ei jungeret ¹⁴⁰⁶. Quo audito, Bertholdus ¹⁴⁰⁷ immenso est gaudio affectus, elegitque nondum nubilem potius filiam expectare, quam matrem, quæ jam nupserat, tollere.

Fridericus igitur archiepiscopus, ut infidelitas, quam occulte gestabat, cunctis pateret, decem diebus ante necem prenominatorum discessit a rege, Mogontiamque concitus veniens ¹⁴⁰⁸, nil ibi moratus, Metensem urbem adiit; disposuerat enim Henricus, frater regis, redeuntibus Eberhardo et Giselberto, cum eodem Friderico istuc exercitum congregare, sicque regi in Alsacia manenti bellum maximum preparare. Cumque illo tenderet idem archiepiscopus, insperate occurrentes ei nuncii mortem jam sepius nominatorum ei indicaverunt. Quo audito consternatus animo, quid ageret ignorabat. Interea rex Alsaciam deserens, Franciam occupabat. Cujus metu Mogontiam cives perterriti, redeuntem archiepiscopum intra urbis mœnia non suscipiunt. Unde factum est, ut non multo post a quodam regis fideli captus et in sui presentiam ductus, custodiæ in Saxoniam sit

VARIAE LECTIONES.

¹³⁹² poterat 5. ¹³⁹³ fecimus; 9c. ¹³⁹⁴ deest 10. 11. ¹³⁹⁵ ludewicus 5. ¹³⁹⁶ enim 5. presens enim erat 4. ¹³⁹⁷ ludewigum 5. et ita sapius. ¹³⁹⁸ deest D 1. ¹³⁹⁹ ex t. S. Otto D 1. ¹⁴⁰⁰ deest 2. ¹⁴⁰¹ in unda 2. ¹⁴⁰² exitu 2. 9c. 10. D 1. ¹⁴⁰³ deest 2. ¹⁴⁰⁴ bertholdus D 1. 10. 11 bertholdus 5. bertoldus 4. 9c. ¹⁴⁰⁵ illi 5. 9c. 10. 11. h. ei c. cop. 4. ¹⁴⁰⁶ conjungeret 5. ¹⁴⁰⁷ bertholdus 2. D 1. et infra. ¹⁴⁰⁸ deest 2.

NOTÆ.

(256) Cf. quæ in notis Richeri editioni ex Ekkehardo additæ sunt lectiones.

traditus. In qua parvo tempore commoratus, miseratione regis, ut erat clementissimus, pristinae dignitati est restitutus.

Henricus autem fratris timore compulsus, castellum Kievermont, non solum ingeniis hominum verum ¹⁴⁰⁹ etiam natura ipsa munitum ingredi voluit; sed soror ejus, vidua Giselberti, eum prohibuit, dicens ad eum: *Non te miseriarum mearum, quas perempto marito meo perpetior, piget, quin etiam munitioibus meis te includendo, regis iram super hanc regionem velut aquam effundas* ¹⁴¹⁰? *Non patiar; nec enim tanta vecordia michi erit innata, ut ex meis incommodis tua compares commoda.* His auditis, Henricus Lotharios deseruit et in regnum Ludewici secessit. (WID. II, 26.) Prefecit autem rex regioni Lothariorum Ottonem, filium Richwini, ut et regnum procuraret et nepotem suum, Giselberti filium, bonae spei puerulum, nomine Henricum, nutriret. (LIUDPR. IV, 34.) Henricus autem, frater regis, dum aliud quid faceret ignoraret, assumptis secum quibusdam episcopis, quorum iuvaretur auxilio, quadam die nudis pedibus ad pedes regis, ipso ignorante, pervenit, supplexque misericordiam imploravit. Cui rex ait: *Indignum facinus tuum veniam non meretur, verum quia video te* ¹⁴¹¹ *humiliatum coram me, non inducam malum super te.* Jussit itaque rex eum ad palatium Ingelheim proficisci sollertique cura eum custodiri, quoad remota paululum ¹⁴¹² mentis aegritudine, quid super eo faceret, consilio prudentum definiret. (WID. II, 29, 36, 37 sq. 35, 35.) Post haec vicina sibi semper clementia aliquantis urbibus illius usibus concessis, permisit eum in Lothariorum regione habitare. Deinde in processu temporis defuncto duce Bajoariorum ¹⁴¹³ Berhtoldo, monitu et intercessione sanctae matris suae prefecit eum regno eidem, faciens cum eo concordiam et pacem, in qua etiam fideliter permansit in finem. Erat autem ipse Henricus copulatus matrimonio filiae ducis Arnolfi, feminae egregiae formae mirabilisque prudentiae.

Igitur ¹⁴¹⁴ cum bella intestina simul et externa cessarent legesque divinae et humanae auctoralis vigore pollerent, gravis persecutio monachis oritur illis diebus, affirmantibus quibusdam pontificibus, melius videri paucos vita claros quam plures neglegentes in monasteriis esse, ideoque oportere conversationes eorum per monasteria perspicere et non bene conversantes abjicere, obliiti, ni fallor, sententiae patrisfamilias ¹⁴¹⁵, prohibentis servos zizania de tritico eruere, sed sinere utraque ad messem crescere, ne, uno incaute eradicato, damnum fieret in altero. Quod et in his factum est. Nam plures propriae infirmitatis conscii, deposito habitu et relictis ¹⁴¹⁶

A monasteriis, grave onus sacerdotum ¹⁴¹⁷ devitabant. Fuerunt plures qui summum pontificem Fridericum hoc non pure ¹⁴¹⁸ sed subdole effecisse arbitrati sunt, quatinus virum venerabilem regique ¹⁴¹⁹ fidelem, Hademarum abbatem Fuldensem, si quo modo posset, dehonestaret. Ipse enim abbas vir erat magnae prudentiae et industriae, sub cujus temporibus Fuldense templum famosum est igne consumptum, sed ab eo in melius restauratum. Hic eundem pontificem secunda conjuratione culpabilem sub custodia tenuit, primum quidem honorifice, sed cum litteras ab eo scriptas reprehendisset, satis severe. Pontifex vero dimissus, dum ultionem quereret nec contra tantum virum prevaleret, humillima monasteria statuit temptare, si forte ad ¹⁴²⁰ excellentissima posset aequaliter procedere. Sed hujusmodi simulationes iucassum ¹⁴²¹ profusae sunt; nam abbas ¹⁴²² in gratia et amicitia regis ¹⁴²³ permansit, et causis intercurrentibus, pontifex quod voluit non implevit.

Rex autem de die in diem proficiens, paterno regno non contentus, abiit in Burgundiam, regemque cum regno in suam accepit potestatem. * Defuncto autem Ottone Lothariorum preside ac regis nepote Henrico, Giselberti filio, ducatum regionis Chuonradō rex concessit, cui et unicam filiam suam Luitgardam desponsavit; qui erat adolescens acer et fortis, domi militiaeque optimus, commilitonibus suis karus. Huic Luitolfus, filius regis, nimia dilectionis familiaritate asstrictus est.

* *Reliqua usque ad annos Ottonis desunt E.*

(RICH. II, 29.) Post haec rex Otto cum Ludewico rege per legatorum interventum conciliatur, quod eidem Ludewico postea multum profecisse probatur. (WID. II, 59.) Soror autem regis Gerberga genuit Ludewico filios duos, Karolum et Lotharium qui et patri postea successit. (RICH. II, 47, 48. — WID. II, 59, 41; III, 1 sqq.) Ludewicus itaque a ducibus suis circumventus, primum a Rhodomensibus, ad quos Hairoldum, filium Thurmodi Bajocensium principis, fugiens solus ingressus est, capitur Hairoldoque traditur, sed dato minore filio obside, dimittitur, statimque a duce Hugone captus, Lugdunum sub custodia publica est missus. His auditis, rex super amici fortuna satis doluit, imperavitque expeditionem in Galliam contra Hugonem in annum secundum. Ille annus notabilis factus est de morte Edidis reginae, 7. Kalend. Febr. defunctae, quae nata ex gente Anglorum, non minus sancta religione quam regali potentia claruit. Decem annis regni consortia tenuit, undecimo obiit, Saxoniam vero 19 annis inhabitavit. Reliquit filium nomine Luitolfum, omni virtute animi et corporis ea aetate nulli secundum, filiam quoque nomine Luitgardam,

VARIÆ LECTIONES.

¹⁴⁰⁹ sed 4. D 1. ¹⁴¹⁰ infundas 2. ¹⁴¹¹ te video D1. ¹⁴¹² paulum 9c. ¹⁴¹³ B. d. Bertholdo D1. ¹⁴¹⁴ pergit E. ¹⁴¹⁵ deest 9c. ¹⁴¹⁶ m. r. D1. ¹⁴¹⁷ deest 2. ¹⁴¹⁸ n. p. h. D. E. ¹⁴¹⁹ r. f. desunt 2. ¹⁴²⁰ deest 9c. ¹⁴²¹ incasse D1. incassumsuperscr. vel incasse E1. ¹⁴²² et abbas D1. E1. ¹⁴²³ hic pergit 1.

quæ nupserat Chuonrado duci. Sepulta est autem in civitate Magadēburgensi. Post cujus excessum rex omne studium transfert in filium, factoque testamento, creavit eum regem post se. Ipse autem tener adhuc erat adolescens annorum 16. Rex autem in Gallicam proficiscens expeditionem, festinat intrare regnum Karoli, causa vindicandæ injuriæ amici sui Ludewici. Quod audiens Hugo, legatione missa, jurat per animam patris sui, quod tanta sibi armorum copia esset, quantam rex nunquam vidisset, addiditque contemptum loquendo vane tumideque super Saxonibus, quia imbelles essent, et quia facile posset una portione septem Saxonica tela obsorbere. Ad quod rex famosum satis reddidit responsum, sibi fore tantam multitudinem pilleorum feninorum, quos ei representari oporteret, quantam nec ipse nec pater suus unquam videret, et revera cum esset magnus valde exercitus, 30 scilicet duarumque legionum, non est inventus qui fenino non uteretur pilleo, nisi abbas Corbeius cum tribus suis sequacibus. Dimissus igitur Ludewicus occurrit regi, jungiturque cum suis ejus exercitui. (RICI. II, 54.) Occurrit eis cum magna expeditione et Chuonradus rex Genaunorum, quem Ludewicus etiam vocavit in auxilium. Juncti ergo pariter Lugdunum adeunt, sed eam locorum asperitate capere non valentes, Remensem civitatem expetunt, ubi nepos Hugonis ducis Hugo contra jus et fas subrogatus erat episcopus, legitimo pontifice adhuc superstite. (WID. III, 3.) Urbem vero armis capientes, injustum sacerdotem expellunt legitimamque sedi propriæ restitunt. Post tres itaque menses rex Saxoniam cum incolomi exercitu rediit ¹¹²⁴ omnibus quæ armis exquisita sunt Ludewico regi relictis. Hugo autem expertus potentiam regis Saxonumque virtutem, non passus est eos ultra terminos suos hostiliter intrare, sed anno sequenti in eandem expeditionem regi pergenti occurrit juxta fluvium quod dicitur Kar, et juxta imperium regis cum domino suo Ludewico pactum iniit, manus dedit, utilisque perinde mansit. (LIUDPR. V, 1.) Concurrentibus autem undique ad regem proceribus, venit et vir ditissimus Suevorum dux Herimannus, qui post congratulationis affabilitatem talibus est regem aggressus sermonibus: *Non clam domino meo est, me prediorum latitudine ac pecuniarum immensitate predivitem absque liberis esse; nec est preter unicam filiam meam parvulam qui mearum rerum heres existat, me decedente. Placeat itaque tibi, domino meo regi, filium tuum Luitolfum michi adoptare in filium, quatinus unicæ filiæ meæ conjugio copulatus, mearum rerum fiat hereditate magnificus.* Placuit regi consilium ducis, et quod poposcit sine dilatione complevit. (WID. III, 6. III, 7.) In brevi post hæc socer moritur, cum ducatu omni possessione derelicta genero. Qui accepta potestate, animum tranquillum quem in puero gessit exiit, armatumque militem in

A Italiam ducens, aliquantis ibi urbibus captis et sub custodiam traditis, redit in Franciam.

Eo tempore usurpato imperio regnavit in Longobardia homo ferus et avarus, et qui omnem usticiam pecunia venderet; Berengarius, qui ad eundem regem Ottonem quondam venit; Hugonem regem Italiae fugiens, benigneque ab eo tractatus, cum multam pecuniam Hugo pro eo dare vellet, non est redditus. (cf. LIUDPR. V, 12, 13.) (WID. III, 7.) Hic cum postea depulso Hugone regnaret, veritus virtutem singularis prudentiæ reginæ Adelheidis, a Lothario Hugonis filio relictæ, in multis eam affixit quo tanti decus splendoris aut extingueret aut certe obscuraret. Hæc autem filia fuit Ruodolfi regis Burgundionum, qui et in Italia regnavit, et domnæ Berhtæ reginæ, Burchardi Alamannorum ducis filia, quam, defuncto Ruodolfo, rex Hugo in conjugium duxit, filiamque illius filio suo Lothario copulavit (cf. LIUDPR. IV, 12.) (WID. III, 8 sqq.). Illo in tempore proficiscitur rex in militiam contra Bolizlavum regem Boemiorum, et cum capienda esset urbs quæ dicebatur Nova, in qua clausus obsidebatur Bolizlai filius, prudenti rex consilio dirēmit prælium, ne miles in capiendis hostium spoliis aliquod incideret periculum. Considerata itaque virtute regis et innumera exercitus multitudine, Bolizlaus, egressus urbe, maluit tantæ majestati subjici, quam ultimam perniciem pati. Sub signis igitur stans et regem audiens responsaque reddens, veniam tandem promeruit. Inde rex plena victoria gloriosus factus, in Saxoniam est regressus. Cumque virtus prefatæ reginæ illum non lateret, simulato itinere Romam proficisci statuit. Et ubi Longobardiam intravit, amorem reginæ predictæ muneribus super se probare temptavit. Quo fideliter experto, in conjugium sibi eam sociavit, et cum ea urbem Papiam, quæ sedes est regni, obtinuit. Quod videns filius ejus Liutolfus ¹¹²⁵, tristis ab eo discessit; profectusque in Saxoniam, aliquamdiu moratus est in loco consiliis funesto Salveldon. Rex vero in Italia celebratis juxta regalem magnificentiam nuptiis, proficiscitur inde cum novi matrimonii claritate, acturus proximum pascha in Saxonia. Persuasus quoque rex Berengarius a Chuonrado duce, cui Papia cum presidio militari relicta erat custodienda, regem subsecutus est in Germaniam, pacem cum eo facturum et per omnia jussis ejus obtemperaturum. Qui regiam veniens ad urbem, jussus est in hospitio sibi parato manere; neque enim faciem regis per triduum promeruit videre. Quod egre tulit Chuonradus, qui cum adduxerat, pariterque Luitolfus, filius regis, qui unum cum eo sentiebat. Post hæc rex regem alloquitur, et in gratiam regis ac reginæ susceptus, deditiois sponsonem dat fœderisque spontanei diem locumque urbem Augustam designat. Ubi cum conventus fieret, Berengarius manus filii sui Adelberti manibus suis implicans, coram omni exercitu famulatu

VARIÆ LECTIONES.

¹¹²⁴ superscr. 1. ¹¹²⁵ ita h. l. 1.

regis cum filio se subjugavit, et ita dimissus cum gratia et pace in Italiam remeavit. Ibi miræ magnitudinis lapis tonitru ac tempestate jactus de caelo, ingens miraculum multis visentibus prebebat.

(Wib. III, 12, 18 sqq.) Nati sunt autem regi filii ex serenissima regina, primogenitus Henricus, secundus Brun, tercius paterni nominis majestate designatus, quem jam tum post patrem dominum ac patrem sperabat orbis universus, filiam quoque sanctæ matris ejus vocabulo insignitam. Luitolfus autem, filius regis, et Chuonradus ¹⁴²⁶, gener ipsius, nova quædam moluntur contra regem. Quod cum eum non lateret, circa Kalendas Julii moto exercitu contra eos, obvias urbes partis adversæ aut armis aut deditiõne cepit, quousque Mogontiam perveniret, quam filius jam cum exercitu intravit, patremque, dictu miserabile! armatus expectavit. Ibi plus quam civile omnique calamitate acerbius bellum cœptum est, machinæ multæ muris admotæ, sed ab urbanis destructæ sunt vel incensæ; crebræ ante portas pugnæ; raro forinsecus stationes fusæ. Cunctando enim res variabant, dum dominatorem regni foris, intus successorem timebant. Obsidio itaque dum sexaginta ferme dies excederet, sermo fit de pace; unde datur obses in urbem consobrinus regis Ekbertus, quo liber in castra illis pateret accessus. Filius cum genero castra ingressi, regalibus vestigiis prosternuntur, spondentes pro scelere omnia se passuros, ut auxiliarii tantum amici nichil mali paterentur. Rex autem non inveniens quomodo meritas penas filio inferret, fautores insidiarum expostulat. Illi autem juramentis vicariis obligati et quodammodo arte antiqui hostis constricti, hoc omnino negabant, sicque infecta re in urbem rediebant. Ekbertus autem, qui obses datus erat in urbem, suasibilibus verbis regi fit adversus, cum et antea propter correptiones ejus illi fuisset iratus. Sequenti igitur nocte Bajoarii comites Henrici fratris regis, relicto eo, juncti sunt Luitolfo, cum quibus ipse pergens, urbem regiam Ratisponam cepit cum ceteris in ea regione munitissimis, omnemque pecuniam ducis Henrici suis militibus divisit, conjugem ejus cum filiis et amicis non solum urbe sed et regione excedere coegit. Hæc omnia fiebant consilio Arnolphi junioris fratrumque suorum, eo quod ipse Henricus paternum haberet ducatum. Rex vero filium subsequens, urbem Ratisponam obsidione circumdedit; sed cum multitudo machinas urbi applicari non sineret, satis dure interdum ab utrisque pugnatum est pro muris. Urbani crebris attriti præliis, fame quoque periclitari cœperunt. Unde Luitolfus urbe egressus cum principalibus viris, pacem postulat, sed non impetrat, quia patri obœdientiam negat. Reversus vero in urbem, portam orientalem obsidentem armis temptat Geronem, tot victoriis quot præliis clarum. A tertia igitur hora usque in nonam cum acriter pugnaretur ante por-

A tam urbis, equo cadente, ascensor Arnolfus armis exutus ilicoque telis perfossus occubuit. Post bidduum a muliere, famem urbis fugiente, mors illius notificatur, dum antea nesciretur. Cujus morte urbani satis consternati, jam de pace tractabant. Proinde interventu principum Luitolfus iterum de urbe progressus, dum mense integro et dimidio obsideretur, pacem obtinuit usque ad condictum diem, dum de his causis djudicaretur; locusque concilii apud Friteslari notabatur. Rex inde in patriam reversus est, Henricus vero Novam urbem obtinuit; Ratispona proxima nocte pene tota exusta est. Post hæc exercitandi gratia cum rex venationem ageret in loco qui dicitur Sweldon, filius patri nudatis plantis prosternitur, intima tactus pœnitentia, patris primunt, deinde omnium presentium movebat lacrimas. Amore itaque paterno susceptus in gratiam, spondet se obtemperaturum omni paternæ voluntati. Interea summus pontifex Fridericus egratate nunciatur; quapropter regis placitum modice differtur. Defuncto pontifice, universalis conventus populi celebratur; Mogontia post annum et dimidium cum omni Francia regi traditur; filius et gener in gratiam suscepti sunt, qua et in finem fideliter usi sunt.

Rex ingressus Saxoniam circa Kalendas Jul. obvios habuit legatos Ungariorum, tanquam ob antiquam fidem et gratiam eum visitantes, revera autem, ut quibusdam videbatur, eventum belli civilis considerantes. Quos cum secum aliquantis diebus retinisset et aliquibus munusculis donatos in pace remisisset, audivit a nunciis fratris, ducis scilicet Bajoariorum: *Quia ecce Ungarii diffusi invadunt terminos tuos, statuuntque tecum inire pugnam.* His rex auditis, quasi nichil laboris preterito anno tolerasset, cœpit ire contra hostes, sumptis secum paucis ammodum ex Saxonibus, eo quod jam bellum Slavonicum urgeret. Castris igitur positis in Augustæ urbis confiniis, exercitus Francorum et Bajoariorum ei occurrit; cum valido quoque venit equitatu in castra dux Chuonradus; cujus adventu milites erecti, jam optabant non differri certamen. Erat enim dux idem natura audacis animi, et quod rarum est audacilus, bonus consilio, et dum pedes et dum eques iret in hostem, bellator intolerabilis, domi ac militia karus sociis. Igitur ab utriusque exercitus latrocinantibus agminibus notificabatur non longe ab invicem fore uterque exercitus. Jejuniõ itaque in castris predicato, jussum est omnes ad bellum paratos esse in crastino. Primo diluculo surgentes, pace data et accepta, operaque sua primum duci, deinde ab uno quoque alteri cum sacramento promissa, erectis signis, numero quasi octo legiones procedunt e castris. Ducitur exercitus per aspera et difficilia loca, ne daretur hostibus copia turbandi sagittis agmina, quibus utuntur acerrime, arbustis ea protegentibus. Primam et secundam et

VARIÆ LECTIONES.

¹⁴²⁶ chuorandus I.

terciam legionem direxerunt Bajoarii, quibus prefuerunt prefecti ducis Heinrici; nam et ipse bello aberat, eo quod validudine corporis laborasset, qua et mortuus est. Quartam legionem ordinauerunt Franci, quorum rector ac procurator erat dux Chuonradus. (WID. III, 44 seqq.) In quinta, quæ erat maxima, et quæ dicebatur regia, ipse princeps erat, vallatus lectis ex omnibus militum milibus alacrique juventute, coramque eo angelus — sic enim vocabatur vexillum ejus — denso agmine circumseptus. Sextam et septimam legionem constituerunt Suevi, quibus prefuit Burchardus, cui nupserat filia fratris regis. In octava erant Boemii electi milites mille, armis potius instructi quam fortuna; in qua et sarcinæ omnes ac impedimenta quæque, quasi ipsa esset tutissima quæ et novissima. Sed aliter res acta est. Nam Ungarii nichil cunctantes¹⁴²⁷ Licum fluvium, qui Lehc dicitur, transierunt, circuientesque¹⁴²⁸ exercitum, extremam legionem sagittis lacessere cœperunt, et impetu cum ingenti vociferatione facto, aliis cesis, aliis captis, sarcinis omnibus potiti, ceteros legionis illius armatos fugere compulerunt. Similiter septimam ac sextam aggressi, plurimis ex eis fuis, in fugam verterunt. Rex autem cum advertisset, bellum ex adverso pretendi, sed post tergum novissima agmina periclitari, misit illuc ducem Chuonradum cum quarta legione; qui veniens captivos eripuit, predam excussit, latrocinantiaque hostium agmina perturbavit. Fuis latrocinantibus undique adversariorum agminibus, dux ad regem revertitur signis victricibus, mirumque in modum cunctantibus veteranis militibus, gloria victoriæ assuetis, cum novo milite et fere bellandi ignaro triumphum peregit. Totum igitur pondus prælii jam ex adverso esse rex conspiciens, exhortationis gratia suos allocutus est, monens eos antiquarum victoriarum et rerum sedulo bene gestarum, et ut modo in patria non cederent, qui sepius et in aliena victores existerent; et postquam hujusmodi verba plurima dedit, ad ultimum intulit: *Plura loquerer, milites mei, si nossem verbis virtutem vel audaciam animis vestris augeri, modo melius gladiis quam linguis incipiamus.* His dictis, arrepto clipeo ac sacra lancea, ipse primus equum vertit in hostes, fortissimi militis ac optimi imperatoris officium gerens. Hostium audaciores primum restiterunt, deinde ut socios terga vertere viderunt, obstupefacti nostrisque intermixti, extincti sunt. Ceterorum vero alii equis fatigatis villas proximas intrant, circumfusique armatis, cum mœnibus pariter concremantur, alii flumen contiguum transnatantes, dum ripa ulterior ascendentes non sustinet, flumine obvolvuntur et pereunt. Chuonradus autem dux fortiter pugnans, animi fervore et solis ardore, qui eo die nimius erat, æstuavit, vinculisque loriciæ solutis, dum auram captavit, vulnere sagittæ in adverso gutturis defixæ cecidit. Cujus corpus imperio regis honorifice collectum, trans-

A portatur Wormaciam, ibique sepelitur cum fletu et planctu omnium Francorum. Ipsa vero die belli invasa sunt castra, et captivi omnes erepti, secundo autem die ac tercio a vicinis urbibus reliqua multitudo in tantum consumpta est, ut nullus aut rarus evaderet. Tres duces gentis Ungariæ capti ducique Heinrico præsentati, mala morte, ut digni erant, multati sunt; suspendio namque crepuerunt. Triumpho celebri rex factus gloriosus, ab exercitu pater patriæ ac imperator est appellatus. Decretis proinde honoribus et dignis laudibus summæ divinitati per singulas æcclesias, hoc idem sanctæ matri suæ per nuncios demandans, cum tripudio ac summa læticia Saxoniam revertitur, et a populo suo libentissime suscipitur. Neque enim tanta victoria quisquam regum intra ducentos annos ante eum lætatus est.

Rebus igitur rite compositis, per omnem Franciam Saxoniamque et vicinas circumquaque gentes, Romam proficisci statuens, Longobardiam perrexit. Ubi qualiter regem Longobardorum Berengarium, multa mala cum filio suo Adelberto æcclesiis Dei inferentem, duobus annis obsederit, captumque cum conjuge et filiis in exilium miserit, Romanos duobus præliis vicerit, duces Beneventorum subjecerit, Grecos in Calabria et Apulia superaverit, terra Saxonica venas argenti aperuerit, imperium cum filio sibi æquivoco quam magnifice dilataverit, majoris est operis, ideoque conscribi non valet a nobis. (LIUDPR. *Hist. Ott.*) Hoc tantum breviter notandum, quod a Johanne papa litteris suppliciter exoratus, quatinus pro amore Dei sanctorumque apostolorum Petri et Pauli sanctam Romanam æcclesiam ex faucibus Berengarii suorumque liberaret, aliorumque multorum episcoporum alteriusque ordinis et laicorum questibus motus, filium suum Ottonem contra morem priorum in puerilibus annis regem constituens, in Saxonia dereliquit, ipse collectis copiis Italiam percitus venit, Berengarium cum uxore sua Willa et filio Adelberto captivos Babenberg in exilium misit, ubi et idem Berengarius defunctus et sepultus est; ipse vero Romam veniens, mirifico apparatu susceptus, et ab eodem apostolico Johanne imperiali unctione et benedictione sublimatus, imperator et augustus est appellatus. Aliquanto autem tempore in partibus illis commoratus, filium suum Ottonem ad se venire fecit; qui et in natali Domini coronam regni ab apostolico accepit. Missa etiam legatione Constantinopolim, filiam imperatoris Theophanu nomine inde accepit, quam, celebratis in Italia nuptiis, eidem filio suo conjunxit (cf. *Chr. W.*, LIUDPR. *l. l.*—WID. III, 70-75).

(WID. III 75, 76.) Post hæc regressus de Italia imperator Otto cum filio rege*, Galliam ingressus est, inde Germaniam transiturus et proximum pascha Quitlingaburg celebraturus. Manens autem ibi decem et septem diebus, descendit inde, ascensionem Domini apud Meresburg celebraturus. Tercia vero

VARIE LECTIONES.

¹⁴²⁷ junctantes l. ¹⁴²⁸ circuientesque l.

feria ante pentecosten venit ad locum qui dicitur A Mimilewa. Proxima nocte transacta, hora constituta letus ad mensam consedit, venienteque tempore vespertinis laudibus interfuit, sed peracto cantu evangelii, æstuari ac fatigari jam cœpit. Quod cum intellexissent principes circumstantes, imposuerunt eum sedili. Inclinantem autem caput, quasi jam defecisset, refocilaverunt eum, expetitoque sacramento dominico et accepto, sine gemitu cum magna tranquillitate spiritum reddidit Domino, Non. Mai, quarta feria ante pentecosten. Inde transportatur in cubiculum, et cum jam esset sero, transitus ejus nunciatur populo. Cujus corpus cum magnis lugentium exsequiis a filio, rege jam facto **, translatum est in civitatem quam ipse construxit vocabulo Magdeburg, ibique honorifice tumulatum est.

* coimperatore E. a. 972.

** f. suo æquivoco t. E. l. l.

Anni Ottonis Magni.

1. (Chr. W.) Hujus anno primo, qui est a Domini incarnatione 937us, Ungarii * Franciam et Alamanniam et Galliam usque oceanum Burgundiamque devastantes, per Italiam redierunt. — Monasteria sancti Galli et sancti Bonifacii cremantur. — Ruodolfus rex Burgundiæ et Arnolfus dux Noricorum obierunt.

* Ungarii — redierunt *desunt* D. E., ubi Monasteria — cremantur *post* Rudolfus — obierunt *leguntur*; in fine vero *addunt*; Ingerjussit. *ex Sigeb. a. 936.*

2. A. D. 938. Henricus *, frater Ottonis regis, ab Eberhardo comite comprehenditur.

* D. E. *habent*: Contra Ottonem — redeunt. *ex Sigeb.*

3. A. D. 939. Otto * rex, cum fratre Henrico et Gisilberto Eberhardoque pugnantibus militibus suis, victoriam reportat.

* D. E. *habent*: Eberhardus et — filium Arnolphi. *ex Sigeb.*

Ab inicio anni 4900.

4. A. D. 940. Rege in partibus Alsaciæ castellum Brisahe obsidente, episcopi quidam, noctu relictis tentoriis, subtraxerunt se. Eberhardus ¹⁴³⁹ comes ab Utone ¹⁴³⁰ et Chuonrado juxta Rhenum occisus est, Gisilbertus dux in aqua suffocatur. * — Burghardus Wirzburgensis episcopus obiit.

* D. E. *habent*: Otto rex in — regem fugit. *ex D Sigeb.*

5. A. D. 941. Otto * rex Gallias petiit.

* D. E. : Ludewicus ¹⁴³¹ rex — eos fugat. *ex Sigeb.*

6. A. D. 942. Otto * et Ludewicus reges pacificantur.

* D. E. : Gisilbertus et — vulnerato. *ex Sigeb.*

7. A. D. 943. *

* D. E. *hoc anno quæ supra a. 940*: Rege — suffocatur.

8. A. D. 944. Ungarii * cum Bajoariis pugnant et vincuntur.

* D. E. : Stephanus — secuta est. *ex Sigeb.*

9. A. D. 945. *

* D. E. *addunt*: Otto subjugavit, ut alii a. 946, resistente — annis 16. *ex Sigeb.* — 5 — 11. *addunt*: In Italia cometa miræ magnitudinis apparuit, portendens famem quæ secuta est. *ex Sigeb.*

10. A. D. 946. *

* D. E. *addunt*: Henricus, frater regis, projectis — excluditur. *ex Sigeb.* — 5 — 11. *addunt*: Otto rex totam Lotharingiam sibi subjugavit. *ex Sigeb.*

11. A. D. 947. Bertholfus * dux Bajoariorum, frater Arnulfi ducis, moritur, et Henrico fratri regis ducatus committitur. — Edith ¹⁴³³ regina obiit.

* E. r. o. B. — committitur. D. E., qui *addunt*. Berengarium — repetit. *ex Sigeb.*

12. A. D. 948. *

* D. E. *addunt*: Rege — tyrannizat. *ex Sigeb.*

13. A. D. 949. Herimannus ¹⁴³³ dux Alamannorum moritur; pro quo Luitolfus, filius regis Ottonis, dux constituitur. *

* D. E. *addunt*: Taxis — accipit. *ex Sigeb.*

14. A. D. 950. Otto * rex Italiam petiit, eamque sibi subjecit; rediensque, Papiam Chuonrado ¹⁴³⁴ duci Lothariorum tuendam commisit.

* D. E. *habent*: Per loca — facti sunt. *ex Sigeb.*

15. A. D. 951. Berenger rex Longobardorum, Chuonrado suadente, apud Augustam cum filio suo Adelberto ad deditionem venit, factusque miles regis, remissus est in regnum cum pace. *

* D. E. *addunt*: Mogontia — relaxatus est. *ex Sigeb.*

16. A. D. 952. Otto rex Italiam intravit causa Adelheidæ reginæ, ipsaque accepta uxore, nuptias celebravit Papiæ.

17. A. D. 953. Luitolfus dux * patri rebellat et dux Chuonradus cum eo.

* d. instinctu Chuonradi ducis p. r. Bellum fuit — luculenter descripsit. D. E. *ex Sigeb.*

18. A. D. 954. Ungarii * Italiam petunt, Noricam et Franciam.

* D. E. *habent*: Ratherius — Farabertum. Luitolfo — redeunt. Ludewico — ann. 32. *ex Sigeb. a. 954. 955.*

19. A. D. 955. Ungarii * totam Bajoariam depopulantes, juxta Augustam Alamanniæ urbem ab Otone rege pugna victi, immensa cede necantur.

* D. E. *habent*: Friderico — episcopus substituitur, *ex Sigeb. a. 956.*

20. A. D. 956. Luitolfus * dux Italiam hostiliter intravit.

* D. E. : L. d. filius regis l. h. intrat et Adelbertum vincit, ipseque eodem anno moritur. Ungariis iterum — occubuit. Brun archiepiscopus cenobium — construxit. *ex Sigeb. a. 957.*

21. A. D. 957. Luitolfus * Adelbertum vincit, et ipse eodem anno moritur.

* D. E., qui *hæc a. 956. habent, hoc anno*: Brun — fecit. *ex Sigeb. a. 958.*

VARIÆ LECTIONES.

¹⁴²⁹ Gisilbertus dux et ante Eberhardus *erasa* 1. ¹⁴³⁰ Otone D1. ¹⁴³¹ Ludewicus E1. *sapius.* ¹⁴³² E. r. c. *desunt* 4. ¹⁴³³ *hæc desunt* 7. ¹⁴³⁴ chûrado 1

22. A. D. 958. Cruces in vestibus hominum ap-
paruerunt. *

* D. E. *addunt* : Brun — regem confugerunt.
ex Sigeb. a. 959.

24. A. D. 960. Poppo Wirzburgensis episcopus
obiit. *

* D. E. *addunt* : Apud Constantinopolim —
ann. 10. Gallia et — tendit. *ex Sigeb. a. 961.*

26. A. D. 962. Otto ¹⁴³⁵ rogatu Johannis papæ et
querimonia multorum de Berengario et filio procla-
mantium, Romam tendit *, ibique imperator ab eo-
dem papa ** factus, Berengarium capit, et cum con-
juge sua Willa nomine ad castellum Babenberg mi-
sit, ubi et presentem vitam clausit.

* Otto [rex E.] Italia pervagata Romam perve-
nit, ibique D. E. *cf. Sigeb. a. 963.*

** a Johanne papa D. E.

27. A. D. 963. Otto imperator natale Domini
Papie agit. *

* D. E. *addunt* : Post hæc Italia exit. Adelbe-
rone — subrogatur. *ex Sigeb. a. 964.*

28. A. D. 964. Otto * imperator natale Domini
Rome moratur; ubi et filius ejus Otto coronatur.

* D. E. : imperator pentecosten — æquiperari.
Otto Italiam repetit. Brun — refertur. *ex Si-
geb. a. 965.*

31. A. D. 967. * Otto imperator de Italia redit.

* D. E. : Otto junior — papa in natale Domini
in imperatorem benedicatur. Willihelmus —
obiit *ex Sigeb. a. 968. 966.* Item Mathildis re-
gina, mater ipsius imperatoris, plena operi-
bus bonis et elemosinis, defuncta est.

32. A. D. 968. * 1

* D. E. *addunt* : Quidam o. i. familiaris — me-
reretur. *ex Sigeb. a. 969.*

* 1 *E1. (alia manu) et 2. in marg. habent* : Hoc
anno regalis abbatia in Magadaburch mutata
est in archiepiscopatum.

33. A. D. 969. Mathildis *, mater imperatoris, obiit.

* D. E., qui hæc a. 967. habent, hoc anno :
Theodericus — collegit, et hec cum parte —
donata in Galliam — locavit. *ex Sigeb.*

34. A. D. 970. *

* D. E. *addunt* : Apud — Niceforo imperavit.
ex Sigeb.

35. A. D. 971. Signum quoddam ignei coloris in
cælo apparet. *

* D. E. *addunt* : Otto — sociavit. *ex Sigeb. D*

36. A. D. 972. *

* D. *addit* : Otto senior — conscripsit. *ex Sigeb.*
Post Johannem — 125us. *ut infra a. 974. E.*
addit : Regressus de Italia imperator — tu-
mulatum est. *ut supra. Cujus vitam etc.*
ut D.

37. A. D. 973. *

* D. E. *habent quæ 1. rell. a. 975.*

38. A. D. 974. * Otto imperator obiit Non. Mai. Eo-
dem anno sanctus Oudalricus migravit, anno episco-
patus sui Post ¹⁴³⁶ Johannem papam Benedictus

A ordinatur 122us, post quem item Benedictus 123us.

* D. E. *tantum* : Sanctus O. — 50., *addunt*
vero : Raginerus, junior filius Ragineri —
rediit, et cum Warnero comite, qui comita-
tum patris sui ab imperatore acceperat, apud
Perronam bello confluxit, eoque cum multis
interfecto, hereditatem patriam recepit. Ra-
therius apud ¹⁴³⁷ Lobias moritur, cujus est
de se monasticum hoc : « Ratherius presul,
sed ter Ratherius exul », qui hoc epitaphium
tumulo suo inscribi fecit « Conculcate pedes
hominum sal infatuatum. » Gelu — vernale.
ex Sigeb. a. 974. 973. 975.

Anni Ottonis secundi.

1. Anno * Dominicæ incarnationis 975. ab Urbe
autem condita 1726. Otto secundus, Magni ¹⁴³⁸ filius
82° loco ab Augusto, regnare cœpit, et annis 9
regnavit. (Wid. III, 76.) Hic vivente patre in regnum
electus Romæque ab apostolico regni corona deco-
ratus, mox ut pater defunctus est, ab omnibus qui
aderant denuo eligitur, et in regni sede locatur.

* *His a. 973. (1724.) exstantibus (legitur*
LXXVI°... annis X.), hic annus vacuus est
D. E.

3. A. D. 977. *

* D. E. *addunt* : Lotharius rex Francorum
Lotharingiam recipere volens, usque ad pala-
tium Aquisgrani venit. Quem Otto imperator
insecutus, usque Parisius nullo obsistente
omnia vastando pervenit; in redeundo circa
Axonam fluvium partem impedimentorum
amisit. Et quia nil pensi neque moderati ha-
buerunt, quin etiam æcclesias sanctorum de-
popularentur, quidam famulus Dei reclusus
predixit, quod nullus auctorum hujus mali
usque ad septennium vivendo duraret. *cf.*
Sigeb. a. 978.

4. A. D. 978. *

* D. E. 4—11. *addunt* : Ignæ acies visæ sunt
in cælo per totam noctem 5. Kal. Novembris.
ex Sigeb.

5. A. D. 979. *

* D. E. *addunt* : Otto i. et L. — petit. *ex Sigeb.*
a. 980.

6. A. D. 980. *

* D. E. *addunt* : Otto — habebat. *ex Sigeb.*
a. 981.

7. A. D. 981. * 1

* D. E. *addunt* : Greci — proditus, et per illius
miserationem et industriam re delata — libe-
ratus vix evasit. Omnibus — haberi *ex Sigeb.*
a. 982.

* 1) *E1. (alia manu) et 2 addunt* : Adalbertus
primus Magad. archiepiscopus obiit.

8. (Chr. W.) A. D. 982. Otto * imperator, apud
Calabriam occiso a Grecis exercitu, de navi exiliens,
natatibus aufugit. * 2

* *Hæc desunt D. E.*

* 2) 10. 11. *addunt* : Otto dux Suevorum obiit;
Chunradus successit. *ex Bernoldo.*

9. A. D. 985 ¹⁴³⁹ * Otto imperator Romæ moritur

6. Idus Decembris, ibique sepelitur. — Poppo ¹⁴⁴⁰
junior Wirzburgensis episcopus obiit.

* D. E. a. 982. : O. i. tedio et angore animi de-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁴³⁵ *Hæc a. 961. scripta postea a. 962. assignat 1.* ¹⁴³⁶ *Post — 125us desunt 4.* ¹⁴³⁷ *desunt D1.* ¹⁴³⁸ *m.*
Ottonis 5. D. E. ¹⁴³⁹ 982. 5. ¹⁴⁴⁰ Poppo — obiit *desunt 4.*

ficiens R. — sepelitur. De imperatore autem A substituendo inter primates dissentitur, aliis odio imperatricis Theophanu, quod sibi illa per suam levitatem conciverat, imperium a filio ejus Ottone transferre volentibus ad Heinricum ducem, filium Heinrici qui frater fuit primi Ottonis, aliis vero legitimo heredi Ottoni, Ottonis imperatoris filio, imperium deberi certantibus; quorum etiam pars prevaluit. *ex Sigeb. a. 985. Poppo, etc.*

Anni Ottonis tercii

1. Anno Dominicæ incarnationis 984.* ab Urbe condita 1735. Otto tercus, Ottonis secundi filius, ammodum puer, 85° loco ab Augusto, Romanum imperium suscepit, et annis 17 regnavit.

* 983... 1734..... 77° 18... D. E., qui addunt : Theodericus — ducis. *ex Sigeb. a. 984. Annus 984. vacuus.*

2. A. D. 985.*

* D. E. addunt : Lothario — uno. *ex Sigeb. a. 986.*

3. A. D. 986.*

* D. E. addunt : Ludewico — patrum defuncti regis t. v. dum — ann. 9. *ex Sigeb. a. 987.*

4. A. D. 987.*

* D. E. addunt : Inundatio — sunt. Karolus, frater Lotharii regis, dux Lothariensium, regnum — mense, mira Dei virtute et inaudito modo obsessi — evasit. *ex Sigeb. a. 988.*

5. A. D. 988. Fames * magna facta est.

* D. E. habent : Siccitas — secuta est. Fertur — ferebant. Karolus — revertitur. *ex Sigeb. a. 989.*

6. A. D. 989. * Hugo Wirciburgensis episcopus C obiit.

* D. E. addunt : Theophanu imperatrix, mater Ottonis tercii [imperatoris addit D.] obiit. Karolus dux iterum Remim — relegat. *ex Sigeb. a. 990.*

7. A. D. 990.*

* D. E. 5—11. addunt : Karolus dux moritur, Otto filius ejus ¹³³¹, succedit. *ex Sigeb.*

8. A. D. 991.*

* D. E. addunt : Remis — excommunicatus dampnatur. Gerbertus episcopus subrogatur Remis, cujus est hoc de se monasticum : « Scandit ab R. Gerbertus ad R., post papa viget R. »; insinuans se de Remensi presulatu ad Ravennatum ¹⁴⁴³ presulatum scandere, post etiam papam Romanum fore. *ex D Sigeb. a. 992.*

9. A. D. 992.*

* D. E. addunt : In Burgundia — claruit. *ex Sigeb. a. 993.* — 5 — 11. addunt : Remis synodus congregatur. *ex Sigeb.*

10. A. D. 993.*

* D. E. addunt : Gerbertus, qui et Silvester cognominatus est, Romanæ ecclesiæ presidet. Quidam transito — lecta scribimus. *ex Sigeb. a. 998.* — 5 — 11. addunt : In Burgundia Oudelo ex clerico Privatensi monachum professus, in Cluniacensi cœnobio

proficitur. *ex Sigeb., quæ D. E. anno superiori.*

11. A. D. 994. Sanctus Adelbertus, episcopus de Praga civitate, a Prucis martyrio coronatur*. — Berenwardus ¹³³³ episcopus Wirciburgensis obiit.

* D. E. addunt : Hugone — annis 55. *ex Sigeb. a. 996.*

12. A. D. 995.

* D. E. 5 — 11. addunt : Heribertus Coloniensium archiepiscopus ordinatus, multa sanctitate claret. *ex Sigeb. a. 997. Ch. d. o. ut a. 997.*

14. A. D. 997. Chuonradus * dux obiit.* 1

* Hæc a. 995. D. E.

* 1) 10. 11. addunt : Herimannus successit. *ex Bernoldo.*

16. A. D. 999.*

* D. E. addunt : In Italia Crescens — rebellat. *ex Sigeb.* — 5 — 11. addunt : Terræmotus permaximus factus est. *ex Sigeb. a. 1000.*

17. A. D. millesimo.*

Anno ¹⁴⁴⁴ regni sui 18° Otto imperator tercus obiit 5 Kal. Febr., eo videlicet anno qui ab incarnatione Domini inscribitur millesimus primus. Cujus intestina Augustæ, reliquum corpus Aquisgrani sepelitur.

D. E. : A. D. millesimo terræmotus permaximus factus est. Otto imperator ad debellandum Crescentem Romam proficiscitur, eique Crescens bello congreditur, sed victus — suspenditur. *ex Sigeb. a. 1000. 1001.*

Anno regni sui 19° Otto imperator, quem uxor Crescentis spe regnandi ad amorem suum pellexerat, dum, invitus ab invita suasu exercitus sui abstractus, decedit Italia, veneno ab ea sibi transmissio consumptus, inter remeandum in Italia moritur 5. Cal. Febr. — primus (*ut supra*). Veneficio ejusdem mulieris etiam papa Romanus gravatus asseritur, ita ut loquendi usum amiserit. Milites — putaretur, Heinricus Bajoariæ dux cum magna militum manu occurrit, et injuriato Coloniensium a. — imperatoris. Qui tandem conciliatis — archiepiscopo. *ex Sigeb. a. 1002.* Ottonis autem imperatoris intestina — sepelitur. *ut supra.*

Anni Heinrici secundi.

1. Anno Dominicæ incarnationis 1001, ab Urbe autem condita 1752, Heinricus secundus, primum dux Bajoariæ, deinde, Ottone tercio absque filiis defuncto, in regni proventus culmine, 84° ¹⁴⁴⁵ loco ab Augusto, regnum accepit, et annis 23 ac mensibus 5 regnavit, 12 annis sub nomine regis, 11 dignitate et nomine imperatoris. Hic in regni sede sublimatus, cum Heinricum marchionem aliosque in inicio regni sui sibi resistentes superasset, Italiam et Boemiam ac Bolizlaum cum omni gente Sclavorum subjugasset, data sibi requie a Domino, considerans se filios non habiturum, quippe qui, ut multi testantur, consortem regni Cunigundam nunquam cognovit sed ut sororem dilexit, Dominum bonorum omnium datorem habere delegit he-

VARIÆ LECTIONES.

¹³³¹ deest EI. 9c. ¹³³² ravenatum DI. ¹³³³ B. e. w. o. desunt 4. ¹⁴⁴⁴ Anno sepelitur in loco raso I. ¹⁴⁴⁵ LXXVIII. D. E.

redem, sextoque regni sui anno sapienti ¹⁴⁴⁶ consilio episcopatum Babenberg in honore sancti Petri sanctique Georgii constituit, locumque ipsum prediorum divitiis et omni ornatus decore, ut in presentiarum cernitur, copiosissime ditavit (237). In meridiana quoque parte civitatis monasterium in honore sancti Stephani protomartyris sub ordine canonico construens, ex altera vero, hoc est aquilonari, aliud monasterium sub monachili regula in honore sancti Michaelis archangeli sanctique Benedicti abbatis constituens, sibi suæque civitati supra petram apostolicæ firmitatis fundatæ, muroque et propugnaculis meritorum sancti Georgii ceterorumque sanctorum munitæ ac exornatæ, contra incentivos vitiorum jactatus turrim fortitudinis in Stephano, et contra refrigerantes flatus illius, qui in aquilone, unde malum omne pandetur, sedem ponere disposuit, refugium certum in angelico preparavit presidio (238), ut a dextris et a sinistris justiciæ armis vallatæ in nullo sufficiat insidiator prevalere. Aliis quoque sanctorum locis per regni latitudinem non minus, prout opus erat. munificentæ suæ impertivit largitatem, quædam dilapsa jam in melius restituens, quibusdam quæ minus subpetebant adjiciens. Regis autem frater erat Brun, Augustensis sedis episcopus, qui felicibus fratris actibus invidens, multas ei adversitatum injurias in quantum potuit inferebat, et * ubi per se non poterat, inferentibus se adungebat, vel alios ad inferendas exhortando, stimulos eis incitationis subigebat. Cui frater non solum talionem non reddidit, verum etiam fraterna ** instructus dilectione, omnia dissimulando et patienter sustinendo, illum bono vincere sagitabat. Horum sororem, bonæ memoriæ feminam, Gisela ¹⁴⁴⁷, rex Ungariorum qui *** Stephanus dicebatur in conjugium expetivit, sed eam ¹⁴⁴⁸ ducere non promeruit, donec se christianæ religionis rudimenta et sacri baptismatis sacramenta cum omni gente sua suscepturum promisit. Quam pollicitationem ubi rebus perfecit, religiosus Deoque devotus postea in executione bonorum operum permansit; quod divina pietas post mortem ejus evidentibus indicibus, ad sepulturam ejus factis signorum miraculis, demonstravit. — Rex **** autem Henricus, postquam bonæ opinionis odorem longe lateque redolere fecerat locumque sibi dilectum cum ceteris monasteriis ditando et ornando et excolendo ad perfectum adduxerat, divina vocatione viam universæ carnis ingressus, Deo reddidit animam feliciter, ut credimus, 3. Idus Julii, anno regni sui 24°, imperii autem 11°, vitæ vero 52°, sepultusque est Ba-

benberg in episcopio a se facto, in sancti Petri apostoli monasterio.

* et — subigebat *desunt* E.

** fraternæ dilectionis et pacienciæ bono illum vincere studuit. D. E.

*** qui postea Stephanus in baptismo dictus est. D. E.

**** Rex — monasterio *desunt hoc loco* E. (v. *infra* a. 1024.)

2. (Chr. W.) A. D. 1002. Henricus rex Henricum marchionem et alios sibi resistentes cum exercitu petit.

3. A. D. 1003. Henricus rex Italiam, Boemiam, Bolizlaum ducem cum omni Sclavorum gente subjugavit.

4. A. D. 1004. Fames * magna ¹⁴⁴⁹ facta est **.

* D. E. : Cometes longo tempore apparet, et fames valida subsequitur. Henricus Valentianus — invaserat. Qui gratiam regis et ipsum castrum in beneficium sibi dari pecunia promeruit. * 1 *ex Sigeb. a. 1006, 1007.*

** 5 — 11 *addunt* : Cometes longo ¹⁴⁵⁰ tempore apparuit. *ex Sigeb.*

*1) E1. (*alia manu*) et 2 *addunt* : Gisilherus II^{us} Magad. archiepiscopus obiit.

5. A. D. 1005 *.

* D. E. *addunt* : Helpericus — compoti scripsit *ex Sigeb.*

6. A. D. 1006. * Episcopium Babenberg a rege Henrico constituitur, et Eberhardus ibi episcopus preficitur.

* D. E. *addunt* : Burchardus ordinatur Wormatiæ episcopus, qui — defloratum, *ex Sigeb. a. 1008.*

7. A. D. 1007 *.

* D. E. *addunt* : Eclipsis ¹⁴⁵¹ — secunda, *ex Sigeb. a. 1009.*

8. A. D. 1008. Brun, episcopus ex monacho, a Prucis multis suppliciis afflictus, et manibus pedibusque abscisis, postremo capite plexus, cælos petiit. — Eberhardus * episcopus ordinatur.

* E. e. o. *desunt* D. E.

10. A. D. 1010 *.

* D. E. *addunt* : Theodericus Mettensium episcopus, dotem et patrimonium reginæ Chunigundis, quæ soror erat sua, ecclesiæ Babenbergensi a rege delegari, dolens, contra ipsum rebellat.

11. A. D. 1011 *.

* D. E. 5 — 11 *addunt* : Henricus rex Mettim ¹⁴⁵² urbem obsidet, donec mediante justitia pax inter eos convenit. *cf. Sigeb. a. 1009.* D. E. *pergunt* : Inter milites Baldrici Leodicensis episcopi eo presente et Lambertum ¹⁴⁵³ comitem Lovaniensem apud villam Hugardis dictam prælio conserto, episcopus — infortunio, *ex Sigeb. a. 1013.*

VARIÆ LECTIONES.

¹⁴⁴⁶ s. usus E. ¹⁴⁴⁷ *in margine* 1. ¹⁴⁴⁸ eum 1. 5. *corr.* eam 10. ¹⁴⁴⁹ *deest* 10. 11. ¹⁴⁵⁰ longum tempus 10. 11. ¹⁴⁵¹ *Æclipsis* D1. ¹⁴⁵² mettensem 5. metum 10. 11. ¹⁴⁵³ lampertum E1.

NOTÆ.

(237) Cf. Vitam Henrici Vol. IV editam, cujus auctor hæc excrispsit, sed chartis aliisque docu-

mentis illustravit.

(238) i. e. sancti Michaelis.

13. A. D. 1013. * Henricus Romæ imperiali benedictione coronatur a Benedicto papa *2.

* 1012. D. E., *qui a. 1013* : Gotefridus dux comitatum Ragineri Montensis depopulatur — perimitur. Quod quidam militum videns, phylacterium cum stupore colligens in caliga sua abscondit, sed celari non potuit, quia coxa ejus et crus intumescens rem prodere coegit, et phylacterium domino suo Herimanno, fratri ducis, dedit, *ex Sigeb. a. 1015.*

*2) EI. (*alia manu*) et 2 addunt (1012) : Dagino III^{us} Magad. archiepiscopus obiit. Eodem anno etiam obiit Walthardus IV^{us} Magad. archiepiscopus.

14. A. D. 1014. * Ernest dux in venatu occiditur.

* C. *hoc anno postea, sed eadem manu, insertum habet* : Ernest, dux orientalis Franciæ, in venatu a proprio servo incaute sagittam dirigente occiditur; cujus dignitas episcopo Wirzburgensi ad augmentum suum ab imperatore delegatur. — D. E. *addunt* : Symeon — declaravit, *ex Sigeb. a. 1016.*

15. A. D. 1015 *.

* 5—11 *addunt* : Symon monachus de monte Syna hoc tempore claruit.

16. A. D. 1016. Henricus * Wirzburgensis episcopus obiit.

* D. E. : In Fresonia inter Gotefridum ducem et Theodericum comitem Fresonum prælio conserto, dux cum gravi militum suorum dampno inferior recessit, *cf. Sigeb. a. 1018.*

17. A. D. 1017 *.

* D. E. *addunt* : Ruodolfus — B. s. simulata revocat, *ex Sigeb. a. 1020.*

18. A. D. 1018 *.

* D. E. *addunt* : Benedictus — venit. *ex Sigeb. a. 1020.* Henricus — obiit. *ut supra a. 1016.*

19. A. D. 1019. Benedictus papa Babenberg veniens, æcclesiam sancti Stephani dedicavit *. — Eodem anno Werenherus Argentinæ episcopus cum Alamannis contra Burgundiones pugnavit et vicit.

* D. E. *ita* : Henricus imperator Coloniae natalem Domini celebrans, Heriberto archiepiscopo, quem olim in diripiendis imperii insignibus injuriose exacerbaverat, humili satisfactione placat, eique reconciliatus episcopus predixit, se eum non amplius visurum; quod eum veraciter predixisse patuit, quia non multo post obiit et Pilegrinum successorem episcopatus accepit. *ex Sigeb. a. 1021.* E. *pergit* : Durandus episcopus fit Leodicensium; quod quasi fabula in theatro mundi fuit, quod vir ex pauperrimo et humillimo servilis conditionis genere ad summum pontificii gradum

profectus, etiam dominis suis carnalibus dominatus fuerit. *ex Sigeb. a. 1021.*

20. A. D. 1020. Terremotus magnus factus est 4 Idus Mai, feria ¹⁴⁵⁴ 5. * Eo anno Heribertus Coloniensis archiepiscopus obiit. Cui Piligrinus successit.

* *Reliqua desunt D. E., ubi legitur* : Erbo Mogontia archiepiscopus ordinatur; cujus super aliquot psalmos tractatus inveniuntur ¹⁴⁵⁵.

21. A. D. 1021. indictione 5. * 4. Non. Novembr. feria 5, anno regni gloriosi imperatoris Henrici secundi 21. imperii autem nono, ipso presidente ac disponente, Eberhardus, primus æcclesiæ Babenbergensis episcopus, ordinationis suæ anno 13° dedicavit æcclesiam sancti Michaelis in monte, in honorem ejusdem sancti archangeli sanctique Benedicti abbatis. Huic igitur consecrationi interfuerunt episcopi multi, scilicet Aribo Mogontinus, qui altare sancti Martini dedicavit, Piligrinus Coloniensis, qui altare sancti Petri consecravat, cum aliis multis. Eundem autem locum inhabitare cœpit primus pater ejusdem monasterii Rato, anno Domini incarnationis 1015 ¹⁴⁵⁶, eodemque anno fundamenta ipsius monasterii locata sunt, et secundo anno Henrici abbatibus secundi templum ipsum dedicatum est.

* *Hæc desunt D. E. qui tantum habent* : Eclipsis ¹⁴⁵⁷ solis facta est. *ex Sigeb. a. 1025.*

22. (*Chr. W.*) A. D. 1022. Henricus imperator Novam Trojam deditione cepit, et mortalitas magna in exercitu facta est. Gebehardus Ratisponensis episcopus obiit; pro quo item Gebehardus ordinatur.

C 23. A. D. 1023. *1

*1) EI. (*alia manu*) et 2 *addunt* : Gero V^{us} Magad. archiepiscopus obiit.

24. A. D. 1024. * Henricus imperator secundus migravit. *2

* D. : Henricus imperator, cujus vitam Adelboldus Trajectensis episcopus descripsit, consulentibus se super substitutione regni, designans Chuonradum, virum regii generis et egregiæ libertatis, quippe qui nullius unquam se servituti submiserat, moritur. Et cum Chuono dux prepotens ad regnum aspirare vellet, instinctu Erbonis archiepiscopi et aliorum regni primatum repudiatur, et Chuonradus ad imperium sublimatur. *ex Sigeb.* — E. : Henricus imperator postquam bonæ opinionis — monasterio. *ut supra.* Cujus vitam A. T. e. d. Isdem adhuc vivens consulentibus — sublimatur. *ut D.*

*2) 4. *addit* : Cujus uxor Chunigunt absque filiis — obiit.

Luitolfus dux Saxoniae (239).

Brun dux, a Danis occisus.

Otto dux Saxoniae.

Henricus rex.

Baba.

Henricus dux Bajoariæ. Otto Magnus imperator. Adelbertus quem Ludewicus decollavit.

Henricus dux Bajoariæ. Otto imperator.

Henricus Babenbergensis dux Bajoariæ, Otto imperator.

postea imperator. Cujus uxor Cunigunt ¹⁴⁵⁸

absque filiis obiit.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁴⁵⁴ feria V. *desunt* 4. 5. IV. Idus Mai feria V. *desunt* EI. ¹⁴⁵⁵ invenitur EI ¹⁴⁵⁶ XV. e. corr. 1. ¹⁴⁵⁷ Æclipsis DI. ¹⁴⁵⁸ C. imperatrix EI.

NOTÆ.

(239) Hoc stemma genealogicum omittunt D. 4. 6—9^c. — 5. circa stemma versus habet, quos etiam

Anni ¹⁴⁵⁹ Chuonardi II.

Anno Dominicæ incarnationis 1025, ab Urbe condita 1776, Chuonradus, ex regni primoribus unus, sed regno antea per rebellionem adversus, principibus pro ejus electione dissidentibus, Aribone autem Mogontino archiepiscopo et Eberhardo Babenbergensi presule sibi faventibus, 85° ¹⁴⁶⁰ loco ab Augusto, regnum suscepit, et annis 15 regnavit. Sublimatus autem in regni sede, consilio Brunonis episcopi Augustensis, fratris Heinrici imperatoris, qui semper, ut supra dictum est, felicibus ejus invadebat actibus, Babenbergensem episcopatum meditabatur destruere, quia idem Brun episcopus promissit reginæ Giselæ, omnia predia hereditario jure ad se pertinentia filio ejus Heinrico contradere. Locus igitur et tempus conventui statuitur, ubi hæc res ad certum perducatur. Nocte vero, quæ diem preceserat in qua hæc ventilanda erant, Eberhardus episcopus ad tentorium predicti Brunonis clam accessit, lectoque ejus assidens, multa super hac monendo, obsecrando, memoriam fratris animo inculcando, cum eodem sollicitus egit. Qui ubi jam multa noctis hora transacta recesserat, et episcopum pro auditis sollicitatum somnus obpresserat, visus est ei frater suus imperator Henricus lecto suo astare, faciemque suam barba ex una parte depilata turpatam objectare. Cui super hac re stupido et ammiranti, ac quis tam temerarios ausus in eum presumeret interroganti : *Tu, ait, hæc fecisti, qui me et sanctos Dei, quos rebus a Deo michi concessis dotavi, despoliare disposuisti. Cave jam ulterius super hac temeritate, ne incepta luas magna infelicitate.* Ad hæc ille expergefactus, ac de visione non parum perterritus, membrorum quoque horrore ac tremore non leniter est attactus. Mane autem facto, cum diu expectatus ad conventum procerum non veniret, regina pro filio sollicita, nunciis missis obnixè rogavit, ut adveniens promissa perficeret. Ille vero affirmabat, se tanta infirmitate gravari, ut nec de lecto surgere nec pedem posset quoquam movere. Cumque rogaretur, ut se in lecto ad conventum deportari pateretur, quo vel sic promissio perficeretur,

A omnino abdicavit, seque in Deum et in sanctos ejus et in fratrem suum peccasse, libera tandem voce proclamavit. Sic itaque divina pietas per merita famuli sui, ne spe, quam in se posuit, fraudaretur, omnia illius pravæ conspirationis machinamenta repressit, idque quod ab eo bene cœptum est confirmando, semper exinde ad meliora provexit *. — Secundo igitur regni sui anno Chuonradus rex filium suum Henricum regem fecit, et ipse Romam pergens, imperialem benedictionem accepit. Post hæc Knuth, regis Danorum, filiam, nomine Cunigundam, filio suo conjunxit, seque ad bene agendum studiosius accinxit. In proprio quippe castello Lintburg dicto, ad alios usus quondam sibi grato, monasterium construxit, prediorumque copia illud ditans, monachorum congregationem sub abbatis provisione illuc introduxit (240); Spirensis quoque episcopium provehere statuens, sed vivendi meta eo usque non pertingens, filio suo Heinrico suæ voluntatis effectum commisit, quem ipse magnifice cœpit, sed filius ejus item Henricus magnificentius perfecit.

* E. *pergit* : Primo itaque regni sui anno Chuonradus rex in proprio castello Lintburg — perfecit. Dissensio magna ipso tempore contra Chuonradum in regno t. s. d. c. s.

1. (*Chr. W.*) Primo itaque Chuonradi regis anno dissensio magna contra eum in regno tumultuatur, sed divinitus cito sedatur.

2. A. D. 1026. Henricus, Chuonradi regis filius, rex efficitur; Chuonradus vero Romam tendens, imperiali benedictione provehitur.

3. A. D. 1027. Brun Augustensis episcopus et Welfo comes predas et incendia inter se faciunt.

4. A. D. 1028. Ernest dux Alamannorum et Welfo comes Chuonrado imperatori ad deditionem veniunt.

5. A. D. 1029. Brun Augustensis episcopus obiit; cui Eberhardus successit.

6. A. D. 1030. Chuonradus imperator Stephanum Pannoniæ regem cum exercitu petit. Interea in Ala-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁴⁵⁹ desunt 1. D. E. ¹⁴⁶⁰ LXXVIII. D. E.

NOTÆ.

6 — 9^c receperunt :

*Saxonicum stemma confert (a) Ottonica (b) regna (c),
Tenet augustos cælum, mare terraque christos.
Undique nobilior Heinriciane decor.*

- In E1. super stemmate primus legitur versus.—Idem qui stemma Karolorum præmittit, tertium addit hoc :

*Counradus imperator
+ Henricus imperator.
Henricus imperator.*

Counradus rex. Henricus rex. + Adelheit uxor Liupoldi marchionis.

(240) Cf. diploma in Actis palat. VI, p. 274.

(a) conferat 8. 9^c. *corr.* confert 7. 9^a.
(b) attonica 8.

c) regina *corr.*, ut videtur regna 9^c.

mannia Ernest dux et Werinherus comes cum aliis multis occiduntur, 16 Kal. Sept.

7. A. D. 1031. Stephanus rex per legatos cum imperatore pacificatur.

8. A. D. 1032. * Ruodolfus rex Burgundiæ moriens, diadema suum Chuonrado imperatori misit.

* D. E. addunt: Rutpertus ¹⁴⁶¹⁻⁶⁴ et Richardus a Normannia digressi, Apuliam expetunt et patriotas fortiter debellant. *ex Sigeb.*

9. A. D. 1033. Meginhardus episcopus Wirzburgensis obiit. Chuonradus imperator in hieme Burgundiam petit. Eclipsis solis facta est 3 Kalend. Julii, hora ¹⁴⁶⁵ sexta.

10. A. D. 1034. Imperator Franciam petit contra Outonem. Item ¹⁴⁶⁶ Burgundiam vastat.

11. A. D. 1035. Wirbinam castellum, in confinio Saxonie positum, pagani qui Liutici dicuntur obtinent, multis ex christianis occisis et captis. Quos imperator cum exercitu petit.

12. A. D. 1036. Gebehardus secundus Ratisponæ episcopus obiit; pro quo item Gebehardus tercius successit. — Heinrico, imperatoris filio, Knuth regis Danorum filia conjungitur. — Luitici tributarii facti sunt imperatori. — Piligrinus Coloniensis archiepiscopus moritur; pro quo Herimannus ordinatur.

13. A. D. 1037. Chuonradus imperator Italiam cum exercitu petit, et Mediolanensem episcopum in custodiam mittit; qui fuga lapsus imperatori rebellat. — Outo princeps Karolingorum a Gozelone Lothariorum duce pugna victus, fugiensque a quodam milite occiditur.

14. A. D. 1038. Stephanus Ungariorum rex religiosus obiit.

15. A. D. 1039. Chunigunt imperatrix, mater pauperum, dives ipsa, divitem migravit ad Christum 3 Non. Martii. — Herimannus dux Alamannorum, filius Gisilæ imperatricis, obiit. Chuonradus imperator obiit 2 Non. Junii, et sepultus est Spiræ. Reginboldus Spirensis episcopus obiit 3 Idus Octobr. — Eclipsis solis facta est 11 Kal. Septembris.

Anni ab initio 5000.

Anni Heinrici tercii.

1. Anno Dominicæ incarnationis millesimo quadragesimo, ab Urbe autem condita 1791, Heinricus tercius, Chuonradi imperatoris filius, jam dudum patre vivente rex constitutus, 86° ¹⁴⁶⁷ loco ab Augusto, patri successit, et 17 annis regnavit. Eberhardus ¹⁴⁶⁸ primus Babenbergensis episcopus obiit.

2. (*Chr. W.*) A. D. 1041. Heinricus rex ducem Poemæ Fratizlaum bello petiit; sed multis proceribus et militibus in prestructione silvæ citra ultraque occisis vel captis, nil memoria dignum efficere po-

uit. — Petrus quoque Ungariorum rex eidem duci contra regem auxilia misit.

3. A. D. 1042. Ungarii quendam Ovonem sibi regem fecerunt, et Petrum regem suum expulerunt. Qui profugus et exsul, Heinrici regis, cui priori anno rebellavit, gratiam querit et invenit. — Heinricus rex Boemiam ingressus, igne predaque cuncta devastat, et rebellem ducem obsides dare ipsumque post se Ratisponam ad deditionem humillimam venire sibi jurejurando fidelitatem ac servicium confirmare coartat. — Ovo rex Ungariorum, ob susceptum a rege Heinrico Petrum a se expulsum, fines Bajoariæ predi depopulatur; sed magna pars exercitus ejus ab Adelberone marchione deletur.

4. A. D. 1043 Heinricus rex Pannoniam ingressus, duas populosissimas civitates evertit, plures deditione sibi subjectis. — Gisela imperatrix obiit 16 Kal. Mart. et sepelitur Spiræ.

5. A. D. 1044. Heinricus rex iterum Pannoniam invadens, satisfactionem et obsides ac munera pacisque confirmationem per jusjurandum accipiens, discessit; indeque reversus, synodo Constantiensi affuit, ubi cunctis in se delinquentibus debita dimisit, omnibusque inimiciis destructis, pacem hactenus inauditam tam in tota Suevia quam in aliis regni sui provinciis per edictum regie censure confirmavit. Dein Agnetem, Willihelmi Pictaviensis principis filiam, apud Mogontiam ungi faciens in reginam, regalibus sibi nuptiis apud Ingelenheim copulavit; unde infinitam histrionum et jocularum multitudinem non solum muneribus, sed etiam cibo potuque vacuum et merentem abire permisit. — Luitpoldus marchio, Adelberti filius, maxima Ungariorum clades, immature obiit. — Pestis pecudum maxima, hiems dura fuit et nivosa.

6. A. D. 1045. Brun Wirzburgensis episcopus obiit 6 Kal. Junii. Pro quo Adelbero ordinatur. — Heinricus rex tercio Pannoniam ingressus, Deique favente clementia victor effectus, Ovonem cum uxore et filiis ac cognatis, quibus locus fugiendi erat, effugabat, Petrum restituit in regnum, subditoque sibi Ungariorum regno, cum honore summo revertitur. — Gotefridus dux Lothariorum Heinrico regi rebellans, ad deditionem coactus, in castello Gibichenstein usque ad dignam satisfactionem custodiae mancipatur. *1

*1 10. 11. addunt: Otto dux Suevorum efficitur. *ex Bernoldo.*

7. A. D. 1046. Heinricus rex Italiam ingressus, a Romanis pacifice suscipitur; papas tres non digne constitutos synodaliter deposuit, et Suidegerum, Babenbergensis ecclesie secundum episcopum, papam constituit; a quo ipse et conjunx ejus Agnes in

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁶¹⁻⁶⁴ Rodbertus E. ¹⁴⁶⁵ h. s. desunt 7. ¹⁴⁶⁶ Item — vastat desunt 4 — 11. ¹⁴⁶⁷ LXXX. D. E. ¹⁴⁶⁸ Eberhardus — obiit in margine 1 desunt 4.

sancto domini natalis die benedictione imperiali sublimantur. Imperatrix vero Agnes inde revertens, apud Ravennam genuit filiam; imperator autem per Apuliam multasque provincias feliciter ducens exercitum, cum honore magno revertitur. Suidegerus ¹¹⁶⁹ papa obiit 7 Idus Octobr.; pro quo Poppo, patriarcha Aquileiensis, ordinatur.

8. A. D. 1047. Petrus Ungariorum rex a quodam tyranno Pannonico captus et cæcatus est; ille vero qui eum expulerat regnare cœpit.

9. A. D. 1048. Poppo papa* obiit, necdum completo anno ex quo constitutus est; pro quo Brun ², qui et Leo postea dictus est, Tullensium episcopus, ordinatur papa. ** Otto dux Suevorum obiit; pro quo ¹¹⁷⁰ item Otto comes de Swinfurte surrexit. ⁵

* p. qui et Damasus D. E.

² 6. in margine habet: Qui Bruon sub beato Albewino, scholarum in Hersfelt magistro, postea vero Nienburgensium in Saxonia abbate, disciplinis liberalibus instituebatur.

** C. D. E. addunt: Hic Chunradi imperatoris consobrinus cum ad — afflictionis, invocabis me et ego exaudiam vos et reducam captivitatem vestram de cunctis locis. † De hoc inter cætera legitur, quia cum pauperem — obstupuit. Hic undecumque doctissimus cantus dulci et regulari modulatione composuit de aliquibus sanctis, Gregorio scilicet papa, Ciriaco martyre, Gorgonio martyre et aliis, fecit et scripsit multa alia æcclesiæ utilia. Hic etiam in Gallia — meliorabat. ex *Sigeb. a.* 1048. 1049.

⁵ 10. 11. addunt: Sanguis Domini Mantuæ per cœcum manifestatur. ex *Bernoldo.*

10. A. D. 1049. Henricus imperator anno imperii sui quarto quasdam Galliæ partes invasit contra Godefridum et Baldewinum duces; quibus ad dedicationem coactis, et regno his in partibus pacificato, victor cum honore revertitur. Synodus Mogontiacæ habetur; cui interfuerunt Brun apostolicus et Henricus imperator.

11. A. D. 1050. Ungarii item rebellant. Quibus Gebehardus Ratisponensis episcopus, qui erat imperatoris patruus, obviam veniens vice ipsius imperatoris, in fugam conversos non minima eos cede affixit; insuper urbem Heimenburg, in marcha positam, ædificiis restauravit et militari custodia muniri fecit, ipseque summa cum pace regressus est.

12. A. D. 1051. Barto archiepiscopus Mogontinus* in pace quievit; cui Luitpoldus Babenbergensis prepositus successit. — Henricus imperator iterum Pannoniam adiens, divisa in duas partes multitudine militum; utrimque regionem ipsam silvis et maxime aquarum collectionibus circumseptam occupans, intravit; sed gens illa durior ceteris cum rege suo dolose agens suaque pariter cum aliis diripiens, fame et siti multisque cladibus lassatum imperatoris exercitum fugiens, evasit. Milites autem

imperatoris, vastata magna parte provinciæ, multis insuper inibi occisis, pacifice, licet inacte, ad propria cum imperatore redierunt. ***4

* D. E. addunt: in monasterio Fuldensi sub monachica professione nutritus indeque provitæ merito ad pontificalem dignitatem pro-
vectus, v. tutibus clarus in Christo quievit.

** D. E. addunt: Grecis in—Grecis recepta sunt. ex *Sigeb. a.* 1053 et 1054.

*** 4 E1. (alia manu) et 2 addunt: Hunfridus VI. Magad. archiepiscopus obiit.

13. A. D. 1052. Imperator iterum Pannoniam petit, et inacte redit, habens secum in comitatu Brunonem apostolicæ sedis presulem. Qui papa veniens Ratisponam, reliquias beati Dionisii martyris, de quibus diu dubitatum est an ibi haberentur, presentibus Parisiorum legatis, perspexit ibique teneri probavit; sanctum quoque Wolfkangum, ejusdem urbis episcopum, de tumulo levavit; indeque Babenberg cum imperatore transiens, privilegia ejusdem loci a cancellario suo Friderico, qui sibi postea successit, perspici et coram imperatore populoque pronuciari mandavit, suaque auctoritate illa confirmavit (241). Inde ⁵ simul tendentes in partes Rheno contiguas, proximum natale Domini Wormaciæ celebrabant.

⁵ *Sequentia desunt* 10. 11. qui addunt: Reliquiæ sancti Zenonis a Waltario Veronense episcopo Ulmam sunt delatæ. ex *Bernoldo.*

14. A. D. 1053. Apostolico et imperatore natale dominicum divino et regio cultu Wormaciæ agentibus, missarum celebratione in sancta die peracta ut oportuit ab apostolico, insequenti die Luitpoldum Mogontinæ sedis archiepiscopum, utpote in sua diocesi precipuum, huic subrogavit officio. Qui peracta processione, et ubi ad hoc ventum est dicta oratione, postquam se in sua sede locavit, quidam ex diaconibus suis, Humbertus nomine, sicut multi ob illius festi venerationem solent, lectionem decantavit. Quod quidam ex Romanis papæ assistentibus vituperantes, et contra papam, quia Romano more non ageretur, objurgantes, persuaserunt ei, ut ad eundem diaconum mitteret et decantationem interdiceret. Quod cum ille juvenum more contempneret; iterum mittendo papa interdixit, qui mox eadem vocis sonoritate qua prius cantavit, legendo decenter lectionem usque ad finem perduxit. Qua finita, papa illum ad se vocavit et quasi pro inobedienciæ contumacia degradavit. Archiepiscopus vero misit ad illum, ut suum sibi redderet ministrum. Quod ubi papa abnuit, pontifex, ut erat antiquæ disciplinæ, licet egre patienter tamen interim tacendo sustinuit. Perlecto autem evangelio et decantato offertorio ubi sancti sacrificii tempus advenit, pontifex in sede sua resedit, vere contestans, nec

VARIE LECTIONES.

¹¹⁶⁹ suidegerus — ordinatur *desunt* 4. ¹¹⁷⁰ *deest* 1. 5.

NOTÆ.

(241) V. Leonis Chartam hac de re datam ap. Ussermann episcopum Bamb. probb. p. 36, et *Mon SS.* IV, p. 802.

se nec alium quempiam completurum illud officium, nisi reciperet processione suæ ministrum. Quod ubi apostolicus intellexit, pontifici cessit, reindutumque ministrum continuo remisit. Quo recepto, debito se presul injunxit officio. Qua in re et pontificis auctoritas et apostolici consideranda est humilitas, dum et ille officii sui dignitatem defendere contendebat, et iste, licet majoris dignitatis, metropolitano tamen in sua diocesi cedendum perpendebat.

Post hæc apostolicus Romam rediit, multis eum diversarum provinciarum militibus imperiali preceptione et amicorum subventionem comitantibus; et post pascha exercitum ducens per Apuliam, contra Nortmannos, illius terræ quondam advenas, sed tunc possessionum apostolicarum invasores et Romani imperii hostes, pugnavit; et infinita utrobique cede peracta, papa cum paucis fugiens absque victoria regreditur, relictis illic Suevorum ac Noricorum¹⁴⁷² militibus optimis, et in urbe Beneventana consedit; ubi tunc Oudalricus, genere Noricus, episcopatum tenuit.

15. A. D. 1054. Religiosus papa Brun, qui et Leo, gloriose vitam finivit, 13 Kal. Mai, et magnifice sepultus Romæ in æcclesia sancti Petri, miraculis claruit. — Cuono¹⁴⁷³ dux Noricorum, fœderatis sibi Ungariis, graviter rebellat. Item Baldewinus et Gotefridus * 1.

* 1 10. 11. *Addunt* : Hermannus Contractus ob.

16. A. D. 1055. Leoni papæ Gebhardus, qui et Victor, Eihstatensis episcopus, successit *. * 2. — Adelbertus marchio obiit. Fames magna fuit. — Henricus imperator Italiam cum exercitu petens, omnia in pace disposuit, revertensque neptem suam Beatricem, matrem Mahthildæ, secum duxit, indigne eam tractans propter quasdam insolentias ejus, quibus vivere consueverat mortuo viro ejus Bonifacio duce. — Welefo dux Carinthiorum obiit. — Chuono, dux antea Noricorum, ab imperatore pro perfidiæ suæ culpa expulsus, in Pannonia male exul obiit. — Arnolfo Spirensi episcopo Chuonradus successit.

* D. E. *addunt* : Anno Colonie ordinatus est episcopus. *ex Sigeb., ibique A. m. o. desunt.*

2 10. 11. *addunt* : Huic cum diaconus ejus venenum in calicem misisset¹⁴⁷⁴, calicem de altari levare non potuit. Pro hoc populo orante, diaconus a demonio vexatur, confessoque crimine, liberatur, calixque cum sacramentis in quodam altari pro reliquiis includitur. *ex Bernoldo.*

17. A. D. 1056. Herimannus, comes orientalium Francorum, obiit 6 Kal. Febr. — Gebhardus Ratisponensis episcopus, imperatoris Henrici patruus, hostis occulte pessimus deprehensus et convictus atque custodiæ mancipatus, sed misericorditer tra-

VARIE LECTIONES.

¹⁴⁷¹ illic teutonicorum m. 1b. ¹⁴⁷² Cuono — rebellat *desunt* 4. ¹⁴⁷³ misset 10. ¹⁴⁷⁴ LVIII. *corr.* LVII. A. ¹⁴⁷⁵ e *corr.* 1.

(241') Kaiserswerth.

ctatus, exilio remittitur et sedi pristinae restituitur. — Gotefridus dux ad dediticnem venit. — Magna cedes a Luiticis in christianos facta est; quorum quidam gladio, quidam fugientes in aqua perierunt; inter quos Wilhelmus marchio occiditur. — Hisdem temporibus multi diversarum principum provinciarum perierunt; fames multas regiones afflixit, egestas et penuria undique prevaluit, multaque mala tunc temporis facta sunt. — Henricus imperator pro his rebus corde tenus dolore compunctus, infirmari cœpit, et perductus ad mortem, sapienti usus consilio, ab omnibus quibus potuit veniam petiit, quibusdam predia quæ abstulit restituens, cunctis qui contra eum et regnum culpas dampnabiles fecerunt relaxans; filium quoque suum Henricum Romani pontificis cunctorumque pontificum et principum regni electione regem constituit. His et aliis, prout vitæ possibilitas admisit, bene dispositis, 3 Non. Octobr. hanc vitam presentem in Deo finivit. — Post cujus obitum, quia filius ejus Henricus adhuc puerulus fuit, domina Agnes imperatrix, mater pueri, regnum sub sua cura aliquamdiu tenuit ac sapienter et strenue rexit, donec principes aliqui invidia ducti, puerum matri abstulerunt, eamque regimine regni abalienaverunt; quorum numero dominus Anno Coloniensis archiepiscopus se immiscuit, qui puerum in loco qui Werida dicitur (241') navi imponens, matri abduxit (*an.* 1062). Quod ille qua intentione fecerit vel qualiter divino judicio placuerit, discernere non valemus; multa tamen incommoda extunc orta et deinceps aucta, certum tenemus. Nam perinde dissensiones in regno, æcclesie perturbatio, monasteriorum destructio, clericatus despectio, totius justiciæ ac religionis conculcatio et cœpit et permanet. Ipsa** vero imperatrix rerum permutationes considerans, Italiam se contulit (*an.* 1069), et apud monasterium quod Fruteria dicitur, religiosam vitam aliquanto tempore duxit; postea Romæ defuncta et in æcclesia sanctæ Petronellæ honorifice est sepulta.

C. addit : Corpus ejus cum ingenti honorificentia tam apostolicus quam omnes regni principes Spiræ juxta patrem suum sepelierunt. Iste tantæ dignitati per omnia decantissimus fuit, corpore formosus, statura procerus, tam armis quam animis pro tempore acerrimus, patientia tamen et humilitate satis temperatus, literis abunde instructus, præ omnibus personis, quibus unicuique sibi condignam exhibere solebat beneficentiam, sacerdotibus Christi, immo unicuique clericali gradui, maximam impendens semper reverentiam.

** Ipsa — sepulta *desunt* D. E.

Anni Henrici quarti.

1. Anno dominicæ incarnationis 1057¹⁴⁷⁴, ab Urbe autem condita 1808¹⁴⁷⁵, Henricus quartus,

NOTÆ.

Heinrici imperatoris filius, admodum puer, patri succedens regnare cepit^{**}; et quando hæc conscriptio facta est, anno 42¹¹⁷⁶ ¹¹⁷⁷ regnavit, 87° loco ab Augusto. — (Chr. W.) Agnes imperatrix, mater ipsius, ducatum Bajoariæ suscepit. — Gebhardus, qui et Victor, pontifex Romanus, multis bene in Germania aliisque regni Romani partibus pontificum vel principum secularium consilio dispositis, Romam cum pace rediit, incipiente anni illius quadragesima. Hic etiam eodem anno finivit vitam; pro quo Fridericus, Gotefridi ducis frater, jam monachus factus, a Romanis pontifex ordinatur, et Stephanus appellatur. — Saxones, congregato exercitu, gentem efferam Luiticiorum ¹¹⁷⁷ hostiliter invaserunt, diversisque malis eam affligentes, Romanæ B conditioni subdiderunt, et acceptis obsidibus ac tributis, ad propria redierunt. — Eodem tempore quidam Fridericus et fratres ejus in Germaniæ partibus tyrannidem exercentes contra imperium Romanum, ab Agnete imperatrice et principibus regni victi, ad deditionem venerunt. — Otto de Suinfurte dux Suevorum 4 Kalend. Octobr. obiit, et Ruodolfus de Rinveldon, qui postea rex ¹¹⁷⁸ esse contendit, ducatum accepit; quod magnum fuit ¹¹⁷⁸ seminarium earum quibus regnum perturbatur commotionum. Eundem namque ducatum, vivente adhuc Ottone duce, Heinricus imperator Berhtoldo comiti (242), qui post Carinthiorum accepit ducatum, promiserat, eique anulum suum velut hujus rei commonitorium dederat; quem ille diligenter servans, post amborum obitum, imperatoris scilicet et ducis, imperatrici Agneti imperium tunc disponenti obtulit, eamque anulum agnoscentem pro ducatu sibi promisso commonuit. Sed quia predictus Ruodolfus mox post imperatoris obitum filiam ejus, Rumoldo Constantiensi episcopo commendatam — utrum consilio raptam an dolo nescitur — uxorem duxit, recepto jam in gratiam eundem ducatum ¹¹⁷⁸ illi causa filiae imperatrix dedit; quod animum Berhtoldi non parum commovit. Pro qua commotione lenienda ducatus Karinthiorum ei committitur (an. 1061), quem postea filio suo æquivoco ipsius rogatu rex Henricus commisit; sed postmodum quorundam instinctu eundem ducatum Luitolfo ¹¹⁸⁰ consanguineo suo dedit, sicque D patrem et natum parvipendens, offendit. Unde quasi renovata priore injuria cum Berhtoldus dux permoveretur omnia consiliorum machinamenta, quibus satis ¹¹⁸¹ pollebat, ad hoc vertebat, ut ab utroque, id est rege et Ruodolfo, se ulcisceretur, ab hoc scilicet, quoniam a ducatu sibi promisso se subplantavit, ab illo vero ¹¹⁸², quia se accepto privavit. Multæ interim causæ quæ inconsulte tunc gerebantur sibi concurrebant et huic machinationi occasiones prebebant: Otto dux Bajoariorum dejicitur; Chuonra-

A dus genere Suevus a militibus regis interficitur (an. 1070), et quasi a rege jussum sit, ipsi crimen indicitur. Conspirat igitur Otto in Saxonia, Berhtoldus in Suevia; fiunt motus et conventus utrobique, in quibus odia in regem suscitantur et invidiæ; multa quoque interea in regno fiebant; quæ utrosque populos justis et necessariis ut videbatur causis, ne regi adhererent, avertabant; eoque ¹¹⁷⁸; res perducta est, ut Ruodolfus in dampnationem sui regnum invaderet dominumque suum regem deponere aut interficere quereretur (an. 1076). Sed hæc res quem effectum haberet, nec rusticos latet.

* C. ita: Henricus quartus, Heinrici imperatoris filius, admodum puer, patri succedens, regnare cepit, 87° loco ab Augusto, et regnavit annis 50. Agnes imperatrix, mater ipsius, ducatum Bajoariæ suscepit. Victore papa mediante, Baldewinus et Gotefridus ad regis gratiam reducuntur, et omnes bellorum motus sedantur (cf. Sigeb.). Fridericus quidam et fratres — venerunt. ut supra. In Fresia — refrenantur. ex Sigeb. Eodem anno prefatus apostolicus Romam reversus presentem vitam finivit. Otto dux Suevorum obiit, et Ruodolfus, qui postea rex constitutus est, ducatum accepit.

** Cepit LXXXI° (ita infra etiam D.) loco ab Augusto, et regnavit annis 50. E.

¹¹⁷⁷ 50. D.

¹¹⁷⁸ Rex constitutus est d. D. E.

¹¹⁷⁸ Eoque — latet desunt D. E.

2. A. D. 1058. Fridericus*, qui et Stephanus, pontifex Romanus, vitam finivit, et Alexander Lucensis episcopus ei successit. Hujus tempore Hiltibrandus, postea pontifex, archidiaconatus officio functus est Romæ.

* C. ita: Fridericus, filius Gothelonis ducis, clericus sancti Lantperti Leodicensis, quem exosum imperatori Henrico et extorrem pro odio fratris sui Gotefridi, Leo papa sibi ascitum fecerat septimum levitam et cancellarium Romanæ æcclesiæ, qui post legationem Constantinopolitanam apud Casinenses monachus factus, etiam abbas Casinensium promotus fuerat, a Romanis papa electus, et mutato nomine Stephanus æcclesiæ præsidet. ex Sigeb. Annus vacat E.

3. A. D. 1059.

* C. D. E.: Stephanus papa obit; cui Gerardus ¹⁰⁵⁹, qui et Nicholaus, successit. Henricus rex Galliæ obiit, et Phillippus, filius ejus, regnavit pro eo. ex Sigeb.

4. A. D. 1060. Luitpoldus archiepiscopus Mogontinus* obiit^{**}; cui Sigifridus Fuldensis abbas successit; qui postea cum aliis contra dominum suum regem consensit.

* M. episcopus C.

** obiit; pro quo Sigifridus F. a. constituitur. C. D. E. ubi reliqua desunt.

6. A. D. 1062.*

* C. add: Anno archiepiscopus Coloniensis con-

VARIÆ LECTIONES.

¹¹⁷⁶ LII°. 4. ¹¹⁷⁷ leut. A. ¹¹⁷⁸ s. f. A. ¹¹⁷⁹ deest A. ¹¹⁸⁰ liutoldo A. ¹¹⁸¹ ille satis A. ¹¹⁸² deest ¹¹⁸³ Gerhardus D. E.

NOTÆ.

(242) De Zaringen.

silio primorum regni, quasi indigne ferentium per imperatricem utpote feminam non viriliter rem publicam gubernari, regem puerum violenter et industrie captum sub tutela sua redegit, et imperii regimen a matre ejus removit, et de hac re coram cunctis ratione reddita, domini sui regis gratiam recepit, et per ipsum filium ad gratiam matris ejus rediit. Agnes vero imperatrix necessitatem vertens in voluntatem, ut obstrue et os loquentium iniqua, non multo post non solum honore regni, sed etiam onere seculi rejecto, Romæ ad Umina apostolorum principis Petri se contulit, ibique usque ad finem vitæ suæ omni virtutum genere, omnibus bonis exemplo et miraculo fuit. *ex Sigeb.*

D. 1065. *

C. D. E. *addunt* : Nicholaus papa obiit; cui Alexander Lucensis episcopus successit, quodam tamen Parmensi episcopo papatum turpiter ambiente et usque ad sanguinis effusionem Christi æcclesiam scandalizante (*cf. Sigeb.*); sed multo post per Annonem episcopum Coloniensem, ultramontanarum partium tunc legatione fungentem, ac universos Italiæ præsules eadem est controversia dirempta, Parmensis abdicatus, Alexander, ut jus erat, confirmatus. *1

*1) E1. (*alia manu*) et 2. *addunt* : Eggilhardus VII^{us} Magad. archiepiscopus obiit.

8. A. D. 1064. Sigifridus episcopus Mogontiacensis et Guntherus Babenbergensis et Willihelmus Trejectensis et aliique quam plures presules vel nobiles multo comitatu Hierosolimam tendentes, multas infestationes a barbaris perpessi sunt, tandemque perventione fruente optata, numero et rebus admodum attenuati, redierunt.

* et W. T. *desunt* C.

9. A. D. 1065. Guntherus episcopus Babenbergensis ab Hierosolima rediens, in Pannonia moritur, perlatusque Babenberg, ibi sepelitur; post quem Herimannus ordinatur. — Gozwinus comes in episcopo Wirceburgensi tyrannidem exercens, a comitibus Adelberonis presulis occisus est.

10. A. D. 1066. Cometes per totum orbem diu apparuit. * — Eodem anno Anglia per Willihelmum Nortmannicum miserabiliter afflicta tandemque subacta, ipse rex ejus effectus est. Qui mox omnes pene regni ejusdem presules exilio, nobiles vero morti destinavit, mediocres autem suis militibus in servitutem, uxores indigenarum universorum advenis in matrimonium subjugavit. *2

* C. *addit*: Harwich — annis 21. *ex Sigeb.*, reliqua vero hujus anni *desunt*.

*2) 10. 11. *addunt* : Cuonradus de Phallingen ortus apud Treverim electus, a comite Dietrico passus, Dolegio est sepultus. *ex Bernoldo*.

11. A. D. 1067. * Henricus rex Berhtam, Ottonis

A cujusdam Italici et Adelheidæ filiam, accepit uxorem, nuptias celebrans Triburiæ.

* C. D. E. *addunt* : Cuonradus primicerius æcclesiæ Coloniensis, designatus a rege Henrico Treveris episcopus, ab ipsius urbis comite Theoderico capitur, et a satellitibus ejus in silvam ductus, de montis cacumine tercio precipitatur, et cum adhuc illesus esset, gladio transverberatur. *ex Sigeb.*

12. A. D. 1068. Henricus * rex adolescentiæ usus libertate, Saxoniam solam ex omni Romano imperio cœpit incolere, principes despiceret, nobiles opprimere, inferiores sustinere, venatui, lusibus ceterisque hujusmodi exercitiis plus quam justiciis faciendis, ut incusatus est, operam dare, filias illustrium quibuslibet obscure natis conjugare, privata presidia, nimirum potentibus regni non satis fidens, instituere. His discordiæ seminariis contigit regi quam plurimos insidiatores tam vitæ quam regni succrescere. Qui tamen cum maturitatis necdum plene attigisset annos, erant qui non tam ipsum quam Adelbertum ¹⁴⁸⁵ Premensem archiepiscopum culpandum judicarent, quod ejus consilio hæc omnia ageret.

* C. *hoc anno* : Fluminibus — prosternit et terram nimia depopulatione atterit. *ex Sigeb.*

13. A. D. 1062 ¹⁴⁸⁵ Agnes imperatrix, mater regis Henrici, tedio affecta, vel potius divinitus compuncta, ducatum Bajoariæ deposuit, et regni gubernacula penitens ¹⁴⁸⁶ contempnens pro Christo, Romam se contulit, ibique dignis pœnitentiæ fructibus mira inserviens humilitate, post aliquot annos in Domino presentem vitam finivit. *

* C. *addit* : Ungarii — refrenantur *ex Sigeb.*

14. A. D. 1070 ¹⁴⁸⁷. Teti marchio non sine Saxonie principum consilio tyrannidem in partes regias orditur, quæ tamen mox cælesti simul et terrena majestate comescitur, scilicet castellis suis Bichilingon et Schidingon (243) a rege destructis, filio suo, æque militari viro, a proprio servo interempto, ipsoque communi morte in brevi finito. *1

*1) 10. 11. *addunt* : Constanciæ Rumoldus episcopus obiit. *ex Bernoldo*.

15. A. D. 1071. Otto dux Bajoariæ ducatum amisit. Hic itaque Saxo genere, vir amplissimæ nobilitatis, prudentia rebusque bellicis perpaucis erat comparabilis, et in tanta apud universos primates excellentia habitus, ut rex, qui jam Saxonibus omnino ¹⁴⁸⁸ suspectus et invisus erat, ipsum contra se in regni fastigium elevari posse formidaret, si res sua secus cederet. Hinc perversitatis materiam arripens quidam Egino, mediocri loco natus, rebus admodum tenuis, audacia tantum et nequitia satis diffamatus, patrocinantibus sibi quibusdam regis fidelibus, curiam irrepsit, et magnum illum heroam

VARIÆ LECTIONES.

¹⁴⁸⁵ adelberonem A. ¹⁴⁸⁵ Anni 1069. *historia in l. post a. 1070. legitur.* ¹⁴⁸⁶ ita 1. penitus E. ¹⁴⁸⁷ In margine 5. *alia manu legitur* : Nota ab ista parte incipit cronica moderna. ¹⁴⁸⁸ deest A.

NOTÆ.

(243) Cf. supra Lambertum a. 1069.

qui se nunquam noverat, secum de regis nece tra-
ctasse commentus est; se ipsum etiam ut mos est,
potestati regie vadem obtulit, quousque campionis
duello cum duce conficiens, vera comprobaret quæ
retulit. Quid multa? Placitis vel colloquiis regali-
bus, uno Mogontiae, altero Geslarie condictis, Otto
cum Eginone, utpote dux cum latrone, primas cum
ignobili, congregari contempsit, sua tamen innocentia
vel Eginonis improbitas minime ** latuit. Sic ducatum
Bajoariae Otto ¹⁴⁸⁹ ut reus majestatis amisit,
quem Welfo quidam illustris et acer atque bellico-
sus, natu Suevus, accepit; idque tam principalis
discordiae semen in perpetuos heu! praeliorum et
seditionum, praedarum et incendiis, scismatum
etiam et heresium atque mortium lamentabiles
fructus germinavit atque succrevit.

* si — cederet *desunt* C. D. E. *pergit* C.: Qui-
dam etiam Egino.

** postea non C.

16. A. D. 1072. Rex Ottonem usquequaque perse-
cutus (244), quam plures munitiones ejus destruit,
predia vastat, et ut vere rei publicae hostem omnino
eum delere pertractat. Econtra ille militibus electis
instructus, ipse quoque manu fortissimus et animo
nimis efferatus, quia regiis copiis confingere non po-
terat, nunc praeda, nunc flammis, nunc etiam ferro,
quacumque se ¹⁴⁹⁰ fors ¹⁴⁹¹ obtulit, suas injurias ul-
cisci satagebat (*ann.* 1073). Ipso denique mediante,
non cessat gens Saxonum, ut est animis acerrima,
conjunctionem adversus regem unanimi conspira-
tione confirmare, accusationes blasphemias ¹⁴⁹² et C
inautilitas ad sedem apostolicam in illum referre,
sociosque sibi ex omni regno Teutonico litteris et
nunciis assciscere. Nam primo Sigifridum Mogon-
tinae sedis metropolitanum; Adelbertum Worma-
ciensem, Adelberonem Wirzburgensem, Gebhardum
Salzburgensem aliosque quam plures praesules*,
indeque per ipsos etiam papam Alexandrum **
sibi fautores efficiunt. Quidam quoque summæ san-
ctitatis virum Annonem archiepiscopum Colonien-
sem conjunctionis ejusdem conscium asserunt. Quo-
rum insidiis rex territus, Saxonia cessit, et in aliis
regni partibus agendis rebus institit.

* presules vel principes sibi fautores C.

** ut aiunt *addit* A. *Ekkehardus ipse delevit*
in 1.

17. A. D. 1073. Anno * Coloniensis episcopus et
Herimannus Babenbergensis Romam missi sunt,
pecuniam quæ regi debebatur congregandi gratia.
Qui legatione peracta reversi, litteras Alexandri
apostolici (245) detulerunt, regem vocantes ad sa-
tisfaciendum pro symoniaca heresi aliisque nonnul-

A
lis emendatione dignis, quæ de ipso Romæ ¹⁴⁹³ fue-
rant audita. Post hæc Saxones adjiciunt etiam pre-
sidia multa construere — necdum enim plures *
habebat Saxonia ¹⁴⁹⁴ munitiones (246) —, insuper
castella, quæ rex dudum ædificaverat, funditus ever-
tunt; inter quæ precipuum illud castrum quod Har-
cesburg ¹⁴⁹⁵ dicebatur diruunt, monasterium et clau-
strum canonicorum quod ibi erat, multa furentes
audacia, solo tenus dejiciunt; et quod dictu nefas est,
innocentis cujusdam filii regis ibidem sepulti ossa
in contumeliam patris de sepulcro projiciunt. ***

* Anno — audita *desunt* C.

** *deest* C.

*** C. *addit*: Duobus fratribus — acquirere *ex*
Sigeb.

B
18. A. D. 1074. Beatae * memoriae Alexandro papa
defuncto (247), Hiltbrandus, qui postea Gregorius **
dictus est, professione monachus et archidiaconus,
Romanae sedi successit; sub quo Romana res pu-
blica et omnis ecclesia novis et inauditis scismatum
erroribus periclitari coepit. Qui cum absque regis
consensu, solis tantum Romanis faventibus, hunc
apicem conscendisset, sunt qui illum non canonicè
constitutum, sed tyrannicè papatum sibi met asseve-
rent usurpasse. Pro qua re et a nonnullis episcopis
abdicatus ¹⁴⁹⁶ est. Ille regem Heinricum crebris nun-
ciis et epistolis denuo ad synodalia responsa voca-
vit. ***. *1

* Quæ sequuntur C. D. E. a. 1073. tribuunt.

** Qui septimus Greg. C. Gregorius VII. D. E.

*** C. *addit*: pro symoniaca heresi aliisque non-
nullis emendatione dignis quæ de ipso Romæ
fuerunt audita. C. D. E. *addunt*: 1074. Gre-
gorius papa, habita synodo, symoniacos,
venditores scilicet et emptores doni Spiritus
sancti, anathematizavit, et Nicholaitas, ux-
oratos videlicet sacerdotes, ab altaris mini-
sterio removeri decrevit, et laicis eorum mis-
sas audire interdixit. C. *pergit*: justo quidem
judicio sed novo exemplo et ut multis visum
est inconsiderato prejudicio. *ex Sigeb.*

*1 4. 6-11. *addunt*: Hoc etiam anno monaste-
rium Swarzahense ¹⁴⁹⁷ ab Adelberone Wirz-
burgensi episcopo dedicatum est in honore
sanctæ Dei genitricis Mariæ et sanctæ Feli-
citatæ martiris sub Ekkeberto ¹⁴⁹⁸ ejusdem
monasterii venerabili abbate. — *Quibus* 10.
11. *præmittunt*: Hermannus marchio, filius
Bertholdi ducis, Cluniaci monachus obiit. *ex*
Bernoldo.

D
19. A. D. 1075. Heinricus rex, manu valida tam
ex Alemannia quam Bajoaria et Germania atque
Boemia congregata, Saxones petit, eisque juxta Un-
strut fluvium congregitur; et non modica strage
utrimque peracta, tandem victoria potitus revertit-
ur. Ibi Ruodolfus dux Alemanniae atque Burgundiae,

VARIAE LECTIONES.

¹⁴⁸⁹ *deest* A. ¹⁴⁹⁰ *deest* A. ¹⁴⁹¹ *ita* 1. A. C. D. E. ¹⁴⁹² blasphemias A. ¹⁴⁹³ f. r. A. ¹⁴⁹⁴ *deest* A.
¹⁴⁹⁵ Harzesburg A. ¹⁴⁹⁶ ep. a. est in loco raso 1. ¹⁴⁹⁷ swarza 4. ¹⁴⁹⁸ erkeberto 7. *corr.* ekeberto 4.
ekeberto 9^c.

NOTÆ.

(244) Hæc ad a. 1071 pertinent.

(245) Cf. de synodo ab Alexandro h. a. Romæ ha-
bita Bonizo ap. Oefelium II, pag. 810.

(246) Idem quod Sæc. v testatur Liudprandus

II, 24.

(247) Rectius hæc Ekkehardus, opus secundis
curis perlustrans, a. 1073 collocavit.

qui postea regnum invasit *, fortiter cum suis pro rege dimicasse notatus est. — Herimannus ** Babenbergensis episcopus ob heresim symoniacam auctoritate Hiltibrandi papæ deponitur, eique Ruotpertus a rege subrogatur. — Anno Coloniensis archiepiscopus, plenus sanctitatis meritis ¹⁴⁹⁹, defunctus est, et in monasterio Sigibergensi, quod ipse construxerat, positus. Cui *** Hildolfus successit. *2

* Tenuit D. E.

** Herimannus — subrogatur *desunt C. ibique legitur*: Qua contritione cuncti principes, episcopi, duces, comites cæterique potentes Saxonum per deditionem regiæ potestati traditi, pacem facere compulsi sunt. Ungri etc. *ex Sigeb. Anno etc.*

*** Cui H. s. *desunt C.*

*2 10. 11. *addunt*: Domnus Ekkebertus abbas hujus congregationis transivit ad Dominum 7 Kalend. Decembris.

20. A. D. 1076. *3 Habitum est concilium apud Wormaciam, ubi presente rege Heinrico, universi pene Teutonici episcopi preter Saxonicos Hiltibrandum papam ¹⁵⁰⁰ abdicarunt, mittentes ad illum epistolam, post multas culpationes in illum injectas ita conclusam (248). *Quia ergo et introitus tuus tantis perjuriis est iniciatus, et æcclesia Dei tam gravi tempestate per abusionem novitatum tuarum periclitatur, et vitam conversationemque ¹⁵⁰¹ tuam tam ¹⁵⁰² multiplici infamia dehonestasti: obædientiam, quam tibi nullam promisimus, nec de cetero ullam servaturos esse renunciamus; et quia nemo nostrum, ut tu publice declamabas, tibi hactenus fuit episcopus, tu quoque nulli nostrum amodo eris apostolicus.* * Eodem ¹⁵⁰³ itaque anno circa 18 (249) Kal. Octob. colloquium maximum apud Oppenheim factum est, ubi pene totius regni principes, sed maxime Saxonum et Almannorum, subjectioni regis renunciabant, causam pretendentes, quod a duobus jam apostolicis vocatus ad satisfactionem non venisset, et pro hoc contemptu sententiam excommunicationis in Romana synodo a papa accepisset, cum ipse tamen inauditus et absens fuisset. Hac commotione coactus rex, Romam humiliter, utpote veniam ab apostolico postulaturus, inimicis non sperantibus, tetendit; inventoque papa in opido Canusino, ibi (250) per triiduum ante portam castri, deposito omni regio cultu, discalearius et laneis indutus, perstitit; nec prius cum multo fletu apostolicæ miserationis auxilium et consolationem ¹⁵⁰⁴ implorare destitit, quam omnium qui ibi aderant precibus et lacrimis intercedentibus, laxato tandem anathematis vinculo, in communionis

A gratiam et sinum matris æcclesiæ receptus est, acceptis ab eo correctionis in futurum vitæ suæ securitatibus multis. — Inter hæc quæ gesta sint, totus jam mundus sui commotione testatur. Sed quia quidam dicunt, ipsius papæ auctoritate et consilio Ruodolfum in regno sublimatum, quidam verò negant, Heinricum regem ab eo fuisse excommunicatum: ejusdem papæ dicta quædam, super his potissime, non incongruum videtur annotare. Ait enim in quadam epistola ad universos Teutonici regni principes missa (251): *Audivimus, quosdam inter vos de excommunicatione, quam ¹⁵⁰⁵ in regem fecimus, dubitare, ac querere, utrum juste excommunicatus sit an injuste? Ammonuimus eum, ut pœnitentiam ageret de factis suis; verum ipse indigne ferens se ¹⁵⁰⁶ a quoquam reprehendi, non solum a perpetratis ad emendationem revocari non potuit, sed ampliori furore correptus, non prius cessavit, donec omnes fere Italiæ episcopos, in Teutonicis vero partibus quotquot potuit, circa fidem Christi naufragare fecit, dum eos beato Petro et apostolicæ sedi debitam obædientiam et honorem a domino nostro Jesu Christo concessum abnegare fecit. Pro his illum causis, primum videlicet, quod ab eorum communionem, qui pro sacrilegio et reatu symoniacæ heresis excommunicati sunt, se abstinere noluit, deinde quod pro criminosis actibus pœnitentiam non dico suscipere, sed nec promittere voluit, synodali judicio eum ¹⁵⁰⁷ excommunicavimus.* — Item in aliâ epistola (252) post datam reconciliationem: *Solam, inquit, ei communionem reddidi, non tamen in regno, a quo eum in Romana synodo deposueram, restauravi. Et quibusdam interpositis: Episcopi, inquit, et principes ultramontani, audientes illum non servare quod michi promiserat, quasi desperati de eo, sine consilio meo elegerunt sibi Ruodolfum in regem.* *1

*3 E 1. *Alia manu addit in margine*: Bernhardus senior abbas Sancti Johannis baptistæ VIII^{us} obiit.

* C. *pergit*: Econtra Hildibrandus papa totus in regem suosque invehitur — avertere conatur. *ex Sigeb.* Quapropter colloque — quod ab apostolica sede sub excommunicationis interminatione vocatus ad satisfaciendum venire contempsisset. *ceteris omissis.*

*1 10. 11. *addunt*: Centius quidam civis Romanus ex fautoribus Heinrici, in nativitate Domini Gregorium papam in galli cantu missam ¹⁵⁰⁸ celebrantem, de altari graviter vulneratum rapuit et in turre sua in custodiam misit. Unde populus iratus, eodem die turre Centii destructa, eique vita vix inpenetrata, loco

VARIAE LECTIONES.

¹⁴⁹⁹ operibus et m. 5. ¹⁵⁰⁰ regem A. ¹⁵⁰¹ et conv. A. ¹⁵⁰² a east A. ¹⁵⁰³ eodem — maximum in loco raso 1. ¹⁵⁰⁴ consolationes A. ¹⁵⁰⁵ dubita r. feci A. ¹⁵⁰⁶ a q. se A. ¹⁵⁰⁷ deest A. ¹⁵⁰⁸ missa 10.

NOTÆ.

(248) Hæc epistola edita est Mon. Legg. II, p. 44.

(249) xvii Kal. Octobris, Lambertus et Bernoldus.

(250) Hæc ad verbum ex epistola Gregorii VII, Registr. IV, 12 descripta sunt.

(251) Vide hanc epistolam apud Brunonem c. 72 et alibi, neque tamen in Regesto.

(252) V. excommunicationem regis in concilio Romano a. 1080 prolatam Mansi XX, p. 534.

suo restituit. Prius tamen missa ad altare A sustentata percantata, quam prius inceperat sed nondum finierat. *cf. Bernoldum.*

21. A. ¹⁵⁰⁹ D. 1077. Ruodolfus * indigena Sueviæ, quæ ¹⁵¹⁰ regalis omnino stemmatis est aliena, mediantibus Sigefrido metropolitano et Adelberone Wirceburgensi episcopo, Berhtolfo quoque duce Carinthiæ ac predicto Ottone aliisque nonnullis principibus, in presentia quorundam Romanæ sedis legatorum, non voluntarie annuentium, apud Forcheheim in regem elevatur. A quibus etiam deductus Mogontiam, in media quadragesima 12 (253) Kalend. April. a Sigifrido episcopo in regem ungitur. Ubi eodem die, pessimo auspicio, sedicione facta, multa turba vulgi cæsa est ab ejus militibus **; unde vulgus accensum in ipsos exarsit, magnisque ictibus multos obtruncans, ceteros in curtem palatii fugavit, ipsasque regias ædes incendere voluit, nisi quod episcopus Sigifridus pro veloci discessione Ruodolfi obsidem se interposuit. Ita Ruodolfus et cuncti qui cum eo venerunt ejecti sunt; ipse quoque Sigifridus episcopus magnis blasphemis eliminatus, Mogontiam non intravit amplius. Collecto dehinc a Saxonia exercitu copioso (*Arg.*), Ruodolfus Wirceburgenses, Heinrico regi fidem servantes et tam episcopum suum Adelberonem quam se contempnentes, obsedit; sed jam diversis machinis ad urbis obpugnationem instructis, terrore Heinrici regis, circa ¹⁵¹¹ Kalend. Jul. ab Italia reversi, inacte regreditur. — Heinricus autem rex Alamanniam cum exercitu petit (*an.* 1078), ibique quendam ex indigenis Hugo- C nem (254) aliosque sibimet inibi rebelles, non sine magna ejusdem provinciæ vastatione, debellat. Berhtoldus ¹⁵¹² autem de Zaringon, dux quondam Carinthiæ, in quodam oppido suo Lintperge (255) naturaliter munito positus, dum videret ex arbitrio regis impune cuncta vastari, pre dolore * animi dicitur eo morbo quem medici frenesin vocant occupatus fuisse, septemque diebus postea superstes, multa amentitiæ verba quasi delirans protulisse, sicque vitam finisse. — In ea expeditione Uto Trevi- rum archiepiscopus defunctus est. *1

* C. *hoc anno ita*: Gelu — usque ad equinoctium vernale permansit. *ex Sigeb. a.* 1076. Heinricus rex ultra montes profectus, apostolico in Canusino castro posito, nimis humiliter satisfaciens, absolute et communione recepta, pacem fecit; sed qualiter ipsa pax inter regnum et sacerdotium in brevi disrupta sit, totus jam mundus inde nimis commotus agnovit. Interim quippe dum hæc aguntur, Saxones et Alemanni cum suis episcopis atque principibus, mediantibus Sigefrido Mogontino

et Adelberone W. e. B. q. d. C. et Welefone Bajoariorum duce, Ruodolfum ducem Suevorum et Burgundiorum super se regem elevant, in presentia scilicet quorundam legatorum sedis apostolicæ non voluntarie annuentium, et ipsum apostolicum, sicut ipse postea facere solebat, ab hoc consensu excusantium. Perductus itaque Mogontiam — Heinrici adventu territus recessit, *ut supra (paulo brevius).* Ipse enim Alpium *etc. ex Sigeb.* Heinricus — debellat. *ut supra.* Heinricus — fortitudinem. *ex Sigeb. a.* 1078. Berhtoldus autem dux quondam Carinthiæ jam senex, et sapientissimus in regno habitus, ejus et consilio rex super regem positus est, in quodam oppido suo Lintperg *etc.*

** M., ipse autem cum Sigifrido metropolitano episcopo Mogontia egressus, in Saxoniam est profectus, ubi collecto exercitu copioso, Wirceburgenses D. E. *ceteris omissis.*

* V. animi dolore morboque corporis occupatus, vitam presentem finivit. C. D. E.

* 1 10. 11. *addunt*: Agnes, mater H. regis, 29 annis vidua, Romæ obiit, in ecclesia sanctæ Petronellæ sepulta. *ex Bernoldo.*

22. A. D. 1078. Heinricus rex properanti contra se cum multo exercitu Ruodolfo juxta Strowi occurrit; initoque prælio (*Aug.* 7), non pauci ex his atque illis prosternuntur, ac incerta fit victoria, utrisque certatim fugientibus ad propria. Ubi a vulgaribus hominibus Wecil Magadeburgensis archiepiscopus in fuga occiditur, sive, ut quidam dicunt, suspenditur, Magnus dux despoliatur, Herimannus comes, ejusdem Magni patruus, et Adelbertus Wormaciensis episcopus comprehensi, ac plurimi de militibus Saxonice turpiter sunt interempti. Ex parte quoque regis ¹⁵¹³ Heinrici Poppo (256), vir mire fortis, occubuit. *2

*2 5. *addit*: Hildolfus Coloniensis archiepiscopus obiit; cui Sigewinus successit.

23. A. D. 1079. Iterum bellum fit inter Heinricum et Ruodolfum in loco qui dicitur Fladehheim (257), hieme nimis aspera (*an.* 1080, *Jan.* 27); ubi in primo congressu Saxones terga vertunt ¹⁵¹⁴. Ibi dux Boemiæ Fratizlaus regalem lanceam Ruodolfi adeptus est; quæ exinde permissione regis Heinrici semper quemvis illius gentis ducatu insignem in omni festiva processione precedit. At rex Heinricus propriis castris redditus, de armigeris quos reliquerat pene nullum invenit; una quippe ex legionibus Saxonum in primo congressu pugnam deserens, quia obscurus erat aer, furtim castra regis invasit, multosque pueros comprehendens, strangulabat eos multaque abradens spolia, fugam iniit. Rex autem, dimisso exercitu, in orientalem Franciam cum paucis divertit. *3

VARIE LECTIONES.

¹⁵⁰⁹ Anno — indigena in loco raso 1. ¹⁵¹⁰ quæ r. o. st. c. aliena desunt 4. ¹⁵¹¹ Circa — Italia in loco raso 1. ¹⁵¹² Berhtolfus A. ¹⁵¹³ H. regis A. ¹⁵¹⁴ c. imperator terga vertit E2. *alia manu in loco raso.*

NOTÆ.

(253) Lege cum Brunone: 7. *Kal.* Aprilis, Dominica Lætare.

(254) De Tubingen; v. Stâlin Hist. Wirtemb. I, p. 561. Hæc et quæ sequuntur a. 1078. tribuenda

sunt.

(255) Prope Kirchheim Wertembergicæ ditionis

(256) De Hennenberg.

(257) Flarchheim prope Muhlhausen.

5. *addit* : Hoc etiam anno civitas Erphesfurt exusta est ab exercitu Heinrici regis. Multitudine igitur, ut mos est, in ecclesias confugiente, ecclesiarum sanctorum incenduntur, inter quas monasterium sancti Severi, quod Altum monasterium dicebatur, cum multitudine populi exustum, postea destructum est, et aliud minus in eodem loco reedificatum. In monte quoque ejusdem loci monasterium sancti Petri, quod dudum Tagobertus rex Francorum construxerat (258), incensum est, quod exinde vetustate simul et incendio dilapsum destruitur, et aliud majoris edificatur operis.

24. A. D. 1030. Cum aqua Brixinam Noricam triginta episcoporum conventus necnon et optimatum exercitus, non solum Italiae, sed et Germaniae, jussu regis Heinrici congregaretur (Jun. 25), factus est omnium consensus adversus Hiltibrandum papam, cognominatum Gregorium septimum, quem pseudomonachum totiusque vesaniae pestiferum principem et precipue sanctae Romanae sedis invasorem affirmantes, ab apostolica sede depellendum, quamvis absentem, dijudicabant, et Wigpertum Ravennensem archiepiscopum ipsi subrogandum eligebant. Hujus decreti * (259) conclusio haec est : *Quia, inquit, illum constat non a Deo electum, sed a se ipso in fraude ac pecunia imprudentissime objectum, qui ecclesiasticum subvertit ordinem, qui christiani imperii perturbavit regnum, qui regi catholico ac pacifico corporis et animae intentat mortem, qui perjurum defendit regem, qui inter concordantes seminavit discordiam, inter pacificos lites, inter fratres scandala, inter conjuges divortia, et quicquid quieti inter pie viventes stare ¹⁵¹⁵ videbatur concussit : nos auctore Deo congregati in unum, legatis ac litteris freti decem et novem episcoporum die sancto preteriti pentecostes Mogontiae congregatorum, contra eundem Hiltibrandum procacissimum, sacrilegia ac ¹⁵¹⁶ incendia predicantem, perjuriam et homicidia defendentem, catholicam et apostolicam fidem de corpore et sanguine Domini ¹⁵¹⁷ in questionem ponentem, heretici Berengarii antiquum discipulum, divinationum ac somniorum cultorem, manifestum necromanticum, phytonica spiritu laborantem, et idcirco a vera fide exorbitantem, judicamus canonicè deponendum et expellendum, et nisi ab ipsa sede his auditis descendit, in perpetuum condemnandum. Facta sunt autem* ^D *haec 7. Kal. Julii, feria 5 indict. tertia. — Scripsit post haec Anshelmus Lucensis episcopus epistolam ad eundem ** Wigpertum, in qua illum prevaricatore ac superbum cognominat, inter alia subinfrens : Ut ergo de beato Gregorio patre nostro dicam,*

A *quod de Cornelio scripsit beatus Cyprianus, factus est episcopus de Dei et Christi ejus judicio, de clericorum pene omnium, et ut verius dicam, omnino omnium testimonio, de plebis quae tunc aderat suffragio, de sacerdotum antiquorum et bonorum virorum collegio, cum nemo ante se factus esset, cum Alexandri locus, id est cum locus Petri et gradus sacerdotalis cathedrae vacaret. Quo occupato, et de ¹⁵¹⁸ Dei voluntate atque omnium nostrum consensu ordinato, quisquis jam episcopus voluerit fieri, foras fiat necesse est, nec habet ecclesiasticam ordinationem, qui ecclesiae non tenet unitatem. Quisquis ille fuerit, tuncet multum de se jactans, sibi plurimum vendicans, prophanus est, alienus est, foris est ; et cum post primum secundus esse non possit, quisquis post unum, ^B *qui solus debet esse, factus est, jam non secundus ille sed nullus est. Haec priori sententiae valde contraria scripsit Anshelmus episcopus, vir literis apprime eruditus, ingenio acutissimus, facundia precipuus, et quod omnibus majus est, in Dei timore et sancta conversatione nominatissimus, adeo ut tam in vita quam post mortem referatur miraculis clarus. — His ita gestis, rursus inter Heinricum regem ¹⁵¹⁹ et Ruodolfum geritur bellum juxta fluvium Ellestram (Oct. 15) in quo idem Ruodolfus cecidit, sed a suis Mersiburg vivus ¹⁵²⁰ delatus, et in brevi defunctus, honorifice ibidem est humatus (260). Fertur *** tamen, in extremis positus et abscisam dextram intuitus, ad episcopos qui forte aderant graviter suspirans dixisse : Ecce haec est manus, qua domina meo Heinrico fidem sacramento firmavi ; ecce ego jam ejus ¹⁵²¹ regnum et vitam derelinquo presentem ; videte, qui me solium ejus conscendere fecistis, et recta via me vestra monita sequentem duxissetis. — Hoc etiam praelio ex parte regis Heinrici Ratpoto comes (261), regi satis fidus, interiit.**

* Hujus decreti — miraculis clarus desunt C.

** Predictum D. E.

*** Fertur — duxissetis desunt C. D. E.

25. A. D. 1081. * Rex Henricus Italiam cum exercitu petit, Romamque perveniens in vigilia pentecostes (Mai 22), resistente sibi Hiltibrando papa cum Romanis, ante castellum sancti Petri castra posuit ; ubi etiam crebris per biennium incursibus urbanorum infestatus, parva manu multa viriliter peregit. ** — Monasterium Babenbergense crematur in vigiliis paschae (Apr. 5). — Saxones et Alamanni ad colloquium venientes in orientalem Franciam, non sine magna clade ejusdem provinciae redierunt. — Bellum in orientali Bajoaria inter

VARIÆ LECTIONES.

¹⁵¹⁵ constare A. ¹⁵¹⁶ et A. ¹⁵¹⁷ deest A. ¹⁵¹⁸ deest A. ¹⁵¹⁹ deest A. ¹⁵²⁰ cunis 1^b. ¹⁵²¹ r. e. A.

NOTÆ.

(258) Cf. locum in eodem cod. editum Mon. SS. III, p. 35, l. XLVIII.

(259) Integrum. v. Mon. Legg. II, p. 51.

(260) De sepulero ejus ibi exstante v. Dethier ap. Forstemann Mittheilungen I, 2, p. 22 sqq. Hanc habet inscriptionem :

Rex hoc Rodolphus, patrum oro lege peremptus,

*Plorandus merito, conditur in tumulo.
Rex illi similis, si regnet tempore pacis,
Consilio, gladio, non fuit a Karolo,
Qua vicere sui, ruit hic, sacra victima belli ;
Mors sibi vita fuit, ecclesiae cecidit.*

(261) Cf. Moritz N. Hist. Abth. d. Bair. Acad. V. p. 319.

Chuonradum, duels Boemiæ fratrem, et Luitpoldum ¹⁵²² marchionem commissum est 4. Idus Mai.— Item aliud inter Alamannos et Bajoarios 3. Idus Aug. juxta Danubium apud Hochstein (262), ubi palatini comitis Chuononis filius Chuono occisus est. * 4.

D. E. *addunt* : Magnus — portendens forte, ut quibusdam visum est, imminens — doluit et adhuc dolet. *ex Sigeb.*

** C. D. E. *addunt* : Magontia ex maxima parte incendio conflagravit, principali æcclesia et tribus monasteriis combustis. *cf. Sigeb. et p. 203. n. * 1.*

*1) 4^b. 5. *addunt* : Monasterium sancti Martini Mogontia cum tribus adjacentibus monasteriis exustum est, et pene omnis civitas exusta est. Henricus nominis hujus quintus, qui patrem regno privavit, natus est. *cf. A. Wirzb.*

26. A. D. 1082. Herimannus quidam, vir prepotens ac nobilis ex Germania, a Saxonibus et Alamannis rex constituitur (263). Cui cum suis in partibus, hoc * est in Lotharingia vel Germania, nemo bellicis in rebus atque divitiis posset æquiparari, sumpto regis nomine tam suis quam alienis cœpit in brevi despectus haberi.

* hoc est in L. v. G. *desunt* C.

27. A. D. 1083. Herimannus cum paucis orientalem Franciam hostiliter invadit, et per eandem partem visus est quasi equitum discurrens exercitus, quorum tamen vestigia nullo modo poterant agnosci. — Henricus rex pascha celebravit apud Sanctam Rufinam, moxque Romam tendens, castra posuit ubi et prius, ad occidentalem partem castelli sancti Petri, captaque est urbs 4 Non. Junii, feria sexta ante octavam pentecostes. Hoc tempore Hiltibrandus papa in castello Crescentii, quod vulgo domus Theoderici appellatur, inclusus, expectabat eventum rei. Rex vero in Palatino monte munitionem instituens, non paucos quos in presidio posuerat, ingravescente super eos æstatis insueto fervore, amisit; sed et alios de exercitu multos eadem mortalitatis absumpsit. — Eodem tempore legati Grecorum venerunt, munera multa et magna in auro et argento vasisque ac sericis afferentes. — Romani autem viginti obsides regi dantes ¹⁵²³ ex nobilibus, petierunt diem constitui, in quo papa et omnes senatores in ¹⁵²⁴ presentiam ejus venirent ¹⁵²⁵. Qui diem statuens Kal. Novembris, ipse ad montana con-

A statutum tempus ¹⁵²⁶, Romam rediit (Nov.); sed ¹⁵²⁷ papa in presentiam ejus non venit. * Unde Romani commoti, manus regi dederunt, Hiltibrandum ¹⁵²⁸ vero papam unanimiter ¹⁵²⁹ abdicarunt. Qui occulte fugiens, Salernam secessit, ibique ¹⁵³⁰ ad diem mortis suæ permansit. — Eodem anno Welefo, Bajoariorum antea ** dux, Augustam civitatem ¹⁵³¹ summo mane intravit (264), Sigifrido ¹⁵³² episcopo vix evadente, Wigoldum quendam, ejusdem loci canonicum, intronizavit.

* venit, sed occulte C. D. E. *ceteris omissis*, ** *deest* C.

28. A. D. 1084. Henricus ¹⁵³³ natale Domini Romæ apud Sanctum Petrum celebravit, circa Kalendas vero Februarii in Campaniam transiens, ipsam ¹⁵³⁴ et magnam Apuliæ partem cepit. Post hæc per legatos Romanorum rogatus ut pacificus rediret, Romam rediit, et ad portam Lateranensem castra ponens, omnes ¹⁵³⁵ dediticios ¹⁵³⁶ accepit, ipsisque * petentibus, ut ¹⁵³⁷, quia Hiltibrandus ab ipsis abdicatus aufugerat, Wigbertum ¹⁵³⁸ Ravennatem ¹⁵³⁹ episcopum eis apostolicum preficeret, 11 Kalend. Aprilis (265), feria 6 ante diem palmarum, multis stipatus, cum magna gloria intravit, ducens secum predictum ** episcopum. Qui sequenti dominica (Mart. 24) per multos pontifices ¹⁵⁴⁰, apostolico nomini dicatus, nomenque Clementis accipiens, reverenter *** est intronizatus. A quo rex cum regina Bertha ¹⁵⁴¹ in ¹⁵⁴² sancta dominica paschæ imperiali benedictione sublimatus est. **** Post hæc imperator Henricus de Italia digrediens, Augustam civitatem ¹⁵⁴³ ab Alamannis invasam obsedit et cepit ¹⁵⁴⁴. — Defuncto Sigifrido archiepiscopo Mogontino, Wezil ¹⁵⁴⁵ successit.

[Anni imperii Henrici quarti 1.]

* ipsis — preficeret *omittunt* C. D. E. *pergentes* : et 11 Cal.

** predictum Wigbertum episcopum C. D. E.

*** a. cathedræ Petri C. D. E.

**** i. nomine est s. C. D. E.

29. 2. A. D. 1085. Synodus Mogontia habetur (Mai.), cui interfuit imperator; ubi presentibus legatis Romanorum *, omnes episcopi rethelles imperatori deponendi ¹⁵⁴⁶ judicantur, ceteri ¹⁵⁴⁷ vero anathemate, ut ¹⁵⁴⁸ videbatur, condemnantur. Ibi etiam communi consensu atque consilio constituta est pax Dei (266). Non multo post substitutis ab

VARIAE LECTIONES.

¹⁵²² luitboldum *corr.* luitpoldum 4. liutp. A. ¹⁵²³ hinc folium excidit in 1. ¹⁵²⁴ v. in p. e. A. ¹⁵²⁵ convenirent 2. ¹⁵²⁶ *deest* A. ¹⁵²⁷ sed et 4. ¹⁵²⁸ hiltibr. A. ¹⁵²⁹ unanimi consensu 4. ¹⁵³⁰ i. usque ad 4 ibidem ad 10. 11. ¹⁵³¹ urbem 4. ¹⁵³² sigefrido 5. 10. 11. ¹⁵³³ H. rex E. ¹⁵³⁴ ipsamque 4. ¹⁵³⁵ omnesque A. ¹⁵³⁶ deditiosos D1. 4. deditiosos E1. in deditionem 11. A. S. ¹⁵³⁷ ut — aufugerat *desunt* 2. quia — episcopum *desunt* 4. ¹⁵³⁸ wehebertum 2. ¹⁵³⁹ ravennensem 9. ¹⁵⁴⁰ episcopos 4. ¹⁵⁴¹ *deest* 4. berta E1. ¹⁵⁴² in die p. 4. ¹⁵⁴³ urbem 4. ¹⁵⁴⁴ accepit 10. 11. ¹⁵⁴⁵ wezil D1. 10. 11. wicil. 2. ¹⁵⁴⁶ reponendi 4. ¹⁵⁴⁷ alii ut v. anathemati e. 4. ¹⁵⁴⁸ ut v. *desunt* A.

NOTÆ.

(262) Hochstedt; cf. Ann. August. et Bernold. h. a.
(263) jam. a. 1081, Aug. 9.
(264) Cf. Ann. August. a. 1034.

(265) Rectius dies sequens statui videtur; cf. Stenzel, II, p. 285.

(266) Edita est mon. Legg. II, p. 55.

operatore per parrochias abdicatorum presulibus, in locum Adelberonis Meginhardus ¹⁵⁵⁹, conversatione probabilis, litteris etiam ¹⁵⁶⁰ et ingenio atque facundia nulli pene secundus, Wirzburgensi ecclesie presul ordinatur. — Recepto jam a Saxonibus pacifice imperatore Heinrico, quidam marchio (267) Eggibertus ¹⁵⁵¹, imperatoris etiam ¹⁵⁵² consanguineus, armis strenuus et animosus atque ditissimus, iterum in Saxonia contra imperatorem tyrannidem suscitavit. Qua cognita, imperator in Franciam prope rediit. — Eodem anno condito tam ab inimicis quam amicis ¹⁵⁵³ imperatoris ¹⁵⁵⁴ colloquio in Thuringia (Jan. 20), in ¹⁵⁵⁵ loco qui Berchach ¹⁵⁵⁶ dicitur (268), conveniebant ex utraque parte quicumque sapientissimi de optimatibus judicabantur, canonum auctoritate probaturi, cui parti justitia **B** faveret; imperatore tamen absente; sic enim ipse consensus. Electis igitur ¹⁵⁵⁷ satis litteratis et eloquentibus viris, hinc Wezilone ¹⁵⁵⁸ Mogentino ¹⁵⁵⁹, illinc Gebehardo ¹⁵⁶⁰ Salzburgensi archiepiscopis, disputatio coepta est. Affirmat Gebehardus ¹⁵⁶¹, proponente hoc prius Wezilone ¹⁵⁶², imperatorem non ¹⁵⁶³ injusto iudicio tam regno quam communione apostolici sententia privatum; e contra ¹⁵⁶⁴ Wezil ¹⁵⁶⁵, dominum suum prejudicium non minus a papa quam a principibus passum contendit, dum ipso apud Canusium ¹⁵⁶⁶ in satisfactione posito, immo jam a papa in communionem recepto, alterum super se regem elevarent. Adjecit etiam idem Mogontinus, quod imperator, diu jam ¹⁵⁶⁷ a Saxonia depulsus et regnandi copia etiam ab illa dissensione **C** quae ante Ruodolfum facta prescribitur spoliatus, nec vocari nec judicari nec dampnari canonice debuisset. Hoc Gebehardus ¹⁵⁶⁸ improbare nitens, asserit ¹⁵⁶⁹, neminem per ¹⁵⁷⁰ hoc divinis absolutum legibus, si forte sua qualibet re familiari fuerit spoliatus, quanto minus rex, qui Saxonia, quae non suum dumtaxat predium, sed Domini sit regnum, qui Daniele vel ipso rege Nabuchodonosor teste (Dan. iv, 14) cuicumque voluerit dat illud; cum etiam ante amissam Saxoniam prius ab Alexandro, dehinc a Hiltibrando vocatus, satisfacere contempsisset. Sic itaque ¹⁵⁷¹ utrimque parte sua favente atque ¹⁵⁷² acclamante, ¹⁵⁷³ discessum est. — Notum ¹⁵⁷⁴ tamen est, quod eandem sententiam adversarii imperatoris tanto insequabantur ¹⁵⁷⁵ zelo, ut, habito postmodum in Quitilingoburg ¹⁵⁷⁶ concilio

(April.), ubi Otto episcopus Ostiensis interfuit legatus. Hiltibrandi papae, ipsam ¹⁵⁷⁶ nimium ¹⁵⁷⁷ ventilantes heresim Wezilonis ipsumque ¹⁵⁷⁸ heresiarchum ¹⁵⁷⁹ appellarent, contra fidem scilicet illum dogmatizasse culpantes, quod, quamdiu quis suis spoliatus ¹⁵⁸⁰ sit rebus, divinis non subiaceat legibus. — Hiltibrandus papa, qui et Gregorius septimus, apud Salernam moritur (Mai. 25) et ibidem in ecclesia sepelitur. Cui Northmannorum et Mathildis illius potentissimae per Italiam feminae cunctorumque ¹⁵⁸¹ ejusmodi sectam emulantium assensu, Desiderius, cardinalis Romanus et abbas Casinensis, verus Christi famulus, licet multum corde simul et corpore renitens, substituitur ¹⁵⁸² (an. 1086); sed cum infirmitate gravi laborans, ad summum hunc ¹⁵⁸³ apicem invitus, immo captivus proveheretur, precibus optinuit, ut infra non multos dies ex hac vita tolleretur (269) (an. 1087). Post haec per eosdem electores et ordinatores predictus ¹⁵⁸⁴ Otto episcopus Ostiensis eidem officio delegatur (an. 1088), mutatoque ¹⁵⁸⁵ Romano more vocabulo, Urbanus appellatur.

* Wigbertinis C. D. E.

** D. E. 5 — 11. addunt: dignus qui ¹⁵⁸² alius temporis esset episcopus.

*** Notum — legibus desunt C.

**** quod dictu nefas est addit A. delevit 1.

***** Romanorumque consensu C.

***** s. et Victor appellatur C.

***** mutatoque — appellatur e corr. 1. quorum loco A. habet: hocque defuncto Urbanus quidam in eadem sede ab his ordinatur.

C 30. 3. A. D. ¹⁵⁸³ 1086. Heinricus imperator Saxoniam vastat. — Wirzburg a Saxonibus et Alamannis obsidetur (Jul.). Ad quam liberandam imperator copiosum tam peditum quam equitum congregat exercitum, pugnaque juxta Bleibefelt commissa (Aug. 11), digreditur absque victoria. Mox urbe ab hostibus capta, episcopus Adelbero introducit, relictoque cum eo militari presidio, ad propria quisque proficiscitur. Sed paulo post eadem urbs ab imperatore recipitur, expulsoque Adelberone cum suis, Meginhardus restituitur.

31. 4. A. D. 1087. Herimannus (270), falso regis nomine deposito, permissione imperatoris ad propria reversus, post paucos dies in cujusdam oppidi obsidione interiit. * 1

* deest D. E. vano C.

* 1) 10. 11. addunt: Metis sepelitur. ex Bernoldo a. 1088.

VARIAE LECTIONES.

¹⁵⁵⁹ megenh. A. mein. 2. ¹⁵⁶⁰ deest 4. ¹⁵⁶¹ ekkibertus 5. egen. 2. ¹⁵⁶² deest 4. ¹⁵⁶³ ab ara 6. ¹⁵⁶⁴ deest A. ¹⁵⁶⁵ ita A. D. E. deest 2? 5. vell. ¹⁵⁶⁶ bergbach A. berchac 4. bercha 9c ¹⁵⁶⁷ ergo 2. ¹⁵⁶⁸ wecelone A. et infra. ¹⁵⁶⁹ maguntino 5. et ita infra. moguntino A. ¹⁵⁷⁰ Everhardo salizb. 2. ¹⁵⁷¹ Everhardus 2. ¹⁵⁷² wecelone 5. 9c. wezelone A. ¹⁵⁷³ iudicio justo 4. injusto corr. justo iud. A. ¹⁵⁷⁴ ee. 2. ¹⁵⁷⁵ wecel 9c. ¹⁵⁷⁶ canusinum A. ¹⁵⁷⁷ jam diu 5. ¹⁵⁷⁸ Everardus 2. ¹⁵⁷⁹ asseruit 4. ¹⁵⁸⁰ pro 6. ¹⁵⁸¹ ita A. ¹⁵⁸² ac A. ¹⁵⁸³ clamante 2. 4. ¹⁵⁸⁴ insequentes 4. ¹⁵⁸⁵ quitilingburg corr. quitilingoburg A. quitilingeburg El. quintil. alii. ¹⁵⁸⁶ ipsamque A. ¹⁵⁸⁷ hic 1. prosequitur fol. 182. ¹⁵⁸⁸ heresiarchem(?) corr. heresiarchum 1. um e corr. A. ¹⁵⁸⁹ expol. a. ¹⁵⁹⁰ deest A. ¹⁵⁹¹ in margine 1. deest A. ¹⁵⁹² quia El. ¹⁵⁹³ Domini deest 1.

NOTÆ.

(267) Misnensis.

(268) Berkach ad Werram.

(269) Electus d. 21 Mai 1086 obiit d. 16 Sept.

1087.

(270) Hæc ad a. 1088 referenda sunt.

52. 5. A. D. 1088. Berhta imperatrix obiit, et A Spiræ sepulta est. — Buggo Halberstatensis episcopus occiditur Goslaræ (271) — Augusta * urbs insidiis Suevorum in cœna Dœmini (272) capta, secunda ¹⁵⁸⁴ feria paschæ destruitur (Apr. 15-17); et Sigifridus ejusdem urbis episcopus custodiæ mancipatur. Wigoldus vero, inuasor ejusdem æcclesiæ, intra paucos dies moritur. — Meginhardus episcopus Wirceburgensis obiit; cui Emehardus successit, vivente adhuc Adelberone ¹⁵⁸⁵. — Wecil archiepiscopus Mogontinus obiit; cui Ruothardus successit. * 2

* Augusta moritur — desunt C. D. E.

** C. D. E. addunt: Gebehardus Salzburgensis archiepiscopus obiit; D. E. addunt: 17. (7. E.) Kal. Julii.

* 2) 5. addit: Terræmotus factus est magnus 5 Idus May. — 10. 11. addunt: Petrus Albanensis episcopus obiit. Iste per judicium ignis immensam pertransiens illæsus piram, vestimentis etiam per flammam volitantibus sed in nullo læsis, Petrum Florentinum episcopum declaravit simoniacum; unde et ipse postea igneus est appellatus. ex Bernoldo a. 1090.

53. 6. A. D. 1089. Otto Ratisponensis episcopus moritur; pro quo Gebehardus adolescens constituitur. — Imperator nuptias Colonæ celebravit, quandam Utonis * marchionis viduam, Ruscorum regis filiam, ducens uxorem. Post hæc congregato exercitu, oppidum quoddam marchionis Eggiberti in Thuringia positum nimis firmum, Gliche dictum ¹⁵⁸⁶ (273), obsedit. In vigilia vero natalis Domini, dominico scilicet die, cum magna pars primatum ob diem festum jam abiret, Eggibertus suis consulens, audacter imperatorem invadit, et naviter primo resistantem, tandem cedere compellit. Ibi Burchardus Losannæ episcopus, qui ea ¹⁵⁸⁷ die sacram imperatoris lanceam ferebat, occisus ¹⁵⁸⁸ est.

* Heinrici C. D. E.

54. 7. A. D. 1090. Henricus imperator Italiam rursus ingreditur, ibique fere per septem annos moratur. — Predictus Eggibertus a quibusdam imperatoris fidelibus in quodam molendino pausandi gratia deprehensus, turpiter occubuit. — Adelbero Wirceburgensis de sede sua jam diu depulsus, in Bajoaria moritur ¹⁵⁸⁹, ibique in monasterio suo Lambach sepelitur (274).

55. 8. A. D. 1091. Visi sunt per multas regiones vermiculi nimis ignoti, non longe a terra volantes, hoc est ut vel manu vel virga tangi possent, grossitudine quidem muscis æquales, sed longitudine satis deductiores; quorum tam infinitus extitit exercitus, ut unum pene miliarium in latitudine, duo

vel tria in longitudine viderentur occupare, densitate vero sua ipsam solis lucem terris negare. Per quam prodigiosam visionem illam, quæ post quadriennium facta est, Hierosolimam tendentium projectionem quidam interpretati sunt figurari.

36. 9. A. D. 1092. Pestilentia ¹⁵⁹⁰ magna facta est hominum atque pecudum.

37. 10. A. D. 1093. Fratislaus ¹⁵⁹¹ dux Boemiæ in venatu repente cadens de equo, subitanea morte obiit (275). — Chuonradus, imperatoris filius et Berhtæ imperatricis, patri rebellasse infamatur. — Visus est splendor quidam quasi facula volans per aerem ab oriente in occidentem. — Eclipsis solis facta est 9 Kalend. Octobris hora tertia, et mortalitas magna subsequuta est.

* narratur C. D. E.

38. 11. A. D. 1094. Æcclesia mortalitate immensa incredibiliter vastata est, insuper pestilentia, turbinibus, imbrium inundationibus diversisque cladibus nimium afflicta.

39. 12. A. D. 1095. Ladizlaus rex Pannoniæ, misericordiæ operibus plenus, vitam finivit in Domino. — Luitpoldus quoque marchio, necnon Henricus palatinus comes ¹⁵⁹² obierunt. * 3

* 3 6-11 addunt: Burchardus etiam abbas transivit ad Dominum 15 Kalend. Febr.

40. 13. ANNO DOMINI MXCVI.

Weleso, dux antea Noricus, qui ab imperatore jam dudum abjuraverat et ob id ducatum perdidit, in gratiam ejus rediit ducatumque recepit.

Signum in sole apparuit 5 Non. Mart., feria secunda incipientis quadragesimæ. Diversa quoque prodigia mundus parturisse ubique referebatur. * Mox ex omnibus pene terræ, sed maxime ab occidentalium regnorum partibus, tam regum et nobilium quam etiam ¹⁵⁹³ vulgi utriusque sexus innumerabiles turmæ armata manu Hierosolimam tendere cœperunt **, excitati scilicet in zelum frequentibus nunciis super oppressione dominici sepulchri ac desolatione omnium æcclesiarum ¹⁵⁹⁴ orientalium, quas gens ferocissima Turicorum per aliquot annos suo subactas dominio inauditis calamitatibus jam jamque deleverat. Quibus ***, ut dictum est, subvenire statuentes, sicut diversis agminibus, ita diversis et incertis plerique ducibus properabant. **** Primi namque Petrum quendam monachum sequentes, quem ***** tamen postea ¹⁵⁹⁵ multi hypocritam fuisse ¹⁵⁹⁶ dicebant, ad 15000 estimati, per Germaniam indeque per Bajoariam atque Pannoniam pa-

VARIE LECTIONES.

¹⁵⁸⁴ f. s. A. ¹⁵⁸⁵ adalb. A. ¹⁵⁸⁶ deest A. ¹⁵⁸⁷ eadem A. ¹⁵⁸⁸ occiditur superscr. vel occisus est A. ¹⁵⁸⁹ deest A. ¹⁵⁹⁰ desunt 6. ¹⁵⁹¹ fratizlaus A. E. ¹⁵⁹² deest C. ¹⁵⁹³ deest A. ¹⁵⁹⁴ deest 5. 9^c regionum 11. or. superscr. 1. deest A. ¹⁵⁹⁵ m. p. A. ¹⁵⁹⁶ esse A.

NOTÆ.

(271) Cf. Stenzel II, p. 290.

(272) Ann. August. h. a. diem præcedentem 2. Idus April. (d. 12 Apr.) indicant.

(275) Gleichen; hæc a. 1089 exeunte facta

sunt.

(274) Cf. Vitam Adalberonis auctore monacho Lambacensi ap. Pez SS. Austr. Vol. II.

(275) d. 15. Januar.

cifice transiebant; quam plurimi vero navali per Danubium vel per Alamanniam pedestri itinere, aliique ad 12000 per Saxoniam atque Boemiam a quodam presbitero Folcmaro ¹⁵⁹⁷, itemque nonnulli a Gotescalco presbitero per orientalem Franciam ducti sunt. Qui et ipsi nefandissimas Judæorum reliquias, ut vere intestinos hostes æcclesiæ, per civitates quas transibant aut omnino debebant aut ad baptismatis refugium compellebant, quorum tamen plurimi, sicut canes ad vomitum, postea retro rediebant.***** Illi autem viatores plurimis exinde manubiis onusti, Ungariam attingentes, quibusdam sedicionibus, ut videbatur, indigenis invisi facti, re autem vera facultatum suarum abundantia eosdem semibarbaros in avariciam accedentes, jussu regis eorum Colomanni ¹⁵⁹⁸ dolis potius quam armis capti, plurimi morte multati, pauci armis et rebus nudati, fugam pro maximo lucro reportabant; quamvis et amplissima utriusque multitudo a quodam Emichone viro militari seducta, vel potius ut Israheliticus quondam exercitus spiritu fornicationis decepta, paucis sibi Pannoniæ ingressum in presidio Miesenburg (276) obstantibus, fuga nemine persequente repatriaverit (277).

Eclipsis lunæ facta est 6 Idus Augusti, luna 14,

* Eclipsis — 14. quæ infra C. D. E. hoc loco.

** ceperunt. De qua profectioe nonnulla specialia jam extant opuscula. E. ubi reliqua hujus anni desunt.

*** Quibus — repatriaverit. hoc loco desunt D.

**** p. De qua profectioe plura referre super sedemus, quia, sicut res tanta exigit, elegantia inde scripta sufficienter alias habemus. C. reliquis omissis.

***** quem — dicebant. desunt. D. II. Ekk. in 1. hæc linea subduxit.

***** Quod quo Dei iudicio actum sit, ipsi relinquendum erit. addit A. Quod q. d. i. a. s. aut qualiter ei placuerit, i. r. erit. addit 1. sed postea deletit.

41 14. ANNO DOMINI MXCVII.

Heinricus imperator ab Italia rediens, Ratisponam Bajoariæ urbem venit, ibique aliquamdiu moratus, Judæis qui baptizari coacti sunt judaizandi * ritum concessit (Mai. Jun.).

Interea ** Gotefridus dux Lotharingiæ, vir genere, armis et ingenio clarissimus, qui priori anno, cunctis quæ possidebat in precium redactis, militibus copiosis fideque non modica instructus, iter per orientalem Franciam fecerat, neque ipsis ab Ungaria fugientibus territus, sed tam imperatoris Heinrici quam regis Colomanni ¹⁵⁹⁸ permissione Pannonias Bulgariasque ¹⁵⁹⁹ permearat, Constantinopolitano foederatur imperatori, ejusque presidii fultus, Romaniam attingit, ibique sociatis sibi tam Siciliæ

A quam Græciæ, Danorum, Northmannorum, ceterorumque transmarinorum exercitibus, immo universorum Christum colentium nationum auxiliis, frequenti congressu barbaros atterere cepit, tandemque Romania occupata, in Antochiæ consedit obsidio. ***

* s. legibus suis uti ut fertur c. A. et 1. prima manu, verbis, ut fertur post deletis, judaizandi ritum pro l. s. u. substitutis.

** Interea — consedit obsidio. desunt C. D. E.

*** R. subacta Antochiæ resedit, A. corr. ut editum est 1.

Heinricus imperator Mogontiae cum principibus colloquium de pace habuit circa Kalendas Decembris, et natalem ¹⁶⁰⁰ Domini apud Argentinam celebravit,

* et — celebravit. desunt C. D. E.

Cometes apparuit. — Eo anno æstas fertilissima, hiems vero lenis et pestilens fuit; imbrium et fluminum inundationes nimis increverunt.

42. 15. ANNO DOMINI MCXVIII.

Inquisitione * facta Mogontiae ab imperatore de facultatibus Judæorum interfectorum, inter ceteros qui eas rapuerunt quidam ex consanguineis archipresulis incusati sunt. Quos cum imperator perquireret, nec in presentiam ejus venirent, pontifex causam eorum defendere volens sed non valens, indignatione permotus, ex urbe discessit, et Thuringiam cum eis se contulit, quasi suis in hoc melius prospecturus, et ex vicinitate imperatori rebellium quendam ei terrorem illaturus, sicque commotionis suæ vindictam exacturus. Extiterunt autem qui dicerent, etiam ¹⁶⁰¹ ipsum pontificem multam partem de pecuniis in vasis accepisse et ideo defensionem ceterorum tanto studio cor apposuisse. — Welefo, Bajoariorum denuo dux, filios suos, et ipsos rebellare temptantes, gratiæ imperatoris reconciliavit, et uni eorum ducatum post se committi impetravit. ***

C. D. E. ita : Dum imperator de facultatibus Judeorum interfectorum Mogontiae perquiret, et tam pontifex quam ejus consanguinei de eisdem pecuniis culpantur, commotus presul Thuringiam se cum suis contulit, Heinricus vero episcopi reditus suis usibus universaliter adjecit, fugitium quoque possessiones publicari mœniaque dirui precepit. Welefo etc.

** A. addit : Imperator vero, pontifice sedem suam tam stolidè linquente, omnes episcopi ¹⁶⁰² reditus diversasque agendarum rerum amministrationes ¹⁶⁰³ suis usibus adjecit, fugacium quoque possessiones publicari mœniaque dirui precepit; sicque presul dum aliis prospicere quodam fastu inconsulte meditatur, ipse sicut et antecessor ejus circumvagus multis commoditatibus privatur. Quæ

VARIAE LECTIONES.

¹⁵⁹⁷ folcmaro A. ¹⁵⁹⁸ cholom. A. ¹⁵⁹⁹ bulgariamque corr. bulgariasque 1. ¹⁶⁰⁰ natale corr. natalem 1. ¹⁶⁰¹ deest A. ¹⁶⁰² episcopi A. ¹⁶⁰³ adm. A.

NOTÆ.

(276) Wieselburg.
(277) Hæc a. 1099 scripta Ekkehardus postea aliter fuisse comperit vide quæ a. 1099 post redi-

tum suum adjecit. Ideo hunc locum in libello Hierosolymita omisit.

etiam in I. leguntur, sed ab auctore postea de- A
leta sunt.

A. ita pergit : Godefridus (278) dux ceterique in itinere et studio supradicto consociati, cum Nicea capta discederent, plus quam 300000 armatorum habebant. Et licet hæc tanta multitudo universam Romaniam occupare, flumina epotare, segetes omnes una die depascere posset, tanta tamen plenitudine conduxit vitæ necessaria Deus, ut de ariete nummus, de bove vix duodecim acciperentur. Preterea etsi principes et reges Sarracenorum contra eos surrexerunt, Deo tamen volente facile victi et conculcati sunt. Ob hæc itaque feliciter acta quia quidam intumuerunt, opposuit eis Deus Antiochiam, urbem humanis viribus inexpugnabilem, ubi per novem menses detentos in obsidione ejusdem ita eos humiliavit, ut omnis superbiam illorum tumor desideret. Igitur sic eis humiliatis, ut in toto exercitu vix centum boni equi reperirentur, aperuit Deus copiam suæ benedictionis et misericordiam, eosque in civitatem induxit, atque Thureos et eorum omnia potestati horum ¹⁶⁰⁴ tribuit. Cumque et hæc ¹⁶⁰⁵ quasi viribus suis acquisita obtinerent, nec Deum, qui eis ¹⁶⁰⁶ hæc contulerat, digne magnificarent, tanta Sarracenorum multitudo obsessi sunt, ut de civitate nullus ex tanta turba egredi auderet. Preterea fames in civitate ita convaluerat, ut vix ab humanis dapibus se aliqui continerent. Longum est enarrare miseras quæ in civitate fuere. Respicens autem Dominus populum, quem tam diu flagellaverat, benigne consolationis lanceam suam, qua in cruce vulneratus est, munus non visum a tempore apostolorum, pignus victoriæ illis obtulit; deinde corda hominum adeo animavit, ut illis, quibus egritudo vel fames ambulandi vires denegaverat, arma sumendi et viriliter contra hostes dimicandi virtutem infunderet. Deinde cum triumphatis hostibus fame et tedio exercitus deficeret Antiochiæ, maxime propter discordias principum, in Syriam profecti, Barram et Marram, urbes Sarracenorum, expugnaverunt, et castella regionis obtinuerunt. Cumque ibi moram disposuerunt, tanta fames in exercitu fuit, ut corpora Sarracenorum jam fetentium a populo christiano comesta sint. Deinde cum divino nutu in interiora Hispaniæ progredierentur, largissimam atque misericordem et victoriosissimam manum omnipotentis Patris secum habuerunt. Etenim cives et castellani regionis illius per quam procedebant, ad eos cum multis donariis legatos præmittebant, parati servire et oppida sua reddere. Sed quia exercitus non multus erat et in Hierusalem unanimiter festinabant, acceptis securitatibus, tributarios eos fecerunt, quippe cum una de civitatibus, quæ in maritimis illis sunt, plures homines haberet, quam in exercitu christiano fuissent. Cumque auditum esset Antiochiæ et Laodiciæ et Robas, quia manus Domini esset eum eis qui abierant, plures de exercitu qui ibi remansit consecuti sunt eos apud Tyrum. Sic itaque Deo conviatore et cooperatore

usque ad Hierusalem pervenerunt. Cumque in obsidione illius multum laboraret exercitus, maxime propter aquæ inopiam : habito concilio, episcopi et principes circinandum esse civitatem nudis pedibus predicaverunt, ut ille, qui pro hominibus eam in humilitate ingressus est, per humilitatem istorum pro se ad iudicium de suis hostibus faciendum illis eam aperiret. Placatus itaque hac humiliatione Dominus, octavo post humiliationem illorum die civitatem eis tradidit, eo videlicet die quo primitiva æcclesia inde abjecta fuit, cum festum de dispersione apostolorum a multis fidelibus celebratur. De hostibus vero ibi repertis quid actum sit, si quis nosse querit, sciat quia in porticu quæ dicitur Salomonis et in templo ejus victores equitabant in sanguine Sarracenorum usque ad genua equorum. Deinde cum ordinatum esset, qui civitatem retinere debuissent, et alii amore patriæ et pietate parentum suorum redire voluissent, nunciatum est eis, quod rex Babiloniorum Ascalonam venisset cum innumerabili multitudine paganorum, ducturus Francos qui Hierosolimis erant in captivitate et expugnaturus Antiochiam, sicut ipse dixerat; aliter autem Dominus de his statuerat. Itaque cum in veritate hi qui Hierosolimis erant ¹⁶⁰⁷, exercitum Babiloniorum Ascaloniæ esse, contenderunt obviam illis, relictis sarcinis et infirmis suis in Hierusalem cum presidio. Cumque exercitus horum et hostium se circumspexissent, christiani genibus flexis Deum invocarunt, ut qui in aliis necessitatibus suis legem christianorum confirmaverat, in presenti bello, confractis viribus paganorum et diaboli, regnum Christi et æcclesiæ a mari usque ad mare usquequaque dilataret. Nec mora; clamantibus ad se Deus affuit, atque tantas audaciæ vires ministravit, ut qui eos in hostem currere videret, fontem aquæ vivæ sitientem cervum segnem adjudicaret; miro videlicet modo, cum in exercitu christiano non plus quam quinque milia equitum et 15000 peditum fuissent, et in exercitu hostium centum milia equitum et 400000 peditum esse potuissent. Tunc mirabilis in servis suis Deus apparuit, cum, antequam confligerent, pro solo impetu eorum hanc multitudinem in fugam convertit, et omnia eorum arma diripuit, ita ut, si deinceps istis repugnare vellent, non haberent arma in quibus sperarent. De spoliis vero non est querendum quantum captum sit, ubi thesauri regis Babiloniæ occupati sunt. Ceciderunt ibi plus quam centum milia Marorum ¹⁶⁰⁸ gladio; timor autem illis tantus ¹⁶⁰⁹ erat, ut in porta civitatis ad 2000 suffocati sint; de his vero qui in mari interierunt non est numerus; spineta etiam ex ipsis multos obtinuerunt. Pugnabat certe orbis terrarum pro christianis. Et nisi spolia castrorum de ipsis multos detinuissent, pauci de tanta multitudine hostium essent qui de bello renunciare potuissent. Pridie autem quam bellum fieret, multa milia camelorum et boum et ovium cepit exercitus. Cumque jussu principum populus hæc dimisisset ad pugnam progrediens, mirabile dictu! multas et mul-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶⁰⁴ eorum A. ¹⁶⁰⁵ hæc A. semper. ¹⁶⁰⁶ hoc loco jam textus antiquior desinit in I. ¹⁶⁰⁷ deest comperissent v. infra. ¹⁶⁰⁸ vel armatorum adscripsit c. ¹⁶⁰⁹ illis t. illis e. c.

NOTÆ.

(278) Hæc brevis belli sacri narratio sumpta est ex epistola principum ad Paschalem II, quæ in An-

nalibus S. Dysiboli (quos vulgo Dodechino tribuunt) a. 1100 legitur.

tiplices turmas fecerunt cameli, similiter autem et boves et oves.*Hæc autem animalia ita comitabantur exercitum, ut cum stantibus starent, cum procedentibus procederent, cum currentibus currerent. Nubes etiam ab estu solis christianos defendebant et refrigerabant. Celebrata itaque victoria, reversus est exercitus Hierusalem, et relicto ibi duce Godefride, Reginmunt comes Sancti Egidii, et Ruotpertus comes Nortmanniæ, et Ruotpertus comes Flandriæ, Laodiciam reversi sunt; ibi classem Pisanorum et Boemundum invenerunt. Cumque archiepiscopus Pisanus Boemundum et alios cum eo discordantes concordare fecisset, Reginmundus pro Deo et pro fratribus regredi disposuit; magna vero multitudo, ut supra dictum est, ad patriam remeare contendit; ceteri qui remanserunt, terra, Deo disponente, hactenus in pace obtinuerunt. *Hæc antea etiam in 1. scripta erant, ibique etiamnum usque nec Deum qui eis lineis subducta exstant; reliqua f. 184. sqq. scripta aut erasa sunt aut penitus folio exciso deleta.*

A. D. MCXIX ¹⁶¹⁰ (279).

*1 Heinrichus imperator natalem Domini Coloniae celebravit; in epyphania vero Aquisgrani filium suum juniorem Heinrichum quintum * regem fecit, reprobato ** majore filio Chuonrado, quem prius coronavit. ***

*1) E. 1. alia manu add. in marg. : Hilliboldus abbas Sancti Johannis baptistæ 10us ordinatus est, qui ordinem Hirsaugiensem instituit.

* deest C.

** Quæ h. a. sequuntur desunt omnia C.

*** A. ita pergit : Post hæc Bajoariam tendens, eundem filium, quem regem ¹⁶¹¹ constituit, his qui prius non affuerunt, ut regem illum haberent, commendavit. — Inter hæc palatinus comes Ratpoto et patruelis ejus Oudalricus, quem multum divitem appellabant, defuncti sunt. — Imperator vero natalem apostolorum Babenberg agens, de conservanda fideliter pace multum obtestando commovit illarum partium principes, et ut latrocinantes furtisque studentes absque retractione persequendo dampnarent, sub jurisjurandi sacramento constrinxit; advocatis quoque, ne sub se alios advocatos in depredationem populi et æcclesiarum constituerent, funditus interdixit; sed hoc preceptum, heu! parum convaluit, quia principes turmis militum carere nolentes, quas talibus maxime beneficiis sibi conciliaverunt, mox imperatore discedente, solito et antiquato more usi sunt. — Capta est Hierusalem a christianis Id. Julii, feria 6. — Chuonradus Trejectensis episcopus his diebus a suis occisus est. — Heremannus Coloniensis archiepiscopus obiit. — Urbanus papa obiit; cui Pascalis successit, adhuc vivente papa Wiggerto, qui et Clemens.

A Chuonradus vero causam rebellionis suæ paucis tantum sibi familiarissimis in regno detegens, assumpto quodam ex ordine ministerialium patris, æque Chuonrado nomine, forti admodum et prudenti viro, per quasdam Italiæ partes et nomen et dignitatem regis annis fere 9 obtinuit, tantum indolis suæ per orbem Romanum diffundens interim odorem, ut nemo religiosus, nemo sapiens in ipso salutem ¹⁶¹² rei publicæ constituendam fore dubitaret. Erat enim vir per omnia catholicus et apostolicæ sedi subjectissimus, plus religioni quam fascibus vel armis deditus; fortitudine tamen et audacia satis et super instructus, lectioni quam lusibus vacare malebat; miseris omnimodis, sed precipue militibus inopia strictis, compassione et misericordiæ fructu proximus fiebat; nemini contemptum, nemini vim, nemini prejudicium intendens, omni personæ omnique conditioni fuit affabilis; indeque non immerito Deo et hominibus semper extitit amabilis. Cælibatus pudorem perpetualiter servare cum proposuisset, coactus tamen a suis filiam Ruotkeri ducis Siciliæ, famosissimi pene nostrorum temporum viri, duxit uxorem, cujus tam caste usus est conjunctione, ut vix crederetur eam unquam cognovisse. * Legale ¹⁶¹³ illud preceptum : *Turpitudinem patris tui non revelabis (Levit. xviii, 7),* itemque : *Honora patrem tuam (Matth. xix, 19),* murmur, quod per totum Romanum imperium patris sui mores laniabat, quodque ipsum sibi offensæ patris ac suæ ab illo discessionis causa extitit, auribus propriis nunquam patiebatur inferri, semper illum dominum suum et cæsarem vel imperatorem cognominans; universos a palatio patris adventantes sub appellatione conservorum, licet infimos, sociali benivolentia tractans. Preter animi virtutes morumque compositionem corpore fuit apprime decorus ac statura procerus.

* Quæ tamen turturina ¹⁶¹⁴ nihilominus predita fide secundos ultra detestabatur amplexus, adeo ut post ablatum tantum corpori suo caput, reliquum vitæ suæ tempus labori consecraverit sexagesimi fructus (280). *in 1. scripta sed erasa sunt, jam non nisi liquoris chemici ope legenda; in 1^b. vero exstant.*

Eodem anno Godefridus dux, Reginmundus comes Sancti Egidii, Ruopertus comes Normanniæ, Ruopertus comes Flandrensis, cum turmarum copiis quibus preerant multa usque Hierusalem difficultate pertingunt, quarto jam anno postquam in eandem militiam pro crucifixo sibi Christo tanti se bellatores sponte crucifixerunt. Reliqua enim multitudo, preter eos qui cum Boimundo Antiochiæ consederant

VARIE LECTIONES.

¹⁶¹⁰ 4. 5. 10. addunt numeros 43. 16., quos omittit 1. ¹⁶¹¹ rege c. ¹⁶¹² salutem r. p. 1. D1. salutem rem publicam 5. saltem rem publicam 6. 9^c. 10. 11. ¹⁶¹³ Supplendum cum C. a. 1101 : Juxta legale illud. ¹⁶¹⁴ turturina 1^b.

NOTÆ.

(279) Quæ jam sequuntur, ab Ekkehardo post reditum ex itinere Hierosolymitano, iis quæ antea scripserat (a. 1098. n.****) deletis, adjecta sunt. Pauca tantum ex prioribus retinuit.

(280) Hæc Ekkehardus delevit, cum vidua postea Balduino regi Hierosolymitano nupserit; v. infra Hierosolymitam.

vel cum Baldewino Rohas abierant, Laodicæ Tyro-
que remanserant, per diversas circumquaque regio-
nes dispersi erant.

*Quæ sequitur historia belli Hierosol. hoc loco
deest D. E., qui singularem addunt narra-
tionem et hoc loco cum C. hæc tantum exhibent:* Eodem anno dominus noster Jesus
Christus civitatem requiei suæ Hierusalem
fidelibus suis aperuit, et eliminatis per magni-
tudinem potentiae suæ paganorum spurciciis,
liberum christianæ devotionis ritum miseri-
corditer inibi restauravit.

Hic de militiae vel expeditionis ejusdem causa, non
tam humanitus quam divinitus ordinata, fert ani-
mus æstuans aliqua prescriptis adjicere, maxime ob
imprudentium, immo impudentium quorundam re-
dargutionem, qui vetusto semper errore contenti,
novitatem hanc, jam senescenti et prope intereunti
mundo pernecessariam, ore temerario presumunt
reprehendere, ipsi epicureo more voluptatum latam
¹⁶¹⁵ quam artam divinæ servitutis viam amplectentes,
appetitum mundi prudentiam, contemptum ejus
stulticiam, hoc est carcerem patriam, tenebras lucem,
malum bonum, mortem vitam, pro pudor! corde
ceciissimo considerantes ¹⁶¹⁶. Lenocinatur eis in hoc
et audaciam hujusmodi subministrat depravata jam
unlike, sed maxime partibus in istis, rerum vertigo,
ubi sapientia pre omnibus invisita, virtus omnis est
odiosa, religio despicitur, humilitas conculcatur,
astutia primatum prestat, vicium amorem conciliat,
crudelitas ¹⁶¹⁷ timorem, superbia imperat honorem.
Nos autem in Domino tantum confidentes, nec pre-
sentibus sed futuris inhiantes, ac licet spectatores
pigri, fautores tamen benivoli, laudemus eosdem ¹⁶¹⁸
nostri temporis viros gloriosos, qui vicerunt regna
mundi, qui relictis propter pium ovis centesimæ
quesitorem conjugibus ac liberis, regnis et divitiis,
posuerunt animas suas in manibus suis, zelo ze-
lantes pro domino Deo exercituum, utraque condi-
gne armati fortitudine, regis sui cælestis in euntes
servitium ¹⁶¹⁹.

Tempore Heinrici III Romani, et Alexii Constan-
tinopolitani principis, juxta presagium evangelicum
surrexit undique gens contra gentem et regnum ad-
versus regnum, et terræmotus magni erant per loca,
et pestilentiae et fames terroresque de cælo et signa
magna; et quia jam in omnes gentes evangelica tuba
justi judicis adventum preconabatur, ecce etiam to-
tum circumquaque mundum signa prophetata porten-
dentem universalis æcclesia contemplatur. Jam Hiero-
solima Sarracenis civibus possessa, Babyloniae (281),
quæ nunc sedes est regni Ægyptii, serviebat, jam
tenuis in ea christianæ professionis religio cotidiano
se tributo redimebat. Bethlehem, domus panis an-
gelorum, stabulum facta est armentorum, universæ-

A que circumeirca æcclesiae per omnia ludibriis nu-
meroso annorum circuitu subjacebant paganorum.
Orto interea bello sorte miserabili inter christia-
nos orientales, id est Grecos et Armenios, Armenii,
utpote regnis et numero pauciores, affines asciscunt
sibi de Persia bellatores inclytæ famæ, Thurcos; quo-
rum auxilio sedata juxta placitum suum seditione, di-
miserunt eos ad propria, nimis allectos terrarum ipsa-
rum copia et fertilitate. Qua de re inito post annos
aliquot consilio, emergerunt ab aquilonali plaga de
terra Gorrizana, quæ plus hominum quam victuum
fertilis esse narratur, prescriptorum paganorum co-
piæ multæ, quæ sub quatuor sultanis divisæ — sic
enim satrapas suos nominare solent — uni tantum
Persico imperatori pene divini cultus more subjecti,
B per Armeniam, indeque Capadociam totamque Ro-
maniam atque Siriam diffusi sunt. Primo quippe
Niceam, catholicæ quondam fidei turrim firmissi-
mam, expugnant, trucidatis in ea christianis quos
ceperant, Solomonum quendam de suis tyrannum
cum presidii locant, universas circumquaque re-
giones usque ad paludem sive sinum maris qui bra-
chium sancti Georgii dicitur funditus devastantes,
nulli animæ christianæ, nulli æcclesiae vel monaste-
rio, immo nec ipsis sanctorum imaginibus parcen-
tes. — Vidimus enim et adhuc videre miserabile
spectaculum est in semidirutis partium illarum ora-
toriis ipsam Salvatoris nostri ejusque gloriosissimæ
genitricis seu quorumlibet electorum picturas, trun-
catis naribus vel auribus, manibus vel pedibus, de-
solatarum æcclesiarum quodammodo luctum visibi-
liter pretendere, divinique judicii super se vigilan-
tem virgam plagis quasi semper recentibus ostentare.
His te gladiis, o nobilissima Constantinopolis, nec
regis tui tutavit milleformis astutia, nec civium
populositas innumera; non te frequentia nundina-
rum vel infinita congeries auri redemit; non te
Waringorum, non te Thurcopolorum tuorum vel
Pincinatorum classiumve multitudo defendit; solum
tibi stagni predicti intersticium presidio fuit, immo
sola te Creatoris operatio munivit. Subjacuit furo-
ribus istis prepotens quondam Antiochia, et ne mul-
tis morer, dextras dederunt tota simul Siria atque
Palestina. — Igitur terra repromissionis subacta,
D mater nostræ redemptionis ac fidei Hierusalem du-
plici captivitatis jugo gravatur; solamen tamen erat
utique perparvulum, quod opprimentium se Sarraceno-
rum Thurcis multo turpior plebs æqua sorte
multatur. Posito inibi sultano militibusque nume-
rosis, ad instaurandum antemurale ¹⁶²⁰, quod hacten-
us cernitur, aliave quælibet ædificia, destruuntur
illa quæ extra civitatem erant monasteria; Domini
vero sepulchrum questus dumtaxat gratia inteme-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶¹⁵ potius latam scribi voluisse videtur: tam latam falso suppl. 5. ¹⁶¹⁶ ecc. prave discernentes H.
¹⁶¹⁷ extorquet addit H. ¹⁶¹⁸ l. al. os quosdam H. ¹⁶¹⁹ 5. addit rubram: De protectione hierosolimi-
tana. ¹⁶²⁰ murale corr. antemurale 1.

NOTÆ.

(281) I. e. Cairo.

ratum relinquitur; templum Domini famosissimum et nulli, ut arbitror, humani operis structuræ comparandum sacrilegæ paganorum religioni reservatur, tantæque semper apud illos habebatur venerationi, ut nunquam illud nisi nudis et lotis pedibus intrarent, nullum vero de christianis, quos utique maxime inimicos judicabant, per tot annorum curricula tam Sarracenorum quam Thurcorum tempore vel intra ædium ingredi permetterent.

Cum ergo victores idem nunc armis, ut res poscebat, insudarent, nunc lusibus ac deliciis, utpote a glarea jejuna in terram maxime fructiferam transplantati, sibimet indulgerent, in illorum servitio quæ tormenta, quas cruces, quasve per omnia miseras superstites christicolæ paterentur, vix cui-libet inexperto credibile est; per legationes tamen frequentissimas¹⁶²¹ et epistolas, etiam a nobis visas, universalem æcclesiam æcclesiæ Hierosolimitanæ in presidium lugubriter inclamantes, adverti facile potest. Predictus etiam Alexius imperator Constantinopolitanus super eisdem barbaris predonibus, per majorem jam regni sui partem diffusis, non paucas epistolas Urbano papæ direxit, quibus in defensionem orientalium æcclesiarum se non sufficere deploravit obtestans, totum, si fieri posset, occidentem, qui jam ex integro christiana professione censeretur, sibi in adiutorium advocari, promittens per se cuncta necessaria præliaturis terra marique ministrari.

Inde commotus apostolicus et omnis æcclesia Romana¹⁶²², generale concilium in Hispaniæ confinio (282) vel¹⁶²³, ut quidam dicunt, Parisii congregari fecit (an. 1095); quo etiam ipse laborioso nimis itinere perveniens, innumeris qui ibidem convenerant populis diversorumque regnorum legatis universâ quæ prescripta sunt et multo ampliora ore facundissimo declamavit. — Mox tot milibus in lacrimas resolutis, variarum quoque linguarum placentibus in altam levatis, in hoc eis doctor egregius remissionem omnium condonat peccatorum, si, renunciat's omnibus quæ possidebant, crucem post Christum unanimiter portantes, periclitantibus christianis ferrent auxilium. Qua sponsione arrectis animis omnium, designata sunt ad preces in Domini miliciam circiter 100000 virorum, ex Aquitania scilicet atque Normannia, Anglia, Scotia et Hibernia, Britannia, Galicia¹⁶²⁴, Wasconia, Gallia, Flandria, Lotharingia, cæterisque gentibus christianis, quarum nunc minime occurrunt vocabula. Crucis signaculum in vestibus idem vere crucifer exercitus ob mortificationis referebat commonitorium, credens in hoc, juxta visionem Magno quondam Constantino revelatam (285), ab inimicis crucis Christi

A se triumphaturum. Mira autem et inestimabili divinitatis dispensatione tot Christi membra, linguis, tribus et nationibus differentia, subito in unum Christi caritate conglutinati coaluerunt corpus, uno omnes Christo rege, sed singulis singulæ gentes procuratæ ducibus, Gotefrido scilicet Lotharingensi suisque fratribus Baldewino et Eustatio, Ruoperto Flandrensi, item Ruoperto Normannico, Regimundo comite de Sancto Egidio, Hugone fratre Philippi regis Galliæ, cæterisque ejusdem industriæ, nobilitatis atque fortitudinis bellatoribus. Quibus omnibus venerandæ sanctitatis et sapientiæ virum, Hademarium episcopum (284), præfatus apostolicus prefecit; cui et ligandi solvendique potestatem, a beato Petro Romanæ sedi hereditatam, sua vice semper exercendam concessit, insignitumque cælestis militiæ stigmatem exercitum apostolica benedictione consignans, condicto ab universis tempore profectiois, ipse cum non modica ejusdem expeditionis turma Italiam rediit.

Legatis denique singulis ad propria reversis pervagata cis citraque mox orbem cunctum hæc fama commovit; insuper, quod dictu mirabile est, ipsum oceani litem velocitate consueta supervolans, insularum etiam classibus maria ipsa in cælestis regis miliciam redundare fecit. Nam, ut verissime comperimus, tam ignotes effudit oceanus populos, cujus non dicam mores et habitus, sed ne loquam quisquam hujus litoris habitator vel de ipsis marinariis agnosceret; rursumque alios, quibus nihil præter panem et aquam in usu victus esset; itemque quosdam, quibus argentum pro ferro in omnibus suis utensilibus esset. Hinc et undecumque augebatur cotidie circumcirca signatorum numerus, et ut prelibavimus, in hujusmodi expeditionem totus fervet, totus concutitur vel potius transformari videbatur mundus.

Francigenis occidentalibus facile persuaderi poterat sua rura relinquere; nam Gallias per annos aliquot nunc seditio civilis, nunc fames, nunc mortalitas nimis afflixerat, postremo plaga illa, quæ circa Nivalensem sanctæ Gerdrudis æcclesiam (285) orta est, usque ad vitæ desperationem terruerat. Erat autem hujusmodi. Tactus quisquam igne invisibili, quacumque corporis parte, tam diu sensibili, immo incomparabili tormento etiam inremediabiliter ardebat, quousque vel spiritum cum cruciata vel cruciatum cum ipso tacto membro amitteret. Testantur hoc hæcenus nonnulli, manibus vel pedibus hac pena truncati. Reliquarum nationum plebes vel personæ aliæ, præter apostolicum edictum prophetis quibusdam inter sè nuper exortis seu signis cælestibus ac revelationibus ad terram se¹⁶²⁵ repromis-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶²¹ t. assiduas et ep. frequentissimas 5. ¹⁶²² æcclesia anno dominicæ incarn. mill. XC°. VI. g. H. ¹⁶²³ v. u. q. d. P. in margine l. superscripta D. desunt 1^b. H. ¹⁶²⁴ galacia 1^b. ¹⁶²⁵ superscr. l.

NOTÆ.

(282) Claro monte.
(283) V. supra.

(284) Podiensis.
(285) Nivelle.

sionis vocatas, aliæ se quibusvis incommoditatibus ad talia vota compulsos fatebantur; magna quippe pars eorum cum conjugibus ac prole totaque re familiari onusti proficiscebantur. Orientalibus autem Francis, Saxonibus et Thuringis, Bajoariis et Alamanis hæc bucina minime insonuit, propter illud maxime scisma quod inter regnum et sacerdotium a tempore Alexandri papæ usque hodie tam nos Romanis quam Romanos nobis invisos et infestos jam, heu! confirmavit. Inde est quod omnis pene populus Theutonicus in principio profectionis hujus causam ignorantes, per terram suam transeuntes tot legiones equitum, tot turmas peditum totque catervas ruricolaram, feminaram ac parvulorum, quasi inaudita stulticia delirantes subsannabant, utpote qui pro certis incerta captantes, terram nativitatis vane relinquerent, terram reponmissionis incertam certo discrimine appetere, renunciarent facultatibus propriis, inhiarent alienis. Sed quamvis nostra gens cæteris multo sit insolentior, respectu tamen misericordie divinæ inclinatur tandem ad ¹⁶²⁶ verbum ejusdem renunciationis furor Theutonicus, a commitantium scilicet turbis rem ad integrum edoctus.

Præterea signum in sole quod prescriptum est (286) visum (an. 1096), multa que quæ tam in aere quam in terris portenta apparuerunt, ad hujusmodi exercitia non paucos antea torpidos excitaverunt. E quibus aliqua hic interseri duximus utilissimum, cuncta vero longissimum. Nam et nos cometem in plaga meridiana stantem suumque splendorem in obliquum gladii more protendentem tunc circa Nonas Octobris vidimus; anno vero post hæc tercio stellam aliam in oriente locum suum longo interstitio saltibus mutantem 6 Kal. Mart. ¹⁶²⁷ conspeximus (an. 1098?); nubes quoque sanguineas tam ab occidente quam ab oriente surgentes sibi que invicem in cæli centro concurrentes; rursumque mediis fere noctibus a septentrione igneos exurgere splendores; plerumque etiam faculas per aerem volitantes vidisse nos, testibus plerisque comprobamus. Non multo ante hos annos quidam venerabilis vite presbiter, nomine Suiggerus, cujusdam diei hora fere nona duos equites conspexit concurrentes in aere, diuque concertantes, alterum, qui et crucem non modicam ferebat, qua percutere videbatur, in altero victorem existere. Eodem tempore G. presbiter, qui nunc sub monachica professione nobiscum pro primogenitis asini (*Exod.* XIII, 15) debitum ovinum Christo persolvit, hora quadam meridiana cum duobus comitibus in silva deambulans, gladium miræ longitudinis venti vertigine, ignotum unde levaretur, in sublime deferri vidit, et quousque visum altitudo celaret, tam fragorem auribus quam metallum oculis discrevit. Referebant aliqui qui in equo-

rum partibus vigilabant, civitatis se speciem in aere vidisse, diversas etiam turbas diversis ad eam partibus tam equestri quam pedestri itinere properantes perspexisse. Nonnulli etiam crucis signaculum sibi in frontibus vel vestibus sive in quolibet corporis loco divinitus impressum ostendebant, ipsoque se stigmatibus ad eandem Domini militiam prescriptos credebant. — Item aliis subita mentis mutatione compunctis vel visione nocturna edoctis, predia resque familiares distrahere signumque mortificationis vestibus assuere profecit; et in his omnibus ultra quam credi potest catervatim currentibus ad ecclesias populis, novo ritu gladios cum fustibus et capsellis sacerdotalis benedictio dispertivit. Quid referam, temporibus ipsis mulierem quandam duobus annis continuis impregnata, tandemque dirupto utero, filium loquentem fuisse; itemque infantulum per omnia bimbrem, alterum vero capite bino, agnellos quoque aliquos binis capitibus exortos fuisse; pullos etiam equarum dentes majores, quos equinos vulgo appellamus quosque non nisi trimis caballis natura concedit, in ipso partu protulisse?

His et hujusmodi signis tota creatura in Creatoris se militiam cohortante, nil moratur inimicus ille, cæteris etiam dormientibus semper pervigil, bono illi semini zizania sua superseminare, pseudoprophetas suscitare, Dominicis exercitiis falsos fratres et inhonestas feminei sexus personas sub specie religionis intermiscere; sicque per aliorum hypocrisin atque mendacia, per aliorum vero nefarias pollutiones Christi greges adeo turpabantur, ut juxta boni pastoris vaticinium etiam electi in errorem ducerentur (*Matth.* XXIV, 24). Inde fabulosum illud confictum est de Karolo Magno quasi de mortuis in id ipsum resuscitato et alio nescio quo nihilominus redivivo, fibolum quoque illud de ansere quasi dominam suam deducente, multa que id genus. Idem tamen seductores, quemadmodum singuli suis a fructibus sint cogniti, quomodo veste sub ovina lupi sint denotati, hi potissime qui ex illis adhuc supersunt licet ut ¹⁶²⁸ perquirantur; scilicet quo porta juxta promissum suum absque navigio mare transierint, quibus præliis vel locis multos paganos parva manu straverint, quos eorum munitiones ilico ceperint, quæ postremo parte murorum Hierusalem castra posuerint, et cætera; nihilque habentes quid respondeant, tam de oblationibus fidelium per hypocrisin susceptis quam de cesis ob rapinam quas seduxerant turbis, propriaque maxime ¹⁶²⁹ apostasia, necesse est ut pœnitentiam agere cogantur.

Nam, ut prelibatum est (287), plebs Folmarum per Boemiam sequens, cum apud Nitram Pannoniæ civitatem seditione concitata, partim captivitate,

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶²⁶ i. ad e corr. 1. ⁶²⁷ VI. Kl. Mr. *superscr.* 1. ¹⁶²⁸ *superscr.* 1. ¹⁶²⁹ maxima corr. maxime 1.

NOTÆ.

(286) Supra a. 1096.

(287) Supra a. 1096.

Partim ferro disperisset, paucissimi qui remanse-
rant adhuc testari solent, quod crucis signum su-
per se cælitus apparens, ab imminente eos nece
liberasset. Gotescaucus vero, non verus sed falsus
Dei servus, postquam non sine damno orientalis
Noricæ Ungariam sum suis intravit, ammiranda
falsæ religionis specie munitionem in arce qua-
dam (288) constituere, et in ipsis locatis presidiis,
per reliquum vulgus Pannonias circumcirca vastare
cepit. Quo nimirum oppido ab indigenis sine dila-
tione capto, turba multa trucidata atque captivata,
grex reliquus dispersus, ipseque mercennarius, non
pastor, turpiter fugatus est. — Surrexit etiam die-
bus ipsis quidam vir militaris, comes tamen par-
tium illarum quæ circa Renum sunt, Emicho no-
mine, dudum tyrannica conversatione nimis infa-
mis, tunc vero velut alter Saulus revelationibus, ut
fatebatur, divinis in hujusmodi religionem advoca-
tus, fere 12000 signatorum sibimet usurpans duca-
tum; qui nimirum per civitates Reni, Moeni quoque
atque Danubii deducti, execrabilem Judeorum qua-
cumque repertam plebem, zelo Christianitatis etiam
in hoc deservientes, aut omnino delere aut etiam
intra æcclesiæ satagebant compellere sinum. — Ad
confinia quoque Pannoniarum innumeris jam utrius-
que sexus copiis cum pervenissent multiplicati,
regnum ipsum, quod scilicet partim paludibus, par-
tim silvis cingitur, per obfirmata presidia vetantur
ingredi; fama quippe Colomanni regis jam percule-
rat ¹⁶³⁰ aures, inter paganorum et Ungariorum ne-
cem nihil apud Teutonicas differre mentes. Qua de
re munitionem Misenburg per sex ebdomas ex-
pugnantes, plura inibi patiuntur incommoda; inter
quæ etiam, quis illorum sub nomine regis Panno-
niarum potiretur terris, civili stultissimaque quatiun-
tur discordia. — Itaque obpugnatione insudantes
ultima, jam muris interruptis, jam fugientibus
oppidanis, jamque indigenarum exercitu vastante
propria flammis, miro Dei omnipotentis nutu victor
peregrinorum exercitus terga nihilominus vertit;
relictisque suppellectilibus ¹⁶³¹, nil quisque præter
miseram animam emolumentum reportavit. Sic ni-
mirum, sic nostræ gentis homines zelum Dei, sed
non secundum scientiam (*Rom. x, 2*) Dei habentes,
quippe qui in militia, quam in liberandis Christia-
nis Christus providerat, alios vicissim Christianos

A nimis preproperi judices, interpretati sunt. Paleis ¹⁶³²
tamen ex area dominica hujusmodi ventilabro de-
cussis, vidimus grana triticea naturalis soliditatis
gravitate perdurantia, Gotefridum scilicet cæteros-
que prenomatos vere Dóminicæ militiæ duces, cum
suis singuli super omnem stellarum dispositionem
speciosis castris ab universis quas pertransibant
gentium principibus pacem ac favorem, humilitatis
atque karitatis exemplo, ut vere Christi discipuli,
consequentes, donec diversis itinerum ¹⁶³³ difficul-
tatibus Bulgaria permeata, Constantinopolitanas
attigerant arces.

B Legimus Jherosolimæ libellum, a loco presenti
totam hujus hystoriæ seriem diligentissime prose-
quentem plurimosque populi Dei per triennium la-
bores in captæ Hierusalem lætissima victoria con-
cludentem. Quapropter nos hinc jam pauca de pluri-
bus assignamus, videlicet, quod fictis omnino bene-
ficiis Alexius imperator tantos sibimet heroas
amicaverit, postea vero sacramentis extortis ne re-
gno suo vim inferrent, constrinxerit (*an. 1096-
1097*); quamvis constet, quod, dum moram ibidem
primæ quæque ¹⁶³⁴ cohortes alias adventantes ex-
pectanto facerent, dolis eos interfecisset, nisi Gote-
fridi ducis sollertia super gregem Domini cautius
vigilasset. Testantur seditionem ipsam suburbana
quæ tunc destruxit, pons quem expugnavit. Quid
multa? Per duorum fere mensium spacium novi-
tios in dies suscepit exercitus Bizantium, e quibus
tandem absque vulgi, parvulorum ac mulierum in-
credibili multitudine, recensita sunt 500000 pugna-
torum. Porro cohortes Petrum secutæ, jussu
Alexii dudum transpositæ, paganis fuerant jam lu-
dibrio factæ.

C Motis itaque castris, Niceam applicuerunt (*Mai*),
quam fugato predicto Solomano principe expugnan-
tes (*Jun.*), captam imperatoris presidiis tradunt;
sic enim sacramenta firmaverant ut urbes quas-
que suo imperio detractas pristinæ ditioni, si vin-
cerent, redderent, ipsique vicissim tam armis quam
stipendiis regiis infra metam eandem se foveri non
dubitarent. Inde per regnum Constantini, terram
utique opulentissimam, progredientes, mare con-
tingunt Rusciæ. Sicque, ut epistola docet a Ru-
perto comite delata (289), cum tanta alimentorum
abundantia militiam suam Christus deduxit, ut
aries nummo losque siclo venisset. *Preterea*, in-
quit, *quoties reges vel principes Sarracenorum con-
surrexerunt in nos, Deo volente, facile victi et con-
culcati sunt.* Ob hæc itaque feliciter acta quia
quidam intumuerant, opposuit eis Deus Antiochiam

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶³⁰ premonuerat H. perculerat in margine add. vel premonuerat 1. idem superscr. 5. v. p. desunt 4.
vel premonuerat (*corr.* velut premonuerat) jam perculerat 6. idem *corr.* vel premonuerat 9^c. p. vel premo-
nuerat 10. ¹⁶³¹ subpellectilibus *corr.* supp. 1. ¹⁶³² Paleis et hujusmodi — duces cum suis e *corr.*
partim in loco raso partim in marg. 1. ¹⁶³³ e *corr.* 1. ¹⁶³⁴ superscr. 1.

NOTÆ.

(288) Cf. Sybel. *Gesch. d. ersten Kreuzzuges*
p. 247, qui hanc Ekkehardi narrationem ubique
fere bene illustravit.

(289) V. hanc jam supra not. 278, allatam in

Ann. S. Dysibodi a. 1100; Ekkehardus vero omnia
55 usque *fidelibus celebratur* col. 974, ex hac reu-
nuit.

(*Octob.*), urbem ¹⁶³⁵ humanis viribus inexpugnabilem, ubi per novem menses eos detentos in obsidione ejusdem ita humiliavit, ut omnis superbiam illorum tumor desideret. Igitur eis sic humiliatis, ut in toto exercitu vix centum equi boni reperirentur, aperuit illis Deus copiam suae benedictionis et misericordiae, et induxit eos in civitatem, atque Turcos et omnia eorum potestati horum tradidit (*an. 1098, Jun.*). — Cumque et haec quasi viribus suis acquisita obtinerent, nec Deum, qui haec contulerat, digne magnificarent, tanta Sarracenorum multitudine obsessi sunt, ut de civitate nullus ex tanta turba egredi auderet. Preterea fames in civitate ita convaluerat, ut vix ab inhumanis ¹⁶³⁶ dapibus se aliqui continerent. Longum est enarrare miseriae quae in civitate fuere. Respiciens autem Dominus populum, quem tam diu flagellaverat, benigne consolatur, ac primo quasi pro satisfactione tribulationis lanceam suam, qua in cruce vulneratus est, munus non visum a tempore apostolorum, pignus victoriae illis obtulit; deinde coram illorum adeo animavit, ut etiam quibus egritudo vel fames ambulandi vires denegaverat, arma sumendi et viriliter contra hostes dimicandi virtutem infunderet. — Triumphatis itaque hostibus (*Jun. 28*), cum fame et tedio exercitus deficeret Antiochiae, maxime propter discordias principum, in Syriam profecti, Barram et Marram, urbes Sarracenorum, expugnaverunt, et castella regionis obtinuerunt (*Nov.*). Ubi cum moram disposuissent, tanta fames in exercitu fuit, ut corpora Sarracenorum jam foetentium a populo Christiano comesta sint. Inde cum divino nutu in interiora Hispaniae (289 *) progredierentur (*an. 1099*), largissimam atque misericordem et victoriosissimam manum omnipotentis Patris secum habuerunt. Etenim cives et castellani regionis illius quam procedebant, ad eos cum multis donariis legatos premittebant, parati servire et oppida sua reddere. Sed quia exercitus non multus erat et in Hierusalem unanimiter festinabant, acceptis securitatibus, tributarios eos fecerunt, quippe cum una de multis civitatibus, quae in maritimis illis sunt, plures homines haberet, quam in exercitu Christiano fuissent. Cumque auditum esset Antiochiae atque Laodiciae et Rohas, quia manus Domini **D** esset cum eis, plures de exercitu qui ibi remanserant consecuti eos sunt apud Tyrum. Sic itaque Deo conviatore et cooperatore usque ad Hierusalem pervenerunt. Cujus in obsidione cum laborarent, maxime propter aquae inopiam: habito concilio, episcopi et principes circinandam esse civitatem nudis pedibus predicabant, ut ille, qui pro nobis in humilitate eam ingressus est, per humilitatem istorum **A** pro se ad iudicium de suis hostibus faciendum

A illis eam aperiret. Placatus itaque hac humilitate ¹⁶³⁷ Dominus, octavo post humiliationem illorum die civitatem eis tradidit (*an. 1099, Jul. 15*), eo videlicet die quo primitiva ecclesia inde abjecta fuit, cum festum de dispersione apostolorum a multis fidelibus celebratur.

Inter haec minime pretereundum videtur, quod, dum exercitus in obsidione Antiochiae moraretur, pavore percussis universis per orientem nationibus, discurrentibus ab omni parte orbis terrarum missis et exploratoribus, aliis pacem, aliis bella machinantibus, etiam Babylonici regis legati conventui principum se presentes exhibent, inter alia pollicentes, si victis Antiochenis etiam Turcos de Hierosolima pepulerint, dominum suum fratrem et amicum cum **B** universis Sarracenis habeant; ut enim prescriptum est, Judeam cum Hierusalem totaque Palestina jam olim Thurci Sarracenis abstulerant. Hac de causa securitate accepta, non pauci lectissimorum militum Babyloniam diriguntur, quorum fortitudine, proceritate, habitu et incessu omnique elegantia attoniti barbari, Francos — sic enim universos occidentales populos nominare solent — plus quam homines, id est deos, esse fatebantur, affirmantes, omnino non esse mirum, quod hujusmodi bellatores totum affectarent sibi subicere mundum. — Inito denique consilio, rex Babyloniae Hierusalem obsidet, ostensisque legatis, Francis se foederatum affirmat, quorum gladiis, si sibi civitatem non traderent, ipsos tradendos minitatur. **C** His itaque dolis rex barbarus non suo sed Francorum timore civitatem receptam, dimissis cum suis omnibus Turcis, omni conatu machinis atque militibus contra Christianorum adventum premunivit; sicque factum est ut Hierusalem bis uno caperetur anno, primo a Sarracenis, dein a Francis.

De (290) hostibus vero ibi repertis quid actum sit, si quis nosse querit, sciat, quia in porticu quae dicitur Salomonis et in templo ejus victores equitabant in sanguine Sarracenorum usque ad genua equorum. Deinde cum ordinatum esset, qui civitatem retinere deberent, et alii amore patriae et pietate parentum suorum redire voluissent, nunciatum est eis, quod rex Babyloniorum Ascalonam venisset cum innumerabili multitudine paganorum, ducturus Francos qui Hierosolimis erant in captivitate et expugnaturus Antiochiam, sicut ipse dixerat; aliter autem Dominus de his statuerat. Itaque cum in veritate comperissent hi qui Hierosolimis erant, exercitum Babyloniorum Ascalone esse, contenderunt obviam illis, relictis sarcinis et infirmis suis in Hierusalem cum presidio. Cumque hostium exercitum ¹⁶³⁸ conspexissent innumerabilem (*Aug. 14*), genibus flexis Deum invocaverunt,

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶³⁵ u. a. corr. a u 1. ¹⁶³⁶ ut vix ab i. d. se a. e. e corr. 1. humanis **D**. ¹⁶³⁷ satisfactione 5. ¹⁶³⁸ multitudinem 1^b. 5. 9^c.

NOTÆ.

(289 *) Pars Syriæ.

(290) Quae sequuntur — in pace obtinuerunt ex priore narratione (col. 961, n. ***) Ekkehardus retinuit.

ut qui in aliis sibi necessitatibus semper affuerat, A in presenti bello, con fractis viribus paganorum et diaboli, regnum Christi et æcclesiæ a mari usque ad mare usquequaque dilataret. Nec mora; clamantibus ad se Deus affuit, atque tantas audaciæ vires ministravit, ut qui eos in hostem currere videret, fontem aquæ vivæ sitientem cervum segnem adjudicaret; miro videlicet modo, cum in exercitu Christiano non plus quam quinque milia equitum et 15,000 peditum fuissent et in exercitu hostium centum milia equitum et 400,000 peditum esse potuissent. Tunc mirabilis in servis suis Deus apparuit, cum, antequam confligerent, pro solo impetu eorum hanc multitudinem in fugam convertit, et omnia eorum arma diripuit, ita ut, si deinceps istis repugnare veillent, non haberent arma in quibus sperarent. — B De spoliis vero non est querendum quantum captum sit, ubi thesauri regis Babylonice occupati sunt. Ceciderunt ibi plus quam centum milia Maurorum gladio; timor autem illis tantus erat, ut in porta civitatis ad duo milia suffocati sint; de his vero qui in mari interierunt non est numerus; spineta etiam ex ipsis multos obtinuerunt. Pugnabat certe orbis terrarum pro Christianis. Et nisi spolia castrorum de ipsis multos detinuissent, pauci de tanta multitudine hostium essent qui de bello renunciare potuissent. — Pridie autem quam bellum fieret multa milia camelorum et bovum et ovium cepit exercitus. Cumque jussu principum populus hæc dimisisset, pugnam progrediens, mirabile dictu, multas ¹⁶³⁹ et C multiplices turmas fecerunt cameli ¹⁶⁴⁰, similiter autem et boves et oves. Hæc autem animalia ita comitabantur exercitum, ut cum stantibus starent, cum procedentibus procederent, cum currentibus current. — Nubes etiam ab æstu solis Christianos defendebant ¹⁶⁴¹ et refrigerabant. — Celebrata itaque victoria, reversus est exercitus Hierusalem, et relicto ibi duce Gotefrido, Reginmunt comes Sancti Egidii ¹⁶⁴² et Ruotpertus comes Normanniæ et Ruotpertus comes Flandriæ Laodiciam reversi sunt; ibi classem Pisanorum et Boimundum ¹⁶⁴³ invenerunt. Cumque archiepiscopus Pisanus ¹⁶⁴⁴ Boimundum et alios cum eo discordantes concordare fecisset ¹⁶⁴⁵, Reginmundus pro Deo et pro fratribus regredi disposuit; magna vero multitudo, ut supra dictum est, ad D patriam remeare contendit; cæteri qui remanserunt, terram Deo disponente, hactenus in pace obtinuerunt.

Dux quoque magnanimus et cui vix quisquam in religione comparabilis inveniatur, parva licet manu fultus, magna quæque cepit in Domino attemptare, reliquias gentilium quacumque remanentes persequi, presidia locis opportunis instituere, Joppen diu destructam portumque ibi jam diu desolatum renovare, æcclesias clerumque ¹⁶⁴⁶, quantum potuit, reparare, cœnobitas alibi congregare, donaria multa tam monasteriis quam hospitali, quod nunquam defecerat in Hierusalem, devotissime conferre. Pacem firmissimam cum Ascalonitis atque Damascenis gratia commertiorum habuit, nostræ (291) gentis milites pre cunctis ¹⁶⁴⁷ bellatoribus honoravit, feritatemque illorum suavissima urbanitate Gallicis caballariis ¹⁶⁴⁸ commendans, invidiam, quæ inter utrosque naturaliter quodammodo versatur, per innatam sibi utriusque linguæ peritiam, mitigavit.

Hoc anno Chuonradus* Trajectensis episcopus a suis occisus est. Herimannus Coloniensis episcopus obiit; cui Fridericus successit. — Rapoto ¹⁶⁴⁹ palatinus comes et Oudalricus comes, patruelis ejus, quem multum divitem dicebant, defuncti sunt. Dum enim imperator cum principibus colloquium Ratisponæ haberet (April.), mortalitas subito exorta pre-nominatos duos ¹⁶⁵⁰ magnates, de inferioribus vero quam plures, absumpsit, per civitates quoque atque regiones non modicam vulgi stragem fecit. Fames etiam improvisa multis locis invaluit

* *Hic pergit historia in C. D. E.*

Urbanus papa obiit (Jul. 29). Hic super æcclesiarum hactenus heu! manente* commotione concilia multa congregavit, multa etiam ¹⁶⁵¹ decreta promulgavit; inter** quæ etiam, convocatis ad Placentinam civitatem 200 fere Patribus (292), Henricum imperatorem tam a se quam a predecessoribus suis communionem privatam declaravit; maxime regina Adelheit ¹⁶⁵², ipsius cæsaris uxore, astante multaque nefanda in illum ad aures totius synodi testificante. Sed antequam ex hac ¹⁶⁵³ vita migraret, spiritu instructus divino, Rainerum ¹⁶⁵⁴ cardinalem de Sancto Clemente, sanctæ conversationis et boni testimonii abbatem, nobilem Romanum ¹⁶⁵⁵, designavit in regimen ¹⁶⁵⁶ apostolicum eligendum; quem etiam revelationibus aliis ¹⁶⁵⁷ insuper denotatum, universa Romana æcclesia pastorem sibi consecrat, licet invitum, Paschalem appellans eum ¹⁶⁵⁸.

* h. h. m. *desunt C.*

** inter — testificante *desunt C.*

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶³⁹ multas et *desunt* II. ¹⁶⁴⁰ f. eadem animalia et cum. ex. ita ut cum. c. c. et cum st. st. D. H. ¹⁶⁴¹ defendebat et refrigerabat D. H. ¹⁶⁴² Reginmunt de S. Egidio comes et R. c. Fl. et R. c. Norm. D. H. ¹⁶⁴³ B. cum suis D. H., *qui addunt*: Non modica quippe multitudo preter eos qui cum eodem B. Antiochiæ considerant vel cum Baldewino Rohas abierant Tyroque remanserant ac per diversas circumquaque regiones dispersi fuerant, ibidem conventum faciebant. ¹⁶⁴⁴ Pisanus dudum discordantes D. H. ¹⁶⁴⁵ fecisset, maxima multitudo repatriare contendit. Gotefridus vero, ut dictum est, populo qui Hierosolimæ remanserant (remanserant III.) prefuit. Igitur idem dux magnanimus D. H. ¹⁶⁴⁶ *manus recens hujus vocabuli loco dirutas scripsit* 1. ¹⁶⁴⁷ *hic folium excidit* 1. ¹⁶⁴⁸ *cabellariis* 9c. ¹⁶⁴⁹ *rapato* 6. *rappoto* 4. ¹⁶⁵⁰ *deest* 4. ¹⁶⁵¹ *enim* D1. ¹⁶⁵² *ita* 4 D. — A. *habent* E. 5. 6. 7. 9c. Agn. 1b. Agnes 10. Agne 11. ¹⁶⁵³ *ex hac desunt* 4. ¹⁶⁵⁴ *reinherum* 4. *reginherum* 10. 11. ¹⁶⁵⁵ *n. r. desunt* D1. ¹⁶⁵⁶ *regnum* E2. ¹⁶⁵⁷ *alii* 5. 6. 9c. 10. ¹⁶⁵⁸ *appellaverunt* 4

NOTÆ.

(291) I. e. Germanicæ.

(292) A. 1095. Cf. Bernoklum h. a. et Mansi XX. p. 801 sqq.

A. 1659 D. MC.

Sub Godefrido duce, Hierosolimitanam æcclesiam defensante, conventus ingens factus est in Hierusalem, ab omnibus qui sunt in oriente Christicolis, maximeque qui vel Antiochiæ vel in Syria, Rohas vel Palestina resederant peregrinis, in tantum ut in ipsis nativitatibus Dominicæ festis quam plures regionibus adjacentibus 1660 consecrarentur 1661 episcopi, versis in hystorias visibiles eatenus mysticis prophetiis: *Surge 1662 illuminare, Hierusalem (Isa. lx, 1)*; et: *Lætare, Hierusalem, et diem festum agite omnes qui diligitis eam (Isa. lxvi, 10)*, etc. — Incalescente post hæc æstate, corrumpitur per Palestinam aer cadaverum fœtore. Sunt etiam qui dicant fontes a barbaris infectos veneno vel cisternas occisorum sanie; unde exorta pestilentia multos ex nostris, utpote sub aere peregrino militantes, occidit; inter quos ipsum totius æcclesie catholicæ lacrimis plangendum Godefridum populo Dei, quem 1663 paterna sollicitudine curabat, materna pietate fovebat, nimis immature subtraxit. Uno tantum 1664 anno populo Dei prefuit, languore superatus producto, 15 Kalend. Augusti plenam fide bonisque operibus presentem in Christo vitam finivit. Exceptis sive 1665 tacitis cunctis quibus pollebat virtutibus, tanta se mansuetudine conjunxerat tam indigenis quam comperegrinis 1666, ut vix adverteretur Francisne 1667 plus plangeretur quam Syris vel Grecis. Ante montem Calvarie, in vestibulo Golgathane æcclesie exstat ejus mausoleum, lapide Pario constructum.

* Sub — damno dilatavit. *hoc loco desunt D. E.* — A. hæc tantum habet: Henricus imperator natalem Domini Spiræ celebravit, et in Epiphania Fridericum Babenbergensem canonicum, adhuc adolescentem, Colonie archiepiscopum designavit. Qui ordinatus est in festivitate sancti Martini die Dominica. — Wigbertus papa, qui et Clemens dictus est, obiit.

** erant C.

*** Exceptis — Grecis. *desunt C.*

Hoc tempore Balduvinus 1668 comes in Rohas 1669, quæ est civitas inclita, immo regio 1670 et pars Armeniæ, consederat, principatum jam gentis illius consecutus, defuncto scilicet interim grandaervo seniore illo Christianissimo, qui se ab Antiochia sibi in propugnatores asciverat multaque prælia naviter 1671 gerentem etiam in filium et heredem adoptaverat. A diebus quippe antiquis semper impugnata, nunquam manum dederat urbs illa ampla paganis, eo quod muris ultra humani operis qualitatem firmis, fluvio quoque intra ebulliente, omni etiam situ naturali populique et victuum muniatur

A fertilitate. Non est operis hujus vel temporis litteris tradere, quoties ibidem parva manu vir predictus grandem multitudinem barbarorum straverit, nonnunquam etiam 1672 victus vicerit: amisso exercitu alium ab Antiochiæ obsidio conduxerit, postremo falso sibi fœderati cujusdam Thurci, Baldue nomine, dolis semet expedierit ipsumque comprehensum necaverit; quæ 1673 omnia scribere volentem prius tempus deseret quam materia. Audito tamen obitu fratris Godefridi, Balduvino juniore, cognato suo, civitatem et populum committit, ipseque cum trecentis fere viris Hierosolimam tendit, insidiantium sibi paganorum milia delusit, congregatur, vicit; onustusque spoliis cum triumpho Hierusalem intravit (Nov.). Rogatus et collaudatus ab omnibus, ut princeps esset eorum 1674 consensit; nec multo post inclinans caput suum super Domini sepulchri tumbam, ipsius se servituti perpetualiter subjugavit. Post hæc quo major paganis Christianorum 1675 timor incuteretur, die pentecostes 1676 per legatum apostolicæ sedis accepta 1677 regali benedictione coronatur (an. 1101, Mai 21). Deinde 1678 Assur et Cæsaream civitates maritimas debellavit, cæsique qui inibi erant Sarracenis, regnum suum regis Eabyloniæ damno dilatavit.

* C. ita: Cui Baldiwinus frater ejus succedens, per legatum apostolicæ sedis accepta regali benedictione coronatur, et exinde tam optimi militis quam pii defensoris officio bella Domini indefesse præliatur. Wigbertus, etc.

C. Wigbertus Ravennensis archiepiscopus, qui super Hiltibrandum Gregorium 1679 positus 1680, Clemens papa dictus est, obiit, vir utique satis ingenio, facundia, nobilitate personæque reverentia clarus, nec Roma tunc nec Ravenna bene usus, et qui super unum papam viventem, quamvis coactus, ut aiunt, ascendit, ipse tres 1681 sibimet alternatim succedentes supervixit, extorris utraque sede Ramæ et Ravennæ, malens, ut ab ipsius ore didicimus, apostolici nomen 1682 nunquam suscepisse 1683.

A. 1684 D. MCI.

Chuonradus 1684 rex adolescens, nono postquam a patris palatio discesserat anno, Mathildis 1686, magnæ illius et nobilissimæ et, ut quidam dicunt, religiosæ feminæ, sicut sanguine ita et contubernio conjunctus, et in rebus per Italiam disponendis tam illius quam domni apostolici ceterarumque Deum 1687 timentium personarum consilio semper usus, immaturo preventus occasu, plena fide et bona confessione a regno transitorio ad æternum creditur regnum migrasse. Sunt etiam qui veneno eum di-

VARIÆ LECTIONES.

1659 5. addit: 44. 17. 1660 a. r. 5. 1661 consecratur 5 — 11. 1662 surge et 6. 9c 1668 deest 6. qui 9c. 1664 tamen 4. 1665 vel 5. 1666 cum peregrinis 10, 11. 1667 a Fr. 4. 1668 D. H. addunt: quæ et Rages civitas Medorum putatur. 1669 balduinus III. baldewinus 5. 9c. 10. semper. 1670 regia 5. 11. 1671 graviter 9c. 1672 deest 4. D. H. 1673 quia 4. 1674 eis consensit 4. petitioni add. in marg. 6. 1675 deest 4. 1676 d. p. desunt D. H. 1677 deest 6. 1678 dein 4. 1679 B. 1b? 1680 deest 6. 9c. 1681 tribus — succedentibus C. D. E. 1682 deest 6. 9c. 1683 In 10. urbis Hierusalem descriptio inseritur. 1684 5. add.: 45. 18. 1685 cuonradus, 5. semper. 4. 10. 1686 mathildis 5. mathildis corr. macthildis E 1. 1687 pergit 1.

cant interisse. Testari soient qui aderant, in brachio corporis exanimi crucis signaculum subito exortum se vidisse, ipsasque ejus exequias quibusdam miraculis honorificatas fuisse **.

A. *hoc anno ita* : Henricus imperator natale Domini Mogontiae plurimis convenientibus celebravit. — Egilbertus Trevirorum archiepiscopus et Liemarum Premensis archiepiscopus obierunt. — Henricus comes de Lintpurg rebellavit, sed obsessit, et destructis castellis suis, in deditionem venit. — *Ita finis hujus operis.*

** C. *addit* : Nec immerito. Tantum quippe indolis suae — exitit amabilis. Juxta legale illud preceptum : « Honora patrem tuum » murmur quo plerique patris sui mores laniabant quodque — causa extitisse putatur, auribus — proceres. *ut supra a. 1099.*

Visus* est a nostro quodam familiari ab occidente in orientem volans ignis ad instar non modicæ civitatis. — Vermiculorum quoque, quos papihones a similitudine tabernaculorum vocant, exercitus incredibilis multitudinis per tres continuos dies quasi a Saxoniae finibus in Bajoariam volabat **. — Mox profectio populosa, et quæ pene priori posset numero dumtaxat æquari, subsequitur, quæ post auditas ultra spem res Hierosolimæ prospere gestas, a residuis totius occidentis gentibus, maxime ab his quorum prius votis timor vel diffidentia, inopia vel inbecillitas obstiterant, denuo parabatur ***; primum ab episcopis Mediolanensi, Papiensi cæterisque Longobardorum populis ad 50 milia signatis, deinde a diversarum provinciarum Theutonicis, postremo ab Aquitanicis, quibus Willihelmus Pictaviensis preerat, preter vulgus ad 50000 loricatis. Longobardorum plebes, permissu Henrici ¹⁶⁸⁸ ducis Carinthia permeata, dum post Ungros tergo relictos in Burgariæ (295) civitatibus hiemarent, numero rarescere ceperunt, tandemque Constantinopolim pervenientes, in alteram ripam — illud enim beneficium maledictus Alexius ¹⁶⁸⁹ peregrinis accelerare solet — transpositæ sunt, immo paganorum sagittis expositæ. Thurci enim, explorata Longobardorum inertia, stipularum eos terebant more, in tantum ut exercitus Theutonicus, qui eadem via subsecutus circa Junii Kalendas ad eandem metropolim pervenit, quid de precedentibus se gestum sit, nullo modo, utpote nullo superstite de Romania redeunte, posset investigare. Ab ingressu quippe vel prima civitate Burgariæ usque ad sedem Alexii, semper nobis ejus pacifici nuntii occurrebant, qui tamen aliquando nos precedentes vel comitantes favillarum evanescentium more disparebant. Militum etiam suorum, quos Pincinatos vocitant, exercitus nunc nobis a tergo damnum intulit nunc a latere vim inferre, nunc a fronte directa acie manum conferre, nunc per noctes castra irumpere disposuit, semper tamen nobis per 20 dies

A vicinus et infestus fuit, donec statione fruentes pre-nominata cum turma Welfonis ducis exercituque Willihelmi, diversis quoque cotidie confluentibus copiis, per dies 15 ad 100000 congregabamur. E quibus omnibus singularum turmarum principes Alexius more suo sub appellatione filiorum suscepit, eisdemque post manus acceptas sacramentaque firmata, sicuti prioribus exercitibus, munera dispertivit, pauperibus vero extra civitatem elemosinam largiri mercatumque parari precepit. Nam ob-sistente suspitione, paucissimis personis, et ipsis precio furtimque, cujusquam urbis vel castris sive munitionis per totum imperium ejus permittebatur ingressus. Qua etiam causa dum Willihelmus cum exercitu per mediam Adrianopolim, qua regia strata ducit, transire prohiberetur, Aquitani mox genitales tumescentes fastu, simbola conclamant, suburbana succendunt, civitatem invadunt, cujus oppugnationi dum acriter insistunt, Pincinatorum exercitum, qui semper, ut premissum est, iter ipsum jussu cæsaris observat, a tergo suscipiunt; quibus congressi, multos sternunt, multos amittunt, tandem via dudum contempta vadunt. Igitur totus ille tantusque populus per Romaniam iter dirigere disponebat, necessaria sibi quisque per deserta coemebat; ultra brachium illud maris quod Sancti Georgii dicitur tam compulsi quam voluntarii transvehimur, sed cotidiani principum conventus, cotidiana etiam ipsorum cum imperatore colloquia quem finem sint habitura, penduli nimis operimur. Sed ecce subito murmur exoritur invisum, imperatorem Thurcorum potius quam Christianorum parti favere, exploratisque quæ circa nos erant, frequentibus illos contra nos nuntiis animare. *Hic est, inquit, perfidus ille Alexius, qui, domino suo Michaheli ¹⁶⁹⁰ per quorundam Alamannorum conducticiorum auxilium depulso, imperium ¹⁶⁹¹ ejus usurpavit, ipsosque sui sceleris cooperatores exilio damnatos necari fecit; nuncque se tanti facere dicit Francos cum Thurcis præliantes quanti canes se invicem mordentes.* Cum autem navigia quisquam conducere temptaret, audivit cæsarem insidias peregrinis etiam in mari posuisse, multasque dudum eodem facinore naves eum submersisse. Quapropter omnes eum maledicebant et anathematizabant, omnes illum lingue non imperatorem sed traditorem appellabant. Incredibile memoratu est et ad recordandum expertis horribile, quanta in nostro, hoc est Germanico, collegio quod omnibus erat rarius, tunc fuerit titubatio, dum videres patrem a filio, fratrem a germano, socium ab amico multo amarius quam mors separat cum vita separari, altero terræ, altero se committente mari, rursusque quosdam post appensum naulum, post unam vel duas in navi transactas noctes, resumpta suppellectili ad litus cum in-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶⁸⁸ H. 1. *rell.* ¹⁶⁸⁹ A. 1. *sapius.* ¹⁶⁹⁰ M. 1. ¹⁶⁹¹ regnum 5

NOTE.

(295) i. e. Bulgariæ

genti damno prosilire, redemptis precio ampliori, quos nuper distraxerant, equis, ad necem, fugiendo mortem ¹⁶²², properare. Nos quoque eadem animi nutatione diu multumque vexati, tandem inter eos qui se salo credere presumpserant, divina miserias nostras gubernante clementia, Joppe portum post sex ebdomadas attigimus (*Aug.*), benedictus per omnia Jesus Christus!

* *Reliqua hujus anni hoc loco desunt D.*

** *Reliqua hujus anni desunt E.*

*** *p.* De cujus rei eventu alias plenius scriptum habemus. *C. reliquis omissis.*

Porro exercitus universalis, ab imperatore 300 Thurcopolis, qui legiones apto itinere deducerent, acceptis, contra Nicomediam vertitur, indeque Romaniam declinans, ad aquilonalem plagam contra terram Chorizanam, quæ Thurcorum est patria, convertitur. Loca quippe Romaniae, quæ circa stratum publicam erant, perjurus Alexius devastaverat, dum nostris in Antiochia dudum obsessis auxilium ferre non auderet ut juraverat, suspectus scilicet extunc tam Francis quam Thurcis. Insuper milicia hæc nomen sibi facere in gentibus, quemadmodum anterior, proposuit; sed, ut rei probavit eventus, divinæ id predestinationi non complacuit. Nam ante paucos dies idem pagani in Longobardorum, ut premissum est, vix tepido sanguine hebetatos antea gladios duraverant, indeque animati, tam infinitæ multitudini bellatorum resistere presumebant. Non multo plus quam quatuor erant milia Thurcorum, qui tamen ipsi electi et equis velocissimis, armis telisque ac sagittandi peritia nimis instructi, fortunam suam seu virtutem ignoti exercitus experiri potius explorando quam aperte congregiendi veniebant. Unde inprimis latrocinantium more vulgus extremum diripere, post hæc capere vel cedere, deinde per competa precurrentes, incendio vel quocumque molimine pabula prevastare, aliquando etiam per junceta vel carecta gradientem exercitum tota die flammis vel fumo vexare, nonnunquam fontes ¹⁶⁹³ vel cisternas obdurare, a locis tutioribus telis infestare, per noctes nunc hæc nunc illa castrorum parte irrupentes, cunctis inquietudinem inferre. Inter hæc tamen omnia nunquam acie directa, nunquam fronte aperta more præliantium congregiebantur, sed resistentibus cedebant, insequentes fugiebant, revertentes denuo subsequuntur. Si miserias illas omnibus miseriis miserabiliores stilo prosequi plene temptamus, possibilitatem simul et modum excedimus; ubi turpiter tot nobiles, per inopiam tot divites, sine ferro tot fortes occubuisse referimus, dum domino servus presens, locupleti pecunia sufficiens minime quivit subvenire, nec forti licuit pugnare. Loca quippe eadem erant arcta, invia atque inhabitabilia, hostibus cognita, nostris ignota, qua tantum Dei populum Alexii traditoris incarceration-

ant machinamenta. Quid moror? Sic per dies pene 20 quasi signum ad sagittas expositi, sic cotidie tamquam oves occisionis estimati, tandem in extrema jam sorte positi, nemorum se saltibus noctu tradunt, morosam sed certam sibi mortem accelerare satagunt, quamvis paucissimis fuga quicquam emolumenti contulerit, preter quod omnium ultima fata tardantia consummavit. Nam de tam innumero populo Dei, heu! heu! non credimus mille viros remansisse, quos postea vix ossibus hercentes Rodo, Papho cæterisque portibus, raros autem etiam Joppe vidimus; e quibus Bernhardus comes et Heinricus comes Ratisponensis Hierosolimæ obierunt, dux vero Waiulfus ¹⁶⁹⁴ revertendo moriens, Papho est humatus. Inter longissimam cruciatuum suorum hystoriam, quam hic texere nec ipsa compendiosi hujus operis proprietates permittit, de nostratibus archiepiscopum Salzburgensem Tiemonem ¹⁶⁹⁵ captum, marchisiam N. trucidatam, duos Brunones canonicos, nobiles viros, inedia sitique defecisse referebant; de Latinis vero principibus Willihelmum, Regimundum, Stephanum, cæterorumque aliquam partem superesse dicebant.

Dum hæc ita geruntur, nec his qui in Judea sunt Christianis parcitur, sed tam ab Ascalonitis atque Damascenis cotidiana atrocitas quam a Babylonis bella parantur. Post Mai quippe Kalendas non longe a Rama castra metatus est Babylonius exercitus, contra quem aciem direxit ¹⁶⁹⁶ rex Balduvinus, suos hortatus ut sicut ante paucos dies per Dei gratiam parva manu multam de Arabia predam tulerant, ita nunc hostium multitudini non cedant. *Illorum, inquit, damno vivamus aut periculo moriamur! Ecce bellum, o boni milites, quod olim ¹⁶⁹⁷ optavimus, pro quo patriam, parentes pacemque ¹⁶⁹⁸ contempsimus. Porro pro Christi hereditate contra invasores Sanctæ Terræ predonesque alienigenas pugnare honestum est, vincere tales nequaquam incertum, mori gloriosum. Illis patria ministrat fugam, nobis exilium victoriam. Comprobemus jam quod ipsi exprobrant, Francos mortem non timere, immo Christi peregrinos aut in Christo vincere aut pro ¹⁶⁹⁹ Christo mori velle!* Talia multa postquam peroravit, arrectis suorum animis, miro Dei omnipotentis nutu, ingens Sarracenorum populus uni tantum vel paulo plus legioni nostratum cessit, adeo ut ne congregi quidem presumerent, sed post transactos aliquot in eadem statione dies turpiter et inacte redirent. Rursum circa Kalendas Septembres, quo scilicet tempore Christianorum, quos ante memoravimus, adventantium fama Babylonis regna terruerat, inito consilio, preoccupare nostram, hoc est universorum qui tunc in Judea vel in cunctis finibus illis reperirentur, interneciem disponebant, missisque epistolis Damasco, Tripoli, Gibel, cæterisque barbaris civitatibus, adversus nomen Christianitatis se invicem qualicumque pacto

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶⁹² superscr. I. ¹⁶⁹³ fontes — infestare desunt D. H. ¹⁶⁹⁴ welfus H. ¹⁶⁹⁵ T. I. ¹⁶⁹⁶ aciem baldwinus instruxit D. H. ¹⁶⁹⁷ e corr. I. ¹⁶⁹⁸ pacem D. H. ¹⁶⁹⁹ in D. H.

confortabant. Egressus itaque 40 milium exercitus de Babylone, primum ad optinendam Joppen tendens, non longe ab Ascalone, sumptis nimirum inde sociis, consedit. Balduvinus vero rem non ignorans, suos undique, hoc est ab Hierusalem, Neapoli ¹⁷⁰⁰, monte Thabor, Ebron, Cesarea et Assur, in Joppen, ubi tunc non parva manebat peregrinorum turba, convocavit.

Vidimus hisdem diebus tantam mortalitatem, quam etiam vix evasimus, in populo grassari, ut ad 300 cadavera singulis diebus Hierosolimæ exportata numerarentur, Joppe vero ingens campus intra paucos dies tumultis occuparetur. Denique ejusdam diei (Sept. 7.) hora tertia, precedente regem ligno Dominicæ crucis, quod anno priori terra diutissime absconditum Syri quidam Godefride ¹⁷⁰¹ duci demonstraverant, extra civitatem Joppen totius populi conventus est factus, jussuque regis Arnoldus, quidam honorabilis ¹⁷⁰² et bene literatus clericus, sic in medio concilii est exorsus: *Beata gens, cujus est dominus Deus ejus, populus quem elegit* ¹⁷⁰³ (Psal. xxxii, 12). *Vos, o fratres karissimi, gens estis illa beata, illa gens sancta, vos estis populus ille Christi hereditatis, populus acquisitionis, qui, relictis omnibus, patria, parentibus et rebus, crucem cotidianam post Christum tulistis; vos corpora vestra* ¹⁷⁰⁴ *pro Christo ad supplicia tradidistis. Vos pugnasse videmini; sed Christus vestro voluntarie sibi sacrificio sanguine vestrorumque fratrum et commilitonum preciosa morte locum sanctificationis suæ dignatus est mundare, civitatem requiei suæ Hierusalem voluit post tam annosa spurcissimæ gentis vincula per vestram devotam servitutem expedire. Hæc, inquit Deus, requies mea in seculum seculi; hic habitabo, quoniam elegi eam* (Psal. cxxxi, 14). *Contra quam divina sponsione nobis inditam spem, ecce paganorum literæ Dei nutu ante diem hesternam comprehensis legatis ablatæ, vaticinata perhibentes dæmonia, nos illorum præliis hoc anno delendos, Hierusalem funditus destruendam, et quod etiam omnibus nefandis horribilius est dictu, ipsam Domini et gloriosi sepulchri petram crustatim confringendam, sicque camelis ad mare delatam, in remotissimo et quod nunquam a Christianis rescisci possit pelago submergendam esse* ¹⁷⁰⁵. *Unde quid facto opus sit, o Christicolæ, videte; quem finem hæc tanta presumptio tandem sit habitura, perpendite!* Plura disputare volentem mox clamor interstrepens compescit; et quasi ex uno ore vox unanimis singulorum insonuit: *Res, inquit, in articulo posita est; breve et quodammodo succinctum est consilium nostrum, pro Christo Christique legibus et sanctis nostris aut dimicandum fortiter aut moriendum turpiter; aut gloriose mori et vivere æternaliter instat, aut turpissime cedere et brevi turpique vita perpetuam mortem comparare restat. Sed nec temporaliter nec æternaliter vivere liceat, quem contra*

A tam profanam, tam blasphemum paganorum audaciam pugnare non libeat! Protinus ante crucem reparationis nostræ confessione peccatorum unanimi humiliatione facta, ac post dictam indulgentiam ab apostolico legato, qui tunc forte aderat, benedictione accepta, Domini inclamantes adjutorium, castro sunt alacres redditi; indeque summo mane ad 7000 peditum milleque equites recensiti, periculo sunt ingenti cum gaudio magno presentati. Visa igitur statione barbarorum, mirabile dictu, tanta fervere ceperunt fide, ut unusquisque se solum tot legiones sternere posse non dubitaret; indeque contigit, ut dum per unum pene miliarium inordinate currendo minus caute se hostibus infundunt, prima cohors a latere invasa ilico tota rueret. Qua de re Balduvinus efferatus animo, tanto illos equitum impetu involat, ut, quamvis idolorum responsis de victoria certificati acrius quam antea unquam resisterent, sicut cera a facie ignis ante ipsum liquecerent. Referebat michi venerabilis abbas Gerhardus, qui tunc crucem Dominicam semper lateri regis contiguus præferebat, nunquam se tantam nivis vel pluvie quantam tunc telorum contra regem volare densitatem vidisse; at post ligni preciosi intuitum nullum ex hostibus telis se vel armis, sed universos fugæ presidio se commisisse. Itaque post victoriam a Deo—cui non est differentia salvare vel in multis vel in paucis (*I Mach. iii, 18*)—sibi concessam, interim dum castra predamque diripiunt hostium, nuncius adest missus a Joppitis, qui civitatem terramarique diceret obsessam. Mox onusti spoliis, reliquis vero incendio traditis, nobis, qui jam, portis intus obstructis, a terra equitibus multis, a mari vero 42 navibus rostratis cingebamur, in auxilium quantotius properant; postque tot hostium incursus tantasque ¹⁷⁰⁶ penuriæ pestilentiaque miseras, festum nativitatis Dei genitricis (Sept. 8.), quod ipsa die cum merore cœpimus, maximo nos tripudio complere faciebant. Sequenti die (Sept. 9.) multam nobis abundantiam frumenti cunctorumque victualium cum peregrinis fratribus ad 12,000 estimatis naves 30 deferebant; quas dum hostium classes invadere niterentur, mira Dei potentia per virtutem sanctæ crucis, quæ, dum nil carnalis adjutorii de civitate conferri posset, in altum econtra, jubente rege, levabatur, adeo repressit, ut, nullo conatu vel arte remigandi de loco moveri vel unam de tot navibus posse, tam pagani quam Christiani populi nimis mirarentur.

Neque hoc silentio preterendum, quod eodem anno ibidem cognovimus contigisse, venerabili Herimanno presbitero, qui tunc in monte Oliveti conversabatur, in hæc verba referente: *Die, inquit, sacratissimi sabbati, quo secundum antiquæ misericordiae Domini paraclysin, baptismate jam consecrato, lumen de cælo nobis ministrari devoti nimis expecta-*

VARIAE LECTIONES.

¹⁷⁰⁰ nicopoli D. H. ¹⁷⁰¹ G. 1. ¹⁷⁰² venerabilis H. ¹⁷⁰³ D. II. addunt: in (hereditatem) sibi. ¹⁷⁰⁴ deest D. H. ¹⁷⁰⁵ deest D. H. ¹⁷⁰⁶ tantamque I. 4. 5. 10 tantamque — miseriam 9^c.

banus, usque ad vesperam orationibus solitis institimus; tuncque propter peccata nostra desiderato dono cælesti, quod etiam in conspectu gentium olim Christiani ante nos semper suscipere solebant, omnimodo frustrati, absque omni festivæ synaxis officio noctem illam Dominicæ resurrectionis lugendo tantum et merendo transegimus. Summo autem mane cum lætantiis a sepulchro Domini nudipedes processimus, ingressique templum Domini, quo scilicet loco, id est montem ¹⁷⁰⁷ Moria in area Areuna (II Reg. xxiv, 23), David in maxima exauditum tribulatione, cunctosque exaudiendos qui ibidem corde devoto oraverint, Salomoni promissum legimus: mox post preces lacrimasque, ne nos deserendo Christus nomini suo blasphemiam inter gentes prepararet, fusas, necdum atrium illud famosum egredimur, et ecce signa concrepantia laudes altisonas in occursum nobis ab his qui remanserant reboantes audimus; intrantes vero æcclesiam prenominatam, lampades duas cælitus incensas gaudio immenso repleti conspiciamus. Quid plura? A baptismi officio, quo pridie cessaveramus, incipientes, totum servitutis nostræ pensum Domino dudum subtractum, usque ad missæ completionem, lætissima devotione persolvimus; nobis quoque egressis, inter missam Syrorum, qui semper post nostrum egressum eodem psallere choro solent, lampades aliæ divinitus accenduntur, ante vespas vero et inter ipsas vespertinas laudes usque ad 16 hujusmodi lumina visibiliter ampliantur; sicque contigit, ut pauci intra Hierusalem seu Christiani seu pagani reperirentur, qui tam evidentem Christi potentiam se non vidisse testarentur

A. ¹⁷⁰⁸ D. MCII.

Imperator Henricus ¹⁷⁰⁹, habito cum principibus colloquio*, Romam se profecturum ac generale concilium circa Febr. Kalendas inibi convocaturum condixit, quatinus, tam sua quam domni apostolici causa canonicè ventilata, catholica inter regnum et sacerdotium confirmaretur unitas, quæ tot annis scissa permansit. Constat tamen nec ipsum juxta placitum venisse, nec nuncia dignitati apostolicæ subjectionem profitentia misisse. Nec hoc latet, quod alterum papam ipsi domno Paschali superponere, si fieri posset, conatus sit, nec profecerit.

* C. pergit. tractare cepit, si fieri posset, Romam se circa Kal. Febr. profecturum, quatinus — unitas confirmaretur. Ipso autem aliis negociis impedito, transacta media q., etc.

Transacta post hæc media quadragesima, convenientibus universis Apuliæ Campaniæ ¹⁷¹⁰, Siciliæ, Tuscaniæ ¹⁷¹¹ totiusque simul Italiæ presulibus, ultramontanorum autem quam plurimorum patrum legatis, synodus magna Romæ est habita (Mart.), ubi preter antiqua Patrum instituta more solito reverenter confirmata, etiam sepe dictum nostri temporis scisma inter precipuas hereses computatur,

VARIÆ LECTIONES.

¹⁷⁰⁷ monte H. ¹⁷⁰⁸ 3. præmittit 46. 19. ¹⁷⁰⁹ H. 1 sapius. ¹⁷¹⁰ deest DI. ¹⁷¹¹ tuscianæ C. ¹⁷¹² em. v. p. r. e corr. 1. ¹⁷¹³ P. 1 sapius. ¹⁷¹⁴ Aerbo Et.

A ac perpetuo cum suis auctoribus atque sequacibus anathemate hujusmodi subscripta professione condemnatur: Anathematizo omnem heresim, et præcipue eam quæ statum presentis æcclesiæ perturbat, quæ docet et astruit, anathema contempnendum et æcclesiæ ligamenta spernenda esse. Promitto* autem obædientiam apostolicæ sedis pontifici domno Paschali ejusque successoribus sub testimonio Christi et æcclesiæ, affirmans quod affirmat, et dampnans quod dampnat sancta et universalis æcclesia. Ibi etiam quam sententiam in imperatorem ¹⁷¹² vel patricium Romanum Henricum idem apostolicus Paschalis ¹⁷¹³ promulgaverit, nos quoque inter innumeras diversarum gentium catervas proxima cœna (Apr. 3) Domini in æcclesia Lateranensi ab ipsius ore didicimus; nimirum postquam 8 Kal. Octobr. maris fluctibus Joppe traditi, Romæ sumus per Christi gratiam predicta majori ebdomada introducti. Quia, inquit, tunicam Christi scindere, id est æcclesiam rapinis et incendiis devastare, luxuriis, perjuriis atque homicidiis commaculare, non cessavit, primo a beatæ memoriæ Gregorio papa, deinde a sanctissimo viro Urbano predecessore meo propter suam inobædientiam excommunicatus est atque condempnatus; nos quoque in proxima synodo nostra judicio totius æcclesiæ perpetuo eum anathemati tradidimus. Id notum volumus omnibus et maxime ultramontanis esse, quatinus ab ipsius se contineant iniquitate.

* Promitto — contineant iniquitate. desunt C.

C Hartwicus* Magdeburgensis archiepiscopus obiit, vir per multa laudabilis, maxime tamen popularis, et æcclesiæ cui preerat utilitatibus multum insudans dilatandis, pro seismate quoque sepe dicto resarciendo inter utramque partem mediator infatigabilis. — Ruotpertus episcopus Babenbergensis obiit; cui per imperatorem Henricum Otto, cancellarius ejus, substituitur vir, ut creditur, bene religiosus. — Aerbo jam grandævus, nobilis de Carinthia princeps et quondam palatinus in Bajoaria comes, migravit in Domino.

* D. E. reliqua hujus anni ita disponunt: Erbo ¹⁷¹⁴ — domino. Ruotpertus — religiosus. Hartwicus — infatigabilis. In C. vero hæc tantum leguntur: Ruotpertus episcopus substituitur, vir per omnia bene religiosus et præcipue domno imperatori super omnes et præ omnibus usque ad mortem etiam non sine magnis periculis fidelissimus. Hartwicus Magdeburgensis episcopus obiit.

Commissum* est etiam prælium (Jul.) a Balduino et his qui secum erant Hierosolimitis contra infinitam Sarracenorum multitudinem; ubi dum inconsiderate res agitur, circumventi sagittariorum numerositate nostri, atpote jam admodum pauci facti, intra muros civitatis Rama, quæ vicina erat, cedere compelluntur, rex vero cum tribus, ut aiunt, equitibus evasit. Barbari autem cum plures lapidi-

bus castris ¹⁷¹⁵ viderentur, in brevi universa moenia A demoliuntur; captisque ac cesis universis quos invenerant, ipsos captivos cum nunciis victoriae suae Babylonem premittunt, castra autem sua securiter, et quasi jam terram illam gladiis acquisitam possessuri, interim donec nuncii regis sui redeant, in campestribus illis ponunt. Sed non cessit eis inpune victoria illa, non sua virtute sed divina dispositione in his, quos ipse non terras ultra sed paradysum voluit incolere, conquisita. Nam tertia die Balduvius superveniens cum exercitu copioso, quem prius expectasse debuerat, tanta illos proterit internatione, ut nec libuerit nec profuerit vicisse. Novum autem illum exercitum tam Reginmundus a Tripoli, quam nuper devicerat, quam ab Antiochia Dankeradus ducebat; nam suus avunculus Boimundus, ante bien- B nium a Thureis dolo captus, Antiochia sibi principatum dimiserat.

* Commissum — principatum dimiserat. hoc loco desunt D. E. neque in C. leguntur.

A ¹⁷¹⁶. D. MCH.

Heinricus * imperator nativitatem Domini Mogontiae celebrans, filio suo Heinrico regi rerum summam dimissurum seque sepulchrum Domini visitaturum, per Emehardum episcopum publice predicari fecit; indeque favorem maximum tam vulgi quam principum et clericorum regni que totius acquisivit, multosque e diversi ¹⁷¹⁷ regni partibus ad ejusdem itineris comitatum se preparare voto ipso succendit.

* C. ita: Imperatore Heinrico nativitatem Domini Mogontiae celebrante ac necessaria quaeque super regni statu cum principibus tractante, subito rumor forte divulgatur, imperatorem Heinrico filio suo rerum summam dimissurum seque sepulchrum Domini visitando pro peccatis suis Christo satisfacturum. Unde et nonnulli cum maximo favore ad ipsius se preparavere comitatum. Cuono, etc.

Cuono, filius Ottonis (294) ducis, de magnis principibus unus, et cui nihil in omni rerum humanarum dignitate supra, natu scilicet, literarum etiam scientia, fortitudine atque divitiis satis prepollens, elegantia atque facundia bonis omnibus amabilis et affabilis, quorundam funestorum hominum conspiratione, noctu, dum iter ageret, invaditur et interimitur, ingentem relinquens nobilibus regni luctum simul et suspicionem, dum ab infimis in summos tanta scelera presumuntur. — Ante triennium quippe Heinricus Crassus, ejusdem Cuononis ¹⁷¹⁸ germanus et natu senior, dum in Fresiae marcham, cui preerat, res acturus proficiscitur, a vulgaribus Fresonibus, quibus dominationis suae iugum grave fuit, obse-

quum spectans, insidiis vallatur; re quoque cognita fugiens ad mare, vulneratur a nautis, simul et suffocatur. Hujus tanti viri, qui nimirum totius Saxoniae principatum secundus a rege gerebat, interitus ab universo regno Teutonico graviter ferebatur, isque, ut diximus, dolor nunc fratris ejus Cuononis nece duplicatur.

Heinricus marchio *, vir sui temporis in Saxonia prepotentissimus, obiit.

* M. de Iliburg C. D. E.

A. ¹⁷¹⁹ D. MCIV.

Heinricus imperator natalem Domini Ratisponae celebravit. Cumque ibidem aliquandiu moraretur, orto quodam prius murmure inter Bajoariae principes, eo quod Saxones vel Franci familiarius illic et honorabilius quam indigenae ab imperatore tractarentur Sigihardus comes, qui hujusmodi suspicionem maxime notabat, cepit imperatori paulatim invisus haberi, propter hoc autem maxime quod ipse solus pre cunctis qui tunc aderant principibus, abundantiori militum copia adducta, ad resistendum se, si forte de curia quicquam secus cederet, videbatur commuisse. — Diebus post haec aliquot exactis, cum jam securior factus idem comes suorum turmas defluere permisisset, excitatur in illum, conspirantibus tam urbanis Ratisponensibus quam diversarum partium ministerialis ordinis hominibus (295), seditio furibunda, quae nullo modo, vel ipso imperatoris filio interveniente, sedari potuit, donec ab hora diei tertia usque ad horam nonam in hospicio obsessus, tandemque fractis foribus, ipse, prius confessione facta, sumpto etiam Dominici sacramenti viatico, capite truncatus occubuit. De * quo scelere supersedemus plura referre, presertim cum adhuc ultiones caeteraque mala sequentia versentur in oculis, et quem sint finem habitura, nequeamus scire. — His tamen exceptis, undique terra satis quievit, pace simul et fertilitate, necnon aeris qualitate corporumque sanitate ¹⁷²⁰ delectabiliter jocundata. Nonnulli etiam palmati de Hierosolima redeuntes, Acris, quae et Accaron, a nostris expugnata, nuntiant, alia quoque preter haec non pauca, quae multam nobis laeticiam ministrarent, fausta super Hierosolimitanae ecclesiae statu narrant.

* De quo — civitate ipsa. desunt C.

D Boto comes, cognomento Fortis, illius Aeronis cujus superius (296) mentionem fecimus germanus, jam plenus dierum non longe a Ratispona defunctus est, et ad monasterium Tharisiense (297), quod ipse suis opibus atque prediis large ditaverat, delatus, ibique humatus. Hi duo fratres, Aeron scilicet et

VARIAE LECTIONES.

¹⁷¹⁵ includi add. 11. qui locum haud 55 intellexit. ¹⁷¹⁶ 5. add. 47. 20. ¹⁷¹⁷ ita 1. ¹⁷¹⁸ C. 1. E1. chunradi D. ¹⁷¹⁹ add. : 48. 21. ¹⁷²⁰ sanitata corr. sanitate 1.

NOTAE.

(294) De Northeim, ducis Bajoariae.
(295) Cf. de hoc loco Stenzel I, p. 582 et constitutionem de jure advocatorum Mon. Legg. II,

p. 62.
(296) A. 1102, col. 986.
(297) Theres prope Moenum.

Boto, paterno de sanguine Noricæ gentis antiquissimam nobilitatem trahebant, illius nimirum famosi Ærbonis posteri quem in venatu a visonta bestia confossum, vulgares adhuc cantilenæ resonant, Hartwici palatini comitis filii, qui germanus fuit illius Sigihardi *, qui Sigihardum genuerat Ratisponæ peremptum. Maternum vero illis erat stemma de Saxonia Immidingorum tribus egregia, quæ et Ottonum inelytæ stirpi traditur vicina. Nam ejusdem Immid his verbis Saxonum hystoria (298) meminit: *Erat, inquit, clara et nobilissima ac singularis prudentiæ regina, Mahthildis scilicet, magni Ottonis mater, filia Theodorici, cujus fratres erant Witukind, Immid et Reginbern. Reginbern autem ipse erat, qui pugnavit contra Danos multo tempore Saxoniam vastantes, vicitque illos, liberans patriam ab illorum incursionibus usque in hodiernum diem. Et hi erant stirpis magni ducis Witukindi, qui bellum potens gessit contra magnum Karolum per 50 ferme annos. Quorum, ut diximus, clarissimorum principum semine nobilis Friderun, Ærbonis et Botonis mater, a Retingo, filio Botonis, filii Ret'ngi de secundo Botone nati, procreatur; quæ post mortem Hartwici statim viduitatis velamine consecratur, adhuc Ærbone parvulo, Botone inpregnata posthumo. Quorum utrumque literis et armis atque rebus satis profecisse cognovimus; attamen Botonem, sicuti corpore proceriorem et elegantiozem, ita rebus bellicis prestantiorem atque famosiozem, totius pene Germaniæ atque Italiæ testatur populus. Pannonia vero talem illum ac tantum se fatetur aliquando sensisse, ut is vere de gigantibus antiquis unus apud illos credatur fuisse. De quo plura referre copia subpeteret, si compendiosi hujus operis propositum non veret.*

* Friderici (299) D. E.

Johannes * Spirensis episcopus tactus ulcere quodam circa verenda, de quo etiam aliqua notabilia

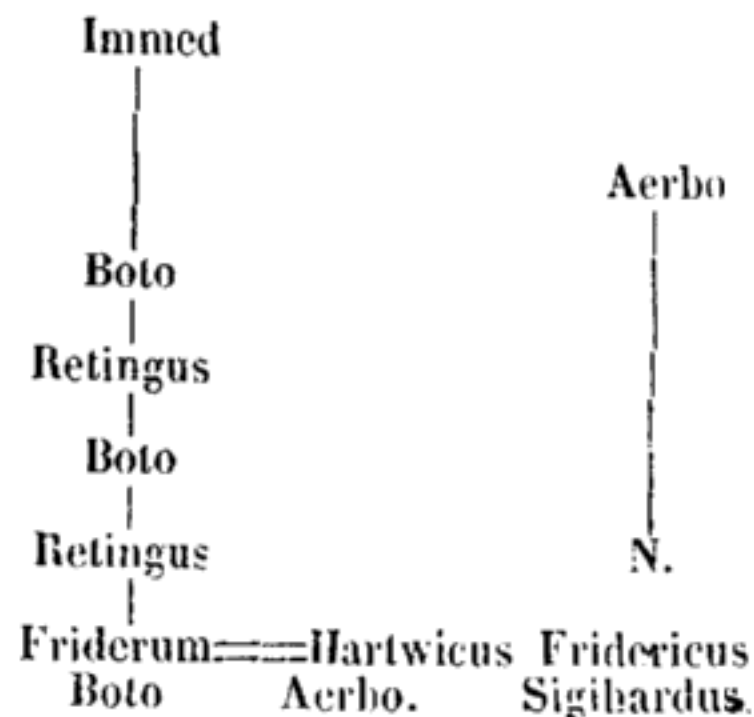
VARIÆ LECTIONES.

¹⁷²¹ suoninsheim corr. suaninsheim 5. ¹⁷²² 5. add. rubram: Anni Heinrici quinti et numeros marginales 49. 22. 1.

NOTÆ.

(298) Widukind. I, 5..

(299) Cum Ekkehardus hoc nomen libro secundis curis castigato scripserit, præterendum est. Stemma ejusmodi est:

(300) Sinzheim in magno ducatu Badensi.

(301) Cf. supra col. 635.

A diffamabantur, longa deficiens infirmitate, humatur in civitate ipsa. **

* Johannes — sua. *desunt* D1.

** Episcopus obiit, et monasterio suo quod ipse construxerat apud Sunnesheim (300) sepultus est. E. — h. in monasterio Sunninsheim ¹⁷²¹, quod ipse construxerat. 4 — 11.

Cuonradus adolescens, filius Beatricis marchisiæ, postquam, spretis litterarum studiis, quibus apprime inbutus * erat, armis operam dedit, juxta Christi presagium, quia gladium accepit, gladio periit (*Matth. xxvi, 52*). Nec multo post etiam ipsa Beatrix obiit, et ** juxta patrem suum Ottonem ducem castello Suinfarti sepulturam accepit

* Eruditus C.

** Et juxta — videretur. *et vero desunt* C.

B Circa solstitium æstivale commutato in tempestatem ære, decidisse fertur inter grandinum lapides in pago Wirzburgensi tantæ magnitudinis glacies, quæ in quatuor divisa, totidem hominibus importabilis videretur. In episcopio vero Spirensi sanguis ex panibus fluere visus, necnon et in lenticularum edulio prodigiose repertus, civile immo intestinum bellum portendere, secundum antiquam hystoriæ Romanæ (501) similitudinem conjiciebatur.

A. ¹⁷²² D. MCV.

Dum * imperator Heinricus natalem Domini Mogontiacæ celebrat, Heinricus, filius ejus, nominis illius quintus rex dictus, rebellionem adversus patrem in Baioaria machinantibus scilicet Diotpaldo marchione, Berngero comite, et Ottone quodam nobili viro sibi que materna stirpe cognato, quorum consilio et adjutorio ante paucos dies a patris latere discesserat. Primo quippe heresim prescriptam anathematizans, apostolicæ sedis pontifici debitam profitetur obedientiam, indeque foederatis sibi Noricis principibus, atque ab Alemannia necnon orientali Francia nonnullis nobilibus, ad Saxones convertitur. A quibus honorifice susceptus, et in Quitilingeburg pascha celebrans (*Apr. 9*), in brevi universis,

Saxoniae civitatibus potitus, et optimatibus est dignitate regia satis honoratus. Consilio tamen atque ministerio Ruothardi Mogontini atque Gebhardi Constantiensis episcopi, responsalium** scilicet domni Paschalis papae, totam Saxoniam Romanae ecclesiae communioni*** reconciliavit, episcopis vero atque clericis conventum generalem in villam regiam quae Northusun dicitur 4 Kal. Junii, ubi super ecclesiasticae institutionis jam depravata disciplina tractaretur, indixit. In quo concilio super sententiis instantibus Patrum decretis primo relectis, quaeque poterant ad presens laudabiliter corrigebantur, quaedam vero, quae et graviora videbantur, ad apostolicam audientiam differebantur. Symoniaca quippe heresis Patrum consuetudine condempnata, Nycholaitarum quoque fornicaria commixtio ibidem est ab omnibus abdicata; jejunium mensis Marcii prima¹⁷²³ ebdomada quadragesimae, jejunium vero mensis Junii in ipsa ebdomada pentecostes Romano more celebrandum, a prescriptis presulibus apostolica auctoritate indicitur, et pax Dei confirmatur; his**** vero qui a pseudoepiscopis fuerant consecrati, per catholicam manus impositionem reconciliatio proximo jejunio danda fore¹⁷²⁴ promittitur. Vidimus inter haec, quod silentio preterire non possumus, regem Henricum non modicam bonae indolis spem magna simul humilitate et auctoritate coram omnibus preudentem. Nam cum servorum Dei conventui non nisi vocatus interesse vellet — ingens enim ibi cum C episcopis et clericis etiam abbatum atque monachorum ecclesiasticam sitiens unitatem turba confluerat — tandem in abjecto productus habitu locoque stans editiori, omnibus juxta principum decreta suas leges atque jura rationabiliter innovavit; si qua vero irrationabilia rogabantur, mira ac ultra suos annos prudenti responsione et avita magnanimitate confutavit, in omnibus his et sibi met miro modo servans adolescentiae verecundiam, et Christi sacerdotibus dignam exhibens reverentiam. Inter haec obortis lacrimis ipsum regem caeli cunctamque caeli militiam testabatur se nulla regnandi cupiditate paternum sibi regimen usurpare, neque dominum et patrem suum a Romano deponi imperio exoptare, immo debitam pertinaciae et inobedientiae ejus semper compassionem exhibere; sique sancto Petro suisque successoribus lege Christiana subjici velit, sive regno cedere, sive serviliter ipsi se subesse promisit. Quod auditum omnis multitudo collaudans, lacrimas simul et preces tam pro patris conversione quam pro filii prosperitate fundere coepit, voce magna kyrieleyson declamans. Eadem hora Uto Hildinesheimensis et Henricus Padre-

A brunnensis ac Fridericus Halberstatensis presules, vestigiis metropolitani prostrati, ipsius atque regis astantis totiusque presentis ecclesiae testimonio, apostolicae se dedunt obedienciae. Quorum etiam commissa apostolico nihilominus iudicio reservantur, sub officii sui tantum suspensione.

* C. ita : Henricus rex adolescens magnanimitate tactus innata, cepit ex laboribus multis licet bene providi patris sui, simul etiam ex frequentibus corporis ejus molestiis fortunae volubilitatem rerumque varietatem prospicere, precavensque ne forte inopinatus patris obitus se nondum amicis vel militibus plene instructum vel etiam bellicis in rebus specialiter glorificatum reperiens, aliquam sibi regnandi scrupulositatem pareret, non contentus palatio paterno, nec communi, licet per omnia augustissimo, convictu, in Bajoariam se contulit, ibique principibus illis, quorum aliquos maternae stirpis propinquitas attraxerat, foederatus, per se ipsum jam rei publicae consulere ut rex et regis filius institit. Primo itaque per Gebhardum Constantiensem episcopum, tunc temporis responsalem Paschalis papae, Romanae sedi per debitae obedienciae professionem unitur, indeque assumptis nonnullis Noricis necnon ab Alemannia vel orientali Francia quibusdam nobilibus, ad Saxones convertitur. A quibus honorifice susceptus et in Quitlingeburg pascha celebrans, in brevi universis Saxoniae civitatibus potitus, et ab optimatibus est dignitate regia satis honoratus. Sunt qui dicant ipsum discidium industria ipsius imperatoris, cujus circumspectioni vix quisquam posset aequari, provisum, quatinus simulata discordia illam partem regni quae a patre deficiebat in filii traheret artificiose contubernium, scilicet ne locus ullus vel copia foret adversariis, sibi caput aliud facere veraciter inimicum. Nos tamen divina procul dubio dispensatione totum id gestum credimus, remque ipsam Deo annuente ex fructu bono comprobabimus. Nam literis domni Paschalis papae instructus atque consilio et ministerio Ruothardi, etc.

** r. s. d. p. p. desunt C. D. E.

*** deest D. E.

**** his vero — promittitur. desunt C.

His rite¹⁷²⁵ dispositis (502), rex idem pentecosten Merseburg celebrans (Mai. 28), Henricum Magdeburgensi¹⁷²⁶ ecclesiae dudum designatum archiepiscopum, sed ab imperatoris fidelibus repulsum, consecrari fecit; nec multo post expeditionem contra Mogontiam movit, expulsum inibi pontificem restitutus, patre intra muros rem expectante cum non parva militum turba nonnullisque non tamen sibi sat fidis principibus. Sicut autem istis Rheni interfluentia naviumque subtractio urbis aditum denegabat, ita illis sacramentorum tam filio quam patri factorum consideratio parricidale bellum interdicebat. Plura tamen hinc et inde nuncia navigabant, multa et consilia commu-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁷²³ ita E. ebd. Ia. quadr. C. D. vox quaedam hic erasa in 1. prima deest 4. rell. ¹⁷²⁴ superscr. 1. ¹⁷²⁵ his ita rite D1. ¹⁷²⁶ magdeburgensi corr. magdeburgensi 1.

NOTÆ.

(502) Hic error esse videtur. Nam concilium d. 29 Mai celebratum fuisse dicit, Pentecoste vero d. 28. incipit.

nes regni proceres inter se trutinabant, patre regni A divisionem et hereditariæ successionis confirmationem pollicente, filio vero nil nisi apostolicæ subjectionis et æcclesiasticæ unitatis efficientiam expostulante. Sic inacte ¹⁷²⁷ discedens, Wirziburg devenit (Jul.), * Errolongum ** quendam, quem dudum Emehardo defuncto presulem imperator designaverat, expellens, Ruotpertum, ejusdem æcclesiæ prepositum, et *** tam prius quam tunc a clero et populo electum, per predictum archiepiscopum Ruothardum ¹⁷²⁸ inthronizavit; sicque æcclesia eadem apostolicæ communioni reconciliata, ac securitate ab urbanis accepta, dimissis Saxonibus, ipse cum Bajoariis ad obsidium castelli Nourinbere conversus, illudque post duos vel amplius menses (Aug. Septembr.) prospere capiens, soluto exercitu, B Ratisponæ se contulit. Quem pater e vestigio subsequens, Errolongum Wirziburgensibus, fugato Ruotperto, restituit, indeque omnia quæ fautorum erant filii devastans, tandem faventibus sibi dolis Ratisponensium, filium urbe sagavit. Qua residens, presulem eidem kathedræ quendam adolescentulum, nomine Cudelicum ¹⁷²⁹ **** prefecit, exercitum undecumque congregavit, progressusque, marciam Diotpaldi per Boemiciæ gentis maxime crudelitatem devastavit. Nec plus una cum suo domino regii morantur milites, conventum usquequaque facere, cæsarianis a tergo flammis predaque vicem reddere, postremo cum 10000 electæ juventutis in quinque legiones dispartitis congressum expetere. Jam castris in contrarium positis, spectaculo nimis C horribili, per triduum continuum ex una ripa Regini fluminis imperatoris, ex altera regis volitabant signa; jam frequentia grassabantur in ipso fluminis alveo duella, inter quæ et ***** Hartwicus comes ex parte imperatoris occubuit. ***** nec paucos ex utraque parte Martis sors anceps absumpsit. Attamen die quæ generalem certissime congressionem precedebat, principes qui capita roburque utriusque videbantur exercitus, pacificis invicem concessis colloquiis, post morose ventilatam inter se belli presentis causam, tandem divino, ut creditur, edocti spiritu, parum justitiæ parumque emolumenti tam duro tamque periculoso inesse negocio, unanimi consideratione conferebant; indeque D nimirum fratribus, id est populo utraque parte Christiano, parcendum, immo parricidali pugna cessandum, pari voto judicabant. Rex etiam adolescens, dum jam, ut diximus, per ordinatas omni parte acies Mars cruentus cepisset frendere, commotis visceribus super patre suo lugubriter fertur inclamasse: *Grates, inquit, o boni commilitones, affectui circa me vestro summopere refero; unicuique vestrum par pari referre, si res exegerit, non abnuo; nemo tamen in hoc me sibi velit vel credat fore* ¹⁷³⁰ *fœderatum, ut dominum et patrem meum per se glo-*

*rietur occisum vel unquam estimet occidendam. Ego quidem Christianis michi legibus subarratum regnum ut heres ***** et successor augusti tenere, si tamen rerum omnium dominatori complacuerit, cupio; parricida vocari vel esse nolo. Quodsi pater meus apostolice se subjecerit obœdientiæ jugo, ego mox in his quæ sua dumtaxat michi clementia concesserit, contentus ero, interim me non impugnatores esse patris, sed paterni regni propugnatores noveritis. Vesperascente itaque jam die, cessere loco regiæ phalanges, imperatoriæ majestati se reverentiam exhibere clamantes. Imperator autem dum in castris de crastino certior conflictu disponit, nec pugnam nec pugnandi votum principibus esse, per Boemiciæ ducem marchionemque Liupaldum contra spem audivit. Qui mox animo consternatus, supplex illorum adiutorium petit, nec impetrat; instructus etiam secretis filii nunciis, suorum conspiracy adversus se factam, latenter e castris cum paucis admodum viris subtrahitur; sicque divina dispositione, uno salvo, multorum, qui fundendus credebatur, sanguis salvatur. Nam protinus ut imperatoris absentia totis undiqueversum castris innotuit, unusquisque propria repetere, maxime noctis opacæ latibulo divertendi securitatem ministrante, contendit. At rex, dum disturbatis inimicis ad libitum frui posset, parcere quam persequi deliberans, civitatem obdati prius fœderis defectum austeriori nimirum pacto sibi confirmat, Hartwicum ¹⁷³¹, virum utique probatum catholicum atque nobilem, abdicato C Cudelrico ¹⁷³² ibidem inthronizat, presules etiam quosdam ac principes paternæ militiæ intra murum repertos sibi conciliat, moxque Franciæ redditis, eodem propinavit calice perfidis sibi Wirziburgensibus. Inter ***** hæc predictus Errolongus ¹⁷³³, qui presulis inibi nomen usurpaverat, spe frustratus concepta, Ruotperto sede cedens, regi deditur, et ex hoc inter suos capellanos æque fidelis estimatur.*

* C. ita: aevenit, ibique extra civitatem castra posuit. Successerat eodem anno, defuncto Emehardo episcopo, vir singularis probitatis et eximiæ prudentiæ Babenbergensis æcclesiæ canonicus Erlungus, qui a viro scolasticissimo Meginhardo, avunculo scilicet suo, ejusdem sedis dudum episcopo, diligentissime educatus et apprime liberalibus disciplinis instructus, ob famæ suæ bonum odorem de claustris Babenbergensibus in palatium assumptus, cancellarii per aliquot annos strenue rexerat officium, indeque tam cleri quam populi consensu Wirziburgensem sortitus est episcopatum. Is virtutem boni operis perseverantiam esse considerans, maluit, quandoquidem necdum erat consecratus, loco cedere quam ab imperatore, cui catenus indefessa sinceritate servierat, vel minima infidelitate notari. Quo cedente rex Ruotpertum, etc.

** Erlungum, quem D. E.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁷²⁷ in nocte e corr. C. ¹⁷²⁸ R. 1. ¹⁷²⁹ o. 1. ¹⁷³⁰ superscr. 1. ¹⁷³¹ Hartwicum — inthronizat in margine 4. ¹⁷³² o. 1. quod D. legerunt 9. 1. 110. ¹⁷³³ E. 1.

*** et tam — electum *desunt* C. D. E.

**** C. D. E. *ita*: O. n. (n. O. E.) prefecit. Gebhardus quippe, qui locum illic pastoris per annos 16 miserabiliter occupaverat, eodem anno a quodam, quem nimis intolerabiliter injuriabat, proprio milite trucidatus, duplo plangendus, decesserat. Congregato itaque undecumque exercitu, cesar progressus, marcham, *etc.*

**** et — occubuit *desunt* C. qui *pergit*: non paucos.

***** D. E. *addunt*: Sigihardus comes capitur.

***** C. *ita*: h. patrum meorum et s. augustorum, tenere, si t. r. o. d. e. jure gentium possidere cupio, parricida vero v. v. e. n. Q. si p. m. apostolicæ, quod nimirum in causa est, se s. o. i., ego — i. p. s. p. potius regni p. esse noveritis. Interea vesperascente jam die, redduntur castris phalanges regiæ. Imperator vero dum quasi de crastino certior conflictu suos instruit, nec pugnam nec pugnandi votum vel fas ibi esse a principibus audivit. Instructus e. s. f. n. conspirationem a suis adversum se factam, e castris latenter cum paucis subtrahitur; s. d. d. n. s. m. q. e. f. s. s. Nam — repetere, prout nox concessit opaca, contendit. At r. d. d. adversariis ad l. — militiæ sibi conciliat, m. F. r. e. p. e. p. sibi tunc Wirceburgensibus.

***** C. *ita*: l. h. p. Erlungus, qui presulatum inibi ab imperatore susceperat, fortunæ rotam, ut vir prudens et discretus, indignando considerans, regi Ruotpertum restituenti deditur, et ex hoc inter suos capellanos, utpote longe ante notissimus, magno et speciali honore tractatur. Post hæc ad Spiram perveniens, Gebhardum Hirsaugiensem abbatem constituit ibi episcopum, Ruothardum quoque, per annos 8 kathedra sua pulsum, nobili Mogontiæ restituit, sicque tam populum quam clerum illum apostolicæ communioni reconciliavit. Inde Burgundiam conversus, fidelium suorum nunciis revocatur, sicque Sigefridi comitis quedam fraudulenta preveniens machinamenta, quibus curiale illud colloquium, quod ab universis regni principibus super presenti negotio conductum erat impedire cum imperatore conari dicebatur, patrem suum Bingæ circa Idus Dec. repperit, ore ad os de his quæ emendatione digna videbantur, ordine quidem prepostero sed necessarie commutato, filius patrem commonuit, obædientiæ debitum, si tamen ipse idem Deo non abnuerit, persolvere reppromisit.

Audiens interim rex patrem suum apud Wigpertum, quendam illustrissimum et prudentem virum, qui partibus in ¹⁷³⁴ illis quas Sorabi inhabitant principabatur, esse repertum, usque ad Rhenum illi ducatum — hoc enim per legatos ipse supplicabat — administrari permisit; ne tamen aliquo illius inibi infestaretur molimine, mature Wirceburg digressus, non longe a Spira prescriptum flumen non sine periculo transfretavit; moxque civitate ipsa patrisque ibidem reconditis thesauris potitus (*Oct.* 31), virum sapientem et nobilem ac pro sanctæ conversationis fama morumque dignitate omnibus sanum sapientibus amabilem, Gebhardum Herisaugiensem abbatem, prefecit Sirensibus episcopum. His etiam die-

A bus venerabilis Ruothardus archiepiscopus a Thuringia, qua per annos octo tyrannicam declinaverat rabiem, presidio catholicorum principum deductus, maximo nobilis Mogontiæ tripudio kathedræ suæ restituitur, sicque tam populum quam clerum apostolicæ reconcilians æcclesiæ, ab universis non solum ut pater jam grandævus, sed etiam velut ex mortuis redivivus, omnimodis excolitur. Rebus igitur circa Rhenum compositis, Burgundiam rex Henricus convertitur (*Dec.*), sed revocatus fidelium suorum nunciis, machinamenta patris quæ Sigefridi comitis auxilio moliebatur, mira velocitate prevenit. Nam illum Mogontiam tendentem, atque colloquium curiale, quod ab universis regis principibus super presenti negotio conductum in natali Dominico expectabatur, impedire temptantem, Bingæ circa Idus Decembr. repperit, ore ad os de anathematis vinculo cæterorumque insolenter in rem publicam commissorum, ordine quidem prepostero sed necessarie commutato, filius patrem commonuit, obædientiæ debitum, si resipiscere dumtaxat dignetur, reppromisit. Senior has et hujusmodi quæ plures sententias ad audientiam optimatum et senatus consultum instanti curiæ distulit, sicque comitatus uterque, pacificus ad invicem, pariter contra sepe dictam se metropolim convertit. Inter hæc aliqua, quæ huic pacto pacique non convenirent, dum per occultos nuncios patrem conari filio fideles denotarent, visum est eisdem, ut pater separatim cum suis in castello quodam tutissimo principum conventum expectaret, presertim * cum presules Mogontinus atque Spirensis cæterique qui aderant. intra nuper reconciliatas suas æcclesias communicationem illi prestare se non posse, publice reclamarent. His ita dispositis, custodibus quoque, qui ne novi quicquam ab ipso vel ad ipsum procederet ¹⁷³⁵, adhibitis, rex Mogontiam publico conventui principum occurrit; sed vulgaris inde stulticia, patrem a filio dolo captum et custodiæ mancipatum, circumquaque diffamavit. **

* presertim — reclamarent. *desunt* C.

** C. E. *addunt*: Pridie — esset parte. *quæ infra.*

Hoc * anno Balduvinus rex Ascalonem a mari copiosissima classium multitudine, a terra vero non parvo cingens exercitu, tributariam sibi fieri longa obsidione coegit. Post aliquot vero ¹⁷³⁶ menses 50000 Sarracenorum improvise se invadentium virtus divina ante ipsum quatuor tantummodo milium manibus stravit, quodam scilicet ammiratæ, qui secundus a rege Babylonæ videbatur, capto, altero inter cæteram multitudinem occiso. Christi clementia peregrinis suis apud Antiochiam, Syriam, Palestinam totamque per Asyam prosperante, eorumque servitute barbaricas circumquaque spurcias eliminante, invidus et occultus eatenus æcclesiæ persecutor Alexius diu tectam suæ perfidiæ toxicatam ra-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁷³⁴ superscr. 1. ¹⁷³⁵ vocabulum quoddam (precaverent?) omisit Ekk. ¹⁷³⁶ deest H.

biem evaginat, Thurcis, quibus jam nulla vel rara in oriente regnandi spes remanserat, se tutissime conciliat, et o turpissimum facinus! Niceam, quam olim fidei nostræ turrin dudumque multo Christianorum sanguine comparatam ¹⁷³⁷ prescripsimus, Solomani tyranni filiis reddidit, custodias ¹⁷³⁸ ad prohibendum transitum peregrinis terra marique constituit, Babylonicum regem contra nostros frequentibus nunciis animavit. Cujus ¹⁷³⁹ classes contra Anthiocenos directas ipsi bello ceperunt, et in confusionem Alexii nasis atque pollicibus omnium abscisis, unam de scafis inde onerantes, hujusmodi pulmentum eidem regi, multorum milium homicidæ, transmiserunt. Boimunt quoque, jam trienni captivitate per divinam solutus providentiam, Italiam navigio venit, ibique classes fabricari constituens, ipse usque ad Hispaniæ regna peragrare cunctamque quam posset militiam quocumque pacto contra tyrannum prescriptum cepit congregare.

* Hoc anno — congregare. *desunt C. et hoc loco D. E.*

Fridericus dux obiit, vir prudentia, moribus et nobilitate satis clarus, sed clarissimo et singularis ac inclitæ famæ Adelheidæ ¹⁷⁴⁰, filiæ scilicet imperatoris, matrimonio et ex eadem miræ indolis prole decoratus. *

* F. d. vir — decoratus obiit. C. D. E. — C. addit: Cujus ducatum Fridericus, filius ejus major natus, adhuc puer suscipiens, magno sibique condigno est apud avunculum suum regem honore et amore semper habitus. EXPLICIT LIBER SECUNDUS.

Pridie ante vigiliam nativitatæ Christi visus est ob occidente tantus inter sidera ignis flammare, ut solis jubar crederetur, si in orientis esset parte.

A. ¹⁷⁴¹ D. MCVI.

Mediante ¹⁷⁴² Heinrico juniore, tantus apud Mogontiam factus est in natali Dominico totius regni Teutonici conventus, quantus per multa annorum curricula nusquam est visus. Referunt enim qui aderant, 52 ibi tunc optimates vel eo amplius affuisse, adeo ut solus dux Saxonie, Magnus nomine, quem jam gravior ætas impediabat, notaretur defuisse. Ibi supervenientes apostolicæ sedis legati, episcopus scilicet Albanus cum Constantiensi, sententiam anathematis in Heinricum seniore dictum imperatorem a tot sibi succedentibus apostolicis sepius sepiusque promulgatam scriptis simul et dictis testificantes, universam multitudinem, immo totam toto orbe diffusam æcclesiam ab ejus communione,

A Christi et beati Petri auctoritate, multis jam annis sequestratum ¹⁷⁴³ confirmabant. Qua de causa dum ipse se de castello quo manebat Mogontiam exhibere temptaret, principes propter cavendum tumultum vulgi, suæ potius quam filii parti favere solentis, ipsi Ingilenheim occurrerunt (*an. 1105 Decemb. 31*); tandemque generali illum circumvenientes consilio, usque ad reatus confessionem satisfactionisque professionem perducunt. Cui cum legati communionem seu pœnitentiæ modum absque generalis synodi et apostolicæ discussionis censura reddere ad presens non possent, ipse partis utriusque consiliis annuens, regalia vel imperialia insignia, crucem scilicet et lanceam, sceptrum, globum atque coronam filii potestati tradidit (*an. 1106, Jan.*), prospera illi imprecans, illum primatibus multo fletu commendans, et extunc juxta summi sacerdotis totiusque æcclesiæ decreta suæ consulturum animæ promisit. Hoc ordine Henricus, illius nominis quintus, primum a patre deinde ab universis Germaniæ principibus in regem jam secundo electus, ab apostolicis quoque legatis per manus impositionem catholice confirmatus, acceptis tam ab episcopis quam laicis juxta morem patriæ sacramentis, regnare cepit, 88° loco ab Augusto, 50° patris sui anno, ab Urbe condita 857° ¹⁷⁴⁴ anno, ab origine mundi 5058° ¹⁷⁴⁵, Dominicæ vero incarnationis, ut dictum est, 1106° anno.

Relatis igitur coram rege cunctisque totius Germaniæ optimatibus et presulibus omnique clero simul et populo legationibus Romanæ sedis, super ecclesiarum regni istius commaculatione diversa et inveterata, econtra emendatione ab universis unanimiter promissa, placuit tam regi quam primoribus, ad sanctam matrem Romanam æcclesiam tantos actales a partibus istis legatos transmitti, qui et de objectis rite rationem reddere et de incertis sagaciter investigare ac per omnia utilitatibus æcclesiasticis sapienter consulere sint idonei. Separantur in hoc opus viri spiritu sapientiæ pleni, dignitatibus, natalibus et elegantia seu divitiis precipui, nullaque secundum Deum sive seculum veneratione indigni, a Lothoringia Bruno Trevirensis, a Saxonia Henricus Magdaburgensis, a Francia Otto Babenbergensis, a Bajoaria Eberhardus Eihstatensis, ab Alemannia Gebhardus Constantiensis, a Burgundia Curiensis, nonnulli etiam nobiles de latere regis laicæ professionis; idque inter cætera suscipiunt in mandatis, ut, si fieri possit, domni apostolici presentiam Cisalpinis partibus impetrent exhiberi ¹⁷⁴⁶.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁷³⁷ redemptam D. H. ¹⁷³⁸ Babylonicum — animavit, custodias — constituit D. H. ¹⁷³⁹ cujus etiam classes numerosas navium rostratarum contra D. H. ¹⁷⁴⁰ Agnetæ C. e corr. ¹⁷⁴¹ add. : 50. 23. 2. ¹⁷⁴² Reliqua ex 1. Ita etiam in 4—11. exstant. Quæ C. D. E. habent mox sequuntur. ¹⁷⁴³ ita 1. ¹⁷⁴⁴ lege 1857. ¹⁷⁴⁵ ita 5. 10. LVIII 4. numeri in 1. partim abscisi sunt; VIII tamen legi videtur. V. CCC. V. 1^b. 6. 9^c. 11. Ex Ekkehardi computatione (v. a. 1039.) a. 5067. scribendus erat. ¹⁷⁴⁶ manu sæculi XV. in fine codicis 1. habetur: Anno domini M^oCCCC^o LVII° laodiflaus rex obiit bohemiæ.

PARS ALTERA.

ANNI 1106—1125.

Aureis ¹⁷⁴⁷ tuis, o rex in æternum victure, temporibus ego tantillus homuncio Ekkihardus ¹⁷⁴⁸ post annosque miserias redditus, ac post deflorata diversorum chronographorum opuscula, ab ipso temporum exordio temporum decursus ferentem carinam per multimodas Charibdis ¹⁷⁴⁹ atque Scillæ comminationes tandem gloriosi tui imperii jam portui delatam speculando, ultra omnem humanæ estimationis modum letificatus, non inconvenienter, ut arbitror, stilo libertatis premium, quod oppido jam lassus exoptat, denego; immo ipsum tuis amodo preconis pro viribus ac ultra vires inserviturum, quamdiu his regitur artibus, devotissime subjugo. Quidni? Te quippe multis jam in tristitia sedentis, domine gentium, ploratibus a patre spirituum tandem et vix impetratum caput, non immerito quodque catholicum et orthodoxum ejusdem æcclesiæ membrum quocumque prevalet favore prosequitur,

A tibi Romanus a pulvere jam expergiscens orbis a mari usque ad mare, immo totus a solis ortu usque ad occasum mundus, inenarrabili tripudio congratulatur. In te suscitatum David germen justum universa sanum sapientia corda speculantur; sed precipue Deo servientium personæ undique prorumpentes e latibulis, lumen te sibimet in tenebris exortum, divina quedam de te presagia conferentes, tempus jam venisse miserandi sui testantur, de tua indole quid justum audire vel sanctum, sanctæ quevis animæ sui erga Christum regem servitii fructum esse confidenter arbitrantur. Beata erit, et ultra ipsas avitæ maternæque stirpis magnificentias gloriosior producet ætas tua, si mansionem in augustissimo tuo pectore fecerit Spiritus, quem die noctuque universa Deo placentium tibi exoptant et imprecantur vota.

EXPLICIT ¹⁷⁵⁰ PROLOGUS.

Codd. D. E. 4—11.

[INCIPIT ¹⁷⁵¹ LIBER QUINTUS].

Cod. C.

INCIPIT LIBER TERCIVS.

Anno dominicæ incarnationis 1106.

An. 1105, Dec. 25.) Mediante ¹⁷⁵² Heinrico juniore tantus apud Mogontiam factus est in natali Dominico totius regni Teutonici ¹⁷⁵³ conventus, quantus per multa annorum curricula nusquam est visus. Referunt enim qui aderant, 52 optimates ibi tunc vel eo amplius affuisse ¹⁷⁵⁴, adeo ut solus dux Saxonie, Magnus nomine, quem jam gravior ætas impediabat, notaretur defuisse. Ibi supervenientes apostolicæ sedis legati, episcopus scilicet Albanus cum Constantiensi, sententiam anathematis in Heinricum seniore dictum imperatorem a tot sibi succedentibus apostolicis sepius sepiusque promulgatam scriptis simul et dictis testificantes; universam multitudinem, immo totam toto orbe diffusam æcclesiam ab ejus communionem, Christi et beati Petri auctoritate, multis jam annis sequestratam confirmabant. Qua de causa dum ipse se Mogontiam de castello quo manebat exhibere temptaret, principes propter cavendum tumultum vulgi, suæ potius quam filii parti favere solentis, ipsi Ingilenheim ¹⁷⁵⁵ occurrunt; tandemque generali illum circumvenientes consilio, usque ad reatus confessionem satisfactionisque professionem perducunt. Cui cum legati communionem seu penitentiam modum absque generalis synodi et apostolicæ discussionis censura reddere ad presens

Mediante Heinrico juniore tantus apud Mogontiam factus est in natali Dominico totius regni Teutonici conventus, quantus per multa annorum curricula nusquam est visus. Referunt enim qui aderant, 52 optimates ibi tunc vel eo amplius affuisse, adeo ut solus dux Saxonie, Magnus nomine, quem jam gravior ætas impediabat, notaretur defuisse. Ibi supervenientes apostolicæ sedis legati, episcopus scilicet Albanus cum Constantiensi, sententiam apostolici pastoris, quæ domnum imperatorem de multis transgressionibus incusabat, scriptis simul et dictis in medium proferebant. Qua de causa dum ipse se Mogontiam de castello quo manebat exhibere temptaret, principes propter cavendum tumultum vulgi, suæ potius parti quam filii favere solentis, ipsi Ingilenheim occurrunt, tandemque generali illum circumvenientes consilio, usque ad satisfactionis professionem perducunt. Cui cum legati absolutionem seu penitentiam modum absque generalis synodi discussionem et apostolicæ sedis censura se reddere non posse perhiberent, ipse partis utriusque consiliis annuens, regalia vel imperialia insignia, crucem scilicet et lanceam, sceptrum, globum atque coronam, filii potestati tradidit, prospera illi imprecans, illum primatibus multo fletu commendans, et extunc

VARIE LECTIONES.

¹⁷⁴⁷ Hæc præfatio ex D. E. ¹⁷⁴⁸ E. codd. E1. 2. ¹⁷⁴⁹ caribis D1. ¹⁷⁵⁰ E. p. desunt D1. ¹⁷⁵¹ ita E1. ¹⁷⁵² Codd. 4—11. usque impetrant exhiberi cum 1. supra edito conveniunt. ¹⁷⁵³ theutonici D1. 10. 11. theutonici 9^c et ita sapius ¹⁷⁵⁴ fuisse D1. ¹⁷⁵⁵ ingileheim E2.

non possent, ipse partis utriusque consiliis an-
nuens, regalia vel imperialia insignia, crucem sci-
licet et lanceam, sceptrum, globum atque coronam,
filii potestati tradidit, prospera illi imprecans, illum

A juxta summi sacerdotis totiusque æcclesiæ decreta
sue consulturum animæ promisit.

Hoc ordine Henricus illius nominis quintus, pri-
mum a patre, deinde ab ¹⁷⁵⁶ universis Germaniæ
principibus in regem jam secundo electus (*Jan.*), ab
apostolicis quoque legatis per manus impositionem
catholice confirmatus, acceptis tam ab episcopis
quam laicis juxta morem patriæ sacramentis, re-
gnare cepit 82° loco ab Augusto, 50° regni patris sui
anno, ab Urbe condita 1858° anno, ab origine mundi
5058°, Dominicæ vero incarnationis, ut dictum est,
1106° anno.

primatibus multo fletu commendans, et ex-
tunc juxta summi sacerdotis totiusque æcclesiæ decreta
sue consulturum animæ promisit.

Hoc ordine Henricus illius nominis quintus, pri-
mum a patre, deinde ab universis Germaniæ prin-
cipibus in regem jam secundo electus (*Jan.*), ab apo-
stolicis quoque legatis per manus impositionem ca-
tholice confirmatus, acceptis tam ab episcopis quam
laicis juxta morem patriæ sacramentis, regnare ce-
pit 88° loco ab Augusto, 50° regni patris sui anno,
ab Urbe condita 1857°, ab origine mundi 5053°
Dominicæ vero incarnationis, ut dictum est, 1106°
anno.

Relatis igitur coram rege cunctisque totius Ger-
maniæ optimatibus et presulibus omnique clero si-
mul et populo legationibus Romanæ sedis super æc-
clesiarum regni istius commaculatione diversa et
inveterata, et econtra emendatione ab universis una-
nimiter promissa, placuit tam regi quam primori-
bus, ad sanctam matrem Romanam æcclesiam tan-
tos ac tales a partibus istis legatos transmitti,
qui et de objectis rite rationem reddere et de incer-
tis sagaciter investigare ac per omnia utilitatibus æc-
clesiasticis sapienter consulere sint idonei. Separan-
tur in hoc opus viri spiritu sapientiæ pleni, dignita-
tibus, natalibus et elegantia seu divitiis preclari
nullaque secundum Deum sive seculum veneratione
indigni, a Lotharingia ¹⁷⁵⁷ Bruno Trevirensis ¹⁷⁵⁸,
a Saxonia Henricus Magdeburgensis ¹⁷⁵⁹ archiepi-
scopi, ab orientali Francia Otto Babenbergensis, a
Bajoaria Eberhardus Eistatensis, uterque designatus
pontifex, ab Alemannia Gebhardus Constantiensis,
aliique nonnulli presules, plerique etiam nobiles de
latere regis laicæ professionis; idque precipuum in-
ter cætera suscipiunt mandati, ut, si fieri possit, per
illos impetrata domni apostolici Cisalpinis partibus
exhibeatur presentia.

B Relatis igitur coram rege cunctisque totius Ger-
maniæ optimatibus et presulibus omnique clero si-
mul et populo legationibus Romanæ sedis super æc-
clesiarum regni istius commaculatione diversa et
inveterata et econtra emendatione ab universis una-
nimiter promissa, placuit tam regi quam primori-
bus, ad sanctam matrem Romanam æcclesiam tan-
tos ac tales a partibus istis legatos transmitti, qui
et de objectis rite rationem reddere et de incertis
sagaciter investigare ac per omnia utilitatibus æc-
clesiasticis sapienter consulere sint idonei. Separan-
tur in hoc opus viri spiritu sapientiæ pleni, digni-
tibus, natalibus et elegantia seu divitiis preclari,
nullaque secundum Deum sive seculum veneratione
indigni, a Lotharingia Bruno Trevirensis, a Saxonia
Henricus Magdeburgensis archiepiscopi, ab orien-
tali Francia Otto Babenbergensis a Bajoaria Eber-
hardus Eistatensis, uterque designatus pontifex, ab
Alemannia Gebhardus Constantiensis, aliique non-
nulli presules, plerique etiam nobiles de latere regis
laicæ professionis; idque precipuum inter cætera
suscipiunt mandata, ut, si fieri posset, per illos im-
petrata domni apostolici Cisalpinis partibus exhi-
beatur presentia.

Sic nimirum, sic per tot jam annos obnubilata
lux oriri cœpit nostris in partibus ¹⁷⁶⁰ orthodoxa;
depublicatur et ventilatur, dijudicatur ¹⁷⁶¹ et convin-
citur, foetet et respuitur, condempnatur et anathe-
matizatur heresis Wigbertina vel Henriciana ¹⁷⁶²,
abdicatis sive fugatis hereticis ¹⁷⁶³, Catholici kathe-
dris pontificalibus destinantur, e quibus etiam ali-
qui inter ipsa festa consecrantur. Denique in tan-
tum divinæ legis subito zelus efferbuit, ut etiam
ipsa cadavera pseudoepiscoporum ab æcclesiis eli-
minarentur, quotquot autem ab ipsis erant ordinati,
usque ad generalem audientiam ab officiis
suspendentur. Jam enim exaltatis sibi divinitus æcclesia Romana cornibus,
ad incutiendum
timorem cunctis ¹⁷⁶⁴ usquequaque scismatum membris, etiam capitis ipsius ossa,
Wigberti ¹⁷⁶⁵
scilicet dicti papæ, de sepulchro suo, quod per sex ¹⁷⁶⁶ jam annos in æcclesia Ravennensi pos-

Sic nimirum, sic per viscera misericordiæ Dei
nostri, tanto nobis oriente lucifero, per tot jam
annos nubilata lux splendescere cœpit æcclesiastica,
et, ut breviter plurima concludam, capessente rem
publicam ac Romanam defensante kathedram Hein-
rico, speciali totius orbis flori, universa circumqua-
que eliminantur ad purum scismatum scandala, scis-
saque Christi resarcitur tunica, electis bonis in æc-
clesiæ vasa mali projiciuntur pisces de Petri sagena.

VARIAE LECTIONES.

¹⁷⁵⁶ ab universis ger. desunt E2. (in E1. linea plus quam dimidia erasa, facile negligi potuerunt.)
¹⁷⁵⁷ lutharingia E2. ¹⁷⁵⁸ trevirensis corr. treverensis E2. ¹⁷⁵⁹ magadeb. E1. ¹⁷⁶⁰ i. p. n. 7. 9c.
¹⁷⁶¹ dejudicatur 10. 11. ¹⁷⁶² henriciana 4. ¹⁷⁶³ heresis 5. 6. 10. heresibus 11. e. corr. 7. ¹⁷⁶⁴ deest 4.
¹⁷⁶⁵ wigberti 4. wigberti 7. sapius. ¹⁷⁶⁶ V. 10. 11.

scelerat, projici fecerat, universaque ¹⁷⁶⁷ ejus instituta, ut vere non ¹⁷⁶⁸ apostolici sacerdotis, sed ut ¹⁷⁶⁹ apostatici invasoris, annullari decreverat

Inter hæc Werinherus ¹⁷⁷⁰, quidam ex ordine ministerialium regis, qui marchæ ¹⁷⁷¹ quæ in partibus [est ¹⁷⁷²] Aquinæ preerat, quasi heresim eandem resuscitaturus, collectis undecumque per Italiam copiis, corruptis quoque multa pecunia Romanis ¹⁷⁷³ nonnullis, dum domnus apostolicus Beneventanis immoratur finibus, quendam pseudoabbatem de Farfara, proh nefas! kathedræ sancti Petri imposuit, et ipsum papam cæsaris sub vocabulo Silvestri appellari voluit. Qui tamen post paululum turpiter, ut merebatur, a ¹⁷⁷⁴ Catholicis eliminatus ¹⁷⁷⁵, vesaniæ suæ premium male conquisiti pejusque dispersi aeris ¹⁷⁷⁶ retulit dampnum, preter fidei, quod miser cæco non doluit corde, dispendium.

Porro proceres ¹⁷⁷⁷ jam dicti dum e suis singuli A partibus in valle ¹⁷⁷⁸ Tridentina convenientes, apud ejusdem nominis civitatem, id est ¹⁷⁷⁹ Tridentum, pernoctarent (*Febr.*), quidam Adelbertus adolescens, partium tamen ¹⁷⁸⁰ illarum quodam insignis comitatu, summo mane super ipsos, utpote inermes et peregrinos, cum ¹⁷⁸¹ civibus armatis ¹⁷⁸² irruit, spoliat, capit, custodiæ tradit ¹⁷⁸³, idque sibi per legationes domini sui, Heinrici ¹⁷⁸⁴ [scilicet ¹⁷⁸⁵] eximperatoris ¹⁷⁸⁶, demandatum comprobat. Artibus quippe solitis idem Henricus usus clam ¹⁷⁸⁷ [clanculis jam et q. e. ac n. E.] querelosis epistolis et ¹⁷⁸⁸ nunciis quascumque poterat ¹⁷⁸⁹ regni civitates et provincias impleverat, quibus se vin a principibus passum, immo ab unico filio depulsum imperio deplorabat, regnum ¹⁷⁹⁰ in suis miseriis confusum ¹⁷⁹¹, cunctis usquequaque patribus ¹⁷⁹² ejusdem fortunæ ¹⁷⁹³ timendum fore premebat exemplum. Qua de causa nullus jam per Italiam liber transitus eisdem patuit ¹⁷⁹⁴ legatis. Gebehardus ¹⁷⁹⁵ tantum ¹⁷⁹⁶ Constantiensis episcopus cum suis per occultiores Alpium seritas ingressus, Mahthildis ¹⁷⁹⁷ comitissæ, alterius ¹⁷⁹⁸ nimirum Deboræ (305), presidiis, apostolicis presentatur vestigiis. Reliqui, ut diximus, magnates, ut nimirum a stultissimo captivatore deprehensi, tractantur indigne, preter Ottonem Babenbergensem episcopum, cui idem Adelbertus, eo quod suus esset miles, parcere cogebatur ¹⁷⁹⁹. Quo etiam mediante, Bruno Treverensis episcopus et Wigbertus ¹⁸⁰⁰ comes eo pacto dimittuntur, quatinus eximperatorem ¹⁸⁰¹ cum illo pacem facturi conveniant, et quid ¹⁸⁰² de reliquis ipse precipiat relaturi redeant. At Jesus, qui semper prope est ¹⁸⁰³ se invocantibus et his juxta ¹⁸⁰⁴ qui tribulato sunt corde, repente super eosdem sibi rebelles Welfonem ¹⁸⁰⁵ ducem Noricum quasi gladium de vagina

Porro proceres jam dicti dum e suis singuli partibus in valle Tridentina convenientes apud ejusdem nominis civitatem, id est Tridentum, pernoctarent (*Febr.*), quidam Adelbertus adolescens, partium tamen illarum quodam insignis comitatu, summo mane super ipsos, utpote inermes et peregrinos, cum civibus armatis irruit, spoliat, capit, custodiæ tradit, idque sibi per legationes domini sui imperatoris demandatum comprobat. At Jesus, qui semper prope est se invocantibus et his juxta qui tribulato sunt corde, repente super eosdem stultissimos tantorum magnatum captivatores Welfonem ducem Noricum quasi gladium limatum de vagina sua eduxit; qui tertia superveniens die manu valida, clusas obstructas effregit, Gebehardum, virum per omnia laudabilem, constitutum a rege nostro Henrico Tridentinæ æcclesiæ presulem, quem nunquam se suscepturos cives illi conspiraverant, recipi coegit, ipsum quoque Adelbertum suique sceleris complices adeo perterruit, ut eductos quos clauserant principes ipsumque castellum novo episcopo redderent, ipsi insuper nudipedes ab his quos affixerant veniam postularent. Tunc etiam a prima ebdomada quadragesimæ, qua et mediante hæc passi sumus, cometem immensi fulgoris per duas septimanas conspeximus. Revertentes quoque, tam pauperes quam divites, non sine proprio singuli dampno, regem nostrum Henricum quiddam infortunii perpassum a rebellantibus sibi nonnullis per Alsaciam seditiosis, fama sinistra percepimus; in Lotharingia quoque Henricum ducem et episcopum Leodiensem Otbertum ¹⁸⁰⁶ contra regem se armare, Coloniæque, Juliacum atque Bunnam, quæ et Verona, cæteraque cis ac citra Rhenum oppida ad resistendum se preparare.

VARIÆ LECTIONES.

¹⁷⁶⁷ f. ejusque 7. ¹⁷⁶⁸ jam non 5. ¹⁷⁶⁹ deest 10. 11. ¹⁷⁷⁰ werenherus 6. 9c. wernherus 4. 5. 7. 10. 11. ¹⁷⁷¹ marchie 9c. ¹⁷⁷² ita E, deest rell. ¹⁷⁷³ n. r. E. ¹⁷⁷⁴ deest 10. 11. ¹⁷⁷⁵ elimanatus 10. ¹⁷⁷⁶ eritis 4. ¹⁷⁷⁷ jam p. d. 4. ¹⁷⁷⁸ trid. in v. 4. ¹⁷⁷⁹ id est i. tridentium 4. ¹⁷⁸⁰ in 10. erasum est, deest 11. ¹⁷⁸¹ et 6. 9c. ¹⁷⁸² i. a. 4. ¹⁷⁸³ tradidit 7. ¹⁷⁸⁴ II. codd. sapius, N. nonnunquam 6. ¹⁷⁸⁵ ita E. ¹⁷⁸⁶ imperatoris 4. ex erasum E2. ¹⁷⁸⁷ nam 6. 7. 9c. ¹⁷⁸⁸ deest 10. 11. ¹⁷⁸⁹ deest 7. 9c. ¹⁷⁹⁰ in suis r. 4. ¹⁷⁹¹ et fusum 6. effusum 7c. ¹⁷⁹² partibus 6. ¹⁷⁹³ deest 4. ¹⁷⁹⁴ l. p. 7. ¹⁷⁹⁵ gobehardus 9c. ¹⁷⁹⁶ tamen 4. ¹⁷⁹⁷ mathildis D1. 4. mathilde E. machthildis 5. meh-tildis 6. mechtildis 7. methildis 9c. ¹⁷⁹⁸ alteri E1. 2. ¹⁷⁹⁹ videbatur 7. ¹⁸⁰⁰ wibertus D1. wiepertus 4. 7. wigpertus 9c. ¹⁸⁰¹ eximperatorem *deleta syllaba* ex 4. imperatorem E2. et imperatorem 10. 11. ¹⁸⁰² quod 6. 7. 9c. ¹⁸⁰³ se omnibus i. 6. 7. 9c. 10. 11. omnibus i. 5. ¹⁸⁰⁴ deest 4. ¹⁸⁰⁵ welfonem 4—11. ¹⁸⁰⁶ O. cod.

NOTÆ.

(305) Cf. Vita S. Hugonis Gratianopol. Acta SS. April. I, p. 59: *Sed et comitissa Mathildis, habitus quidem feminei sed animi per cuncta virilis, quæ rerum humanarum tumultus atque pericula instar prophetissæ Deboræ prudenter sedare et fortiter noverat tolerare.*

sua eduxit; qui tertia superveniens die ¹⁸⁰⁷ manu valida, clusas ¹⁸⁰⁸ obstructas effregit. Gebhardum, virum probatum, Tridentinæ æcclesiæ constitutum a rege catholico novum episcopum, quem nunquam se suscepturos cives ipsi conspiraverant, recipi coegit, ipsum quoque Adelbertum suique sceleris complices adeo perterritus, ut eductos quos clausuram principes ipsumque castellum novo episcopo redderent, ipsi insuper nudipedes ab his quos afflixerant veniam postularent. Tunc etiam a prima ebdomada quadragesimæ, qua et mediante hæc passi sumus, cometam immensi fulgoris ¹⁸⁰⁹ usque ad passionem Domini conspeximus (*Febr.; Mart.*). Revertentes ¹⁸¹⁰ quoque, tam pauperes quam divites, non sine proprio singuli dampno, regem nostrum Heinricum quiddam infortunii ¹⁸¹¹ perpeccatum a rebellantibus sibi nonnullis per Alsatiam seditiosis ¹⁸¹², fama sinistra ¹⁸¹³ perceperimus, patrem vero regis non modica sibi auxilia contra filium attraxisse, hoc est episcopum Leodiensem, Heinricum ducem Lothariensium ¹⁸¹⁴, Coloniæ, Juliacum, Bunnam, quæ et Verona, cæteraque partis illius oppida; hæcque nonnihil titubationis religioni minabantur catholicæ.

Cæterum ¹⁸¹⁵ rex Heinricus divina roboratus confidentia, nec minus magnanimitate animatus innata, dum quasi partes inimicas humiliaturus, Leodium, paschalem inibi curiam habiturus ¹⁸¹⁶, convertitur ¹⁸¹⁷, post festum palmarum Colonie cedentibus hostibus satis jocunde celebratum ¹⁸¹⁸ (*Mart. 18*), moto comitatu, rursus fortunæ sinistrorsum sibi rotam volvere sentit, dum nimirum ¹⁸¹⁹ [res ¹⁸²⁰] inconsultius ¹⁸²¹ agitur. Nam cognita patris machinatione, qui utique se, ut vir bellator ab adolescentia sua ¹⁸²², satis argumentose per conductas ad civitatem, qua curiam indictam prescripsimus, copias resistere parabat, ipse juvenili nichilominus animositate succensus, illo, parva licet manu cinctus, ut cœperat ire, contendit. Qua de re premissis 500 viris, qui pontem super Masam ¹⁸²³ fluvium loco qui Wegesaz ¹⁸²⁴ (504) dicitur constructum observarent — nam omnes ejusdem fluminis transitus jam hostes interruperant —, dum rex in palatio Aquisgrani cœnam Domini celebrat (*Mart. 22*), dux ¹⁸²⁵ Heinricus cum exercitu cæsariano regios ad pontem invadit milites, naviterque resistentes arte quadam equitandi, qua gens illa plus cæteris ¹⁸²⁶ utitur, in latiora ¹⁸²⁷ deductos, multitudinem legionum cingit, opprimit, sterilit ¹⁸²⁸ atque capit; nonnullos etiam cedentes fluvius voravit. Videres fortissimos Machabeos in bello ¹⁸²⁹ catholicæ pacis, post stragem plurimam apostaticæ genti illatam, fide magna et læticia suas animas Christo pro se passo commendantes ac hujusmodi pro transitu priorum delictorum veniam in eadem indulgentiæ die se consecutos invicem consolantes. His fortunæ fallaciis, immo summi dispositione judicis, mens hereticorum tumescere, nec tamen orthodoxorum ¹⁸³⁰ spes decrescere cœpit. Rex enim inter ipsa paschalia festa (*Mart. 25*), quæ tunc pro eventu rei ¹⁸³¹ Bunnæ ¹⁸³² celebrabat ¹⁸³³, Heinricum ducem, judicio optimatum reum

Cæterum rex Heinricus divina roboratus confidentia, dum quasi partes inimicas humiliaturus Leodium, habiturus inibi paschalem curiam, convertitur, post festum palmarum Colonie cedentibus hostibus satis jocunde celebratum (*Mart. 18*), moto comitatu, rursus fortunæ rotam sinistrorsum sibi volvi perentit, dum nimirum inconsultius res agitur, dum ipse juvenili succensus animositate, parva licet manu, curiam conductam hostibus invitatis adire conatur. Premissis itaque trecentis viris, qui pontem super Mosam fluvium loco qui dicitur Wegesaz constructum observarent — nam omnes ejusdem fluminis transitus hostes interruperant —, dum rex in palatio Aquisgrani cœnam Domini celebrat (*Mart. 22*), dux Heinricus cum exercitu regios ad pontem invadit milites, naviterque resistentes arte quadam equitandi, qua gens illa plus cæteris utitur, in latiora deductos ampliori multitudine cingit, opprimit, sternit atque capit; nonnullos etiam cadentes fluvius voravit. Videres fortissimos Machabeos in bello catholicæ pacis, post stragem plurimam apostaticæ genti illatam, fide magna et læticia suas animas Christo pro se passo commendantes, ac hujusmodi pro transitu priorum delictorum veniam in eadem indulgentiæ die se consecutos invicem consolantes. His fortunæ fallaciis, immo summi dispositione judicis, mens scismaticorum tumescere, nec tamen orthodoxorum spes decrescere cepit. Rex enim inter ipsa paschalia festa (*Mart. 25*), quæ tunc pro eventu rei Bunnæ celebrabat, Heinricum ducem, judicio optimatum reum majestatis et hostem rei publicæ, ducatu privat, ac generalem expeditionem contra Lotharingiam, accepto a principibus sacramento, per totum regnum indicit et preparat.

VARIE LECTIONES.

¹⁸⁰⁷ de 9c. ¹⁸⁰⁸ clusas 10. 11. ¹⁸⁰⁹ bis scriptum E1. 2. immenso fulgore 5. ¹⁸¹⁰ convertentes 9c. conneuentes corr. connitientes 7. ¹⁸¹¹ fortunii 10. ¹⁸¹² seditiosis 4. 5. 7. 10. 11. ¹⁸¹³ famam sinistram 7. ¹⁸¹⁴ lotharingiensem 7. lothoriensem 9c. ¹⁸¹⁵ Sed 4. ¹⁸¹⁶ habitaturus 4. 10. ¹⁸¹⁷ convertimur E2. ¹⁸¹⁸ celebraturum 4. 5. 6. 7. 9c. 10. ¹⁸¹⁹ deest 6. 7. 9c. ¹⁸²⁰ ita E. (et C.) ¹⁸²¹ inconsultus 6. 9c. ¹⁸²² deest 6. 7. 9c. 10. 11. ¹⁸²³ misam 9c. ¹⁸²⁴ uegeczaz 6. 7. 9c. wegesaza 4. ¹⁸²⁵ dux H. 4. 6. 9c. 10. 11. ¹⁸²⁶ c. p. 4. ¹⁸²⁷ altiora 10. 11. ¹⁸²⁸ st. o. 6. 7. 9c. ¹⁸²⁹ bellico E2. ¹⁸³⁰ orthodoxorum D1. ¹⁸³¹ autem 10. 11. ¹⁸³² regi 4. 10. ¹⁸³³ bunno 10. 11. ¹⁸³⁴ celebrat 9c.

NOTÆ.

(504) Viset sive Weset.

majestatis et hostem rei ¹⁸³⁵ publicæ, ducatu privat, ac generalem expeditionem contra Lotharingiam, accepto a principibus sacramento, per totum regnum indicit et preparat. Quo dehinc superioribus se partibus ¹⁸³⁶ conferente, pater se Coloniensibus reddit, et ¹⁸³⁷ episcopo pulso ¹⁸³⁸, civitatem ipsam vallis et propugnaculis omnique repugnandi ¹⁸³⁹ genere permagnifice munivit; ipseque cum fidelissimis suis Leodio se contulit [m. ; deinde Leodium se c. E.].

Igitur mense Junio (305) jam fere mediante, rex A Heinricus cum exercitu ¹⁸⁴⁰ copioso, id est 20 milibus, Coloniæ Agrippinam obsedit; sed cum esset, ut dictum est, multum per omnem modum munita ¹⁸⁴¹, 3 aut 4 inibi ¹⁸⁴² ebdomadas casso pene labore consumpsit, excepto quod, ut fieri solet, juvenus, utpote moræ ¹⁸⁴³ impatiens, nonnunquam pro muris concurrens, ludo crudeli fugat alterutrum ¹⁸⁴⁴ vel sternit. Ibi etiam Dietericus ¹⁸⁴⁵ comes, regi fidelissimus, infirmitate pressus, communi fine migravit, vir utique nobilissima Saxonum stirpe progenitus, et tam omnigenæ religioni quam catholicæ defensionis non mediocriter deditus, litteris etiam aliquantum instructus.

Interea regi Heinrico patris legati de Leodio missi presentantur, litteras tam sibi quam principibus regni deferentes, quarum exemplar hic inseri ¹⁸⁴⁶ non absurdum duximus, ob comprobendam ¹⁸⁴⁷ scilicet ejusdem viri multimodam tergiversationem, qua se toto vitæ suæ tempore cunctis sibi resistentibus ficta subjectione eatenus fecisset superiorem :

Heinricus, Dei gratia Romanorum imperator augustus, episcopis, ducibus, marchionibus, comitibus, cæterisque regni principibus gratiam et dilectionem, dignantibus eam recipere. Conquerimur Deo omnipotenti, et dominæ sanctæ Mariæ, et beato Petro principi apostolorum patrono nostro, et vobis principibus omnibus, quod injuste et inhumane et crudeliter, confisi in illa fide de ¹⁸⁴⁸ qua dubitare non debueramus, tractati sumus, et tam honore regni quam prediis et omnibus quæ habebamus contra divinum et humanum jus ad infamiam et improprium regni ita exspoliati sumus, ut nichil ¹⁸⁴⁹ penitus præter solam vitam nobis relicta sit. Ubi cum ferme omnes essetis, magna pars vestri visa est dolere et tristari; sed proh dolor! nichil nobis vestra contulit tristitia, quin de nobis sibi satisfaceret voluntas inimicorum nostrorum odiosa. Et quia, cum consilio et rogatu filii nostri fide et securitate vitæ et honoris nostri ¹⁸⁵⁰ ab eo primum acceptæ, fiducialiter et desideranter Mogontiam in presentiam legati Romani et principum tenderemus, ut eorum dispositione ageremus tam de statu ecclesiæ et honore regni, quam de salute animæ nostræ, ipse non est veritus in hac voluntate et obedientia nos contra datam fidem capere et usque ad articulum mortis ferme ducere ¹⁸⁵¹: non ausi sumus ita nos illi credere, ut injuriis et contumeliis nos pro voluntate sua, sicut prius, valeat tractare. Quapropter multum rogamus vos et obnixè precamur, ut pro timore Dei et honore regni et honestate vestra dignemini studere, quomodo de injuria in manibus vestris nobis illata per vos possimus recuperare justiciam. Nos quoque pro consilio vestro et aliorum qui nos odio non habent religiosorumque ¹⁸⁵² virorum parati sumus, tam filio nostro, si in aliquo eum offendimus, quam alicui in regno libenter emendare. Præterea, sicut domno papæ in presentia legati sui et vestra obedire parati fuimus, ita et nunc parati sumus, ei omnem debitam reverentiam et obedientiam sincero corde et devotione presentialiter exhibere, et tam consilio vestro quam spiritalis patris ¹⁸⁵³ nostri Hugonis Cloniensis ¹⁸⁵⁴ abbatis aliorumque ¹⁸⁵⁵ religiosorum virorum, de statu ecclesiæ et honore regni, quantum in nobis est, disponere. Cum igitur ad hæc omnia parati simus ¹⁸⁵⁶, rogamus vos ¹⁸⁵⁷ et ¹⁸⁵⁸ obnixè precamur, quatinus pro Deo et honore regni et vestro instanter moneatis filium nostrum, cum secundum præfatam sententiam nulla ei ¹⁸⁵⁹ adversum nos residua

VARIAE LECTIONES.

¹⁸³⁵ regi 10. ¹⁸³⁶ p. se 7. 9c. ¹⁸³⁷ ut 4. ¹⁸³⁸ depulso 6. ¹⁸³⁹ g r. 4. ¹⁸⁴⁰ e. suo c. 4. 10. 11. ¹⁸⁴¹ deest 4. 5. 6. 10. 11. ¹⁸⁴² e. i. 4. ¹⁸⁴³ deest 4. ¹⁸⁴⁴ alterum 5. corr. alterutrum 7. ¹⁸⁴⁵ dietricus 4. 9c. dietericus 7. ¹⁸⁴⁶ inferri 4. ¹⁸⁴⁷ probaudam 10. 11. ¹⁸⁴⁸ in 10. 11. ¹⁸⁴⁹ nil 4. sapius. ¹⁸⁵⁰ deest 10. 11. ¹⁸⁵¹ deducere E2. ¹⁸⁵² religiosorumque E1. 2. religiosorum 4-11. ¹⁸⁵³ n. p. D1. ¹⁸⁵⁴ cluniensis 10. 11. ¹⁸⁵⁵ aliorum 10. ac aliorum 11. ¹⁸⁵⁶ sumus 7. 9c. ¹⁸⁵⁷ deest 7. ¹⁸⁵⁸ et o. r. desunt 4. ¹⁸⁵⁹ nulla a. n. r. ei. sit 4.

NOTÆ

(305) Ann. Hildesh. h. a. : post festivitatem Petri et Pauli (d. 29. Junii).

sit occasio, amodo desistat nos et fideles nostros persequi, et quiete et pacifice vivere permittat, ut supradicta ¹⁸⁶⁰ integre cum tranquillitate perficiantur. Quod si noluerit, rogamus vos per auctoritatem Romanæ ecclesiæ, cui nos committimus, et honorem ¹⁸⁶¹ regni, ne super nos et super fideles nostros veniasis; quia manifestum est eum non ¹⁸⁶² divinæ legis zelo vel Romanæ ecclesiæ dilectione, sed concupiscentia regni, patre injuste eo privato, hoc incepisse. Apud quem si interpellatio vestra nullaque alia interventio ad presens prodesse poterit, appellamus Romanum pontificem et sanctam universalem Romanam sedem et ecclesiam.

Post lectas coram multitudine tam has quam alias litteras, parum verbis, nichil autem sensu vel intentione prioribus dissonantes, filii tamen personæ specialiter directas (306), rex Henricus ex optimatum consilio legationem vicariam patri destinavit, quam tamen prius publice predicari per Magdeburgensem ¹⁸⁶³ archiepiscopum ¹⁸⁶⁴ Henricum fecit, hocque facto suorum animos secum valde roboravit. Erat autem hujusmodi :

Post inveteratam, id est per annos circiter 40, discissionem imperii Romani, quæ ¹⁸⁶⁵ tam divinas quam humanas jam pene leges abolevit ¹⁸⁶⁶, et exceptis mortibus omnimodis, sacrilegiis, perjuriis, rapinis et incendiis, ipsum regnum nostrum non tantum ¹⁸⁶⁷ in solitudinem sed etiam ¹⁸⁶⁸ ad apostasiam catholicæ fidei sive in ipsum paganismum propemodum redegit, respiciente tandem suam ecclesiam divina clementia, nos ejusdem Christi sponsæ filii per Spiritum sanctum in unitatem fidei equanimes resipuimus ¹⁸⁶⁹, ipsumque ¹⁸⁷⁰ incorrigibile scismatum illorum caput, Henricum ¹⁸⁷¹ scilicet dictum imperatorem nostrum, zelo Dei et apostolicæ fidei obedientia abdicavimus, catholicum nobis, licet ipsius de semine natum, regem elegimus ¹⁸⁷². Cujus regni principium sui finem esse conspiciens, etiam ipse tamquam voluntarius, sed, ut jam ejus fatentur litteræ, nimis invitus, collaudavit, regalia reddidit, filii ¹⁸⁷³ curam cum regno nostræ fidei lacrimando commisit, de reliquo nullam ¹⁸⁷⁴ se regni pompam, sed animæ potius ¹⁸⁷⁵ suæ medelam ulterius affecturum ¹⁸⁷⁶ sponndit. At nunc ecce pristinis se reddens tergiversationibus, prejudicium se passum per orbem terrarum conqueritur; Gallorum, Anglorum ¹⁸⁷⁷, Danorum ceterarumque ¹⁸⁷⁸ finitimarum gentium gladios cordibus nostris insigere meditatur, super illatis etiam injuriis recuperari sibi justiciam precatur, consiliis se ¹⁸⁷⁹ quoque nostris amodo promptius ¹⁸⁸⁰ obedire ¹⁸⁸¹ pollicetur, re autem vera solitis argumentis castra hæc Domini dispergere, Christi exercitum exarmare ¹⁸⁸² conatur, et, ut in propatulo est, vineam Domini, quæ jam sero ¹⁸⁸³ florescere ¹⁸⁸⁴ cæpit, tam per se singularem utique ferum denuo depascere, quam per vulpes, illos ¹⁸⁸⁵ nimirum qui sibi adherent pestilentes homines, demoliri ac per sacrilegia sacerdotum Belial anathemati recidivo ¹⁸⁸⁶ reddere, immo, quod dictu nefas est, Christum jam ¹⁸⁸⁷ iterum in ecclesia sua resurgentem in omnium cordibus crucifigere meditatur. Quapropter placet tam regi quam universis regni principibus, immo cuncto exercitui orthodoxo, quo senior idem, ne ulla sibi pateat adversum nos justa querela, quacumque elegerit securitate, quacumque maluerit statione, coram presenti senatu simul et populo causam suam agat, justiciam suscipiat, justiciam et reddat, quatinus ab ortu scismatis omnibus seditionum causis, acsi nil inde jam fuerit diffinitum, undique discussis, tam filio quam patri sua justicia respondeat, ecclesiæ vero regnique ¹⁸⁸⁸ status, non ut ipse more suo proponit post longas inducias, sed impresentiarum ¹⁸⁸⁹, his controversiis diremptis ¹⁸⁹⁰ vacillare desinat.

Quam legationem probatæ singularisque prudentiæ personæ, Albuinus ¹⁸⁹¹ videlicet ac Riwin ¹⁸⁹² presbiteri ¹⁸⁹³, una cum quibusdam laicali sub habitu viris religiosi tam a rege quam universis principibus, immo toto exercitu susceptam, eximperatori ¹⁸⁹⁴ sæpedito, vix ejus presentiam fandique licentiam consecuti, cum retulissent, horribile [incredibile E.] memoratu est ¹⁸⁹⁵ quam ingenti vitæ suæ periculo per dies ¹⁸⁹⁶ sex, eo quod nullo modo eidem ¹⁸⁹⁷ conventui malignantium communicare voluerint, indigne tractarentur, tandemque ab irruente sibi in eadem qua ¹⁸⁹⁸ manebant custodia ¹⁸⁹⁹ vulgo liberati, absque omni ducatus presidio castris circa Colo-

VARIAE LECTIONES.

¹⁸⁶⁰ supra 4. ¹⁸⁶¹ honore E1. 2. ¹⁸⁶² cum 10. ¹⁸⁶³ magadeb. E2. ¹⁸⁶⁴ episcopum 4? 7. ¹⁸⁶⁵ qui D1. ¹⁸⁶⁶ obolevit 10. ¹⁸⁶⁷ tamen 4. ¹⁸⁶⁸ deest 7. ¹⁸⁶⁹ respuimus 4. 5. 7. 9c. 10. ¹⁸⁷⁰ ipsum 10. 11. ¹⁸⁷¹ N. 4. *sæpius.* ¹⁸⁷² eligimus 7. 9. ¹⁸⁷³ deest 6. 7. 9c. ¹⁸⁷⁴ se nullam E1. 2. ¹⁸⁷⁵ s. p. 4. ¹⁸⁷⁶ deest 6. 7 (qui in marg. addit procuraturum), 9c. ¹⁸⁷⁷ d. a. 4. ¹⁸⁷⁸ aliarumque 4. ¹⁸⁷⁹ deest 10. 11. ¹⁸⁸⁰ promptu 6. 7. 9c. *promptum* 4. 5. 10. 11. ¹⁸⁸¹ o. se 10. 11. ¹⁸⁸² exarmare usque cepit per se *desunt* 4. ¹⁸⁸³ deest 6. 7. 9c. ¹⁸⁸⁴ floscere 5. 10. florere 7. ¹⁸⁸⁵ illos n. q. s. a. p. *desunt* 6. 7. 9c. ¹⁸⁸⁶ recidivo D. 4. 5. 6. 10. 11. *corr.* recidivo 7. ¹⁸⁸⁷ iterum jam 4. ¹⁸⁸⁸ regni 4. ¹⁸⁸⁹ in provintiarum 10. ¹⁸⁹⁰ direptis E2. ¹⁸⁹¹ Albuwinus A. Saxo. aln. D. 5. 6. 9c. abb. 7? 10. 11. albero 4. ¹⁸⁹² richuwin 5. richwin 10. 11. richwinus E1. 2. ¹⁸⁹³ prespiteri D1. E1. ¹⁸⁹⁴ eximperatore se predicto 4. ¹⁸⁹⁵ deest 4. ¹⁸⁹⁶ sex d 7. ¹⁸⁹⁷ deest 4-11. ¹⁸⁹⁸ quo 9c. ¹⁸⁹⁹ custodiam 5.

NOTÆ.

(306) V. ex cod. Udalr. n. 214, ap. Eccardum II, p. 220 et apud Urstisium I, p. 598, ubi etiam prior legitur.

niam positis redderentur; id tamen precipuum inter senioris ¹⁹⁰⁰ responsa referentes (307), quantum ad presens ab ¹⁹⁰¹ armis discederetur et in futurum super hujusmodi simultatibus curiale ¹⁹⁰² colloquium [universaliter ¹⁹⁰³] indiceretur.

Auditor preterea quia ¹⁹⁰⁴ Henricus eximperator ¹⁹⁰⁵ et Henricus exdux ¹⁹⁰⁶ exercitum undecumque conflant, et adhuc vel semel temptare fortunam ¹⁹⁰⁷ omnimodis parant. Quapropter universa militia regis, immo Christi, saltem ferro rebus finem facere deliberans, ne forte, quod certissimum erat, cæsarianis urbani contra semet ¹⁹⁰⁸ auxilio forent, obsidionem solvunt, et contra Lotharingiam moti, munitiones ¹⁹⁰⁹ ac cætera quæ rebellium erant interim diripiunt, premittentes ad Henricum seniore se-
cundos nuncios, qui sibi deliberationem proponerent ¹⁹¹⁰, aut causa pacis pacto prescripto componendæ filio ad Aquasgrani ¹⁹¹¹ propediem occurrere, aut imminens sibi ¹⁹¹² bellum non dubitare. Quibus nimirum legatis custodiæ nichilominus traditis, ad resistendum omnimodis, occulte tamen, preparari ^B molitur; sed dimissos post aliquot ¹⁹¹³ dies missos eosdem inopinata, et qua nichil acceptabilius castris illis inferri posset, fama mortis ipsius Henrici imperatoris subsequitur. Miserabile tamen dictu est, tanti nominis, tantæ dignitatis [nobilitatis *E.*] tantique animi virum sub ¹⁹¹⁴ professione Christiana mundum tanto tempore lucratum, nec ad instar cuiuslibet pauperis defuncti pium vel compassivum luctum a quavis ¹⁹¹⁵ inter tot Christianos persona ¹⁹¹⁶ promeruisse, sed potius universorum tam ibidem quam ubivis vere Christianorum corda simul et ora infinito nimis tripudio sui obitus ¹⁹¹⁷ rumore replese. Non altius ¹⁹¹⁸ concinebat Israel Domino Pharaone demerso, nec augustiori ipsi Octaviano sive ullo ¹⁹¹⁹ unquam augustorum applaudebat Roma triumpho! Frenum quippe, quod erat in maxillis populorum (*Isa.* xxx, 29), versum est illis in canticum sicut vox ¹⁹²⁰ sanctificatæ sollempnitatis ¹⁹²¹. Igitur quia cessante tandem exactore conquivit ¹⁹²² et tributum, mox ¹⁹²³ omnes, qui questus ¹⁹²⁴ dumtaxat gratia eidem ¹⁹²⁵ principi [tenebrarum ¹⁹²⁶] eatenus ¹⁹²⁷ adherendo suas animas venalitati proposuerant, deditioi regis simul et communioni catholicæ subijciuntur. Leodiensis autem Othbertus ¹⁹²⁸ cæterique ¹⁹²⁹ coepiscopantes hac inter cætera recipiuntur in communionem pœnitentiæ conditione, quo cadaver ipsius excommunicati per se pridie in monasterio tumulatum effoderent, et absque ullo ¹⁹³⁰ sepulturæ vel exequiarum communionem in loco ¹⁹³¹ non consecrato deponerent, comprobantibus his qui aderant ¹⁹³² archiepiscopis et ¹⁹³³ episcopis, quia quibus vivis æcclesia ¹⁹³⁴ non communicat, illis etiam nec mortuis communicare possit ¹⁹³⁵. Quo facto, paulo post corpus ipsum Spirensi civitati ¹⁹³⁶ est in sarcofago lapideo regis consensu delatum, sicque extra æcclesiam [ac per aliquot annos ibidem permansit inhumatum *E.*] ibidem per quinquennium mansit inhumatum.

Hic finis, hic interitus, hæcque ¹⁹³⁷ sors ultima Henrici, illo sub vocabulo quarti Romano-

VARIE LECTIONES.

¹⁹⁰⁰ seniores 6. ¹⁹⁰¹ *deest* 7? 10. 11. ¹⁹⁰² *deest* 6. 9c. ¹⁹⁰³ *ita* E. ¹⁹⁰⁴ *deest* 6. 7. 9c. ¹⁹⁰⁵ imperator 4. ¹⁹⁰⁶ *dux* 4. ¹⁹⁰⁷ fortunæ 10. ¹⁹⁰⁸ *deest* 4-11. ¹⁹⁰⁹ munitionem 6. 7. 9c. ¹⁹¹⁰ preponerunt E2. ¹⁹¹¹ aquisgrani 4. 9c. ¹⁹¹² b. s. 9c. ¹⁹¹³ d. a. E1. 2. ¹⁹¹⁴ *deest* 6. 7. 9c. ¹⁹¹⁵ aquis 9c. *corr.* ab aliquibus 7. ¹⁹¹⁶ *corr.* personis 7. ¹⁹¹⁷ oblitus 5. 10. oblitos 11. ¹⁹¹⁸ *corr.* aliter 7. ¹⁹¹⁹ ulli 4. ¹⁹²⁰ nox D1. *quod apud Isaiam legitur.* ¹⁹²¹ sollempniter E1. 2? ¹⁹²² quievit t. 5. acquievit 10. ¹⁹²³ eorum D1. ¹⁹²⁴ celestis D1. ¹⁹²⁵ e. g. 5. 7. 9c. ¹⁹²⁶ *ita* E. ¹⁹²⁷ adh. eat. 4. ¹⁹²⁸ opertus 10. episcopus 11. O. a. L. 7. ¹⁹²⁹ alique 4. ¹⁹³⁰ ulla 4. ¹⁹³¹ inlo 6. ¹⁹³² adherant E1. 2. ¹⁹³³ a. et *desunt* 4. ¹⁹³⁴ n. c. æcc. 7. ¹⁹³⁵ posset 6. 7. 9c. ¹⁹³⁶ urbi 4. ¹⁹³⁷ hæc 6. 7. 9c.

NOTÆ.

(307) V. epistolam ap. Urstisium I, p. 599.

rum imperatoris a suis appellati; a Catholicis vero, id est cunctis beato Pëtro suisque successoribus fidem et obedientiam lege Christiana conservantibus, archipyrata simul et heresiarcha necnon et apostata persecutorque plus animarum quam corporum competenter dicebatur; utpote qui nec naturalibus nec consuetudinariis contentus sceleribus, nova et a seculis inaudita ideoque nonnulla incredibilia excogitasse et exercuisse infamabatur. Quæ si quis, illorum arbitrato qui tam perperam quam recte ¹⁹³⁸ ab imperatoribus gesta litteris digna iudicant, scribere velit, nos loco cedimus, maxime ¹⁹³⁹ cum aliqua ex his oblivioni potius quam memoria ¹⁹⁴⁰ digna non dubitemus. Pluribus autem testibus comprobare poterimus quod nemo nostris ¹⁹⁴¹ temporibus, natu, ingenio, fortitudine et audacia, statura etiam totaque corporis elegantia ¹⁹⁴², videretur fascibus imperialibus ipso aptior, si tamen in conflictu vitiorum homo non degeneraret vel succumberet interior. Porro cum non pauci supersint, idemque in sublimitatibus constituti, quos operum ¹⁹⁴³ ejusdem viri cooperatio redarguit, unum est quod, licet nimis timidi, suggerimus, quatinus ipsum condemnationis ejus exemplum sibimet in remedium vertant, nec honoris prave ¹⁹⁴⁴ consecuti florem, sed semen adendant, satiusque ducant malis plantariis eradicandis insudare quam fructum inde perpetuæ mortis in futurum carpere. Alioquin desipere nimis est, vulnus ferro plenum sanari credere, Deo simul et mammonæ deservire velle; monstrique simile est, ex Pharisæicæ elationis fastigio, ipsoque, ut dicunt, mercede sacrilegiorum ascenso, apostolicæ humilitatis dignitatem usurpare, ab apostasiæ semine fructum hierarchiæ ¹⁹⁴⁵ sperare. Hæc hactenus. Deo autem gratias, qui, licet tarde, tamen permagnifice, victoriam concessit æcclesiæ suæ; cui etiam ejusdem Nabuchodonosor quinquagesimum exactionis annum idem Galileus, qui Julianum quondam vicerat, vertit in jubileum. Si quis vero tam zelotes est, cui quasi diem interitus Amam ¹⁹⁴⁶ etiam Henrici obitum per ¹⁹⁴⁷ æcclesiæ posteritatem ignorari ¹⁹⁴⁸ non ¹⁹⁴⁹ libeat, 7 Idus Augusti hanc esse sciat, quo ¹⁹⁵⁰ scilicet die primo matrem suam æcclesiam apud Unstruot (308) invadens ¹⁹⁵¹ innumeras animas ad inferos premisit, eademque die Martis ¹⁹⁵², qua etiam cuncta sua prælia ¹⁹⁵³, paganico nimirum auspicio, perpetrare consuevit.

Post hæc ebdomada quarta ¹⁹⁵⁴ mensis Octobris ¹⁹⁵⁵ **A** habitum est concilium (309) generale (*Oct.*) in provincia Longobardia ¹⁹⁵⁶ super ripam Padi fluminis, loco qui Warstallis nuncupatur, ubi presidente vere per omnia apostolico viro Paschali II°, coram multitudine maxima ¹⁹⁵⁷ clericorum necnon ¹⁹⁵⁸ et ¹⁹⁵⁹ laicorum, qui de diversorum regnorum æcclesiis convenerant ¹⁹⁶⁰, presentibus etiam legatis domni Heiarici regis, multa sunt ¹⁹⁶¹, prout canonica dictabat equitas, de inimici zizaniis evulsa, multa de structuris super harenam positis destructa, plura quoque pistici seminis plantaria profundius plantata simul et rigata, nonnulla etiam tutissimæ munitio- nis per æcclesias propugnacula sunt edificata. Nam cum eadem Dominica, quæ erat 12. Kal. Novembr. Juvavensibus Chuonradum ¹⁹⁶², Tridentinis Gebhardum presules consecrasset, enarrare longum est, quam indefesse prudens et fidelis ille summi ¹⁹⁶³ patrisfamilias dispensator conservos ¹⁹⁶⁴ suos verbi Dei tritico lautissime cotidie reficeret, pseudoepiscopos ¹⁹⁶⁵ deponeret ¹⁹⁶⁶, catholicos constitueret, archi-

Post hæc ebdomada quarta mensis Octobris actum est concilium generale (*Oct.*) in provincia Longobardia super ripam Padi fluminis, loco qui Warstallis dicitur, ubi presidente vere apostolico viro Paschali secundo, coram multitudine maxima tam laicorum quam clericorum, qui diversorum regnorum vel æcclesiarum legationibus fungebantur, presentibus etiam legatis domini regis, multa sunt, prout canonica dictabat æquitas, de inimici zizaniis evulsa, pluraque pistici seminis plantaria profundius inserta; structuræ super arenam positæ destruantur, tutissimæ munitio- nis propugnacula per æcclesias ædificantur. Nam cum in eadem Dominica, quæ erat 12. Kal. Novembr., quosdam presules per se ipsum consecrasset, enarrare longum est, quam indefesse prudens et fidelis ille summi patrisfamilias dispensator conservos suos verbi Dei tritico lautissime cotidie reficeret, pseudoepiscopos deponeret, catholicos constitueret, archiepiscopis pallia, monasteriis privilegia concesserit, presentes ovium Christi pastores mellifluis alloquiis, absentes pater-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁹³⁸ deest 4. ¹⁹³⁹ maxima 5. corr. maxime D1. ¹⁹⁴⁰ memoriæ E1. 2. ¹⁹⁴¹ nostris nemo 4. ¹⁹⁴² e. c. 4—11. ¹⁹⁴³ ope 7. ¹⁹⁴⁴ pravi 4. ¹⁹⁴⁵ iherarchiæ D1. E. 2. ierarchiæ 10. tetrarchiæ 6. 7. 9c. ¹⁹⁴⁶ an6. 7. 9c. ¹⁹⁴⁷ et 4—11. ¹⁹⁴⁸ ignori 10. ¹⁹⁴⁹ non i. liceat 4. ¹⁹⁵⁰ quod 6. ¹⁹⁵¹ innumeras invadens 4. ¹⁹⁵² marcius 6. 9c. ¹⁹⁵³ p. sua 5. ¹⁹⁵⁴ ebdomade quarte 6c. ¹⁹⁵⁵ menses octo 6. 9c. corr. mense 7. quarta h. e. c. mensis oct. in 4. ¹⁹⁵⁶ lang. 7. ¹⁹⁵⁷ deest 4. ¹⁹⁵⁸ deest 4. ¹⁹⁵⁹ deest 5. 6. 7. 9c. 10! 11. ¹⁹⁶⁰ convenerat E1. 2. ¹⁹⁶¹ deest 6. 7. 9c. ¹⁹⁶² conradum 7. ¹⁹⁶³ deest E1. 2. ¹⁹⁶⁴ et servos 4. ¹⁹⁶⁵ pseudos ep. 5. ¹⁹⁶⁶ deest 6. 7. 9c.

NOTÆ.

(308) Hæc pugna a. 1075, d. 9 Junii, sed alia ad Strowi fluvium d. 7 August. a. 1078 commissa est.

(309) V. Acta ex Cencii cod. Vatic, aliisque ap.

Mansi XX, p. 1209. Cf. etiam Transl. S. Modoaldi (Act. SS. Mai. III, p. 67), alii hujus collectionis volumini inserendam.

episcopis pallia, monasteriis privilegia concesserit, presentes ovium Christi pastores mellifluis alloquiis, absentes paternis commonitoriorum ¹⁹⁶⁷ litteris instruxerit, quædam olim abscisa membra æcclesiæ iterum incorporaverit, quædam etiam quæ insana- bilia videbantur anathematis abscissione truncaverit. Super ordinationibus autem temporibus ¹⁹⁶⁸ scisma- tis factis, unde permaximè ventilabantur que- stiones, decretum discretione maternorum viscerum artificiose medicatum in hæc verba promulgavit

Per multos jam annos regni Teutonici latitudo ab apostolicæ sedis unitate divisa est. In quo nimirum scismate tantum periculum factum est, ut, quod cum dolore dicimus, vix pauci sacerdotes aut clerici catholici in tanta terrarum latitudine reperiantur. Tot igitur filiis in hac strage jacen- tibus, Christianæ pacis necessitas exigit ¹⁹⁶⁹ ut super hos materna æcclesiæ viscera aperiantur. Patrum ¹⁹⁷⁰ itaque nostrorum ¹⁹⁷¹ exemplis et scriptis ¹⁹⁷² instructi, qui diversis temporibus No- vatianos ¹⁹⁷³, Donatistas et alios hereticos in suis ordinibus susceperunt, prefati regni episcopos in ¹⁹⁷⁴ scismate ordinatorum, nisi aut invasores aut Symoniaci aut criminosi sint ¹⁹⁷⁵ probati, in officio episcopali suscipimus. Id ipsum de clericis cujuscumque ordinis constituimus, quos vita scientiaque commendat.

His et hujusmodi super æcclesiam divini luminis orientis auroræ jocundati ¹⁹⁷⁶ splendoribus, quia ni- mirum tandem venerat tempus miserendi ejus, pari- terque apostolicis macti ¹⁹⁷⁷ benedictionibus, ad sua quique convertuntur; nos vero, id est Alpium ¹⁹⁷⁸ transcensores, speciali quodam pre cunctis effere- bamur ¹⁹⁷⁹ tripudio, eo quod certi essemus, domni apostolici professionem ¹⁹⁸⁰ sic fuisse dispositam ¹⁹⁸¹, quatinus iter nostrum quam mature subsequens, natalem Domini Mogontix celebraturus esset, pre- sente cum universis regni principibus novo rege no- stro.

Hoc anno dux Saxonix Magnus obiit, pro quo Lotharius ¹⁹⁸² surrexit. Item Uto ¹⁹⁸³ marchio de Sa- xonia obiit (*Aug. 25*). Ruotpertus ¹⁹⁸⁴ Wirceburgen- sis episcopus dum tendit ad concilium, in eundo de- functus. Quo decedente ¹⁹⁸⁵, dominus Erlungus ¹⁹⁸⁶ tam a clero quam a populo Wirceburgensium ut ve- rus pastor, sibimet dudum injuste ablati, sed justo Dei judicio rursum oblatus, summopere postulatur [Erlungus pridem depulsus, summopere tam a clero quam a populo Wirceburgensium postulatur *E.*], concessusque tam a rege quam a papa, per legatos Romanæ sedis magna expectatione et incredibili totius civitatis ac multorum populorum tripudio susceptus, nimis honorifice inthronizatur.

nis commonitoriorum litteris instruxerit, quedam olim abscisa membra æcclesiæ iterum incorpora- verit, quædam etiam quæ insanabilia videbantur anathematis abscissione truncaverit; super ordina- tionibus autem temporibus scismatis factis unde permaximè ventilabantur questionibus, decretum dis- cretione maternorum viscerum artificiose medica- tum promulgavit :

Per multos jam annos regni Teutonici latitudo ab apostolicæ sedis unitate divisa est. In quo nimirum scismate tantum periculum factum est, ut, quod cum dolore dicimus, vix pauci sacerdotes aut clerici catholici in tanta terrarum latitudine reperiantur. Tot igitur filiis in hac strage jacen- tibus, Christianæ pacis necessitas exigit ¹⁹⁶⁹ ut super hos materna æcclesiæ viscera aperiantur. Patrum ¹⁹⁷⁰ itaque nostrorum ¹⁹⁷¹ exemplis et scriptis ¹⁹⁷² instructi, qui diversis temporibus No- vatianos ¹⁹⁷³, Donatistas et alios hereticos in suis ordinibus susceperunt, prefati regni episcopos in ¹⁹⁷⁴ scismate ordinatorum, nisi aut invasores aut Symoniaci aut criminosi sint ¹⁹⁷⁵ probati, in officio episcopali suscipimus. Id ipsum de clericis cujuscumque ordinis constituimus, quos vita scientiaque commendat.

His et hujusmodi super æcclesiam divini luminis orientis auroræ jocundati splendoribus, quia ni- mirum tandem venerat tempus miserendi ejus, pari- terque apostolicis macti benedictionibus, ad sua quique convertuntur; nos vero, id est Alpium transcenso- res, speciali quodam pre cunctis efferebamur tripu- dio, eo quod certi essemus, domni apostolici profes- sionem sic fuisse dispositam, quatinus iter nostrum quam mature subsequens, natalem Domini Mogontix celebraturus esset, presente cum universis regni principibus novo rege nostro Heinrico.

Hoc anno dux Saxonix Magnus obiit; pro quo Lotharius surrexit. Item Uto marchio de Saxonix obiit (*Aug. 25*). Ruotpertus Wirceburgensis episcopus dum tendit ad concilium, in eundo defungitur. Quo decedente, dominus Erlungus tam a clero quam a populo Wirceburgensium ut verus pastor, sibimet dudum injuste ablati, sed justo Dei judicio rursum oblatus, summopere postulatur, concessusque tam a rege quam a papa, per legatos Romanæ sedis magna expectatione et incredibili totius civitatis ac multorum populorum tripudio susceptus, nimis honorifice inthronizatur.

(*Sequentibus annis. — 1111. C. cum reliquis codicibus convenit.*)

A. ¹⁹⁸⁷ D. MCVII.

Rex Henricus natalem ¹⁹⁸⁸ Domini Ratisponæ celebravit, presentibus scilicet legatis domni apostolici Paschalis, cujus adventum [ipse ¹⁹⁸⁹] jam aliquandiu apud Augustam Alemanniæ ¹⁹⁹⁰ metropolim ceterasque superiores partes prestolatus fuerat. Ille vero suorum consiliis quasi proterviam Teutonicorum declinans, maxime propter seditiosum ¹⁹⁹¹ quendam tumultum, qui sibi Veronæ ¹⁹⁹² (510) hospitanti ¹⁹⁹³ dudum occurrerat,

VARIE LECTIONES

¹⁹⁶⁷ commonitorum 5. 6. 9^c. commonitorum corr. commonitoriis 7. commonitoriorum E2. ¹⁹⁶⁸ temporis 10. 11. ¹⁹⁶⁹ egit 6. 7. 9^c. ¹⁹⁷⁰ deest 6. 7. 9^c. Parum D1. Itaque *urū* corr. Itaque sanctorum patrum 7. ¹⁹⁷¹ n. i. 4. ¹⁹⁷² scripturis ap. *Cencium l. l.* ¹⁹⁷³ novit. 7. ¹⁹⁷⁴ deest 10. 11. ¹⁹⁷⁵ cr. comprobentur *Cencius*. ¹⁹⁷⁶ jocunditati 10. ¹⁹⁷⁷ nacti 5. 6⁹ 7. 9^c. actibus 4. ¹⁹⁷⁸ deest 7. 9^c. ¹⁹⁷⁹ prefereremur 5. ¹⁹⁸⁰ profes- sione 9^c. ¹⁹⁸¹ depositam 4. ¹⁹⁸² lotarius 9^c. ¹⁹⁸³ uoto 4. Uto de S. m. 7. ¹⁹⁸⁴ Ruotbertus E2. Ruoper- tus 4. 7. 10. Rupertus 41. ¹⁹⁸⁵ descendente E2. corr. dec. E1. ¹⁹⁸⁶ erlungus 6. 7. 9^c. ¹⁹⁸⁷ annos regni III. *add.* 5 II. vero 10. *et ita deinceps.* ¹⁹⁸⁸ natale 7. 9^c. ¹⁹⁸⁹ ita C. E. ¹⁹⁹⁰ alamannie 4. 7. ¹⁹⁹¹ seditiosum E2. ¹⁹⁹² veroni 5. ¹⁹⁹³ hospitandi D1.

NOTÆ.

(510) Bonnæ? V. supra.

insuper suggerentibus quibusdam, quod non facile ¹⁹⁹⁵ gens nostra decretum illud recipiat, quod quamlibet æcclesiasticam investituram laicis a manibus [accipi ¹⁹⁹⁶] vetat, necnon et animosum cor regis adolescentis, quod nondum per omnia Dominico jugo sit habile — hæc, inquam, multaque id genus vir Dei percepta considerans, et ¹⁹⁹⁶ necdum sibi ostium Germanicis in partibus apertum esse cum gemitu pronuncians, profectionem suam cum Hispaniarum legatis per Burgundiam ad Gallias convertit, et natalis Domini gaudium sua presentia Cluniacensibus ¹⁹⁹⁷ multum ampliavit. Inde ¹⁹⁹⁸ secedens, ab universis finium illarum æcclesiis ut vere Christi discipulus et apostolorum vicarius ingenti honore ¹⁹⁹⁸ suscipitur, digna reverentia tractatur, non aliter quam legifer de cælo missus auditur. Sic itaque per menses aliquot, ut fidelis dispensator et prudens, cotidianam sollicitudinem omnium æcclesiarum gerens, tandem circa ascensionem Domini (311) concilium non modicum apud Trevas habuit, ubi inter multa, quæ pro tempore et necessitate corrigenda correxit, sententiam de libera pastorum electione et de coerenda laicorum in æcclesiasticas dignitates presumptione juxta predecessorum suorum decreta promulgavit (312). At ¹⁹⁹⁹ rex Henricus, peragratis Saxonie finibus, post ²⁰⁰⁰ paschale festum Mogontie actum (*April. 14*), eidem se ²⁰⁰¹ concilio vicinum, non tamen præsentem, cum nonnullis episcopis et optimatibus exhibuit; cum quibus etiam invito consilio, legatos honorabiles ad apostolicum transmisit, per quos tam ipsi quam universæ synodo potestatem constituendorum episcoporum privilegiis apostolicis Karolo imperatori concessam (313) notificarent. Super qua questione quia in alieno ²⁰⁰² regno quicquam diffiniri utpote Romano jam incipiens potiri sceptro, Henricus non patitur, induciæ sibi totum sequentis anni spacium Romam veniendi et eandem causam generali concilio ventilandi conceduntur. Tunc etiam nonnullos nostrates episcopos, eo ²⁰⁰³ quod eidem concilio non ²⁰⁰⁴ intererant, officii suspensione dominus papa multavit, quos tamen non multo post satisfaciens clementer absolvit. Rursum necdum humilitatem quam quesivit Germanicis in cordibus invenire se, satis conquestus, nos nequaquam, ut proposuerat, visitare, sed finibus Italicis se comitatumque suum disponit ²⁰⁰⁵ referre. Quo licet morose (314) perveniens, tantis Romani tam cleri quam populi tripudiis ²⁰⁰⁶ suscipiebatur, acsi de mortuis redevivus crederetur.

¹ El. addit hic in margine : Henricus X. archiepiscopus Magadeb. obiit.

Rex vero orientalibus redditus, colloquium Ratisponæ cum Bajoariis habuit ²⁰⁰⁷, in quo expeditionem versus Flandriam contra Ruotpertum ²⁰⁰⁸ instituit (*Octbr.*). Qua circa Octobrem mota, terram rebellium ²⁰⁰⁹ ingressus, non sine gravi exercitus ²⁰¹⁰ sui dispendio per unum et amplius mensem vastat ²⁰¹¹, donec per internuncios res ad proximam curiam dilata litem separat.

A. D. MCVIII.

Rex Henricus ²⁰¹² Mogontie (315) natalem Domini celebrans, prescriptum Ruotpertum ²⁰¹³ in gratiam recepit.

Eo tempore orta simultate inter Colomannum regem Pannonie germanumque ejus vocabulo Almus, eo quod uterque ²⁰¹⁴ sibi potius regiam competere ²⁰¹⁵ dignitatem jure gentis illius ²⁰¹⁶ contenderet, spoliatus tam rebus quam ducatu, quo inter Ungros ²⁰¹⁷ clarus et ut deceit fratrem regis a rege secundus claruit, Almus regem Henricum adiit, et in auribus totius senatus ²⁰¹⁸ hauri secus quam ²⁰¹⁹ ille quondam [Hiemalis ²⁰²⁰ germanus] Atherbal ²⁰²¹ (316) miseras suas deplorans, Romani imperii magnificentiam in compassionem et defensionem sui flectere curavit. His querelis motus rex Henricus, insuper etiam quod idem Colomannus fines regni nostri, scilicet in locis maritimis (317), invaserit, Ungariam exercitu ²⁰²² petiit (*Sept.*); sed preparatis multiformiter adversariis, maximeque per obstructa fluminis undique vada, post morosam et cassam obsidionem castri Bresburg (*Nov.*) ²⁰²³ pene inacte redit [B. infecto negotio redit. C.]

A. D. MCIX.

Rex Henricus natalem ²⁰²⁴ Domini Mogontie celebrat, et paulo post Franconefurt ²⁰²⁵ conventu procerum habito, Sigifridum ²⁰²⁶ palatinum comitem apud Wirceburgensem episcopum custodie deputavit, eo

VARIE LECTIONES.

¹⁹⁹⁵ quod nostra g. n. f. 4. ¹⁹⁹⁶ ita C. ¹⁹⁹⁶ deest 10. 11. post suppl. E2. ¹⁹⁹⁷ cluniacensibus 4. ¹⁹⁹⁸ s. h. 4. ¹⁹⁹⁹ Et 9c. ²⁰⁰⁰ postquam C. E. ²⁰⁰¹ deest 6. 7. (ubi alia manu post vicinum add.) 9c. ²⁰⁰² habeno 6. ²⁰⁰³ ei D1. ei quos corr. eos qui 6. ei quo 5. 9c. corr. eo quod 7. ²⁰⁰⁴ deest 9c. ²⁰⁰⁵ disposuit 10. 11. ²⁰⁰⁶ t. suis 10. 11. ²⁰⁰⁷ h. c. b. 4. habuit deest 10. 11. post add. 7. ²⁰⁰⁸ ruotbertum E2. ruopertum 4. 5. 10. ropertum 7. et ita sapius. ²⁰⁰⁹ rebellum 9c. ²⁰¹⁰ populi 4. ²⁰¹¹ vestat E2. ²⁰¹² deest 4. ²⁰¹³ rodbertum E1. hoc loco. ²⁰¹⁴ utrique 5. ²⁰¹⁵ comestres 4. ²⁰¹⁶ i. g. 4. ²⁰¹⁷ ungaros D1. ²⁰¹⁸ deest 4. ²⁰¹⁹ deest 7. ²⁰²⁰ ita C. ²⁰²¹ atherbar 10. ²⁰²² cum e. 4. ²⁰²³ bresburg 4. bresburch 7. ²⁰²⁴ natale 5. ²⁰²⁵ frankenfurt 5. 6. 7. 9c. 10. 11. frankenvurt 4. ²⁰²⁶ sigifridum 4. 5. 10. 11.

NOTÆ.

(311) Quæ fuit d. 2 Junii. Concilium vero d. 23. Maii actum est.

(312) Quæ vide Mansi XX, p. 1225. Ex codicibus emendata cum Bennone suo loco edentur.

(313) V. de hac re quæ disseruit S. Hirsch De Vita et scriptis Sigiberti p. 42-48.

(314) I. e. morate, tarde

(315) Aquisgrani; v. Stenzel. II, p. 512. Diploma ibi d. 28 Dec. datum est.

(316) V. Sallust. Jugurtha, c. 44.

(317) Cf. Thomas Spalatensis Hist. Salonitt. pontiff., c. 17. 51.

quod — prodente Heinrico, prius duce ²⁰²⁷ Lotharingiæ, jam in gratiam regis recepto — in necem ²⁰²⁸ et regnum ejus insurgere consiliatus sit. Ibi etiam deposito Godefrido ²⁰²⁹ Fuldensium abbate, Wolfhelmum ²⁰³⁰ eis preficit ²⁰³¹ ex eadem congregatione. Post hæc ad Poloniam ²⁰³², gentem longinquam, movit exercitum, multoque ibi atque ²⁰³³ diutino desudans labore, diu negatum a terra illa tributum exegit debitum (318).

Ruothardus ²⁰³⁴ Mogontinus archiepiscopus obiit.

A. D. MCX.

Codd. D. 4—11.

Rex Heinricus natalem Domini Babenberg celebrans, nunciis excitatur inopine sinistris,..... ²⁰³⁵ Bragam ²⁰³⁶ Boemiæ metropolim [Codd. C. E., Heinrico rege natalem Domini Babenberg celebrante, nunciis excitatur inopine sinistris, [Werinherum ²⁰³⁷ (319)] Bragam Boemiæ metropolim] cum exercitu occupasse ac ducatum illius gentis contra regis voluntatem sibimet usurpasse. Qui mox efferatus animo, principes sibi fidelissimos ²⁰³⁸ illo cum manu valida premisit (*Jan.*), quæ mire et velociter prosperata, civitatem eum hostibus intra deprehensis capit, regique pedetemptim subsequenti cum triumpho occurrit.

In epiphania Domini Ratisponæ Heinricus ²⁰³⁹ colloquium cum principibus faciens, animi sui propositum eis aperuit, scilicet quod Transalpinis partibus se exhibere vellet, quatinus et benedictionem imperialem a summo pontifice Romana, quæ caput mundi est, in urbe perciperet, et latas Italiæ provincias in societatem regni Germanici fraterna pace ²⁰⁴⁰ et justiciis ac legibus antiquis componeret, insuper ad ²⁰⁴¹ omnia quæ defensio posceret æcclesiastica, ad nutum patris apostolici se promptum demonstraret. Arrectis animis omnium ad votum pie providi consulis et indubitati jam patriæ amatoris, vir esse non crederetur, si quis a tam ²⁰⁴² virilis negotii consortio se subtrahere conaretur. Itaque sacramento nimis voluntario confirmatis ²⁰⁴³ in id ipsum qui aderant ²⁰⁴⁴, rex alacer de hujusmodi expeditione per singulas Germaniæ provincias instanter tractare non cessat; et licet terrente quorundam animos ortu cometæ sideris infausti per sex fere mensium inducias, regia munificus liberalitate datis ubique inestimabilis pecuniæ stipendiis, circa Augustum moveri undique exercitum imperat, aliis secum per montem Jovis, aliis per vallem Tridentinam ²⁰⁴⁵ Alpes transcendentibus. Providerat autem rex, nulli a seculo regum in omni providentia secundus, sciens Romanam rem publicam olim non tantum armis ²⁰⁴⁶ quantum sapientia gubernari consuetam, se non solum armatis sed etiam litteratis ²⁰⁴⁷ viris necessario muniri, paratis scilicet ad rationem omni poscenti reddendam.

Codd. D. 4—11.

A

Cod. C.

Inter quos claruit quidam ²⁰⁴⁸ Scotigena ²⁰⁴⁹ nomine David; quem scolas Wircebure ²⁰⁵⁰ regentem pro morum probitate rex sibi capellanum assumpsit. Hic itaque jussus a rege totam hujus expeditionis seriem rerumque in illa gestarum stilo tam facili, qui pene nichil a communi loquela differat, tribus libris digessit (520), consulens in hoc ²⁰⁵¹ etiam lectoribus laicis vel aliis minus doctis quorum hæc intellectus capere possit.

Inter quos claruit quidam Scotigena nomine David; quem dudum scolas Wircebure regentem pro morum probitate omnique liberalium artium peritia rex sibi capellanum assumpsit. Illic itaque jussus a rege totam hujus expeditionis seriem rerumque in illa gestarum stilo tam facili, qui pene nichil a communi loquela discrepet, tribus libris digessit, consulens in hoc etiam lectoribus laicis vel aliis minus doctis, quorum hæc intellectus capere possit.

Igitur juxta prescripti testimonium hystoriographi [Inter quos hystoriographi *desunt* E.], superata cum suis lætus et incolomis Ebore pervenit; alter vero exercitus, captis antea quibusdam castellis, apud Viruacalia (521), uti condictum fuerat, post expugnatam ab ipso Novariam, ipsum lætanter excepit (*Sept.*). Paucis ibidem diebus moratus, Padum prospere transit ²⁰⁵², Placentiæ castra metatus, munera copiosa magnamque fidelitatem a civibus accipiens, et per tres septimanas ²⁰⁵³ in his partibus commoratus, Parmam-

Igitur juxta jam dicti relationem hystoriographi nimis laboriose montium asperitate (*Aug. Sept.*), rex cum suis lætus et incolomis Ebore pervenit; alter vero exercitus, captis antea quibusdam castellis, apud Viruacalia (521), uti condictum fuerat, post expugnatam ab ipso Novariam, ipsum lætanter excepit (*Sept.*). Paucis ibidem diebus moratus, Padum prospere transit ²⁰⁵², Placentiæ castra metatus, munera copiosa magnamque fidelitatem a civibus accipiens, et per tres septimanas ²⁰⁵³ in his partibus commoratus, Parmam-

VARIÆ LECTIONES.

²⁰²⁷ l. d. 5. ²⁰²⁸ vicem 6. 9c. ²⁰²⁹ gothefrido D1. 5. 10. godefrido 7. ²⁰³⁰ wolfelmum 5. ²⁰³¹ prefecit 4—11. ²⁰³² polloniam 7. ²⁰³³ deest 4. ²⁰³⁴ ruthardus 4. ²⁰³⁵ Bozwi filium Vratizlai in marg. add. 7. ²⁰³⁶ bargam 6. pragam 7. 9c. E1. 2. ²⁰³⁷ ita C. ²⁰³⁸ fidissimos i. c. v. m. 7. ²⁰³⁹ deest C. — heinr. rat. 9c. ²⁰⁴⁰ pace E2. ²⁰⁴¹ et 9c. ²⁰⁴² a tam *desunt* 4. ²⁰⁴³ deest 4—11. ²⁰⁴⁴ aderant dato 4. ab his q. a. accepto 7. *e corr.* ²⁰⁴⁵ tridentina 5. ²⁰⁴⁶ deest 6. 9c. add. in marg. 7. ²⁰⁴⁷ liter. hoc loco et sæpius C. E1. 2. 10. quod Ekkehardum nonnumquam scripsisse ex autographo constat. ²⁰⁴⁸ deest 6. ²⁰⁴⁹ scotigena D1. 10. ²⁰⁵⁰ Wirceburg C. ²⁰⁵¹ etiam in hoc 4. ²⁰⁵² transit 4. ²⁰⁵³ ebdomadas 4. et ita infra.

NOTÆ.

(318) De hac expeditione v. quæ Martinus Gallus (ed. Bandtke) lib. III, c. 2—15 narrat.

(319) De Boriwoi sermo esse deberet; v. Cosmam Prag. h. a.

(520) Cf. Willelmum Malmesbur. l. v. § 420, (ed. Hardy., Lond. 1840. II. p. 646) qui et ipse hoc Davidis libro usus est.

(521) Qui campi Roncalii alibi nuncupantur. Nescio an horum jam antea mentio fiat. Constitutionem Legg. Vol. II, p. 58* editam aut posteriori temporis tribuerim aut interpolatam habuerim; cf. tamen Ann. S. a. 1136, qui Runcaniam antiquam imperatorum repausationem dicit.

q̄ e perveniens (*Oct.-Nov.*), Mathildem ²⁰⁵⁴ comitissam ²⁰⁵⁵, per internuncios sibi subjectam ²⁰⁵⁶, gratia sua propriisque ²⁰⁵⁷ justiciis donavit. Post hæc ²⁰⁵⁸ asperrima nimis afflicta hieme (*Dec.*), montemque ²⁰⁵⁹ Pardonis (322) cum maximo exercitus dispendio, rerum et equorum miserabili defectu transcendit, incessanter cadentibus super se juxta qualitatem illius climatis immensis pluviis; hasque ²⁰⁶⁰ per septem septimanas passi, tandem Florentiam ²⁰⁶¹ nimis afflicti pertingunt, instante festo nativitatis Domini.

A. ²⁰⁶² D. MCKI

Postquam rex Henricus ²⁰⁶³, rebus prospere [*deest* C. E.] per Longobardiam atque Tusciam dispositis, apud Florentiam Dominicæ nativitatis gaudia cum ingenti suorum tripudio et mirando ²⁰⁶⁴ ac eatenus illius patriæ civibus nunquam viso decore et honore percelebravit ²⁰⁶⁵, moto inde versus Ariciam exercitu, illoque perveniens, a clericis benivole, a civibus ²⁰⁶⁶ subdole recipitur (*an.* 1110. *Dec.* 27 ³³); quorum etiam ²⁰⁶⁷ insolentiam satis habundequæ perdomuit, scilicet civitate ²⁰⁶⁸ (323) illorum cum turribus, quas ad repugandum regi ²⁰⁶⁹ preparaverant, funditus ²⁰⁷⁰ eversa; æcclesiæ tamen omni sua justitia, quam idem cives violenter abstulerant, juxta clericorum petitionem ²⁰⁷¹ restituta. Inde ad Aquam-pendentem (324) progressus legatos suos dudum ab Aricia missos ab apostolico boni nuncii bajulos reperit, remissisque aliis nunciis cum Romanorum, qui supplices illic sibi occurrerant, paulatim Sutriam processit. Ibi (325) legati apostolici ²⁰⁷² cum missis regiis advenientes ²⁰⁷³ (*Febr.* 9.), promptum esse papam ad consecrationem et omnem regis honorem et voluntatem, si tamen ipse sibimet ²⁰⁷⁴ annueret libertatem æcclesiarum, laicam ab illis prohibens investituram, recipiendo nichilominus ab æcclesiis ducatus, marchias, comitatus, advocatias, monetas, thelonca, cæterorumque ²⁰⁷⁵ regalium quæ ²⁰⁷⁶ possident summam. Prebuit rex assensum, sed eo pacto, quatinus hæc transmutatio firma et autentica ratione, consilio quoque vel concordia totius æcclesiæ ac regni principum assensu stabiliretur; quod etiam vix aut nullo modo fieri posse credebatur. Qua conventionem facta, dimissis legatis et obsidibus utrimque [*missis* ²⁰⁷⁷], rex hilariter ad Urbem properat; dominus [*autem* ²⁰⁷⁸] apostolicus cum omni clero immo tota Roma se in ejus occursum adornat (*Febr.* 11-12).

Post hæc quæ gesta sunt, longissimum est enarrare; utpote quam immensa honorificentia sit receptus et per Argenteam portam usque ad mediam rotam antiquo Romanorum ²⁰⁷⁹ instituto deductus, ibique lectis publice privilegiis, tumultuantibus in infinitum principibus pre ²⁰⁸⁰ æcclesiarum spoliatione ac ²⁰⁸¹ per hoc beneficiorum suorum ablatione ²⁰⁸², quam ingenti periculo, quam varia ²⁰⁸³ disceptatione tota dies illa consumpta sit, et postremo pater apostolicus ab episcopis et aliis fidelibus regis sit ²⁰⁸⁴ custoditus, usque ad pacatam et æcclesiasticam consecrationem imperatoris, in exemplum patriarchæ Jacob dicentis ad ²⁰⁸⁵ angelum: *Non dimittam te, nisi benedixeris michi* (*Gen.* xxxii, 26) (326). — His ita in Dominica quadragesimæ ²⁰⁸⁶ (327) transactis, Romani tota nocte congregati, summo mane impetum undique ²⁰⁸⁷ fecerunt in exercitum regis, adeo ut, commissa ²⁰⁸⁸ aliquandiu pugna (*Febr.* 15), regem per se ipsum necesse esset exercitui succurrere; quod et impigre fecit, et usque ad inclinatum jam diem fortissimi militis et optimi ducis opus agens, Dei gratia suis victoriam, hostibus post multam ²⁰⁸⁹ stragem fugam incussit.

Post triduum Roma ²⁰⁹⁰ secedens (*Febr.* 16), dominum apostolicum secum duxit, et eo quo potuit honore tenuit, donec, compositis quæ res posebat per regiones negociis, pacatis ²⁰⁹¹ omnibus adversariis, instans Pascha non longe ab Urbe in castris celebravit (*Apr.* 2); ibique sedatis inter ipsum et apostolicum, inter regnum et sacerdotium, dissensionibus ²⁰⁹² inveteratis, post octavas paschæ cum nimio populi Romani immo totius æcclesiæ ac inestimabilis exercitus tripudio, ante confessionem sancti Petri, augusti nomen et imperium a Christo, ipse ²⁰⁹³ crismate rite perunctus et sacratus et sub augustissima pompa coronatus, suscepit (*Apr.* 15); [sicuti nobis tunc inibi presentes affirmant; quamvis nonnulli longe aliter inde sentiant E. ²⁰⁹⁴] dato sibi [*Donatus est etiam E.*] in presenti per manum apostolici sub testimonio astantis æccle-

VARIÆ LECTIONES.

²⁰⁵⁴ mathildem DI. 10. mathildem EI. 2. mathildam 4. machtildem 7. mechtildem 9c. ²⁰⁵⁵ comitissam 3. cometissam C. E. ²⁰⁵⁶ subjecta 6. ²⁰⁵⁷ propriis 4-11. ²⁰⁵⁸ *deest* DI. ²⁰⁵⁹ montem C. ²⁰⁶⁰ *deest* 4. ²⁰⁶¹ florentinam DI. *et infra.* ²⁰⁶² 7. Anni imperii Henrici quinti 4. *add.* 5. *et ita deinceps.* ²⁰⁶³ R. H. postquam 4-11. ²⁰⁶⁴ miranda 9c. 10. ²⁰⁶⁵ celebravit 4. ²⁰⁶⁶ civilibus 4. laicis 7. ²⁰⁶⁷ *deest* 10. 11. ²⁰⁶⁸ civitatem 5. 10. *corr.* civitate DI. civita 9c. ²⁰⁶⁹ *deest* 4. ²⁰⁷⁰ funditus — abstulerant *desunt* 5. ²⁰⁷¹ p. c. 5. 9c. ²⁰⁷² domni a. 4. ²⁰⁷³ advenientes E2. *corr.* advenientes EI. ²⁰⁷⁴ sibi 4. ²⁰⁷⁵ ceterarumque 5-10. aliarumque 4. ²⁰⁷⁶ s. q. p. 7. ²⁰⁷⁷ *ita* C. E. ²⁰⁷⁸ *ita* C. E. ²⁰⁷⁹ antiquorum i. 4. ²⁰⁸⁰ pro 4. ²⁰⁸¹ *deest* 4. ²⁰⁸² oblatione 9c. ²⁰⁸³ vario E2. ²⁰⁸⁴ *deest* 7. ²⁰⁸⁵ ad a. *desunt* 7. ²⁰⁸⁶ LX^{mo} 4. ²⁰⁸⁷ f. u. DI. 7. 9c. ²⁰⁸⁸ ut c. et 6. ²⁰⁸⁹ m. p. 5. ²⁰⁹⁰ s. r. 4. ²⁰⁹¹ pagatis E2. ²⁰⁹² dispensationibus 4. ²⁰⁹³ *deest* 4. ²⁰⁹⁴ *in margine alia sed æquali manu* EI : Nota dictantis fictam defensionem.

NOTÆ.

(322) Monte Bardone.

(323) I. e. castello, arce

(324) Y. Stenzel. II, p. 516.

(325) Cf. Acta Mon. Legg. II, p. 66 sqq. edita.

(326) Eadem ex Davide affert Willelmus Malmesbur. I. I.

327) Scribendum erat: *quingagesimæ.*

sic privilegio (528) investituræ æcclesiasticæ, juxta quod utriusque predecessoribus placuerat et permanere consueverat; cujus inconvulsibilem stabilitatem dominus papa mox sub anathemate confirmabat. Sic denique ea die gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bonæ voluntatis, ut ita dicam, est recuperata, dum tam inveterata et eatenus incorrigibilia de regno Christi scismatum ablata sunt scandala.

Nec multo post Henricus imperatoria munificus liberalitate, tam spirituali patri suo papæ, quam singulis ejus episcopis cardinalibus clericisque majoribus ac minoribus dona tot²⁰⁹⁵ tanta²⁰⁹⁶ et talia dispersit, ut absentibus omnino incredibile memoratu²⁰⁹⁷ sit; sicque²⁰⁹⁸ tam ab²⁰⁹⁹ apostolico quam ab omnibus prospera²¹⁰⁰ sibi imprecantibus et nimio amoris vinculo eum aliquandiu deducantibus, per Longobardiam ad Alpes, indeque ad terras Germanicas feliciter est reversus.

Post reditum quoque suum (*Jul.*) nonnulla tam ab ipso imperatore quam ab episcopis secum comitantibus, quæ corrigenda videbantur, juxta quod summus pontifex concesserat²¹⁰¹ unicuique vel injunxerat, ad planum sunt expolita, viciata quoque ad purum excocta. Sic Christo respiciente in terram de cælo sancto suo, sicut ubique devotio et religio Christiana, ita etiam rerum prosperitas et copia frugum ac nova circumquaque crescere cœpit læticia.

Igitur imperator Henricus mense Augusto quam plurimos episcopos atque abbates, nonnullos²¹⁰² etiam principes Spiram convocat²¹⁰³; quorum assensu et cooperatione patris sui anniversarium permagnifice celebrat. Nam toto quinquennio suspensa communio sepulturæ et orationum²¹⁰⁴ apostolica auctoritate ab eisdem sacerdotibus, qui et Romæ coram papa pœnitentiæ illius testimonium reddiderant, tunc testificantibus conceditur (*Aug. 7*); et quibus nulli unquam imperatorum augustiores impensæ sint exequiis juxta majores suos in æcclesia sepelitur [*Igitur — sepelitur desunt C.*].

Habita post hæc²¹⁰⁵ Mogontiæ curia (*Aug. 15*), Adelbertum cancellarium suum, dudum²¹⁰⁶ ad eandem kathedram electum, baculo et anulo investivit²¹⁰⁷.

A. D. MCXII.

Cod. B. E. 4-11.

A

Cod. C.

Sigifridum palatinum comitem, diutina satis afflictum custodia, juxta principum consilium atque petitionem sibi reconciliatum dimittens, benigne tractare cœpit, adeo ut ejus filium de²¹⁰⁸ baptisate susciperet et injuriarum preteritarum oblivisci²¹⁰⁹ se facturam²¹¹⁰ sponderet.

Eo tempore dominus apostolicus multas a Romana æcclesia passus est injurias, objicientibus ei, quod contra instituta totius æcclesiasticæ disciplinæ regem Henricum, tyrannicum rei publicæ²¹¹¹ vastatorem et æcclesiarum destructorem, imperiali benedictione sublimasset, insuper privilegio sacrilego condonasset. Inde coactus in concilio 15 Kal. Apr. habito Lateranis in æcclesia Constantiniana²¹¹² (529), ultima die concilii, facta coram omnibus professione catholicæ fidei, ne quis de fide ipsius dubitaret, dixit: *Amplector omnem divinam scripturam veteris et novi Testamenti, legem a Moyse scriptam et a sanctis prophetis, amplector quatuor Evangelia, septem canonicas epistolas*²¹¹³ *gloriosi doctoris beati*²¹¹⁴ *Pauli apostoli*²¹¹⁵, *sanctos canones apostolorum, quatuor universalia*²¹¹⁶ *concilia sicut quatuor Evangelia*²¹¹⁷. *Nicenum*²¹¹⁸, *Ephesinum, Constantinopolitanum, Calcedonense, et Antioecum concilium, et decreta sanctorum patrum Romanorum pontificum, et precipue decreta domni mei papæ Gregorii VII et beatæ memoriæ papæ Urbani. Quæ ipsi laudaverunt laudo, quæ ipsi tenuerunt teneo, quæ confirmaverunt confirmo, quæ dampnaverunt dampno, quæ repulerunt repello, quæ interdixerunt interdico, quæ prohibuerunt prohibeo, in omnibus et per omnia; et in his semper perseverabo.*

VARIE LECTIONES.

²⁰⁹⁵ dat. 5. ²⁰⁹⁶ talia et tanta DI. ²⁰⁹⁷ m. i. 4-11. ²⁰⁹⁸ hoc loco Anni imperii Henrici V. 4. in marg. addit 10. ²⁰⁹⁹ superscr. E1. deest 7. ²¹⁰⁰ postera E2. ²¹⁰¹ consenserat 6. ²¹⁰² nonnullos abbates 4. ²¹⁰³ vocat 4-11. ²¹⁰⁴ orationum 6. 9c. sep. et ap. auct. et orationum ab 4. ²¹⁰⁵ deest C. ²¹⁰⁶ ad e. d. 5. ²¹⁰⁷ vestivit 4-11. ²¹⁰⁸ deest 4-11. ²¹⁰⁹ oblivioni 9c. ²¹¹⁰ deest 4. ²¹¹¹ t. romanorum ꝑ ꝑ E2. ²¹¹² constantiana 7. 9c. ²¹¹³ e. c. epistolas 9c. Epistolas e corr. E1. et ita E2. ²¹¹⁴ deest 4. ²¹¹⁵ add. iterum epistolas 4. ²¹¹⁶ universa DI. ²¹¹⁷ evangelica E2. ²¹¹⁸ nicetum E2.

NOTÆ.

(528) Quod vide Mon. Legg. II, p. 72 ex Davide vero ap. Willelmum Malm. I. I, p. 659.

(529) Cf. Vitam Paschalis ap. Muratorium SS. R. I. III, I, p. 565 et Willelmum Malmesb. V, § 426 sqq., p. 661 sqq.; quem etiam hæc ex eodem quo

Ekkehardum fonte hausisse facile est intellectu. Utrique acta sive ex Davide sive aliunde ad manum fuisse patet, qualia vide ex cod. S. Justinæ Patavensi descripta ap. Mansi XXI, p. 67

Quibus expletis, surrexit Gerhardus ²¹¹⁹ Engolismensis ²¹²⁰ episcopus, legatus in Aquitania, et communi assensu ²¹²¹ domni Paschalis ²¹²² papæ totiusque concilii coram omnibus legit hanc scripturam: *Privilegium illud, quod non est privilegium, sed vere debet dici pravilegium* ²¹²³, *pro liberatione captivorum æcclesiæ a domno Paschale papa per violentiam regis Heinrici extortum, nos omnes in hoc sancto concilio* ²¹²⁴ *congregati, canonica censura et æcclesiastica auctoritate* ²¹²⁵ *judicio sancti Spiritus dampnamus et irritum esse judicamus, et omnino ne quid auctoritatis et efficacitatis habeat, penitus excommunicamus; et hoc ideo dampnatum est, quia in eo privilegio continetur, quod electus canonice a nemine consecratur nisi prius a rege investitur; quod est contra Spiritum sanctum et canonicam institutionem.* Perlecta carta, acclamabant omnes *Amen, amen!* Archiepiscopi Johannes patriarcha Veneticus, Sennes Capuanus, et alii fere 100 episcopi subscripserunt.

Ex hac occasione Viennensis archiepiscopus cum suis complicibus novum scisma nostras in partes seminare et gladium anathematis in imperatorem ²¹²⁶ molitur extendere (350); sed quia cœptum ejus ²¹²⁷ apostolica indeque omni æcclesiastica auctoritate videbatur carere, parum interim potuit vigere. Attamen ejusdem dissensionis seminario ²¹²⁸ circumquaque cœpit ²¹²⁹ invidiæ ²¹³⁰ serpere malum, adeo ut nonnulli quicquam contra rem publicam intentantes, hujus rei materiam in suæ commotionis arripere meditarentur clipeum. Inter quos ²¹³¹ et predictus Adelbertus designatus Mogontiæ pontifex, qui per omnia secundus a rege semper fuerat, sine cujus consilio nichil facere solebat, adversus imperatorem — quod vix quisquam crederet — conspirare cum quibusdam principibus infamatur, reque cognita, custodiæ ab illo ²¹³² traditur.

Moritur h. s. temporibus quidam de Saxoniam principibus, nomine Oudalricus ²¹³³ (351); Ludewici ²¹³⁴ comitis dudum gener, sed jam propter ejusdem filiæ ²¹³⁵ repudium invisus. Cujus possessiones predictus Sigifridus hereditaria sibi vendicabat successione; sed dominus imperator easdem in jus regni conabatur attrahere. Quæ causa recidivæ discordiæ fomitem cœpit ministrare. Nam idem comes priores miseras suas sequentibus exaggerans, totam pene ²¹³⁶ Saxoniam, suam videlicet patriam, tantis implevit querimoniis, ut tam ducem Lotharium, quam Ruodolfum marchionem, Fridericum palatinum comitem, Wigbertum ²¹³⁷ atque ²¹³⁸ Ludewicum ²¹³⁹ nonnullosque alios ab ²¹⁴⁰ obsequio traheret imperatoris. Sed et episcopus Halberstatensis, necnon Gerdrudis ²¹⁴¹, illa prepotens per Saxoniam vidua ²¹⁴² (352), violentiam [se ²¹⁴³ nichilominus] pati ab imperatoris prejudiciis invasione prediorum suorum, clamitabant. Hæc et his similia scandalorum zizania murmur infinitum in nuper pacato regno suscitant. * 1

* 1 6-11 addunt: Altamannus abbas obiit.

A. D. MCXIII.

Cod. C.

Heinricus imperator natalem Domini Erpesfurt celebravit. Lotharius dux, Sigifridus predictus, Ruodolphus marchio, Wigbertus senior, Fridericus palatinus comes et Luodewicus comes rebellionem contra imperatorem parant; quos ipse sine mora cum exercitu petens, incendiis et munitionum destructionibus infestare non cessavit, donec ab ejus fidelibus Sigifrido preempto, Lothario et Ruodolfo reconciliatis, Friderico, Wigberto seniore juste captis et custodiæ deputatis fortuna, immo Christi gratia rebus finem dedit.

* 2 EI. addit in marg.: Hildiboldus abbas obiit.

A

Codd. D. E. 4-11.

Heinricus imperator natalem Domini Erpesfurt ²¹⁴⁴ celebravit. Illic cum prescripti Saxoniam principes curiam non adissent, indignatione nimia commotus imperator, bona eorum diripi, possessiones incendiis devastari, etiam inter ipsa festa ²¹⁴⁵ precepit, nec multo post castellum adprime munitum Hornburg ²¹⁴⁶ (353) longa obsidione delevit. Deinde relictis per presidia fidelibus suis, contemptores suos insidiis et congressibus afflixit; inter quæ se predictus Sigifridus palatinus comes, vir nobilissimus et suo in ²¹⁴⁷ tempore nulli in omni probitate secundus, occubuit, Wigbertus ²¹⁴⁸ capitur, Ludewicus ²¹⁴⁹ ad deditionem compellitur; sicque rebus interim quies, licet modica, conceditur. * 2

VARIÆ LECTIONES

²¹¹⁹ gebehardus D1. gerardus 7. ²¹²⁰ engelism. D1. 4-11. ²¹²¹ ita E. et Will. Malmesb. consensu rell. ²¹²² papæ P. D1. ²¹²³ privilegium 4. 6. 9c. ²¹²⁴ deest 7. ²¹²⁵ auct. eccl. 4-11. ²¹²⁶ m. in imp. 4. ²¹²⁷ est 4. ²¹²⁸ seminate 7. 9c 11. seminare 5. 10. seminarium 4. ²¹²⁹ cœpit circ. 5. ²¹³⁰ deest 5. et inv. 4. ²¹³¹ que EI. 2. And. S. ²¹³² ab i. desunt 4-11. ²¹³³ Uodalricus 5. ²¹³⁴ luodewici 5. sqq. ²¹³⁵ f. e. 4-11. ²¹³⁶ deest 9c. ²¹³⁷ wicpertum 4. ²¹³⁸ deest 9c. et 4. ²¹³⁹ lodewicum 5. luodewicum EI. 2. 10. ²¹⁴⁰ deest 10. ²¹⁴¹ gerthrudis EI. 2. gertrudis 9c. ²¹⁴² viduam E2. corr. vidua EI. ²¹⁴³ ita E. ²¹⁴⁴ erpherfurt 6. 7. 9c. erphuurt 4. erphesfurt 10. 11. ²¹⁴⁵ facta 6. ²¹⁴⁶ hornbure 4. 7. honburg 9c. ²¹⁴⁷ deest 10. 11. ²¹⁴⁸ wicpertus 4. wicbertus 5. wicpertus 9c. ²¹⁴⁹ loudewicus 5. lothewicus 7. luodewicus 10.

NOTÆ.

(350) V. de synodo ab ipso Viennæ habita Mansi XXI, p. 75-7

(351) De Weimar; v. Ann. S. h. a. Cf. Stenzel. I, p. 654.

(352) Vidua Heinrici marchionis.

(353) Ad Ilsum fluvium.

Eodem ²¹⁵⁰ anno imperator impatiens aliquid discordiæ oriri in regno suo, invadit cum exercitu quendam Regenoldum de Munzun (334), sibi repugnantem et Dona episcopatum suorum devastantem, quem apud Bar, castellum suum, obsedit, et cum se et castellum viriliter defendentem viriliter ipse cœpit cum multis primatibus ejusdem patriæ, et ipsum castellum igne concremavit.

A. D. MCXIV.

Imperator ²¹⁵¹ Henricus natalem Domini Babenberg celebravit, dispositis nuptiis suis Magantiæ in proxima epiphania. Desponsaverat enim ante triennium Mathildem, filiam Henrici regis Anglorum, virginem moribus, nobilem, venustam quoque et decoram facie, quæ habebatur decus et gloria tam Romani imperii quam Anglici regni. Erat enim progenita ex utraque parte ex longa linea magnificæ nobilitatis et regalis prosapiæ, in cujus loquela et opere resplendebat specimen futuræ bonitatis abunde, adeo ut omnibus optaretur Romani imperii heredis mater fore. Ad ipsas quoque nuptias tanta convenit multitudo archiepiscoporum, episcoporum, ducum atque comitum, abbatum quoque et prepositorum, atque eruditissimorum clericorum, ut nullus senex illius evi posset reminisci vel aliquo modo adtestari se vidisse, vel saltem audivisse, tantam multitudinem tantorum primatum in uno conventu convenisse. In ipsis enim nuptiis convenerant archiepiscopi 5, episcopi 50, duces 5; de quibus dux Boemiæ summus pincerna fuit. Comitum vero et abbatum atque prepositorum numerus a nullo præsentis licet multum sagaci potuit comprehendere. Dona autem, quæ diversi reges atque innumerabiles primates domno imperatori in ipsis nuptiis miserunt, vel quæ ipse imperator ex se innumerabili multitudini jocularum et istrionum atque diverso generi diversarum gentium distribuit, quemadmodum nullus camerarius ipsius vel qui recepit vel qui distribuit potuit numerare, ita nullus ejusdem imperatoris chronographus potuit litteris comprehendere.

Eodem ²¹⁵² quoque anno in eisdem nuptiis juraverunt principes, expeditionem contra Frisones se facturos in secunda septimana post pentecosten. Denegaverant enim domno imperatori debitam subjectionem impendere et tributa quæ jure annuatim debebant persolvere. Nam ex insolentia tumidi et locorum munitione freti, dedignabantur alicui domino subijci vel alicujus licet valde potentis preceptum exequi. Cum autem versus illos exercitus cœpisset se movere, Coloniensis archiepiscopus cum quibusdam aliis principibus impedivit iter illius, et acriter cum suis civibus et copia militum atque succursu diversorum comitum cœpit domino suo im-

Post hæc quidam Reginoldus ²¹⁵³, provinciæ Bur- gundiæ comes, et, ut aiunt, imperatoris consanguineus, tyrannidem juvenili actus insolentia contra rem publicam orditur; qui tamen, superveniente sibi cum manu valida ²¹⁵⁴ Heinrico Augusto, munitionem, in qua maxime confidebat, Monzun ²¹⁵⁵ [deest E], ipse captus amisit; sicque lite cito dirempta ²¹⁵⁶, custodiæ traditur.

Domnus ²¹⁵⁷ imperator natalem ²¹⁵⁸ Domini Babenberg cum summa ²¹⁵⁹ magnificentia copiosaque principum multitudine celebrat; et hoc non simpliciter, quia virum Dei Ottonem inibi episcopum, propter quædam jam ²¹⁶⁰ orientia in regno scandala curiam frequentare renuentem, ex parte suspectum habebat. Ipse vero rebus transitoriis pro concordia æcclesiastica non parcens, beneficiis indefessis animositatem regis gloriose devicit. Hinc indicto conventu Mogontiæ ²¹⁶¹ (Jan. 7), nuptias post epiphaniam Domini augustissime instituit; ubi etiam vix aliquem aut certe nullum de magnatibus abesse voluit; quorum consilio vel consensu ²¹⁶² regis Angliæ filiam, Mathildem ²¹⁶³ nomine, dudum desponsatam legitime ²¹⁶⁴ sibi conjungens, regni consortem constituit.

Deinde contra quosdam in locis ²¹⁶⁵ palustribus ultra Fresonum ²¹⁶⁶ insulas habitantes imperator navalem expeditionem ²¹⁶⁷ multo studio instituit. Quo dum tendit, Coloniam Agrippinam sibi rebellem et in hoc quam plures Transrheninos atque Westfalos consentientes invenit; quorum numerantur nominatissimi Fridericus Coloniensis archiepiscopus, Gotefridus ²¹⁶⁸ dux, Henricus (335) quondam dux et Fridericus de Arnesburg ²¹⁶⁹. Intermissa itaque profectio, manum in hostes presentes extendere cupiens, Coloniæ partibus assedit; civitati vero mirifice munitæ ²¹⁷⁰ non prevalens, regionem circumquaque vastavit, tandemque soluto

VARIE LECTIONES.

²¹⁵⁰ quæ sequuntur, atramento paulo atriori scripta sunt. ²¹⁵¹ Hoc loco exstat tabula, qua nuptiæ imperatoris delineatæ sunt. ²¹⁵² atramento paulo a superioribus diverso. ²¹⁵³ reinoldus E1. e. corr. 2. 7. ²¹⁵⁴ ualica 7. ²¹⁵⁵ munzun 9^c. ²¹⁵⁶ direpta E2. ²¹⁵⁷ deest 5. ²¹⁵⁸ natale 4. ²¹⁵⁹ deest 4. sua E2. ²¹⁶⁰ deest 4. o. jam. 7. 9^c. ²¹⁶¹ moguntie 4. ²¹⁶² assensu E1. 2. ²¹⁶³ mathildem D1. 4. 10. machthildem 5. mathildem E1. 2. et ita infra. ²¹⁶⁴ deest 7. ²¹⁶⁵ deest 7. ²¹⁶⁶ fresolum E2. ²¹⁶⁷ deest 6. 7. (ubi et corr. : navale prelium.) ²¹⁶⁸ gothefridus D1. godefridus 7. 10. ²¹⁶⁹ arnsburc 4. arnesburch. 7. ²¹⁷⁰ muniti 9^c.

NOTÆ.

(334) Mousson. cf. Stenzel I. p. 657.
(335) De Limburg.

peratori resistere et suos die noctuque vexare. Imperator itaque ex consilio et consensu principum redit Mogontiam, infecto negotio et frustrato suo suorumque labore. Illi autem qui hanc rebellionem contra imperatorem machinati fuerant, nullam aliam occasionem habebant unde ipsum possent accusare, nisi quod testabantur quendam suum ministerialem nimis ferociter dominium in suis partibus exercere ²¹⁷¹.

A. D. MCXV.

Considerans imperator Saxoniam manifeste jam ²¹⁷⁵ a se deficere, contra eam ut iratus ita etiam armatus venit, et tam ex his quos adduxerat quam quos inibi sibi ²¹⁷⁶ voluntarios invenerat castra non modica instituit. Saxones vero de ²¹⁷⁷ periculis suis agi cernentes, copias suas ²¹⁷⁸ diverso locant, non pugnandi contra dominum suum audacia, sed defendendi se necessitate coacti, ut ²¹⁷⁹ ipsi per internuncios imperatori confirmabant. Cumque ²¹⁸⁰ per aliquot dies pars utraque alteri ²¹⁸¹ minaretur et parceret, quidam vir fortis nomine Hoger ²¹⁸², qui dudum inter multa quæ bellicose egerat, Sigifridi palatini comitis nece ²¹⁸³ se famosissimum in aula regis effecit ²¹⁸⁴, assumpta omni ²¹⁸⁵ electa juventute, quæ ut ipse moræ fuit impatientis, Saxones, suos nimirum compatriotas, audacter invasit (*Febr.* 11); ipseque leonina ferocitate ²¹⁸⁶ dimicans, gloriæ cupiditatem, qua ²¹⁸⁷ flagrabat, multis secum cadentibus, propria morte comprobavit ²¹⁸⁸. Interfuit huic conflictu ²¹⁸⁹, immo ut aiunt quodammodo prefuit, episcopus Halberstatensis Reinhardus ²¹⁹⁰, qui dudum ab imperatore non modice fuit injuriatus; qui nimirum suis magnam predicavit justiciæ consolationem, imperatoris vero de parte cesis etiam sepulturæ interdixit communionem. Sic domnus imperator non parum amaricatus, ad Rhenum convertitur ²¹⁹¹; Saxonum vero consensus ad resistendum illi ²¹⁹² magis ac magis roboratur ²¹⁹³. Ad hæc quendam cardinalem Romanum nomine Dietericum ²¹⁹⁴, legatione in Pannonias ²¹⁹⁵ functum, per nuncios asciscunt; quo etiam prescripti concilii actionem et per ²¹⁹⁶ ipsam imperatoris excommunicationem predicante ²¹⁹⁷, tam archiepiscopus Magdeburgensis quam cæterarum ²¹⁹⁸ æcclesiarum presules reconciliationem recipiunt; sicque scisso ²¹⁹⁹ iterum ²²⁰⁰ regno, undique novæ res ²²⁰¹ oriuntur; sic contraria quælibet in ²²⁰² invicem partes utræque moliantur.

Interea directi ab Italia nuncii obitum (356) illius inclitæ Mathildis nunciant, ejusque prediorum terras amplissimas hereditario jure possidendas cæsarem invitant. Qua nimirum femina sicut nemo nostris in temporibus ditior ac famosior ²²⁰³, ita nemo virtutibus et religione sub laica professione reperitur insignior.

Conventus post hæc imperator amicorum consiliis, immo ²²⁰⁴ totius regni compulsus querimoniis, generalem in Kalend. Novembr. curiam Mogontiæ fieri instituit, ubi liberam omnibus audientiam, de sibi objectis ²²⁰⁵ satisfactionem ²²⁰⁶, de suis extraordinarie ²²⁰⁷ vel juveniliter gestis correctionem, ad senatus consultum repromisit. Statuto itaque tempore dum ipse Mogontiæ presens conductum frustra ²²⁰⁸ prestolatur conventum — nam preter paucos episcopos nemo principum adventabat — Mogontini aptum sibi tempus arridere perpentes, subito palatium loricati et armati vallant; alii atrium furiose irruentes in turmas et cuneos se glomerant; omnia strepitu, cuncta clamoribus implentes, aulicis horrible spectaculum demonstrant. Quid multa? Dubium non est quod, nisi datis ad presens obsidibus imperator ea quæ sibi imponebantur facturum se citissime confirmasset ²²⁰⁹, ipsum fortasse palatium cum universorum qui in eo erant crudelissimæ nece ilico corruisset. Ita sedato vix militum plebisque ferventissimo furore, cæsar ab urbe secessit, et post paucos dies Adelbertum, quem jam per annos tres artissima mancipaverat custodia, vix nimirum ²²¹⁰ ossibus herentem, ut coactus promiserat, cathedræ suæ ²²¹¹ remisit [secessit et juxta placitum tertia die Adalbertum, quem jam per annos tres artissima mancipaverat custodia, vix nimirum ossibus herentem cathedræ suæ remisit. *E.*] Hic ergo non multo post sedis ²²¹² apostolicæ ²²¹³ legato Dieterico se nunciis et

VARIAE LECTIONES

²¹⁷¹ ita finis hujus operis. ²¹⁷² recidivam corr. recidivam 7. ²¹⁷³ deest D1. eos E2. ²¹⁷⁴ possessionem E1. 2. ²¹⁷⁵ jam. m. jam. 5. ²¹⁷⁶ v. s. 4. ²¹⁷⁷ deest 4-11. S. v. periculis se angi 4. ²¹⁷⁸ ex 5-11. ²¹⁷⁹ deest 4. 7? 10. 11. ²¹⁸⁰ Comque 9c. — Hoc loco E1. alia manu add. in marg. : Illic facit callidam et fraudulentam narrationem de Heinrico rege. ²¹⁸¹ haberi 5. 6. 9c. 10. deest 4. abheri add. certamen 7. ²¹⁸² hoiger 4. 5. 6. 9c. hogiar 10. 11. ²¹⁸³ deest 4. ²¹⁸⁴ effecerat 4. ²¹⁸⁵ deest 6. 7. 9c. electa deest 7. ²¹⁸⁶ feritate 7. ²¹⁸⁷ quam 4. 5. ²¹⁸⁸ probavit 10. 11. ²¹⁸⁹ conflictu 7. ²¹⁹⁰ R. codd. ²¹⁹¹ convertit 6. 7. 9c. ²¹⁹² deest 6. 7. 9c. ei 5. ²¹⁹³ illi r. 6? 7. 9c. ²¹⁹⁴ dietricum 4. tiedericum 7. ²¹⁹⁵ pan- nonia 4. ²¹⁹⁶ deest 4. ²¹⁹⁷ predicantem 4. ²¹⁹⁸ aliarum 4. ²¹⁹⁹ cisso 7. ²²⁰⁰ denuo 4. ²²⁰¹ rex E2. ²²⁰² deest 7. ²²⁰³ formosior E2. ²²⁰⁴ nimis 4. ²²⁰⁵ subjectis 4. 5. 9c. 10. 11. ²²⁰⁶ satisfactio 4. ²²⁰⁷ extraordinare 4. ²²⁰⁸ frustra 5. ²²⁰⁹ conformasset E2. ²²¹⁰ deest 4. ²²¹¹ deest 4. ²²¹² sedis E2. ²²¹³ a. s. dietrico 4.

NOTÆ.

(356) Obierat d. 24. Jun.

litteris subjiciens, ipsum sibi cæterisque non paucis presulibus Coloniam occurrere postulavit; ubi et mandata papæ²²¹⁴ quæ ipse detulerit²²¹⁵ communiter percipi, et ille suam²²¹⁶ consecrationem, diu scilicet interclusam, tanta auctoritate consequi possit. Qui²²¹⁷ conventus instante festo natalis Domini factus est, non absque indignatione imperatoris [regis E.], qui necdum plene voluntarius erat in consensu ejusdem ordinationis.

A. D. MCXVI.

Imperator natalem Domini Spiræ cum paucis episcopis et principibus celebrans, ea quæ interim Colonie gerebantur graviter tulit. Audivit enim, quam plurimos ibi convenisse non solum metropolitanos, sed etiam alios episcopos vel optimates regni, causa precipua verbum excommunicationis in se manifestandi; quamvis ipse cardinalis (537), cujus hæc iniciabantur²²¹⁸ auctoritate, in itinere jam²²¹⁹ defunctus, illo ad sepulturam potius quam ad actionem delatus esset concilii. Missus tamen ab eo illuc presul Wirzburgensis, audientiam vel communionem non nisi reconciliatus habere meruit; reversus post redditam²²²⁰ legationem, ei qui se miserat denuo communicare renuit; sed vitæ periculo coactus, missam coram rege celebravit; indeque usque ad mortem contristatus, latenter discessit, sicque rursus communioni²²²¹ pristinae multis lacrimis reconciliatus, ultra cæsaris aspectu simul et gratia caruit.

Qua²²²² etiam commotione succensus imperator, ducatum orientalis Franciæ, qui Wirzburgensi episcopo antiqua regum²²²³ successione²²²⁴ competebat, Chuonrado²²²⁵, sororis suæ filio, commisit (538); ipseque scandala principum declinans, in Italiam se una cum regina totaque domo sua²²²⁶ contulit (*Mart.*), ac circa Padum negociis insistens regni, legatos ad apostolicum pro componendis causis, quæ iterum regnum et sacerdotium disturbare cœperunt, suppliciter destinavit. Cujus legationis primatum abbas Cluniacensis²²²⁷, consanguineus²²²⁸ (539) ut aiunt domni papæ tenuit; qui et²²²⁹ inter utramque partem²²³⁰ pro componendis pacifice rebus, fidelis et²²³¹ impiger apocrisiarius, multis argumentis invigilare studuit.

Eodem igitur anno, qui est 18us ordinationis domni papæ Paschalis II, 2 Non. Mart. Romæ in sede Lateranensi in ecclesia sancti Salvatoris, quæ appellatur Constantiniana, celebrata est²²³² synodus universalis concilii, congregatis ibidem ex diversis regnis et provinciis episcopis, abbatibus²²³³, catholicis ducibus et comitibus, legatis²²³⁴ universarum provinciarum quam plurimis. Prima itaque die, quæ secunda²²³⁵ erat feria tertiæ ebdomadæ quadragesimalis (*Mar.* 6), inter Mediolanenses episcopos Grosulanum²²³⁶ et Jordanem, in alterum de invasione, in alterum quod ecclesiæ suæ desertor extiterit²²³⁷, ventilata est controversia. Hanc causam dominus apostolicus cardinalium episcoporum consilio tractandam distulit. Sequenti die (*Mart.* 7) in eandem causam plurima²²³⁸ tractata sunt, sed res non²²³⁹ finita²²⁴⁰. Quarta vero feria (*Mart.* 8) Lucensis episcopus de invasione terræ juris ecclesiæ suæ Pisanos impetebat. Econtra dum Pisanus suos defenderet, inter utramvis²²⁴¹ partem, utriusque populi suffragio, longo litigio disceptatur. Tunc quidam episcoporum de medio concilii surgens²²⁴², ita exorsus est: *Domnum patrem*²²⁴³ *papam recordari decet*²²⁴⁴, *quare illius presentis et generalis concilii multitudo sancta per omnia periculorum genera mari terraque*²²⁴⁵ *convenerit invitata; ibi non*²²⁴⁶ *de spiritalibus vel ecclesiasticis, sed de*²²⁴⁷ *secularibus ordine prepostero tractaturi*²²⁴⁸ *negociis. Expediendum prius, propter quod principaliter convenerint*²²⁴⁹, *ut evidentius pernoscatur quid dominus apostolicus sentiat, quidque*²²⁵⁰ *in ecclesiis suis reversi predicare debeant. Tunc apostolicus concilii causam et animi sui intentionem his verbis exposuit: Postquam Dominus de servo suo fecit quod voluit et me populumque Romanum tradidit in manus regis, videbam cotidie passim fieri rapinas et incendia, cedes et adulteria. Hæc et hujusmodi mala cupiebam avertere ab ecclesia et populo Dei; et quod feci, pro liberatione populi Dei feci; feci autem ut homo, quia*²²⁵¹ *sum pulvis et cinis. Fateor me male egisse, sed rogo vos omnes orare*²²⁵² *pro me ad Deum, ut indulgeat michi. Illud autem malum scriptum quod in tentoriis factum est, quod pro pravitate*²²⁵³ *sui privilegium*²²⁵⁴ *dicitur, condempno sub perpetuo anathemate, ut nullius unquam sit bonæ memoriæ; et rogo vos omnes ut idem faciatis. Tunc ab*

VARIE LECTIONES.

²²¹⁴ ppe corr. ipe 7. ²²¹⁵ detulerat 4. ²²¹⁶ c. suam 4. ²²¹⁷ Qui — ordinationis desunt 7. ²²¹⁸ iniciabant 7. 9c. ²²¹⁹ deest 4 — 11. ²²²⁰ r. p. 7. 9c. ²²²¹ p. c. 4. ²²²² Quia E2. ²²²³ deest 6. 7. 9c. ²²²⁴ ita omnes codd. concessionem Ann. S. ²²²⁵ cuonrado D1. E2. 10. curado 4. conrado 7. ²²²⁶ deest 4. ²²²⁷ cluniacensis 4. ²²²⁸ consanguineus 5. ²²²⁹ deest 7. 10. 11. superscr. E1. ²²³⁰ deest 6. 9c. ²²³¹ ac D1. ²²³² c. habetur 4. ²²³³ et abb. 4. ab omnibus catholicis 6. 7. 9c. ²²³⁴ et leg. 4. ²²³⁵ est secunda f. 4. ²²³⁶ grosolanum 4 — 11. ²²³⁷ existeret 9c. ²²³⁸ tr. s. pl. 4. ²²³⁹ minime E1. 2. ²²⁴⁰ non infinita 9c. ²²⁴¹ utramque 6. 7. 9c. utramque partem vis populi utriusque s. 4. utramque vis 5. 10. utranque jus 11. ²²⁴² s. c. 5. ²²⁴³ deest 4. ²²⁴⁴ in marg. ante rec. addit 7. ²²⁴⁵ terreque E2. ²²⁴⁶ ne 6. 7. nec 9c. ²²⁴⁷ deest 10. 11. ²²⁴⁸ tractari E1. 2. A. S. 10. tractatura 4. tractaturis corr. tractaturi 5. tractatur 6. 7. 9c. 11. ²²⁴⁹ convenerunt 9c. ²²⁵⁰ quisquid 4. quicquid. 5. 10. 11. quid 7. 9c. ²²⁵¹ qui D1. quia cinis sum et p. 4. ²²⁵² orate 4 — 11. ²²⁵³ per pravitatem 6. 9c. ²²⁵⁴ privilegium 4. 6. 9c.

NOTÆ.

(537) Dietericus.

(538) De hoc loco celeberrimo cf. Montag Gesch. der staatsb. Freiheit II, p. 141-186.

(539) Pontius. Cf. Gallia Christ. IV, p. 1154, et locum ibidem ex Orderici Vitalis libro xi. allatum.

universis conclamatum ²²⁵⁵ est : *Fiat! Fiat!* Bruno autem Signinus episcopus altius exorsus ait : *Gratias agimus omnipotenti Deo, quod dominum Paschalem papam* ²²⁵⁶, *qui presenti concilio* ²²⁵⁷ *presidet, audivimus proprio ore dampnantem illud privilegium* ²²⁵⁸, *quod pravitatem et heresim continebat.* Ad hæc quidam cavillatorie subjunxit : *Si privilegium illud heresim continebat, qui illud fecit hereticus fuit.* Johannes autem Cajetanus ²²⁵⁹ ad hoc ²²⁶⁰ commotus, Signino respondit ²²⁶¹ : *Tunc* ²²⁶² *hic et in concilio, nobis audientibus, Romanum pontificem appellas hereticum? Scriptum quod fecit dominus papa, malum quidem fuit, sed heresis non fuit.* Et alter quidam adjecit : *Immo nec malum dici* ²²⁶³ *debet, quia si liberare populum Dei bonum est, quod* ²²⁶⁴ *dominus papa fecit bonum fuit. Sed liberare populum Dei bonum est* ²²⁶⁵ *auctoritate evangelii (Joan. x), qua* ²²⁶⁶ *precipimur animas quoque* ²²⁶⁷ *pro fratribus ponere.* Ad hæc patientia domni papæ, horrendo heresis nomine pulsata ²²⁶⁸, expergefata est, et manu silentium indicens, dissidentium clamores et murmura tali ratione compescuit (340) : *Fratres et domini mei, audite* ²²⁶⁹ ! *Æcclesia ista nunquam habuit heresim; immo hic omnes* ²²⁷⁰ *hereses conquassatae sunt. Hic Arriana heresis, quæ per 300 fere* ²²⁷¹ *annos viguit, annullata est. Ab hac sede heresis Euticiana, Sabelliana contrita* ²²⁷², *Fotinus ceterique* ²²⁷³ *heretici destructi sunt. Pro hac æcclesia filius Dei in passione sua* ²²⁷⁴ *oravit cum dixit : « Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua (Luc. xxi, 32). »* Quinta feria (Mart. 9), papa in concilio non sedit, multis et maxime regis negociis per dominum Cluniacensem ²²⁷⁵, Johannem Cajetanus ²²⁷⁶ et Petrum Leonis ²²⁷⁷ et ²²⁷⁸ Urbis prefectum cæterosque ²²⁷⁹ illius partis fautores impeditus. Sexta feria ²²⁸⁰ (Mart. 10) apostolicus ²²⁸¹ in generalem omnium æcclesiarum causam animum advertit, et Johanne ²²⁸² Cajetano cum Petro Leone cæterisque regis fidelibus in faciem resistentibus predicto Cuononi ²²⁸³ Prenestino, sepius verbum excommunicationis exponere cupienti, murmur hujusmodi verbis et ²²⁸⁴ manu ita compescuit : *Æcclesia primitiva martirum tempore floruit apud Deum et non apud homines. Dein* ²²⁸⁵ *ad fidem conversi* ²²⁸⁶ *sunt reges, imperatores Romani et* ²²⁸⁷ *principes, qui matrem suam æcclesiam sicut boni filii honestaverunt, conferendo æcclesie Dei predia et allodia, seculares honores et dignitates, regalia quoque jura et insignia, quemadmodum Constantinus ceterique* ²²⁸⁸ *fideles; et cœpit æcclesia florere tam apud homines quam apud Deum. Habeat ergo mater et domina nostra æcclesia sibi* ²²⁸⁹ *a regibus sive* ²²⁹⁰ *principibus collata; dispenset et tribuat ea filiis suis, sicut scit et sicut* ²²⁹¹ *vult. Privilegium* ²²⁹² *investituræ, quod in tentoriis concessisse* ²²⁹³ *videbatur, obliterare volens, iterans sententiam papæ Gregorii VII, investituram æcclesiasticarum rerum a laica manu rursus excommunicavit, sub anathemate dantis et accipientis. Cardinalis vero dominus Cuono Prenestinus talem papæ fecit* ²²⁹⁴ *inductionem* ²²⁹⁵ *legationis* ²²⁹⁶ *sux, et contra disturbatores presentis negocii competentem : Domine pater* ²²⁹⁷, *si tuæ placet majestati, si vere tuus fui legatus et quæ feci tibi placent esse rata, in auribus sancti hujus presentis* ²²⁹⁸ *concilii ore tuo edicito, et legationem meam tua auctoritate corrobora, ut sciant omnes, quia tu me misisti.* Ad hæc apostolicus respondens ait ²²⁹⁹ : *Vere legatus ex latere nostro missus fuisti; et quicquid tu ceterique fratres nostri cardinales episcopi, legati Dei* ²³⁰⁰ *et apostolorum Petri et Pauli, hujus sedis et nostra auctoritate fecerunt, probaverunt, confirmaverunt* ²³⁰¹, *ego quoque probo et confirmo; quicquid autem* ²³⁰² *dampnaverunt, dampno. Et dominus Prenestinus consequenter* ²³⁰³ *subjunxit, qualiter pro sedis illius legatione Hierosolimis audierit, regem Henricum post sacramenta, obsides et oscula in ipsa beati* ²³⁰⁴ *Petri æcclesia dominum papam tenuisse captum [et* ²³⁰⁵ *indigne tractatum, potiora æcclesie membra* ²³⁰⁶, *cardinales videlicet, exutos, tractos et male tractatos, nobiles quoque Romanos occisos et captivos, et populi* ²³⁰⁷ *stragem factam, audiens ingemuerit; et pro hujusmodi facinoribus, æcclesie Hierosolimitanæ consilio, zelo Dei animatus, excommunicationis sententiam in regem dictavit; et eandem in Grecia, Ungaria, Saxonia, Lotharingia, Francia, in quinque conciliis (341) consilio predictarum æcclesiarum renovando confirmavit;*

VARIE LECTIONES.

²²⁵⁵ clamatum 4. ²²⁵⁶ papam pasc. 4 — 11. ²²⁵⁷ p. presidet c. 4. ²²⁵⁸ privilegium 6. 9c. corr. pravil. 7. privilegium corr. privilegium 4. ²²⁵⁹ cajetanus 4. 5. 6? 7. 9c. 10. ²²⁶⁰ hec 10. 11. ²²⁶¹ commotus ait ad Signinum 4. ²²⁶² Tunc 6? Tu 7. 9c. ²²⁶³ deest 10. ²²⁶⁴ quod usque bonum est in 6. in margine suppletum. ²²⁶⁵ deest 4. fuit 7. ²²⁶⁶ quia 6. 9c. corr. qua E1. ²²⁶⁷ q. nostras pro 9c. ²²⁶⁸ deest E1. 2. A. S. ²²⁶⁹ a. me 4. ²²⁷⁰ o. hic 5. ²²⁷¹ deest 4. ²²⁷² c. est 9c. ²²⁷³ aliique 4. ²²⁷⁴ deest E1. 2. 7. ²²⁷⁵ cluniacensem 4. 9c. ²²⁷⁶ cajetanus 4. cajet. 7. ²²⁷⁷ leonem 4. ²²⁷⁸ deest 4. ²²⁷⁹ aliosque 4. ²²⁸⁰ sunt E2. fr E1. ²²⁸¹ papa 4. ²²⁸² johanne 9c. ²²⁸³ cuononi E2. cuononi 4. chunoni 7. 9c. ²²⁸⁴ v. ita manu c. 4. ²²⁸⁵ Deinde 9c. ²²⁸⁶ reversi 6. 9c. ²²⁸⁷ deest 10. 11. ²²⁸⁸ aliique 4. ²²⁸⁹ sive 4. ²²⁹⁰ sive a 4 et p. 7. ²²⁹¹ deest 4. ²²⁹² privilegium 4. 9c. ²²⁹³ cessisse 7. 9c. ²²⁹⁴ f. p. 5. ²²⁹⁵ indictionem 6. 7. 9c. ²²⁹⁶ legationi D1. ²²⁹⁷ deest 4. ²²⁹⁸ deest 4. ²²⁹⁹ respondit 4. ²³⁰⁰ deest E1. 2. A. S. ²³⁰¹ c. p. 4—11. ²³⁰² deest 4—11. ²³⁰³ consequens 6. 7. 9c. ²³⁰⁴ sancti 4. ²³⁰⁵ ita E. ²³⁰⁶ deest E1. 2. A. S. ²³⁰⁷ populos 10. populorum 11.

NOTÆ.

(340) Cf. quæ ex Gerhohi Reicherspergensis libro de ædificio Dei affert Mansi XXI, p. 151.

(341.) Cf. quæ a G. Cossartio (Concil. a. 1114) ex cod. ms. Montis Dei editasunt: Anno Domini 1114, viii Id. Decembris Cono Prænestinus episcopus et apostolicæ sedis legatus regem Henricum apud Belvacum anathematizavit in concilio suo. Et in quadragesima

proxima lætare Jerusalem v Kalend. April. Remis celebrato concilio eundem Henricum damnavit. Item Cono feria 2 proximi paschæ regem Henricum damnavit Colonia in templo sancti Gereonis. Catalaunis Cono quarto habito concilio prædictum regem damnavit iv Idus Julii. De quibus conciliis vide Mansi XXI, p. 121, 129, 155 sqq.

orare se demum, ut, sicut dominus papa legationem suam confirmavisset ²³⁰⁸, ita presentis concilii patres et episcopi concorditer annuerent. Ad eundem modum legati et litteræ domni Viennensis postulabant. Dum tali ratione et ordine tam variæ et dissonæ multitudinis assensus exquiritur, a saniori parte veritati et apertæ rationi nichil contradictum, a paucis submurmuratum [est ²³⁰⁹], ab episcopis vel ²³¹⁰ abbatibus nullo modo reclamatum ²³¹⁰. — Sabbato denique (*Mart.* 11) inter Mediolanensium episcopos controversia tali dispensatione terminata est. Apostolico Paschali docente, translationes episcoporum duobus fieri modis ²³¹¹, necessitate vel ²³¹² utilitate; hujus autem translationis Grosulani ²³¹³, quæ ²³¹⁴ videbatur, utilitatem in animarum et corporum dampna conversam: Grosulanum quidem in locum unde translatus fuerat ²³¹⁵ restituit, Jordanem vero ²³¹⁶ Mediolanensibus concessit. Illis autem qui propter concilium et animarum suarum remedium apostolorum limina visitaverant, qui de capitalibus pœnitentiam agerent ²³¹⁷, 40 dierum pœnitentiam indulgit ²³¹⁸, et apostolica benedictione concilii exameron laudabiliter absolvit.

Scindebatur inter hæc et ²³¹⁹ hujusmodi regnum Teutonicum, quod jam [vix ²³²⁰] decennio vel paulo plus concorditer quieverat; et quia rex aberat ²³²¹, unusquisque, non quod rectum sed quod sibi placitum videbatur, hoc faciebat. Primo igitur ²³²² pars utraque conventibus assiduis agros alterius vastare, colonos ²³²³ despoliare cœpit; maximeque in episcopio Wirceburgensi per Chuonradum ²³²⁴, fratrem ducis Friderici, lues ista succrevit. Post hæc, occasione naeta, undique latrunculi pullulabant, qui nullam ²³²⁵ temporibus vel personis distantiam exhibentes, ut dici solet, rapere et clepere, invadere et occidere, nilque per omnia victis reliqui facere satagebant. Longum est presulis Mogontini machinamenta contra regis fideles eorumque adversus illum insidiosas discursiones enarrare, seditiones nonnullorum urbanorum describere, civitates aliquas suis presulibus per has pestes orbatas, munitiones locis ²³²⁶ insolitis instructas ²³²⁷, castella quam ²³²⁸ plura invicem destructa, regiones preda flammaque vastatas, congressiones et cedes mutuas ab utriusque partis equitibus factas, oppressiones pauperum et peregrinorum ²³²⁹ atque captivitates more barbarico a christianis in christianos exercitas ²³³⁰ multaque id genus litteris tradere. Nam neque pax Dei cæteraque sacramentis firmata ²³³¹ pacta custodiuntur; sed uniuscujusque conditionis et ætatis preter solos æcclesiasticæ professionis homines — quibus jam pene nichil preter miseram restat ²³³² animam — cæteri ²³³³, inquam, hoc tempore beluino furore bachantur ²³³⁴. Hinc undique vastatis agris, villis depopulatis, oppidis ac regionibus nonnullis in solitudinem pene ²³³⁵ redactis, deficiente cotidiana clericis per æcclesias prebenda, cessabant in quibusdam æcclesiis clericalia nimirum officia. Et, o ²³³⁶ effusum calicem furoris Dei! locupletissimum illud et per totam Germaniam famosissimum ac principale cenobium Fuldense usque ad ultimam redactum est inopiam victus etiam necessarii.

A. D. MCXVII.

Dum cuncta per circuitum regna nationum, suis limitibus rebusque contenta, diu sanguine madentes gladios cæteraque ²³³⁷ vasa mortis ²³³⁸ jam in vagina concordie reconderent, universalis etiam æcclesia mater, post numerosa persecutionum ²³³⁹, heresium ac scismatum bella, jam sub vera vite Jesu lassa oppido membra per multas gratiarum actiones mandatis divinis inservitura locaret ²³⁴⁰: solus heu ²³⁴¹! Teutonicus furor, cervicositatem suam deponere nescius, et quam multa sit pax legem Dei diligentibus, immo equaliter per presentis prosperitatis ²³⁴² tranquillitatem ad æternæ visionem ²³⁴³ pacis pertingi possit, ediscere nequaquam voluntarius — solus, inquam, nostræ gentis populus, dum ²³⁴⁴ pre omni terrarum orbe ²³⁴⁵ in perversitatis inolitæ pertinacia incorrigibiliter perstitit, indeque jam ²³⁴⁶ perjurium et mendacium cæteraque ²³⁴⁷ quæ vox lamentatur prophetica (*Osee* iv, 2) inundaverunt et sanguis sanguinem tetigit: nec minus quam quondam Sodomorum et Gomorreorum clamor hujusmodi in aures Domini Sabaoth introiit. Quapropter inter ipsa dominicæ nativitatis festa, 3 Non. Januarii hora vespertina, super tantis divini iudicii contemptibus commota est et contremuit terra, ab ira nimirum ²³⁴⁸ furoris Domini, adeo ut nemo inventus ²³⁴⁹ sit super terram, qui tantum se unquam ²³⁵⁰ sensisse ²³⁵¹ fateatur terræ motum. Nam multa inde ²³⁵² subversa sunt ædificia, civitates ²³⁵³ etiam quasdam subrutas ²³⁵⁴ dicunt in Italia. Quin etiam tonitrua ²³⁵⁵ valde terribilia 3 Kalend. Febr. cum grandi turbine sunt audita, fulgura etiam eodem tempore crebro visa. Leodium Lotharingiæ civitas est, beati ²³⁵⁶ Lamberti ²³⁵⁷ martiris, ibidem ²³⁵⁸ quondam pon-

VARIÆ LECTIONES.

²³⁰⁸ confirmasset 4. ²³⁰⁹ ita E. ²³¹⁰ et E. ²³¹⁰ redimatum corr. redonatum. 6. ²³¹¹ deest 4. ²³¹² et 9c. ²³¹³ grosulani 4—11 et ita semper. ²³¹⁴ ergo 6. 9c. q. v. corr. quia videbat 7. ²³¹⁵ fuit 7. ²³¹⁶ deest 7. ²³¹⁷ egerant D1. 9c. ²³¹⁸ inclusit 9c. ²³¹⁹ deest 4. ²³²⁰ ita E. ²³²¹ abierat 10. 11. ²³²² ergo 10. 11. ²³²³ colonos E2. ²³²⁴ cunradum E1. 7. ²³²⁵ numquam D1. nulla E2. ²³²⁶ in l. 7. ²³²⁷ destructas 4—10. constructas 11. ²³²⁸ deest 4. ²³²⁹ et p. desunt 4. ²³³⁰ exercitatas 4. 7. ²³³¹ firmatis 4. ²³³² prestat 4. ²³³³ alii 4. ²³³⁴ pachantur 4. ²³³⁵ jam pene 4—11. ²³³⁶ o deest 6. 7. ²³³⁷ aliaque 4. ²³³⁸ hic folium excidit in D1. usque a. 1119. postquam ipse Cluniacum. ²³³⁹ deest 4. ²³⁴⁰ ita E et conjectura Peutinger. caret 5—11. cadet 4. ²³⁴¹ eheu f. t. E1. 2. ²³⁴² prosperitatem tranquillitatis E1. 2. ²³⁴³ visionis pacem 7. ²³⁴⁴ deest E1. 2. A. S. ²³⁴⁵ orbem p. E2. ²³⁴⁶ deest 4. ²³⁴⁷ aliaque 4. ²³⁴⁸ deest 7. ²³⁴⁹ sit inv. E1. ²³⁵⁰ numquam E2. corr. umq. E1. ²³⁵¹ fat. s. 4. ²³⁵² s. s. inde E1. 2. ²³⁵³ urbes 4. ²³⁵⁴ q. in i. d. s. 4. ²³⁵⁵ terr. v. ton. 4. ²³⁵⁶ sancti 4. ²³⁵⁷ lamberti 9c. ²³⁵⁸ ibi 4.

tificis, patrocínio satis inclita, studiis etiam litterarum pre cæteris adprime famosa ²³⁵⁹. In qua ²³⁶⁰, dum in ²³⁶¹ vigilia dominicæ ascensionis (*Mai* 2) universus clerus, decem ²³⁶² videlicet congregationum, intra matrem æcclesiam ex more convenissent, et ²³⁶³ vespertinalem sinaxim concenturi, jam ²³⁶⁴ primum psalmum complissent, subito serenissimus aer in turbidinem ²³⁶⁵ versus, tanta simul tonitrua terribiliter et fulgura cum sulfureis igneis ²³⁶⁶ excussit, uti jam ²³⁶⁷ extremam ²³⁶⁸ jam ultimi iudicii horam instare, nemo qui aderat dubitaverit; duobus nimirum clericis et uno de illustribus milite hac tempestate intra sacras ædes absumptis. Quinta decima ²³⁶⁹ dehinc die ex vicino quodam ejusdem ²³⁷⁰ episcopi monte, qua ²³⁷¹ nunquam aqua preter pluviam visa est, fluvius ingens erupit, qui ²³⁷² non modicam civitatis partem diluens, cum maximo Leodicensium ²³⁷³ dampno Trajectensium se finibus infudit. 15 Kalend. Martii hora vespertina vidimus nubes igneas ²³⁷⁴ vel sanguineas ab aquilone surgere, et per medium firmamentum sese extendendo, ipsi mundo terrorem non modicum incutere. Nam, ut postea didicimus, unicuique civitati tam vicinus ipse fulgor videbatur, ut ibidem rerum omnium finem minitari ²³⁷⁵ putaretur.

His et hujusmodi cladibus rex Henricus cordetenus sauciatus, non cessat legationes satisfactorias ad apostolicam sedem, licet ipse multum infestationibus ²³⁷⁶ Italicis insudans, destinare; quas tamen constat minime profecisse. Nam dominus apostolicus propter securitatem, quam regi, licet coactus ²³⁷⁷, fecerit, diffidetur ²³⁷⁸, illum se ²³⁷⁹ anathematis vinculo colligasse, ab æcclesiæ tamen potioribus membris excommunicationem conexam, non nisi ipsorum consilio denegat se posse dissolvere, concessio ²³⁸⁰ nimirum utrimque synodalis audientie ²³⁸¹ jure. Ad hoc etenim ²³⁸² ultramontanis affirmat se cotidie litteris impelli, et maxime metropolitani Mogontini ²³⁸³. Qua de re non desinunt undique ²³⁸⁴ seditiones cæptæ per partes utrasque bachari, precipue tamen ²³⁸⁵ Transrheninis in finibus, immo in ipsa Mogontia urbe multis cadentibus, regiones nobilissimæ hinc inde vastari.

Emicho comes (342) a militibus Friderici ducis occiditur [Colomannus Pannoniorum rex obiit E.].

A. D. MCXVIII.

Domnus apostolicus Paschalis secundus, diutina ²³⁸⁶ purificatus ægritudine, presentem ²³⁸⁷ in Domino vitam finivit (*Jan.* 21) ²³⁸⁸. Pro quo Johannes Cajetanus ²³⁸⁹, vir prudens et venerandus [et ²³⁹⁰] in Romana semper æcclesia inreprehensibiliter eidem apostolico collaborans, eligitur et eunctorum catholicorum unanimi consensu rite consecratur.

Balduvinus ²³⁹¹ rex Hierosolimitanus in expeditione contra Arabes positus, cum languorem, quo, licet lenius, tamen diu, vexabatur, ad vitalia pervenisse ²³⁹² sentiret, alterum Balduvinum ²³⁹³ de Robàs ²³⁹⁴ pro ²³⁹⁵ se regem designavit, ipseque Christo domino, pro quo multa jam ²³⁹⁶ bella præliatus est, animam suam fide plena et confessione bona tradidit ²³⁹⁷. In dominica palmarum (*Apr.* 7) juxta fratrem ²³⁹⁸ suum Godefridum ²³⁹⁹, loco Calvarie, mausoleum, germani mausoleo simillimum, cum maximo diversorum populorum planctu suscepit.

Valde mane dominicæ resurrectionis (*Apr.* 14) die cælum a parte meridiana apertum tantam ²⁴⁰⁰ lucis effudit abundantiam, ut lunæ, quæ tunc clarissima nimirum ²⁴⁰¹ videbatur, lumen inestimabili fulgore detegeret et per unam vel amplius horam — quod multis testibus comprobamus ²⁴⁰² — omni solis luce clarior permaneret. Ipso tamen spatio crux non modica per idem foramen dependens apparuit; cujus tam auri quam gemmarum varietas evidenter discerni potuit.

Henricus imperator, dum Paduanis regionibus immoraretur audito transitu apostolici, Romam properavit, et primo quidem in electione domni Johannis, qui et Gelasius II dictus est, assensum prebens, postea vero eodem a sua se ²⁴⁰³ communionem subtrahente, non sine quorundam Romanorum favore alterum quendam Burdinum, ex Hispania supervenientem, apostolicæ sedi imposuit; sicque scisma, quod jam sperabatur ²⁴⁰⁴ emortuum, crudeliter revixit. Nam eodem Romanæ kathedræ libere potito, Gelasius cum his qui secum abierant cardinalibus cæterisque catholicis quos congregare poterat, apud Capuam, juxta quod litteræ ab ipso circumquaque transmissæ testantur, cæsarem una cum ydolo suo dampnavit. Hinc per Campaniam cum suis ad Burgundiam transmigravit, ac Viennæ synodum congregari ²⁴⁰⁵ constituit [non sine quorundam

VARIÆ LECTIONES.

²³⁵⁹ formosa corr. famosa 7. ²³⁶⁰ quo 4 — 11. ²³⁶¹ deest 6. 7. 9c. ²³⁶² deest 4. ²³⁶³ ad 4—11. ²³⁶⁴ et jam 4. ²³⁶⁵ turbidinem 4. 6. 7. 9c. ²³⁶⁶ ignibus 7. ²³⁶⁷ deest E1. 2. A. S. 6. 7. 9c. ²³⁶⁸ ultimam u. i. 4. ²³⁶⁹ quindecimo 6. quinto decimo 9c. ²³⁷⁰ m. e. e. E1 2. ²³⁷¹ quo 4. 9c. ²³⁷² deest 10. 11. ²³⁷³ leodicensium E1. leodicensium E2. ²³⁷⁴ ita E1. 2. i. v. desunt 4. 6. 7. 9c. vel 10. 11. velut 5. ²³⁷⁵ imitari E2. ²³⁷⁶ ital. inf. 7. ²³⁷⁷ invito 7. ²³⁷⁸ dissitetur E2. ²³⁷⁹ se i. 5. ²³⁸⁰ concessa E1. 2. 4. 6. 7. 9c. 10. ²³⁸¹ audiente 6. ²³⁸² enim 4. ²³⁸³ deest 4. ²³⁸⁴ c. s. u. 4. ²³⁸⁵ deest 4. ²³⁸⁶ divina 7. 9c. d. eg. p. E1. 2. ²³⁸⁷ p. i. d. desunt E1. 2. ²³⁸⁸ f. v. 5. ²³⁸⁹ caitanus. 4. 5. 10. cartanus 6. 7. 9c. ²³⁹⁰ ita E. ²³⁹¹ Baldeuvinus 5. 10. 11. semper. Balduwinus E2. ²³⁹² venisse 7. ²³⁹³ baldevinum E1. 2. balduuvinum 7. baldiuvinum 9c. ²³⁹⁴ rhoas 7. 9c. ²³⁹⁵ r. p. se E1. 2. ²³⁹⁶ deest 4. ²³⁹⁷ tradit 7. ²³⁹⁸ deest 7. ²³⁹⁹ godefridum E1. 2. 7. ²⁴⁰⁰ tantum 7. ²⁴⁰¹ deest 4. ²⁴⁰² probamus 4. ²⁴⁰³ se a sua 5. ²⁴⁰⁴ speratur 10. 11. ²⁴⁰⁵ congregare 4.

NOTÆ.

(342) An idem qui a. 1099, cruciferos circa Renum collegerat?

Romanorum favore alterum quendam Mauricium, ex Hispania supervenientem, apostolicæ sedi imposuit; sicque scisma, quod jam sperabatur emortuum, crudeliter revixit. Nam eodem Romanæ kathedræ libereposito, Gelasius cum his qui secum abierant cardinalibus ceterisque quos congregare poterat catholicis, apud Capuam, juxta quod literæ ab ipso circumquaque transmissæ testantur, cæsarem una cum papa ²⁴⁰⁸ suo dampnavit. E.]

A. D. ²⁴⁰⁷ MCXIX.

Domnus apostolicus Gelasius II apud Viennam synodum congregavit, eaque transacta ²⁴⁰⁸, post paucos dies in monasterio Cluniacensi ²⁴⁰⁹ vitam presentem in Domino finivit. Quo, ut decuit, honorifica ibidem sepultura deposito, qualiter domnus Milo, Viennensis archiepiscopus ²⁴¹⁰ in locum ejus successerit, ipse postea ²⁴¹¹ Adelberto Mogontino archiepiscopo litteris hoc modo designavit [archiepiscopus in locum ejus successerit, ipse postea Mogontino præsulī his verbis innotuit E.] :

Dominus noster felicitis memoriæ Gelasius a ²⁴¹² Vienna discedens, injunxit michi, ut ad ejus presentiam festinarem, postquam ipse Cluniacum ²⁴¹³ pervenisset. Quod cum post ²⁴¹⁴ dies aliquot ²⁴¹⁵ implere satagerem, in itinere de ejus obitu michi ²⁴¹⁶ nunciatum est. Ego ut fratribus qui cum domino ²⁴¹⁷ eodem veniant, prout ratio exigebat, solatium exhiberem ²⁴¹⁸, Cluniacum ²⁴¹⁹ cum gravi dolore perrexi. Dum autem super eorum consolatione attentius cogitarem, ipsi gravissimum ²⁴²⁰ michi onus et vires meas omnino transce- s imposuerunt. Congregati namque ²⁴²¹ in unum die altero post adventum meum episcopi cardinales et centum clerici et laici Romanorum, invitum me ac ²⁴²² penitus renitentem in Romanæ ecclesiæ pontificem ²⁴²³ Calistum unanimiter assumpserunt.

His etiam ²⁴²⁴ temporibus (343) Cuono ²⁴²⁵ Prenestinus, adhuc legatione Gelasii functus, synodum Coloniæ cum Teutonicis habuit, ubi ²⁴²⁶ imperatoris omnimodis excommunicationem propalavit. Alteram ²⁴²⁷ quoque synodum in Fritslar ²⁴²⁸ eadem pro causa indixit; qua et habita, eandem quam prius excommunicationem confirmavit. Imperator, his auditis, insuper etiam quod principum consensus generale vel curiale colloquium non multo post apud Wirzburg ²⁴²⁹ instituere proposuisset, ubi ipse aut presens ad audientiam ²⁴³⁰ exhiberi aut absens regno deponi debuerit, efferatus animo, Italiæ suis copiis cum regina relictis, Germanicis se regibus nimis insperatus exhibuit. Cumque ab emulorum suorum injuriis manum abstinere ²⁴³¹ nimietas illum iracundiæ nullatenus permetteret, mox invasionum ²⁴³² depredationum atque incendiorum furor, qui jam sopiri posse sperabatur, hoc exemplo, rectoris scilicet universalis, excitabatur ²⁴³³. Qua nimirum tempestate universæ ²⁴³⁴ provinciæ adeo devastationis continuæ importunitate ²⁴³⁵ inquietantur ²⁴³⁶, uti ²⁴³⁷ ne ipsa pro observatione divinæ ²⁴³⁸ pacis professa sacramenta custodiantur ²⁴³⁹. Quapropter Henricus totius ²⁴⁴⁰ regni sacerdotum atque procerum nunciis compulsus, generalem fieri apud Triburium conventum assensit ²⁴⁴¹ ubi de omnibus quæ sibi imponerentur ²⁴⁴² juxta senatus consultum se satisfacturum ²⁴⁴³, spondit. Quo scilicet conventu [circa ²⁴⁴⁴ Nov. (344) incipit] Reninis ²⁴⁴⁵ in partibus habito, tam adversariorum quam amicorum imperator concorditer usus consilio, unicuique per totum regnum suis rebus spoliato propria concedi precepit; cunctaque regum antiquorum fiscalia suam in ditio- nem interim recepit; paxque per universas provincias ab omnibus haberi conlaudatur; sed parum profecisse re ²⁴⁴⁶ ipsa comprobatur. Aderant etiam legati ²⁴⁴⁷ tam Romanorum quam Viennensium, immo diver- sarum æcclesiarum missi, confirmantes electionem domni Calisti ²⁴⁴⁸. Cui profecto dum universi nostrates episcopi obedientiam professi, synodum, quæ sibi juxta ²⁴⁴⁹ festum sancti Lucæ indicebatur (Oct. 18), conlaudassent fieri, ipse rex semetipsum ibidem pollicebatur ob reconciliationem universalis æcclesiæ presen- tandum iri. Id enim Catalaunensis episcopus et ²⁴⁵⁰ Cluniacensis ²⁴⁵¹ abbas, apud Argentinam ipsum con- venientes, multis ratiocinationum ²⁴⁵² conatibus obtinuerunt.

*1 10. in margine et 11 addunt : Huic concilio interfuit Norbertus postea Præmonstratensis ordinis in-

VARIÆ LECTIONES.

²⁴⁰⁸ in A. S. tamen ydolo legitur. ²⁴⁰⁷ d. incarn. 10. 11. ²⁴⁰⁸ eoque transacto E1. 2. ²⁴⁰⁹ clunia- censi 4. ²⁴¹⁰ archiepiscopo E2. ²⁴¹¹ deest 7. ²⁴¹² deest 4. ²⁴¹³ cluniacum 4. ²⁴¹⁴ per E2. ²⁴¹⁵ aliquo 4. ²⁴¹⁶ deest E1. 2. ²⁴¹⁷ e. d. E1. 2. ²⁴¹⁸ exhibere D1. 6. 7. ²⁴¹⁹ cluniacum 4. ²⁴²⁰ m. g. E1. 2. ²⁴²¹ deest 4. ²⁴²² deest 10. 11. ²⁴²³ deest 4. ²⁴²⁴ autem E2. ²⁴²⁵ chuono D1. 9^c chono 7. cōno E1. ²⁴²⁶ deest 4. ²⁴²⁷ Alterum 4. Altm 7. ²⁴²⁸ fritslar D1. 6. 7. ²⁴²⁹ wirzburg D1. 9^c. 10. wirzburg 7. wirzburg 5. ²⁴³⁰ obedientiam 7. ²⁴³¹ abstrahere ²⁴³² suasionum 6. 9^c corr. persuasionum 7. ²⁴³³ exci- tatur E1. 2. A. S. ²⁴³⁴ omnes 4. ²⁴³⁵ deest D1. ²⁴³⁶ inquietantur D1. inquietantur 6. 9^c. corr. in- quietantur. 7. ²⁴³⁷ ut 6. 7. 9^c. ut me in ipsa E 2. ²⁴³⁸ divina E.2. ²⁴³⁹ custodiuntur 10. ²⁴⁴⁰ deest 7. ²⁴⁴¹ consensit E1. 2. A. S. ²⁴⁴² preponerentur 4. ²⁴⁴³ facturum satis 6. 9^c. sposp. se satisf. 4. ²⁴⁴⁴ ita E. ²⁴⁴⁵ rheninis 6? 7. 9^c. ²⁴⁴⁶ res 4. ²⁴⁴⁷ deest 7. ²⁴⁴⁸ calixti 7. ²⁴⁴⁹ circa E. ²⁴⁵⁰ ac 9^c. ²⁴⁵¹ clunia- censis 4. ²⁴⁵² rationum 7.

NOTÆ.

(343) Hæc ad a. 1118 pertinere, monuit Stenzel. II, p. 529, 530. Ekkehardus hæc, ut quibus causis imperator ad redeundum sit permotus ostendat, hoc demum anno refert. Cf. de his conciliis epistolas Adelberti Moguntini cod. Udalr. n. 289 — 291

(344) Hunc falsum esse diem patet, cum ipse Ekkehardus dicat, in hoc conventu concilium d. 18 Octobr. habendum collaudatum esse; cf. Stenzel. II, p. 532.

stitutor, tunc autem noviter conversus in peregrino habitu, ibique ab omnibus in multis accusabatur, de quibus se prudenter excusabat. Unde et scriptum legitur de eo, quia : *Manus horum omnium contra eum et ipse contra hos omnes.*

Ejusdem tamen actionem concilii si quis plenarie cognoscere querit, in litteris cujusdam scolastici nomine Hessonis (345) eleganter enucleatum reperire poterit ²⁴⁵³ [*Cod. E.* Idem concilium Remense qualiter actum sit scire volentibus, difficile non est invenire scripta cujusdam scolastici Hessonis nomine, prout se interfuisse testatur, enucleatum omnia describentis ²⁴⁵⁴ *1], id est qualiter rex ²⁴⁵⁵ inter regnum et sacerdotium de concordia facienda consenserit; insuper eidem concilio, cui ²⁴⁵⁶ videlicet 13 Kal. Nov. predictus papa Calistus ²⁴⁵⁶ Il vallatus 426 patribus, coram innumera multitudine cleri ac populi presedit, non adeo se ²⁴⁵⁷ presentem, vicinum tamen, exhibuerit; ubi et colloquio suo domni papæ legatis ²⁴⁵⁸ concesso, tandem inducias denuo quesierit propter generale colloquium cum principibus habendum, pro investituris scilicet æcclesiasticis, quas tantopere cogebatur amittere; ad ultimum vero idem apostolicus, inacta inter se et regem concordia; synodalia predecessorum suorum decreta confirmaverit (*Oct.* 30), aliaque nonnulla quæ res exigebat noviter ²⁴⁵⁹ addiderit. Sic itaque post dies fere 12 in virtute Spiritus sancti rite finito concilio, cunctos apostolica benedictione confirmatos ad propria redire permisit, unumquemque cum gaudio. Ipse quoque non multo post ad Italiam conversus, incredibile memoratu ²⁴⁶⁰ est, quanto tripudio quamque immensa pompa non solum totius Romæ, verum ²⁴⁶¹ etiam universarum provinciarum quas pertransierat, Christi vice sit susceptus. Ab illo tempore tam ipse jam vere apostolicus quam universus illum sequens Christi grex de die in diem proficere cœpit, donec cuncta pars Burdini ²⁴⁶², quem aliqui Ydolum cognominare solent, in dies infirmata ²⁴⁶³, conari contra æcclesiam desiit; regni tamen cœpta commotio — abe ²⁴⁶⁴ scelus! — nullatenus quievit.

*1) E1. *Alia manu addit*: Adelgotus XI Magad. archiepiscopus obiit et eodem anno etiam Hugo abbas XI obiit. quæ E2. *recepit.*

Hoc anno Adelgoz Magdeburgensis archiepiscopus, homo juvenis et tam Deo quam omnibus ²⁴⁶⁵ bonis acceptabilis, immaturo præventus occasu, vitam presentem ²⁴⁶⁶ in Domino finivit. Cui etiam Ruggerus ²⁴⁶⁷ canonicus canonica electione successit.

A. D. MCXX.

Imperator natalem Domini Wormaciæ non imperialiter celebravit. Postea ductu ²⁴⁶⁸ Friderici de Arnesberg ²⁴⁶⁹ Saxoniam ingressus, ibique ab ²⁴⁷⁰ episcopis regionis illius, ab ejus communione abstinentibus, in Franciam convertitur; ubi nonnullis acceptus, compluribus etiam invisus habebatur. Nec ²⁴⁷¹ minus interea scissionem inconsutilis tunicæ suæ Dominus ipse detestatus, inter multa, quibus pro ipso orbis terrarum flagella pugnavit, in episcopatu Trevirensi ²⁴⁷² mense Junio suscitata tempestate ²⁴⁷³ glaciem miræ magnitudinis effudit, quæ et ²⁴⁷⁴ ædificia evertit et alia pericula intulit. Saxoniam quoque et maxime in episcopatu Halberstatensi ²⁴⁷⁵ dira grandine flagellavit, in tantum ut in novem villarum finibus non solum frumenta sed et bestias agri cum volatilibus innumeris consumpserit. Qua correctione ²⁴⁷⁶ stimulati Saxones, crebros conventus ob concordiam facere, dissidentes inter se pacare, dextras invicem dare, predones exterminare, subpressoque ²⁴⁷⁷ imperatoris persona, contra omnem hominem terras suas invadere molientem se unanimiter armare cœperunt; ac inter hæc etiam quosdam milites cæsarianos Thuringiam ²⁴⁷⁸ vastantes in castello Wassenburg ²⁴⁷⁹ (346) singulis presidiiis circumcludentes, tandem penuria afflictos expulerunt; sicque in brevi pacem jocundissimam, licet alibi werra ²⁴⁸⁰ solita grassante, suis in partibus instituerunt. Litteris etiam ac ²⁴⁸¹ legationibus papæ roborati, vacantibus kathedris ²⁴⁸² canonicè pastores elegerunt; quos, mediante Mogontino presule ²⁴⁸³, qui tunc illo regis declinaverat iram, probabiliter et æcclesiastica libertate consecrari fecerunt.

His temporibus Fridericus palatinus comes, qui nuper se a cæteris dissocians, regis fidelitati devinxerat ²⁴⁸⁴, obiit, jam proventus ætate, et ut cuidam servo Dei evidenter revelatum affirmant, ad loca pœnalia ²⁴⁸⁵ fertur descendisse. Bonæ memoriæ Dieggerus ²⁴⁸⁶, primum ²⁴⁸⁷ abbas cenobii sancti Georgii, indeque per legatum apostolicum ²⁴⁸⁸ Metensi æcclesiæ ordinatus, post multas a regis fidelibus illatas sibi

VARIAE LECTIONES.

²⁴⁵³ potuit 9c. ²⁴⁵⁴ deest 4. ²⁴⁵⁵ deest 7. 9c. ²⁴⁵⁶ kalixtus 7. ²⁴⁵⁷ se res p. 4. ²⁴⁵⁸ deest
²⁴⁵⁹ naviter 4-11. ²⁴⁶⁰ dictu 4. ²⁴⁶¹ sed 4. ²⁴⁶² burgundini 9c. ²⁴⁶³ firmata conare D1.
²⁴⁶⁴ i. e. ach, o! ac 4-11. ²⁴⁶⁵ q. hominibus o. b. 6. 7. 9c. ²⁴⁶⁶ in d. p. 4. ²⁴⁶⁷ ruoggerus
4. 6. 7. 9c. 10. ²⁴⁶⁸ dictu 7. ²⁴⁶⁹ arnesburg E2. arnesburg 4. arnesbere 7. ²⁴⁷⁰ deest 6. 7. 9c.
²⁴⁷¹ Hec 7. ²⁴⁷² treverensi 4-11. ²⁴⁷³ tempestas E1. t. in glaciem 7. ²⁴⁷⁴ deest 4. ²⁴⁷⁵ halberstadensi D1.
E1. 2. ²⁴⁷⁶ correctione D1. ²⁴⁷⁷ ita D1. E1. 2. 7. 10. subpressoque corr. subpressaue 6. subpressaue 5.
6. 9c. 11. ²⁴⁷⁸ thuringiam 4. ²⁴⁷⁹ wassenburg 4. 5. 6. 10. 11. wassebure 7. wassenbur 9c. ²⁴⁸⁰ in w. 9c.
²⁴⁸¹ e. papæ ac l. r. 4. ²⁴⁸² kathedræ 10. ²⁴⁸³ deest 10. 11. ²⁴⁸⁴ devixerat E2. fidelitate dejunxerat 9c.
²⁴⁸⁵ p. descendit 4. ²⁴⁸⁶ dietgerus 7. ²⁴⁸⁷ deest 4. ²⁴⁸⁸ apostolici 9c.

NOTÆ.

(345) Hessonis liber a Tengnagelio editus, notissimus est. Cf. acta concilii ap. Mansi XXI, p. 255.

(346) Eadem fortasse quæ Wachsenburg dicitur in ducatu Gothano.

injurias requievit in Domino, in [eadem ²⁴⁸⁹] æcclesia ²⁴⁹⁰ cui presidebat sepultus; vir adprime litteratus et in sancta conversatione usque ad ultimam ætatem constantissimus.

Sunt in Saxonia duæ quædam munitiones non longo ²⁴⁹¹ a se intersticio remotæ, quarum vocabula nunc minime occurrunt memoriæ. Media fere nocte videbatur utriusque castelli vigilibus ²⁴⁹², non imaginarie sed vere ²⁴⁹³, persona viri a muro unius progrediens, et ad alterum per totam campi interjacentis latitudinem procedens, toto corpore in modum faculæ vel massæ candentis ²⁴⁹⁴ exardens, quæ etiam prope castellum oppositum disparuit. Hæc visio non semel, sed bis vel tercio similiter ²⁴⁹⁵ apparuit.

A. D. MCXXI.

Domnus Thidericus ²⁴⁹⁶, qui Burkardo ²⁴⁹⁷ Rufo, dudum in legatione Heinrici imperatoris apud Constantinopolim defuncto, per electionem æcclesiasticam in cathedram ²⁴⁹⁸ Monasteriensem successerat, a suis indigne tractatus, Saxonice principibus querimoniam injuriarum suarum detulit; et quia vir illustris natu et virtutibus famosus extitit, per Lotharium ducem congregato exercitu, sedem suam etiam contra regis voluntatem repetiit. Contigit autem occulto ²⁴⁹⁹ Dei judicio, dum inimicas acies videndo cives terrentur ac pro imminente periculo singuli sua ²⁵⁰⁰ molirentur, casas aliquas incaute succendi, paulatimque dominante flamma etiam basilicam majorem, quæ sedes illius erat æcclesiæ, funditus comburi ²⁵⁰¹. Sic quoque miserabili potiti victoria, pontificem pulsum restituunt, multam autem ²⁵⁰² pecuniam ad restorationem æcclesiæ conferunt; interpretantes nonnulli causam tanti excidii non esse, nisi quod defuncti presulis Burkardi ²⁵⁰³, qui multa illic ex iniquitate comportasset, oblatio manifestaretur Deo non placuisse.

Auditur interea necnon et nunciis a Roma venientibus approbatur, illum pseudopapam Burdinum, castello ²⁵⁰⁴ Sutriæ, quo miserrimo suo inserviens officio residebat ²⁵⁰⁵, per Romani exercitus zelum destructo (*Apr.*), captum, et post plures a vulgo sibi contumelias et illusiones illatas, vix a manibus eorum domno apostolico illum eripiente, ob agendam pœnitentiam exilio relegatum ²⁵⁰⁶. Sunt etiam qui talibus eum asserant deprehensum flagitiis, quæ nostris indignum duximus tradere scriptis.

Igitur Heinricus imperator, inito fidelium suorum consilio (*Jun.*), rebelles sibi Mogontinos affligere tractavit ²⁵⁰⁷; ac primo navium comæatum omnibus modis interclusit, deinde presidiiis circumcirca munitis, hujusmodi insidiis nundinas sive mercatus fieri sive quicquam victualium in civitatem deferri inhibuit; ad extremum vero ²⁵⁰⁸ in ²⁵⁰⁹ obsidionem ejusdem urbis publicam expeditionem undique indici constituit. His auditis, presul Adalbertus totam Saxoniam, ubi tunc manebat, commovet ²⁵¹⁰, et quia legationem apostolicam ab ipso papa dudum acceperat, hac auctoritate pontifices et principes ipsius provinciæ pro utilitatibus matris ²⁵¹¹ æcclesiæ frequenter convocat; ubi vir eloquens et primatum in Cisalpinis ²⁵¹² partibus multiformiter tenens, ad defensionem totius Germaniæ metropolis animos omnium catholicam obedientiam profitentium tandem excitat ²⁵¹³. Huc etiam accessit, quod episcopi Spirensis et Wormaciensis, et si qui alii resistere ²⁵¹⁴ non valentes tamen ²⁵¹⁵ apostolicam obedientiam professi ²⁵¹⁶, pulsati ²⁵¹⁷ suis sedibus vagabantur extorres; quos proprio quemque loco restituere disponebant idem principes, pro Domino Deo ²⁵¹⁸ exercituum zelo zelantes. Denique circa solsticium æstivale, cara jam ubique ²⁵¹⁹, per vastatas nimirum regiones, annona, geminus tibimet, o nobilis Mogontia, conflatur exercitus, alter scilicet in Alsacia, ast ²⁵²⁰ alter in Saxonia, dispari animo annosæ ²⁵²¹ dignitatis tuæ menia superba queritantes; alter destructionem tuam, alter defensionem intentantes, acsi conquerendo dicenti tibi: *Filii matris meæ pugnauerunt contra me!* (*Cant.* 1, 5.) rebus responderet Christus: *Ecce iterum ²⁵²² isti congregati [c. sunt. D. E.] venerunt tibi!* (*Is.* XLIX, 18.) Fiebant interim per omnes æcclesias jejunia, supplicationes, vel letaniæ ²⁵²³; nec erat ulla filia Syon, quæ se faceret expertem tanti periculi matris suæ. Quapropter respexit Dominus in orationem humilium et non sprexit precem ²⁵²⁴ eorum, sed misso principali suo spiritu ²⁵²⁵, spiritu consilii, spiritu pacis, inter ²⁵²⁶ principes utriusque ²⁵²⁷ populi, dum jam non ²⁵²⁸ longe ab invicem uterque consedisset exercitus, pro eo quod in alterutrum acies dirigere disposuerant, missis utrimque quibusque ²⁵²⁹ sapientissimis atque religiosis proceribus, de concordia sua scilicet fra-

VARIÆ LECTIONES.

²⁴⁸⁹ D deest 1. ²⁴⁹⁰ in æcclesia Cluniacensium (cluniacensi 4.) sepultus. cui præsidebat vir adprime l. 4-9c. in æcc. cl. s. vir a. 10. 11. ²⁴⁹¹ longe D. 4-11. ²⁴⁹² post add. 7. ²⁴⁹³ deest 4. ²⁴⁹⁴ candentis 4. ²⁴⁹⁵ deest 4. ²⁴⁹⁶ heinricus D. 4-11. *Quem errorem Ekkehardus ultima demum revisione correxisse videtur.* ²⁴⁹⁷ burchardo D. 4-11. ²⁴⁹⁸ ethedram 4. ²⁴⁹⁹ deest 7. ²⁵⁰⁰ servare post add. 7. ²⁵⁰¹ obrui 7. ²⁵⁰² deest 7. ²⁵⁰³ burchardi 4-11. ²⁵⁰⁴ in c. 10. 11. ²⁵⁰⁵ sidebat E2. ²⁵⁰⁶ reli-gatum E1. 2. ²⁵⁰⁷ curavit E1. 2. ²⁵⁰⁸ deest 4. ²⁵⁰⁹ deest 7. 9c. ²⁵¹⁰ commovit 6. ²⁵¹¹ deest 4. ²⁵¹² eis alpinis 9c. ²⁵¹³ excitavit 4. deest 6. 9c. 10. incitat post add. 7. p. erigit tandem 5. p. accendit 11. ²⁵¹⁴ non r. 7. ²⁵¹⁵ propter 4. ²⁵¹⁶ deest 4. ²⁵¹⁷ s. p. 7. ²⁵¹⁸ deo exerc. desunt 4. ²⁵¹⁹ u. vastata n. per. 4. ²⁵²⁰ alter vero 4. ²⁵²¹ annosa 5. ²⁵²² deest 7. ²⁵²³ letatiæ E2. ²⁵²⁴ preces 7. ²⁵²⁵ sp. suo 4-11. ²⁵²⁶ et inter E2. ²⁵²⁷ u. principes pop. 4 11 ²⁵²⁸ ab E1. 2. deest 7. ²⁵²⁹ quibusdam 4-11. u. s. quibusdam 5.

terna honorabiliter tractare cœperunt. Quid plura? Eousque spiritus Jesu pro precio sanguinis sui ²⁵³⁰ filiisque sponsæ suæ dimicans, spiritui superbix et maligno prevaluit, ut mentibus universorum jam in uno divinæ voluntatis ²⁵³¹ assensu conexas, ipsorum consilio, suasionem ac obsecrationem regis indignatio in tantum ²⁵³² mitigaretur, ut ipse presens negocium ²⁵³³ non suo sed optimatum utriusque partis arbitrio terminandum decreverit ²⁵³⁴. Inde rerum omnium gubernatori cunctis gratias agentibus, denominati sunt ²⁵³⁵ ex utraque parte duodecim primates, quorum corda timor Dei possidens inveteratam discordiam inter regnum et sacerdotium sedare nemine resistente sufficeret ²⁵³⁶. Ad hæc determinanda collaudantur conventus totius regni principum, curia Wirzburg ²⁵³⁷, tempus festum ²⁵³⁸ sancti Michabelis ²⁵³⁹; et unoquoque propria manu in alterius manum hujusmodi pactum quasi sub sacramento firmante, cum pace et gaudio discessum est.

Evolutis post hæc tribus fere mensibus, Henricus imperator venit cum ingenti comitatu in civitatem Wirzburg ²⁵⁴⁰ juxta conductum (*Sept.*); Saxonum [Wirzburg. juxta conductum vero Saxonum *E.*] vero principes una cum Mogontino presule cæterisque castra metati sunt ²⁵⁴¹ juxta rivum ²⁵⁴² quæ ²⁵⁴³ Wernna ²⁵⁴⁴ (347) dicitur, unius diei iter habentes ²⁵⁴⁵ a rege interstitium. Ibi securitate per internuncios utrobique composita, post triduum loco prenominato regem conveniunt. A quo pacifice extra muros propter nimiam utriusque partis turbam recepti ²⁵⁴⁶, exinde per continuam septimanam ²⁵⁴⁷ uni se cotidie curiæ colligunt, ibique semper super ²⁵⁴⁸ presenti ²⁵⁴⁹ scismate ²⁵⁵⁰, regni videlicet ²⁵⁵¹ et sacerdotii, sollerter tractare non cessaverunt. Sed licet nonnulli pacem ²⁵⁵² odientes scandala nova veteribus superseminare temptaverint ²⁵⁵³, tamen quia divinæ ²⁵⁵⁴ ordinationis proposito, unde tot capita rei publicæ ²⁵⁵⁵ conveniant, resistere nemo ²⁵⁵⁶ prevalet, tandem Henricus imperator ²⁵⁵⁷ sponsionis suæ non immemor, universas questionem quæ ventilabantur non suimet arbitrio nec suorum quorumlibet contentione sed juxta senatus consultum concludi, per omnia in omnibus concessit. Unde quia multa, quæ tunc ²⁵⁵⁸ ibi magnanimiter ²⁵⁵⁹ disposita sunt (348), enarrare ²⁵⁶⁰ longissimum est, ea tantum ²⁵⁶¹ quæ etiam causa maxima ejusdem conventus fuerunt, huc ²⁵⁶² annotare sufficiat; utque ²⁵⁶³ pacem firmissimam et ab omnibus universalem sub vitæ periculo legaliter institutam ²⁵⁶⁴, regalia vel fiscalia regno, æcclesiastica æcclesiis, predia depredatis, hereditates heredibus, omnique personæ vel conditioni propriam adjudicatam esse justiciam. Ad hæc predones furesque edictis imperialibus persequendos sive legibus antiquitus constitutis coerendos, unanimi conjuratione confirmatum est; et ²⁵⁶⁵ quicquid scandali, quicquid ²⁵⁶⁶ perturbationis usquequaque per regna Germaniæ inimici seminario succreverat, omnimodis eradicari decretum est. De verbo autem excommunicationis, unde scandala pene cuncta pululaverant, nichil est ²⁵⁶⁷ diffinitum, tamen ad apostolici regiminis audientiam concorditer in timore divino dilatatum ²⁵⁶⁸, denominatis in presenti legatis, qui Romam hæc omnia deferrent, quatinus, indicto per auctoritatem apostolicam generali concilio, quæcumque humano non possent, Spiritus sancti judicio terminarentur. His ita reverenter pro honestate simul et utilitate regni dispositis, destinati sunt in presenti dominus Otto præsul Babenbergensis, dux Henricus, comes Berengerius ²⁵⁶⁹, qui hæc ²⁵⁷⁰ omnia Noricis principibus, qui tunc forte aliis occupati rei publicæ causis predicto conventui deerant, apud Ratisponam Kal. Novembr. convocatis, intimarent; quos et ad omnia hæc voluntarios inveniebant atque confirmabant ²⁵⁷¹.

De 1) monasterio Fuldensi turris australis corruit, ac sanctuarium orientale et eam quæ subtus illud erat criptam altariaque septem circumcirca compressit.

*1) *Reliqua hujus anni desunt 4 — 11, eorumque loco hæc leguntur in 4. 6 — 11* : Eodem anno in Swarzahensi monasterio ob ²⁵⁷² honorem et reverentiam ²⁵⁷³ piissimæ genitricis suæ Mariæ perpetuæque virginis, et sanctæ Felicitatis preclaræ martyris, septemque filiorum ejus, in quorum ²⁵⁷⁴ honore idem monasterium constructum et ²⁵⁷⁵ dedicatum est, factum est quoddam signum memorabile ²⁵⁷⁶. Sicut enim Dominus fecit salutem quondam in homine a nativitate cæco, sic istis temporibus perpetravit in juvene a nativitate muto. Sed qualiter hoc contigerit ²⁵⁷⁷ breviter pandimus et notificamus ²⁵⁷⁸. Ex alia quippe provincia puer quidam pauperculus illuc supervenerat, qui a dispensatore fratrum pro misericordia clementer susceptus, deservebat ibidem multis ²⁵⁷⁹ diebus,

VARIÆ LECTIONES.

²⁵³⁰ filii E1. 2. ²⁵³¹ v. d. 5. ²⁵³² ind. interim 4. ²⁵³³ deest 7. ²⁵³⁴ decrevit 4. ²⁵³⁵ deest 4. ²⁵³⁶ sufficerent 7. 9c. ²⁵³⁷ wirzburg E1. 4. 5. 6? 10. wirzburg. 7. ²⁵³⁸ festui D1. ²⁵³⁹ machaelis 7. ²⁵⁴⁰ wirzburg 4. 5. wirzburg 7. wirzburg 9c. wirzburg 10. ²⁵⁴¹ deest 4. ²⁵⁴² rivum E2. ²⁵⁴³ que corr. qui 6. qui 7. 9c. ²⁵⁴⁴ werra 7. 9c. werra superscripto n. 5. ²⁵⁴⁵ a rege h. 4. ²⁵⁴⁶ recepto 4. ²⁵⁴⁷ ebdomadam 4. ²⁵⁴⁸ deest 6. 7. ubi semper corr. super. ²⁵⁴⁹ presentis 7. ²⁵⁵⁰ deest 4. ²⁵⁵¹ v. r. 4. ²⁵⁵² pace 9c. ²⁵⁵³ temptaverunt 7. 9c. ²⁵⁵⁴ o. d. E1. 2. ²⁵⁵⁵ re publica convenerunt 9c. ²⁵⁵⁶ deest 4. t. n. p. 7. ²⁵⁵⁷ imperator h. 4. ²⁵⁵⁸ i. t. E1. 2. ²⁵⁵⁹ magna 7. ²⁵⁶⁰ narrare longum 4. ²⁵⁶¹ tamen 4. ²⁵⁶² hic 4. 7. ²⁵⁶³ ut que 6. ²⁵⁶⁴ instituta 6. 7. 9c. ²⁵⁶⁵ deest 4. ²⁵⁶⁶ vel 4. ²⁵⁶⁷ nil. d. est 4. ²⁵⁶⁸ deest 7. d. est 9c. delatum E1. ²⁵⁶⁹ berengerus 5. A. S. bereng 4. bering 6. 9c. beringer 7. bering 10. beringe 11. B. E1. ²⁵⁷⁰ deest 10. 11. ²⁵⁷¹ confirmaverunt E1. 2. ²⁵⁷² ad corr. ob. 6. ²⁵⁷³ reverentiam 6. ²⁵⁷⁴ q. in 4. ²⁵⁷⁵ c. est et d. 4. ²⁵⁷⁶ memoriale 4. ²⁵⁷⁷ convenerit 4. ²⁵⁷⁸ et n. desunt 4. ²⁵⁷⁹ multi 6.

NOTÆ.

(347) Wernitz.

(348) Cf. conditiones, in quas convenerunt, Mon. Legg. II, p. 71.

habens sub se curam legenda et conservanda ²⁵⁸⁰ fratribus poma. Delitescens itaque ²⁵⁸¹ serviens-que ²⁵⁸² in tali servitio plurimo tempore, contigit ut magna illa festivitas omnium sanctorum adpropinquaret, et in ipsa vigilia idem serviens diem jejunum ²⁵⁸³ ad vesperum transiens ²⁵⁸⁴, cum jam resideret cibum sumpturus, repente Dei nutu horror illum invasit nimius ²⁵⁸⁵, totusque in extasi factus, in impetu perrexit in monasterium, ubi jam ymnus *Omnes superni ordines* ad vesperras studiosius decantabatur ab omnibus; et ²⁵⁸⁶ semel atque bis in oratione genu ²⁵⁸⁷ flexus, se ²⁵⁸⁸ Deo sanctisque ejus ²⁵⁸⁹ commendabat ²⁵⁹⁰ attentius. Tum repente omnipotentis ²⁵⁹¹ Dei respectu, hactenus clausum laxatum est linguæ illius vinculum, excreansque ²⁵⁹² ex ore quasi carunculam crudam cum cruore, loquebatur ad circumstantes clara voce. Populis igitur omnibus in æcclesia commorantibus non modicam de tam ²⁵⁹³ subita mutatione ²⁵⁹⁴ dexteræ Dei excelsi mirantibus, urgebant illum qui curatus fuerat, chorum ascendere, seque in crucis modum coram principali altari sternere, et pro inenarrabili misericordia Dei ipsi immensas gratias referre. Quo facto, etiam ²⁵⁹⁵ vespertinali officio peracto, fratres pariter et populus cum compunctione cordis et spiritus voces attollunt ad sydera, ymnisque ²⁵⁹⁶ ac laudibus Christi concrepant magnalia. Hujus itaque rei sunt testes pene omnes provinciales, insuperque omnis familia, quæ ad eundem locum debita jugiter persolvit servitia.

A. D. MCXXI.

Erlungus ²⁵⁹⁷ episcopus Wirceburgensis ²⁵⁹⁸ per quatuor annos elephantino morbo vexatus, in natali Innocentium obiit [v. 3. Kal. Januarii obiit 4—11], et prohibente scismate non in civitate sed in monasterio Swarzaha ²⁵⁹⁹ sepulturam obtinuit. Domnus autem imperator vacanti kathedræ consulturus illo devenit, et consilio suorum usus, quendam adolescentem nomine Gebehardum, bene quidem ²⁶⁰⁰ natum, sed adhuc pre studiis scolaribus nulla æcclesiastica promotione mancipatum, pontificali investitura ²⁶⁰¹ sublimavit, non modica quidem ²⁶⁰² et ut dicunt saniori parte cleri ac populi id ipsum constanter renuente, alterum autem nomine Ruggerum ²⁶⁰³, ejusdem æcclesiæ ²⁶⁰⁴ diaconum, inibi videlicet nutritum atque canonicum, canonicè eligente. Hinc dissensiones non parvæ oriuntur, in tantum ut eidem parti faventes, relictis quæ possidebant in civitate, cogerentur offensam imperatoris declinare; ducem quoque Fridericum fratremque ejus Chuonradum ²⁶⁰⁵, electioni eidem ²⁶⁰⁶ dum frustra consentiunt, indignatos ab avunculo eodemque ²⁶⁰⁷ domino suo discedere ²⁶⁰⁸. Qui tamen non multo post cum metropolitano Mogontino nonnullisque Saxonie principibus colloquium juxta fluvium Wirraha ²⁶⁰⁹ facientes, predictum Ruggerum contra voluntatem regis per auctoritatem ejusdem archiepiscopi Adelberti cæterorumque legatorum papæ, qui tunc ²⁶¹⁰ nuper a Roma venerant, presulatus electione ²⁶¹¹ et investitura confirmabant. Ipso etenim tempore episcopus Spirensis et abbas Fuldensis, legatione totius regni apud sedem apostolicam peracta, redierant, ducentes secum Ostiensem episcopum, vicem domni apostolici ²⁶¹² per omnia tenentem, cum duobus cardinalibus, qui nichilominus a sede sancti Petri ob reconciliationem regni et sacerdotii missi fuerant.

Hac de causa iterum colloquium curiale per provincias indictum est, cui locus Wirceburg, tempus festum ²⁶¹³ sancti Petri prefinitum est (*Jun. 29?*) Quo propinquante, appropinquare cœperunt conductæ civitati, non sine dampno totius orientalis Franciæ, diversarum provinciarum principes et turmæ ²⁶¹⁴. Sed ubi nunciis veracibus, domnum ²⁶¹⁵ imperatorem illo minime venturum, utpote circa Rhenum aliis irretitum negociis, didicerant, unusquisque in sua redire disponebant ²⁶¹⁶.

Interim Gebehardus, federatis sibi ²⁶¹⁷ jam firmiter ²⁶¹⁸ urbanis, intra muros copiosa cum ²⁶¹⁹ turba dum residet ²⁶²⁰, quadam die post meridiem assumpta de his qui secum erant manu valida, quosdam, qui jam uno ²⁶²¹ pene miliario ab urbe castra posuerant, nichil mali suspicantes, invadere temptavit ²⁶²², et quasi inimicos regni deputans ²⁶²³, sive turpiter pellere sive incautos ²⁶²⁴ sternere proponit. At illi clamore venientium excitati, gemina contra acie ²⁶²⁵ celeriter ²⁶²⁶ directa naviter resistendo se suaque castra defendunt, et ex utraque parte cæsis, vulneratis atque captis ²⁶²⁷ nonnullis, die etiam advesperascente, hi ad urbem, isti ad tentoria redeunt. Hinc efferati principes, ad civitatem ²⁶²⁸ unanimiter convertuntur, Ruggerum intronizare contententes; verum ²⁶²⁹ id non sine sanguine fieri posse perpendentes, ad monasterium quod dicitur Swarzaha ²⁶³⁰ divertunt, ibique illum ²⁶³¹ coram omni concilio tam metropolitanus quam cæteri ²⁶³² Romani legati presulem ²⁶³³ æcclesiæ Wirceburgensi consecrantes, ad propria se quisque conver-

VARIÆ LECTIONES.

²⁵⁸⁰ servanda 10. 11. legenda et servanda *corr.* legendi et servandi 7. ²⁵⁸¹ s. in t. s. p. t. c. ut m. illa festi *in marg. adposita* 6. ²⁵⁸² serviens 10. 11. ²⁵⁸³ jejunium 6. 9c. jejuniis 7. ²⁵⁸⁴ i. e. transiens. ²⁵⁸⁵ n. novus t. 4. ²⁵⁸⁶ *deest* 4. ²⁵⁸⁷ genua flexit deo 4. ²⁵⁸⁸ *deest* 10. 11. ²⁵⁸⁹ *deest* 10 se 11. ²⁵⁹⁰ c. se 4. ²⁵⁹¹ *deest* 4. ²⁵⁹² excreansque 4. ²⁵⁹³ m. datam 9c. ²⁵⁹⁴ invitatione 6. 9c. ²⁵⁹⁵ et 4. ²⁵⁹⁶ ymnis 4. ²⁵⁹⁷ Erlungus 6. 7. ²⁵⁹⁸ wirziburg. 5. 10. *semper* wirceb. 7. ²⁵⁹⁹ suarza 4. 5. ²⁶⁰⁰ quidam 7. ²⁶⁰¹ investura 9c. ²⁶⁰² *deest* 7. ²⁶⁰³ ruoggerum 4. 6. 10. ²⁶⁰⁴ *deest* 4. ²⁶⁰⁵ cuonradum E1. 2. 5. cuondradum 10. cunradum 4. 7. ²⁶⁰⁶ *deest* 4. ²⁶⁰⁷ eodem 9c. ²⁶⁰⁸ discessere 10. 11. ²⁶⁰⁹ wira 5. 6. werra 7. 9c. ²⁶¹⁰ qui nuper a. r. tunc v. 4. ²⁶¹¹ electionem et investituram 4. ²⁶¹² pape 4. ²⁶¹³ *deest* 7. ²⁶¹⁴ p. *ctv.* me 10 et t. *desunt* 11. ²⁶¹⁵ domni 4. ²⁶¹⁶ disponebat 4. 7. ²⁶¹⁷ jam sibi 4. ²⁶¹⁸ firmiterque 10. 11. ²⁶¹⁹ dum t. r. 4. ²⁶²⁰ residet *corr.* resideret 7. ²⁶²¹ p. m. u. 4. ²⁶²² temptant 9c. ²⁶²³ disputans E1. 2. ²⁶²⁴ incaustos E2. ²⁶²⁵ aciem 5. 9c. 10. ²⁶²⁶ celiter E2. ²⁶²⁷ capti 6. a. n. c. E1. 2. ²⁶²⁸ urbem 4. ²⁶²⁹ sed 4. ²⁶³⁰ suarza E1. 2. suarza 4. 5. ²⁶³¹ *deest* 7. ²⁶³² ceterique 9c. ²⁶³³ presule.

tunt ²⁶³⁴. Exinde idem Ruggerus eam ²⁶³⁵ partem episcopii quæ Necaro ²⁶³⁶ fluvio circumjacet in proprios usus tenuit ²⁶³⁷; Gebhardus vero urbem et quæ illi contigua sunt secure possedit.

Interea presul Mogontinus ab indignatione cæsaris sibimet undique ²⁶³⁸ prospiciens, castrum antiquum et jam per ²⁶³⁹ multas generationes pene funditus dirutum, quod vel a rivo alluente Ascafa, sive ut quidam volunt ab Ascanio conditore, Askenburg ²⁶⁴⁰ (349) dicitur, miro conatu cœpit munire; rex quoque id ipsum ²⁶⁴¹ ob injuriam sui et contra rem publicam fieri dijudicans, obsidionem e contrario ordinare decrevit. At benignus et amator hominum Jesus per industriam servorum suorum, sedis apostolicæ legatorum ²⁶⁴², qui tunc Mogontiæ morabantur, immo per inhabitantem in ²⁶⁴³ eis Spiritum suum, spiritum principum paci contrarium auferre, caritatem quoque nichilominus in eorum cordibus diffundere cœpit, quia nimirum, ut vere creditur, post tot ²⁶⁴⁴ Christi tunicæ scissuras, post tot christianorum intestina bella tempus miserendi Syon, quæ est ²⁶⁴⁵ æcclesia, licet sero, jam venit.

Facto igitur universali conventu apud urbem Wangionum (Sept.), quæ nunc Wormacia ²⁶⁴⁶ dicitur, sicut longum ita et incredibile memoratu ²⁶⁴⁷ est, quam prudenti, quam instanti quamque per omnia sollicito cunctorum procerum consilio, pro pace et concordia per unam vel amplius ebdomadam certatum sit, donec ipse in cujus manu cor regis est, omnem animositatem augusti sub apostolicæ reverentiæ obedientiam causa matris æcclesiæ, etiam ultra spem plurimorum, inflexit. Mox tamen ab apostolicæ sedis apocrisiariis in communionem receptus tam ipse imperator quam universus sibi subjectus exercitus, immo generali absolute cunctis hoc scismate pollutis per auctoritatem apostolicam facta, qualiter æcclesiasticas investituras cæteraque ²⁶⁴⁸ spiritalia negocia, quæ tanto tempore ²⁶⁴⁹ reges ²⁶⁵⁰ Teutonici administraverant ²⁶⁵¹, quæque ipse, ne regni ²⁶⁵² diminueretur honor, nunquam vita ²⁶⁵³ comite dimissurum ²⁶⁵⁴ proposuerat, humiliatus pro Christo coram multitudine maxima abnegaverit ²⁶⁵⁵, et in manus domni episcopi Ostiensis, ac per ipsum domino ²⁶⁵⁶ nostro Jesu Christo suæque in perpetuum jus ²⁶⁵⁷ æcclesiæ dimiserit, rursusque qualia sibi ob honorem regni conservandum auctoritas apostolica concesserit, utriusque partis melius edocebunt ²⁶⁵⁸ subter ²⁶⁵⁹ annotata scripta (350) :

Ego Heinricus Dei gratia Romanorum imperator augustus ²⁶⁶⁰, pro amore Dei et sanctæ Romanæ æcclesiæ et domni papæ Calisti et pro remedio animæ meæ, dimitto Deo et sanctis ejus apostolis Petro et Paulo sanctæque ²⁶⁶¹ catholicæ æcclesiæ omnem investituram per anulum et baculum, et concedo in omnibus æcclesiis fieri electionem et liberam consecrationem. Possessiones et regalia beati ²⁶⁶² Petri quæ a principio hujus discordiæ usque ad hodiernam diem, sive tempore patris mei sive etiam meo, ablata sunt, quæ habeo, eidem sanctæ Romanæ æcclesiæ restituo; quæ autem non habeo, ut restituantur fideliter juvabo. Possessiones etiam omnium aliarum æcclesiarum et principum et aliorum tam clericorum quam laicorum, consilio principum et justitia, quæ habeo; reddam ²⁶⁶³ quæ non habeo, ut reddantur fideliter juvabo. Et do veram pacem Calisto sanctæque ²⁶⁶⁴ Romanæ æcclesiæ et omnibus ²⁶⁶⁵ qui in parte ipsius sunt vel fuerunt. Et in quibus sancta Romana æcclesia auxilium postulaverit, fideliter juvabo.

Ego Calistus ²⁶⁶⁶ servus servorum Dei, dilecto filio suo Heinrico Dei gratia Romanorum imperatori augusto. Concedo, electiones episcoporum et abbatum Teutonici regni qui ad regnum pertinent in presentia tua fieri, absque symonia et aliqua ²⁶⁶⁷ violentia, ut, si qua inter partes discordia emergerit, metropolitani et provincialium ²⁶⁶⁸ consilio vel iudicio saniori parti assensum et auxilium prebeas. Electus autem regalia per sceptrum a te recipiat, exceptis omnibus quæ ad Romanam æcclesiam pertinere noscuntur; et quæ ex his jure tibi debet, faciat. Ex aliis vero partibus imperii consecratus ²⁶⁶⁹ infra sex menses regalia per sceptrum ²⁶⁷⁰ a te recipiat. De quibus vero michi ²⁶⁷¹ querimoniam feceris; secundum officii mei debitum auxilium meum pre-stabo. Do tibi veram pacem et omnibus qui in parte tua sunt vel fuerunt tempore hujus discordiæ.

Data anno 1122. 9 Kalendas Octobris.

Hujusmodi scripta atque rescripta propter infinitæ multitudinis conventum loco campestri juxta Rhenum lecta sunt, data et accepta; postque multimodas laudes rerum ²⁶⁷² gubernatori redditas, celebratis a domno Ostiensi ²⁶⁷³ divinis sacramentis, inter quæ domnum imperatorem cum pacis osculo sanctaque communione plenissime reconciliavit, discessum est ab omnibus cum læticia infinita.

VARIÆ LECTIONES.

²⁶³⁴ convertit 9c. ²⁶³⁵ tam 9c eam corr. jam 7. ²⁶³⁶ necare E2. necaro 6. 7. 9c. ²⁶³⁷ t. u. 9c. ²⁶³⁸ deest 4. ²⁶³⁹ pene per m. g. f. 4. ²⁶⁴⁰ askenbure E1. 2. ascenburg 4. aschenburg 6. aschenbure 7. ascenburg 9c. ascafenburg 5. asafinbure in loco vacuo post scriptum 10. asasinburch 11. ²⁶⁴¹ deest 4. ²⁶⁴² ligatorum E2. ²⁶⁴³ in eis desunt 7. ²⁶⁴⁴ deest 6. 7. 9c. tun. christi 7. ²⁶⁴⁵ quæ est desunt 10. i. ecclesiæ 11. ²⁶⁴⁶ wa-malia E4. ²⁶⁴⁷ dictu 4. ²⁶⁴⁸ aliaque 4. ²⁶⁴⁹ r. t. a. q. i. ne r. d. in margine 6. ²⁶⁵⁰ regis corr. reges 7. ²⁶⁵¹ aministraverant 4. ²⁶⁵² regi D1. ²⁶⁵³ vite comite 4? ²⁶⁵⁴ se d. E1. 2. ²⁶⁵⁵ abnegaverat 4? ²⁶⁵⁶ domno 4. 7. 10. ²⁶⁵⁷ deest 4. ²⁶⁵⁸ edocebit D1. ²⁶⁵⁹ super D1. 4—9c. ²⁶⁶⁰ et semper augustus 9c. ²⁶⁶¹ sanctæ 10. 11. ²⁶⁶² sancti 4. 9c. ²⁶⁶³ reddam—habeo desunt 10. 11. ²⁶⁶⁴ sanctæ 10. 11. ²⁶⁶⁵ et in o. D. E1. 2. 5. 10. ²⁶⁶⁶ calixtus E1. 2. ²⁶⁶⁷ omni 5. ²⁶⁶⁸ provincialium 7? 10. 11. ²⁶⁶⁹ consecrans 6. ²⁶⁷⁰ ceptrum E1. ²⁶⁷¹ deest 4. ²⁶⁷² omnium. 4. ²⁶⁷³ ostiensis corr. ostiense 7.

NOTÆ.

(349) Aschaffenburg.

(350) Cf. editionem ex optimis fontibus haustam Mon. Legg. II, p. 75.

Aiterum quoque non multo post, id est in festo sancti Martini, colloquium imperator cum principibus qui priori non aderant Babenberg ²⁶⁷⁴ habuit; ubi et cunctis in sua vota concordantibus, inter multa, quæ tam ad regni quam ad sacerdotii congruebant honorem, more majorum compositis, legatos proprios cum Romanis destinavit, et utrosque ²⁶⁷⁵, nuncia simul et munera ferentes honorifica, domno apostolico Calisto, consanguineo scilicet jam sibimet unitissimo, direxit.

[Preterea domno Erlolfo, qui Fuldensibus etiam invitis preerat, ante paucos dies defuncto, cum consensu presentium principum, electione regulari premissa, domnus Oudalricus, ejusdem congregacionis frater, in regimen successit, et juxta privilegium prescriptum regalia vel fiscalia eidem ²⁶⁷⁶ cenobio pertinentia ab imperatore suscepit. E.]

A. D. ²⁶⁷⁷ MCXXIII.

Imperator Henricus natalem Domini Trajecti celebravit. Oritur in ipsis festis diebus quædam simultatio, inter aulicos scilicet et episcopi ministeriales; quæ etiam eo processit, ut ²⁶⁷⁸ universa curia simul ac civitate commota ²⁶⁷⁹, utriusque ²⁶⁸⁰ partis armatæ concurrerent cohortes. Fit clamor confusus, quasi a Trajectensibus in ²⁶⁸¹ imperatorem conjuratio sit facta; sicque illis irruentibus et istis resistentibus, acris committitur pugna, adeo ut multi caderent, plures de oppidanis caperentur, reliqui in turrim firmissimam, quæ ²⁶⁸² illic erat, confugerent. Pontifex etiam ipse, quasi pravi consilii particeps et ob hoc majestatis reus habitus, custodiæ traditur, a qua postea magna pecuniæ summa multatus, multis etiam primoribus ²⁶⁸³ illarum partium intervenientibus, et maxime Friderico Coloniensi archiepiscopo ²⁶⁸⁴, vix redimitur. Cœpit etiam tunc germinare discordiæ illius seminarium, quæ sequenti æstate maximo illius ²⁶⁸⁵ regionis dampno quæ vulgo Hollant ²⁶⁸⁶ vocatur, morose ac ²⁶⁸⁷ laboriose, et vix tandem ipso imperatore copiosum illo exercitum ducente, terminabatur; ubi matrona quedam cujus nomen excidit [exercitum ducente terminabatur, ubi matrona quedam Gertrudis nomine (E.)], soror nimirum Lotharii ducis, cujus ²⁶⁸⁸ et patrocinio confisa, imperatori rebellare presumebat.

Eo itaque tempore primo per Saxoniam, deinde per totam pene ²⁶⁸⁹ Germaniam externis quiescentibus [bellis ²⁶⁹⁰], civilium ubique seditionum tempestas increvit; et ut ait propheta: *mendacium et perjurium inundaverunt, et ²⁶⁹¹ sanguis sanguinem tetigit (Osee IV, 2)*. Predones quippe, qui sub nomine equitum undique superhabundabant, villas et agros æcclesiarum invadebant, colonos ²⁶⁹² domi forisque spoliabant, et ah ²⁶⁹³ scelus! ab his ²⁶⁹⁴ qui pane solo et aqua ²⁶⁹⁵ victitare solebant, delicias sibimet ministrari tormentis exigebant ²⁶⁹⁶; sicque predes et incendiis unoquoque suas injuriæ vindicante, cœpit undique caritas immo raritas annonæ succrescere. — In pago Wormaciensi ²⁶⁹⁷ videbatur per aliquot dies non modica et armata multitudo equitum euntium et redeuntium, et quasi ad placiti ²⁶⁹⁸ colloquia nunc hic nunc illic turmas ²⁶⁹⁹ facere, circa nonam vero horam cuidam monti, a quo et exisse videbantur, se redere. Tandem quidam de incolis regionis illius non sine magno timore hujusmodi tam prodigiöse ²⁷⁰⁰ concioni, crucis signaculo munitus, appropinquat ²⁷⁰¹, mox quandam ex illis occurrentem sibi personam per nomen ²⁷⁰² omnipotentis Domini nostri manifestare causam populi qui ²⁷⁰³ sic appareret adjurat. Cui ille inter cætera: *Non sumus, inquit, ut putatis fantasmata, nec militum ut a vobis cernimur turba, sed animæ militum non longe antehac intersectorum. Arma vero et ²⁷⁰⁴ habitus atque equi quia nobis prius fuerant ²⁷⁰⁵ instrumenta peccandi, nunc nobis sunt materia tormenti, et vere totum ignitum est quod in nobis cernitis, quamvis id vos corporalibus oculis discernere non possitis*. In hujusmodi comitatu dicitur etiam Emicho comes, ante paucos annos occisus (351), apparuisse, et ab hac pœna ²⁷⁰⁶ orationibus et elemosinis se posse ²⁷⁰⁷ redimi docuisse. — Referunt quidam, quod nocte quæ diem dominicæ cœnæ precessit, dum ad vigiliis more æcclesiastico properarent, vidisse se quasi stellas innumeras de cælo cadere, in tantum ut pluriæ guttas et multitudine et casibus viderentur imitari.

Claruit hoc tempore Dietericus ²⁷⁰⁸ Cicensis episcopus, litteris adprime eruditus, semper contra scismata, quæ suis temporibus nonnunquam pululabant, propugnator catholicus, et in omni pastoralis ²⁷⁰⁹ sollicitudine commissæ sibimet æcclesiæ desudans utilitatibus. Hic itaque non longe a suburbano vel territorio suæ ²⁷¹⁰ civitatis monasterium sive abbatiam summo conatu magnoque sumptuum ac ædificiorum

VARIÆ LECTIONES.

²⁶⁷⁴ babenberc 6. 7. 9c. 10. 11. ²⁶⁷⁵ utros 6. ²⁶⁷⁶ ejusdem E1. ²⁶⁷⁷ dominicæ incarnationis 9c. 10. 11. ²⁶⁷⁸ deest 7. 9c. superscr. E1. ²⁶⁷⁹ post add. ut 7. ²⁶⁸⁰ utrius D1. 5. 10. utrius corr. utriusque 6. ²⁶⁸¹ coni. in imp. 7. ²⁶⁸² q. i. e. desunt 4. ²⁶⁸³ prioribus 4. ²⁶⁸⁴ episcopo 4. ²⁶⁸⁵ r. i. 7. ²⁶⁸⁶ holland D1. ²⁶⁸⁷ et 7. ²⁶⁸⁸ diutius 9c. ²⁶⁸⁹ deest 4. ²⁶⁹⁰ ita E. ²⁶⁹¹ deest 5. ²⁶⁹² colonos E2. ²⁶⁹³ ha 6. 7. hi 9c. ²⁶⁹⁴ ab his desunt 6. 7. 9c. ²⁶⁹⁵ et aqua desunt 4. ²⁶⁹⁶ exiebant 6. corr. exigebant 10. ²⁶⁹⁷ warmaciensi 4. ²⁶⁹⁸ placitum 10. 11. ²⁶⁹⁹ turbas 10. 11. ²⁷⁰⁰ prodigione E2. ²⁷⁰¹ appropinquabat 7. ²⁷⁰² n. christi manif. 4. ²⁷⁰³ que 7. ²⁷⁰⁴ atque habitus et e. 4. ²⁷⁰⁵ fuerunt 9c. ²⁷⁰⁶ deest 7. ²⁷⁰⁷ se p. desunt 6. 7. 9c. ²⁷⁰⁸ thiedericus E2. theodericus 7. dietricus 4. 9c. ²⁷⁰⁹ pastoralis 9c. ²⁷¹⁰ sive 9c.

NOTÆ.

impensis per annos aliquot ²⁷¹¹ instituebat ²⁷¹² in colle quem antiquitas olim ²⁷¹³ Bosowa, nominaverat. Quo loco jam fere ad unguem ²⁷¹⁴ perducto, utpote non modica consecrata basilica, congregatione quoque ²⁷¹⁵ monachorum ibidem locata, invenitur inter eos quos conversos fratres dicimus quidam perversus ²⁷¹⁶ ex eadem gente ²⁷¹⁷ Soraborum progenitus, nequaquam sanctæ regulæ sed propriis desideriis per omnia subjectus. Hic pro suis excessibus frequenter ²⁷¹⁸ ab abbate corripitur; sed non melioratus, episcopo presentatur corrigendus. Quem ipse frequenter acrius, ut dignum erat, corripuit; ille autem in tantam proterviam erupit, ut episcopum ante altare in oratione stantem cultro perfoderit; unde post triduum venerandus sacerdos ²⁷¹⁹ ad Christum migravit.

A. D. ²⁷²⁰ MCXXIV.

Imperator Henricus natalem Domini Aquisgrani celebravit. Eclipsis lunæ apparuit in purificatione sanctæ Mariæ (352). Unde etiam perterritus Cuonradus, consobrinus imperatoris, conversionem morum suorum professus ²⁷²¹, Hierosolimam ²⁷²² se profecturum ibidemque ²⁷²³ Christo militaturum devovit; indeque favorem non modicum ab omnibus qui hoc audierant acquisivit. Nonnulli quoque nequitiae studii antea dediti, eidem se sociari profitentur comitatui. — Non multo post imperator Henricus movet ²⁷²⁴ expeditionem contra eos qui sibi in regione Hollant ²⁷²⁵ contrarii existebant; hisque licet tarde subactis, ad superiores se ²⁷²⁶ partes contulit, regina ²⁷²⁷ circa fines Lotharingiæ relicta. Circa mediam quadragesimam (*Mart.*) colloquium Wormaciæ cum quibusdam optimatibus habebat; cæteris vero qui non aderant, id est Saxonibus, Bajoariis ²⁷²⁸ atque Boemis, ad curiam venire Babenberg ²⁷²⁹ Nonas Mai ²⁷³⁰ indicebat, maxime propter ²⁷³¹ Lotharii ducis insolentiam, qui ²⁷³² nova quædam moliri notabatur contra rem publicam ob sororis suæ præscriptæ illatam ²⁷³³ ab imperatore injuriam. — Factus est itaque conventus idem non modicus (*Mai.*); nam singularum provinciarum duces aderant, præter predictum Lotharium paucosque sibi ²⁷³⁴ consentientes de Saxonia principes. Quibus singulis necessarios ²⁷³⁵ sumptus vel ex toto vel ex parte ministrabat venerandus episcopus Otto ²⁷³⁶ præter publicum atque constitutum antiquitus imperatoris majestati, quod ab ²⁷³⁷ aulicis etiam importunius exigebatur, servitium. Ab ipsis denique pater ²⁷³⁸ idem notabatur rarius quam cæteri præsules palatium visitare; ipse vero monasteriis construendis et restaurandis, elemosinis dispensandis, orationibus invigilandis, cæterisque tam practicæ quam theoreticæ studiis insudandis ²⁷³⁹ sese maluit occupare. Nec deerant, qui id invidiæ causa musitantes, publicis potius ²⁷⁴⁰ functionibus impendendam judicarent, sicque cæsaris animositatem contra virum Dei commovere ²⁷⁴¹ temptarent. Sed quia Dominus custodit omnes diligentes se et vias ²⁷⁴² peccatorum disperdit, iste ²⁷⁴³ rebus transitoriis ²⁷⁴⁴ pro tempore non parcens, miro modo, quamvis undique regiones stringente penuria sufficienter omnibus ministrando, bonitate maliciam vicit, ac non fictæ karitatis officiis totius in se regni benivolum affectum commeruit. Unde compositis causis ejusdem conventus, insinuat tam Augusto quam primatibus universis, se litteris atque nunciis quam pluribus a duce Poloniæ Polizlao vocatum, insuper etiam domni papæ Calisti permissione atque benedictione directum ad gentem scilicet Pomeranorum, quam nuper idem dux sibi ²⁷⁴⁵ finitimam subegerat et ad christianitatis confugium impulerat. Annuit tota quæ convenerat æcclesia ²⁷⁴⁶, annuit et aula, prosperitatem piis conatibus imprecantes; soli Babenbergensis æcclesiæ filii patrem dulcissimum inviti deserunt, multis eum ²⁷⁴⁷ lacrimis acsi funus prosequentes. — Postquam autem super confirmatione pacis, diversis justiciis regni negotiis satis tractatum est, indignatus imperator his qui presentem curiam ²⁷⁴⁸ adire contempserant, instituit expeditionem ²⁷⁴⁹ sequente Augusto ²⁷⁵⁰ generaliter fieri, specie quidem contra Saxoniam, re autem vera contra Galliam in regnum regis Ludewici ²⁷⁵¹, prebiturus nimirum auxilium socero suo Henrico Angliæ regi, pro possessione Normanniæ ²⁷⁵² provinciæ contra eundem regem Galliæ Ludewicum ²⁷⁵³ contendenti. — Cujus ²⁷⁵⁴ itaque fines postquam statuto tempore jam jamque Teutonicus exercitus cœpit attingere (353 [*Aug.*]), exploratores cotidie affirmant, Francigenas, maximo jam domi congregato exercitu, congressum expectare immo temere expetere. Imperator quippe tunc non multas ²⁷⁵⁵ ibi ducebat copias, quia Teutonici non facile gentes

VARIÆ LECTIONES.

²⁷¹¹ aliquod E1. ²⁷¹² instruebat 7. 9c. ²⁷¹³ deest 10. 11. ²⁷¹⁴ ungen 10. 11. ²⁷¹⁵ deest 4. ²⁷¹⁶ conversus 10. 11. ²⁷¹⁷ deest 9c. post Sor. add. 7. ²⁷¹⁸ sepe 4. ²⁷¹⁹ deest 10. 11. ²⁷²⁰ d. incarn. 10. 11. ²⁷²¹ professis E2. ²⁷²² iher D1. E2. ieros. E1. 7. ²⁷²³ que deest 7. ²⁷²⁴ movet D1. 5.—9c. ²⁷²⁵ holland D. E1. 2. 4. 10. 11. ²⁷²⁶ p. se 4. ²⁷²⁷ c. f. l. r. r. E1. 2. ²⁷²⁸ bajoariis E1. ²⁷²⁹ babenberch 4. habenbere 7. ²⁷³⁰ maii E1. 2. 4. ²⁷³¹ ob ins. l. d. 4. ²⁷³² quæ 10. 11. ²⁷³³ deest D1. ²⁷³⁴ deest 4. ²⁷³⁵ necessariis E2. ²⁷³⁶ B. D1. ²⁷³⁷ deest 10. 11. A. S. ²⁷³⁸ n. p. i. 5. ²⁷³⁹ insinuandis 4. 5. 7. 9c. 11. insudantis E2. ²⁷⁴⁰ eciam E1. 2. ²⁷⁴¹ movere 4. ²⁷⁴² viam 4. ²⁷⁴³ ille E1. 2. ²⁷⁴⁴ transitorii E2. ²⁷⁴⁵ deest 4. ²⁷⁴⁶ deest 4. ²⁷⁴⁷ cum D1. ²⁷⁴⁸ curam D1. corr. curiam E1. ²⁷⁴⁹ deest 4. ²⁷⁵⁰ hic folium unum excidit in codice 4. ²⁷⁵¹ ludewici E1. 5. 6. 10. ²⁷⁵² normanniæ E1. normannie E2. normantine 9c. ²⁷⁵³ lld. E1. ²⁷⁵⁴ Cujus — cepit in marg. 6. ²⁷⁵⁵ non ibi m. c. d. 7.

NOTÆ.

(352) Hæc d. Febr. 1 accidit.

(353) Cf. Sugerii Vitam Ludewici VII, ap. Bouquet, XII, p. 50.

impugnant exteras. Nunciatur interim a tergo, Wormacienses auxilio ducis Friderici contra voluntatem ²⁷⁵⁶ imperatoris Buggonem ²⁷⁵⁷ suum episcopum sedi suæ restituisse, seque inter civitatis muros ad rebel-landum omnimodo munisse. Quo audito reversi, urbem eandem maxima ²⁷⁵⁸ invadunt feritate; nec obsidionem ejus solvunt, donec multis, ut fieri solet, hinc inde conatibus expensis ²⁷⁵⁹, multis ante murum captis vel occisis, ad ultimum deficientibus alimoniis, quinque milibus talentorum urbani multati, relicto episcopo, pactum ad arbitrium imperatoris faciunt.

Domnus papa Calistus II ²⁷⁶⁰, vir genere et moribus, sapientia quoque cunctisque divinarum ²⁷⁶¹ humanarumque rerum dispositionibus precipuus, in Domino vitam finivit. Post cujus decessum pars aliqua Romanorum Ravennatem archiepiscopum (354), omni religionis testimonio satis commendatum, apostolicæ sedi preficere nituntur; item aliqui Lampertum ²⁷⁶² Ostiensem; qui et, universali postmodum electione concordante ²⁷⁶³, voti compotes efficiuntur. Nam vir idem et in Romana tam diu probatus æcclesia, et in ea legatione, qua ipse dudum in reconciliatione regni et sacerdotii Germanicis in partibus strenue laboraverat, cis citraque notificatus, tam illorum qui longe quam qui prope erant sacerdotum unanimi favore canonicè consecratur ²⁷⁶⁴, moreque sedis illius ut vere ²⁷⁶⁵ tanto dignus honore, Honorius secundus est appellatus ²⁷⁶⁶ 1*.

* 1) 6 — 11. addunt: Poppo abbas obiit.

A. D. ²⁷⁶⁷ MCXXV.

Heinricus imperator natalem ²⁷⁶⁸ Domini apud Argentinam civitatem, quæ et Strazburg ²⁷⁶⁹ dicitur, celebravit, frequentantibus ibi curiam principibus ²⁷⁷⁰ Alsaciæ, Lotharingiæ, cæterarumque Transrennarum partium obtimatibus ²⁷⁷¹. Quo tempore hiemen asperrimam, ver tempestuosum, fames validissima ac mortalitas crudelissima secutæ, tantam stragem per universas provincias, maxime tamen de vulgaribus dederunt, ut pene ²⁷⁷² tertia pars ²⁷⁷³ populi notetur occubuisse.

Hoc tempore, scilicet in ipso sacrosancto ²⁷⁷⁴ paschæ sabbato (*Mart.* 28), desideratissimus ²⁷⁷⁵ nobisque cælitus provisor noster, Otto presul, post multas pro Christo tribulationes emersas gregem sibi commissum revisit; nec aliter quam Christus ipse christus Domini susceptus, gavisus ²⁷⁷⁶ discipulis gaudium dominicæ resurrectionis duplicavit.

Idem tamen Christi fidelis dispensator et prudens questum de commisso sibi talento lucratum ad fidei suæ devotionisque testimonium litteris annotari precepit; quas et nos ob edificationem legentium hic subnectere non piguit [*Cod. E. omisit Idem — piguit*]:

Anno dominicæ incarnationis ²⁷⁷⁷ 1124 ²⁷⁷⁸ indictione secunda Kalisto ²⁷⁷⁹ papa II ²⁷⁸⁰ Romanæ sedi presidente, Otto Dei gratia Babenbergensis æcclesiæ episcopus divino admonitus instinctu, predicti apostolici auctoritate et assensu roboratus, partes Pomeranorum paganorum cum quibusdam civitatibus terræ Louticiæ aggressus est, ut eos ab errore suo revocaret et ad viam veritatis et ad agnitionem filii Dei perduceret. Quibus baptizatis et conversis, æcclesias construxit et consecravit, et hæc secundum sanctorum patrum instituta servare eos edocuit: scilicet ut sexta ²⁷⁸¹ feria abstineant a carne et lacte more cæterorum christianorum; dominica die vacent ²⁷⁸² ab omni opere malo, et ad æcclesiam divinum officium audituri veniant, ibique orationibus studiose insistant. Sollemnitates sanctorum cum vigiliis sanctorum ²⁷⁸³ vel secundum quod eis indicatum fuerit, omni ²⁷⁸⁴ diligentia observent; sacrosanctam quadragesimam jejuniis, vigiliis, elemosinis et orationibus diligentissime observare studeant; infantes suos in sabbato sancto ²⁷⁸⁵ paschæ et pentecosten ²⁷⁸⁶ cum candelis et cappa quæ dicitur vestis candida, et patrinis comitantibus, ad baptismum deferant, eosque veste innocentie indutos per singulos dies usque in diem octavum ²⁷⁸⁷ ejusdem sabbati ad æcclesiam deferant; et celebrationi divini officii interesse satagant. Hoc etiam injunxit ²⁷⁸⁸, ne filios suos necarent, quod nefas maxime inter eos vigeat; ne etiam filios suos et filias ad baptismum teneant, sed sibi patrilinos querant; patrinis etiam fidem et amicitiam ut carnalibus parentibus servant. Interdixit ²⁷⁸⁹ etiam, ne quis commatrem suam ducat in uxorem, neque propriam cognatam suam usque in sextam et septimam generationem; et unusquisque contentus sit una uxore; ne sepeliant mortuos christianos inter paganos, in silvis aut in campis, sed in cimiteriis, sicut mos est omnium christianorum; ne fustes ad sepulchra eorum

VARIE LECTIONES.

²⁷⁵⁶ voluntates 5. 9c. ²⁷⁵⁷ contra buggonem E1. 2. ²⁷⁵⁸ magna E1. 2. ²⁷⁵⁹ expensis — deficientibus in marg. 6. ²⁷⁶⁰ deest 7. 10. 11. ²⁷⁶¹ divinarumque 10. ²⁷⁶² lambertum ostiensensem E2. lambertum 7. ²⁷⁶³ concordantes E1. 2. ²⁷⁶⁴ consecratus 10. 11. ²⁷⁶⁵ deest 6. 7. 9c. ²⁷⁶⁶ s. appellatur E1. 2. ²⁷⁶⁷ d. incarnat. 10. 11. ²⁷⁶⁸ natale 10. 11. ²⁷⁶⁹ strazbure E1. 2. 5 — 9. ²⁷⁷⁰ deest 7. 9c. ²⁷⁷¹ ita D1. E1. ²⁷⁷² deest 6. 7. 9c. ²⁷⁷³ deest 9c. ²⁷⁷⁴ sacrosancte 9c. ²⁷⁷⁵ desiderantissimus 4 — 7. 11. desiderantibus 9c. desiderantissimo 10. ²⁷⁷⁶ gavisus 6. corr gavisus E1. ²⁷⁷⁷ Domini D1. ²⁷⁷⁸ M.C.XXVI. 6. 7. 9c. ²⁷⁷⁹ Calisto 5. 10. Kalixto D1. ²⁷⁸⁰ ñ (uero) 7. ²⁷⁸¹ f. s. 7. ²⁷⁸² vacant D1. 5. 10. vacant corr. va-
6 7. ²⁷⁸³ deest 6. 7. 9c. 11. ²⁷⁸⁴ cum o. 5. 11. omnia 10. ²⁷⁸⁵ sanctæ 11. ²⁷⁸⁶ pentecosten 5. 7?
²⁷ o. d. 5 — 11. ²⁷⁸⁸ injunxit 9c. ²⁷⁸⁹ indixit 10. 11.

NOTÆ.

(354) Gualterius.

ponant; omnem ritum et pravitatem paganam abjiciant, domus ydolorum non construant, phytonissas non adeant, sortilogi non sint; ne quid immundum comedant, non morticinum, non suffocatum, neque ydolotitum, neque sanguinem animalium; ne communicent paganis; ne cibum aut potum cum eis aut in vasculis eorum sumant; ne in his omnibus consuetudinem paganam repetant. Injunxit etiam eis, ut dum sani sunt veniant ad sacerdotes æcclesiæ, ut confiteantur peccata sua; in infirmitate autem sua vocent presbiteros ad se, ut confiteantur peccata sua et corpus Domini accipiant. Injunxit ²⁷⁹⁰ etiam, ut de perjuriis ²⁷⁹¹, de adulteriis, de ²⁷⁹² homicidiis et de cæteris criminalibus secundum canonum instituta pœnitentiam agant ²⁷⁹³, et in omni christiana religione et observatione obedientes sint. Mulieres post partum ad æcclesiam veniant et benedictionem a sacerdote, sicut mos est, accipiant. Nomina ²⁷⁹⁴ civitatum: Piriz ²⁷⁹⁵, Stetin ²⁷⁹⁶, Vulin ²⁷⁹⁷, Gamen ²⁷⁹⁸, Colbrech ²⁷⁹⁹, Belgrado, Lubin ²⁸⁰⁰, Gresch (355).

His temporibus per latitudinem imperii ²⁸⁰¹ Romani prodigia nonnulla cladesque ²⁸⁰² diversæ frequentabantur, adeo ut nec numerus eorum nec species a cujusquam mortalium scientia colligantur. Porro pauca, quæ nostris auribus volans intulit fama, stilo libuit exarare, ne exempla divinorum ²⁸⁰³ verberum, quæ multiformibus plagis toleramus, occultare videamur generationi subsequituræ. Quarta feria ebdomadæ pentecostes dirissimæ pruinae frigus plagam magnam tam novellis ubique frugibus quam viveis, habundantissimam jam fœtuum suorum spem turgendo promittentibus, intulit; nec multo post, id est 16 Kal. Julii, residuum frigoris tempestas tam immensa, quæ diluvium minare ²⁸⁰⁴ videretur, crudeliter alicubi ²⁸⁰⁵ devastavit. Item quædam ²⁸⁰⁶ ex locis palustribus ultra solitum erumpentes, segetes contiguas et maxime triticeas aurugine vel uredine depravavit ²⁸⁰⁷. Apium ²⁸⁰⁸ etiam fœtus, nescio quo auspicante incommodo, ex toto pene deperiit. Nonnulli insuper in sole et luna vel ²⁸⁰⁹ stellis diversi diverso modo se vidisse signa testantur, adeo ut etiam fidem excedere quibusdam videantur. Puero cuidam in pago Tullifelt ²⁸¹⁰ (356) nato crus dextrum diutino livore tumefactum, tandem loco collecti puris crepuit, et pro sanie, mirabile dictu! grana non pauca tritici, siliginis, farris, ordeï ac avenæ evidentiter effudit. *1

* 1) Ei. alia manu addit in marg.: Roudkerus XII^{us} archiepiscopus Magad. obiit.

Heinricus imperator hujus vocabuli quintus, apud Trajectum ²⁸¹¹ civitatem pentecosten celebraturus, ægritudine, quam jam diu celaverat ²⁸¹², superatus, ad extrema cœpit propinquare; vocatisque qui secum erant, id est regina Mahthilde ²⁸¹³ conjuge sua, consobrino ²⁸¹⁴ quoque ²⁸¹⁵ suo Friderico duce Sueviæ, cæterisque primatibus, prout potuit ²⁸¹⁶, de regni statu consilium dedit, proprietates ²⁸¹⁷ suas atque reginam ejusdem Friderici, utpote heredis sui, fidei commisit; coronam cæteraque regalia usque ad conventum principum conservanda in castello firmissimo, quod Trifels ²⁸¹⁸ (357) dicitur, reponi disposuit; sicque viatico Christi sacramentorum communicans, diem clausit extremum 10 Kal. Junii. Cujus corpus more regio curatum, Spiram est delatum, et coram multitudine nobilium et inferiorum, clericorum atque laicorum, juxta majorum suorum mausolea honorifice conditum, anno regni sui 20mo, imperii vero 14°.

Hic, ut prescriptum est, primo sub specie religionis patrem excommunicatum imperio privavit; confirmatus in honoribus mores mutavit; sed post injurias apostolicæ sedi illatas semper se ipso inferior fuit, justiciis regni non multum invigilavit; acer fuit ingenio, fortis et audax licet parum felix in præliis, nimius in appetendis alienis. Pecunias, ut aiunt, infinitas congesserat; quas, secundum scripturas (Luc. XII, 21), cui thesaurizasset ²⁸¹⁹, ipse sine liberis obiit, heu! heu! ignorabat.

Hoc etiam anno nonnullos ex nobilibus una cum innumera multitudine vulgariū sevens mortalitas absumpsit. Inter quos Oudalricum ²⁸²⁰ Eihstatensem ²⁸²¹ ac Ruggerum ²⁸²² Wirciburgensem, Arnol-

VARIÆ LECTIONES.

²⁷⁹⁰ junxit etiam ita pergit codex 4. ²⁷⁹¹ p. pœnitentiam agant et de a. 7. ²⁷⁹² et 4. ²⁷⁹³ i. peniteant 7. ²⁷⁹⁴ Nomina Gresch in D1. in ima margine leguntur. nomen 10. 11. ²⁷⁹⁵ Poriz corr. Piriz 6. Pirif 8. ²⁷⁹⁶ Stein 4. Stetun D1. ²⁷⁹⁷ Wilin 4. Ulin 6. ²⁷⁹⁸ Camen D1. Gamen corr. Camin 7. ²⁷⁹⁹ Colberch 4. ²⁸⁰⁰ Zubin aut Lubin 4. ²⁸⁰¹ rom. i. 7. ²⁸⁰² clades 4. ²⁸⁰³ divinum 10. et divinum verbum 11. ²⁸⁰⁴ in mari 9^c. v. m. 5. ²⁸⁰⁵ alicui D1. 4. 5. 6. 9^c. 10. 11. alicui corr. alicubi 7. ²⁸⁰⁶ add. nebulae 7. ²⁸⁰⁷ depravavit corr. depravaverunt 7. ²⁸⁰⁸ apum E1. e corr. E2. ²⁸⁰⁹ et 4. 7. ²⁸¹⁰ n. t. 5. ²⁸¹¹ trajectam 4. ²⁸¹² celaverat — id est desunt 11. ²⁸¹³ mathilde D. E. mathildis 4. machth. 5. mathilth 6. machtilt 7. mahthilth 9^c. ²⁸¹⁴ consobrino — sueviæ desunt 10. 11. ²⁸¹⁵ deest 4. ²⁸¹⁶ deest D1. ²⁸¹⁷ proprietates — commisit desunt 10. 11. ²⁸¹⁸ triuels 4. hamirstein in loco vacuo post add. 10. et ita 11. ²⁸¹⁹ thesaurizaret 7. ²⁸²⁰ uodalricum 5. ²⁸²¹ eistetensem 4. eihstatensem 5. 7. cihstatensem 9^c. sihstatendem E2. ²⁸²² ruoggerum 4. 9^c. E1.

NOTÆ.

(355) Altstadt-Piriz, Stettin, Wollin, Kamin, Colberg, Belgard, Lubzin ut videtur (Barthold Hist. Pomer. II, p. 56. n.), et Garz.

(356) Pagus Franciæ orientalis.
(357) E meridie et occidente Spiæ.

dum ²⁸²³ quoque, comitis Arnoldi ²⁸²⁴ filium, bonæ indolis adolescentem, pluresque alios suis ultima pressit. Nam post vulgi stragem immensam tam fame quam pestilentia iudicio divino patratam, lues tanta tamque indifferens per populos ubique grassari cœpit, ut nulli conditioni, sexui vel ætati parcendum fore mors minitaretur pallida, vixque vivi sufficerent ad curanda defungentium cadavera.

HIEROSOLIMITA.

IN CHRISTI NOMINE INCIPIT LIBELLUS QUI DICITUR

HIEROSOLIMITA ²⁸²⁵

Oppressione, liberatione ac restauratione sanctæ Hierosolimitanæ ²⁸²⁶ Æcclesiæ.

De ²⁸²⁷ militiæ vel expeditionis causa, quæ temporibus nostris non tam humanitus quam divinitus ordinata est Hierosolimam ex omnibus pene mundi, sed maxime occidentalium regnorum partibus tendentium, fert animus estuans aliqua prescriptis adjicere, ac per hoc auctoritati tuæ, pastor venerande (358), universoque gregi sanctorum Stephani atque Viti sub virga tua trementi satisfacere. Non enim fas arbitror, his quibus me ipsum totum debeo cum jam in majoribus obedierim, id est ab initio temporum usque ad nostrorum temporum feces diversorum chronicorum tradiciones memorabiliores pro posse et nosse digesserim, etiam hæc quæ minora sunt caritati vestræ denegare, quod esset omnino in holocausto Domini caudam cum capite non offerre. Impellit etiam in id ipsum me quorundam imprudentium immo impudentium necessaria nimis redargutio, qui vetusto — ineuntes servitium, ut *chron. a. 1099*, excitati ²⁸²⁸ scilicet in zelum — Franciam ducti sunt. ut *chron. a. 1096*. Sed enim de his altius replicemus.

Tempore Heinrici IV imperatoris Romani, etc. — linguæ periciam mitigavit, ut *chron. a. 1099*.

Anno dom. inc. 1100. Sub Godefride — damno dilatavit, ut *chron. a. 1100*.

Sequenti anno, qui est Domini 1101, visus est a nostro — vidisse testarentur, ut *chron. a. 1101*.

[Commissum est etiam — dimiserat, ²⁸²⁹ ut *chron. a. 1102*.]

Quinto dehinc anno Balduvinus rex — prescriptum cepit congregare, ut *chron. a. 1105*.

Pridie ante — esset parte, *ibid.*

His temporibus nonnulli palmati — statu narrant, ut *chron. a. 1104*.

A Inter quæ et regem Balduvinum Ruotgeri ²⁸³⁰ ducis Siciliæ filiam, Cuonradi ²⁸³¹ regis viduam (359), in matrimonium duxisse commemorant, adducen- tem sibi tantam Sicularum ac Normannorum classem, quæ Ascaloni, christiano nomini denuo infestissimæ, sufficerent a parte maris in obsidionem. Quam etiam idem rex a terra cum suis obsidens tributariam [ut prius ²⁸³²] fecit.

B Non multo post cum jam post absconsam parumper faciem suam Dominus respexisset Syon, quam olim elegerat in habitationem sibi, cepit per orbem terrarum hujusmodi gaudii semen non inmerito diffundi, fideles animæ, quæ vere filiæ sunt Hierusalem, longe lateque honorum fructuum votis impregnari, vaticinia quoque jam dudum oblivioni pene tradita, diversis ubique cordibus, linguis et vocibus iterari. *Ecce, inquit, nostris, in quos fines seculorum devenerunt, temporibus respexit Dominus Syon, et videbitur ibi in gloria sua. Respexit in oratione humilium, et non [sprevit precem eorum ²⁸³³] et cet. (I Cor. x, 11; Psal. c1, 17, 18). Misertus est civitati sanctificationis suæ Hierusalem, civitati requiei suæ (Eccli. xxxvi, 15). Gaudete gaudio omnino qui lugebatis super eam, et reliqua (Isa. lxxvi, 10).* Hæc et hujusmodi mille presagia licet per anagogen ad illam quæ sursum est matrem nostram ²⁸³⁴ Hierusalem referantur, tamen infirmioribus membris ab uberibus consolationis prescriptæ vel scribendæ potatis, pro tanti contemplatione vel participatione gaudii periculis se tradere etiam hystorialiter practica discursione cohortantur. Scimus, hominem verbi gratia, qui canticum illud *Lætatus sum cum alleluia* se in visione fatetur audisse, seque ipsum vocibus canentium succinuisse ac per hoc in tan-

VARIÆ LECTIONES.

²⁸²³ arnolfum E2. arnoldum 10. ²⁸²⁴ arnolphi E2. ²⁸²⁵ Hierosolita corr. Hierosolimita H1. ²⁸²⁶ Hierosolitanæ H1. ²⁸²⁷ D. hanc narrationem his incipit quæ in chronico a. 1096. leguntur: Welfo — Franciam ducti sunt, postea vero cum chronico a. 1099. pergunt: Hic de militiæ etc. ²⁸²⁸ excitati — replicemus desunt hoc loco D., sed pleraque — ducti sunt jam supraleuntur. (cf. v. i.) ²⁸²⁹ Hæc desunt H., leguntur h. l. in D. ²⁸³⁰ rutgeri D1. ²⁸³¹ chunradi D1. ²⁸³² ut p. desunt H. ²⁸³³ Hæc desunt H. ²⁸³⁴ deest D.

NOTÆ.

(358) Erkembertum abbatem Corbeisensem alloquitur.

(359) V supra Chron. a. 1099.